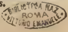
S. HIERONYMI LVCVBRATIONES OMNES VNA CVM PSEVdepigraphis, & alienis admixtis, in nouem digestæ tomos, sed multò quàm ante uigilantius per DES. ERASMVM ROTERODAMVM emendatæ, locis non paucis feliciter correctis, quibusdam etiam locupletatis, duntaxat in scholijs.

ADIECTVS & index sententiarum nouus & elaboratus. Cura lector, ut mihi sit faustum ac felix tantum laborum & impendiorum suscepisse. Erit autem, si thesaurum magno usui futurum libenter emeris.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

SEBASTIANVS GRYPHIVS
GERMANVS EXCVDE
BAT LVGDVNI
ANNO
M. D. XXXX.

INDEX OMNIVM OPE-

PRIMVS ΤΩΝ ΓΝΗΣΙΩΝ, ID EST EORVM
quæ uere ſunt Hieronymi.

ΤΑ ΑΜΦΙΒΟΛΩΣ ΝΟΘΑ. SECVNDVS ORDO.

pſerit: apparet hæc ex actis ſynodicis, aut certe actorũ uice fuiſſe deſcripta. Verũ liberũ eſto ſuum cuiq; iudicium: nos nihil immutauimus. to.2 fo. 314. & proximo.

Liber iſte. Præfatiuncula in Baruch. Non opinor eſſe Hieronymi, nec eſt in tomis, ſed in Biblijs apponuntur ſingulis prophetis minoribus uariæ præfationes, quæ partim ambiguæ ſunt, quod ad autorem attinet, partim ex prima illa præfatione cuius initiũ, Frater Ambroſius, decerptæ: eo quod eſſent minutula, nõ curauimus ſigillatim recenſere.

In Machabæorum libros præfationes duæ eodem initio: Macchabæorũ libri: mihi non uidentur eſſe Hieronymi.

Traditiões Hebraicæ in libros Regũ & Paralipomenõ, quãq; Hieronymus in præfatiõe quã pſixit traditiõibus Hebraicis in Geneſim, polliceri uidet̃ ſe ſimilia traditurũ in omẽs ſacræ ſcripturæ libros: tamẽ mihi nõ uidet̃ hoc opus eſſe Hieronymi, quuis eruditũ et ad cognitionẽ ſacræ ſcripturę uehemẽter cõducibile. Primũ nulla pręfatio teſtatur autorẽ: deinde ſtilus dilutior eſt ac facilior Hieronymiano. Ad hæc, Hieronymus diligẽtius docet, & plus inculcat Græcarũ & Hebraicarũ uocũ. Poſtremo hic qſqs fuit alicubi prope modũ fatet̃ ſe neſciſſe ſermonẽ Hebraicũ. Proinde an hæc ẽ Græco fortaſſis Euſebij, doctus aliqs uerterit, an ex Hieronymianis & aliorꝝ cõmẽtarijs collecta ſint, omiſſis his q̃ lectorẽ Latine tantũ ſermonis gnarũ torquere poterãt, alijs cõiectãdũ relinquo. to.3 fo.134.

Hoc opus indici aduectũ est, ita tamen, ut cuiq; liberũ ſit ponere ad quẽcũq; tomũ libitum fuerit. Vide. CCc2. fo. 27.

Loca ex Actis apoſtolorũ. Hoc opus ob eruditionẽ mihi planẽ Hieronymi uideretur, niſi quodam in loco citaret Hieronymũ: uerũ hoc ipſum haud ſcio an ẽ marginali ſpacio an notatũ in contextũ traductũ ſit, quemadmodũ ſæpenumero factum deprehendimus.

Symbolum fidei ad Damaſum. Credimus in deum. to.4 fo. 114

Symbolum fidei ad Cyrillum. Credimus in unum deum. to.4 fo. 115

In Geneſim homiliæ ſemptẽdecim ex Origene uerſæ, incertũ p quẽ, Gennadius in Ruffino indicat tres fuiſſe operũ Origenis interpretes, Ruffinũ & Hieronymũ, quorũ uterq; præfatione addita, ſua ſibi uindicarit. Tertiũ neſcio quẽ qui prologos addere noluerit. Quod ſi uerũ eſt, nimirũ liquet has homilias nõ eſſe uerſas ab Hieronymo, cum careant præfatione, etiã ſi Aldina æditio teſtetur nonnihil prologorum in nonnullis repertũ exemplaribus, ſed adeo elegantiũ ut puditum ſit apponere. Mirum autẽ cũ Hieronymus teſtetur alicubi ſe iuuenẽ aliquot Origenis homilias tranſtuliſſe, nullã huius rei ab eo fieri mentionẽ in Catalogo ſcriptorũ illuſtrium, quẽ ſcripſit nõ admodũ iuuenis, niſi forte maluit ea ſupprimi quemadmodum ſuppreſſit priores in Abdiam commentarios.

In Exodum homiliæ tredecim, & hæ carẽtes præfatiõe, neq; ſtilo pre ſe ferentes interpretem Hieronymum.

In Leuiticum homiliæ ſedecim, & hæ ſine prologo.

In Numeros homiliæ uigintiocto ſine prologo, quas omnes Merlinus interpreti Hieronymo tribuit impudentius quàm eruditius.

In Ieſũ Naue homiliæ uigintiſex. Addita eſt his pſatio, ſed q̃ magis Ruffinũ referat q̃ Hieronymũ. Et haud ſcio an in uetuſtis exẽplaribus Ruffini nomẽ ſcriptũ habeat, quorũ dũ hęc nobis ſcriberẽt nõ erat copia. Certe Merlini iudicio nõ admodũ fido hac ſanẽ ĩ pte.

In libros Iudicũ homiliæ nouẽ, ſine præfatione, nec uidentur eſſe Hieronymi interpretis.

Commentariorum in Iob libri tres, nullo interpretis titulo. Cæterum præfatio ſatis indicat non eſſe Hieronymi.

In Matthæũ homiliæ triginta ſex Origenis, etiãſi in æditiõe Badiana ſint trigintaquinq;, poſtremis duabus uti cõcio in unã confuſis, adeo prolixa eſt. Hieronymus in præfatione quã præfixit Origenicis homilijs in Lucam à ſe uerſis, indicat ſe fuiſſe rogatũ à Bleſilla ut eas Latinas faceret, tomos appellans nõ homilias. Eſt em̃ plus eruditionis in tomis Origenis q̃ in homilijs. An poſtea uerterit, incertũ: nã in Catalogo nõ meminit, & quoniam hic nulla additur præfatio, uero propius eſt, aliũ huius operis fuiſſe interpretem.

Duæ præfationes in Pſalterium, quarum alterius initium, Dauid filius Ieſſe: alterius, liber pſalmorum, mihi non uidentur eſſe Hieronymi.

Duæ præfationes

Duæ præfationes in Prouerbia Solomonis, alterius initium, Tribus nominibus: alterius, tres libros, mihi non uidentur esse Hieronymi.

ΨΕΥΔΕΠΙΓΡΑΦΑ DOCTA.

IN hoc ordine quæ falsò fuerant inscripta Hieronymo, sic digessimus, ut erudita paulatim desinant in ea quæ magis ad proximũ ordinem pertinebant: sed maluimus in hanc peccare partem. In secundo tomo censuras nostras adiecimus singulis: quæ si cui nõ satisfaciant, suo quisq; iudicio fruatur.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΤΑΞΙΣ (?) INDOCTA.

IN his quæ proximus habebat ordo, quædã inerant lectu digna, quædam utcunq; ferenda: nonnulla in hunc magis ordinẽ reijcienda. Cæterũ in hoc catalogo nihil reperies, quod nõ sit ex æquo indoctũ, infans, & impudẽs. Proinde mea quidẽ sententia, nullum omnino lectionis operæprecium. Sed inuicta est imperitorũ hominum pertinacia, cui plus satis datũ est à nobis, in huius operis æditione,

magnoq;

magnoq; nobis constat aliena stulticia. Adiecimus Censuras: quæ si cui non probabuntur, non scripsimus illi.

Reperimus & alia quædam inscripta Hieronymo,prorsus indigna quouis Hieronymi discipulo,Quandoquidem apparet hoc solenne fuisse librarijs,ut huius unius titulo quemlibet librum emptori commẽdarent,uerum ea quoniam ante hac nunq; fuerãt excusa formulis, addenda non putauimus.Nihil à nobis prætermissum est eorum quę priores habebãt æditiones.Nimis multa sunt addita huius sanè generis.Inuiti dedimus,hoc illorũ iudicio, qui nullo sunt iudicio.Sed quorsum attinet aduersus torrentem niti? Spero fore ut aliquando seculum expergiscatur,id si fiat,bona pars laborum studiosis adimetur,non nisi in optimis autoribus bonas horas bene posituris.

Comperimus martyrologium,præfixa Hieronymi præfatione,Longobardicis scriptum literis:sed alia quadam lingua quàm Latina,Hispania opinor,plerisq; uocibus in aliam formam deflexis ac deprauatis.

ALIENA.

POst hoc succedunt quæ fuerant intermixta lucubrationibus Hieronymianis, sed suis tamen titulis,quæ nec à nobis sunt amputata,sed in suum semota locum.

MIXTA.

SEQVVNTVR EA QVAE FALSO TITVLO NON VNIUS SVNT AVTORIS.

INter mixta recenseri poterat regula monachorum, non ex Hieronymianis tantum collecta scriptis, uerum eam alio loco posuimus.

Commẽtarij quos habemus in omne psalteriũ Hieronymi titulo, palàm ipsi prae se ferũt, quod nõ sint unius autoris. Si quis autem meum requirat iudicium, nihil illic esse arbitror Hieronymi, uerum una pars est hominis quisquis fuit planè docti, & sermonis expoliti, longe tamẽ discrepantis ab Hieronymiano. Nam hic minus habet nitoris ac lenitatis, plus neruorum, deinde ubiq; copiosior, ac diligentior, ac magis ostẽtans suas opes. Altera pars est locutulei cuiuspiam, ac penè dixerim rabulae, & nisi me fallit nasus, eiusdem qui sermones suos Augustini nomine nobis dedit, praeter alia multa bella. Cuius rei si quis gustũ cupiat sumere, in ipsa statim praefatione, conferat initia cum fine, & uidebit subito nouũ scriptorem. Quanq; & ea cõiectura arguebat nõ esse Hieronymianũ opus, quod nec titulus, nec epistola cuiusq; habeat nomen. Vnde suspicor, illum sua nullo edidisse titulo, & librarios Hieronymi nomen addidisse. Et fortassis hic est ille cuius meminit Gennadius, quẽ ait nõnulla uertisse Origenis, sed data opera titulis ademptis: cuius esse suspicor & annotationes in libros Regum ac Paralipomenõ. Sed ut quod coeperam, absoluam: qui uoluerit imposturã deprehẽdere, legat attente commentariũ in psalmum septuagesimumseptimũ. Rem quidẽ ille sumpsit ex commentariis in Matthaeũ, caeterum eam suis ornauit flosculis. Ineptit suis dialogismis, delirat exclamatiõibus, balbutit acyrologiis, supfluit perissologiis: legat in psalmũ octogesimũ, in psalmum

in psalmum nonagesimum, ubi docte scilicet exponit, quid sit σύμπτωμα, cũ plures cadunt. Verum ut in genere dicam, ipsa battologia & dictionis character hominẽ ubiq; arguit.

EORVM QVAE PERIERVNT, INDEX.

Postremo loco recensebimus, quæ uel temporum iniuria, uel hominũ incuria, uel æmulorum inuidia interciderunt.

Libri Clementis apostolorum comitis in Latinum uersi sermonem, efflagitãte Gaudentio: cuius operis meminit in peroratione commentariorum Origenis, in epistolam ad Romanos.

Interpretatio in prophetam Abdiam prior, quam scripsit adolescens: & nondum satis in diuinis exercitatus literis. Meminit huius operis in præfatione quam præmisit posterioribus in eundem prophetam commentarijs.

Libri quatuor περὶ ἀρχῶν Origenis, quos testatur à se uersos: deinde corruptos librariorum uitio, ad Pammachij preces denuo transtulit: quos opinor ob inuidiam Origeniani nominis suppressos: nam quos hodie legimus, Ruffini sunt interpretis.

Epistola quædam ad Paulam, cui annexuerat indicem, siue elenchon omnium operũ Origenis, conferens ea cum operibus Marci Varronis πολυγραφωτάτου: cuius & alibi meminit. Ex eo Ruffinus hæc recenset secundo Inuectiuæ suo libro: Quæritis uidelicet: ut ad Adamantium nostrumq; chalcẽterum ueniamus: qui tanto in sanctarum scripturarum labore sudauit, ut iuste Adamantij nomen acceperit: Vultis nosse quanta ingenij sui reliquerit monumenta? sequens titulus indicat: Scripsit in Genesim libros, & cætera. Nam extat liber in Tomo huius operis secundo inter aliena.

Euangelium Hebraicum, Nazarenorum, siue Ebionitarum, quod sibi exhibitum ex Bibliotheca Cæsariensi, transtulit in linguam Græcam ac Latinam, & ex eo, locis compluribus quædam adducit.

In libro Hester quem uertit ex Hebræis, alphabetum addiderat ex minio usq; ad theta literam, diuersis in locis, ad eum modum, ordinem Septuaginta notans studioso lectori: cum ipse Hebraicum ordinem sequi mallet. Atq; hæc laboris pars nobis perijt.

Librum Iob bis uertit: Primum ex æditione Septuaginta, obelis iugulans, quæ apud Hebræos non haberentur, & asteriscis illustrans, quæ ex Hebræorum uoluminibus essent addita. Atq; huius laboris, qui nobis perijt, extat tamen testis præfatio, cuius initium: Si aut fiscellam iunco texerem. Rursus ex ipsis fontibus, hoc est, Hebræo, Arabico, Syroq; sermone, quod is liber mixta quadam lingua conscriptus sit. Huius laboris extat præfatio testis, cuius initium: Cogor per singulos. Hoc obiter admonere uisum est, quod in uulgatis codicibus inuerterint has præfationes. Cæterum hæc æditio qua nũc utimur, utra sit, mihi parum liquet.

Psalterium bis correxit, primum Romæ agens: rursum in Bethlehemitico rure, obelis & asteriscis notãs, quæ superessent in æditione Septuaginta: aut quæ ipse ex Hebræorum fontibus addidisset. Quanq; sunt qui dicant, hunc laborem extare.

Prouerbia Solomonis & Ecclesiasten prius ex æditiõe Septuaginta castigarat per obelos & asteriscos. Qui labor nobis perijt. Testatur in præfatiõe: cuius initiũ: Iungat epistola.

Danielem Hebraicis scriptũ literis, sed sermone Chaldęo, ex ipso fonte trãstulit: sed obelo iugulatis historia Susãnæ, hymmo triũ puerorũ, & fabula Draconis. Notas abiecimus.

Nouum testamentũ Græcæ fidei reddidit: qui labor si extaret, aut nõ fuisset nobis eadem in re laborandum: aut certe illius studio plurimum fuissemus adiuti. Cõdidit & canonẽ quatuor euangeliorum, quid inter illos conueniret, aut dissonaret, quid cui deesset.

In Catalogo scriptorum illustriũ testatur se scripsisse tractatus sex à psalmo decimo, usq; ad decimumsextũ, hoc est, in singulis illius ordinis tractatus singulos. Sic enim legitur

in uetustissimis exemplaribus, assentiente & interprete Græco Sophronio. Id operis apparet interisse. Nec enim has breues quas habemus annotatiunculas in psalmos, uero consentaneum est ab eo tractatus uocari: maxime cum habeamus aliquot eiusdem tractatus, uelut ad Cyprianum, in psalmum octogesimumnonum. Ad Principiam, in quadragesimum. Ad Marcellam, in centesimum uigesimumsextum. Atque huius fuisse generis probabile est, quos ibi dixit tractatus.

Scripturam diuinam suæ linguæ hominibus tradidit, hoc est, Dalmaticæ uertit. At hodie piaculum existimant, sacras literas uulgata legi lingua.

Theophili liber paschalis eruditus & eloquens ab Hieronymo uersus, ut indicat in epistola, cuius initium, Ex eo tempore.

Canon Hebraicæ ueritatis, cuius meminit in epistola ad Lucinum.

Emendauit æditionem Septuaginta, ut testatur in eadem.

Bis scripsit in Matthæum, ut indicat in epistola: cuius initium, Satis miror.

Sæpius mihi monendus est lector, ne protinus stomachetur & reclamet, sicubi à nostro dissentit iudicio. Sunt enim quidam indoctiores, quàm ut hisce de rebus iudicare possint: & tamen nulli omnium iudicant præfractius. Sunt quidam adeò præcipites, ut pronunciént, antequam rem expendant. Legant prius nostras in quartum tomum præfationes, legant Censuras: mox loca conferant, idque integro animo, semota contentione, studio, aut odio, quibus rebus omne iudicium exoculatur, atque ita demum aut nobiscum sentiant, aut à nobis dissentiant. Nos quod nobis uisum est, in commune proposuimus, nec omnino supine, ni fallor, nec arroganter. Si quis sic nostra reijciet ut adducat meliora, uolentes ac libentes amplectemur. Tantum abest, ut errorem obstinate tueri uelimus. Sedulo bonaque fide laboratum est à nobis, et optimis fratribus Amorbachijs, ut diuus Hieronymus quamminime deprauatus, aut contaminatus exiret in manus studiosorum, nõ ausim affirmare nos assecutos omnia. Illud nõ uerebor dicere, intra triginta annos nullum opus excusum typis, pari fide, pari cura, pari impendio. Proinde æquum, ut quam nos adhibuimus diligentiam in restituendo, eandem cæteri quoque præstent in tuendo, quod restitutũ est. Alioqui si licebit impune deprauare, miscere, cõfundere principum ecclesiæ libros, nulla certa fuerit ullius autoritas in libris excudendis: quoniam protinus unicum exemplar in duo milia propagatur, ut singula errata, bis mille fiant. Maxime cõueniebat Irenæi obtestationem præfigere, quam chronicis Eusebij præmisit Hieronymus. Ea est huiusmodi.

ADIVRO TE QVICVNQVE HOS DESCRIPSERIS libros, per dominum nostrum Iesum Christum, & gloriosum aduentum eius, in quo ueniet iudicare uiuos & mortuos, ut conferas quod scripseris, & emendes ad exemplaria, ea de quibus scripseris diligenter, & hoc adiurationis genus transscribas, & transferas in eum codicem quem descripseris.

INDEX IVXTA ORDINEM

TOMORVM COMPLECTENS SIMVL ET INITIVM OPEris, et Argumenti summam, & nomen eius ad quem scribitur.

INDEX PRIMI TOMI.

INDEX SECVNDI TOMI.

INDEX TERTII TOMI.

INDEX QVINTI TOMI.

INDEX SEXTI TOMI.

Anteq;

INDEX VII. VIII. ET IX. TOMORVM.

INDEX SEPTIMI TOMI.

INDEX OCTAVI TOMI.

INDEX NONI TOMI.

Indicis iuxta ordinem Tomorum finis.

13

OPVS EPISTOLARVM

DIVI HIERONYMI STRIDONENSIS, unà cum scholijs Desiderij ERASMI Roterodami, denuo per illum non uulgari cura recognitum, correctum, ac locupletatum.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

SEBASTIANVS GRYPHIVS GERMANVS EXCVDEBAT LVGDVNI

ANNO

M. D. XXX.

M. D. XXIIII.

Homeri olim habebas libris et autoritate.

[illegible]

tili, quàm co[illegible] prodigiosis [illegible] tes, ut non mag[illegible] ferat sic

 superesse

Excellentia Hieronymi.

[illegible]

Tulius [illegible]

detur. [illegible]

Græcia [illegible] Quis

unquam pari felicitate omnes totius [illegible]

[illegible] linguis antecelluit unus? Cui tanta historiarum [illegible]

ticia

... ATORIA.

[illegible]

darum

Archiepiſ pi Cantua ſis laus.

EPISTOLAE NVNCVPATORIAE
FINIS.

❧ EXIMII DOCTORIS
HIERONYMI STRIDONENSIS
uita, ex ipsius potissimum scriptis contexta per DES. ERASMVM ROTERODAMVM.

QVIDEM haud sum nescius, ueterum permultos in hac fuisse sentẽtia, ut pium & officiosum esse ducerent, in commodum publicum apte confictis narrationibus abuti: nempe uel ad uitam recte pieque instituendam, uel ad erigendos & inflammandos ad honesti studium animos, uel ad fulciendam quorundam imbecillitatem, uel ad territandos impios: quos neque ratio corrigit, neque mouet charitas: uel ad illustrandam miraculis sanctorum hominum gloriam. Atque hoc fuci genus nec Platoni displicuit, nec Origeni, nec horum dogma sequutis. Certe obijcit hoc HIERONYMVS Ruffino, atque uicissim in HIERONYMVM regerit, malens alterum eodem conspurcare luto, quàm in se conicctum lutum abstergere. Est quidem mira quædam uulgi credulitas, imò nescio quid penitus insitum animis mortalium, ut ficta lubentius audiant quàm gesta: & commenticijs supraque ueri fidem fabulis libentius assentiantur quàm ueris: adeo ut olim uiri prudentes quicquid uehementer commendatum esse uellent multitudini, id fabulosis miraculis celebrarent: uelut numinum religionem, origenes urbium aut gentium, exordia nobilium familiarum, exempla clarissimorum principum. Hoc igitur imperitorum affectu, ad ipsorum abuti commodum, permittebant illi, sed non nisi sapienti uiro, propterea quod huius rei fructus omnis pereat, si semel suboleat artificium mentiendi. Verum hac quidem in parte haud grauatim in Augustini sententiam pedibus eo: non solum ob eam causam, quam ille sanè grauem adducit, ne si semel in Christianorum literis suborta fuerit mendacij suspicio, fiat ut nec his habeatur fides, quorum autoritatem modis omnibus indubitatam & inconuulsam esse oportet: sed multo magis, quod meo iudicio, ne possit quidẽ uir probus ac sapiens esse, qui tam male sentiat tum de sanctis uiris, tum de lectoribus. De sanctis quidem, quos aut usqueadeo iudicarint propriæ domesticæque laudis inopes, ut alienis mendacijs putarint illustrandos: aut adeo κενοδόξους stultéque gloriosos, ut Aesopicæ corniculæ ritu uelut in proscenio gaudeant ostentari, ficticijs laudibus ceu plumis alienis adornati. De lectoribus autem, quos omnes aut ita stupidos ac muccosis naribus arbitrati sint: ut cum ueritas semper habeat suam faciem, nullis imitabilem fucis, non queant excogitatam artificio fabulam à uero dignoscere: aut certe adeo gratis etiam nequam ac peruersos, ut scientes ac uolentes faueant uanitati. Quod si uitari non potest, quo minus istiusmodi fabulamenta misceantur nostris uoluminibus, certe quod proximum est, optarim. Quid istud inquies? Nimirum plasten eximium ac prudentem, catumque mentiendi artificem. Quandoquidem iuxta Socratis sententiam, nemo fit ad mentiendum accõmodatior, quàm qui ad uera dicendum est appositissimus: quod eiusdem artificis parteis esse ducat, certissime ueridicum esse, & nihil omnino ueri dicere. Hoc quidem consilio suam historiam contexuit Herodotus, hac ratione Xenophon Cyri descripsit institutionem, non ad historiæ fidem, sed ad exemplum probi principis. Nec aliò spectasse uidetur Homerus ille, quem iure fabularũ Oceanum possis dicere. Verũ hi quemadmodũ ingenij quidẽ & eloquẽtiæ laudẽ fingẽdo promeriti sunt: ita dum malũ uirtutis exẽplar effingunt, ac proponunt, nõ mediocriter offecerunt uitæ mortalium. Siquidẽ Herodotus stultos plerosque facit principes. Xenophon uafrum quempiam & ἀγκυλομήτην expressit, potius quàm uere

Mendacium officiosum.

Augustinus hostis mendacij.

Si fingendum est, probum exemplar est fingendum.

AA 5 pruden

prudentem ac salutarem principem. Homerus eiusmodi facit deos, cuiusmodi nolit magistratus bene morata ciuitas. Deinde tales depinxit uxores deorum, qualem nemo probus ciuis coniugem aut optet domi suæ, aut ferat. Denique tales finxit deorum filios, ut nemo sanus paterfamilias similes sibi liberos uelit obtingere, ut non abs re Plato locum illi negarit in sua Republica. Neque uel tantillum erat causæ cur Alexander ille Magnus inuideret Achilli, talem laudum præconem, si penitus intellexisset, quid sit uere magnum ac salutarem agere principem. Ego nihil arbitror esse rectius, quàm eiusmodi describere sanctos, cuiusmodi fuerunt ipsi, in quorum uita si quid etiam errati deprehenditur, hoc ipsum nobis uertitur in exemplum pietatis. Cæterum si quis omnino figmentis delectet, is si prudenter effingat pij uiri simulacrum, quocunque nomine, non sacco, cilicio, flagris, prodigiosis ieiunijs, uigilijs non credendis, sed ex ipsis Christi decretis, sic ut primũ Christianæ pietatis uim penitus habeat cognitam ac perspectã: deinde scite illius exprimat imaginem, is mihi fortasse tolerabitur. Etiamsi quantumuis gemmæ nitorem ac lucem effingat artifex, certe natiuam gemmæ uim nunquam assequitur imitatio. Habet suam ἐνάργειαν ueritas, quam nullum æquat artificium. At istos quis ferat, qui plusquàm anilibus deliramentis, infantibus, indoctis, ineptis diuos nobis non celebrant, sed contaminant? At diuus Hieronymus, nisi quod abunde iuxta Græcorum prouerbium, αὐτὸς ἑαυτὸν αὐλεῖν, hac parte parum erat felix: propterea quod quum unus præcipue dignus esset, ut pari doctrina pariq; facundia posteris cõmendaretur, qui tam erudito tamq; mellito ore Christi sanctorumq; præconia cecinisset: haud scio quonam fato, in rabulam quendã incidit, sic undiq; sui similem, & Hieronymi dissimilem, ut nescias quid in eo potissimum admireris, linguæ ne prodigiosam infantiam ac balbutiem, an insignem literarum inscitiam, an miram mentiendi impudentiam. Hominem profecto dignum, quem si uiuat, publicitus omnes omnium mortalium manus saxis impetant: qui mortales uniuersos pro saxis, nõ pro hominibus habuerit. Quis enim illius legens nænias, ni planè truncus sit, non protinus sentiat personatum histrionem: qui Vertumnum quendã aut Proteum nobis referens, nunc Eusebius est Cremonensis, nunc Cyrillus, nunc Augustinus, nunc Ambrosius: nõnunq; si libeat Damasus, aliquoties ipse, si superis placet, Hieronymus. Sed quibuscunq; plumis nobis opertus prodit, uox ubiq; sui similem coccycem arguit. Idem ubiq; dicendi lepos, eadem sermonis Venus. Cuius stuporem, ut nihil accedat, hinc certe palàm cernere est, quod Hieronymum pauloante mortem facit Damaso commendantem suos commentarios: quem ipse Hieronymus nõ uno in loco testatur ante se decessisse uita. Sed hic de quo plura dicentur aliàs, tam indoctus & elinguis, ut rebus quamlibet claris ingenij sui culpa tenebras possit offundere: tam stupidus, ut ne uerissima quidẽ uerisimiliter queat efferre: ridicula miraculorum portenta, & impudentissimæ uanitatis fabulas confert in Hieronymum, nec has tamen ab se repertas: in quo nõnulla laus fuisset ingenij, sed è uulgatissimis historijs huc non minus ridicule, quàm improbe detortas. O fortunatũ tam insigni præcone Hieronymum. Neque uero defuit dignum patellæ operculum. Reperit hic scriptor suos lectores, reperit à quibus citetur: & quo magis mireris, eruditos, Platinam & Volaterranum, quos equidem uel hinc suspicor ea nunquam legisse, sed aut audisse in concionibus, aut hinc excerpta fragmenta modo uidisse. Imitati sunt impudentissimum scriptorem unus & item alter: sed adeo præclare, ut eius hominis uideri possint omnia. In quibus nihil agnoscas, nec eruditionis, nec eloquentiæ, nec prudentiæ, nec diligentiæ: super hæc omnia nihil minus quàm id quod in primis exigitur in historiagrapho, nempe fidẽ. Vtrum quæso istud est, diuorum uitas describere, an contaminare potius? Nos igitur, licet impares argumento, tum nullis adiuti commentarijs, quibus fidi poterat, tamen bona fide, quaque licuit diligentia, uitam sanctissimi uiri ex Prospero, Seuero, Orosio, Ruffino, tametsi

Stulte conficta uita Hieronymi.

no,tametsi calumniatore:& si qui sunt alij nõ omnino cõtemnendæ fidei autores collegi-
mus,sed potissimum ex ipsius Hieronymi libris,Hieronymũ euestigauimus. Quis enim
rectius nouerit Hieronymum,q̃ ipse Hieronymus? Aut quis eum fidelius expresserit? Si
rerum à se gestarum certissimus autor est Iulius Cæsar,quanto iustius est Hieronymo,sua
narranti fidem habere? Ex huius igitur libris omnibus lustratis, quod sparsim annotare
licuit,in narrationis ordinẽ redegimus,nihil admentientes, quod arbitremur abunde ma
gnum esse miraculum,ipsum Hieronymum tot egregijs uoluminum monumẽtis sese no
bis exprimentem. Quod si cui nihil absq; miraculorum portentis placere potest, is legat
Hieronymianos libros:in quibus tot penè miracula sunt,quot sententiæ. Natus est igitũ
uir eximius Hieronymus,anno ab orbe redempto,trecentesimo trigesimoprimo,sub im-
peratore Cõstantino in oppido Stridonis, quod iam tum à Gotthis omnia populãtibus Patria sancti
euersum fuisse,testis est ipse in catalogo scriptorũ illustrium, olim Dalmatiæ Pãnoniæq; Hieronymi.
confinium. Id hodie nũnulli,quorum de numero Blondus est, idem esse uolunt cum eo,
quod hac tẽpestate uulgus Sdrignam appellat,oppidulũ in Histria,Italiæ regione, situm
inter Petrã pilosam,Portulam & Primontem,ut horũ temporũ utamur uocabulis. Ad-
dunt in huius rei fidẽ,ibidem ostendi monumentum Eusebij patris,cũ epitaphio laminis
insculpto,nimirũ id agentes,ut Hieronymũ Italiæ suæ uindicẽt. Mihi studium & affectus
istiusmodi parum dignus uideť grauibus uiris,imò in totũ Christianis. Qui in libris Hie-
ronymianis erit diligentissime uersatus,qui uitã Hieronymianã proxime exprimet, is sibi
iure uindicet Hieronymum,etiã si porrò ultra Britannos natus fuerit. Erat illi frater natu
minor,nomine Paulinianus:nam sororis nomẽ tacuit. Matertera Castorina,cũ qua dissi-
dij nescio quid intercesserat,ob rem (ni fallor) familiarem:quam tamen humanissimis lite
ris ad cõcordiam inuitat. Patri nomen fuisse Eusebio,declarat ipse,quod Græcis à pietate Pater qui.
dictum est,nõ absq; præsagio:quod pulchre conueniat,ut ex pio nascatur ille sacri nomi
nis heros. Nam id sonat ἱερώνυμος. Atq; ea demum est digna Christiano nominis gloria,
quæ nõ ex stemmatis aut imaginibus,nõ ex oppidis euersis,aut cõcisis copijs,sed ex uita
pie sanctéq; acta nascit̃. Cæterum nihil addit,plebeius ne fuerit an patricius,tenuis an lo-
cuples,priuatus an magistratus,cũ hoc quidam affingant,illum nobilissimis ortum parẽ-
tibus,sed ut eadem opera potuerint illum urbis præfectum facere. Consentaneum est au
tem,ante dirutam patriam,mediocri loco fortunaq; fuisse. Matris nomen nusq; ædidit:
non tacens tamen se parẽte utroq; Christiano genitum. Ab his domi diligẽter institutus,
unà cum Bonoso inter ipsos statim parentum amplexus,& nutricũ blanditias,Christum
imbibit:ac mox Christianæ pietatis rudimentis imbutus, simulq; bonis literis: quarũ ea
tum ætas capax esse poterat,puer adhuc Romam missus est, uelut ad primariã eo seculo, Romæ do-
tum religionis,tũ eruditionis magistrã,liberalibus studijs erudiendus,quod ipse declarat ctus.
enarrans Ezechielis caput undecimũ. Quãuis enim illis temporibus & apud Gallos, Hi-
spanos,& Afros,florerent literarum studia,tamen in prouincijs pro gentis ingenio, nõ-
nihil degenerantes,Romæ uelut in suo fonte puriores adhuc erãt & incorruptiores. Atq;
hoc nomine Rustici monachi matrem collaudat ipse,quod post Galliarum licet florẽtissi-
ma studia,filium Romam miserit,quo Gallicanæ dictiõis nitorẽ ac luxum,Romana gra-
uitas temperaret. Intellexisse uidentur prudentissimi parentes, plurimum referre, inter
quos primum & à quibus instituaris. Quæ sunt optima, nunq; discuntur felicius, quàm
rudibus illis annis,& non minus tenacibus,quicquid insculpseris, quàm in omnẽ sequa-
cibus habitum. Itaq; perinde quasi iam tum intelligerent sese puerum cum orbi commu-
niter genuisse,non sibi:ita publicis utilitatibus,non suis priuatis affectibus educandũ cu-
rarunt. Græcas ac Latinas literas,ab ipsis statim incunabulis didicit, quemadmodũ ipse
testatur:& hoc didicit felicius,quo maturius. Sentias enim nescio quid duriusculũ,& sub-
acerbũ in his qui serius se cõtulerunt ad discẽdas literas. Proinde nõ abs re sibi gratulatur
Hiero

Hieronymus,quod à puero inter grammaticos & rhetores fuerit penè detritus:quorum
alteri docuerunt emēdate pureq́ loqui:alteri,ſplendide,grauiter & ſapienter.Horū inſti-
tutioni debemus incomparabilem eccleſiæ doctorē,non loquacium ſophiſtarum ſcholis.
Quis non iam nunc in ſummam erectus ſpem,nouum quiddā de hoc præſagiat puero?
Primum reputans talē parentū animum,deinde feliciſſimā indolem,ingenium fœcundū
ac facile,pectus ardens & infatigabile.Præterea Romam educatricē, id temporis opinor
Præceptores Hieronymi. aliquanto quàm nunc incorruptiorem.Deniq; præceptores eximios,Donatum in gramma-
ticis,Victorinum in rhetoricis.Etiamſi uideo quoſdam ambigere, num hic fuerit Dona-
tus ille,cuius extant in Terentium ac Maronem eruditiſſimi cōmentarij.Tum an Victo-
rino præceptore ſit uſus,nō ſatis liquet ex Hieronymi uerbis,quibus utriuſq; meminit in
appendice annalium Euſebij hunc in modū.Victorinus rhetor & Donatus grāmaticus,
præceptor meus,Romæ inſignes habentur:è quibus Victorinus etiā ſtatuā in foro Tra-
iani meruit.Hactenus Hieronymus,magis exprimens alterū,nempe Donatū ſibi præce-
ptorem fuiſſe quàm utrunq;,dicturus alioqui præceptores mei.Ad eandem coniecturam fa-
cit,quod idem nec in catalogo ſcriptorum illuſtrium,nec uſquam alibi quantum comme-
mini,Victorini faciens mentionē, præceptorem appellet.Quin totā Victorini dictionē,
parū approbaſſe uidetur Hieronymus:id quod haud quaq; obſcure declarat in epiſtola,
quam ſcripſit ad Paulinum monachū,cum ait:Inclyto Victorinus martyrio coronatus,
quod intelligit,eloqui non poteſt.Et rurſum in catalogo ſcriptorū illuſtrium.Victorinus
inquit,natione Afer,Romæ ſub Conſtantio principe rhetoricā docuit:& in extrema ſene
ctute,Chriſti ſe tradens fidei,ſcripſit aduerſus Arium libros more dialectico, ualde obſcu
ros,qui & ab eruditis non intelliguntur.Verum de Victorino quidem lectoris facio iudi
cium.Cæterum ipſe de Donato dubitationē omnē ademit in Apologia priore aduerſus
Ruffinum,hiſce uerbis:Puto quod puer legeris Aſpri in Vergilium & Saluſtium cōmen
tarios,Vulcatij in orationes Ciceronis,Victorini in dialogos eius,& in Terentij comœ-
dias,præceptoris mei Donati,æque in Vergiliū,& aliorū in alios.Citat eundē enarrās ca
put Eccleſiaſtæ primū.Sub huiuſmodi præceptoribus,iam adultior in bonis literis,nullū
Philoſophiæ ſtudium. doctrinæ genus intactū reliquit.Porphyrij εἰσαγωγὴν, Ariſtotelicam, Platonicā, Stoicam,
ac cæterorum omniū philoſophiam attigit.Verum hæc delibauit,non his ſemet addixit,
nec in his uelut ad ſcopulos Sireneos cōſenuit:quibus hodie pleriq; immoriuntur.In rhe
torica tamē ſeſe ſtudioſius exercuit,deguſtatis omnibus , ſed his præcipue quæ propius
ad eā cōferant facultatem,hiſtoria,coſmographia,& antiquitatis noticia:partim quod in-
telligeret apud Latinos ad id uſq; temporis penè infantē eſſe theologiam, & ob hanc cau
ſam permultos à diuinorum uoluminum abhorrere lectione,ſperans futurū:ut plures ſa
cris literis delectarent̄,ſi quis theologiæ maieſtatem,dignitate ſermonis æquaſſet: partim
ut eſſet aliquando quod ethnicis obijci poſſet,Chriſtianos ut infantes & elingues deſpici-
entibus.Teſtatur id multis in locis:& ſi nō teſtaretur,libri clamitant,illū in declamatoria
palæſtra diligentiſſime uerſatū fuiſſe,puerum in fictis cōtrouerſijs, & obliquis rhetorum
ſtrophis luſiſſe.Studiorum ſodales inter cæteros, hos præcipuos habuit, Pammachium
ſummo natum loco,poſtea Paulæ generum,Paulinæ maritum:qui defuncta uxore,mo-
nachi ſumpſit inſtitutū,tandem ad epiſcopi munus aſcitus.Bonoſum,& hunc ſummo ge
nere,poſtea monachum.Heliodorum,quē deinde ſua uirtus ad epiſcopi functionem per-
traxit.Hic interim apparet Hieronymū Chriſto renatū,in illius iuraſſe uerba,ut hoc certe
Romæ baptizatus. nomine Roma,iure ſibi poſſet hunc uirum aſſerere: quandoquidem à baptiſmo denique
cenſemur Chriſtiani.Id ſatis indicat in epiſtola quadam ad Damaſum papam,teſtificans,
ſeſe eius urbis fidem uelle ſequi,in qua Chriſti ueſtem accepiſſet.Nec enim de presbyterio
ſentit opinor,ſed in baptiſmo ueſtis candida dabatur,ſymbolum innocentiæ,& lotis mā-
dabatur, ut candorem ueſtium ſuarum illibatam ſeruarent. Igitur in prophanis literis,
quas

quas quidam seculares uocāt, ad plenū eruditus, ad grauiora studia iam adijciens animū, hac etiam parte laudatissimos uiros est imitatus: uelut Pythagorā, Platonē, Apollonium, ut lustrandis regionibus sapientiæ supellectilem redderet auctiorē. Gallias omneis sic undiq; lustrauit, ut nonnullis locis habitasse uideatur: adeo & locorum situm ac nomina tenet, & multorū sibi conciliauit amicitiam. Atq; in epistola quadam ad Florentium, testatē se Treueris ingens Hilarij uolumen de synodis suapte manu descripsisse: quod aliquanto post iubet sibi remitti, iam in eremo quæ Syriam à Saracenis dirimit agens. Atq; huius peregrinationis comitem habuit Bonosum, ut alicubi declarat ipse. Ad hunc itaq; modū studiose lustratis bibliothecis omnibus, & cōgressus cū his, quos uel eruditio, uel integritas morum reddiderat insignes: & undiquaq; nōnihil decerpens, quod ad Christianum instituendum facere uidebatur: tandem uelut industrius & auidus negociator, nō auro ditior, sed usu rerum, literis, ac pietatis ardore locupletior, utrāq; reuisit patriā: & eam in qua natus fuerat, & eā in quā renatus. Sub hæc cœpit de deligendo uitæ genere, deq; loco cōmodo cogitare: quod haud nesciret hinc præcipuā hominis pendere felicitatem, si institutū ingenio accōmodum, iudicio, nō casu sumeret. Sunt enim qui se præcipites dant in uitæ rationem, priusq; sibi noti sint ipsi. Et sunt è diuerso, quos cunctātes ac deliberātes mors occupat. Reputabat animo, Romam adhuc ueterem sapere paganismū: & inter eius urbis delicias parum esse tutam adolescentiam, ut quam alicubi Babylonem appellet: deinde suam quoq; patriam barbaricis uoluptatibus esse corruptam: quod ipse nō dissimulans in epistola quadam: In mea, inquit, patria rusticitatis uernacula, deus uenter est, & in diem uiuitur: & sanctior est ille, qui ditior est. Proinde cōmunicato cum sodalibus cōsilio, de secessu cogitauit, quo liberius & expeditius, se totū sacris studijs & Christo dedicaret. Iam tū piū adolescentis animum offendebat mūdus, qui ea tempestate Christianos ethnicis habebat admixtos. Vnde fieri necessum erat, ut qui Christum profitebātur, pleriq; titulo magis q̄ uita essent Christiani: & uere probis mentibus, pie uiuendi uotum adesset uerius q̄ facultas. In matrimonio, ut nihil aliud accideret, certe libertatis naufragiū perspiciebat: ad hæc clericorum & episcoporū statum, quod hos quoq; uolentes, nolentes, honos, opes, & negocia mundi inuoluerent, ac transuersos raperēt, grauissimis periculis obnoxium esse. Et multorum uita displicebat, iam tum prisca illa pietate sacerdotum ad tyrannidem ac fastū degenerante. Pensitatis igitur omnibus ac circūspectis, monachi placuit institutum: quod ne quis in hoc erret, id tēporis longe diuersum erat, ab hoc quod hodie uidemus, ceremonijs obstrictum: imò quibus maxime libertas erat cordi, hi monachi professionē suscipiebant. Primū enī res manebat integra, si quis ita censuisset: manebat cōmigrandi remigrādiq; quò uellent potestas: manebat dulcissimū ac liberrimū ocium: ad studiū, ieiunia, psalmos, uigilias aut suopte incitabantur animo, aut exemplis inuitabantur, nō cogebant hominum cōstitutiunculis. Vestitus erat simplex, nec is tamē præscriptus, sed suo cuiq; arbitrio sumptus: nō qui prodigiosa nouitate faceret insignē, & digito notandū: sed qui simplicitatē Christianā præ se ferret. Votorū nulla uincula, nisi quæ sunt cuiusq; pure Christiani. Deniq; si quē forte sui instituti pœnitētia cœpisset, tota demū pœna erat, inconstantiæ nota. Cuius rei si quis fidē requirat, legat Hilarionis uitam: legat institutionē monachi ad Rusticum, & itē ad Paulinum: legat in epistola, cuius initium: Audi filia: descriptum triplex apud Aegyptios monachorū genus. Quin inter alia præstabat & hæc cōmoda illud uitæ genus. Huius prætextu honestius licebat ab affiniū & cognatorū uinculis temet excutere, graui nimirū onere, ei cui nihil dulcius ocio studiorū. Etenim qui monachum erāt professi, à publicis functiōibus, à munijs & officijs imperialis aulæ prorsus habebant excusati. Postremo minus patebāt episcoporū quorundā iam tū insolescentiū tyrānidi. Iam hic titulus nec à functione clericatus quicq̄ remorabat: et ex nullo ordine sæpius deligebātur episcopi. Nec aliud quicq̄ erat tūc monachi ꝓfessio, q̄ priscæ liberæq; uitę meditatio, ac pure

Peregrinatio Hieronymi.

Vitæ genus.

Monachi quales olim.

ac pure Christianæ. Hæc obiter admonenda duxi: ne, qui mos est plerisque, Hieronymum sui instituti faciant autorem, ad quos ille nihil attinet. Conatus est ad eandem uitæ ratione capessendam sodales aliquot pellicere. Verū Pammachius in studiorum cōtubernio semper unanimis, in uitæ genere deligendo plurimū dissentiebat. Hieronymo placuit summa libertas, Pammachius cōiugij uinculis innecti maluit. Bonosus cōpositis rebus, relicta patria, parentibus & amicis, solis libris comitatus, in desertam insulam, & undique circunfrementibus undis horridā secessit: ac præuolauit quidem Hieronymum: & prior mundi laqueis extricatus, in libertatē se recepit Christi, sed ab Hieronymo primū inflammatus. De quo cum aliàs meminit: tum in epistola, cuius initiū: Plus deum: Bonosus, inquiens, tuus, imò meus: & ut uerius dicā, noster, scalam præsagiatā somniante Iacob, iam scandit. Portat crucem suā, nec de crastino cogitat, nec post tergum respicit. Seminat in lachrymis, ut in gaudio metat: & sacramēto Moysi, serpentem in eremo suspendit. Cedāt huic ueritati, tam Græco quàm Romano stilo mendacijs ficta miracula. Ecce puer honestis seculi nobiscū artibus institutus: cui opes affatim, dignitas apprime inter æquales erat: cōtempta matre & sororibus, & charissimo sibi germano, insulā pelago circūsonante naufragā, cuius asperæ cautes, & nuda saxa, & solitudo terrori est: quasi nouus quidā paradisi colonus insedit. Nullus ibi agricolarū, nullus monachorū, ne paruulus quidem quē nosti Onesimus, quo uelut fratre in osculo fruebaī, in tāta uastitate adhæret lateri comes. Et aliquāto post: Vt ego & ille pariter à tenera infantia, ad florentē usque adoleuerimus ætatē: ut ijdem nos nutricum sinus, ijdē amplexus fouerint baiulorū: & dū post Romana studia adirē semibarbaras ripas, eodē cibo, pari frueremur hospitio: ut ego primus cœperim uelle te colere. Memēto quæso hūc bellatorē tuū, mecū quondā fuisse tyronē. Et hactenus quidē Hieronymi uerba recēsuimus, qui & in alia itē epistola, Bonosum laudibus uehit, suā solitudinem cū illius uita cōferens. At nō multo post Bonosi secessum & ipse Hieronymus, ordinatis domi rebus, cōflato uiatico: cū primis autem locupletissima bibliotheca, summo studio comparata, Syriam adijt, Heliodoro tum itineris comite, tum propositi cōsorte. Quē aliquādiu cū eo cōmoratū in Syria, quibus de causis incertū, cœpit eius uitæ pœnitudo: nō quod damnaret, sed quod pro uarietate ingeniorū, alijs alia magis cōgruunt. Nec magni refert, quo tramite curras, modo ad Christū properes. Heliodorus itaque mutato cōsilio, reuersus est ad suos: ad quē paulo post elegantissimā illā scripsit epistolā de laudibus & cōmodis uitæ solitariæ, mira ubique ciuilitate suspicionē incōstantiæ depellēs ab amico, & suis imputās cōmissis, quod ille discessisset: ut obiter & hoc laudis annotem in Hieronymo: quē quidā è suis moribus æstimātes, tetricum quēpiam & inciuilē fuisse somniant: cū eo nihil unque fuerit nec humanius, nec urbanius. Sic enim scribit ad Iulianū diaconū: Sanctus frater Heliodorus hic adfuit, qui cū mecū uellet incolere, meis sceleribus fugatus abscessit. Et propemodū colligere licet, illos primū unà uisisse Hierosolymam: & lustratis sacris locis, redemptoris adorasse uestigia. Erat aūt id tēporis, urbis Hierosolymitanæ tanta apud omnes religio: ut parū pius sibi uideret, qui Hierosolymis non fuisset. Deinde destitutus sodali charissimo, cū & morbis ob cœli uitæque nouitatē cōtractis, & peregrinationis molestia grauiter affligeret, monachorū quorundā humanitate refocillatus est, præsertim Euagrij: cuius etiā hospitio aliquādiu est usus. Restitutus pristinæ ualetudini, toto pectoris ardore ad susceptā Christi militiā accinctus, procul in horridā solitudinē abdidit sese: quæ inter Syros & Agarenos, nūc corrupto uocabulo Saracenos dictos, uastum limitem ducit: in qua præter feras & serpentes & sparsim habitantiū monachorum greges, nullus incolebat. Quāque huc quoque semotū, crebro solitus est inuisere Euagrius. Inter hæc Ruffinus, qui post ex intimo sodali, factus est hostis acerrimus, monachus & ipse, Nitriā Aegypti sese contulerat: cuius aduentū gratulatur in ea quam modo citauimus epistola. Eā hac finit clausula: Obsecro te, ne amicū qui diu quærit, & uix inuenitur, difficile seruatur, pariter

Primus in Syriam migratio.

Solitudo, nō sine amicis.

riter

riter cum oculis mens amittat. Et paulò inferius: Amicitia quæ desinere potuit, nunquam uera fuit: ceu iam tum præsagiens futurum, ut ab amicitia desisceret Ruffinus. Sub idem fermè temporis, Hieronymi soror, uirginis institutum arripuit, instigante Iuliano quodā: sed multum & hoc dissimile ab harum conditione, quas hodie ferreis cancellis, ceu feras indomitas inclusas tenent. Non quod damnem publicam seculi cõsuetudinem, sed quod doleam huc denicp delapsam Christianorum pietatem, ut uirginum integritas claustris ferreis et repagulis murorum sit extorquenda: cum ea demum religio sit accepta Christo, non quæ ui extunditur, sed quæ ultro à uolentibus offertur. Eius rei meminit in epistola, cuius initium: Non debet charitas diuidere: significans illam à Iuliano conuersam, cui uehementer illam commendat, ætati lubricæ omnia etiam tuta timens. Quin innuit eam nõnihil etiam fuisse lapsam primis annis adolescentiæ, scribens in hæc uerba: Hanc mihi Iesus pro eo uulnere, quod diabolus inflixerat, præstitit, uiuam reddẽdo pro mortua. Neque uero satis compertum est, quo tempore Paulinianus, HIERONYMI frater natu minor, huic proposito accesserit, quem testatur sibi charissimum fuisse, & Syriam adeunti fuisse comitem, etiamnum adulescentem: & in Bethlehemitico monasterio pariter seruisse CHRISTO. Mihi probabilius uidetur, id secundo in Syriam reditu factum, quod HIERONYMVS affirmet epistolam ad Heliodorum, cuius initium: Quanto amore: sibi adolescenti ac penè puero scriptam fuisse, nisi forte iam admodum seni, grandior etiā ætas pueritia uidebatur. Verum is Paulinianus iuuenis adhuc, hoc est, uix triginta natus annos, presbyterij meruit honorem, quo nomine postea calumniam HIERONYMO struxit Ioannes episcopus Hierosolymitanus, quod infra legitimam ætatem ad hoc honoris esset euectus: uerum illius calumnijs abunde respondit HIERONYMVS. Porrò fratris mentionem facit & in epistola, cuius initium: Sanato uulneri. Compulsi sumus, inquit, fratrem Paulinianum ad patriam mittere, ut semirutas uillulas, quæ Barbarorum effugerunt manus, ac parentum communium habent cineres, uenderet. Rursus in epistola, cuius exordium: Diu te Romæ. Paulinianus, inquit, necdum è patria reuersus est: puto quod eum Aquilegiæ apud sanctum Chromatium papam uideris. Sed plura super hoc in epistola, cuius initium: Epistola tua hæreditatis. Cæterum quanquam in procliui non est, quo quicque tempore acciderit ad liquidum persequi, tamen ex uarijs HIERONYMI scriptis coniectare licet, illum ubi primum in Syriam demigrarat, non statim uno sedisse loco, sed aliunde aliò uertisse sedem: quo tandem circunspectis omnibus, habitaculum suis accommodum uotis deligeret: & primum aliquandiu uixisse Hierosolymis, nonnihil temporis Antiochiæ: sed hinc demigrasse, partim offensum celebritate loci, partim quod Antiochena ecclesia à tribus episcopis, Miletio, Vitale, atque Paulino distraheretur. Nec in Chalcidis solitudine, nam in hac sedere conatum, indicat in Abdiæ commentarios præfatio, dabatur tranquilla sedes ob uiciniam Campensium, qui cum Tharsensibus Arianis sentiebant. Horum improbitate uir sanctissimus mire diuexabatur, dum quotidie citatus examinatur de fidei ratione: exiguntur tres hypostases, nondum audita Latinis uocabula: quod satis indicat in duabus ad Damasum epistolis, quarum alteri principium est: Quoniam uetusta: alteri: Importuna in Euangelio: obtestans illum & obsecrans ut sibi præscribat, cui debeat in Syria communicare, cum uix usquam conspiceret Romanæ fidei synceritatem. Denique sic agitatus est his turbis, ut non semel pœnituerit aditæ Syriæ. Tandem uelut in semotissimam eremum abdidit sese, quæ Syriam, ut dictum est, à Saracenis disterminat: satius esse ducens, cum feris ac prædonibus barbaris habere commercium, quàm cum eiusmodi Christianis. Hic annos quatuor ab hominum frequẽtia semotus, cum solo CHRISTO, cumque libris habebat commercium: ac sero iam & totis, ut aiunt, neruis quod destinarat, agebat: ut nobis egregium illud Christianæ pietatis exemplar absolueret. Primum erat studium, adolescentiæ

Monachæ nūc inclusæ.

Soror Hieronymi lapsa.

Olim ante trigesimū annū nullus erat maturus honori presbyterij.

In solitudinibus Syriæ quatuor egit annos.

adoleſcentiæ lapſus lachrymarum imbre diluere:& laborum aſperitate, ueluti nitri acrimonia, contractas per ætatis incogitantiam ſordes detergere. Inedia, uigilijs:& incredibili totius auſteritate uitæ rebellantem carnem,& ſubinde repullulantẽ ætatis laſciuiam coercebat, corpus ſpiritui ſeruire docens: ne quid obſtreperent affectus cœleſtem molienti uitam, ipſe ſibi rigidus exactor supplicij, & inſtantiſſimus penſorum efflagitator atque ἐργοδιώκτης, ut uocat alicubi: prorſusq; iuxta Paulum, rationalem uictimam immolabat, deo cultum longe gratiſſimum. Tempus omne ſtudijs & orationibus partiebatur, bonã etiam noctium partem his operis addens: minima portio dabatur ſomno, minor cibo, nulla ocio. Studij laſſitudinem recreabat deprecatio, aut hymnus: mox uelut integer ad intermiſſam lectionem redibat. Relegebat uniuerſam bibliothecam ſuam, ueterum ſtudiorum memoriam ſibi renouans, ſacras literas ad uerbum ediſcebat. Meditabatur in prophetis, in eruendis oraculorum myſterijs uigilantiſſimus. Ex euangelicis & apoſtolicis literis, uelut ex puriſſimis fontibus, Christi philoſophiam hauriebat. Primus enim ad pietatem gradus eſt, ſcire autoris tui dogmata. Cæteros interpretes adhibito delectu iudicioq; legebat, nullum omnino ſcriptorem prætermittens, unde non aliquid decerperet, non ethnicos, non hæreticos. Nouerat enim uir prudentiſſimus ex ſterquilinio legere aurum: nouerat è fruticibus melleum deſumere ſuccum, araneæ ſua relinquẽs uenena:& iam tum ab Aegyptijs quicquid poterat conuaſabat, hoſtium opibus domini templum locupletaturus. Quoq; certior eſſet memoria & paratior uſus: quicquid legerat, id in locos digerebat: cõpoſitis ſingulis, ut affinitatis aut pugnantiæ ratio poſtulabat. Felicibus ingenijs, dictu mirum, quantopere fauerit, præſertim quæ facundiæ quoq; dos commendabat, adeò ut hæreticos etiam laudibus ornaret, libenter, ſi licuiſſet, fidei uitium eruditioni condonaturus: cum primis autem Origenis, quem ſuum appellat, & cuius homilias aliquot adoleſcens adhuc Latinitate donauit. Lectioni miſcebat ſcribendi ſtudium, ceu iam tum uelitans ac præludens tractandis literis diuinis. Quàm feliciter autem præluſerit, indicat uel unus ille libellus, quo ſodalem Heliodorum deſiderat: in quo ſic licet agnoſcere tyronem, ut tamen appareat, qualis ſit futurus imperator. Hoc tempore (ni fallor) allegorice interpretatus eſt prophetam Abdiam, cum hiſtoriam nondum intelligeret: quemadmodum palàm ipſe teſtatur in præfatione poſterioris interpretationis, qua iuuenilem illam præcipitationem ſarcit ac penſat: idq; magnorum uirorum exemplum ſequutus. Quo quidem in loco, cum alia multa præclare, tum illud feſtiuiſſime ſcripſit: Fateor, miratus ſum, quod quamtumuis aliquis male ſcripſerit, inuenit ſimilem lectorem ſui. Ille prædicabat, ego erubeſcebam. Ille quaſi myſticos intellectus ferebat ad cœlum: ego demiſſo capite confiteri meum pudorem prohibebar. Quid multis? Nihil omnino prætermiſſum eſt, quod ad inclytum eccleſiæ doctorem, ac uere magnum theologum inſtituendum pertinebat: ne quid uſquam deeſſet eruditioni: aut necubi uita parum emendata, doctrinæ minueret & eleuaret autoritatem. Proinde cum ipſa re compertum haberet, literas arcanas nec intelligi poſſe, nec tractari, quemadmodum oportet: niſi cognitis his linguis, quibus primum nobis proditæ ſunt, ſermonis Hebraici difficultatem improbo ſtudio peruicit:& barbaræ peregrinæq; linguæ non ſolum intelligentiam, ſed & peculiarem ſonum ac uernaculum ſtridorem eſt aſſequutus, uſus ad eam rem doctiſſimis Hebræorum, quos ingenti mercede conducebat, marſupium exhauriens, ut pectus eruditione locupletaret. Horum neminem nominatim deſignat, præter unum Bar hanina, quem tamen poſt iam natu grandis adhibuit, qui illi Nicodemum quendam exhibebat, ut ipſe ſcribit: quod nocturna hominis opera ſoleat uti: non tam ob eam cauſam, quod puderet Chriſtianũ à Iudæo diſcere (tantus enim erat ardor diſcendi, ut undecunq; diſcere: magnificum & glorioſum exiſtimaret) q; quod homo Iudæus inuidiam ſuæ gentis declinaret, ſi rẽ Chriſtianam adiuuare uideretur. Id ſtudiũ, quod plurimũ haberet ſudoris ac tædij: in præfatione quadam

Omnia legenda, ſed primũ optima.

Progymnaſmata Hieronymi qualia.

Hebraicæ linguæ peritia.

quadam ipse pistrinum appellat. Nec his cõtentus, Chaldaicam item linguam Hebrææ finitimam aggressus est: quod Daniel & Iob, cumq; his alij nonnulli ueteris instrumenti libri, literis quidem Hebraicis, sed tamen Chaldæo sermone descripti sint. Cæterũ hanc, quod intelligeret eius usum non perinde late patere, hactenus modo secutus est: ut intelligere posset uerius quàm sonare. Quin & peculiarem Syrorum linguam attigit ob gentis commercia, non nihil & hanc Hebræo sermoni confinem: cuius testimonium aliquoties adducit in enarratione nominum, uelut in mammona. Inter hæc uero dum immodico quodam & iuuenili calore, & puerilium amore studiorum, plus satis indulget, exprimendis M. Tullij, Platonisq; dialogis, nam id tum (ni fallor) agebat, & hos magis nititur effingere, quàm sermonem apostolicum, somnio diuinitus immisso, raptus ad tribunal dei, accusatus quod Ciceronianus esset, non Christianus: deniq; plagis emendatus, sibi redditus est, ut ipse refert in epistola, cuius initium: Audi filia. Qua de re quid sentiã, fortasse nonnihil dicturi sumus, cum ad eum locum erit uentum. In his sanctissimis labo ribus, in hoc uitæ rigore, cum annos aliquot duraret, tamen fatetur nullum uitæ genus sibi fuisse iucundius. Paulatim enim (ut fit) quod initio durum & asperum uidebatur, dulcescebat: & quod per se erat optimum, reddebatur assuetudine iucundissimũ: & adeo non desiderabat Romanas delicias, ut sibi frequẽter uideretur, non in eremo uersari, sed interesse choris angelorum. Nam stulte quidam tristem quandam fingunt uitæ solitudinem, quæ ferarum potius est quàm hominum: & insanum reddat citius, quàm pium. Visebatur nonnunquàm ab amiculis, uicinos monachos inuisebat aliquoties: & literarũ uicissitudine fruebatur amicis absentibus. Porrò quanquàm hoc ocium ille perpetuum optabat, ut felicius ac tranquillius: tamen è re Christianorum omnium erat, tam insignẽ athletam Christi aliquando produci in arenam: neq; committi, ut tam eximium orbis lumen diutius sub modio conderetur. Itaq; licet inuitus ac renitens, diuino consilio rebus humanis prospiciente è Syria Romam retractus est, idq; per Epiphanium Salaminæ Cypri, & Paulinum Antiochenæ urbis episcopum: quos ob certas ecclesiæ necessitates imperator Romam exciuerat. Hic iam indies augescente, tum eruditionis, tum sanctimoniæ fama, presbyterum ordinatum arbitror. Sunt qui tradant eum uiginti natũ annos ad hoc honoris uocatum ab Liberio tum Romanæ urbis episcopo: quod quando mihi parum compertum est, neq; refellere, neq; probare est consilium. Cæterum quod addunt presbyterum cardinalem ordinatum: haud scio an illis temporibus cardinalis titulus fuerit repertus. Ipse Hieronymus presbyteri cognomen multis locis agnoscit, cardinalis nusquam. Cæterum in epistola, cuius initium est: In uetere materia: testatur sese iuuenem etiamnum Damaso pontifici Romano à libellis synodicis fuisse. Ante annos, inquit, plurimos, cum in chartis ecclesiasticis iuuarem Damasum Romanæ urbis episcopum, & Orientis atq; Occidentis synodicis consultationibus responderem. Proinde deplorat alibi, quod eremo relicta, denuo mundo seruisset. Interea nobilium matronarũ familiaritatem est nactus, in primis Marcellæ, quæ prima fœminarum ausa est Romæ monachæ institutum profiteri: cum id uocabuli uehementer inuisum esset Romanis auribus. Conceperat autem mulier hunc ardorem potissimum ex Athanasio, ac cæteris Aegypti sacerdotibus, qui tum Arianæ factionis persecutionem declinãtes, Romam uelut ad tutissimum communionis suæ portum confugerant. His enim referentibus Antonij uitam (cuius etiamnum uiuentis mira fuit nominis celebritas) ac monachorũ in Thebaide uersantium, uirginum item ac uiduarum didicerat institutum. Eadem autem ad æmulationem propositi sui complureis allexit, tum matronas, tum uirgines, cum primis autem Sophroniam, Principiam, Paulam & Eustochium: ac breui tãtus accreuit numerus, mundi contemptum profitentium fœminarum, ut quod prius ob nouitatem inuidiosum erat, postea cœperit esse gloriosum. Has omneis Hieronymus ad diuinæ scri

Reditus ad Romam.

Hieron. presbyter.

Nobiliũ fœminarum noticia.

pturæ studium inflammauit, inflāmatas sua doctrina prouexit, quo fœdius esset ab episcopis sacros libros negligi, quos sexus infirmior amplecteretur. Marcellæ studium testatur in ipsius epitaphio, hisce fermè uerbis: Et quia tunc alicuius nominis esse existimabar, super studio scripturarum nunquam me conuenit, quin de scripturis aliquid interrogaret. Ac paulo inferius. Hoc solum dicam, quod quicquid in nobis longo fuit studio congregatum, & meditatione diuturna, quasi in naturam uersum, hoc illa libauit, didicit atq; possedit: ita ut post profectionem nostram, si in aliquo testimonio scripturarū esset oborta contentio, ad illam iudicem pergeretur. Hisce rebus sic inclaruit apud uniuersos Hieronymiani gloria nominis, ut omniū suffragijs dignus acclamaretur, qui Damaso succederet. Verum ut umbra nusquam est, nisi cum adest lumen: ita celebritas sanctissimi uiri non caruit inuidia. Vrit enim splendore suo qui prægrauat artes infra se positas. Non deerant qui primum illum in Syriam secessum calumniarentur, & absentem, uirulentæ linguæ telis peterent. Cæterum Romæ Damaso pontifici præter cæteros charus & in precio habitus, ad hæc Melaniæ & Paulæ primariæ nobilitatis fœminis triennium arctissima familiaritate coniunctus, maiores inuidiæ faces excitauit, & tot iam exantlatis laboribus, Herculis ritu, comperit excetram supremo fine domādam, ut inquit Oratius, quæ primum tectè uirus suum afflabat, donec simulata beneuolentia in magnum erumperet incendium. Irrepserant clanculum in urbem Arianæ factionis quidā sed mutato iam nomine Origenistæ, ut diuersus esset titulus, error idem. Ii quo suas partes communirent, in nobilium matronarum familiaritatem & amicitiam insinuare sese, & dogmatis suis uenenum spargere: Hieronymū, quod is Origenis ingenio præter cæteros delectatus, laudibus extulisset hominem, in suæ factionis consortium pertrahere: hoc nocentiores inimici, quod sub amicitiæ prætextu plusq; hostilia molirentur, adeo ut deserendæ Romæ consilium cœperit. Nam quod à nonnullis literis proditū uideo, de supposita ueste muliebri: quam cum imprudens pro sua induisset Hieronymus, atq; ad eum ornatus modum, in cœtum ecclesiasticum noctu prodisset, & risum ac stupri suspicionem sibi conflauerit, mihi non fit uerisimile. Neq; enim usqeadeo suis aduersarijs parcere solitus est Hieronymus, ut hac de re tam insignite contumeliosa, nullam omnino facturus fuerit mentionem: præsertim cum id ad tuendam innocentiæ famam tantopere pertineret, ut dissimulare tacitum, hominis fuerit parum bene sibi conscij. In epistola, cui principium: Si tibi putem, multa querens de uarijs inuidorum in se calumnijs, super hac re nullum uerbum facit. Verum inter alia multa hæc commemorat: Ego probrosus, ego uersipellis & lubricus, ego mendax & satanæ arte decipiens. Quid enim est tutius, hæc uel credidisse uel finxisse de insontibus, an etiam de noxijs credere noluisse? Osculabantur mihi manus quidam, & ore uipereo detrahebant, & dolebant labijs, corde gaudebant. Ac mox: Alius incessum meum calumniabatur, & risum: ille uultui detrahebat, hic in simplicitate aliud suspicabatur. Ego, ut de Roma relinquēda cogitaret, multas causas fuisse crediderim. Primum ocij pristini desiderium, & gustatæ semel tranquillitatis memoriam, deinde molestam urbis celebritatem, molestiores delicias, luxum, ac fastum, harum rerum comitem. Iam tum enim paulatim crescentibus opibus ecclesiæ, decrescebat Christiana simplicitas. Tum indies magis ac magis gliscentium Origenistarū aduersum se inuidiam: præsertim cum id temporis Ruffinus ageret in urbe, nunquā ille quidem syncerus amicus, ut ego sentio, tum insidiator pestilētissimus. Neq; mediocrem inuidiam conflauerat Hieronymo liber ad Eustochium de uirginitate, quod in eo falsissime taxet clericos & monachos ac uirgines suo indignas nomine. Demum cò uesaniæ processit res, ut illi crimen impingerēt, quod in Paulam Eustochij matrem deperiret, ob intimam cum illa uitæ consuetudinem, sed eam pietatis & sanctissimorum studiorū cōmercio cōciliatam, nō turpi uoluptatis consortio. Qua de re sic ipse meminit in ea, quam modo

Liuor ex gloria.

Crimina Hieron. intenta.

modo citauimus epistola: Penè certe triennium cum eis uixi. Multa me uirginum crebro turba circũdedit: diuinos libros ut potui, nõnullis sæpe disserui. Lectio assiduitatẽ, assiduitas familiaritatem, familiaritas fiduciam fecerat. Dicãt quid unquam aliter in me senserint, quàm Christianum decebat? Pecuniam cuiusquàm accepi? Munera uel parua uel magna nõ spreui: in manu mea æs alicuius insonuit? Obliquus sermo, oculus petulans fuit? Nihil mihi aliud obijcitur, nisi sexus meus. Hactenus ille. Exacerbabat odium huius rumoris monachorum nomen, tum apud plurimos inuisum, quibus haud ferendum uidebatur tot primarias eius urbis fœminas, religionis prætextu subduci familiæ, subduci affinibus. Id propemodum indicauit Hieronymus cum addit, eodem quẽ modo retuli loco: Et hoc nunquàm obijcitur, nisi cum Hierosolymam Paula & Melania proficiscuntur. Indicat ibidem, subornatum ab æmulis aliquẽ, ut opinor, ex Paulæ seruis, qui Hieronymum insimularet stupri: & fœdum rumorẽ in uulgus ebuccinaret. At idem ad quæstionem uocatus, inter tormenta negauit: subijcit enim in hũc modum. Isti crediderunt mentienti, cur non credunt neganti? Idem est homo ipse qui fuerat: fatetur insontem, qui dudum noxium loquebatur. Et certe ueritatem magis exprimunt tormẽta quàm risus, nisi quod facilius creditur, quod aut fictum libenter auditur, aut non fictum, ut fingatur impellitur. Antequàm domum sanctæ Paulæ nossem, totius in me urbis studia consonabant, omnium penè iudicio dignus summo sacerdotio decernebar. Beatæ memoriæ Damasus meus sermo erat, dicebar sanctus, dicebar humilis & disertus. Nunquid domum alicuius lasciuioris ingressus sum? Nunquid me uestes sericæ, nitentes gemmæ, picta facies, aut auri rapuit ambitio? Nulla fuit alia Romæ matronarũ, quæ meam posset edomare mentem, nisi lugens atque ieiunans, squalens sordibus, fletu penè cæcata, quam continuis noctibus misericordiam domini deprecãtem, sol sæpe deprehendit? cuius canticum, psalmi: sermo, euangelium: deliciæ, continentia: uita, ieiuniũ? Nulla me potuit delectare nisi illa, quam manducantem nũquàm uidi: sed posteaquàm eam pro suæ merito castitatis uenerari, colere, suspicere cœpi, omnes me ilico deseruere uirtutes? O inuidia primum mordax tui. O satanæ calliditas semper sancta persequẽs. Nullæ aliæ urbi Romæ fabulam præbuerunt nisi Paula & Melania, quæ cõtemptis facultatibus, pignoribusque desertis, crucem domini, quasi quoddam pietatis leuauere uexillum. Et in hanc sententiam illic plura, quæ ne longior æquo sim, prætermitto. Hisce de causis Hieronymum tandem urbis odium cœpit indignæ tam eximij uiri consortio. Itaque relicta Roma, Syriam repetijt, an unà cum Melania & Paula, parum mihi liquet: *Reditus in Syriam.* nisi quod conijcio matronas priores illuc se cõtulisse, & aut mox secutum Hieronymũ, aut diuerso itinere eodem peruenisse. Reditum suum quãdoquidem & hunc calumniatus est Ruffinus, ipse describit in Apologia uerbis his. Vis nosse profectionis meæ de urbe ordinem? narrabo breuiter. Mense Augusto, flantibus Etesijs, cum sancto Vincentio presbytero & adolescente fratre, & alijs monachis qui nunc Romæ commorantur, nauim in Romano portu securus ascendi, maxima sanctorum frequentia prosequente. Veni Regium, in Scylleo littore paulum steti, ubi ueteres didici fabulas, & præcipitẽ fallacis Vlyssis cursum, & Sirenarum cãtica, & insatiabilem Charybdis uoraginẽ. Cumque mihi accolæ illius loci multa narrarent, darentque consilium, ut nõ ad Protei columnas, sed ad Ionæ portum nauigarem: hunc enim fugientium & turbatorum, illum securi hominis esse cursum: malui per Maleas & Cycladas Cyprum pergere. Vbi susceptus à uenerabili episcopo Epiphanio, cuius tu testimonio gloriaris, ueni Antiochiam, ubi fruitus sum communione pontificis confessorisque Paulini, & deductus ab eo media hyeme & frigore grauissimo, intraui Hierosolymam: uidi multa miracula, & quæ prius ad me fama pertulerat, oculorum iudicio comprobaui. Inde contendi in Aegyptum, lustraui monasteria Nitriæ: & inter sanctorum choros, aspides latẽre perspexi. Protinus concito

gradu, Bethlehem meam reuersus sum, ubi adoraui præsepe, & incunabula saluatoris. Vidi quoq; famosissimum lacum: nec me inerti tradidi ocio, sed multa didici quæ ante nesciebam. Hactenus ille. Verum erit fortassis, qui putet hæc ad primam illam Hieronymi in Syriam profectionem pertinere: mihi probabilius uidentur ad posteriorem referri: tum ob id quod cum Hieronymus penè puer, ut ipse scribit, adierit Syriam, non admodum consentaneum est, illum & ignotum & id ætatis, tanto honore fuisse exceptum ab episcopis eius regionis celeberrimis: tum quod huius profectionis & lustratæ Syriæ atq; Aegypti descriptio mire congruat cum itinere Paulæ, quod in illius describit epitaphio: cui tum Hieronymum fuisse comitem, ex ipsa narratione licet deprehendere. Nec enim animi causa suscipiebat hunc peragrandi regiones laborem, sed partim, ut ex pluribus arriperet exempla pietatis, partim ut inspectis locis, quorũ in diuinis literis fit mẽtio, penitius intelligeret quod esset scriptum, quod ipse testatur in præfatione quadam. Nec pietatis, nec sacræ scientiæ sibi magister esse uoluit: diuq; discendum putauit, quod doceret: à multis discere curauit, sed à summis. At rursum sic horum doctrinam est amplexus, ut quorundam contentiosum dogma non sequeretur. Quandoquidem illo factiosissimo seculo uix quisquàm eximie doctus hæreseos suspicione carebat. Gregoriũ Nazianzenum præceptorem suum appellat, & hoc interpretante, se sacras didicisse literas, testatur. Verum ubi nam audierit hominem, aut quanto tempore, parum mihi compertum est. Nam is uitæ mutauit institutum, & sponte cedens episcopi locum, ruri abditus, monachi uitam exegit, autore Hieronymo in Catalogo uirorum illustrium. Apollinarium, Antiochenæ apud Syros ecclesiæ episcopum, frequenter audiuit Antiochiæ, & domesticam cum illo consuetudinem egit, adhortante Paula, & sumptuum, ut conijcio, partem suppeditante, uerum id iam ætate prouectior. Postremo eiusdem impulsu, Alexandriam sese contulit, iam semicanus, quo uidelicet ex Didymi consuetudine, quem, quod à puero captus esset oculis, uidentem appellat, summam imponeret manum studio sacrarum literarum. Etiam si Ruffinus calumniatur Hieronymum non plus mense, Didymi consuetudine usum fuisse, sed ridicule tamen, ut iam uere. Nec enim refert quãto tempore uerseris apud præceptorem, sed quantum proficias. Ruffinus sex illis annis quos iactat, & tot egregijs præceptoribus, quos Hieronymus ne de facie quidẽ nosset, superior, ipsa tamen eruditione multo est inferior. Demum ascito Bar hanina Iudæo, quod in literis Hebraicis aut diminutum erat aut exciderat, suppleuit & instaurauit. Iam itaq; longo rerum usu comparata prudentia, multorumq; doctissimorum hominũ congressu, iusta eruditione collecta, ad tractandas diuinas literas accinxit sese. His instructus præsidijs uir prudentissimus, Theologi munus aggressus est: cum hodie quidam omnium bonarum literarum prorsus rudes & ἄμουσοι, pauculis sophismatibus, & male degustata Aristotelis philosophia freti, pedibus ac manibus illotis irruant in theologiæ professionem. Bethlehem iuxta domini sui præsepe uenturæ senectuti sedẽ delegit. Quẽ locum iam religione celebrem orbi, scriptis & uirtutibus suis longe celeberrimum reddidit. Is abest ab Hierosolymis sex passuum milibus contra meridianam plagam iuxta uiam quæ ducit Chebron, estq; ciuitas Dauid in tribu Iuda. Iuxta hanc Paula quatuor condidit monasteria: tria mulierum, quibus ipsa præfuit, quartum uirorum, in quo diuus Hieronymus cum pijs ac doctis amiculis & studiorum adiutoribus non minus iucundam quàm sanctam uitã multis egit annis, ut ipse testatur in epitaphio Paulæ: quæ uiginti annis pie peractis Bethlehem, mortem immortalitate commutauit. Melania quę se eòdem contulerat, incertum quibus de causis, mutata sentẽtia, Romam repetijt. Ruffinus calumniatur, illi parum conuenisse cum Hieronymo. Et consentaneum est, opera Ruffini dissidium incidisse, ad quem mulier desciscens, postea parteis æmulorum adiuuit: & haud scio an hæc sit in quam Hieronymus locis aliquot oblique stomachatur, no

Hieronymi in theologia præceptores

Sedes senectuti delecta Bethlehem.

men ni

men nigredinis notans. Marcella tametsi & ipsa Bethlehemitico rure relicto, Romam se recepit metu barbarorum, omnia passim uastantium ac populantium, tamen in amicitia fidelissime perstitit, Hieronymianas parteis acerrime defendens. Cuius opera, Origenistarum factio sensim insinuans sese, Romæ primum & prodita est, & oppressa. Hic omne uitæ tempus aut sacris dabatur psalmis, aut uertendis sacris uoluminibus, aut edisserendis diuinis literis, quas fratribus ac mulieribus assidue prælegebat. Ruffinus obijcit, illum & nobilium pueros sibi commissos, in Poëtarum ac Rhetorum literis instituisse. Et id crimen adeo non timet Hieronymus, ut nec refellere dignetur. Etenim cum Paulus glorietur se omnia factum omnibus, ut omneis Christo lucrifaceret: quod flagitium, si diuus Hieronymus omnibus prodesse cupiens, omnibus nationibus, omni sexui, omni ætati semet accommodauit: Confluebat huc ex toto undiq; terrarũ orbe frequens hominum multitudo, quos omneis pro suis facultatibus uir sanctissimus Christiana accepit benignitate, neminem arcens à suo contubernio, præter palàm hæreseos inustos cauterio. Prorsus exoptanda uita, ni felix ocium tot hæreticorum & calumniatorum insultus labefactassent. Quoniam aduersum multorum errores acerrime scripserat: nullus erat hæresiarcha, qui non Hieronymum pro hoste duceret: quem quisq; sibi male conscius, etiam intactus, ut ait Oratius, horrebat & oderat, aliorum exemplo territus. Nullum fuit unquam seculum seditiosius, neq; confusius: & sic omnia contaminarant hæreticorum errores ac dissidia, ut magnæ cuiusdam artis fuerit orthodoxum esse. Verum in primis Arianorum factio, literis, armis, & imperatorum præsidijs, totũ Orientem, imò totum orbem in dissidium pertraxerat. Id mali utcunq; sopitum, postea mutato cognomine, per Origenistas renatum est, ut ante dixi, & in ipsam usq; Romanam urbem mire irrepserat: non palàm, sed cuniculis quibusdam sese furtim insinuans: cuius rei dux ac signifer Ruffinus Aquileiensis, cum quo puer puero Hieronymus arctissimã habuerat consuetudinem, & mirus quidam amor intercesserat: id quod facile liquet ex epistola, cuius initium: In ea mihi eremi parte. Verum euenit iuxta prouerbium Aristotelicum: ut qui sese impensissime dilexerant, acerrimis item odijs prosequerentur. Post primam simultatem, utcunq; reditum est in gratiam, Hieronymo quidem modis omnibus adnitente, ne uel casus aliquis maleuolentiæ suspicionem præberet, & dissimulante interim clancularias illius machinas & uirulentas obtrectationes. Cæterum ubi iam fidei quoq; labem hæreseos aspergere niteretur Ruffinus, & Hieronymum in suæ infamiæ consortiũ inuoluere, reclamante uiro sancto, & figuratas, ut ipse uocat, laudes summa libertate reijciente, rescissa est male sarta gratia: & insyncera necessitudo in apertam erupit simultatem: ac diruptis omnibus pudoris ac modestiæ uinculis, uterq; in alterũ sic debacchatus est: ut in Hieronymo propemodum fateare uerum esse, quod Publius ille mimographus scripserat: Furor fit læsa sæpius patientia. Primum, ipsa scripta clamitant, Hieronymo uehemens & ardens fuisse ingenium, humanissimum quidem, sed liberum: hoc impatientius contumeliæ, quod nulli malum moliretur. Deinde hæreseos ea est insimulatio, in qua tolerantem esse, impietas sit, non uirtus. Accedebãt ad hæc tot faces, quæ uel lenissimum ingenium ualeant irritare. Sunt qui Ruffino nonnihil tribuãt. Mihi nec eruditio satisfacit, & mores olfacere uideor uirulentos ac uafros minimeq; liberales. Certe cum Hieronymus illum talibus pinxerit coloribus, infantiam, imperitiã, ac stuporem hominis ubiq; ridens & insectans, aut talem Ruffinum fateamur oporteat, aut Hieronymum Sycophantam faciamus. Quo magis admiror, quid Gennadio uenerit in mentem, qui non contentus Ruffinum immodicis uexisse laudibus, huiusmodi coronidem adiecit, ni fallor, in Hieronymum. Sed & obtrectatori opusculorum suorum respondit duobus uoluminibus, arguens & conuincens se dei intuitu & ecclesiæ utilitate, auxiliante domino, ingenium agitauisse: illum uero æmulationis stimulo incitatum, ad

Ruffini inimicitia.

obloquium stilum uertisse. Constat Ruffinum duobus libris inuectum in Hieronymũ:
nec dubium est quin de his senserit Gennadius: qui cum Ruffinum inter præcipuos ec-
clesiæ doctores ponat, Hieronymum obtrectatorem facit, & Ruffiniani nominis inui-
dentem gloriæ. Dolebat, opinor, homini Gallo, Vigilantius ab Hieronymo parũ sua-
uiter acceptus, & Palladius locis aliquot arreptus mordicus, quorum uicem hac ratio-
ne uoluit ulcisci. Sed ut ad id quod institueram recurrat oratio: nihil non machinatus est
in Hieronymum Ruffinus. Subornarat permultos, qui uirum excellentissimum conui-
cijs lacesserent, Vigilantium Gallum, Palladium Galatam, tum Magnum oratorem ur
bis Romæ. Deniq; Domnionem & Pammachium, qui libros Hieronymi suppresserũt
ne uenirent in manus hominum: & admonuerunt literis, ut quædam emendaret in ædi
tis uoluminibus: præsertim in quibus propensior uideretur in laudẽ uirginitatis: & hu-
ius studio nuptijs iniquior, quàm uellent pleriq;. Quibus ita respõdet, ut ipsis parcens,
acriter insectetur eos, à quibus sentiebat illos subornatos & impulsos. Ac tãtum ualuit
Augustinus dubius amicus. æmulorum maliciosa calliditas, ut nec ipse diuus Augustinus, Hipponensis episcopus,
optime sensisse uideatur de fide Hieronymi, priusquàm propius & interius nosset homi
nis & uitam & eruditionem. Hinc illa de mendacio cauillatio, hinc liber de animarũ ori-
gine, hinc interpretationis ex Hebræo suggillatio, hinc simultatis cum Ruffino deplora
tio: quibus aduersus Hieronymũ ceu uelitabatur, euocare cupiens ad dogmatis sui pro-
fessionem. Id subodoratus uir minime stupidus, diu grauatus ad ea respondere, tandem
respondet acerbius, parumq; blande. Verum simul atq; uterq; alteri penitus cœpit esse
cognitus, iunctis animis ac studijs, communi opera fidem catholicam aduersus hære-
siarcharum insultus tuebantur: & minus sibi placuit Augustinus, ubi Hieronymi ma-
gnitudinem pernouerat, ex exploratore factus discipulus. Ita ex initio qualicunq;, sum-
ma inter illos conflata est necessitudo. Cæterum cum Ruffinianis planè, quod aiunt,
ἄσπονδος πόλεμος erat, quorum uesania cò progressa est, ut fictam epistolam, uelut ab Hie-
ronymo scriptam, in uulgus spargerent: in qua deploraret uitæ superioris errores, ac
damnaret operam olim insumptam uertẽdis ex Hebræo sacris uoluminibus: uelut huc
inductus à Iudæis nonnullis impostoribus. Sed actum esset de rebus humanis, si mali-
ciæ par animo suppeteret nocendi facultas. Stilum Hieronymianum histriones illi affe-
qui non poterant, illo seculo nulli, sicut opinor, imitabilem, nedum Ruffini sodalibus.
Quod si potuissent, prorsus Hieronymiana fuisset epistola. Iam quantum uirulentiæ sit
in libris Ruffini, quos in sanctissimum uirum scripsit, quisquis legerit, facile perspicit.
His addiderat epistolam, præter indignissima cõuicia, diras minas, iudicia, exilium, mor
tem deniq; denunciantem, ni taceret. Ea quanquàm intercidit, tamen ex apologia Hie-
Lucta Hieronymi. ronymi quàm atrox fuerit, licet conijcere. Eodem è fonte profectum est dissidium illud
acerbissimum, quod illi fuit cum Ioanne episcopo Hierosolymitano, ad cuius diocesim
attinebat Bethlehem: adeo ut ipse cum suis abstineret ab episcopi communione, quod is
in manifestam uenisset suspicionem Arianæ factionis, homo sycophanta, uafer, ac lubri-
cus, & tyrannicæ cuiusdam insolentiæ. Ad hæc hulcera accedebant, qui frigidam quo-
que (quemadmodum dici solet) suffunderent: & exasperatum tot iniurijs animum, lite-
ris insuper suis instigarent: hinc Riparius, illinc Marcella, aliunde Paula, Pammachius,
Domnio, Oceanus, Augustinus, & præter hos alij complures: Purga famam, compesce
hæresim, succurre fidei. Sic uisum est Christo: ut inclyti militis uirtus tot exagitata pro-
cellis, clarius enitesceret: ac uelut aurum igni probatum, perpetuis exercitus malis, per
infamiam & bonam famam grassaretur ad immortalitatis brauium. Aderat luctãti, qui
periculis obijciebat: & idem uires dabat, qui daturus erat præmium. Hinc ille uelut an-
nosa ualido cum robore quercus, undiq; propellentibus calumniatorũ uentis, aut Mar
pesia cautes, quæ fluctibus undiq; tunditur, pectore inuicto infractoq; stabat: & adeò
non di

non dimouebatur ab honesto: ut quo magis oblatrabant æmuli, quo molestius obstrepebant inuidi, hoc acrius extimularetur ad studium pietatis. Aduersus hæreticorũ uim & insidias nonnihil adiutus est in Syria ab Epiphanio, ac Theophilo Alexandrinæ urbis episcopo: Romæ, Marcella, Pammachio, Chromatioq;, quos sibi uel ob Paulæ affinitatem habebat admodum fauentes. Horum etiam benignitate subleuabatur. Quis in huiusmodi uita martyrium requirat: quæ quid aliud fuit, quàm diutinum ac perpetuũ martyrium? Et reperias, qui mortem possint contemnere, contumeliam nõ possint. Triginta totos annos in diuinarum literarum meditatione sudauit, ut ipse testatur alicubi: & ad extremam usq; senectam, docendi scribendiq; laborem, iuuenili robore sustinuit. Nõ uno in loco declarat, se corpusculo imbecilli fuisse, crebrisq; morbis, ac diutinis obnoxium, etiam antequàm ueniret senectus. Nec dubitandum, quin pleraq; ualetudinis incommoda sibi conflarit austeritate uitæ perpetua, sed præcipue nocturno studio, super omnia uero scribendorum uoluminũ indefesso labore: quas ob res frequenter coactus est uti notariorum opera, & quemadmodum ipse loquitur, auribus tantum linguá que studere. Paulam discipulam & patronam suam, præmisit in cœlum: cui quamdiu fuerit superstes, non satis liquet. In illius obitu permulta scripsit ad Eustochium, ut maternæ pietatis studijq;, ita & in Hieronymum beneuolentiæ hæredẽ. Tandem uitæ cursu feliciss ime peracto, ad immortalitatis lauream est euocatus, anno ætatis suæ nonagesimoprimo: anno uero salutis humanæ, quadringentesimo uigesimosecundo, sub Honorio, & Constantio iam in imperij consortium assumpto. Ferunt ossa postea Romam translata fuisse. Siquidem & hodie monumentum illius monstratur in Exquilijs apud ædem uirgini matri sacram, iuxta præsepe Christi. Is qui uitam illius conscripsit, Cyrilli nomine, non infacete commentus est, eum iam morti uicinum prædixisse, fore ut Romã aliquando rediret. De miraculis nõ libet quicquàm attingere, iam uulgatissimis, si quis eiusmodi fabulis delectetur. Ad hoc, quod referunt de digesto per Hieronymum officio diuino, deq; duobus uersiculis in calce singulorum psalmorum adiectis, an uerum sit nec ne, non magni refert: unum illud palàm est, epistolam quæ testatur id factum, à nebulone confictam alieno titulo. Tantum illi famæ & autoritatis pepererat uitæ integritas, sed præcipue libri, doctrinam inimitabilem præ se ferentes, & doctrinæ parem eloquentiam: ut erudita quoq; Græcia, quæ consueuit omneis omnium gentium literas fastidire, unius Hieronymi commentarios in suam linguam transferendos curarit: nec puduerit totius orbis semper magistram, post tot eximios scriptores ab homine Dalmata discere: iamq; ad antrum Bethlehemiticum non secus atq; ad publicum totius Christiani orbis oraculum undiq; curreretur, si quid quem torqueret in diuinis literis. Crebræ epistolæ, crebri nuncij huc commeabant, ex Italia, ex Hispanijs, è Gallijs, ex ultima Germania, ex Africa. Consulebatur ab episcopis, à nobilibus matronis, à primatibus. Quisquis Christianam uitam animo destinasset, prius ab hoc uitæ instituendæ rationẽ efflagitabat. Multos non tam loci religio, quàm Hieronymi uidendi sitis in Syriam attrahebat. Libebat nimirum sacri illius ac cœlestis animi, quem in libris conspectũ adorabant, thecam ac domicilium intueri. Visit hunc præter innumeros alios, Alipius, mittente Augustino, ut saltem per intimum amicum, Hieronymum complecteretur: quãdoquidem ipsi licet cupienti, non erat integrum tantum itineris emetiri. Visit Paulus Orosius historiographus, ab eodem, ut opinor, missus: ut indicat in calce suæ historiæ, nonnulla referens, quæ ex illius colloquio didicisset. Visit Sulpicius Seuerus, qui magnificis præconijs effert hominem, sed tamen illius non assequitur merita. Visit Apodemius ex Gallia, cumq; his complures alij, quorum in literis suis meminit. Equidem uideo quosdã magnopere cõtendere, Hieronymũ uirginitatis illibatę fuisse, quod affirmare, quorsum

Fautores Hieronymi.

Mors Hieronymi.

Celebritas nominis Hieronymiani.

An uirgo fuerit Hierony.

attineat,non uideo:cum ipse duobus in locis palàm ac ingenue fateatur sese lapsum in adolescentia,& hac laudis parte caruisse. Primum in epistola,cuius initium: Quod ad te hucusque non scripsi: testatur in hunc modum: Virginitatem autem in coelum fero: non quia habeam, sed quia magis mirer quod non habeo. Ingenua & uerecunda confessio est,quo ipse careas in alijs prædicare. Nunquid quia graui corpore terræ onerosus hæreo,auium non miror uolatus? neque columbam prædico,quod radit iter liquidum,celeres neque commouet alas? Hactenus quidem ille. Neque uero me clam est,quosdam hunc sic interpretari locum, quasi Hieronymus sibi uirginitatis laudem adimens,modestiæ causa sese deiecerit. Quemadmodum Paulus,cum plus omnibus laborasset,seipsum tamen minimum apostolorum uocat,& indignum apostoli uocabulo. Atque is color alibi fortasse locum habeat: cæterum hic stulticiæ fuerat id dicere, cum officeret ei quod agebatur. Cum enim ad inuidiam usque laudibus uexisset uirginitatem, occurrere studuit quorundam calumniæ,qui sic dictitabant: Quisque laudat, quod ipse est. Coniugati gaudent laudari matrimonium: & si liceat, sacramentorum omnium primum cupiant efficere. Monachi suum efferunt institutum. Sacerdotes & episcopi de muneris huius excellentia libenter audiunt. Qui uirginitatem sequitur, gaudet eam cum angelorum æquari puritate. Nec istud est fauere uirtuti,sed suis quenque laudibus applaudere: & honesto prætextu seipsum iactare. Proinde ne quid ea calumnia uirginitatem prædicantis fidem eleuaret,ingenue fatetur se non esse quod laudat: nec suum agere negocium, sed ueritati patrocinari. Rursus in epistola,cuius initium: Non debet charta: declarat idem hisce uerbis: Scitis ipsi lubricum adolescentiæ iter,in quo & ego lapsus sum: & uos non sine timore transistis. Quod si non possumus nisi uirginem amare,nec apostolos quosdam, nec patriarchas amabimus. Est autem istud quibusdam studium, in speciem quidem pium,sed tamen ineptum,sanctorum laudes in immensum attollere, dum illis tribuunt: non quantum adfuit,sed quantum illis optent adfuisse. Hi Christum, si queant, maiorem quàm est,cupiant reddere: deinde huic penè parem Mariam: & factiose suum quisque diuum attollit. Minoritis nunquàm satis laudatus Franciscus,alijs Benedictus,alijs Augustinus. At expedit etiam sæpenumero, commissum aliquod ceu cicatricem in sanctis agnoscere. Fit enim,nescio quo pacto,ut efficacius nos eorum exempla permoueant, quibus ex uitiosa uita contigit ad pietatem resipiscere. Quanto pluréis pellexit ad bonam frugem peccatrix illa Magdalene,Christi deliciæ,quàm Teclæ perpetua innocentia,quæ ex tot hominum milibus uix ulli contingit? Magis profuit uitæ mortalium, Dauid deplorans quod admiserat: nosque post errata docens resipiscere, quàm aliorum semper inculpata uita. Lapsus est Hieronymus,sed primis illis annis,& ut arbitror, antequàm baptismo renatus esset in Christo (solent enim tum ferè adulti baptismumque suscipere,nisi si quem uitæ periculum huc adegisset) & lapsus est eo uitio, quo ferè solet inuolui pueritia,priusquàm uitium esse nouerit. At quot annis,quas poenas, ob puerile erratum à sese exegit? Quibus supplicijs eam pueritiæ uoluptatulam est ultus? Hieronymi præconium amplectantur,quibus uirginitas cordi est. Exemplum Hieronymi sequantur, qui baptismi uestem nonnihil commaculatam,poenitentiæ nitro cupiunt candidare: multoque magis isti,qui maximam uitæ partem turpibus uoluptatibus dedicarunt. Ad hæc sunt,quos nonnihil offendit sermonis acerbitas: quod in scriptis suis acrius nonnunquàm uideatur incandescere,quàm pro Christiana mansuetudine: planeque ueteris comoediæ quidam referre,multos mordicus arripiens. In hac sententia fuit olim Augustinus, & nostra memoria,si superis placet,Franciscus Philelphus,uir ille quidem eruditus,sed nonnunquàm plus satis φίλαυτος. At hi mihi parum expendere uidentur negocij circunstantias,patriam,ingenium,sui fiduciam,æmulorum improbitatem,contumeliæ genus nulli

ferendũ.

ferendum. Postremo nec illud Terentianum: Tu si hic, aliter sentias. Nulli suam contumeliam ferunt impotentius, quàm qui in aliena sunt lenissimi. Acriter inuectus est in Ruffinum, sed ille commeruerat acriora. Hic hæreseos crimen fortiter depellit, ille carnificem minitatur, & fictis flagitijs famam incessit. Et nemo sæuit grauius, quàm cui nō licuit esse mansueto. Atqui si quis attentius ac propius inspiciat eos libros, in quibus uelis equisq;, quod aiunt, inuehitur in aduersarios, totaq; libertati uela laxat, mira deprehendet humanissimi mitissimiq; ingenij uestigia. Ludit sæpenumero, & festiuis salibus agit magis quàm uirulentis. Nonnulla dedit suo seculo, & amicorum affectibus: & ita crimen à se depellit: ut si fieri possit, cupiat hosti parcere. Multa sciens ac prudens suppri mit, pudori Christiano malens obsequi, quàm animo lacessito: uelut in epistola aduersus Ioannem Hierosolymitanum, quantum tribuit suæ uerecundiæ, quantum episcopi titulo? ut se reprimit? Et si quid incidit odiosius, sæpe nomina supprimit, nonnunquàm fictis abutitur uocabulis, uelut in argumento de matre & filia reconciliandis, in diaconū impudicum, in Susannam lapsam. Quin etiam in Ruffinū & huius socios, Grunnij, Luscij Lauinij, Calphurnij Lanarij, Scorpij, Canis Alpini, & id genus alijs aut fictis aut obscuris nominibus stomachatur. Iam uero piget etiā meminisse, quod audiuimus quotidie quosdam impie religiosos, & inscite doctos nobis ad aurem obgannire, id in Hieronymo calumniantes, quod in eo pulcherrimum est: nimirum doctrinam, ut ipsi uocant immodicam, & plusculum eloquentiæ, quàm theologum deceat. Neq; quicquā omnino norunt de Hieronymo, nisi quod Ciceronianus dictus uapularit. Verum huius rei, quoniam ab eruditissimis abunde responsum est, Laurētio Valla, & Angelo Politiano, & nos olim adolescentuli, minores annis uiginti, lusimus in istorum stulticiam dialogis, quos Antibarbaros inscripsimus, unum illud hoc adijciam loco: ubi deterret uirguncu lam ab immodico studio librorum prophanorum, negat fuisse somniū sed experrectū reperisse scapulas liuentes. At idem Ruffino respondens salsissime ridet hominis curiositatem, cui nō satis esset obseruare quid uigilans diceret aut ageret: uerumetiā quid dormiens somniaret: & adeò fatetur fuisse somnium, ut illud conferat cum prodigiosis illis noctium ludibrijs, quibus aliquoties sibi uideretur alatus uolare cū Dædalo per maria, nonnunq; comatulus esse, cū esset caluaster: interdum sumpta toga, causam dicere pro rostris. Expediant igitur isti, quî simul utrunq; uerum esse possit, aut eligant utro in loco malint Hieronymo habere fidem, illic ubi de fide narrationis nō agitur, sed quocūq; modo deterretur adolescētula: an hic ubi causa agitur & crimen depellitur: qua in re ueritas orationis etiam iureiurando solet exigi. Quomodo commento Pythagoras rudes homines à carnium ingluuie deterruit, sic & parentes nonnunq; commenticijs terriculis, pueros à peccando submouent. Præterea uideant utrum credere malint seni, an adolescenti. Somnium non fuisse, scripsit adolescentulus: somnium fuisse scripsit senex. Aut hunc nodum explicent. Dixit apud tribunal: Si unquam habuero libros seculares, te negaui: cur post hæc non refellit Hieronymus, quod obijcit Ruffinus de Ciceronis dialogis, quos maiore mercede fratribus scribendos locarit: de poëtis, quos prælegit pueris? Et in hac accusationis parte, ita uersatur, ut ludat magis q̄ refellat: nimirum crimen iudicans dignius, quod rideret q̄ dilueretur. Vbi deinde negat aut dissimulat Hieronymus sibi fuisse libros seculares? Aut si negasset, quis sanus illi fuerat crediturus: nisi forte consentaneum uero putemus, cum in libro de optimo genere interpretādi plurimos uersus ad uerbum ex Cicerone referat: cum hos omneis ex adolescentiæ memoria descripsisse, non de codice. Postremo si crimen est habere libros seculares: & si Christum negauit quisquis hos legit, cur solus uapulauit Hieronymus? Cur hodie in theologorū scholis celebrior est Aristoteles, q̄ Paulus aut Petrus? Verū de re puerili ac ridicula iam pluri-

Quomodo cesus ad tribunal dñi.

bus quàm ſat eſt. Ego certe (ut finiã) malim cũ Hieronymo uapulare, ꝙ melle perungi cum iſtis: quos adeo ſcilicet terret Hieronymianũ ſomnium, ut ab omnibus bonis literis ſanctiſſime temperent: at nõ temperãtes interim à uitijs eorum, quorũ libros religionis cauſa non audent attingere. Sunt è diuerſo quidam, qui ꝙ arroganter ſibi pluſꝙ theologi uidentur, tam impie theologum negant eſſe Hieronymum.

Quod quidã Hierony. negant Theologum.

Primum quod nõ ſatis theologice σολοικίζει quã primã theologiæ dotem autumant: deinde quod nuſꝙ argutetur, quomodo Capreolus, Alexander, Aegidius, & Scotus: nec uſquam adducat theologicas concluſiones, rithmos ſcilicet belle concinentes: quod non crepet maiores ac minores, quod nuſꝙ ſophiſticis argutijs, ac puerilibus captiunculis ineptiat, quod nõ in anxijs quæſtiunculis torqueat ſeſe, quod nõ paſſim infulciat philoſophũ. At æquum erat hac quidem in re ueniam dare Hieronymo. Nam qui ſuſpicari potuit uir ille, fore ut nouum hoc theologorum genus naſceretur apud Chriſtianos? Cũ nihil ſimile nec in diuinis & apoſtolicis libris comperiſſet, nec apud eruditiſſimos horũ interpretes: præſertim cum à Paulo didiciſſet huiuſmodi quæſtiunculas ad nihil utiles, niſi ad ſubuerſionẽ pietatis eſſe deuitandas. Qui potuit diuinare futuros, qui totam theologiam, à capite, quod aiunt, uſꝙ ad calcem retexerent: & ex diuina facerent ſophiſticam, aut ariſtotelicam? At qui ſi hanc ob cauſam in theologorũ ſenatum non recipiunt Hieronymum: ne Paulum quidem aut Petrum recipient: neꝙ quenquàm omnino qui ante quadringentos annos uixerit. O miſerum illud ſeculum, ò calamitatem orbis Chriſtiani, qui plus mille annos abſꝙ theologis ſteterit: præſertim cũ illis temporibus latiſſime patuerit religio Chriſtiana, nunc in arctum cõtracta: præſertim quum tot eruditorũ hæreticorum turmæ, libris eſſent reuincendæ, nõ faſciculis. Minore ſtudio licere bis magiſtri noſtri parare titulũ, ꝙ Hieronymianam aſſequi dictionẽ: nullus inficias ibit in bonis literis exercitatus. At ille tot linguis excelluit. Vt omittam tam multa diſciplinarũ adminicula: ſine quibus in diuinis uoluminibus neceſſe ſit paſſim hallucinari, quis unquam ſacras literas ſic ex ipſis hauſit fontibus? Quis altius imbibit? Quis ſimili cura edidicit? Quis ſic in promptu & in procinctu, quod aiunt, habuit? Quis citauit aut denſius, aut appoſitius? Quis ediſſeruit doctius? Quis tractauit ſanctius, aut felicius? Quis eruditiſſimos illos interpretes euoluit diligentius? Quis hæreticorum dogmata refellit efficacius? Quis Chriſti philoſophiam penitius cognitam habuit? Quis eam uiuidius, aut literis expreſſit, aut uita? Hæc quæſo te, utrum theologi ſunt an non? An ideo theologus non erit: quia nobiſcum non balbutiat, ne dicam ineptiat? An ideo grammaticis annumerabitur, & Scotiſtis in ſublimi cathedra tonantibus, Hieronymus ad horũ pedes in imis ſedebit ſubſellijs, quod diuina maluit dicere, quàm hominum ſomnia: quod inter uernantia ſcripturarum prata uerſari maluit, quàm inter horum ſpineta luctari: quod nõ frigidiſſimis diſtinctionibus omnia confuderit, ſed uelut aureum quoddam flumen ire maluerit, multas ſimul opes ſecum deferens? In ſingulis uerbis ſæpenumero ſinguli ſunt ſyllogiſmi. Num ideo parum eſt acutus: quia nos illius acumen non aſſequimur? Tractauit eas quæſtiones, quæ tum in eccleſijs ac ſynodis uertebantur: & ita tractauit, ut nemo copioſius, nemo neruoſius, nemo magis theologice, nihil addiuinans à theologorũ ſacris arcendos: qui de formalitatibus, de inſtãtibus, de quidditatibus, de ecceitatibus, deꝙ alijs id genus argutijs non diſputaret? Operæprecium eſt audire cenſuram iſtorum, qui cuncta ad certum numerum redegerunt. Doctores eccleſiæ quatuor eſſe libuit: & quatuor itẽ ſcripturæ diuinæ ſenſus: nimirũ ut reſpondeant quatuor euangeliſtis.

E quatuor doctoribus Hiero. tribut ſenſum Hiſtoricũ.

Gregorio tribuunt tropologiã, Ambroſio allegoriam, Auguſtino anagogen. Hieronymo (ne nihil habeat) relinquunt literã, & ſenſum grammaticũ. Sic enĩ has uoces diſtinguũt, cũ treis ſuperiores indiſcrete ſumat Hieronymus. Primum ex tot eximijs doctoribus, quatuor eſſe duntaxat uoluerunt,

runt, idq; candore quodam magis quàm ex animo, ne nullos ueterum recipere uiderentur: quanq; nec hos admodum legunt, nisi uelut apocryphos iamq; antiquatos. Largiūtur his aliquid, ueritates interim sibi seruantes. Gestit animus paucis istos, qui sic de Hieronymo sentiunt, cum Hieronymo conferre: sed reprimam me, ne quod in nebulones dixero, probi theologi in se dictum existiment. Vnum illud tacere nō possum, tot æditis uoluminibus quid ualuerit, declarauit Hieronymus. Si quisquam istorum, unicum Hieronymi uolumen suo marte possit intelligere, si quadraginta istius factionis theologi, cōmuni opera, conflatisq; studijs, possint unicum excudere libellum, qui sit ullo modo cū Hieronymianis conferendus: imò cum his quos dictauit Hieronymus, non scripsit: fatebimur Hieronymum non esse theologum. Sed istorum iudicium minus demiror, cū magis mirum foret, si probarent quod nec didicerunt, nec intelligunt. Iustius in hos stomachor, qui cum bonas profiteantur literas, parum candide (ne dicam arrogāter) de tanto uiro pronunciant. Franciscus Philelphus arrepta uelut censoria uirgula, Augustino tribuit dialecticæ palmam, eloquentiæ Hieronymo. Non est meum Augustini laudibus quicq; decerpere: uerum illud ipsa res clamitat, Hieronymum Augustino nō minus antecelluisse dialectica, q; præcessit eloquentia: nec minus eruditione superiorem fuisse, q; dicendi laude. Siquidem Hieronymus, Græci sermonis callentissimus: nō modo totum Aristotelem, sed cæteros itē philosophos omneis euoluerat. Augustinus, id quod & ipse fatetur, & indicant libri, duos dūtaxat Aristotelis libellos, tum forte in Latinum uersos sermonem, de prædicamentis, ac de enunciatione. Et ut ingenue dicā, argumentatur aliquanto perplexius ac molestius Augustinus: at quāto solidius, quāto alijs neruis Hieronymus? Mihi uidetur uterq; utraq; facultate mirabilis, sed eloquentiam magis ostētauit Hieronymus, dialecticen Augustinus. Quanq; ego nec de uitæ genere prorsus accedo Philelphi iudicio. In se quidē rigidior Hieronymus, quàm Augustinus, at in alios lenior nec unquam Hieronymus à suis exegit fratribus, quod à suis clericis Augustinus. Sed præstat omittere collationē inter duos ecclesiæ Latinæ proceres, pro quorū eximijs uirtutibus magis decet agere gratias deo, q; cōcitare cōtentionem inter studiosos. Iam uero dictu mirum quantopere celebretur inter quosdam nimis ethnice doctos, dictum Theodori Gazæ, Hieronymum præter meritum uapulasse, ueluti Ciceronianum. Nec desunt Critici, quorum palatum in huius libris desideret Romani sermonis puritatē. Quæ nā ista Romana puritas? Num eodem more dicere quo dixit Cæsar, aut Marcus Tullius? At qui fieri potuit, ut Hieronymus de rebus longè diuersis loquens, ijsdem tamē uerbis uteretur? Alia religio, alius cultus, diuersi autores, nouata omnia: & tu me negabis eloquentem, nisi perinde loquar, quasi Ciceronis ætate uiuā: cum præcipua dicēdi laus sit, apte dicere? Nisi forte parum Romanus uidebor, si pro eo quod olim dicebāt, faxit Iuppiter optimus, maximus: dixero, faxit Christus Iesus, quod ad hunc modum nō sit locutus M. Varro, aut C. Cæsar, aut M. Tullius. Iam quid est hoc quod ait quidam, imputādum Hieronymi seculo? Num seculum hoc putat illo facundius? Aut quæ nam est ista professio, cui condonari uult infantiam? Nec enim adeo stultus est opinor, ut existimet Hieronymum fuisse monachum huius generis, quod hodie receptum est. An Christi professio pugnat cum eloquentia? Quid autem uetat, si Cicero de suis dæmonibus dixit eloquenter: quo minus Christianus item de pietate ueraq; religione dicat eloquenter? Sed dicam inuitus, quod tamen uerissimum esse comperi, esse permultos sic prophanis addictos literis: ut ineruditum, ut infans, ut sordidum uideatur, ubicunque Christianæ professionis uocabula uiderint: Romuli, Camilli, Fabricij, Iulij nominibus delectantur: ad Christi, ad Pauli, ad Petri uocabula nauseant. Hos nihil aliud offendit in Hieronymo, nisi quod ingenue Christianus est. At nos si quando uideri uolumus eloquentes, de

Censura Philelphi de Aug. & Hieronymo.

rebus ſacris, deum immortalem quàm prophane dicimus? Neq; uero probem in homine Chriſtiano, anxiam eloquentiæ affectationem, quæ nec philoſophis, nec Senecæ, nec ulli graui uiro unq; probata eſt. Atq; adeò ne fieri quidem poteſt, quin de religione uerba faciens, ſacrorum uoluminum teſtimonijs utare: quorum phraſim innouare ridiculum ſit, faſtidire impium. Ad hæc interdum eos cites oportet, quibus defuit elegantia ſermonis, quales nobis Bonauentura, Thomas, Scotus: Hieronymo, Iouinianus, Vigilantius, Ruffinus. Aiunt Pomponium Lætum, in omnem uſq; uitam à Græcis abſtinuiſſe literis, ne qua peregrinitas, Romani ſermonis caſtimoniam uitiaret. At diuus Hieronymus in tot linguas cognoſcendas partitus operam & oleum, tum in huiuſmodi uerſans argumentis: quæ non facile ſplendeſcunt, nec recipiunt orationis nitorẽ: denique permulta dictans, tamen eloquentiæ tãtum præſtitit, ut nemo fuerit noſtra memoria, quem hac in parte cum eo cõferre poſſimus. Et tamẽ eximios uiros, noſtra uidit ætas: & qui ne Ciceronis quidem ſeculo inter elingues habiti fuiſſent, quorum præcipui ſunt, Laurentius Valla, Hermolaus Barbarus, Angelus Politianus, Ioannes Picus, & noſter Rodolphus Agricola. Sunt & alij, quos haud quaquam contemno, ſed ex his quoniã inſignes ſunt, res æſtimabitur. Hieronymus ex parte contempſit eloquẽtiam, tam multis diſtractus eſt ſtudijs, quæ dicendi politiem rubigine ſolent obducere. Hi per omnem ætatem in his modo uerſati ſunt literis, quæ ad dicendi faciunt ornamenta: & tamen detur idem argumentum, ſit eadem Chriſtiane loquendi lex: uidebimus nec horum quempiam Hieronymianam eloquentiam aſſequi. Primum enim cũ præcipua pars eloquẽtiæ ſit & fons, ut inquit Horatius, res de quibus dicturus ſis, penitus habere cognitas: quis non ſtatim intelligit, quàm multis partibus hic potior ſit Hieronymus? Ad hæc quis exorditur dexterius? Quis proponit abſolutius? Quis narrat euidẽtius? Quis expatiatur uel amœnius uel appoſitius? Quis colligit neruoſius? Quis telũ in aduerſariũ torquet acrius, aut exceptum retorquet mirabilius? Quis illigat tenacius? Quis in tractãdis affectibus quos ἤθη uocant, iucundior? Quis in ijs quos πάθη nominãt, concitandis grauior? Quis in ſchematiſmis florulentior, aut picturatior? Quis ſententias interſerit aptius? Quis epiphonematibus pungit argutius? Quis hypotypoſes effingit rectius? Quis aut attollit magnificentius, aut deijcit humilius? Quanta ordinis ratio? Quod conſilium? Quæ trãſitionum delitiæ, quos ſæpenumero per ſententiã contexit? Quàm parata Latini ſermonis copia? Quæ uocum emphaſis, qui delectus? Quanta rerum ſupellex? Quæ autorum agmina? Quàm ubiq; denſus & inſtans ſibi? Quàm felici mixtura contexit, concinnat, ac ſtruit omnia? Præterea qui nerui, qui lacerti, qui uigor, qui actus orationis, ac uita? Vt nuſquam ceſſat, nuſquam dormitat, nuſquam iacet, nuſquam reſiſtit: ut ubiq; properans, auditorem ſecum rapit? Vt ſemper aliud ex alio pẽdet: & gemma gemmam trahit? Quã modulata, quàm numeroſa totius orationis compoſitio, quàm mire commatis & colis rotatur ac uoluitur oratio? Quid dicam de feſtiuitate, qua res triſtiſſimas etiam ille mirifice condijt? Poſtremo quod pectus, quãta cauſæ fiducia? Quis docet apertius? Quis delectat urbanius? Quis mouet efficacius? Quis laudat candidius? Quis ſuadet grauius? Quis hortatur ardentius? Quis recenſet ſublimius? Quis inſtituit ſanctius? Quis cum amicis fabulatur humanius? Nullum eſt enim argumenti genus, in quo ille non luſerit: nuſquam ſui diſſimilis. Hæc non admodum mirẽtur, qui in hanc palæſtram nunquam deſcenderint. Cæterum magnarum uirium eſt, tractare ſacra tam ſplẽdide, ſimplicia tam erudite, inculta tam polite, retruſa tam dilucide, à ſenſu communi abhorrentia tam populariter, periculoſa tam libere, ſeuera tam plauſibiliter. Aliud eſt epiſtolam ſcribere ad Ciceronis exemplar: & decem ſelectis uoculis, Ciceronis ſimiũ agere: aliud in grauiſſimis argumentis, tot excudere uolumina. Aliud eſt in ficta controuerſiola declamare: aliud in

Eloquentia Hieronymi.

ſerijs

serijs fidei negocijs utrisq; satisfacere:& his qui nihil requirunt præter scripturæ diuinæ
scientiam:& his qui tantum ingenij uires expectant. Atq; hæc qui præstat, parum Cice-
ronianus est? Siquidem quid aliud est esse Ciceronianum, quàm optime dicere, etiam si
diuerse dicat? Quandoquidem ipsi Ciceroni secus dicendum foret, si Hieronymus esset.
Alias dicēdi uirtutes mireris in alijs:in uno Hieronymo tot pariter dotes cumulatæ sunt
ut in eo reperire liceat, quod & in Marco Tullio desideres. Loquitur Cicero, tonat ac
fulminat Hieronymus:illius linguam miramur, huius etiam pectus. Quid quod nostro
seculo quanquam sat feliciter repullularunt bonæ literæ:tamen declamandi prorsus
extincta est exercitatio:ut hoc ipsum quid sit eloquenter dicere, non queat nisi à paucis-
simis iudicari:cum ea res magis usu constet, quàm præceptis. Vt iuxta Græcorum pro-
uerbium:Non una hirundo uer efficit:ita non una quæpiam dos, facit eloquentē. Inter
tot egregios autores:quorum ingenio defensa est, & illustrata Christi religio:alij desunt
seculares literæ, alijs sacræ scripturæ cognitio. In hoc ingenium desiderat Hieronymus,
in alio lucem orationis:in hoc neruos, in illo splendorem. Multis defuit linguarum peri
tia, nōnullis fidei synceritas, quibusdam uitæ integritas. Hieronymus, & unus Hierony-
mus, sic omnia præstitit:ut si non ad unam aliquam uirtutem, sed ad omnium concen-
tum & summam respicias:dicam audacter, sed uere, nihil habet uel ipsa Græcia, quod
nostro opponat Hieronymo. Proferat si possit, & meæ sententiæ, non pigebit palino-
diam canere. Et tamen hunc uirum, quem ne summi quidem queant assequi, non ue-
rentur calumniari & mediocres. Notatur à Laurentio, quod in libris aduersus Iouinia- *Taxatores Hieronymi Valla.*
num, sic Iouis Statoris fecerit mentionem, uelut à stando dictus sit, & non potius à sistē-
do. Quasi uero illic hoc agat Hieronymus, unde dictus sit Iupiter Stator, ac non magis
ridēdi Iouiniani quæsiuerit ansam. Nisi fortè cum scribit Martialis:Dicemus ficus quas
scimus in arbore nasci:Dicemus ficos Ceciliane tuos:uere sensit hanc esse uocum differē-
tiam. Et tamen siue à sistendo deducitur stator, siue à stando, nihil est in quo reprehēdas
Hieronymum. Quid enim est aliud sistere, quàm facere ut stet aliquid? Quod enim Græ-
cis unica uox declarat, ἱστάναι, id Latini duabus explicant, sed inter se cognatis. Proinde cū
Iupiter sit Stator, hunc offendere uidetur qui sedere gaudeat. Atq; hæc qualiscunq; uo-
cum ac rerum affinitas satis erat captāti risum. Alius insectatur, quod alicubi Ruffinum
taxat, qui comparādi uerbo abusus sit pro emere. Hodie quidem uulgus Italorum com-
parare dicit emere, cumq; uerbi abusum iam tum Hieronymi seculo natum fuisse, decla-
rat non solum hic apud Ruffinum locus: uerum etiam quod Sophronius in catalogo
scriptorum illustrium, comparauit ab Hieronymo positum, uerterit ὠνήσατο. Cæterū quæ
taxator ille citat ex Catone, ne tantulum quidem faciunt aduersus Hieronymum. Neq;
enim si prædium recte cōparari dicitur quod emitur, continuo nihil interest inter emere
& comparare. Comparādi enim uerbum latius patet, nimirum ad omnia quæ quocūq;
modo parātur, siue dono, siue opera, siue ære, siue bello, siue corpore, siue furto deniq;.
At Ruffinus sic usus fuerat ea uoce, ut nihil aliud esse posset q̄ emere. Sed demus inueni
ri comparare pro emere, quid opus erat hoc cum conuicio ingerere, quasi non & Cicero
quædam irrideat in Antonio, quæ reperiuntur apud probatissimos autores:aut quasi
Ruffinus uno tantū loco faciat solœcismū. Sed hoc fortasse cōdonari poterat ætatis calo
ri, quod cōmentarios in Suetonium iuuenis opinor scripserit. At idē in his cōmentarijs,
quos senex ædidit in asinū Apulei, rursus cædit Hieronymū, quod pexā uestē posuerit,
pro detrita, uiliq;, cū Horatius sit usus pro noua & eleganti. Ne nimium operæ ponā in
huiusmodi nugis:primum Hieronymus hoc loco nō interpretatur quid senserit Hora-
tius, ne alludēs quidē apertius ad illius uerba. Neq; statim illi cōcesserim, pexam uestem
esse nitidam & elegātem:quin uero propius est, genus fuisse uestis, quod uillos haberet,

quod

quod genus ſunt laneæ non attonſæ. At ſubucula iam uilis attritis parum cõgruit cum tunica pexa. Neq; Hieronymus pexam tunicam,& nigram ſubuculam oppoſuit nouæ & eleganti,ſed lineis,ſericis,ac candidis,quæ tum in delicijs erant: adeo ut ætate Plinij à Barbaris importata, nõ ſatis digna uiris Romanis haberentur:& notati ſunt imperatores aliquot quod holoſericis uterentur. Id ita eſſe,ipſa Hieronymi uerba declarant: Tunc pexa tunica & nigra ſubucula ueſtiebaris,ſordidatus & pallidus , & calloſam opere geſtitans manum: nunc lineis & ſericis ueſtibus,& Atrebatum ac Laodiceæ indumẽtis ornatus incedis. Proinde pexa ueſtis,ſiue noua ſit,ſiue uetus,ſiue uilis , ſiue precioſa,certe lanea eſt. At ſerica lineaq; lanea non ſunt,& candore potiſſimum cõmendantur. Et quãquàm nunc linearum ueſtium uſus uilis ſit ac plebeius,tamen is olim nobilium erat: & honoris cauſa primum datus eſt ſacerdotibus,ac proinde nulli monachorum cõceſſus, niſi inter obeunda ſacra. Iam illa quæ notauit alius quidam in pſalmo primo pro מוץ, uertendum fuiſſe acum aut ſtipulam,non puluerem:& in Hieremia pro למקוננות nõ lamentatrices,ſed præficas: prorſus indigna duco quæ refellantur,tantum abeſt ut exiſtimem non poſſe defendi. Atq; ad hæc ipſa diluenda , uix eloqui poſſim,quàm inuitus deſcenderim. Poteram illud è triuio reſpondere,ab aquila non cerni muſcas: uerum paucis oſtendere uolui,nec in his minutiſſimis ceſſaſſe uirum undecunq; doctiſſimum. Illud hactenus offecit Hieronymo,quod ut à pleriſq; nõ legitur: ita à pauciſſimis intelligitur. Alioqui uerum eſſe fateremur illud egregij pictoris elogium , μωμήσεταί τις ῥᾶον ἢ μιμήσεται. At poſthac quando per uniuerſum orbem Chriſtianum reuixerunt bonæ literæ,& nõ pauca bonæ ſpei ingenia ad ueterem illam ac germanam theologiam expergiſci cœperunt,Hieronymum ueluti renatum communibus ſtudijs complectamur omnes: hunc ſinguli ſibi ceu peculiarem uindicent. Olim Homerum ſeptem urbes ſibi certatim aſſerebant. At Hieronymum uicinitatis iure rapiat,hinc Dalmatia,hinc Pannonia,hinc Italia. Stridon ſibi gratuletur,quæ tam eximium orbi lumen produxerit. Triplici nomine ſibi gratuletur Italia,primum quod erudierit,deinde quod per baptiſmũ genuerit Chriſto, poſtremo quod ſanctiſſimi corpuſculi pignus apud ſe ſeruet. Hunc ut ſuum agnoſcant Galliæ,quas omneis ſic peragrauit,quaſq; tot libris nominatim dedicatis inſtituit. Hũc ſibi uindicent Hiſpani,quos aliquot epiſtolis ad illos ſcriptis illuſtrauit. Hunc exoſculetur Germania,quam unico licet uolumine ſatis & docuit & nobilitauit. Hunc gemino nomine complectatur Græcia: primum ob linguæ commercium: deinde quod orbis magiſtra,huius uiri literis uiciſſim adiuta ſit. Complectatur Aegyptus,quam toties inuiſit, quæq; ex doctiſſimo nobis reddiderit doctiorem. Amplectantur Arabes & Saraceni, quos ſua uicinitate reddidit claros. Hunc colant Hebræi , quorum ſermonem & literas tantis ſudoribus pararit. Hunc omnis quidem rapiat Syria,in qua magnam uitæ ſuæ partem exegit: ſed præcipue Bethlehem bis feliciſſima, & quod in hac Chriſtus natus ſit mundo,& quod in eadem Hieronymus natus ſit cœlo. Hunc omnis ſexus,omnis ætas diſcat,euoluat,imbibat. Nullũ doctrinæ genus eſt,quod hinc nõ queat adiuuari,nullum uitæ inſtitutum,quod huius præceptis non formetur. Soli Hæretici Hieronymum horreant & oderint,quos ille ſolos ſemper acerrimos hoſtes habuit.

HIERONYMI VITAE PER ERASMVM ROTERODAMVM FINIS.

INDEX IVXTA ORDINEM LITERARVM

Diccimus indicem singulorum librorum aut epistolarum initijs iuxta literarum ordinē digestis: ut si quid occurrerit ex Hieronymo citatum ad hūc modum, Hieronymus in epistola: Si tibi putem: mox per hunc indicem in promptu fuerit locus. Atq; hæc citādi ratio mihi sanè uisa est cum breuior, tum expeditior, quàm illa per tot numeros partium, tractatuū epistolarū, & paginarum: ut pro unica, triplici sit opus memoria.

Lugubri

Tandem

T

FINIS.

A # EPISTOLAE SIVE LIBRI

EPISTOLARES DIVI EVSEBII HIERONYMI STRIDOnensis, uetustissimorum codicum collatione diligentissime recogniti ab Erasmo Roterodamo sacræ Theologiæ professore, & eiusdem argumentis ac Scholijs illustrati.

ARGVMENTVM DES. ERASMI ROTERODAMI Theologi in epistolam sequentem.

AD HELIODORVM DE LAVDE VITAE SOLITARIAE.

1 B QVANTO amore & studio cõtenderim, ut pariter in eremo moraremur, cõscium mutuæ charitatis pectus agnoscit. Quibus lamẽtis, quo dolore, quo gemitu, te abeuntẽ prosequutus sim, istæ quoque literæ testes sunt, quas lachrymis cernis interlitas. Verũ tu quasi paruulus delicatus, cõtemptum rogantis per blandimenta fouisti: & ego incautus, quid tũc agerẽ, nesciebam. Tacerem? Sed quod ardenter uolebã, moderate dissimulare nõ poteram. Impensius obsecrarẽ? Sed audire nolebas, quia similiter nõ amabas. Quod unũ potuit, spreta charitas fecit. Quẽ præsentem retinere nõ ualuit, quærit absentẽ. Quoniã igitur & tu ipse abiens postularas, ut postea quàm ad deserta migrassem, inuitatoria ad te scripta transmitterem, & ego me facturũ promiseram: Inuito. Iam propera. Nolo pristinarũ necessitudinum recorderis. Nudos amat eremus. Nolo te lõginquæ peregrinationis terreat difficultas. Qui in Christũ credis, & eius crede sermonibus. Quærite primũ regnũ dei, & hæc omnia apponẽtur uobis. Non pera tibi sumẽda, non uirga est. Affatim diues est, qui cum Christo pauper est. Sed quid ago? Rursus improuidus obsecro? Abeant preces, blãdimenta discedãt. Debet amor læsus irasci. Qui rogantẽ cõtempseras, forsitan audies obiurgantẽ. Quid facis in paterna domo delicate miles? Vbi uallũ? ubi fossa? ubi hyems acta sub pellibus? Ecce de cœlo tuba canit: Ecce cũ nubibus debellaturus orbẽ, imperator armatus egreditur: Ecce bis acutus gladius ex regis ore procedẽs, obuia quæque metit: & tu mihi de cubiculo ad aciem, tu de umbra egrederis ad solem? Corpus assuetũ tunicis, loricæ onus nõ fert. Caput opertũ linteo, galeã recusat. Mollem ocio manũ, durus exasperat capulus. Audi edictũ regis tui: Qui nõ est mecũ, contra me est: & qui mecũ nõ colligit, spargit. Recordare tyrocinij tui diẽ, quo Christo in baptismate cõsepultus, in sacramẽti uerba iurasti: pro nomine eius nõ te patri parciturum esse, nõ matri. Ecce aduersarius in pectore tuo, Christũ conatur occidere. Ecce donatiuũ quod militaturus acceperas, hostilia castra suspirant. Licet paruulus ex collo pẽdeat nepos: licet sparso crine & scissis uestibus, ubera

Militia, uita Christiani.

3. 2 *In baptismo datur nomẽ.*

C quibus te nutrierat mater ostẽdat:licet in limine pater iaceat,per calcatũ perge patrẽ,siccis
4 oculis ad uexillũ crucis euola.Solũ pietatis genus est,in hac re esse crudelẽ.Veniet, ueniet
Victoria. postea dies:quo uictor reuertaris in patriã:quo Hierosolymam cœlestẽ uir fortis corona-
tus incedas.Tunc municipatum cũ Paulo capies.Tunc & parẽtibus tuis,eiusdẽ ciuitatis
5 ius petes.Tũc & pro me rogabis,qui te ut uinceres incitaui. Neq; uero nescio,qua te di
cas nunc compede præpediri.Non est nobis ferreũ pectus,nec dura præcordia. Non ex
silice natos Hyrcanæ nutriere tigrides.Et nos per ista trãsiuimus.Nunc tibi blãdis uidua
soror hæret lacertis,nũc illi cũ quibus adoleuisti uernulæ,aiunt: Cui nos seruituros relin
quis? Nunc & gerula quondã,iam anus,& nutricius secũdus post naturalẽ pietatẽ pater,
clamitat:Morituros expecta paulisper, & sepeli. Forsitan & laxis uberũ pellibus mater
6 arata rugis fronte,antiquũ referẽs mammæ lallare,cõgeminet.Dicant si uolũt & grãma-
tici:In te omnis domus inclinata recũbit.Facile rumpit hæc uincula amor dei, & gehẽnæ
timor. At cõtra scriptura præcipit parẽtibus obsequendũ,sed quicunq; eos supra Chri
stum amat,perdit animã suam.Gladiũ tenet hostis ut me perimat,& ego de matris lachry
mis cogitabo? Propter patrẽ militiam Christi deseram,cui sepulturã Christi causa nõ de-
beo,quã etiã omnibus eius causa debeo? Domino passuro timide Petrus cõsulens scanda
lum fuit.Paulus retinẽtibus se fratribus,ne Hierosolymã pergeret,respõdit: Quid facitis
plorantes & cõturbantes cor meũ? Ego enim nõ solũ ligari,sed & mori in Hierusalẽ para
tus sum pro nomine domini Iesu Christi.Aries iste pietatis,quo fides quatitur:euãgelij re
tundendus est muro.Mater mea & fratres mei hi sunt,quicunq; faciunt uoluntatẽ patris
mei,qui in cœlis est.Si credũt in Christũ,faueant mihi pro eius nomine pugnaturo.Si nõ
Insidiæ. credunt,mortui sepeliãt mortuos suos. Sed hoc ais in martyrio.Erras frater,erras,si pu
D tas unq; Christianum persecutionẽ non pati.Tunc maxime oppugnaris,si te oppugnari
nescis.Aduersarius noster tanq; leo rugiens,aliquẽ deuorare quærẽs circumit, & tu pacẽ
putas? Sedet in insidijs cũ diuitibus,ut in occultis interficiat innocentẽ.Oculi eius in pau
perem respiciũt.Insidiatur in occulto sicut leo in spelũca sua,insidiatur ut rapiat pauperẽ,
Hostes uarij. & tu frondosæ arboris tectus umbraculo molles somnos futurus prȩda,carpis? Inde me
persequitur luxuria:Inde auaritia conatur irrumpere:Inde uẽter meus uult mihi deus esse pro
Christo:Cõpellit libido ut habitantẽ in me spiritũ sanctũ fugem, ut templũ eius uiolem.
Persequitur,inquã,me hostis,cui nomina mille, mille nocẽdi artes: & ego infelix uictorẽ
me putabo,dũ capior? Nolo frater charissime examinato pondere delictorum, minora cre-
das idololatriæ crimine esse,quæ diximus. Imò Apostoli disce sententiã, qui ait: Hoc enĩ
scitote intelligẽtes,quia omnis fornicator,aut immũdus,aut auarus,aut fraudator,quod
est idolorũ seruitus:nõ habet hęreditatẽ in regno Christi & dei.Et quanq; generaliter ad-
uersum deũ sapiat,quicquid diaboli est,& quod diaboli est,idololatria sit,cui om̃ia idola
mancipantur:tamẽ & in alio loco speciatim,nominatimq; determinat, dicẽs: Mortificate
membra uestra quæ sunt super terrã,deponẽtes fornicationẽ,immundiciã,& cõcupiscen
tiam malã,& cupiditatẽ,quæ sunt idolorũ seruitus,ppter quæ uenit ira dei.Nõ est tantũ
in eo seruitus idoli, si quis duobus digitulis, thura in bustũ aræ iaciat, aut haustũ pateræ
poculo fundat merũ.Neget auaritiã esse idololatriã,qui potest triginta argenteis dominũ
uenditum,appellare iustitiã.Neget sacrilegiũ in libidine,sed is,qui membra Christi & ho
stiam uiuam placentẽ deo,cũ publicarũ libidinũ uictimis,nefaria colluuione uiolauit.Nõ
fateatur fraudẽ idololatriã esse,sed similis eorũ,qui in Actibus apostolorũ ex patrimonio
suo partẽ precij reseruantes,præsenti periere uindicta.Animaduerte frater,nõ tibi licet de
tuis quicq; habere rebus.Omnis,inquit dominus,qui nõ renũciauerit cunctis quæ possi-
det,non potest meus esse discipulus.Cur timido animo Christianus es? Respice Petro reli
7 ctum rhete:Respice surgentem de teloneo publicanum statim apostolũ. Filius hominis
non habet,ubi caput reclinet:& tu amplas porticus,& ingẽtia tectorũ spatia metiris? Hæ-

reditatẽ

A reditatem expectans seculi, cohæres Christi esse non poteris. Interpretare uocabulũ monachi, hoc est nomen tuũ. Quid facis in turba qui solus es? Et hoc ego, non integris rate uel mercibus, nec quasi ignarus fluctuũ præmoneo, sed quasi nuper naufragio eiectus in littus, timida nauigaturis uoce denuncio. In illo æstu Charybdis luxuriæ, salutẽ uorat. Ibi ore uirgineo, ad pudicitiæ perpetrãda naufragia: Scyllæum renidens, libido blãditur. Hic barbarum littus, hic diabolus pyrata, cũ socijs portat uincula capiẽdis. Nolite credere, nolite esse securi. Licet in modũ stagni fusum æquor arrideat: licet uix summa iacentis elemẽti spiritu terga crispẽtur, magnos hic campus montes habet. Intus inclusum est periculũ, intus est hostis. Expedite rudẽtes, uela suspẽdite: Crux antennæ figatur in frontibus. Trãquillitas ista tẽpestas est. Sed forsitan dicturus es: Quid ergo? Quicũq; in ciuitate sunt: Christiani non sunt? Non est tibi eadẽ causa quæ cæteris. Dominum ausculta dicentem. Si uis perfectus esse: uade, uende omnia tua & da pauperibus, & ueni sequere me. Tu autẽ perfectum te fore pollicitus es. Nam cum derelicta militia, te castrasti propter regna coelorum, quid aliud ꝙ perfectam sequutus es uitam? Perfectus autẽ seruus Christi, nihil præter Christum habet. Aut si quid præter Christum habet, perfectus non est. Et si perfectus non est, cum se perfectum fore deo pollicitus sit, ante mentitus est. Os aũt quod mẽtitur, occidit animam. Igitur, ut cõcludam: Si perfectus es: cur bona paterna desideras? Dominum fefellisti: si perfectus non es. Diuinis euangeliũ uocibus contonat: Nõ potestis duobus dominis seruire, & audet quisꝗ mendacem Christum facere: Mammonæ & domino seruiẽdo? Vociferatur ille sæpe: Si quis uult post me uenire abneget semetipsum, & tollat crucem suã, & sequatur me. Et ego onustus auro arbitror me Christum sequi? Qui dicit se in Christum credere, debet quomodo ille ambulauit & ipse ambulare. Quod si nihil habes (ut te responsurũ scio) cur, tam bene paratus ad bella, non militas? Nisi forte in pa

B tria tua te arbitraris hoc facere, cũ in sua dominus signa non fecerit. Et cur id? Cũ autoritate sume rationem. Nemo propheta in patria sua, honorẽ habet. Nõ quæro, inquies, honorem: Sufficit mihi cõscientia mea. Neq; dominus quærebat, quippe qui ne à turbis rex constitueretur, aufugit. Sed ubi honor nõ est, ibi contemptus est. Vbi cõtemptus, ibi frequẽs iniuria. Vbi aũt iniuria: ibi & indignatio. Vbi indignatio: ibi quies nulla. Vbi quies non est: ibi mens à proposito sæpe deducitur. Vbi autẽ per inquietudinem aliquid aufertur ex studio, minus fit ab eo quod tollitur. Et ubi minus est, perfectũ non potest dici. Ex hac supputatione, illa summa nascitur, monachum perfectũ in patria sua esse non posse. Perfectũ autẽ esse nolle, derelinquere est. Sed de hoc gradu pulsus, prouocabis ad clericos. An de his aliquid audeã dicere: qui certe in suis urbibus cõmorantur? Absit ut de his quicꝗ sinistrum loquar: qui apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus. Qui claues regni coelorũ habẽtes, quodammodo ante iudicij diem iudicant: qui sponsam domini sobria castitate cõseruant. Sed alia, ut ante perstrinxi, monachorũ est causa: alia clericoꝝ. Clerici pascũt oues: ego pascor. Illi de altario uiuũt: mihi quasi infructuosæ arbori, securis ponitur ad radicẽ, si munus ad altare non defero. Nec possum obtẽdere paupertatẽ, cum in euangelio anũ uiduam, duo, quæ sola sibi supererant, æra mittentem, laudauerit dominus. Mihi ante presbyterũ sedere nõ licet: illi si peccauero, licet tradere me Satanæ in interitũ carnis, ut spiritus saluus sit. Et in ueteri quidẽ lege, quicũq; sacerdotibus nõ obtemperasset, aut extra castra positus, lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta, contemptũ expiabat cruore. Nũc uero inobediens, spirituali mucrone trũcatur, aut eiectus de ecclesia, rabido dæmonũ ore discerpitur, Quod si te quoq; ad eundẽ ordinem, pia fratrũ blandimenta solicitant: gaudebo de ascẽsu, sed timebo de lapsu. Qui episcopatũ desiderat, bonum opus desiderat. Scimus ista, sed iunge, quod sequitur: Oportet autẽ huiusmodi irreprehẽsibilem esse, unius uxoris uirũ: sobrium, pudicum, prudentem, ornatũ, hospitalem, docibilem, nõ uinolentum, non percussorẽ:

Dignitas clericorum.

Monachi olim offerebãt clericis.

A cussorem: sed modestũ,& cæteris quæ de eo sequuntur explicitis: nõ minorẽ in tertio gra
du adhibuit diligentiã, dicens: Diaconos similiter pudicos: non bilingues: nõ multo uino
deditos: non turpilucros: habentes ministeriũ fidei in cõscientia pura. Et hi aũt probentur
Clericus inutilis. primum: & sic ministrent, nullũ crimen habentes. Væh illi homini, qui uestem nõ habẽs
nuptialẽ, ingreditur ad cœnã. Nihil superest, nisi ut statim audiat: Amice quomodo huc
intrasti? Et illo obmutescente dicatur ministris: Tollite illũ, ligatis manibus & pedibus, &
mittite eũ in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentiũ. Væh illi qui acceptum ta
lentũ in sudario ligans, cæteris lucra facientibus, id tantũ quod acceperat reseruauit. Ilico
indignantis domini clamore ferietur: Serue nequã: quare nõ dedisti pecuniã meã ad men-
sam, & ego ueniens cum usuris exegissem eã? Id est, deposuisses ad altare, quod ferre non
poteras. Dum enim tu ignauus negociator denarium tenes, alterius locum qui pecuniam
duplicare poterat occupasti. Quamobrem sicuti qui bene ministrat, bonum gradum sibi
acquirit: ita qui indigne ad calicẽ domini accedit: reus erit dominici corporis & sanguinis.
8 Non omnes episcopi, episcopi sunt. Attendis Petrum: sed & Iudam considera. Stephanũ
suspicis: sed & Nicolaum respice, quẽ dominus in Apocalypsi, sua damnat sententia. Qui
tam turpia & nefanda cõmentus est, ut Nicolaitarum hæresis ex illa radice nascatur. Pro-
bet se unusquisq;, & sic accedat. Non facit ecclesiastica dignitas Christianũ. Cornelius Cẽ
turio adhuc ethnicus, dono sancti spiritus mundatur. Presbyteros Daniel puer iudicat.
Amos ruborum mora distringens, repente propheta effectus est. Dauid pastor eligitur in
regem. Minimum discipulũ Iesus amat plurimũ. Inferius frater accumbe: ut minore adue
niente, sursum iubearis ascendere. Super quem dominus requiescit, nisi super humilem &
quietum, & trementẽ uerba sua? Cui plus creditur, plus ab eo exigitur. Potentes potẽter
B tormenta patientur. Nec sibi quisq; de corporis tantum mundi castitate supplaudat, cum
9 omne uerbũ ociosum quodcũq; loquuti fuerint homines, reddituri sint pro eo rationẽ in
Episcopi, uices agunt Petri & Pauli. die iudicij, cũ etiam cõuicium in fratrem, homicidij sit reatus. Nõ est facile stare loco Pau-
li: tenere gradum Petri: iam cũ Christo regnãtium: ne forte ueniat angelus, qui scindat ue-
lum templi tui, qui candelabrum tuũ de loco moueat. Aedificaturus turrim, futuri operis
sumptus suppura. Infatuatũ sal ad nihil est utile, nisi ut proijciatur foras, & à porcis cõcul
cetur. Monachus si ceciderit, rogabit pro eo sacerdos. Pro sacerdotis lapsu, quis rogatu-
rus est? Sed quoniã è scopulosis locis enauigauit oratio, & inter canas spumeis fluctibus
cauteis, fragilis in altũ cymba processit, expandenda uela sunt uentis, & quæstionũ scopu
lis transuadatis: lætantiũ more nautarũ: epilogi celeuma cantandũ est. O desertũ, Christi
floribus uernans. O solitudo, in qua illi nascunt lapides, de quibus in Apocalypsi ciuitas
magni regis extruit. O eremus familiarius deo gaudẽs. Quid agis frater in seculo, qui ma
ior es mũdo? Quãdiu te tectorũ umbræ premunt? quãdiu fumosarum urbium carcer inclu
dit? Crede mihi, nescio quid plus lucis aspicio. Libet sarcina corporis abiecta, ad purum
Epilogus argumentorũ. ætheris euolare fulgorem. Paupertatẽ times? Sed beatos Christus pauperes appellat. La-
bore terreris? At nemo athleta sine sudore coronat. De cibo cogitas? sed fides famem non
timet. Super nudam metuis humum exesa ieiunijs membra collidere? sed dominus tecũ
iacet. Squalidi capitis horret inculta cæsaries? sed caput tuum Christus est. Infinita eremi
uastitas te terret? sed tu paradisum mente deambula. Quotiescunq; illuc cogitatione con-
scenderis, toties in eremo non eris. Scabra sine balneis attrahitur cutis, sed qui in Christo
semel lotus est, non illi necesse est iterum lauare. Et ut breuiter ad cuncta audias Apostolũ
respondentem: Non sunt, inquit, cõdignæ passiones huius seculi ad superuenturam glo-
riam, quæ reuelabit in nobis. Delicatus es frater, si & hic uis gaudere cũ seculo, & postea
regnare cũ Christo. Veniet, ueniet illa dies, qua corruptiuũ hoc & mortale, incorruptionẽ
induat & immortalitatẽ. Beatus seruus quem dominus inuenerit uigilantẽ. Tũc ad uocẽ
tubæ pauebit terra cũ populis, & tu gaudebis. Iudicaturo dño, lugubre mundus immu-
giet:

A giet: tribus ad tribum pectora ferient. Potentissimi quondam reges, nudo latere palpitabunt. Exhibebitur cum prole sua Venus. Tunc ignitus Iupiter adducetur, & cũ suis stultus Plato discipulis. Aristotelis argumenta non proderunt. Tunc tu rusticanus & pauper exultabis, & ridebis, & dices: Ecce crucifixus meus: ecce iudex, qui obuolutus pannis in præsepio uagijt. Hic est ille operarij & quæstuariæ filius, hic qui matris gestatus sinu, hominem deus fugit in Aegyptum: hic uestitus coccino: hic sentibus coronatus: hic Magus dæmonium habens & Samarites. Cerne manus Iudæe, quas fixeras: cerne latus Romane, quod foderas. Videte corpus an idem sit, quod dicebatis clàm nocte sustulisse discipulos. Dilectio tua me compulit, ut hæc tibi frater dicerem, ut his tum interesse cõtingat, pro quibus nunc labor durus est.

SCHOLIA.

B
2

4

C [illegible] tum sit solidum. Quanc [illegible] pietatis genus esse, cr[illegible]d [illegible] [illegible] ob- stant, [illegible] us adhæreant [illegible] Ni [illegible] suo more solum [illegible] ar[illegible] [illegible] amat. Et singula [illegible] uocant, quod est [illegible] [illegible] gocium torqu[illegible] [illegible] Nam [illegible]

minus fias Christianus: non ut defen[illegible] [illegible]

nisi modo purgaris [illegible]

[illegible] ad communem Christianorum [illegible]

[illegible] uitas. Olim cum maxim[illegible] mortalium [illegible]

[illegible] mias, tu [illegible]

5

6 [illegible] uiuer [illegible]

[illegible] anatis [illegible]

7 Tel [illegible]

acritatem,cu

De quibus in

Aetetur ... Hieronymus ... epistola ... rhetorum flosc...

lectori, ...

C ... gemina utilitatem consequerentur ...

M. Tullius: & salubribus ... ad pietate ...

... genere non adhibetur exordium ...

... testatur & Quintilianus: & tamen ...

... e semper propos... ... complectitur

git. Cum enim exponit ...

frustra rog... ... ut secum ma... ... quædam

... eremum per ... ... est. Nec ...

... in utranque ...

... periodis omnes

... Porro ... anthyme...

... solum ...

narra... & ar...

cit au... hæc ep...

pauper & d...

partem ...

I ... quod q...

... amor ...

... abius. Veru...

... amœnior. Sumitur autem ...

potest ...

... ad militiam ...

... peratoria ...

... hostium. Nam ...

solet ... ... egeri...

... seruen... ... quam ...

tinent ad metaphoram ...

A ... ficta scri... [illegible]

... serio, perinde quasi gesta, ... [illegible] ... huius ... [illegible]

... eri. Quis autem pictor melius pot... [illegible] ... potem ...

pendet ... mine sparsum, ne ... ca ...

ratis ... cantem ubera, & ... nutri...

... affec... Graeci uocant ...

... moratum dic...

... & repet...

... ar. Nam

... mmoda uis ...

... personarum ...

Sorori ob ... rem gestam attrib...

B

N

... net ho...

qu...

per...

gitur ... m. Si licet p...

pul... relinquere. Est aut...

...caus. & debe...

Est ... aro.) Rationes

... loco comm...

... di... ... a con...

... neque sine sen...

... itati ... uentis siue ...

... mum ... per comparatio...

nem,

C

…TVS ADVER…VS CA…NIAM

D

A ... uicit opes, ... nec studet accumulandis, nec dolet ablatis, ne
... o, qui iuxta Paulum sic possidet, quasi non pos-
... possit opu...
... det Christu... pu... Qui ...

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

HIRONYMVS AD NEPOTIANVM DE VITA clericorum & sacerdotum.

1 PEtis à me Nepotiane charissime literis transmarinis, & crebro petis: ut tibi bre-
ui uolumine digeram præcepta uiuendi, & qua ratione, qui seculi militia dereli-
cta, uel monachus cœperit esse, uel clericus, rectum Christi tramitem teneat, ne
ad diuersa uitiorũ diuerticula rapiatur. Dum essem adolescens, imò penè puer,
& primos impetus lasciuientis ætatis, eremi duricia refrenarem, scripsi ad auunculum tuũ
sanctum Heliodorum exhortatoriã epistolã, plenã lachrymis querimonijsq́;, & quæ de-
serti sodalis monstraret affectum. Sed in illo opere pro ætate tunc lusimus: & calentibus
adhuc rhetorum studijs atq; doctrinis, quædam scholastico flore depinximus. Nunc iam
B cano capite, & arata rugis frõte, & instar boum pẽdentibus à mẽto palearibus, Frigidus
obsistit circum præcordia sanguis. Vnde & in alio loco idem poeta canit: Omnia fert
2 ætas, animum quoq;. Et post modicum: Nunc oblita mihi tot carmina, uox quoque
Mœrin, Iam fugit ipsa. Quod ne de gentili tantum literatura proferre uideamur, diui-
norum uoluminũ sacramẽta cognosce. Dauid annos natus septuaginta, bellicosus quon-
dam uir, senectute frigescente, nõ poterat calefieri. Quæritur itaq; puella de uniuersis fini-
bus Israël Abisac Sunamitis, quæ cum rege dormiret: & senile corpus calefaceret. Nónne Abysag Sunamitis.
tibi uidetur, si occidẽtem sequaris literã, uel figmẽtum esse de mimo, uel Attellanarũ ludi-
cro? Frigidus senex obuoluitur uestimentis, & nisi complexu adolescentulæ non tepescit.
Viuebat adhuc Bethsabee: supererat Abygail, & reliquæ uxores eius, & concubinæ, quas
scriptura cõmemorat. Omnes quasi frigidæ repudiãtur, & in unius tantum adolescẽtulæ
grandæuus calescit amplexibus. Abraham multo Dauid senior fuit, & tamẽ uiuẽte Sara,
aliã non quæsiuit uxorem. Isaac duplices Dauid annos habuit: & cũ Rebecca iam uetula
nunquam friguit. Taceo de prioribus ante diluuiũ uiris, qui post annos nongẽtos, nõ di-
co senilibus, sed penè iam cariosis artubus, nequaq; puellares quæsiere amplexus. Certe
Moyses dux Israëlitici populi, centum & uiginti annos habebat, & Sephoram non muta-
uit. Quæ est igitur ista Sunamitis, uxor & uirgo, tam feruẽs, ut frigidũ calefaceret: tam san
cta, ut calentẽ ad libidinem non prouocaret? Exponat sapientissimus Salomon patris sui
delitias, & pacificus, bellatoris uiri narret amplexus. Posside sapiẽtiã, posside intelligẽtiã.
Ne obliuiscaris, & ne declinaueris à uerbis oris mei. Neq; derelinquas illã & apprehẽdet
te: ama illam, & seruabit te. Principium sapientiæ, posside sapientiã, & in omni possessione
tua, posside intelligentiã: circũda illã, & exaltabit te: honora illã, & amplexabitur te: ut det
capiti tuo coronam gratiarũ. Corona quoq; delitiarum protegat te omnes penè uirtutes
corporis mutantur in senibus, & crescẽte sola sapiẽtia, decrescunt cæteræ uirtutes, ieiunia,
uigiliæ, & eleemosynæ, chameuniæ: huc illucq; discursus, peregrinorũ susceptio, defensio

C pauperum, instantia orationum, perseuerantia, uisitatio languentiũ, labor manuum, unde præbeantur eleemosynæ. Et, ne sermonem longius protraham, cuncta quæ per corpus exercentur: fracto corpore minora fiunt. Nec hoc dico, quod in iuuenibus & adhuc solidioris ætatis, his duntaxat qui labore & ardentissimo studio, uitæ quoq; sanctimonia, & orationis ad dominum Iesum frequentia, scientiam consequuti sunt: frigeat sapientia, quæ in plerisq; senibus ætate marcescit, sed quod adolescentia multa corporis bella sustineat, & inter incentiua uitiorum, & carnis titillationes: quasi ignis in lignis uiridibus suffocetur, & suum non possit explicare fulgorem. Senectus uero: rursus eorum, qui adolescentiam suam honestis artibus instruxerunt, & in lege domini meditati sunt die ac nocte: ætate fit doctior, usu tritior, processu temporis sapientior, & ueterum studiorum dulcissimos fructus metit. Vnde & sapiens ille uir Græciæ Themistocles, cum expletis centum & septem annis, se mori cerneret, dixisse fertur, se dolere, quod tunc egrederetur è uita, quando sapere coepisset. Plato octogesimo primo anno scribens, mortuus est. Et Isocrates, nonaginta & noueni annos: in docendi scribendiq; labore compleuit. Taceo cæteros philosophos, Pythagoram, Democritum, Xenocratem, Zenonem, Cleanthem: qui iam ætate longæua, in sapiẽtiæ studijs floruerũt. Ad poëtas uenio, Homerum, Hesiodum, Simonidem, Stesichorum: qui grandes natu, cygneum nescio quid, & solito dulcius, uicina morte, cecinerunt. Sophocles cum propter nimiam senectutem & rei familiaris negligentiam à filijs accusaretur amentiæ: Oedipi fabulam, quam nuper scripserat, recitauit iudicibus, & tantum sapientiæ in ætate iam fracta specimen dedit, ut seueritatem tribunalium, in theatri fauorem uerteret. Nec mirum, cum etiam Cato Censorius, Romani generis disertissimus iam & senex, Græcas literas discere, nec erubuerit, nec desperauerit. Certe Homerus refert, quod de lingua Nestoris, iã uetuli & penè decrepiti, dulcior melle oratio fluxerit. Sed & ipsius nominis Abisac sacramentum, sapientiam senum indicat ampliorem. Interpretatur enim, pater meus superfluus, uel patris mei rugitus. Verbum superflui ambiguum est, sed in præsenti loco uirtutem sonat, quod amplior sit in senibus, & redundans ac larga sapientia. In alio autem loco superfluus, quasi non necessarius ponitur. Abisac autem, id est, rugitus proprie nuncupatur, cum maris fluctus resonat, &, ut ita dicã, de pelago ueniens fremitus auditur. Ex quo ostenditur abundantissimum, & ultra humanã uocem diuini sermonis in senibus tonitruũ commorari. Porrò Sunamitis in lingua nostra, coccinea dicitur: ut significet calere sapiẽtiam & diuina lectiõe feruere, quod licet dominici sanguinis indicet sacramentum, tamen & feruorem ostendit sapientiæ. Vnde & obstetrix illa in Genesi coccinum ligat in manu Phares, qui ab eo quod parietẽ diuiserat, duos ante populos separantem, diuisoris, id est Phares, sortitus est nomen. Et Rahab meretrix, in typo ecclesiæ resticulam mysterium sanguinis cõtinentẽ, ut Hiericho pereunte, domus eius saluaretur, appendit. Vnde & in alio loco de uiris sanctis scriptura cõmemorat. Hi sunt, qui uenerũt de calore domus patris Rechab. Et dominus noster in Euãgelio: Ignem, inquit, ueni mittere in terrã, & quàm uolo ut ardeat. Qui in discipulorum corda succensus, cogebat eos dicere: Nónne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in uia, & aperiret nobis scripturas? Quorsum hæc tam longo repetita principio? Ne à me quæras pueriles declamationes, sententiarum flosculos, uerborum lenocinia, & per fines capitulorum singulorum acuta quædam breuiterq; conclusa, quæ plausus et clamores excitent audientium. Amplexetur me modo sapiẽtia: & Abisac nostra, quæ nunq; senescit, in meo requiescat sinu. Impolluta est: uirginitatisq; perpetuæ, & quæ in similitudinẽ Mariæ cum quotidie generet, semperq; parturiat, incorrupta est. Hinc reor dixisse & Apostolũ: Spiritu feruentes, Et in Euangelio dñm prædicasse, quod in fine mundi, quando iuxta prophetam Zachariam, stultus pastor esse coeperit, sapientia decrescẽte, refrigescet charitas multorum. Audi igitur, ut beatus Cyprianus ait, non diserta, sed fortia. Audi fratrem collegio: patrẽ senio,

Senes sapientia præclari.

3 (naginta)

4 (tissimus)

D (rit. Sed)

A qui te ab incunabulis fidei,uſq; ad perfectam ducat ætatẽ,& per ſingulos gradus uiuendi
præcepta conſtituens,in te cæteros erudiat.Scio quidẽ ab auúculo tuo beato Heliodoro,
qui nunc põtifex Chriſti eſt,te & didiciſſe quæ ſancta ſunt:& quotidie diſcere:normamq;
uitæ eius,exemplum habere uirtutũ.Sed & noſtra qualiacũq; ſunt ſuſcipe,& libellũ hunc
libello illius copulato,ut cum ille te monachum erudierit,hic clericũ doceat eſſe perfectũ.

Igitur clericus qui Chriſti ſeruit eccleſiæ,interpretetur primo uocabulũ ſuũ,& nominis
definitiõe prolata,nitatur eſſe quod dicitur.Si enim cleros Græce,ſors Latine appellatur:
propterea uocãtur clerici,uel quia de ſorte ſunt domini,uel quia ipſe dominus ſors,id eſt
pars,clericorum eſt.Qui autem uel ipſe pars domini eſt:uel dominum partẽ habet,talem
ſe exhibere debet,ut & ipſe poſſideat dominum,& poſſideatur à domino.Qui dominum
poſſidet,& cum propheta dicit:Pars mea dominus,nihil extra dominum habere poteſt.
Quod ſi quippiam aliud habuerit præter dominum,pars eius non erit dominus.Verbi
gratia:Si aurum,ſi argentum,ſi poſſeſſiones,ſi uariam ſuppellectilem,cum iſtis partibus,
dominus pars eius fieri non dignabitur.Si autẽ ego pars dñi ſum,& funiculus hæredita-
tis eius:nec accipio partẽ inter cæteras tribus,ſed quaſi leuita & ſacerdos uiuo de decimis:
& altari ſeruiens,altaris oblatione ſuſtentor:habens uictum & ueſtitũ,his cõtentus ero:&
nudam crucẽ,nudus ſequar.Obſecro itaq; te & repetens,iterumq; iterumq; monebo:ne
officiũ clericatus genus antiquæ militiæ putes,id eſt,ne lucra ſeculi in Chriſti quæras mi-
litia:ne plus habeas quã quando clericus eſſe cœpiſti,& dicatur tibi:Cleri eorũ nõ ꝓderũt
eis.Nonnulli enim ſunt ditiores monachi,quàm fuerãt ſeculares:& clerici,qui poſſideant
opes ſub Chriſto paupere,quas ſub locuplete & fallace diabolo nõ habuerant,ut ſuſpiret
eos eccleſia diuites,quos mũdus tenuit ante mendicos. Mẽſulam tuã pauperes & peregri- *Hoſpitalitas*
ni,& cum illis Chriſtus cõuiua nouerit.Negociatorẽ clericum,& ex inope diuitẽ:ex igno-
bili glorioſum,quaſi quandam peſtem fuge.Corrumpunt mores bonos cõfabulationes
B peſſimæ.Tu aurum cõtemnis,alius diligit:tu calcas opes,ille ſectatur:tibi cordi eſt ſilẽtiũ,
manſuetudo,ſecretum:illi uerboſitas,attrita frons,cui nũdinæ,fora placent & plateæ,ac
C medicorum tabernæ.In tanta morũ diſcordia,quæ poteſt eſſe concordia? Hoſpitiolum
tuum,aut raro,aut nũquam mulierũ pedes terant.Omnes puellas & uirgines Chriſti,aut *Fuga mulierum.*
æqualiter ignora,aut æqualiter dilige.Ne ſub eodẽ tecto manſites:nec in præterita caſtita-
te cõfidas.Nec ſanctior Dauid:nec Salomone potes eſſe ſapiẽtior.Memẽto ſemper,quod
paradiſi colonum,de poſſeſſiõe ſua mulier eiecerit.Aegrotanti tibi quilibet ſanctus frater
aſſiſtat,& germana,uel mater,aut ꝓbatæ quælibet apud omnes fidei.Qđ ſi huiuſcemodi
non fuerint conſanguinitatis caſtimoniæq; perſonæ,multas anus nutrit eccleſia,quæ &
officium præbeant,& beneficium accipiãt miniſtrando,ut infirmitas quoq; tua fructũ ha-
beat eleemoſynæ.Scio quoſdã cõualuiſſe corpore,& animo ægrotare cœpiſſe.Periculoſe
tibi miniſtrat:cuius uultum frequẽter attendis. Si propter officium clericatus,aut uidua *Colloquia ſolitaria.*
à te uiſitatur,aut uirgo,nunquam domum ſolus introeas.Tales habeto ſocios:quorũ cõ-
tubernio nõ infameris.Si lector,ſi acolytus,ſi pſaltes te ſequitur:nõ ornẽtur ueſte,ſed mo-
ribus:nec calamiſtro criſpent comas,ſed pudicitiam habitu polliceãtur.Solus cum ſola,ſe-
creto & abſq; arbitro,uel teſte,nõ ſedeas.Si familiarius eſt aliquid loquẽdum:habet nutri-
cem maiorem domus,uirginem,uiduam,uel maritatam:non eſt tam inhumana,ut nullum
præter te habeat,cui ſe audeat credere.Caueto omnes ſuſpitiones,& quicquid ꝓbabiliter
fingi poteſt,ne fingatur,ante deuita.Crebra munuſcula,& ſudariola,& faſciolas,& ueſtes *Munuſcula ſuſpecta.*
ori applicitas,ac deguſtatos cibos,blandaſq; & dulces literulas,ſanctus amor non habet.
Mel meum,lumen meum,meũ deſideriũ:omnes delitias,& lepôres,& riſu dignas urbani-
tates,& cæteras ineptias amatorum,in comœdijs erubeſcimus,in ſeculi hominibus dete-
ſtamur:quãto magis in monachis & in clericis,quorũ & ſacerdotium propoſito,& ꝓpo-
ſitum ornatur ſacerdotio?Nec hoc dico,quod aut in te,aut in ſanctis uiris iſta formidem,

C sed quod in omni proposito, in omni gradu & sexu, & boni & mali reperiatur, malorum
condemnatio, laus bonorũ sit. Pudet dicere, sacerdotes idolorũ: mimi, & aurigæ, & scor
Clerici exhæredantur. ta, hæreditates capiunt: solis clericis & monachis hoc lege prohibetur, & prohibetur nõ à
persequutoribus, sed à principibus Christianis. Nec de lege cõqueror, sed doleo: cur me
ruerimus hãc legẽ. Cauterium bonũ est, sed quo mihi uulnus, ut indigeã cauterio? Proui
da seueraq; legis cautio, & tamen nec sic refrenatur auaricia. Per fidei cõmissa legibus illu
dimus, & quasi maiora sint imperatorũ scita q̃ Christi: leges timemus, euangelia cõtemni
mus. Sit hæres, sed mater filiorũ, id est, gregis sui, ecclesia, quæ illos genuit, nutriuit & pa
uit. Quid nos inserimus, inter matrẽ & liberos? Gloria episcopi est, pauperũ opibus puidere.
Deliciæ clericorum. Ignominia omniũ sacerdotum est, proprijs studere diuitijs. Natus in paupere domo
& in tugurio rusticano: qui uix milio & cibario pane, rugientẽ saturare uẽtrem poteram,
6 nunc similam & mella fastidio. Noui & genera & nomina piscium, in quo littore concha
lecta sit calleo: saporibus auium discerno puincias, & ciborũ me raritas, ac nouissime dam
Captatores testamentorũ. na ipsa delectant. Audio præterea in senes, & anus absq; liberis, quorũdam turpe serui
tium. Ipsi apponunt matulam, obsident lectum, purulentiam stomachi, & phlegmata pul
monis, manu propria suscipiunt. Pauent ad introitum medici: trementibusq; labris an cõ
modius habeãt, sciscitãtur: & si paululũ senex uegetior fuerit periclitantur: simulataq; læ
ticia, mens intrinsecus auara torquetur. Timent enim, ne perdãt ministerium: & uiuacem
senem, Mathusalem annis cõparant. O quãta apud deũ merces, si in præsenti preciũ non
Studia & doctrina. sperarent. Quantis sudoribus hæreditas cassa expetitur? Minori labore margaritũ Chri
sti emi poterat. Diuinas scripturas sæpius lege, imò nunquã de manibus tuis sacra lectio
deponatur. Disce quod doceas: obtine eum qui secũdum doctrinam est, fidelẽ sermonem,
D ut possis exhortari in doctrina sana, & cõtradicentes reuincere. Permane in his quæ didici
sti, & credita sunt tibi: sciens à quo didiceris: Paratus semper ad satisfactionẽ, omni posce
ti te rationem, de ea quæ in te est spe & fide. Non cõfundant opera tua sermonẽ tuum: ne
cum in ecclesia loqueris, tacitus quilibet respondeat, cur ergo hæc quæ dicis, ipse nõ facis?
Delicatus magister est, qui pleno uẽtre de ieiunijs disputat. Accusare auariciã & latro po
Episcopus pater non dominus. test. Sacerdotis Christi os, mens, manusq; cõcordẽt. Esto subiectus põtifici tuo, & quasi
animæ parentẽ suspice. Amare filiorũ, timere seruorum est. Si pater sum, inquit, ubi est ho
nor meus? Si dominus ego sum: ubi est timor meus? Plura tibi in eodem uiro obseruanda
sunt nomina: Monachus, põtifex, auũculus tuus, qui te iam in omnibus quæ sancta sunt
docuit. Illud etiam dico, quod episcopi sacerdotes se esse nouerint, nõ dominos: honorent
7 clericos quasi clericos, ut & ipsis à clericis, quasi episcopis honor deferatur. Scitũ illud est
oratoris Domitij: Cur ego te, inquit, habeam ut principẽ: cũ tu me nõ habeas ut senatorẽ?
Quod Aaron & filios eius, hoc episcopũ & presbyteros esse nouerimus: Vnus dominus,
unum templum, unum sit etiã ministerium. Recordemur semper quid apostolus Petrus
præcipiat sacerdotibus: Pascite eum qui in uobis est gregem dñi, prouidentes non coacte,
sed spontaneę secundũ deum: neq; ut turpis lucri gratia, sed uolũtarie: neq; ut dominãtes
in clerum, sed forma facti gregi ex animo: ut cũ apparuerit princeps pastorum, percipiatis
immarcessibilem gloriæ coronam. Pessimæ cõsuetudinis est in quibusdam ecclesijs, tacere
presbyteros, & præsentibus episcopis nõ loqui, quasi aut inuideant, aut nõ dignentur au
dire. Et si alij, inquit, apostolus Paulus fuerit reuelatum sedẽti: prior taceat. Potestis enim
per singulos prophetare, ut omnes discant: & omnes cõsolentur: & spiritus pphetarum,
pphetis subiectus est. Nõ enim dissensionis deus, sed pacis. Gloria patris est filius sapiens.
Conciones episcopi. Gaudeat episcopus iudicio suo cum tales Christo elegerit sacerdotes. Docente te in eccle
sia, nõ clamor populi, sed gemitus suscitetur. Lachrymæ auditorũ, laudes tuæ sint. Sermo
presbyteri, scripturarũ lectione cõditus sit. Nolo te declamatorem esse & rabulam garru
lumq; sine ratione, sed mysteriorum peritũ: & sacramẽtorum dei tui eruditissimum. Ver

A ba uolucre,& celeritate dicēdi apud imperitum uulgus admirationem sui facere,indocto- rum hominum est. Attrita frons,interpretatur sæpe quod nescit:& cū alijs persuaserit,sibi quoq; usurpat scientiā. Præceptor quondā meus Gregorius Nazianzenus,rogatus à me ut exponeret,quid sibi uellet in Luca sabbatum δευτερόπρωτον, eleganter lusit: docebo te,in- quiēs,super hac re in ecclesia:in qua mihi omni populo acclamāte,cogeris inuitus scire qđ nescis. Aut certe si solus tacueris,solus ab omībus stulticiæ cōdemnaberis. Nihil tam faci- le,quàm uilem plebeculam & indoctā cōcionem,linguæ uolubilitate decipere, quæ quic- quid non intelligit,plus miratur. M. Tullius,in quē pulcherrimū illud elogiū est:Demo- sthenes tibi præripuit,ne esses primus orator:tu illi,ne solus:in oratione ꝓ Quinto Gallo, quid de fauore uulgi,& de imperitis cōcionatoribus loquatur:attēde:ne his fraudibus lu- daris. Loquor enim,quæ sum ipse nuper expertus. Vnus quidā poëta nominatus homo, perliteratus,cuius sunt illa colloquia poëtarum ac philosophorum, cū facit Euripidem & Menandrum inter se,& alio loco Socratem atq; Epicurum differentes,quorū ætates non annis,sed seculis scimus esse disiunctas,quātos is plausus & clamores mouet? Multos eñ condiscipulos habet in Theatro,qui simul literas nō didicerant. Vestes pullas æque de- uita,ut candidas. Ornatus ut sordes pari modo fugiendæ sunt,quia alterū delicias,alterū gloriam redolet. Non absq; amictu lineo incedere,sed preciū uestium linearum non habe- re,laudabile est. Alioquin ridiculū & plenū dedecoris est,referto marsupio,quod sudariū orariumq; nō habeas,gloriari. Sunt qui pauperibus paulū tribuunt,ut amplius accipiāt, & sub prætextu eleemosynæ quærūt diuitias,quæ magis uenatio appellāda est,quàm ele- emosynæ genus. Sic bestiæ,sic aues,sic capiuntur & pisces. Modica in hamo esca ponitur, ut matronarum in eo sacculi protrahantur. Sciat episcopus,cui cōmissa est ecclesia,quem

Cultus qualis.

Captatores.

B dispēsationi pauperū curæq; præficiat. Melius est nō habere quod tribuam,quàm impu- denter petere quod recōdam. Sed & genus arrogantiæ est,clemētiorem te uelle uideri,q̄ pontifex Christi est. Nō omnia possumus omnes. Alius in ecclesia oculus est,alius lingua, alius manus,alius pes,auris,uenter:& cætera. Lege Pauli epistolā ad Corinthios:quomo- do diuersa membra unum corpus efficiunt. Nec rusticus tamen & simplex frater ideo se sanctum putet,si nihil nouerit:nec peritus & eloquēs,lingua æstimet sanctitatē. Multoq; melius est è duobus imperfectis,rusticitatē sanctā habere,quàm eloquētiam peccatricem.

Multi ædificant parietes,& colūnas ecclesiæ substruunt,marmora nitent,auro splēdēt laquearia,gemmis altare distinguitur,& ministrorum Christi nulla electio est. Neq; uero mihi aliquis opponat,diues in Iudæa templum,mēsam,lucernas,thuribula,patellas,scy- phos,mortariola,& cætera ex auro fabrefacta. Tunc hæc probabātur à domino,quando sacerdotes hostias immolabāt,& sanguis pecudum erat redemptio peccatorum. Quanq; hæc omnia præcesserint in figura:Scripta sunt autem propter nos, in quos fines seculorū deuenerunt. Nunc uero cū paupertatē domus suæ:pauper dominus dedicarit,cogitemus crucem eius,& diuitias lutū putabimus. Quid miramur quod Christus uocat iniquū mā- monam? Quid suspicimus & amamus,quod Petrus se nō habere,gloriose testatꝰ? Alioquin si tantum literam sequimur,& in auro atq; diuitijs simplex nos delectat historia,cū auro obseruemus & cætera. Ducant pōtifices Christi,uxores uirgines:Quāuis bonæ mētis sit qui cicatricem habuerit,& deformis est,priuetur sacerdotio,lepra corporis,animæ uitijs præferatur:Crescamus & multiplicemur,et repleamus terrā,nec immolemus agnum,nec mysticum pascha celebremus:quia hæc absq; tēplo fieri,lege ꝓhibētur. Figamus septimo mense tabernaculum,& solēne ieiunium buccina concrepemus. Quod si hæc omnia spiri- tualibus spiritualia cōparātes,sciētesq; cum Paulo,quod lex spiritualis est,& Dauid uer- ba cantantis:Reuela oculos meos,& considerbo mirabilia de lege tua, sic intelligimus,ut dñs quoq; noster intellexit,& interpretatus est sabbatum:aut aurum repudiemus cū cæte ris superstitionibus Iudæorum:aut,si aurum placet,placeāt & Iudæi, quos cum auro,aut

Aurum in templo.

C probare nobis necesse est, aut damnare. Conuiuia tibi uitanda sunt secularium, & maxime eorum, qui honoribus tument. Turpe est ante fores sacerdotis Christi crucifixi & pauperis, & qui cibo quoq; uescebatur alieno: lictores cōsulū, & milites excubare, iudicemq; prouinciæ melius apud te prãdere, quàm in palatio. Quod si obtẽderis te facere hæc, ut roges pro miseris atq; subiectis, iudex seculi plus deferet clerico cōtinenti, quàm diuiti: & magis sanctitatem tuã uenerabitur, quàm opes. Aut si talis est, qui nō audiat clericos pro quibuslibet tribulatis nisi inter phyalas, libẽter carebo huiuscemodi beneficio, & Christū rogabo pro iudice, qui magis & citius subuenire potest, quàm iudex: Melius enim est cōfidere in dño, quàm confidere in homine. Melius est sperare in domino, q̃ sperare in principibus.

Pugamagnation.

Nunquam uinum redoleas, ne audias illud philosophi: Hoc nō est osculum porrigere, sed uinum propinare. Vinolẽtos sacerdotes & Apostolus damnat, & uetus lex prohibet: Qui altario deseruiunt, uinum & siceram non bibãt. Sicera Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest, siue illa quæ frumẽto cōficitur, siue pomorū succo, aut cum faui decoquuntur in dulcem & barbaram potionẽ, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorẽ, coctisq; frugibus, aqua pinguior coloratur. Quicquid inebriat, & statum mentis euertit, fuge similiter ut uinum. Nec hoc dico, quod dei à nobis creatura damnetur (Siquidem & dñs uini potator est appellatus: & Timotheo dolenti stomachū, modica uini sorbitio relaxata est) sed modum pro ætatis, & ualetudinis & corporū qualitate exigimus in potando. Quod si absq; uino ardeo adolescẽtia, & inflammor calore sanguinis, & succulẽto ualidoq; sum corpore, libenter carebo poculo, in quo suspicio ueneni est. Pulchre dicitur apud Græcos, & nescio an apud nos æque resonet: Pinguis uenter, non gignit mentẽ tenuem. Tantū tibi ieiuniorū modum impone, quãtum ferre potes. Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata, & nō superstitiosa ieiunia. Quid prodest oleo non uesci,

Abstinentia uini, Potus.

Inedia.

D & molestias quasdã difficultatesq; ciborum quærere, carycas, piper, nuces, palmarum fructus, similam, mel, pistacia? Tota hortorū cultura uexatur, ut cibario nō uescamur pane, & dum delicias sectamur, à regno cœlorum retrahimur. Audio præterea quosdã cōtra rerum hominumq; naturam, aquam nō bibere, nec uesci pane, sed sorbitiũculas delicatas &
9 contrita olera, betarumq; succum, nō calice sorbere, sed concha. Proh pudor, nō erubescimus istiusmodi ineptijs, nec tædet superstitionis? Insuper etiam famam abstinẽtiæ in delicijs quærimus. Fortissimum ieiunium est, aqua & panis. Sed quia gloriam non habet, & omnes pane & aqua uiuimus, quasi publicū & cōmune ieiunium non putatur. Caue ne hominum rumusculos aucuperis: ne offensam dei, populorum laude cōmutes. Si adhuc, inquit Apostolus, hominibus placerẽ, Christi seruus nō essem. Desijt placere hominibus, & seruus factus est Christi. Per bonam famã & malam, à dextris & à sinistris, Christi miles graditur, nec laude extollitur, nec uituperatiōe frãgitur. Non diuitijs tumet, nō cōtrahitur paupertate, & læta cōtemnit & tristia. Per diem sol nō urit eū, neq; luna per noctẽ. Nolo te orare in angulis platearum, ne rectum iter precum tuarum, frangat aura popularis. Nolo te dilatare fimbrias, & ostentui habere phylacteria, & cō scientia repugnãte, pharisaica ambitione circundari. Quanto melius erat hæc nō in corpore, sed in corde gestare: & deum habere fautorem, non aspectus hominum? Inde pendet Euangelium: inde lex & prophetæ, siue sacra & apostolica doctrina. Melius est enim hæc omnia in mẽte portare, quàm in corpore. Fidelis mecū lector intelligis quid taceam, et quid magis tacẽdo loquar. Tot te regulæ, quot species gloriarū percurrant. Vis scire quales dominus quærat ornatus? Habeto prudentiam, iusticiã, temperantiam, fortitudinem. His cœli plagis includere, hæc te quadriga, uelut aurigam Christi, ad metã cōcita ferat. Nihil hoc monili preciosius, nihil hac gemmarū uarietate distinctius. Ex omni parte decoraris, cingeris, atq; protegeris, & ornamẽto tibi sunt & tutamini, gemmæ uertūtur in scuta. Caue quoq; ne aut linguam, aut aures habeas prurientes, id est, ne aut ipse alijs detrahas, aut alios audias detrahentes.

Gloria.

Cultus superstitiosus.

Obtrectatio.

A hentes. Sedens, inquit, aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum, hæc fecisti & tacui. Existimasti inique, quod ero tui similis, arguã te et statuam cõtra faciem tuã. Parce à detractione linguæ, custodi sermones tuos, & scito quia per cuncta, quæ de alijs loqueris, tua cõsciẽtia iudicaris, & in his ipse deprehẽderis, quæ in alijs arguebas. Neq; uero illa iusta est excusatio, referẽtibus alijs iniuriam facere non possum. Nemo inuito auditori libẽter refert. Sagitta in lapidẽ nunquam figitur, interdum resiliens percutit dirigentem. Discat detractor, dum te uidet nõ libenter audire, nõ facile detrahere. Cum detractoribus, ait Salomon, ne miscearis: quoniam repente ueniet perditio eorum, & ruinã utriusq; quis nouit? tam uidelicet eius qui detrahit, quàm illius qui accõmodat aurem detrahẽti. Officij tui est uisitare languẽtes: nosse domos matronarum: ac liberos earum, & nobilium uirorũ custodire secreta. Officij tui est, nõ solum oculos castos seruare, sed & linguam. Nũquam de formis mulierũ disputes, nec quid agatur in alia, domus alia per te nouerit. Hippocrates adiurat discipulos suos anteq; doceat, & in uerba sua iurare compellit, extorquet sacramẽto silẽtium, sermonẽ, incessum, habitũ, moresq; præscribit. Quanto magis nos, quibus animarum cura commissa est, omnium Christianorum domos debemus amare, quasi proprias? Consolatores potius nos in mœroribus suis, q; conuiuas in prosperis nouerint. Facile cõtemnitur clericus, qui sæpe uocatus ad prandiũ, ire non recusat. Nunquã petentes: raro accipiamus rogati. Beatius enim est magis dare q; accipere. Nescio enim, quomodo etiã ipse qui deprecatur ut tribuat: cum acceperis, uiliorẽ te iudicat: & mirum in modũ si eum rogantem contempseris, plus te posterius ueneratur. Prædicator continẽtiæ, nuptias ne conciliet. Qui Apostolum legit, superest, ut qui habẽt uxores, sic sint, quasi nõ habeãt: cur uirginẽ cogit ut nubat? Qui de monogamia sacerdos

B est, quare uiduam hortatur ut digama sit? Procuratores & dispẽsatores domorũ alienarũ atq; uillarum, quomodo possunt esse clerici, qui ꝓprias iubentur contemnere facultates? Amico quippiam rapere, furtũ est. Ecclesiam fraudare, sacrilegiũ est. Accepisse quod pauperibus erogãdum sit, & esuriẽtibus plurimis, uel cautum esse uelle, uel timidũ: aut, quod apertissimi sceleris est, aliquid inde subtrahere, omniũ prædonũ crudelitatẽ superat. Ego fame torqueor, & tu iudicas quantũ uẽtri meo satis sit? Aut diuide statim quod acceperis, aut si timidus dispẽsator es, dimitte largitorẽ, ut sua ipse distribuat. Nolo sub occasiõe mea sacculus tuus plenus sit. Nemo me melius, mea seruare potest. Optimus dispensator est, q sibi nihil reseruat. Coẽgisti me Nepotiane charissime, lapidato iam uirginitatis libello, quẽ sanctæ Eustochio Romæ scripserã: post annos decem rursus Bethleem ora reserare, & cõfodiendum me linguis omnium prodere. Aut enim nihil scribẽdum fuit, ne hominum iudicium subiremus, quod tu facere prohibuisti: aut scribẽtes nosse, cunctorũ aduersum nos maledicorum tela torquenda. Quos obsecro ut quiescãt & desinant maledicere. Nõ enim ut aduersarijs, sed ut amicis scripsimus. Nec inuecti sumus in eos qui peccãt, sed ne peccẽt monuimus. Neq; in illos tantũ, sed & in nosipsos seueri iudices fuimus. Volentesq; festucam de oculo alterius tollere, nostrã primum trabem eiecimus. Nullũ læsi, nullius nomen mea scriptura designatum est. Neminem specialiter meus sermo pulsauit. Generalis de uitijs disputatio est. Qui mihi irasci uoluerit, ipse de se quod talis sit, confitebitur.

Silentium.

Abstinẽtia à muneribus.

A negocijs profanis.

Hæc excusatio nũc non accipitur.

C [illegible] of impetra [illegible]

[illegible] gidus [illegible] physicos dic [illegible]

[illegible] frigidior [illegible]

[illegible] guis [illegible]

D [illegible]

4 [illegible]

[illegible] bus. No [illegible]

[illegible] o fecit. [illegible]

5 [illegible] tab [illegible] po [illegible]

[illegible] anti [illegible] Si [illegible] Græce dicit [illegible] non [illegible]

[illegible] mysteria, sed non [illegible]

A [illegible]

[illegible] uerba Pa[illegible]

B [illegible]

7 [illegible]

8 [illegible] Plinius [illegible] in non parte [illegible] Porro quid [illegible]

[illegible] locum, p[illegible] Nam pingue ut significat obes[illegible]

D tem ſignificat.Item tenue ſignificat macilentum & ſubtile. Nam dicitur tenue corpus. Et Horatius
in Satyris,res tenues dixit acutas ac ſubtiles.Cum igitur dicit,uēter pinguis,obeſum ſignificat:cum
ait,mentem tenuem,acutam intelligit:& deflexit,alludens tamē interim ad uocem pinguis. Nō ca
9 lice,ſed concha.) Vergilius: Vt concha bibat,& Sarrano dormiat oſtro. Eſt autem delicioſius cō
cha bibere,quàm calice. Phylacteria.) Dicuntur extremæ ueſtium oræ,quod eam tueantur ac ſer=
uent:uel potius quod in his ſeruarentur mandata legis inſcripta,ne exciderent animo. Iuſſerat enim
Moſes,ut in quatuor angulis palliorum Hebræi hiacynthinas fimbrias facerent:ut ſicut circunciſio
in corpore,ita hoc in ueſte eſſet ſignum Iſrahelitæ.Itaq; ſuperſtitioſi faciebant grandes fimbrias, & acu
tiſſimas in eis ſpinas ligabant,ut uel ſic admonerentur cultus diuini.Quanq; phylacteria quidā putāt
membranas,in quibus deſcriptum Moyſi decalogum in fronte geſtabāt.Quem morem & ad ſua quo
q; tempora duraſſe,ſcripſit Hieronymus in Matthæum. His cœli plagis, hæc quadriga.) Alludit
ad quadrigam Heliſæi prophetæ,de qua Reg.4.capi.13. Hippocrates.) Extat hoc Hippocratis ſa=
cramentum in libris medicorū:& uulgatius eſt,quàm ut hic ſit referendum. Beatius eſt dare.) Hæc
ſententia citatur Actuum cap.20.in eundem ſenſum à diuo Paulo. De monogamia.) γάμος Græce
coniugium uocatur, μόνος ſolus.Non admittitur autem ad ſacerdotium,cui bis ſit ducta uxor, etiam
ſi alteram habuerit ante baptiſmum:quanq; antiquitus ſacerdotes nō uocabantur niſi epiſcopi, & ijdē
presbyteri,tametſi poſtea presbyteri cœperunt à ſacerdote diſtingui.Et δίγαμοι Græcis dicuntur,qui=
bus bis ducta uxor,non bigami.

ANTIDOTVS. In hac epiſtola,in qua non exhortatur, ſed uiuendi præſcribit leges,uide=
tur omnino à clericis,hoc eſt, à presbyteris ac ſacerdotibus & epiſcopis exigere paupertatem, cum
ait: Qui dominum poſſidet, & cum propheta dicit:Pars mea dominus, nihil extra dominum habere
poteſt. Quod ſi quippiam aliud habuerit præter dominum, pars eius non erit dominus. Verbi gra=
tia: Si aurum, ſi argentum, ſi poſſeſſiones, ſi uariam ſupellectilem, cum iſtis partibus, dominus pars
eius fieri non dignatur. Quid ais ſanctiſſime Hieronyme, negas eſſe clericos, negas cum his domi=
num partem habere uelle, quibus ſunt prædia, quibus aurum in ſcrinijs, quibus argentum in mar=
ſupio, quibus ſupellex domi?Etiam ſi iſta obuenerint hæreditate?Quid facies tot Chriſtianis ſacerdo=
tibus,adeo locupletibus, ut his inuideant mundani principes? Quid epiſcopis, qui tot oppida poſſi=
dent,ut ne dicam de prædijs? Quid ſummis Pontificibus, qui pro cenſu ac prædijs etiam belligeran
tur?Atqui hos adeo non improbamus,ut nec te inter bonos uiros poneremus, niſi illorum oraculis
E comprobatum.Per hos Chriſtiani ſumus omnes: horum arbitratu Chriſto fungimur, aut à Chriſto
ſegregamur.Et non ſolum dominum cum his partem habere credimus,uerumetiam ſpiritum Chriſti
in illorum ſinu latere perſuaſum habemus.Et adeo non offendunt nos in illis,regijs ſumptibus in cœ
lum ſubſtracta palatia,famulorum examina,ferro armati ſatellites, equitum turmæ, omnia gemmis,
auro, purpuraq; renidentia, ut hunc rerum ſtrepitum ad eccleſiæ dignitatem pertinere credamus.
Verum ego,ſaluo aliorum iudicio,quod Hieronymus hoc loco ſcripſit,inter conſilia ponendum eſſe
puto,non inter præcepta.Et ob id in hanc partem fuiſſe uehementiorē,quod illius ætate iam labaſcēte
uera clericorū pietate,magna pars ad mundanū faſtum,ad diuitiarū cupiditatem eſſet propenſior,cum
proprie ſacerdotum diuitiæ ſint cœleſtes,non terrenæ.Nempe ſacra doctrina,animus omniū quæ ſtul
tum uulgus miratur contemptor,uita inculpata,lucrum plurimos traxiſſe ad Chriſtū,triūphus mar=
tyrium.Queritur aūt & alibi diuus Hieronymus,accreſcētibus eccleſiæ opibus,ueras illas opes fuiſſe
diminutas.Vnde gliſcenti morbo ſuccurrendum putauit,& in hanc partem conatus eſt trahere, ut ni
hil poſſiderent:quo ſaltem in medio conſiſterent,& moderato diuitiarum uſu eſſent contenti.

ALIVD In eadem,probat legem imperatoriam,qua cautum erat olim, ne monachi aut clerici
caperent hæreditates,cū ea tamen iniqua uideatur.Rurſum innuit idem ab Euangelio præcipi, quod
leges imperatoriæ iubebant,cum ait:Et quaſi maiora ſint imperatorum ſcita, quàm Chriſti: leges ti=
memus,Euangelia contemnimus.

ALIVD Quod aūt ſequitur:Gloria epiſcopi eſt,pauperū opibus prouidere:ignominia omnium
ſacerdotum eſt,proprijs ſtudere diuitijs:nō omnino condemnat ſacerdotes qui diuitias habēt, ſed qui
illis ſtudent.Studemus autem ei rei,quā plurimi facimus,quamq; magno conatu nobis parare cōten=
dimus.Condemnat & epiſcopos,qui in profanos & impios uſus colligunt opes quas in pauperum ſu=
ſtentationem oportebat recondi.Poſtremo in hiſce rebus habenda eſt ratio temporum. Permultum
enim intereſt inter primam illam ac rudem Chriſti eccleſiam, & hanc noſtri temporis.Tunc omni=
bus huius mundi commodis deſtituta,ſolis Chriſti pollebat opibus:atq; his tanto glorioſius florebat,
quo longius ab illis aberat.Deinde paulatim acceſſerunt opes, acceſſit principum iam Chriſtianorum
fauor:deniq; acceſſit cenſus, acceſſit imperium:quæ res an cum Chriſti philoſophia cohæreant, alio=
rum eſto iudicium. Nos ſcholia ſcribimus, non dogmata. Certe piarum mentium eſt optare, ut his
poſteaquàm contigerunt, poſteaquàm recepta ſunt, ſi non poſſunt abijcere, non ad faſtum ac libi=
dinem, ſed ad publicam eccleſiæ utantur utilitatem, & habeant ueluti non habentes: nec putent ea
ad ornandam Chriſti religionem, ſed ad onerandam magis pertinere. Proinde ueteres illi ſancti
uiri

A uiri, quoniam propiores erant apostolorum tēporibus, & adhuc spirabant purum illū, & nullis mundi bonis inquinatum Christum, permulta scripserunt, ab horum temporum forma longe lateq; discrepantia: ueluti Hieronymus, Ambrosius, Bernardus, ut omittam Graecos omneis: quae tamen non cōuenit [illegible] in calumniam uocare, sed potius ad uitae correctionem trahere: & magis habere suspectos mores [illegible] pere [illegible] dissideant à sanctissimorum uirorum monitis, qui Christi & apostolorum [illegible] qui Christi afflati spiritu ea prodiderunt [illegible] quibus an nostra conciliari [illegible] tancicio, cert [illegible] uita. Eamq; uitae rationem instituamus, ut non sit necesse Christi doctrinam ad nostr [illegible] & ad hominum [illegible] torquere: sed potius ad uerum [illegible] acerum Christi arc [illegible] nostram uitam om [illegible] nostra q; instituta accommodemus. Neque uero dubito, quin complures sint bonae mentis ep [illegible] atque in primis hic nost [illegible] decimus [illegible] omnibus egregiis Pontificis dotibus [illegible] cumulatus, permulta uideant, quae uelin [illegible] sed occurrant [illegible] mo tot neq [illegible] uerentur ne parum feliciter tentata [illegible] in maius periculum [illegible] magis [illegible] quod optimum [illegible] exigentes: & quod [illegible]

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Heliodorum monachum & episcopum consolatur super morte Nepotiani monachi & [illegible] [illegible] exempla [illegible] consolatione. Nec [illegible] poruit, hortatur ad [illegible]

HIERONYMI AD HELIODORVM EPItaphium Nepotiani.

B
1 GRandes materias, ingenia parua non sustinēt, & in ipso conatu ultra uires ausa, succumbunt: quantóque maius fuerit, quod dicendum est: tanto magis obruitur, qui magnitudinem rei uerbis non potest explicare. Nepotianus meus, tuus, noster, imò Christi: & quia Christi, idcirco plus noster, reliquit senes: desi
2 derij sui iaculo uulneratos, & intolerabili dolore cōfectos. Quē hæredem putauimus, funus tenemus. Cui iam meum sudabit ingenium? Cui literulæ placere gestient? Vbi est ille
3 ἐργοδιώκτης noster, & cygneo canore uox dulcior? Stupet animus, manus tremit, caligāt oculi, lingua balbutit. Quicqd dixero, qa ille nō audit, mutū uidetur. Stilus ipse quasi dissentiens, & cera subtristior, uel rubigine, uel situ obducitur. Quotienscūq; nitor in uerba ꝓrumpere, & super tumulū eius, epitaphij huius flores spargere, totiens implētur oculi, & renouato dolore, totus in funere sum. Moris quondā fuit, ut super cadauera parentum
4 defunctorū in cōcione ꝓ rostris laudes liberi dicerēt, & instar lugubriū carminū ad fletus & gemitus audientiū pectora concitarēt. En rerū in nobis ordo mutatus est, & in calamitatem nostrā perdidit sua iura natura. Quod exhibere senibus iuuenis debuit, hoc iuueni exhibemus senes. Quid igitur faciam? Iungam tecū lachrymas? Sed Apostolus prohibet, Christianorū mortuos, dormientes uocās. Et dominus in Euāgelio. Nō est, inqt mortua
5 puella, sed dormit. Lazarus quoq; qa dormierat, suscitatus est. Lętor & gaudeā, qa raptus est, ne malicia mentē eius mutaret, quia placuerat deo anima illius. Sed inuito & repugnāti p genas lachrymæ fluunt, & inter præcepta uirtutū resurrectionisq; spem, credulā mē
6 tem, desiderij frāgit affectus. O mors quæ fratres diuidis: & amore sociatos, crudelis ac
7 dura dissocias. Adduxit urentē uētū dominus de deserto ascēdentē, q siccauit uenas tuas, & desolauit fontē tuū. Deuorasti qdem Ionā, sed & in utero tuo uiuus fuit. Portasti quasi mortuū, ut tēpestas mūdi cōqesceret: & Niniue nr̄a, illius pręconio saluaret. Ille te uicit: il
8 le te iugulauit. Fugitiuus ꝓpheta, q reliqt domū suā, dimisit hęreditatē suā, dedit dilectā aīam suā ī manibus q̄rētiū eū. Qui p Osee quondā tibi rigidus minabat: Ero mors tua ò

mors: ero

C mors: ero morsus tuus inferne. Illius morte, tu mortua es: illius morte, nos uiuimus. De-
uorasti & deuorata es. Dũcq; assumpti corporis solicitaris illecebra, et auidis faucibus prae
9 dã putas: interiora tua, adũco dente cõfossa sunt. Gratias tibi Christe saluator, tua agimus
creatura, quod tã potentẽ aduersariũ nostrũ dum occideris, occidisti. Quid ante miserius
homine: qui aeternae mortis terrore prostratus: uiuẽdi sensum ad hoc tantũ acceperat, ut
10 periret? Regnauit enim mors ab Adam usq; ad Moysen, etiã super eos, qui non peccaue-
runt, in similitudinẽ praeuaricationis Adae. Si Abraham Isaac & Iacob in inferno, quis in
coelorum regno? Si amici tui sub poena offendẽtis, Adam, & qui non peccauerant, alienis
peccatis tenebantur obnoxij: quid de his credendũ est qui dixerunt in cordibus suis, non
est deus? Qui corrupti & abominabiles facti sunt, in uolutatibus suis? Qui declinauerunt:
simul inutiles facti sunt, nõ est qui faciat bonũ, nõ est usq; ad unum? Quod si Lazarus ui-
detur in sinu Abrahae, locoq; refrigerij: quid simile infernus & regna coelorũ? Ante Chri
stũ Abrahã apud inferos: post Christũ latro in paradiso. Et idcirco in resurrectione eius,
multa dormientiũ corpora surrexerũt, uisaq; sunt in coelesti Hierusalẽ. Tuncq; impletũ
11 est illud elogiũ: Surge qui dormis, & eleuare, & illuminabit te Christus. Ioannes Baptista
in eremo personat: Poenitẽtiã agite: appropinquabit enim regnũ coelorũ. A diebus enim
Ioannis Baptistae regnũ coelorũ uim patitur, & uiolenti diripiunt illud. Flammea illa rom
phaea custos paradisi, & praesidentia foribus cherubim, Christi restincta & reserata sunt
sanguine. Nec mirũ hoc nobis in resurrectione promitti, cũ omnes qui in carne, nõ secun
dum carnẽ uiuimus, municipatũ habeamus in coelo, & hic adhuc positis dicatur in terra:
12 Regnum dei intra uos est. Adde quod ante resurrectionẽ Christi, notus tantum in Iudaea
13 erat deus: in Israel magnũ nomen eius. Et ipsi qui nouerant eum: tamen ad inferos trahe-
D bantur. Vbi tunc totius orbis homines, ab India usq; ad Britanniam, à rigida septẽtrionis
plaga, usq; ad feruores Atlantici oceani, tam innumerabiles populi & tantarum gentium
multitudines. Quam uariae linguis habitu, tam uestis & armis: piscium ritu ac locusta-
rum, & uelut muscae & culices conterebantur (Absq; noticia enim sui creatoris, omnis ho
mo pecus est) nũc passionẽ Christi, & resurrectionẽ eius, cunctarũ gentium & uoces & li-
terae sonant. Taceo de Hebraeis, Graecis, & Latinis: quas nationes suae crucis titulo domi
nus dedicauit. Immortalẽ animã, & post dissolutionẽ corporis subsistẽtem, quod Pytha-
14 goras somniauit: Democritus non credidit, in consolationẽ dãnationis suae: Socrates di-
15 sputauit in carcere, Indus, Persa, Gotthus, Aegyptius philosophantur. Bessorũ feritas, &
16 pellitorum turba populorũ, qui mortuorum quondam inferijs homines immolabãt, stri
18. 17 dorem suum in dulce crucis fregerũt melos, & totius mũdi una uox Christus est. Quid
agimus anima? Quò nos uertimus? Quid primũ assumimus? Quid tacemus? Exciderũt
ne tibi praecepta rhetorũ? & occupata luctu, oppressa lachrymis, praepedita singultibus:
19 dicẽdi ordinẽ nõ tenes? Vbi illud ab infantia studiũ literarũ, & Anaxagorae, ac Telamo-
nis semper laudata sententia? Sciebam me genuisse mortalẽ. Legimus Crantorem, cuius
uolumen ad consouendũ dolorem suum, sequutus est Cicero. Platonis, Diogenis, Clito-
20 machi, Carneadis, Posidonij ad sedandos luctus opuscula percurrimus: qui diuersis aeta
tibus, diuersorũ luctum, uel libris, uel epistolis minuere sunt conati, ut etiã si nostrum are
ret ingenium, de illorũ posset fontibus irrigari. Proponunt innumerabiles uiros, & maxi
21 me Periclem & Xenophontẽ Socraticum, quorum alter amissis duobus filijs, coronatus
in concione disseruit: alter cum sacrificans filium audisset occisum deposuisse coronã dici-
tur, & eandem capiti reposuisse, postquã fortiter in acie dimicantẽ reperit cõcidisse. Quid
memorem Romanos duces, quorũ uirtutibus quasi quibusdam stellis, Latinae micant hi
22 storiae? Puluillus capitolium dedicãs, mortuum ut nunciabatur subito filiũ, se iussit absen
te sepeliri. L. Paulus septẽ diebus inter duorum exequias filiorum triumphãs urbem in-
24. 23 gressus est. Prętermitto Maximos, Catones, Gallos, Pisones, Brutos, Scęuolas, Metellos,
Scauros,

26. 25 Scauros,Marios,Crassos,Marcellos,atq; Aufidios,quorũ non minor in luctu quàm in
A bellis uirtus fuit,& quorũ orbitates in cõsolationis libro Tullius explicauit,ne uidear po
tius aliena q̃ nostra quæsisse. Quanq; & hæc in sugillationemq; nostri breuiter dicta sint,si
non præstet fides quod exhibuit infidelitas. Igitur ad nostra ueniamus. Non plangam
27 cum Iacob & Dauid filios in lege morientes,sed cum Christo in euangelio recipiam resur
gentes. Iudæorum luctus,Christianorum gaudium est. Ad uesperã demorabitur fletus,
28 & ad matutinum lætitia. Nox præcessit,dies autẽ appropinquauit. Vnde & Moyses mo
riens plangitur,Iesus absq; funere & lachrymis in mõte sepelitur. Quicquid de scripturis
super lamentatione dici potest,in eo libro quo Paulam Romæ consolati sumus, breuiter
explicauimus. Nunc nobis per aliam semitam ad eundem locum perueniendum est,ne ui
deamur præterita & abolita quondam calcare uestigia. Scimus quidem Nepotianũ no
strum esse cũ Christo,& sanctorum mixtum choris,quod hic nobiscum eminus rimabatũ
in terris,& æstimatione quærebat,ibi uidentem cominus dicere: Sicut audiuimus,sic & ui
dimus,in ciuitate domini uirtutũ,in ciuitate dei nostri,sed desideriũ absentiæ eius ferre nõ
possumus:non illius,sed nostrã uicem dolentes. Quanto ille felicior: tãto amplius nos in
29 dolore,quod tali caremus bono. Flebãt & sorores Lazarum,quem resurrecturum noue-
rant. Et ut ueros hominis exprimeret affectus: ipse saluator plorauit quem resuscitaturus
erat. Apostolus quoq; eius qui dixit: Cupio dissolui & esse cũ Christo. Et alibi: Mihi uiue
re Christus est,& mori lucrũ: gratias agit,quod Epaphras de mortis sibi uicinia redditus
sit,ne haberet tristiciã super tristiciã,nõ incredulitatis metu,sed desiderio charitatis. Quã-
to magis tu & auũculus & episcopus,hoc est,& in carne & in spiritu pater: doles abesse ui
scera tua,& quasi à te diuulsa suspiras? Sed obsecro,ut modũ adhibeas in dolore, memor
illius sententiæ: Ne quid nimis: Obligatoq; parumper uulnere,audias laudes eius cuius
B semper uirtute lætatus es. Nec doleas,quod talẽ amiseris, sed gaudeas, quod talẽ habue-
30 ris. Et sicut hi qui in breui tabella terrarũ situs pingunt, ita in paruo isto uolumine cernas
adumbrata,nõ expressa signa uirtutũ: Suscipiasq; à nobis nõ uires,sed uoluntatẽ. Præ
cepta sunt rhetorum,ut maiores eius qui laudandus est,& eorũ gesta altius repetantũ,sicq;
ad ipsum per gradus sermo perueniat; quo uidelicet, auitis paternisq; uirtutibus illu-
strior fiat,& aut nõ degenerasse à bonis,aut mediocres ipse ornasse uideatũ. Ego carnis bo
na,quæ semper & ipse cõtempsit,in animæ laudibus nõ requiram: Nec me iactabo de ge
31 nere,id est,de alienis bonis,cũ Abraham & Isaac sancti uiri: Ismaelẽ,& Esau peccatores ge
nuerint. Et è regione,Iepte in catalogo iustorũ,Apostoli uoce numeratus, de meretrice sit
natus. Anima,inquit,quæ peccauerit,ipsa morietur. Ergo quæ non peccauerit: ipsa uiuet.
Nec uirtutes,nec uitia parentũ,liberis imputantũ. Ab eo tẽpore censemur,ex quo in Chri-
sto renascimur. Paulus persequutor ecclesiæ,& mane lupus rapax,Beniamin,ad uesperã
32 diuidit escam,Ananiæ oui submittens caput. Igitur & Nepotianus noster,quasi infantu-
lus uagiens: & rudis puer,subito nobis,quasi de Iordane nascatũ. Alius forsitan scriberet,
quod ob salutẽ illius orientem eremumq; dimiseris,& me charissimũ sodalẽ tuũ, redeũdi
spe lactaueris,ut primũ,si fieri posset,sororem cũ paruulo uiduã: deinde si consiliũ illa re-
spueret: saltem nepotem dulcissimũ cõseruares. Hic est enim ille de quo tibi quondam ua-
ticinatus sum: licet paruulus ex collo pẽdeat nepos. Referret,inquã,alius,quod in palatij
militia,sub chlamyde & cãdenti lino,corpus eius cilicio tritũ sit,quod stans ante seculi po
testates,lurida ieiunijs ora portauerit,quod adhuc sub alterius indumẽtis,alteri militaue-
rit,& ad hoc habuerit cingulũ,ut uiduis,pupillis,orphanis,oppressis, miserisq; subueni-
33 ret. Mihi non placent dilationes istæ imperfectæ seruitutis dei: Et Centurionẽ Corneliũ,
ut lego iustũ: statim audio baptizatum. Verũtamen uelut incunabula quædam nascentis
fidei comprobemus,ut qui sub alienis signis deuotus miles fuit,donandus laurea sit,post
quàm suo regi cœperit militare. Baltheo posito habituq; mutato,quicquid castrẽsis pecu
lij fuit;

C Iŋ fuit:in pauperes erogauit. Legerat enim: Qui uult perfectus esse: uendat omnia quæ ha
bet,& det pauperibus,& sequatur me. Et iterum: Non potestis duobus dominis seruire,
deo & mammonæ. Excepta uili tunica,& operiméto pari,quo tecto tantum corpore,fri-
gus excluderet,nihil sibi amplius reseruauit. Cultus ipse,prouinciæ morem sequens,nec
mūdicijs,nec sordibus notabilis erat. Cūq; arderet quotidie, aut ad Aegypti monasteria
34 pergere,aut Mesopotamiæ inuisere choros,uel certe insularū Dalmatiæ,quæ Altino tan
tum freto distāt:solitudines occupare:auunculū pontificē deserere nō audebat, tot in illo
cernens exempla uirtutū:domiq; habens unde disceret. In uno atq; eodē, & imitabatur mo
nachum,& episcopū uenerabatur. Nō,ut plerisq; accidere solet,assiduitas familiaritatē,fa
miliaritas contemptum illius fecerat,sed ita eum colebat, quasi parentem: ita admirabatur,
quasi quotidie nouū cerneret. Quid multa? Fit clericus,& per solitos gradus presbyter
ordinatur. Iesu bone,qui gemitus,qui eiulatus,quæ cibi interdictio, quæ fuga oculorum
omnium. Tum primū & solum auunculo iratus est. Querebatur se ferre nō posse,& iuue
nilem ætatem incongruā sacerdotio causabatur. Sed quanto magis repugnabat,tāto ma-
gis in se studia omniū concitabat:& merebatur negando,quod esse nolebat:eoq; dignior
35 erat,quo se clamabat indignū. Vidimus Timotheum nostri temporis,& canos in sapien-
tia,electumq; à Moyse presbyterū,quem ipse sciret esse presbyterum. Igitur clericatū nō
honorem intelligens,sed onus:primam curā habuit,ut humilitate superaret inuidiā. De-
inde ut nullā obsceni in se rumoris fabulā daret,ut qui mordebantur ad ætatem eius,stu
perent ad continentiā,subuenire pauperibus,uisitare languētes,prouocare hospitio,leni-
re blanditijs,gaudere cū gaudentibus:flere cū flentibus. Cæcorum baculus,esurientiū ci-
bus,spes miserorum,solamen lugentiū fuit. Ita in singulis uirtutibus eminebat,quasi cæ-
teras nō haberet. Inter presbyteros & coæquales, primus in opere, extremus in ordine.
D Quicquid boni fecerat,ad auunculū referebat. Si quid forte aliter euenerat q; putarat,illū
nescire,se errasse dicebat. In publico episcopū,domi patrem nouerat:grauitatē morū, hila
ritate frontis temperabat. Gaudiū in risu,nō cachinnum intelligeres. Virgines & uiduas
Christi,honorare ut matres,hortari ut sorores, cū omni castitate. Iam uero postq; domū
se cōtulerat,& relicto foris clerico,duritiæ se tradiderat monachorum:creber in orationi-
bus:uigilans in precādo. Lachrymas deo,nō hominibus offerebat,ieiunia in aurigæ mo-
dum pro lassitudine & uiribus corporis attemperabat. Mensæ auūculi intererat,& sic ap
posita quæq; libabat,ut & superstitionē fugeret,& continentiam seruaret. Sermo eius per
omne conuiuiū de scripturis aliquid proponere,libēter audire,respōdere uerecūde, recta
suscipere,praua nō acriter confutare,disputantē cōtra se magis docere,q; uincere. Et inge
nuo pudore,qui ornabat ætatem,quid cuius esset,simpliciter cōfiteri. Atq; in hūc modū
eruditionis gloriā declinando,eruditissimus habebatur. Illud,aiebat, Tertulliani, istud Cy-
36 priani,hoc Lactātij,illud Hilarij est. Sic Minutius Felix:ita Victorinus, in hunc modum
est loquutus Arnobius. Me quoq;,quia pro sodalitate auūculi diligebat,interdum profe
rebat in mediū. Lectioneq; assidua,& meditatione diuturna:pectus suū bibliothecam fe-
cerat Christi. Quoties ille transmarinis epistolis deprecatus est,ut aliquid ad se scriberem?
37 Quoties nocturnum de euāgelio petitorem,& interpellatricem duri iudicis mihi uiduam
exhibuit? Cumq; ego silentio magis q; literis denegarem,& pudore reticentis, pudorem
suffunderem postulantis:auunculū mihi opposuit precatorem,qui & liberius pro alio pe
teret,& pro reuerētia sacerdotij facilius impetraret. Feci ergo quod uoluit,& breui libel-
lo,amicitias nostras æternæ memoriæ cōsecraui. Quo suscepto,Croesi opes,& Darij diui
tias se uicisse iactabat. Illū oculis,illū manibus,illū sinu, illū ore tenebat. Cumq; in stratu
frequēter euolueret,super pectus soporati,dulcis pagina decidebat. Si uero peregrinorū,
si amicorum quispiā uenerat,lætabatur nostro super se testimonio. Et quicquid minus in
opusculo erat,distinctione moderata,& pronūciationis uarietate pēsabat,ut in recitando

A illo,ipse uel placere quotidie,uel displicere uideretur. Vnde hic feruor,nisi ex amore dei?
Vnde legis Christi indefessa meditatio,nisi ex desiderio eius qui legẽ dedit? Alij nummũ
38 addant nũmo,& marsupiũ suffocantes:matronarũ opes uenentur obsequijs:sint ditiores
monachi,quàm fuerant seculares:possideant opes sub Christo paupere, quas sub locu-
plete diabolo nõ habuerãt:& suspiret eos ecclesia diuites,quos tenuit mundus ante men-
dicos. Nepotianus noster aurũ calcans,schedulas consectatur. Sed sicut sui in carne cõtẽ-
ptor est,& paupertate incedit ornatior:ita totũ animæ inuestigat ornatum. Ad compa
rationem quidem superiorũ modica sunt,quæ dicturi sumus,sed & in paruis idẽ animus
ostenditur. Vt enim creatorẽ non in cœlo tantum miramur,& terra,sole,oceano, elephã-
tis,camelis,equis,bubus,pardis,ursis,leonibus, sed & in minutis quoq; animalibus for-
39 mica,culice,muscis,uermiculis,& istiusmodi genere,quorũ magis scimus corpora quàm
nomina, eãdemq; in cũctis ueneramur solertiã:ita mẽs Christo dedita,æque & in maiori-
bus,& in minoribus intẽta est,sciens etiã pro ocioso uerbo,reddendã esse rationẽ. Erat er-
go solicitus,si niteret altare,si parietes absq; fuligine,si pauimẽta tersa, si ianitor creber in
porta,uela semper in ostijs,si sacrariũ mundum,si uasa luculenta,& in omnes ceremonias
pia solicitudo disposita,nõ minus nõ maius negligebat officium. Vbicunq; eum quære-
res,in ecclesia inuenires. Nobilẽ uirũ.Q. Fabiũ miratur antiquitas, qui etiã Romanæ scri
ptor historiæ est,sed magis ex pictura quàm ex literis nomẽ inuenit:& Beselehel nostrum
40 plenum sapientia & spiritu dei,scriptura testatur. Hyrã quoq; filiũ mulieris Tyriæ, quod
alter tabernaculi,alter tẽpli supellectilẽ fabricati sint. Quomõ enim lætæ segetes & ube-
res agri,interdũ culmis,aristisq; luxuriant:ita pręclara ingenia & mens plena uirtutibus
in uariarum artiũ redũdat elegantiam. Vnde & apud Græcos philosophus ille laudatur,
qui omne quo uteretur usq; ad pallium & anulũ,manu sua factum gloriatus est. Hoc idẽ
41 possumus,& de isto dicere,qui basilicas ecclesiæ,& martyrũ cõciliabula, diuersis floribus
B & arborum comis,uitiumq; pampinis adumbrarit,ut quicquid placebat in ecclesia,tã di-
spositione quàm uisu:presbyteri laborẽ & studium testaretur. Macte uirtute,cuius ta
lia principia,qualis finis erit? O miserabilis humana conditio,& sine Christo uanũ omne
quod uiuimus. Quid te subtrahis? quid tergiuersaris oratio? Quasi enim mortẽ illius dif-
ferre possimus, & uitam facere longiorẽ,sic timemus ad ultimum peruenire. Omnis caro
fœnum,& omnis gloria eius quasi flos fœni. Vbi nũc decora illa facies,ubi totius corpo-
42 ris dignitas,quo uduti pulchro indumẽto,pulchritudo animæ uestiebatur? Marcescebat
proch dolor flante austro lilium,& purpura uiolæ,in pallorẽ sensim migrabat. Cũq; fe-
bribus æstuaret,& uenarũ fontes hauriret calor,lasso anhelitu tristem auunculum cõsola
batur. Lætus erat uultus,& uniuersis circa plorãtibus solus ipse ridebat. Proijcere palliũ,
manus extẽdere,uidere quod alij nõ uidebant,& quasi in occursum se erigẽs, salutare ue-
nientes. Intelligeres illũ non emori,sed emigrare:& mutare amicos,nõ relinquere. Voluũ
tur per ora lachrymæ,& obfirmato animo,nõ queo dolorẽ dissimulare quẽ patior. Quis
crederet in tali illũ tempore nostræ necessitudinis recordari,& luctante anima,studiorum
scire dulcedinẽ? Apprehensa auunculi manu,hanc,inquit,tunicam qua utebar in ministe-
rio Christi,mitte dilectissimo mihi,ætate patri, fratri collegio:& quicquid à te nepoti de-
43 bebatur affectus,in illũ transfer quẽ mecũ pariter diligebas. Atq; in talia uerba defecit,
auũculi manũ,mei recordatione cõtrectãs. Scio,quod nolueris amorẽ in te ciuium sic pro
bare,& affectũ patriæ magis quæsisse in prosperis. Sed huiuscemodi officium in bonis iu-
cundius est:in malis gratius. Tota hunc ciuitas, tota plãxit Italia. Corpus terra suscepit.
anima Christo reddita est. Tu nepotẽ quærebas:Ecclesia sacerdotẽ. Præcessit te successor
tuus. Quod tu eras,ille post te iudicio omniũ merebař. Atq; ita ex una domo duplex põ-
tificatus egressa est dignitas,dum in altero gratulatio est,quod tenuerit:in altero mœror,
quod raptus sit,ne teneret. Platonis sententia est,omnem sapiẽtium uitam, meditatio-

44 C nem esse mortis. Laudant hoc philosophi,& in coelũ usque ferunt. Sed multo fortius Apo
stolus: Quotidie, inquit, morior per gloriam nostram. Aliud est enim conari, aliud agere,
aliud uiuere moriturũ, aliud mori uicturum. Ille moriturus est ex gloria, iste moritur sem-
per ad gloriam. Debemus igitur,& nos animo premeditari, quod aliquãdo futuri sumus
& quod uelimus nolimus, abesse longius non potest. Nã si nongentos uitæ excederemus
45 annos, ut ante diluuium uiuebat humanũ genus,& Mathusalem nobis tempora donarẽ-
tur: tamen nihil esset præterita longitudo, quæ esse desisset. Etenim inter eũ qui decem ui-
xit annos,& eum qui mille: postquam idem uitæ finis aduenerit:& irrecusabilis mortis
necessitas, transactum omne tantundem est: nisi quod senex magis onustus peccatorum
46 fasce proficiscitur. Optima quæque dies miseris mortalibus æui, Prima fugit, subeunt
morbi, tristisque senectus, Et labor,& duræ rapit inclementia mortis. Neuius poeta: Pa-
ti, inquit, necesse est multa mortalẽ mala. Vnde & Niobam, quia multũ fleuerit, in lapidẽ
& diuersas bestias commutatam finxit antiquitas. Et Hesiodus natales hominum plan-
47 gens, gaudet in funere, prudẽterque. Ennius, Plebes, ait, in hoc regi antestat loco, licet La
chrymaræ plebi, regi honeste nõ licet. Vt regi, sic episcopo, imò minus episcopo quàm
regi. Ille enim nolẽtibus præest, hic uolẽtibus: ille terrore subijcit: hic seruituti donatur: ille
corpora custodit ad mortẽ, hic animas seruat ad uitã. In te oculi omniũ dirigũtur, domus
tua,& conuersatio, quasi in specula constituta, magistra est publicæ disciplinæ. Quicquid
feceris, id sibi omnes faciendũ putãt. Caue ne cõmittas, quod aut qui reprehẽdere uolũt,
digne lacerasse uideantur: aut qui imitari, cogantur delinquere. Vince quantũ potes, imò
plus quàm potes, molliciẽ animi tui,& ubertim fluentes lachrymas reprime, ne grãdis pi-
etas in nepotẽ, apud incredulas mentes, desperatio putetur in deum. Desiderãdus est tibi
quasi absens, non quasi mortuus: ut illũ expectare, non amisisse uidearis. Verum quid
D ago: medens dolori quẽ iam reor,& tempore & ratione sedatum, ac non potius replico ti-
bi uicinas regũ miserias,& nostri temporis calamitates, ut non tam plangẽdus sit, qui hac
luce caruerit, quàm gratulandũ ei, qui de tantis malis euaserit? Constantius Arianæ fau-
48 tor hæreseos, dum contra inimicũ paratur,& concitus fertur ad pugnã: in Mopsi uiculo
moriens, magno dolore hosti reliquit imperiũ. Iulianus proditor animæ suæ,& Christia-
49 ni iugulator exercitus, Christũ sensit in Media, quem primũ in Gallia denegarat, dumque
Romanos propagare uult fines, perdidit propagatos. Iouinianus gustatis tãtum imperia
libus bonis, foetore prunarũ suffocatus interijt: ostendẽs omnibus, quid sit humana potẽ
tia. Valentinianus uastato genitali solo,& inultam patriã derelinquẽs, uomitu sanguinis
50 extinctus est. Huius germanus Valens Gotthico bello uictus in Thracia: eundem locũ &
mortis habuit,& sepulchri. Gratianus ab exercitu suo proditus,& ab obuijs urbibus nõ
51 receptus, ludibrio hosti fuit, cruẽtæque manus uestigia, parietes tui Lugdune testãtur. Ado
lescens Valentinianus & penè puer, post fugã, post exilia, post recuperatũ multo sangui-
ne imperiũ, haud procul ab urbe fraternæ mortis conscia, necatus est:& cadauer exanime
suspendio infamatũ. Quid loquar de Procopio, Maximo, Eugenio, qui utique dum rerum
potirentur, terrori gentibus erãt? Omnes capti steterũt ante ora uictorum,& (quod potẽ
tissimis quondam, miserrimum est) prius ignominia seruitutis, quàm hostili mucrone cõ-
fossi sunt. Dicat aliquis: Regum talis conditio est, feriuntque summos fulgura montes. Ad
priuatas ueniam dignitates, nec de his loquar qui bienniũ excedũt, atque, ut cæteros præ
termittam, sufficit nobis trium nuper cõsularium diuersos exitus scribere. Abundantius
52 egens Pityunte exulat. Ruffini caput pilo Constantinopolim gestatum est,& abscissa ma
nus dextera ad dedecus insatiabilis auariciȩ, ostiatim stipem mẽdicauit. Timasius præcipi
tatus repẽte de altissimo dignitatis gradu, euasisse se putat, quod Assȩ uiuit inglorius. Nõ
calamitates miserorũ, sed fragilem humanæ conditionis narro statum. Horret animus tẽ-
porum nostrorũ ruinas persequi. Viginti & eo amplius anni sunt, quod inter Constanti-
nopolim,

53 nopolim,& alpes Iulias, quotidie Romanus sanguis effunditur. Scythiam, Thraciā, Ma-
A cedoniam, Dardaniam, Daciam, Thessalonicam, Achaiam, Epiros, Dalmaciam, cūctasq́
54 Pannonias Gotthus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vuandali, Marcomanni, uastāt,
trahūt, rapiūt. Quot matronæ, quot uirgines dei, & ingenua nobiliaq́ corpora, his beluis
fuere ludibrio? Capti episcopi, interfecti presbyteri, & diuersorū officia clericorum. Sub-
uersæ ecclesiæ, ad altaria Christi stabulati equi, martyrum effossæ reliquiæ. Vbiq́ luctus,
ubiq́ gemitus, & plurima mortis imago. Romanus orbis ruit, & tamen ceruix nostra ere-
cta non flectitur. Quid putas nūc animi habere Corinthios, Atheniēses, Lacedæmonios,
Arcadas, cunctamq́ Græciam, quibus imperant barbari? Et certe paucas urbes nomina-
ui, in quibus olim fuere regna non modica. Immunis ab his malis uidebatur oriens, & tan
tum nuncijs consternatus. Ecce tibi anno præterito ex ultimis Caucasi rupibus immissi in
nos, non iam Arabiæ, sed septentrionis lupi, tantas breui prouincias percurrerunt. Quot
55 monasteria capta? Quantæ fluuiorum aquæ humano cruore mutatæ sunt? Obsessa An-
tiochia, & urbes reliquæ quas Halis, Cydnus, Orontes, Euphratesq́ præterfluūt: Tracti
greges captiuorum: Arabia, Phœnice, Palæstina, Aegyptus timore captiuæ. Non mihi
si linguæ centum sint, oraq́ centum: Ferrea uox: Omnia pœnarū percurrere nomina
possim. Neq́ enim historiā proposui scribere, sed nostras breuiter flere miserias. Alioquin
ad hæc merito explicanda, & Thucydides & Salustius muti sint. Felix Nepotianus, qui
hæc non uidet, felix qui hæc non audit. Nos miseri, qui aut patimur, aut patientes fratres
nostros tanta perspicimus. Et tamen uiuere uolumus, eosq́ qui his carent, flendos potius
quàm beatos putamus. Olim offensum sentimus, nec placamus, deū. Nostris peccatis bar
bari fortes sunt. Nostris uitijs Romanus superatꝰ exercitus, & quasi nō hæc sufficerēt cla-
56 dibus, plus penè bella ciuilia, quàm hostilis mucro consumpsit. Miseri Israëlitæ, ad quorū
comparationem Nabuchodonosor seruus dicitur. Infelices nos, qui tantum displicemus
B deo, ut per rabiem barbarorum, illius in nos ira deseuiat. Ezechias agit pœnitentiā, & cen
tumoctogintaquinq́ milia Assyriorū ab uno angelo, una nocte deleta sunt. Iosaphat lau-
des domini concinebat, & dominus pro laudante superabat. Moyses contra Amalech, nō
gladio, sed oratione pugnauit. Si erigi uolumus, prosternamur. Proh pudor, & stolida
usq́ ad incredulitatem mens. Romanus exercitus, uictor orbis & dominus: ab his uinci-
tur, hos pauet, horum terretur aspectu, qui ingredi non ualent. Qui si terram tetigerint, se
57 mortuos arbitrantur. Et non intelligimus prophetarum uoces: Fugient mille uno perse-
quente? Nec amputamus causas morbi, ut morbus pariter auferatur: statimq́ cernamus
sagittas, pilis: tiaras, galeis: caballos, equis cedere. Excessimus consolandi modū, & dum
unius mortem flere prohibemus, totius orbis mortuos planximus. Xerxes ille rex poten
tissimus, qui subuertit montes, maria constrauit, cum de sublimi loco infinitam hominum
multitudinem, & innumerabilem uidisset exercitum: flesse dicitur, quod post centū annos
nullus eorum, quos tunc cernebat, superfuturus esset. O si possemus in talem ascendere
speculam, de qua uniuersam terram sub nostris pedibus cerneremus. Iam tibi ostenderem
totius orbis ruinas, gentes gētibus, & regnis regna collisa, alios torqueri, alios necari, alios
absorberi fluctibus, alios ad seruitutem trahi: hic nuptias, ibi planctum: illos nasci, istos
mori: alios affluere delitijs, alios mendicare: & non Xerxis tantum exercitum, sed totius
mundi homines qui nunc uiuunt, in breui spacio defuturos. Vincitur sermo rei magnitu-
dine, & minus est omne quod dicimus. Redeamus igitur ad nos, & quasi è cœlo descen-
58 dentes, paulisper nostra uideamus. Sentis ne obsecro te, quando infans, quando puer,
quando iuuenis, quando robustæ ætatis, quando senex factus sis? Quotidie morimur,
quotidie cōmutamur, & tamen æternos nos esse credimus. Hoc ipsum quod dicto, quod
scribitur, quod relego, quod emendo, de uita mea tollitur. Quot puncta notarij, tot meo-
rum damna sunt temporum. Scribimus atque rescribimus, transeunt maria epistolæ, &

C ſcindente ſulcum carina,per ſingulos fluctus ætatis noſtræ momenta minuuntur.Solum habemus lucri,quod Chriſti nobis amore ſociamur.Charitas patiens eſt,benigna eſt:charitas non zelatur,non agit perperam, non inflatur, omnia ſuſtinet, omnia credit,omnia ſperat:omnia patitur.Charitas nunquam excidit.Hæc ſemper uiuit in pectore, ob hanc Nepotianus noſter abſens præſens eſt,& per tanta terrarum ſpacia diuiſos, utraq; complectitur manu.Habemus mutuæ obſidem charitatis. Iungamur ſpiritu:ſtringamur affectu,& fortitudinem mentis,quam beatus papa Chromatius oſtendit in dormitione germani, nos imitemur in filio.Illum noſtra pagella decantet, illum noſtræ literæ ſonent. Quem corpore non ualemus,recordatione teneamus. Et cum quo loqui non poſſumus, de eo loqui nunquam deſinamus.

S C H O L I A.

STilus eſt,cuiuſmodi fermè in cæteris epiſtolis,ardens ac uarius. Compoſitio, commatis,colis,ac periodis ubiq; rotunda.Schematis præcipue gaudet,contrarijs,& cõtentionibus. Adnominationes rarius adhibet,ſed aptiſſimas. Sententias ubiq; captat, ſed feliciter:præſertim in clauſulis epiphonematis loco. Tranſitiones crebras habet,propterea quod diuerſis ex rebus,diuerſisq; autoribus,ueluti centones ac rhapſodias concinnat. Nec eas tamen ocioſas, aut frigidas eſſe ſinit:ſed locis cõmunibus,affectibus,ac ſententijs explet. Totus hic eſt in affectibus illis grauioribus,quos πάθη uocant. Vnde ſæpenumero figuris tragœdiarũ utitur. SI GENVS argumenti requiras,epitaphion eſt. Differt aũt epitaphion autore Seruio,ab Epicedio,quod hoc in funere ſoleat adhiberi,illud poſt ſepulturã. Vtraq; uox Græca eſt. Nam τάφος ſepulchrũ eſt,κῆδος dolor,quibus accedit præpoſitio ἐπί. Mixtum eſt hoc genus,ex eo quod appellant ἐπιδεικτικὸν ſiue ἐγκωμιαστικὸν, id eſt,demonſtratiuum,aut laudatoriũ,& ex eo quod παραμυθητικὸν, id eſt,conſolatoriũ uocant. Nã æquiore ani-
1 mo ferimus mortẽ noſtrorũ,ſi cum laude deceſſerint. Grãdes materias.) Pars eſt exordialis,reddit em̃ attentiores,cũ ſtatim oſtẽdit rei magnitudinẽ tantam,ut ingenio cõſequi nõ poſſit. Sufferunt.) Trãſlatum eſt ab ijs qui onus in humeros ſuſcipiũt. Alluſit autẽ ad Horatianũ illud in arte poetica: Quæ-
D rite materiam,ueſtris qui ſcribitis aptam. Viribus,& uerſate diu,quid ferre recuſent,Quid ualeãt humeri. Explicare.) Explicamus non tantum,cum quod ſentimus uerbis efferimus,uerumetiam cum rem difficilem expedimus,conficimusq;. Nepotianus.) Hæc eſt propoſitio,ſummam argumẽti cõplectens,non nuda tamen, ſed ardens affectibus. Nam totum hoc genus in affectibus eſt poſitum.

Meus,tuus,noſter.) Hæc inciſa,uelut à ſingultiente pronunciãtur. Habẽt autẽ Emphaſim ſingula. Primum enim per ſe grauis emphaſis eſt in nominibus ꝓprijs,quod genus, ſi quis dicat: O rem nouã, Tartareto non placet Ciceronis oratio. Tum illud apud Quintilianum lib.1.cap.de uſu argumentorũ. Quint. Varius Succonenſis,ait: Aemilium Scaurum rem po.Ro.prodidiſſe. Aemilius Scaurus negat. Meus autẽ & tuus,noſter,affectuũ pronomina ſunt. Imò Chriſti.) Duplex correctio eſt. Nã perinde quaſi præ dolore perperam uocaſſet ſuum,addit Chriſti:Idq; rurſum corrigit ſubijciens:Et tanto plus noſter. Propterea quod in illo nihil aliud amarent,quàm ipſum Chriſtum:qui quidem amor, demũ eſt
2 Chriſtianus. Reliquit ſenes.) πάθος eſt, à circunſtãtia ætatis. Nam iuuenum mors,miſerabilior ac flebilior eſſe conſueuit:propterea,quod immatura, præſertim ſenibus: quorum omne ſolatium eſt in nepotibus. Iaculo uulneratos.) Addit δείνωσιν metaphora. Genus autem hoc affectus, à definitione uocat Macrobius,Satur.lib.4. Quem hæredem.) Epiphonema eſt, quo concluſit exordium. Cui iam meum.) Excurrit ſuo more poſt expoſitionem,in campum iucundis ac pijs affectibus plenum,exaggerans mortis ſæuitiam ac tyrannidem,ut magis appareat quantum debeamus Ieſu Chriſto,qui ſolus eam ſua morte domuit. Habent autem affectum deſiderantis & interrogationes figuratæ, Ouidius: Cui color infelix? Deſudabit.) Metaphora à corpore ad animum deflectens uocem. Geſtient.) Duplex eſt metaphora:ut, Ferrumq; armare ueneno. Nam cupere literulas,tranſlaticium erat:geſtire uero quod eſt corporis,bis tranſlaticium eſt. διώκτης.) Id eſt, ſectator. Nam διώκειν ſectari, ſiue perſequi ſignificat. Ambiguum uerbum, quemadmodum & apud Latinos, Porrò Nepotianus adeo ſtudioſus erat æmulandi Hieronymum,ut moriens etiam illius uerba referret, ſicuti mox indicabimus. Quanquam hoc ſanè loco legendum arbitror, ἐργοδιώκτης, hoc eſt operis exactor, quod is urgeret Hieronymum, & impelleret ad ſcribendum. Quodq; extorſerat, adamabat, & uoce ſua commendabat alijs. Ambroſius notarios ac librarios ſuo ſumptu ſuppeditabat Origeni, ſcribenti commentarios in ſacras literas, quotidie ceu penſum ab eo exigens, unde Origenes in quadam epiſtola uocat eum ἐργοδιώκτην. Ita Hieronymus in Hippolyto. Nam illic ex Sophronio Græco uocem hanc
3 reſtituimus. Cygneo.) De Cygni cantu, ſuperius dictum eſt. Vſus eſt autem Græca poſſeſſiui uoce, quod Cygnus Græca ſit dictio κύκνος, unde κύκνειος. Nam Latina ſunt, olor, & olorinus. Stupet animus &c.) Commota ſunt,& ἀσύνδετα. Deinde comparia, quæ ſchemata mire conueniunt affe-

ctibus

A ctibus. Deinde distributionem habent iucundissimam, cum animo tribuit stuporem, manibus tre-
morem, oculis caliginem, linguæ balbutiem. Solent autem hæc in immodico dolore accidere. Mu
tum.) Infans & ineloquens uocat. Suggerit enim facundiam auditor quoque. Stilus ipse.) Auda
cem & hyperbolicam metaphoram mitigauit adiungens, quasi. Quanquam hanc quoque Fabius per-
mittit grauioribus affectibus. Rubigi. uel situ.) Rubiginē ad stilū, qui ferreus esse consueuit, re-
fert: situm ad ceram. Nam olim in tabulis ceratis scribebant. Epitaphij flores.) Allegoria erat, nisi
epitaphij, hoc est, propriam uocem admiscuisset. Porrò mos erat antiquis coronare defunctorum py
ramides, ac sepulchris flores, præcipue uiolas, ob colorem ferrugineum, & cupressi frondes insperge
re. Vnde Persianum illud: Non nunc è tumulo, non nunc è manibus illis, Nascentur uiolæ. Et Pru-
dentius in exequiuali carmine. Nos tecta fouebimus ossa, Violisque & fronde perenni. Hoc autē loco
palàm ostendit epitaphium esse, non epicedium. At tota hæc ὑποτύπωσις eò spectat, ut exaggeret,
quod dixerat desiderij iaculo uulneratos. Moris.) Pathos est à modo rei. Nam præposterum est,
ut parentes supersint liberis, eoque acerbius. Lugubrium.) Quas Næ nias uocant. Vnde Hora-
4 tius: Absint inani funere Næniæ. Extat in hoc genere oda huius: Quis desiderio sit pudor aut mo-
dus? Extant aliquot Statij epicedia. Extat Daphnis Vergiliana, & apud Theocritum Adonidis epi-
taphium. En.) Hic non demonstrantis est, sed affectui seruit. Quod exhibui &c.) Elegans est,
ἀντιμεταβολὴ, id est, commutatio. Non edunt, ut uiuant: sed uiuunt, ut edant. Quid igitur faciā?)
Schemata, subiectio, ac dubitatio, simulque dilemma. Nam utranque partem refellit. Siquidem & dole-
re prohibet fides, & gaudere non sinit dolor. Dormientes.) Est in prima ad Thessalon. epist. cap. 4.
Nolumus uos ignorare de dormientibus. Item primæ ad Corinth. capi. 15. Ergo qui dormierunt in
Christo, perierunt. Atque inibi paulo post: Nunc autem resurrexit Christus à mortuis, primitiæ dor-
mientium. Non est mortua.) Est apud Matthæum cap. 9. Cum Iesus discussa lugentium ac tumul
tuantium turba, principis filiam ad uitam reuocat. Non erat mortua Christo, cui facilius erat excita-
5 re mortuam, quàm cuiquam mortalium expergefacere dormientem. Lazarus.) Est apud Ioan-
nem cap. 11. Lazarus amicus noster dormit, sed uado ut à somno excitem eum. Neque solum arcanæ li
teræ dormientes appellant, uita defunctos, propter spem resurrectionis, uerumetiam Homerus
ὕπνον καὶ θάνατον, id est, Somnum & mortem, fratres esse fingit, ἔνθ' ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο.
Rursum alibi mortem χάλκεον ὕπνον, id est, ferreum somnum appellat. Atque iterum, ὕπνῳ καὶ θα-
νάτῳ διδυμάοσιν, multam uidelicet similitudinem mortis & somni significans. Item in alio loco νήγρε-
τος, ἥδιστος, θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς, Notum & est illud Diogenis, quem cum medicus somno pressum exci
B tasset, rogassetque num quid sentiret mali, nihil, inquit, Nam frater fratrem occupat, significans somnū
eum esse mortis initium. Adducit in hunc sensum & alia nonnulla, Plutarchus in libello consolato-
rio ad Apollonium. Quin etiam Horatius in odis, mortem perpetuum soporem uocat: Ergo Quin
tilium perpetuus sopor urget. Et Maro: In æternam clauduntur lumina noctē. Item Ouidius in amo
ribus: Stulte quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago? Longa quiescendi tempora fata dabunt. Et
6 Catullus: Nox est omnibus una dormienda. O mors quæ &c.) Tempestiua exclamatio post tot
locos affectuum. Allusit autem ad uerba Osee prophetæ, quæ sunt apud illum cap. 13. Consolatio ab
scondita est ab oculis meis, quia ipse, nimirum infernus, inter fratres diuidet. Ait sese inconsolabiliter
dolere, cum cogitat mortis tyrannidem ac sæuitiam, etiam coniunctissima distrahentem. Porrò in na
turæ uinculis, nihil fratrum charitate copulatius. Vnde fratrem, quasi ferè alterum dictum, existi-
mant grammatici, & Græcis ἀδελφὸς, quasi ὁμάδελφος. Sed fortiora sunt uincula spiritus quàm car-
nis. Rursum nulla coniunctio arctior quàm corporis & animi, atque omnia hæc distrahit mortis in-
clementia, cui proprium est disiungere quod bene coniunctum erat. Vnde Græcis μόρος dicitur,
παρὰ τὸ μείρω, quod est partior ac disseco. Proinde merito inuisa Christo, qui omnia conciliat, quique cha
ritas est omnia connectens. Sociatos dissocias.) Et contrarium est, & προσονομασία, id est, adno-
minatio. Crudelis ac dura.) Hoc addidit ueluti per exclamationem, miscet autem sua uerba pro-
phetæ uerbis. Adducit urentem &c.) Verba sunt eiusdem prophetæ ex eodem loco, uaticinantis
de Christo quo pacto mortem, sua morte superaturus esset. De deserto.) Quia dictum est per
Abacuc prophetam: Deus ab austro ueniet, & sanctus de monte Pharam. Atque hic est & in deserto,
& in meridie situs. Verum secundum allegoriam desertum uocat uterum Mariæ. Vnde citra cultu
ram humani coniugij natus est flos ille mirabilis. Siccauit uænas.) Vænas & fontem, peccata uo-
7 cat: quibus sublatis, mors uires amittat oportet. Porrò siccare proprium est uenti urentis. Charitas
autem operit multitudinem peccatorum. Deuorasti quidem Ionam.) Notissima est historia apud
ipsum prophetam. Mysterium exponit Christus ipse apud Matthæum cap. 12. cum pharisæis & scri-
bis signum quærentibus, respondet ad hunc modum: Generatio mala & adultera signum quærit, &
signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus die-
bus ac tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus ac tribus noctibus. Moxque
facit mentionē Niniuitarum, ad quos missus fuerat Ionas. Deuorasti quidem Ionam.) Accommo-
dat historiam Ionæ ad Christum. Mortuus est Christus, passus est se deuorari. Sed in utero tuo

C ui.f.) Ad historiam,Ionas uiuebat in utero ceti,multisq́ uerbis de uentre ceti clamauit ad dominũ.
At Christus quo modo uiuus fuit in corde terræ? nisi uel propter proxime instantẽ resurrectionem,
uel propter animam illius depopulantẽ inferos,uel propter diuinitatem,nec à corpore, nec ab anima
separatam. Et Niniue nostra.) Mundus totus,quẽ Niniuen uocat,in maligno positus.At Niniui
tæ,audito præconio Ionæ,pœnitentiã egerunt. Mundus,accepto Christi Euangelio, crucem eius se
8 qui cœpit. Fugitiuus propheta.) Ionas fugerat à Tharsis:Christus,relicta patris arce,in hoc exiliũ
uenit. Quæ sequuntur sumpsit ex Hieremiæ cap.12. Reliqui,inquit,domum meam:dimisi hæredita-
tem meã:dedi dilectam animã meam in manus inimicorũ eius. Verũ an hæc uerba proprie quadrent
ad hunc locum,non opinor exactius excutiendũ in allusione. Per Osee.) Ex eodem loco,quẽ pau
lò ante indicauimus:Hoc quod aliquando minatus est,fecit. Hunc locũ adducit Paulus in prima epi
stola ad Corinthios cap.15. Absorpta est mors in contentione. Vbi est mors uictoria tua? Vbi est
mors stimulus tuus? Stimulus autem mortis,peccatum est. Virtus uero peccati,lex. Deo autem gra-
tias,qui dedit nobis uictoriam per Iesum Christũ. Quo quidem loco annotandũ est, diuũ Hierony-
mum cum exponit hũc in Osea locũ,in cõtentione legere,nõ in uictoria. Porrò Græce νῖκος siue νεῖκος
per ε psilon & iota,contentionẽ significat:per iota tantum νῖκος, uictoriam. Aptam habent festiuitatẽ
contraria & adnominationes in his uerbis,mors mors,morsus,& morte mortua, & uiuimus morte,
deuorasti deuorata:cum morti insultet,suo,quod aiunt,gladio iugulatæ. Subest & metaphora. Alio-
qui qui moritur,quod non uiuit? Ita dicimus mori famã,& sepultam gloriam. Est & synecdoche,qua
lis est cum dicimus:Meum decus,&:Virtutis pestis est pecunia. Nam rei nomẽ pro autore ponitur.
9 Adunco dente.) Allusit ad æreum hamum,dẽtem autem,quia dixerat,morsus tuus:& hami quo-
q; dens dicitur. Videtur autem respexisse ad ea quæ sunt Iob cap.40. In oculis eius quasi hamo capiet
eum,& in sudibus perforabit nares eius. An extrahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis lin-
guam eius? Nunquid pones circulum in naribus eius,aut armilla perforabis maxillam eius? Gra-
tias tibi.) Apostrophæ maxime conueniunt grauioribus affectibus, præsertim si uertatur oratio ad
res inanimas,cuiusmodi fuit illa ad mortẽ insultatio. Inest autẽ & προσωποποιία, quæ quo audacior est,
hoc magis congruit summis affectibus. Exprobrauit morti crudelitatẽ:exprobrauit quod uicta est.
Nunc simili Apostropha gratatur Christo,cuius unius uirtute tam immanis belua confecta est. Sic
Homerus Hectoris uirtutẽ attollit,ut Achillis laus augeatur. Sic Turnũ amplificat Maro,quo cre-
scat Aeneæ uictoris gloria. Quis ante te.) Si quid licet,refragantibus exemplaribus, equidem hoc
D loco libenter legerim:Quid ante miserius homine? Cur id malim,attentus lector facile diuinabit. Pri
mum,quid ante Christum? Deinde ad quem pertinet hæc miseria aut felicitas, nisi ad hominum ge-
nus? Horũ ut nihil obstet,tamen neutrũ genus magis cõueniebat affectibus. Viuẽdi sensum &c.)
10 Epiphonema est. Regnauit enim mors.) Ex his uerbis:quæ sunt Pauli ad Romanos cap.5. Hiero
nymus uidetur ostendere,mortẽ regnasse pariter in omnes,& bonos & malos: etiam si diuersa sentit
Ambrosius. Nam si de morte intelligas secunda,ea non regnauit in pios Iudæos. Si de corporis mor
te,ea regnat etiam post Christum. Sed mors secunda regnauit,non in omnes,sed in eos,qui peccaue
runt,non in similitudinem Adam, hoc est, per contemptum dei, sed uicti affectibus carnis multoq́
leuius. Quanquam in omnes eatenus regnauit,ut pios simul atq; impios ad inferos detraheret,nimi-
rum occluso paradiso. Atq; ita sensisse Hieronymum,declarant ea quæ sequuntur:Si Abraham Isaac
& Iacob &c. Non est deus.) Verba sunt psalmi decimitertij. Intelligit impios,& omni genere sce-
lerum inquinatos. Vsq; ad unum.) Id est, Christũ: ita ut hũc unum excludas, perinde quasi dicas,
usq; ad mare. Quod si.) Diluit obiectiunculam. Nam responderi poterat, Lazarus mendicus in
Euangelio uisus est à diuite in sinu Abrahæ,etiam ante Christi mortem. Cõfitetur quidẽ pios fuisse
in loco refrigerij,& à cruciatibus impiorũ immunes,sed tamen apud inferos. Multum autẽ interesse
inter inferos & regna cœlorũ. Illic pij non cruciabãtur,at nõ fruebantur summo illo bono. Ante
Christum.) Emphasis est in nominibus,latronis & Abrahæ,inferorum & paradisi. Constat autẽ ser-
11 mo totus ex contrarijs,habetq́ speciem epiphonematis. Cœlesti Hierusalem.) Epitheton addidit
explicans allegoriam paradisi. Elogium.) Elogiũ uocat,propterea quod Paulus ad Ephesios cap.
5. uelut ab alio dictum adducit. Sic enim habet,propter quod dicit:Surge qui dormis, & exurge &c.
Siue quia legerit hoc in apocryphis prophetarũ,siue quia more prophetarum ita loquutus est: Hæc
dicit dominus,cum irruente spiritu sancto,in ea uerba prorũperet:ut sentit diuus Hieronymus hunc
enarrans locũ,ubi refert quidẽ,at non probat cõmentum cuiusdã,qui putarit hæc esse uerba Christi
de cruce ad Adam sub cruce sepultum. Nam is ἅψεται, quod apud Græcos ambiguum est,cõtinget,
interpretabatur. Personat.) Apte personat,quippe uox clamantis & præco Christi. In carne
non.) Carnem & corpus Paulus sæpius accipit pro humanis affectibus:proinde quasi dicat,in terris
uiuentes,& tamen conuersationem habentes in cœlis,& quæ sursum sunt quærentes, & sapiẽtes nõ
quæ super terram. Regnum dei intra uos.) Sic apud Lucam cap.15. respondet Christus pharisæis,
percontantibus,quando uenit regnum dei? Non ueniet, inquit, regnum dei cum obseruatione,neq;
dicent:Ecce hic,ecce illic. Ecce enim regnum dei intra uos est. Sic & orare iubemur: Adueniat re-

gnum

A gnum tuum. Deuictis carnis affectibus, regnat in nobis Christus. Adde quod.) Si regnum dei est,
cum agnoscitur & colitur, colebatur & sub lege Mosaica. Colebatur quidem utcunque, sed duntaxat
in Iudæa, hoc est, arctissimo orbis angulo. Nam angustiam Iudææ, alio quodam in loco comtemnit
Hieronymus. Nec his tamen paucis licebat inferos effugere. At post Christum, in omnẽ terram exi-
uit sonus Euangelij, quod prædicatum est omni creaturæ. Ergo sub lege Mosaica, pauculi illi qui le-
gem obseruabant, in aduentum Christi seruabantur: sed ita tamen, ut interim apud inferos agerent.
Reliquus orbis uniuersus sine lege perire putabatur. In Iudæa.) Vtrũque uocabulũ cõuenit agno-
scentibus deum, & colentibus. Nam Iudæa, confessionem sonat: Israël, uirum uidentem deum. Nosse
uidentis est: colere confitentis. Retulit uerba psalmi 75. Vbi tunc.) Viuidius est per interrogatio
nem, ac subiectam responsionem. Ab India.) Indi extremi sunt Orientis. Britanni tametsi Septen-
trionales sunt, tamen ad occidentem uergunt. Hos Horatius extremos orbis appellat, & ultimos or-
bis Britannos. Vergilius extra orbis terminos ponit: Et penitus toto diuisos orbe Britannos. Soli-
nus uelut alterum orbem uocat. Atlantici Oceani.) Extremam Occidẽtis partem designat. Nam
iuxta Gades Oceanus sese in terras infundit, omnes quæ uenientem expauere demergens, ut inquit
Plinius. Iuuenalis: Omnibus in terris quæ sunt à Gadibus usque, Auroram & Gangem. Feruores
dixit ob æstum ac fragorem: ut Vergilius: Feruetque fretis spumãtibus æquor. A rigida septentr.)
13 Septentrionalem Scythiam significat, & Riphæis obnoxiam iugis: quæ regio, ut ait Solinus, à cœlo
nihil accepit præter hyemem perpetuã. Hac parte Tanaim orbis terminum faciunt cosmographi. Et
Horatius: Extremum Tanaim si biberes Lyce. Attigit igitur quatuor orbis metas, quanque ratione
plagarum non anxie seruata, Indiam ab exortu, Britanniã ab occasu. Nam in eam, ut dixi, partẽ uer
git: Hyperboræos à septentrione, mare Atlanticum à meridie: quod tametsi est occidentale, tamẽ uer-
git nonihil ad oriẽtem solem. Quàm uariæ linguis.) Sic Vergilius libro octauo describens Aeneæ
clypeum: Incedunt uictæ longo ordine gentes, Quàm uariæ linguis habitu, tam uestis & armis,
Hic Numidum genus & discinctos mulciber Afros, Hic Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelones,
Finxerat &c. Dedicauit.) Nam his tribus linguis Pilatus scripserat titulũ Iesu, atque has quidẽ gẽtes
per occupationem recensuit. Pythagoras somniauit.) Propter μετεμψύχωσιν, id est, animarũ transmi-
grationem. Etenim dum existimat animam ex alio atque alio corpore in aliud demigrare, leuiter ac ue
14 luti per somniũ sensisse uidetur, animam corpori superesse. Democritus non credit.) Hic philoso-
B phus fuit Abderites, cuius illud egregium est somniũ de atomis. Is putauit animã simul interire cum
corpore. Nam hunc potissimũ sequutus est Epicurus, cuius similis est de animarum interitu sentẽtia.
Indicat idem Lactantius libro tertio, cap. 18. cum recensens eos, qui felicioris uitæ spe sibi mortẽ con-
scissent. Nam Democritus, inquit, in alia fuit persuasione, sed tamẽ sponte sua lœto caput obuius ob-
tulit ipse. Indicat & M. Tullius Tusc. quæst. libro primo. Quanque in nõnullis exemplaribus Democri-
tus credidit, inuenio scriptum. In consolationem s.d.s.d.i.c.) Extat hic dialogus Platonicus, cui ti-
tulus, Phædon, in quo Socrates, mox bibiturus uenenum, cũ amicis disputat de animarum immorta-
litate. Indus, Persa. Go. Aegyp. Phyl.) Has gentes ueluti maxime barbaras nominat, & à philoso-
phiæ studijs longissime semotas. Nam extrema est India. Persarum & Aegyptiorum luxus celebratis-
simus est. Gotthi barbarie nobiles. Gotthos quidam putant esse, quos nunc uulgò Liuonios & Prus-
sios appellant, aut Sarmatas ipsos, aut Sarmatis finitimos: quæ gens etiam nunc miram barbariẽ spi-
rat. Quanque de his uariæ sunt doctorum hominum sententiæ: nec ad hunc locũ magnopere pertinet.
Annota lector altissimã partium collationẽ. Philosophorum est, de animæ immortalitate disputare,
non barbarorũ. Sed ex præcipuis philosophis Pythagoras somniauit duntaxat. Democritus non cre
didit illius somnijs. Socrates ueluti dubitans disputauit: idque magis ad solatiũ suæ damnationis, quam ex
animo. At post euulgatum Euangelium Christi, semotissimæ quoque ac barbarissimæ nationes de ijs
nõ disputãt, sed philosophãtur. Nec citra emphasim barbaris & indoctis philosophandi uerbũ attri-
15 buit. Bessorum feritas.) Pergit cõmemorare gentes, nõ barbaras tantum, sed etiam immanes: quas
tamen Euangelij prædicatio mansuefecerit. Siquidẽ Bessi sunt in Thracia iuxta Strymonẽ amnem,
ad dextrum accolentes latus, autore Solino. Thracum autem barbariem, notat Euripides in Hecu-
ba, cum Polymestori dicit Agamemnon: ἴσχ' ἐκβαλὼν καρδίας τὸ βάρβαρον λέγε. Et Horatius in Odis:
Natis in usum lætitiæ scyphis, Pugnare Thracum est, tollite barbarum Morem. Iuuenalis item
Thraces cum Sarmatis coniunxit, ut pari barbarie, neque Sarmata, nec Thrax, qui sumpsit pennas.
Quanque ad demonstrandã Thracum feritatem, sufficiebat Diomedis stabulum. Porrò Bessos ut finiti-
mos Getis, ita Getica immanitate fuisse præditos, ostendit Ouidius in libris de tristibus: Viuere quã
miserũ est inter Bessosque, Getasque, Illum, qui populi semper in ore fuit. Et pellitorũ tur. p.) Pellitos
uocat, ferarũ pellibus amictos. Semotiores Germaniæ populos singnificare uidetur. De quibus ita me-
minit Cornelius Tacitus in libello de populis & ritibus Germaniæ: Tegumẽ omnibus sagũ, fibula,
aut si desit, spina cõsertũ. Cætera intecti, totos dies iuxta focũ atque ignẽ agunt: locupletissimi ueste di
stinguũtur, nõ fluitãte, sicut Sarmatæ & Parthi, sed stricta, & singulos artus exprimẽte. Gerũt & fera-
rũ pelles, primi ripæ negligẽtes, ulteriores exquisitius, ut quibus nullus per cõmercia cultus. Eligũt fe-

C ras,& detracta uelamina,ſpargunt maculis pellibusq́; beluarum, quas exterior Oceanus atq; igno
tum mare gignit:nec alius fœminis quàm uiris habitus. Atq; idem paulò poſt de Fennis Germaniæ
populis:Fennis,inquit,mira fœditas,fœda paupertas:non arma,non equi, non penates: uictui her-
ba,ueſtitui pelles,cubile humus. Hactenus Tacitus. Quanquam leguntur tum alibi,tum apud Indos
fuiſſe populos,quibus ferarum pelles amictus erant. Animaduerte qua uerborum emphaſi barba-
riem exaggerat harum nationum. Nam uehementius & ſignificantius eſt Beſſorum feritas, quàm ſi
Beſſos feros dixiſſet. Iam enim feras imaginor,non homines. Porrò cum turbam pellitorum populo-
16 rum dicit,eleganter exprimit inconditam,& beluarum more degentem multitudinem. Qui mor-
tuorum quon.in.h.in.) Et hoc argumento immanem iſtorum & impiam barbariem exaggerat,qui
non modo manibus & umbris defunctorum,perinde ut dijs ſacrificarint, ſed homines etiã immola-
rint. Nam ſui cuiq; progenitores,poſteaq́; uita deceſſerant,numinum loco erant. Verum mihi magis
probatur,ut legas inferijs,non inferis. Inferiæ dicuntur parentalia,ſeu iuſta quæ defunctis perſoluũ-
tur. Eam uocem quanq; grammatici putant ab inferis dictam,ego magis arbitror dictam ab inferen-
do,ut Græcam uocem expreſſerint Latini ἐναγίσματα, quæ apud illos idem ſignificat quod apud nos
inferiæ. Mos hic multis barbaris fuit,ut umbris hominis defuncti mactarent homines,uel ut placa-
rent iratos,uel ut gratum facerent. Nam & Achillis manes Polyxenæ ſanguine placantur apud Tra-
gicos. Et apud Vergilium: Vfens uiuentes rapit inferias,quos immolet umbris. Et apud Homerũ
libro Iliados penultimo,Achiles in Patrocli parẽtalibus duodecim iuuenes Troianos immolat,præ-
terea canes aliquot & equos in gratiam amici defuncti. De Taurica Diana apud Scythas,& uetus &
notiſſima eſt fabula. Cæſar belli Gallici cõmentario ſexto,teſtatur hunc publicum Galliarum fuiſſe
morem,ut in grauioribus morbis,aut belli periculis,pro uictimis homines immolarent,quod pro ui
ta hominis non niſi uita hominis placari numen poſſe crederent. Porrò de funeribus eorũ ita ſcribit:
Funera ſunt pro cultu Gallorum magnifica & ſumptuoſa. Omnia quæ uiuis cordi fuiſſe arbitrãtur,
17 in ignem inferunt,etiam animalia:ac paulò ſupra hanc memoriam,ſerui & clientes, quos ab his dile-
ctos eſſe conſtabat,iuſtis funeribus confectis,unà cremabantur. Stridorem ſuum.) Et Plinius com-
memorat gentibus barbaris nõnullis nutum,nõnullis ſtridorem eſſe loco uocis humanæ. Stridor aũt
beluarum eſt,& quidem immanium. Et mire ſtridori oppoſuit melos. Nam melos cantus eſt modula
tus & concinnus,aures ſuauitate deliniens, ἀπὸ τῶν μελῶν,id eſt,à membrorum corporis congruentia
dictus,ſi credimus Græcis etymologis. Et Perſius:Cantare credas pegaſeium melos. Vnde & poë-
tæ Melici. Tantum igitur ualuit Chriſti mors,ut homines tam immanes,ſuum,id eſt,naturalem ſtri-
D dorem fregerint,hoc eſt,mollierint in dulce melos crucis,hoc eſt in uocem longe à natura alienam.

Et totius m.u.u.Chriſt.eſt.) Hoc eſt epiphonematis loco additum, quo periodũ claudat ſuo mo-
re,cum ſint tam innumera linguarum diſcrimina. Vnde & μέροπες apud Græcos poëtas appellantur
homines,tamen in unius Chriſti laudes nunc mire cõſentiunt omnes. Nec ſine figuræ gratia dixit,
18 Chriſtum uocem omniũ,ſignificans eum omniũ uoce laudari. Quid agimus a.) Hactenus excur-
ſus,de quo ſuperius admonui. Nunc quod eſt huic epiſtolæ proprium aggreditur,hoc eſt:ut cõſole-
tur Heliodorum,& laudet Nepotianum. Quanq; ea laus conſolationis pars eſt. Eſt autẽ color in Tra
gœdijs frequens,ut ſuo cum animo colloquatur aliquis, eaq; grauioribus affectibus præcipue con-
gruens. Quod genus eſt illud Senecæ: Quid ſegnis anime,tuta conſilia expetis? Sumptum appa-
ret ex Homero τέτλαθι κραδίη, id eſt,tolera cor. Cui finitimũ & illud: ἀλλὰ τίη μοι ταῦτα φίλος διελέξατο θυμός;
Poſſunt autem accipi,quid agimus anima,uel ut ſint corrigentis digreſſionem longiuſculam,uel ut
ſint dubitantis,unde potiſſimum debeat incipere. Sic enim Terentianus Phædria:Quid agimus? Cõ
ſulens ac dubitans loquitur. Recenſetur huiuſmodi dubitatio inter exornationes rhetoricas:conue-
nit autem maxime principijs generis demonſtratiui. Nec hic tranſitus, quo ab excurſione digredi-
tur ad exempla,uacat affectibus:ut artis obliuio,quã puer imbiberat, immenſi doloris ſit argumen-
tum. Anaxagoræ.) Hic philoſophus fuit Clazomenius,Anaximenis diſcipulus,Archelai præce-
ptor. Huic cum quidam filij mortẽ nunciaſſet,is minime cõmotus:Nihil,inquit,nouũ aut inexpecta-
tum nuncias. Ego enim illum ex me natum,ſciebam eſſe mortalẽ. Refert Valerius Max.lib.5.cap.10.
Refert Cicero libro Tuſ.queſt.3. Ac Telamonis.) Videtur hæc eadem Anaxagore uox à nõnul-
19 lis,certe Tragicis tributa Telamoni Salaminio,cum Aiacis filij mortem audiſſet. Nam Cicero Tuſ.
quæſt.lib.3. Telamonem hunc citat ex Sophoclis Tragœdia,quæ noſtris temporibus non extat. Itaq;
cum Oileus,inquit,ille apud Sophoclem,Telamonẽ ante de Aiacis morte cõſolatus eſſet, is cum au-
diſſet de ſuo filio,fractus eſt. Alibi rurſus in eodẽ libro:Quid ergo? huius ne uitæ propoſitio & cogi-
tatio,aut Thyeſtẽ leuare poterit,aut Getã,de quo paulò ante dixi,aut Telamonẽ pulſum patria,exu-
lantem atq; egẽtem &c. Legimus Crantorem.) Hic ueteris Academiæ nobiliſſimus philoſophus
fuit,ut teſtis eſt Cicero Tuſcu.quæſt.lib.3. Zenocratis auditor,cuius meminit Horatius in epiſtolis,
tanq; eximij philoſophi. Qui quid ſit pulchrum, quid turpe, quid utile,quid non, Plenius ac melius
Chryſippo ac Crantore dicit. Eius quanq; commentarij non extant,tamen ſubinde citantur à Cice-
rone in Tuſculanis quæſtionibus. Ex Conſolationis libro nominatim illud refert: Simile quiddam,
inquit,

A inquit, est in consolatione Crantoris. Ait enim Termanæum quendam Elysium, cũ grauiter filij mor-
tem mœreret, uenisse in Sycomantium, quærentem quæ fuisset tantæ calamitatis causa. Huic in tabel-
lis treis huiusmodi uersiculos datos: Ignaris homines in uita mentibus errant. Euchinous poti-
tur fatorum munere læto. Sic fuit utilius finiri, ipsiq; tibiq;. Citatur & hic Crantor à Plutarcho in
10 libello consolarorio. Is testatur eum scripsisse ad Hippoclem, consolans eum super morre filiorum.
Cuius uolu. ad. s. d. c. c.) Hoc quoq; Ciceronis opus, cum alijs permultis, his temporibus deſidera-
tur. Platonis.) Recenset autores qui de consolatione scripserunt, inter quos admiror nõ numerasse
Senecam: cuius extant duo in hoc genere libri, alter ad Martiam, alter ad Albinam matrẽ suã. Nisi for
te alterius sunt illa, non Senecæ. Platonis extat Phædon. Extat & Axiochus, si modo is Platonis est,
in quo Socrates Axiochum ægrotantem consolatur, Latinus factus à Rodolpho Agricola nostro,
quem multis nominibus uniuersæ Germaniæ decus optimo iure possumua appellare: quam inge-
nio diuino, doctrinaq; & facundia incomparabili, mirum in modum illustrauit. Diogenis.) Hu-
ius nihil extat, sed inter eiua opera Laërtius commemorat opusculum de morte. Clitomachi.) Hic
Carthaginensis patria, gentili nomine uocatus Asdrubal, successit in schola Carneadi, cuius auditor
fuerat, autore Laertio. M. Tullius Tus. quæst. lib. 5. testatur hunc uoluptatem cum honestate copulas-
se. Carneadis.) Is Cyrenaicus nihil scriptum reliquit, præter aliquot epistolas ad Ariathẽ Cappa-
dociæ regem: inter quas consentaneum est, aliquot fuisse consolatorias, ut id significarit Hieronymus
cum ait, uel libris, uel epistolis. Posidonij.) Hic stoicus fuit, Zenonis discipulus. Quanq; huius quo-
11 que libri omnes interciderunt. Periclem.) Principem Atheniensium, qui quod dicendo tonare ac
fulminare uideretur, dictus est Olympius. Hic intra quatriduum duobus mirificis adolescentibus, Pa
ralo & Xantippo filijs spoliatus, his ipsis diebus, & uultu pristinum habitum retinente, & oratione
nulla ex parte infractiore, concionatus. Ille uero caput quoq; solito more coronatum gerere sustinuit,
ut nihil ex uetere ritu domesticum uulnus detraheret, autor Valerius Max. libro. 5. capi. 10. Meminit
& Plutarchus in consolatione, citans Protagoram autorem. Xenophontem Socra.) Hic Atheni-
ensis fuit dux, Socratis discipulus, cui proximum à Platone locum tribuit Valerius. Is cum solenne
sacrificium perageret, è duobus filijs maiorem natu, Gryllum nomine, ut testis est Plutarchus in con-
solatione, iuxta Valerium Sylium, apud Mantineam cecidisse cognouit. Nec ideo sacrum institutum
omittendum putauit, sed tantummodo coronam deponere contentus fuit, quam ipsam, percontatus
quonam modo occidisset: ut audiuit fortissime pugnantem interisse, reposuit, testatus deos quibus sa-
crificabat, maiorem se ex filij uirtute uoluptatem, quàm ex morte dolorem sentire. Autor Vale-
B rius Max. eodem, quod modo citauimus, capite. Seneca in libello cõsolatorio ad Martiam: Nec minus,
inquit, admiretur Græcia illum patrem, qui in ipso sacrificio, nunciata filij morte, tibicinem tãtum ta-
22 cere iussit, & coronam capiti detraxit: cætera rite perfecit. Puluillus.) Horatius Puluillus consul,
cum in capitolio Iouis ædem pontifex dedicaret, interq; nuncupationem solennium uerborum po-
stem tenens, mortuum esse filium suum audisset, neque manum à poste remouit, neq; uultum à religio
ne ad priuatum dolorem flexit. Autor Valerius Maximus. Seneca ad Martiam: Puluillus hoc fecit
pontifex, cui postem tenenti, & capitolium dedicanti, mors filij nunciata est: quam ille exaudisse dissi-
mulans, & solennia pontificalis carminis uerba concepit, gemitu non interrumpente precationem, &
ad filij sui nomen Ioue propiciato &c. L. Paulus.) L. Paulus Aemilius, Magni Pauli filius, qui a-
pud Cannas occubuit, ex quatuor filijs duos in Corneliam Fabiamq; gentem per adoptionem de-
derat. Cæterorum alter quatriduo ante triumphum, quem deuicto Perse Macedonum rege pulcher
rimum egit, defunctus est. Alter in triumphali curru conspectus, post diem tertium expirauit. De-
inde cum uideret populum de suo casu solicitum, prodijt in concionem, & orationem quam de re-
bus à se gestis habuit, hac clausula finijt: Cum in maximo prouentu felicitatis uestræ Quirites time
rem, ne quid mali fortuna moliretur, Iouem Opt. Max. Iunonemq; reginam, & Mineruam preca-
tus sum: ut si quid aduersi populo Romano immineret, totum in meam domum conuerteretur. Qua
propter bene se habent res. Annuendo enim uotis meis id egerunt, ut uos potius meum casum do-
leatis, quàm ego uestrum ingemiscerem. Autores, Valerius eodem capite, Plutarchus in ipsius uita.
Seneca ad Martiam, qui inter cætera illud eleganter ἐπιφωνεῖ: Vides quàm magno animo tulerit, or-
bitati suæ gratulatus est. Prætermitto.) Per occupationem congerit turbam exemplorum, quæ nõ
explicat. Maximos.) ἐναλλαγὴ est numeri, festiuitatis gratia. Vt est illud Martialis: Pythagoras,
23 Zenonas, inexplicitosq; Platonas. Quanquam non inficior his nominibus complurea fuisse. Signi-
ficat autem Q. Fabium Maximum, cui cognomen Conctarori: qui eum filium uirum consularem, &
egregijs clarum gestis amisisset, ipse consul, apud populum oratione filium laudauit. Eamq; orationẽ
postea ædidit, quam Plutarchus in huius uita se uidisse testatur. Meminit huius Cicero libro epi. famil.
4. scribens Seruio Sulpitio. Rursum Tusc. quæst. libro tertio. Catones.) Catonem maiorẽ indicat,
Censorium dictum: cui cũ maior filius obisset, summo ingenio iuuenis, summa uirtute, præterea præ-
tor designatus, nihilo segnius rẽpublicã gessit. Meminit Plutarchus in eius uita. M. Tullius in episto-
la, quam modo citaui. Idem iterum Tusc. quæst. libro tertio, atq; etiã in Lælio. Caios.) Ita quidã ha

bent

C bent codices. De Caio Cæsare meminit Seneca ad Martiam, his uerbis: C. Cæsar, cum Britanniam
peragraret, nec apto anno felicitatem suam continere posset, audiuit decessisse filiam. publica secum fa
ta ducentem. In oculis erat iam Cn. Pompeius, non æquo laturus animo, quenq; alium esse in Repe.
magnum, & modum impositurum incrementis, quoniam grauia illi uidebantur, & cum in commune
crescerent: tamen intra tertium diem imperatoria obijt munia, & tam cito dolorem uicit, quàm omnia
solebat. Sed mihi magis placet, quod in antiquis lego. Gallos, non Caios. Nam inter cæteros quos
hic recenset Hieronymus, Cicero Gallum quoque memorat, in dicta ad Sulpitium epistola. Eumq;
24 suum appellat, ceu familiarem. Pisones.) Permulti fuerunt huius nominis uiri clarissimi. Quanq;
nihil adhuc memini legere, quod ad luctum attinet. Valerius Max. libro quarto, Caium Pisonem
inter exẽpla cõstantiæ ponit. Fuit & L. Piso C. Cæsaris socer, & Piso Crassipes. Prior Ciceronis
gener, ex matrimonio Tulliæ. Brutos.) De Iunio Bruto, qui duos filios, quod Tarquinios in ur-
bem reuocare molirentur, pro tribunali uirgis cæsos, & ad palum ligatos, securi percuti iussit, no-
tissima est historia. Meminit Valerius libro quinto, capi. 8. Scæuolas.) Historia de Mutio Scæuo-
la, notior est quàm ut hic sit referenda: quanquam equidem sentio Tullium de alio quopiam Scæuola
fuisse loquutum. Metellos.) Multorum literis nobilitata est Metelli Numidici fortitudo, cũ Smyr
næ exularet: ubi cum in Theatro sedenti literæ essent allatæ, quibus reuocabatur, non prius digna-
tus est eas legere, quàm spectaculum esset finitum. Autor, præter alios, Plinius siue Suetonius de uiris
illustribus. Verum an de hoc sentiat Hieronymus, nolim affirmare. Nam fuerunt huius quoq; no-
nis permulti. Scauros.) De M. Aemylio Scauro, qui filium cum alijs e bello profugum, ad mortem
spontaneam adegit, cum diceret se libentius occursurum ossibus eius in bello cæsi, quàm ipsum tam
25 deformis fugæ reum uisurum. Meminit Valerius libro quinto, cap. 8. Marios.) Plutarchus in ip-
sius uita, Marij tolerantiam laudat: quod cum ex utroq; crure laboraret, fortissime passus sit sectionẽ.
Tum autem, quod ne in hostium manus ueniret, ultro sibi mortem consciuerit: ut in uita Scyllæ.
Quanquam ego certe Martios legendum arbitror, ut intelligas de Quinto Martio, cui cognomen in-
ditum Regi. Is cum esset superioris Catonis in cõsulatu collega, filium summæ pietatis, magnæ spei,
postremo unicum amisit. Eum casum animo adeo infracto tulit, ut statim à rogo iuuenis curiam pete-
ret, Senatumq;, quẽ eo die legem habere oportebat, euocaret. Autor, præter alios, Valerius libro quin
to, cap. 10. Marcellos.) M. Marcellus uir consularis, quod diuersis partibus fauerat, Cæsaris iussu
exulabat Mitylenis. Quem Brutus in libro de uirtute, testatur se illic uidisse uiuentem adeo felici-
D ter, adeoq; literarum cupidum, ut ipse sibi uideretur exul, cum ab eo discederet. Meminit Seneca in
consolatione ad Albinam. Crassos.) Quanto animo Crassus tulerit mortem filij à Parthis occisi, di
ligenter explicat Plutarchus in ipsius uita. Nam cum hostes iuuenis caput pilo præfixũ horrendo cla
more, quàm proxime accedentes Romanis ostentarent, & per contumeliam rogarent, quo nam genere
ortus esset iuuenis tam strennuus, Crassus pater nihil consternatus est eo dolore, sed per omnes ordi-
nes circũuectus, clamabat: Meus est hic priuatus dolor Romani, publica ciuitatis salus & gloria, in ue-
26 stra incolumitate sita est. Aufidios.) De Aufidijs nihil occurrit in præsentia memorabile, quod ad
hunc attineat locum. Quod si extaret Ciceronis liber de Consolatione, non magno negocio locus
hic Hieronymi poterat explicari. Aliena quàm nostra.) Ethnicorum exempla uocat aliena: nostra
quæ à sacris literis depromuntur. Obiter notans eos, qui gentilium exemplis nimium impense solent
uti: nisi forte breuiter quis utatur, idq; in sugillationem uitæ nostræ, si non præstamus Christiani, qui-
bus inmortalitas expectatur, quod uel ob gloriam, uel impulsu naturæ præstiterunt infideles. Hoc
est nimirum quod scribit ad Paulam: Erubesce, ethnicæ comparatione superaris. Melior diaboli an
cilla, quàm mea est &c. Est autem transitus ad diuersum exemplorum genus. Non plangam cum
Ia. & Da.) Reijcit & Iudæorum exempla. Iacob.) Quantopere Iacob luxerit filium suum Ioseph,
habetur Geneseos cap. 37. Scissisq; uestibus, inquit, indutus est cilicio, lugens filium suum multo tem-
pore. Congregatis autem cunctis liberis eius, ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipe
re, sed ait: Descendam ad filium meum lugens in infernum. Dauid.) Regum libro secundo, capi. 13.
Dauid luget Ammon à fratre occisum: Sed & rex, inquit, & omnes serui eius fleuerunt ploratu ma-
gno nimis. Ac paulò post: Luxit ergo Dauid Ammon filium suũ multis diebus. Rursus eiusdẽ libri
cap. 18. deflet Absalom interfectum: Cõtristatus itaq; rex, ascẽdit cœnaculum portæ & fleuit, & sic lo-
quebatur uadens: Fili mi Absalom: Absalom fili mi, quis mihi tribuat ut moriar pro te? Absalom fili
27 mi, fili mi Absalom. In Euangelio.) Alludit ad eos, quos Christus in Euangelio uitæ restituit, lu-
ctu uerso in gaudium. Nam Lucæ cap. 7. uiduæ mulierculæ filiumũ unic, qui iam efferebatur, uiuum
restituit: Et dedit, inquit, illum matri suæ. Eleganter Dauid & Iacob Iudæis, opponit Christũ: legi, Euã-
gelium: morientibus, resurgentes: planctum, receptioni: ut totus sermo ex contrarijs inter se relatis
constet. Videtur autem alludere ad urrba Pauli, quæ sunt in epistola ad Hebræos cap. 11. Acceperunt
mulieres de resurrectione mortuos suos. Iudæorum luct. c. g. f.) Velut epiphonema est, potest bi-
fariam accipi. Iudæorum est lugere: Christianorũ, gaudere. Aut unde lugent Iudæi ceu carnales, inde
gaudent Christiani spirituales: nempe ob mortem piorum in cœlos demigrantium ex his miserijs.

Ad

A Aduesperum d.f.) Cõfirmat id quod dixit, Iudæorum esse luctum, Christianorum esse gaudium,
testimonio psalmi uigesiminoni. Vespera, tempus ante resurrectionem, quo tenebris obtecta fuerũt
omnia, & Apostoli in fletu ac gemitu morabãtur. In matutino.) Nempe resurrectionis, cum exhi-
larata sunt omnia. Ita fermè diuus Hieronymus & Augustinus: quanquam uespera totus huius uitæ cur-
sus intelligi potest: matutinum, generalis omniũ resurrectio. Nox præcessit,) Accõmodat ad eun-
dem sententiam uerba Pauli ad Romanos cap. 13. Nox Mosaicæ legis: dies, Euangelicæ ueritatis &
resurrectionis. Quod modo uesperam appellabat, hic noctem uocat: quod modo matutinum, hic
28 diem. Vnde & Moses &c.) Adiungit allegoriam testimonijs. Moses symbolum gerens Iudaicæ
uitæ, plangitur: Iosue, qui Euangelij præfert typum, non plangitur. De Mose habes Deuterono-
mij cap. ultimo: Fleuerunt, inquit, eum filij Israël in campestribus Moab triginta diebus. De Iosue ha-
bes Iosue ultimo item capite: Et post hæc mortuus est Iosue filius Nun, seruus domini, centum & de-
cem annorum: sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ in Thanathsare, quæ est sita in monte
Ephraim. Moses itaque sepultus est in ualle terræ Moab cõtra Phogor, Iosue in mõte: ut illic intelligas
legis ueteris humilitatẽ in carne ac litera iacentis: hic Euangelij sublimitatẽ à carnalibus ad spiritua-
lia, à terrenis ad coelestia subuehentis. Ne uideamur præterita.) Ego prætrita lego, non præteri-
ta: aut certe pertrita: & oblita aut obsoleta, non obolita: id est, ante trita à nobis, & uetusta. Nam in epi-
stola qua Paulam consolatur, eadem fermè tractat, quæ hactenus tractauit in hac, & ijsdẽ fermè utitur
exemplis. Sicut audiuimus.) Ex psalmo 47. Sicut audiuimus in prophetis, sic uidimus in Euan-
gelio & in ecclesia: sicut audiuimus fide, sic uidimus fruitione. Quanto ille felicior.) Mire torsit
argumentum in diuersam partem: Non est nobis lugendus Nepotianus, cum sit felix: imò tanto ma-
gis lugemus, non illum, sed nostram uicem, qui nõ simus cũ illo simul felices. Tali bono.) Non ad
29 ipsum Nepotianũ refertur, sed ad summũ bonũ, quo ille iam felix est. Quanquam si quis malit ad Nepo-
tianum referre, non admodum digladiabor. Flebant & sorores.) Ostendit quàm diuersa ratio sit fle-
tus Christianorum, & infidelium. Iesus ubi uidit sorores flentes, & Iudæos flentes, primum infremuit:
deinde est ductus ad monumẽtum, lachrymatus est. Et alibi.) Aut inibi legendũ, aut Hieronymus
memoria lapsus uidetur. Nam utrunque eodem in loco scribit Paulus ad Philip. cap. 1. Magnificatur, in-
quiens, Christus in corpore meo, siue per uitam, siue per mortem. Mihi enim uiuere Christus est, &
mori lucrum. Quod si uiuere in carne hic mihi fructus operis est, & quid eligam, ignoro. Coartor au-
B tem è duobus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autẽ
in carne, necessarium propter uos. Igitur diuus Paulus, qui usqueadeo non metuebat mortem, ut eam
optaret, tamẽ in eadem epistola proximo capite testatur dominum sui misertum fuisse, qui Epaphro-
ditum Philippensium apostolum, quem collegam & cõmilitonem uocat, à mortis periculo restitue-
rit, ne tristiciam haberet super tristiciam. Quidam codices Epaphras habent, plerique Epaphroditum:
& ita legitur in exemplaribus Græcis. Ne quid nimis.) μηδὲν ἄγαν. Hanc sententiam Aristoteles li-
bro Rhetoricorum tertio tribuit Bianti. Diogenes Laërtius, Pythagoræ. Nos in Chiliadibus de hoc
30 copiosius. Cernas.) δυνητικῶς dixit, id est, modo potentiali: quasi dicas, cernere licet. Adumbrata,
non expressa.) Significat sese non exquisita, sed rudi & incondita oratione descripturum laudes Ne-
potiani, alludens ad priscam illã & rudem picturam, quæ coepit ab umbra rerum lineis circunducta.
Nec aliud fuit prima pictura. Deinde cultiore iam arte μονοχρώματα coeperunt, id est, singulis colori-
bus depicta. Deinde lumen & umbras adiecerunt, differentia colorum alterna uice sese excitante.
Deinde adiectus est splendor, alius hic quàm lumen, quem τόνον appellant: commissuras & transitus
colorum, ἁρμογήν. Hæc Plinius libro tricesimoquinto. Ergo adumbrare, est umbram rei duntaxat re-
præsentare, & quasi deliniare: exprimere uero, modis omnibus effingere. Est autem hoc exordiolum
quoddam partis encomiasticæ, quæ sequitur. Præcepta rhetorum sunt.) Fabius libro tertio, cap.
de laude & uituperatione, summam laudationis in tria tempora, & in treis bonorum ordines diui-
dit. Inter ea quæ præteriti sunt temporis, in primis cõmemorat patriam, parẽtes, maioresque: Quorum
duplex, inquit, tractatus est: aut enim respondisse nobilitati pulchrum erit, aut humilius genus illu-
strasse factis. Hoc adscripsi, quod Hieronymus Fabij uerba digito notasse uideatur, cum ait: Et aut
non degenerasse à bonis, aut mediocres ipse ornasse uideatur. Ergo carnis bona.) Laudat eum à
bonis externis, sed per occupationem: & hoc colore, non quod habuerit, sed quod cõtempserit. Nam
& Epictetus putat fortunæ corporisque bona seu mala, nihil ad hominis laudem siue uituperationem
attinere. Cum Abraham.) Contra uulgatã sententiam, fortes creantur fortibus, declamat ex bo-
31 nis parentibus malos progigni liberos: rursum ex malis bonos. Geneseos cap. 16. Abraham ex Agar
ancilla generat Ismahelem, de quo prædictum est: Hic erit ferus homo. Manus eius contra omnes, &
manus omnium contra eũ, & è regione uniuersorũ fratrum suorũ figet tabernacula. Et Isaac.) His-
storia est Genesis 25. de geminis Iacob & Esau, de quibus pronũciauit deus apud Malachiam: Iacob di-
lexi, Esau aũt odio habui. E regione.) Id est, cõtra, aut è diuerso. Iepte.) Filius Galaad, ex muliere
meretrice natus, reiectus à fratribus ex matrimonio natis: postea rebus urgentibus dux Israel consti-
tuitur, ac rem gessit summa cũ laude. Historia refertur Iudicum libro cap. 11. Paulus in epistola ad He-
bræos,

C bræos, Iepte quoque inter sanctos recensens, ait: Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon,
Barach, Sampson, Iepte, Dauid, Samuel, & prophetis, qui per fidem uicerunt regna, operati sunt iusti-
ciam &c. Anima q.p.) Verba sunt Ezechielis cap.18. Locus est autem argumenti à contrarijs.
Beniamin l.ra.) Sentit non imputãda peccata ante baptismum commissa. Verba sunt Israël bene-
dicentis filijs suis, de Beniamin filio. Ea diuus Augustinus accommodat ad Paulum prius persequu-
torem, mox acerrimum Christi præconem. Et Hieronymus in quæstionibus Hebraicis super Gene-
sim, confirmat de Paulo prædictum fuisse. Iuxta allegoriam autem accipi de sacerdotibus, qui mane
immolant hostias: deinde diuidunt accepta à populo, quod altare in quo immolabantur hostiæ, & ui-
ctimarum sanguis, ad basim illius fundebatur, in parte Beniamin fuit. Dictum est autem mane &
32 uespere, pro eo quod est, prius & posterius. Ananiæ c.s.) Historia hæc de Paulo est in Actis apo-
stolorum cap.7. Alius fortasse.) Mira occupatione laudat & auunculum & nepotem. Porrò ex
hoc loco colligitur, cum diuus Hieronymus primum in solitudines secederet, Heliodorum sodalem
suum officij causa tum fuisse prosequutum: à quo cum non dimitteretur, pollicitum fuisse, sese rebus
domi ordinatis, eremum repetiturum. Itaq; quem in epistola prima subincusat, hic blande defendit:
quasi id fecerit non aliam ob causam, quàm ut sororem, aut certe ex sorore nepotem, Christo lucri-
faceret. Licet paruulus ex collo.) Hæc uerba sunt in prima epistola, quam modo citauimus. Vati-
cinatum se dicit, non quod id temporis nondum esset natus, sed quod præsensisset futurum, ut ab eo
domi retineretur. Chlamide & can.l.) Chlamys toga militaris est. Candenti lino.) Linum dua-
bus rebus potissimum commendatur, candore, & mollicie. Vsus illius mollior apud antiquos, quàm ut
uirum deceret. Vnde à Palatinis usurpatus, penes quos omnis uitæ luxus. Vide apud Plinium lib.19.
cap.2. Quin etiam in Pontificum decretis partis primæ dist.96. Constantinus imperator, dum Roma-
num Pontificem militaribus ornamentis instruit, candidi phrygij, & candidi ulonis, & candidæ uestis
subinde mentionem facit. Itaq; quod nunc ecclesiasticum est, id olim aulicum fuisse uidetur. Cin-
33 gulum.) Baltheum intelligit, militum insigne. Cornelium cent.) Actuum cap.10. Hic centurio re
ligiosus ac iustus appellatur, moxq; à Petro baptismum accipit. Deuotus.) Deuotum in bonam
partem dixit, pro addicto ac certo. Verbum autem est militare, quod milites sacramento sese astrin-
gant, nec mortem formidaturos imperatoris causa. Signa, uexilla uocat militaria. Baltheo posito
habituq; mutato.) Baltheum militiæ insigne accipit, & habitum, ornatum militarem, puta paluda-
mentum. Peculium castrense.) Quod miles sibi in castris colligit. De peculio seruorum, de pecu-
lio castrensi, & quasi castrensi, plurima sunt apud ueteres iureconsultos. Nec mundicijs, nec sor-
D dibus.) Inter luxum & sordes, media est mundicies, id est, nitor moderatus. Horatius: Simplex mun-
dicijs. Cumq; arderet quod.) Quoniam id temporis imperium plerunq; penes ethnicos, aut cer-
te hæreticorum fautores erat, pij secessus captabant. Itaq; uastas illas solitudines, harenasq; diffusas,
quas propter sitim ac sterilitatem, periculosissimamq; serpentium abundantiam, conuersatio huma-
na non nosset, magna habitantium monachorum multitudo compleuerat: ut testatur Orosius libro
septimo. Mesopotamiæ.) Ea pars est Syriæ, sic dicta, quod sit inter Tygrim & Euphratem. Dal-
matiæ.) Hæc patria fuit diui Hieronymi. Nam Stridon olim Pannoniæ Dalmatiæq; confiniũ fuit.
Vnde addit, certe, id est, saltem: tanquã id sit procliuius, propinqua petere. Attingit autem Dalmatia
Illyricos & Adriaticum sinum, in quo plurimæ sunt insulæ: quemadmodum & hodie iuxta Venetiã.
34 Altino freto.) Altini oppidi in paludibus siti, meminit Strabo Geographiæ suæ libro quinto,
quod ait similem habere situm, qualem habet urbs Rauenna. Ab hoc oppido uidetur Altinum fretũ
appellatum, quod propter angustiam fretum uocat: ideoq; adiecit, tantum, minimum interuallum si-
gnificans. Meminit & Stephanus Græcus autor de Alto oppido, & Altijs populis: eos ait non longe
abesse à Thessalonica. Nec putarim equidem ociosam distributionem, dum monasteria Aegypti uo-
cat, anachoritas significans. Nam monasteriũ à solitudine nomen habet. Mesopotamiæ choros. Coe-
nobitas indicãs gregatim uiuentes, propter regionem cultiorem. Et ad illa pergere cupiebat, uelut
alijs relictis, choros inuisere. Solitudines, quod illic nulli adhuc habitarent monachi, occupare. Occu-
pat enim, quisquis primus in uacuum uenit. Animaduertendus autem est ordo. Nam cum ea tractet,
quæ ad præsens tempus pertinent, iuxta rhetorum præcepta, per ætatis gradus currit, sed alia ratione.
Nam in baptismo demũ nascitur. In seculari militia tanq̃ puer est, imbecillis adhuc, & parũ maturus
ad militiam Christi: deinde cum monachi propositum capessit, iam ueluti adultus est iuuenis: dum in
clericorum collegium asciscitur, quasi uir est. Porrò presbyter iam ætate est maturiori. Nam in Chri
sto senecta non est. Vidimus Timotheum n.t.) Timotheum Paulus filium uocat, in secunda ad
ipsum epistola. Tu ergo fili mi confortare. Ex quo apparet illum ætate iuuenem fuisse. Deinde cum
inibi monet, ut iuuenilia desideria fugiat, iusticiam sectetur. Hunc Paulus ipse à puero instituerat.
Vnde in eadem epistola: Tu uero permane in his quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didice-
ris. Et quia ab infantia sacras literas nosti &c. Hoc tamen iuuene Paulus ueluti collega utebatur, ut
35 Heliodorus Nepotiano. Nam presbyteri collegæ sunt episcopi. Canos in sapiẽtia.) Alludit ad id
quod legitur Sapientiæ 4. Senectus enim uenerabilis est, non diuturna, neq; annorum numero com-

putata

A putata. Cani autem sunt sensus hominis, & aetas senectutis uita immaculata. πρεσβύτης, Graece senior
est. Senior ergo iuuenis, & canus: non capillitio, sed sapientia. Subuenire.) Non refert, utrum haec
infinita per Enallagen accipias, an per Synedochen, ut subaudias, solebant, aut coepit, aut aliud si-
mile. In aurigae modum.) Nam aurigae plaustrorum onera non aliunde quàm ex uiribus equo-
rum metiuntur. Alioqui si plus aequo sarcinarum infulciant, fit nonnunquam ut & plaustrum rum-
patur, & equi laedantur. Suscipere.) Pro approbare Graecanice dixit, ἀποδέχομαι. Tertulliani.)
Hic Carthaginensis patria, sub Seuero principe & Caracalla floruit: adeo quondam magni nomi-
nis, ut hunc Cyprianus magistrum appellare solitus sit, quoties libros illius legendos posceret. Le-
ge Hieronymum de uiris illustribus. Cypriani.) Et hic Afer fuit, Martyr, cuius extant hodieq;
nonnulla. Recte subiunxit, Afrum Afro, discipulum praeceptori. Lactantij.) Qui & Firmianus
est dictus. Extant & huius opera. Hilarij.) Hic episcopus Pictauorum fuit, cuius multa extãt etiam
36 hodie. Minutius Felix.) Romae causidicus insignis fuit: scripsit dialogum ethnici & Christiani.
Ferebatur & alius aduersus mathematicos, disertus quidem & ille, sed à superioris libri stilo diuersus.
Huius nunc nihil extat. Victorinus.) Episcopus Pictauiensis, Martyr, multa scripsit in explana-
tionem sacrarum literarum, sed Graeci sermonis quàm Romani callentior. Nec huius quicquam ex-
tat, praeter commentarium in rhetoricen Ciceronis. Arnobius.) Lactantij praeceptor fuit: Scripsit
aduersus gentes, quem Lactantium imitatum fuisse probabile est, cum simile sumpserit argumen-
tum. Haec omnia μιμητικῶς dicuntur, etq; inde gratiora sunt. Colligere licet hinc Nepotianum lite-
ras Graecas ignorasse, qui non citarit, nisi Latinos. Deinde, non delectatum fuisse nisi facundis. Nam
quos hactenus nominauit, singulari fuere facundia. At nunc nullus scriptor placet, nisi qui sophisti-
cam oleat, ac foede balbutiat, si quid mundius aut elegantius, id poesim appellant. Pro sodalitate
auunculi.) Hoc addidit, quo mitigaret arrogantius alioqui dictum. Nam in prima & secunda epi-
stola, se sodalem Heliodori uocat. Meditatione.) Id est, exercitatione. Nam id proprie significat
meditari, quod Graece μελετᾶν. Praecedit autem lectio: deinde meditatio. Nam qui scribit, qui docet,
meditatur, hoc est, exercet ea quae legit: multomagis autem qui moribus exprimit & uita. Biblio-
thecam.) Hoc uelut epiphonemate conclusit hanc orationis partem. Nocturnum petitorem.) De
37 postulatore, qui improbitate sua treis panes accepit ab amico, locus est Lucae cap. 11. Et interpel-
latricem duri iudicis.) Significat uiduam, quam frater defuncti mariti recusat ducere uxorem. Hanc
lex iubet improbam esse, ut uel odio uincat iuuenem, adigatq; ad matrimonium. Perget, inquit, mu-
B lier ad portam ciuitatis, & interpellabit maiores natu. Pauloq; post: Si responderit, nolo eam acci-
pere, accedet mulier ad eum coràm senioribus, & tollet calciamentum de pede eius, spuetq; in faciem
illius &c. lege Deuteronomij caput uigesimumquintum. Aeternae memoriae.) Vt praesensit Hie-
ronymus sua scripta semper uictura. Porrò cum ait: Consecraui, alludit ad monumenta, quae quo
diutius seruarentur, numini alicui consecrabantur. Ea uocabant ἀναθήματα, ut quae nefas esset moue-
re loco. Croesi opes.) Croesus rex Lydiae fuit longe opulentissimus, postea captus à Cyro, ut nar-
rat Herodotus. Porrò diuitiae Croesi, Mydae, Crassi in prouerbium abierunt, quemadmodum Codri
& Iri paupertas. Vnde Statius: Et Lydo ditior auro. Darij.) Regis Persarum. Apud quos aurei
montes esse ferebantur. Plautus in Sticho: Neq; ille sibi mereat Persarum montes, qui esse aurei per-
hibentur. Et Aristophanes ἔχεζεν ὀκτὼ μῆνας ἐπὶ χρυσῶν ὀρῶν. Vicisse.) Ad rem retulit, non ad per-
sonam. Nam ad utrunq; potest. Nam uincimus aduersarium, & uincimus causam. Minus erat.)
Id est, desiderabatur & deerat. Vnde et diminutum dicimus, quod non satisfacit. Marsupium.) Grae-
ca uox, μαρσύπιον, sed iam olim à Latinis recepta, significat coriaceum sacculum quo seruantur num-
38 mi. Suffocantes.) Eleganter abusus est hoc uerbo, hoc est, ita implentes, ut loculus non capiat.
Schedulas.) Apte diminuit, ut auri contemptum exaggeret. Nam schedae per se dicuntur tabel-
lae uiliores, in quibus aliquid mox delendum, aut castigandum scribimus. Vnde σχεδιάζειν, est rem
rudem deliniare. Et Apuleius in daemonio Socratis. In isto schedico, inquit, & incondito. Et Quin-
tilianus: Nam qui omnes etiam indignas lectione schedas excutit &c. Bis igitur minuit cum schedu-
las dixit. Formica, culice.) Haec omnia de genere sunt insectorum. De ingenio, industria, politia
formicarum, plusquam mira narrant autores, nec minus comperta tamen, leges apud Plinium libro
undecimo cap. 30. Idem eiusdem libri cap. 2. contemnit elephantos prae culicis miraculo. In magnis
siquidem corporibus, aut certe maioribus, facilis officina sequaci materia fuit. In his uero tam par-
uis atq; tam nullis, quae ratio, quanta uis, quàm inextricabilis perfectio? Vbi tot sensus collocauit in
culice? Et sunt alia dictu minora, sed ubi uisum in ea praetendit? Vbi gustatum applicauit? Vbi odo-
ratum inseruit? Vbi uero truculentam illam & portione maximam uocem ingenerauit? Qua subti-
litate pennas adnexuit? Praelongauit pedum crura? Disposuit ieiunam caueam, uti aluum? Auidam
sanguinis & potissimum humani, sitim accendit? Telum uero perfodiendo tergori quo spiculauit
ingenio? Atque ut in capapi, cum cerni non possit, exilitas, ita reciproca geminauit arte, ut fodien-
do acuminatum pariter, sorbendoq; fistulosum esset. Quos teredini ad perforanda robora, cum sono
teste dentes affixit, potissimumq; è ligno cibatum fecit? Sed turrigeros Elephantorum miramur hu-

C meros. Taurorumq; colla, & truces in sublime iactus, Tigrium apinas, & Leonum iubas, cum rerum
natura nusquam magis, quàm in minimis tota sit. Hæc Plinius, ex musca, quod aiunt, faciens plusquã
elephantum. Vermiculis.) De teredinibus, quas etiam Plinius admiratur, aut de bombyce, uer-
39 me Indico, & filorum opificio nobili, de Cantharidibus sentit opinor, de quibus Plinius libro, quem
modo citauimus, mira commemorat. Ac mire, dicturus quædam minutiora, ne dormitaret lector,
uelut exordiolo excitauit, idq; ex arte, quæ iubet ut in rebus contemptioribus, ab attentione potis-
simum constituamus exordium. Est autem in omni transitu mirandus Hieronymus. Adeo non ocio-
sas, nec inamœnas habet subinde transitiones. Quintum Fabium.) Hic citatur à multis autori-
bus, præsertim Quintiliano. Nam illud est illius: Ita felices artes futuras, si de his soli artifices iudica-
rent. Hunc Plinius inter Romanos pictores primo loco commemorat libro 35. capi. 4. Apud Ro-
manos quoq;, inquit, honos mature huic arti contigit. Siquidem cognomina ex eo pictorum traxe-
runt Fabij clarissimæ gentis, princepsq; eius cognominis, ipse ædem Salutis pinxit Anno urbis con-
ditæ cccc. l. quæ pictura durauit ad nostram memoriam æde Claudij principatu exusta. Beselehel
nostrum.) Nostrum adiecit, quod Fabius esset ethnicus. De hoc legis Exod. cap. 31. Loquutusq; est
dominus ad Moysen, dicens: Ecce uocaui ex nomine Beselehel, filium Buri, filij Hur, de tribu Iu-
da, & impleui eum spiritu dei, sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere &c. Hyram.) De
40 Hyram habes secundo libro Regum cap. 5. Misit quoq; Hyram rex Tyri nuncios ad Dauid, & ligna
cedrina, & artifices lignorum, artificesq; lapidum. Idem Hyram mortuo Dauid adiuuat Solomo-
nem, ad ædificationem templi missa materia & artificibus, ut habetur tertio Regum cap. 5. Lætæ
segetes.) Culmi quasi calami, sustinent aristas. Immodicam segetis luxuriem docet castigare Vergi-
lius, deductis aquis: primo georgicὸn: Quid, quod ne grauidis procumbat culmus aristis: Luxuriem
segetum tenera depascit in herba, Cum primum sulcos æquant sata. Est igitur non agri modo, aut
arborum, sed etiam ingeniorum, ac stili luxuries quædam, et immodica felicitas. Philosophus ille.)
Hippiam indicat sophistam, quem Hieronymus non appellat, ut exemplum sit commendatius. Hic
Eleus fuit, diuersarum artium egregie peritus, dialectices, geometriæ, astronomiæ, musicæ, arithme-
ticæ. Valuit & in pictura ac statuaria: autor Flauius Philostratus, primo libro de uitis sophistarum.
Huius balneum unà cum supellectile ab ipso fabricatum, describit Lucianus in Hippia, & hunc imi-
tatus Apuleius in floridis, qui anuli quoq; meminit, et pallij purpurei, & strigilis: aliarumq; rerum
D minutarum. Gloriatus est.) Quoniam in olympijs ostentabat, ut idem refert. Ac negat in illo spe-
ctaculo fuisse quicquam æquæ spectandum. Basilicas eccl.) Basilice, Græcis Regiam sonat. Nam
βασιλεύς, rex. Illi quicquid splendidum ac magnificum est, id βασιλικόν uocant. Latini domos amplas
ac spaciosas, in quibus agebantur causæ, conciones, & alia id genus publica, Basilicas uocabant. Nam
41 ecclesia, Latine concionem significat. Conciliabula.) Conuentus. Nam ad sepulchra siue reliqui-
as martyrum conueniebant Christiani, idq; noctibus, ut palàm indicat Hieronymus in epistola ad-
uersus Vigilantium. Pampinis.) Id est, uirgultis uiteis, cum ipsis folijs. Nam hæc pampini uocan-
tur. Adumbrarit.) Paulo diuersius hic accipit quàm superius, nempe pro obtexerit. Dispo-
sitione.) Duo sunt quæ delectant oculos, ipse rerum color, & apta collocatio. Delectat per se gem-
ma, sed refert, ubi inserta sit. Macte uirtute.) Verum epiphonema, quo claudit Nepotiani uitam,
simulq; gradum facit ad mortis expositionem. Ad huiusmodi acclamationem, præcipue uox ea con-
uenit: Macte, qua uirtutem absolutam significamus. Sed rursum mire per sententiam fecit transitum,
uerum accommodatam ad personam. Nam absoluta erat. Cuius egregia sunt initia, eius oportet &
finem egregium esse. Cuius tal. p. q. e. f.) Mirum, ut pariter et excitat lectorem ad partem sequen-
tem: nempe de morte, & obiter locos communes attigit, nec sinit ociosos aut frigidos esse transi-
tus. Quid te subtrahis?) Apostrophe, affectibus aptissima. Omnis caro fœnum.) Esaias cap. qua-
dragesimo. Omnis caro fœnum, et omnis gloria eius, quasi flos agri. Exiccatum est fœnum, & cecidit
flos. Item Iacobus cap. 1. Quoniam sicut flos fœni transibit: exortus est enim sol cum ardore, & arefe-
cit fœnum et flos eius decidit, et decor uultus eius deperijt. Rursum Ecclesiastici cap. 13. Omnis caro
sicut fœnum ueterascet, & sicut folium fructificans in arbore uiridi. Alia generantur, et alia deij-
ciuntur. Sic generatio carnis et sanguinis. Item Petrus in epistola prima: Quia omnis caro, ut fœ-
num &c. Cæterum Ecclesiastici similitudo de folijs pulchre conuenit, cum eo quod dicit Homerus
Iliados sexto. οἵη περ φύλλων γενεή, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν φύλλα. τὰ μέν τ' ἄνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δέ θ' ὕλη τηλε-
θόωσα φύει, idest: Tale quidem genus est hominum, quale est foliorum. Quorum hæc uentus humi fun-
dit, rursum illa uirescens Profert sylua. Vtitur idem eadem similitudine, Iliados. φ. Indumento.)
42 Nam corpus uestis ac domicilium est animi, iuxta Platonem in Phædone. Et notus est iocus ille, in-
genium Galbæ male habitare, quod cum esset disertus, deformis tamen erat. Flante austro lilium.)
Auster peculiariter inimicus est floribus. Vnde Vergilius in Alexide: Eheu quid uolui misero mi-
hi? floribus austrum Perditus, & liquidis immisi fontibus apros. Nec minus pestilens corporibus
humanis. Horatius in odis: Frustra per autumnos nocentem corporibus, metuemus austrum. Vn-
de & propheta uentum urentem uocat, ac uenas siccantem. Quin etiam Ezechiel cap. 27. Ventus
auster

A auster contriuit te. Hieronymus admonet Hebraicam uocem, קָדִים, Latinis uerti posse, uentum
urentem, pro quo austrum legimus. Porrò cum omnis gratia florum sit fugax, apte tamen nominat
lilium & uiolam, quorum illud candore, hæc purpura delectat, uterq; flos minime durat. Quam ob
causam Horatius in odis. Breue lilium dixit. Ac mira similitudine expressit formæ nitorem paula-
tim morbo squalescentem. Venarum fontes.) Physice dixit. Nã iuxta medicos, febris cordis & san-
guinis incensio est. Lætus erat &c.) Vt omnia pingit, & ob oculos ponit. Intelligeres &c.) Hoc
epiphonematis loco, post ὑποτύπωσιν. Voluuntur per ora lachrymæ.) Hic iterum transitus est, exci
tans ad ea quæ sequuntur. Expectamus enim magnum quiddam, cuius recordatio Hieronymo uel
inuito lachrymas excusserit. Aetate patri, fratri collegio.) Moriens Nepotianus alludit ad uerba
quæ sunt in libello superiori, quem Hieronymus ad ipsum scripserat. Aetate patrem, fratrẽ collegio,
ut hinc uel maxime appareret, illum etiam tum cum animam ageret studiorum sentire dulcedinem,
43 quo tempore uulgus hominum, nec seipsos sentiunt. Pariter.) id est, ex æquo. Dicitur enim à pari.
Manum auunculi.) Et hoc ad ὑποτύπωσιν pertinet, Nam hic mos morientium, ut hoc indicio su
premo, significent se sentire, quæ dicuntur & aguntur. Scio quod nolueris.) Hactenus exposuit
quæ ad præsens tempus, iuxta Rhetorum præcepta, pertinebãt. Nunc transitu per sententiam, ut so-
let quæsito: transit ad ea quæ futuri sunt temporis, id est, quæ sint post mortem consequuta. Sic.)
Id est, in luctu. Siquidem in aduersis potissimum apparet, qui sint amici, ut inquit Tragicus: sed nemo
optat, ut sic amicos probet. Iucundius, gratius.) Indicat differentiam inter iucundum & gratum,
quam explicat Laurentius Valla, elegantiarum libro quarto. Totus autem sermo qui sequitur, sca-
tet schematum flosculis, quæ prætermitto, ne lectorem onerem. Meditationem mortis.) Id mirifi-
ce tractat Socrates apud Platonem in Phædone, nihil aliud esse philosophari, quàm mortis medi-
tationem, hoc est exercitationem & præparationem ad mortem. Mors abducit animum à corpore.
Philosophia semouet animum ab amore rerum corporalium, erigens ad ea quæ uere sunt, hoc est in-
telligibilia. Ita fit ut Philosophi animus lubens emigret è corpore, cum ab imperatore uocatur, quip-
pe iam ante assuetus abesse à rebus corporeis, & hanc separationem diu meditatus. Contra, stulti mor
tem horrent, quod animus altissime corpori sit immersus: & insolẽs sit à corpore seiungi. Inepte cras-
suli quidam hanc Platonis sententiam sic interpretantur, quasi Plato iusserit nos assidue meminisse
44 mortis. In cœlum usque ferunt.) Auget hoc per hyperbolen, ut magis crescat, quod adducturus
est ex Paulo. Redit autem paulatim ad consolationem intermissam. Quotidie, inquit, morior.)
B Fortius est quotidie mori, quàm meditari mortem. Quanquam Paulus hoc loco dicit se quotidie mo
ri: quod sese quotidie certissimis uitæ periculis obijceret pro salute Corinthiorum. Arguens enim fu
turum, ut mortui resurgant, negat se subiturum fuisse toties uitæ discrimen, nisi certum sciret se re-
surrecturum. Præcedit enim: Quid & nos periclitamur omni hora? Quotidie morior pro uestra glo-
ria, quam habeo in domino. Illud obiter admonendum in Græcis codicibus legi ad hunc modum,
τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν; καθ᾽ ἡμέραν ἀποθνήσκω, νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, ἣν ἔχω ἐν χριστῷ, hoc est,
quid & nos periclitamur omni hora. Quotidie morior, per uestram gloriam, ut, per, sit adiurantis:
ut, νὴ τὸν δία, id est, per Iouem. Id quod ante nos indicauit diuus Augustinus & Laurentius Valla.
Quanquam Ambrosius propter gloriam, aut pro gloria legit. Sentit autem Apostolus gloriam, quã
suis periculis sibi pepererat ex salute Corinthiorum. Locus est in prima epistola ad Corinthios capi.
decimoquinto. Conari.) Exponit, quid dixerit meditari. Quod asscripsi, quia uulgus existimat idẽ
esse meditari, quod cogitare. Velimus nolimus.) Figura prouerbialis, qua necessitas ineuitabilis
45 significatur. Ante diluuium.) Nam Adam uixit nongentos triginta annos. Seth, duodecim supra
nongentos. Enos, quinq; & nongentos. Cainã, nongentos decem. Alijq; permulti prodigiosæ uiuaci
tatis cõmemorantur Genesis cap. 5. Mathusalẽ.) Hic annos natus septingẽtos octoginta duos, ge
nerauit filias: Vixit annos nongentos sexaginta nouem. Itaq; superauit hic omnes longæuitate.
Optima quæq;.) Ostendit quàm fugax sit hæc uita, quamq; misera, quo minus moleste feramus
mortem. Carmen est Maronis ex libro Georgicõn tertio. Prima.) Adolescentiã intelligit, quæ ut
optima est, ita fugacissima: ueluti flos æui. Nam Pythagoras apud Nasonem, libro Metamorpho. 15.
pueritiam confert ueri: iuuentutem estati, autumno uirilem ætatem, hyemi senectutem. Primam igi-
tur sic describit. Nam tener & lactens, puerisq; simillimus æuo, Vere nouo est: tunc herba nitens, & ro
boris expers: Turget & in solido est, & spe delectat agrestes. Omnia tum florent, florumq; coloribus
almus, Ludit ager. Macrobius commentario in somnium Scipionis, gradus omnes humanæ uitæ,
reuocat ad septenarios. Post bis septem, pubertas incipit. Post ter septem, genas flore uestit iuuen-
ta: idemq; annus finem in longum crescendi facit. Post quater septem, in latum etiam crescere desini-
mus. Quinta hebdomadas, uirium incrementum absoluit. Sexta, tuetur uires ante collectas. A sex-
ta ad septimam, fit occulta paulatim uirium diminutio. Septima, totius hominis maturitatẽ adfert,
etiam animi. Decima, uitæ metam præscribit. At Seruius Tullius, ut refert ex Tuberonis historia
Gellius lib. 10. uitam omnem in tres distribuit partes, ut pueri censerentur usq; ad annos septem de-
cem. Iuuenes usq; ad annum quadragesimumsextum. Vltra hunc seniores. Sed Aristoteles in Poli-

C ticis putat corporis uigorem minui post annum trigesimumsextum: animi post duo dequinquagesi-
46 mum. Miseris.) Hoc epitheton frequens est apud Hesiodum & Homerum, δειλοῖσι βροτοῖσι. Quot
autem gradibus extenuat humanam uitam: cuius quod est optimum, id primum, priusquam intelli-
gas tuum ipsius bonum, abit, imò fugit, non abit, hoc est pernicissime, ut etiam si uelis, non possis re-
morari. Nec satis, quod sua sponte fugax est. Accedunt morbi qui senectutem per se molestam, acce-
lerant. Postremo mors inexorabilis, rapit, non aufert. Neuius poeta.) Hic scriptor fuit tragoedia-
rum. Est autem carmen trimetrum iambicum: Pati necesse est, multa mortalem mala. Niobam.)
Quæ ob spretam Latonam, omnibus liberis orbata fuit: ipsa uersa in marmor, quod assidue ueluti
lachrymis madere cernitur. Fabulam narrat Ouidius, libro metamorpho. 6. Et diuersas bestias.)
Opinor hunc locum non uacare mendo. Quæ namq; Niobe commutata fuit in diuersas bestias, cum
in lapidem sit uersa? Fortassis legendum, In lapidem, & alios in diuersas bestias commutatos finxit
antiquitas: ut intelligas, de Alcyonibus, cygnis, & id genus alijs. Et Hesiodus nata.) Nihil huius-
modi legitur in operibus Hesiodi poetæ, quæ quidem nūc extant. Fortassis legendū est, Heniochus:
quos opinor aut Thraciæ populos, aut certe finitimos. De Thracibus autem, apud quos luctuosa
sint puerperia, ut recentem natum luctu parens excipiat: Contra, læta funera: ut uita defunctos gau
dijs prosequantur, meminit Solinus in descriptione Thraciæ: Valerius Maximus lib. secundo: Quin
tilianus libro quinto, cumq; his alij permulti. Tametsi me non fugit Strabonem libro undecimo
Heniochos ponere inter barbaras nationes Caucaso uicinas. Quorum meminit & Mela. Potest au-
tem fieri, ut uel eodem nomine fuerit gens aliqua Thraciæ, uel apud Heniochos Asiaticos fuerit
eadem consuetudo, quæ apud Thraces. Quum hic locus me diu torsisset, neq; quicquam adhuc ani-
mo meo satisfaceret: cœpi mecum agitare, si quod esset gentis nomen, quod haberet affinitatem cum
hac uoce Hesiodus. & ecce per uarias erranti regiones commodum occurrunt Essedones, hi ab Ari-
maspis, Scytharum genere, incolunt usque ad Meotidem. De quorum moribus ita prodidit Pompo
nius Mela libro secundo: Essedones funera parentum læti, & uictimis ac festo coitu familiarium cele-
brant, corpora ipsa laniata & cæsis pecorum uisceribus immixta epulando cōsumūt, capita ubi fabrè
expoliuere, auro cincta pro poculis gerunt. Hæc sunt apud eos pietatis ultima officia. Eadem alijs uer
bis tradit Solinus: Sed utroque uetustior Herodotus lib. 4. Itaq; probabile est pro Hesiodus ab Hie-
D ronymo fuisse scriptum, Essedo. Quare ualeat hæc opinio, donec certius aliquid fuerit compertum.
Plebs.) Vt plebes legas, ratio senarij postulat. At Ennius quidē non extat, uerum hæc sunt uer
47 ba Agamemnonis in Euripidis Iphigenia aulidēsi. ἡ δυσγένεια δ' ὡς ἔχει τι χρήσιμον, καὶ γὰρ δακρῦσαι ῥᾳδίως
αὐτοῖς ἔχει ἀνολβῆ τ' εἰπεῖν, τῷ δ' ἐγγενναίῳ φύσιν. Ἅπαντα ταῦτα, προστάτην γε τοῦ βίου τὸν δῆμον ἔχομεν. &c. Quæ
nos sic uertimus: At generis ipsa obscuritas, ut quiddam habet: Et commodum profecto & exopta-
bile. Nam liberum illis, lachrymas profundere. Queriq; misera. Stirpe at illustri satis. Cuncta hæc ne-
gata. Sed arbitrum uitæ leuem populum obtinemus &c. Verum quid ago?) Per correctionem
captauit transitum, ad commemoranda publicæ calamitatis exempla. Quandoquidem hic effica-
cissimus est in consolando locus. Constantius.) Constantini filius Constantis frater, ab Arrio
tractus est in hæresim Arrianam, ut quosdam in deo gradus crederet. Hoc Parthicis bellis occupato,
Iulianus, qui Gallicis elatus successibus, imperij fastigium usurparat, Italiam Illyricumq; peruadit,
Constantioq; partem adimit imperij. Id ubi cognouit Constantius: omissa Parthica expeditione,
dum ad ciuile bellum reuertitur, in itinere inter Ciliciam Cappadociamq; defunctus est, refert Oro-
48 sius libro septimo. Itē historia Tripartita lib. 3. Mopsi uiculo.) Stephanus indicat uicū esse Ciliciæ
iuxta fluuium Pyramum, cui nomen sit Mopsi domus, à Mopso uate quopiam Tiresiæ filio, etiam si
dissentit Strabo, qui libro. 14. quod ad locum attinet. Quanquam eodem in loco subindicat, Histo-
ricos de loco uariasse. Quod enim ille refert, accidit iuxta Colophonem, nimirum Chalcantem inte-
risse mœrore, quod uaticinandi peritia superatus esset à Mopso: ait Sophoclem hoc alicubi transtu-
lisse in Ciliciam. Et Orosius tradit Constantium inter Ciliciam & Cappadociam perisse. Mela scribit
Colophonem à Mopso uate conditam, uerum hunc non Tiresiæ fuisse filium, sed Mantus, quæ fuit
Tiresiæ filia. Hosti reliquit imp.) Iulianum significat. Nam Constantium iam ante dolis sustulerat
Magnentius. Iulianus prod. ani.) Quoniam desciuit à fide Christiana. Nam dum desciscit à Chri-
sto, cui prius dederat nomen, suam ipsius salutem prodidit hosti Satanæ. Christiani iug. ex.) Dum
magno apparatu bellum aduersus Parthos moliretur, Christianorum sanguinem dijs suis uouisse
legitur, palàm persequuturus ecclesias, si uictoria contigisset. Quin & Amphiteatrum Hierosoly-
mis extrui iusserat, in quo reuersus à Parthis, episcopos, monachos, omnesq; eius loci sanctos, be-
stijs, etiam arte sæuioribus obijceret, spectaretq; laniandos. In Media.) In Galliam missus fuerat à
Constantio ubi res prosperrime gessit. Et successu rerum ebrius, neglexit Christum. In Media sensit
ultorem. Nam motis à Ctesiphonte castris, dolo cuiusdam transfugæ in deserta perductus, cum ui
sitis & ardore solis, atque insuper & labore herenarum confectus, periret exercitus, imperator tanto
rerum periculo anxius, dum per uasta deserti incautius euagatur, ab obuio quodam hostium equi-
te, conto ictus interijt. Propagare.) Subactis Parthis. Est autem iucunda adnominatio, propaga-
re, &

A re,& propagatos. Iouinianus.) Nam is successit Iuliano. Gustatis tantum.) Nam perijt octauo
imperij sui mense. Foetore prunarum suf.) Nam pactus cum hostibus, ictoq; foedere necessario magis quàm honesto, dum per Galatiam iter agit, in Illyricum rediturus, cum in cubiculum quoddam nouum sese recepisset cubitum, calore prunarum, & nidore parietum nuper calce illitorum, aggrauatus, & suffocatus interijt Dadastanæ. Valentinianus.) Is fuit pater Gratiani & Iouiniano successit.

Vastato genitali solo.) Pannonium apparet fuisse. Siquidem cum Sarmatæ sese per Pannonias diffunderent easq; uastarent, isq; succursurus, bellum in eos pararet, apud Brigitionem oppidum,
50 subita effusione sanguinis, quæ Græce ἀπόπληξις uocatur, suffocatus interijt. Valens.) Valentem fratrem, participem fecerat imperij. Hic cum Gotthos conturbatos ab antiquis sedibus expulisset, rursus in fidem recepti sunt. Mox Gotthi, Maximi ducis auaricia, & iniurijs exasperati, denuo mouerunt arma, & uicto Valentis exercitu, per Thraciam sese miscentes, simul omnia cædibus, incendijs rapinisq; foedarunt. Valens in Thracia cum Gotthis congressus infeliciter, per deuia fugientibus cæteris, ipse cum sagitta saucius, ægre in cuiusdam uillulæ cellam deportatus lateret, ab insequentibus hostibus deprehensus, subiecto igni consumptus est, atq; ita communi caruit sepultura. Gratianus.) Valentiniani filius patri successit: aliquamdiu cum patruo Valente, & Valentiniano fratre, tenuit imperium. Deinde Theodosium in imperij consortium asciuit. Ludibrio hosti fuit.) Maximum significat, qui in Britannia ab exercitu creatus imperator, in Galliam transijt, ubi Gratianum Augustum subita incursione perterritum, atq; in Italiam transire parantem, dolis circunuentum interfecit, fratremq; eius Valentinianum Italia expulit. Lugdune.) Apostrophen facit, estq; hypallage numeri. Sunt autem Lugduni ad Rhodani ripas in Gallia. Siquidem omnis Gallia comata, in treis partes diuiditur, Belgicam, quæ eadem est Lugdunensis: Et Aquitaniam, olim Are-
51 moricam dictam, & Narbonensem. Autor Plinius. Adolescens Valentinianus.) Iunior Gratiani frater, opera Theodosij restitutus in imperium, extincto Maximo eiusq; filio Victore, quem imperatorem Gallijs ipse discedens præfecerat. In Galliam transijt, ubi cum pacata uiderentur omnia apud Viennam dolo Arbogastis comitis sui strangulatus est. Insuper ut uoluntariã sibi mortem conscisse uideretur, laqueo suspensus est. Procopius.) Tyrannus, à Valentiniano Valentis fratre fuit interemptus. Maximus.) Et hic inuasor imperij, alioqui uir strennuus, Theodosianis armis oppressus est, de quo superius dictum est. Eugenius.) Et hic Tyrannus, uictore Theodosio occisus est. Arbogastes huius comes, & cuius opera imperium fuerat adeptus, sua manu se percussit. Exer-
B citui parcitum est. Dicat aliquis.) A contrario quæsiuit transitum, ab imperatorum exemplis, ad inferiorum magistratuum fortunas. Feriuntq; summos.) Retulit Horatianũ carmen ex odis: Celsæ grauiore casu Decidunt turres, feriuntq; summos Fulgura montes. Maxima quæq; dignitas, maximis periculis obnoxia est. Porrò si quis uolet de his copiosius cognoscere, legat septimum Pauli Orosij librum, ac Tripartitæ historiæ, item septimum. Nos ea recensenda putauimus, quæ ad huius loci explanationem proprie pertinebant. Abundantius egens exulat.) De hoc consulari uiro qui fuerit, nihil adhuc comperi. Allusit autem Hieronymus ad nomen, cum ait, Abundantium, non iam abundantem, sed egentem. Exaggerat per gradus calamitatem. Nam egere per se miserum est.
52 Miserius in exilio. Miserrimum si exules longius apud immanes barbaros. Pityunte.) Hæc uox fuerat uarie deprauata in omnibus quæ uidere contigit exemplaribus. Est autem Pityus oppidulum ad extremum maris Pontici, ubi & Romani imperij fines olim fuisse tradit Historia tripartita lib. 10. Locus est feris & crudelibus barbaris finitimus, ubi legitur & Chrysostomum exulasse. Rufini caput.) Hic orientalis aulæ magister fuit. Stilico occidentalis. Deinde imperium affectauit. Pilo.) Pilum hastam Romanam uocat. Erat autem ea ignominia summa. Constantinopolim.) Quod hic sedes esset orientalis aulæ, cui præfectus fuerat. Abscissa manus.) Circunferebatur fortassis à mendico quopiam, in ignominiam extincti, aut ipse mendicabat, manum amputatam circunferens ad ostentationem calamitatis. Assæ.) Ascæ legendum opinor. Nam id est oppidum Arabiæ, quondam à Romanis captum. Meminit Strabo lib. 16. Quanquam est Asæ uicus Thraciæ, & Asea uicus Arcadiæ, teste Stephano. Non calami.mi.) Transitus est ad communem regionum afflictionem.

Constantinopolim.) Quidam Byzantium esse putant. Est autem in Thracia ciuitas maritima.

Alpes Iulias.) Diuersa sunt alpium nomina, pro locorum uarietate. Iulias quidam putant esse pro-
53 ximas Rhetijs, quà per Teruisianam urbem, iter fit in Istriam & Austriam. Scythiam Thra. Maced.) Non mediocrem habet gratiam, hæc locorum & gentium ac uerborum congeries ἀσύνδετον. Conuenitq; orationi iam concitatiori, & ad finem properanti. Sunt autem omnes Europæ regiones inter se finitimæ. Scythia.) A Tanai fermè media est Scythia (Nam reliqua pars, quæ uergit ad orientem in Asia est) pontici lateris. Hinc in Aegæi partem continẽs, Thraciæ ac Macedoniæ adiungitur. Autor præter cæteros, Pomponius Mela, sentit enim hic de Scythia Europæa. Dardania.) Ea quanquam à Geographis in Asia ponitur: tamen est finitima Thraciæ. In hac Pomponius Mela scripsit esse sepulchrum Achillis. Plinius hanc gentẽ feram uocat. Daciam.) Daci siue Dacæ trãsrhenani sunt, Danubio fluuio, & Auartijs, syluæq; Hercinæ finitimi. Seruius Dacas Scythiæ populum

C facit,exponens eum locum quẽ ex Maronis octauo superius attigit Hieronymus. Indomitiq; Dacæ.
Quidam Thraciæ Scythiæq; finitimos putant,aut etiam utriusq; portionem. Thessalonicam.) Ma-
cedoniæ partem esse scribunt Plinius in quarto , & Stephanus Græcus autor. Achaia.) Quæ olim
Aigiolos dicta est:ea pars est Græciæ in qua est Corinthus. Lege Plinium lib.4. cap.5. Epirus.) In
Europa pars est Acroceraunidis,de qua plurima Plinius lib.4.cap.1. Cunctasq; Pannonias.) Fortas-
sis legendum,cunctamq; Pannoniam. Nisi forte Pannonias ut Gallias dicimus. Nam superior ad Da
54 nubium uergit.Inferior ad Daciam,& Dalmatiam. Gotthus Sar.&c.) Hæc est illa colluuies barba-
rorum,quæ tot annos Romanum exercuit imperiũ. Plurima mortis imago.) Retulit carmen Ver-
gilianum:Multus ubiq; pauor,& plurima mortis imago. Romanus orb.) Si Romanum imperium
ruit,quod omnes æternum fore putabãt,quid erit perpetuum in rebus humanis? Corinthios.) Eas
Græciæ partes nominat,quæ præter cæteras imperij gloria floruerunt, cum nunc à barbaris subactæ,
seruiant frigeantq;,ut intelligas,nihil esse diuturnũ in rebus mortalium. Immunis ab his mal.) Capta-
uit transitũ ut digrediatur ad Asiæ calamitates. Et ecce.) Apte de re subita & improuisa. Ex ulti-
mis Caucasi.) Scythas Asiaticos aut Scythis finitimos significat. Nam Caucasus Indiæ mons est altis-
simis rupibus,qua uergit ad Septentrionẽ Scythiã attingens. Non iam Arabiæ.) Nõ est dubitandũ,
quin retulerit locum,qui est apud Abacuc prophetã cap.1.Leuiores pardis equi eius,& ueIociores lu-
pis uespertinis.Quem locum ita uerterunt septuaginta:Exilient super pardos equi eius,& ueIociores
erunt lupis Arabiæ.Rursum apud Sophoniam cap.3.Principes eius in medio eius,quasi leones rugiẽ
tes:Iudices eius lupi uespere , & non relinquebant in mane. Quod ita uertunt septuaginta:Principes
eius in ea ueluti rugientes leones:Iudices eius sicut lupi Arabiæ,non dimittebant in mane.Verba diui
Hieronymi in hunc prophetæ locum sunt hæc:Sed iudices eius capientes munera uendentesq; iusti-
ciam,nonne recte appellãtur lupi Arabiæ uel uespertini,sicut Symmachus transtulit? Rursus in locũ
Abacuc hæc asscribit:Lupi autem Arabiæ,id est,uespere,hi recte uocantur,quibus cõuersatio pessima
occubuit.Reddiderat paulò superius causam,cur lupi uespertini dicerentur,quod lupi ueIociores esse
dicantur nocte uicina.Cur autem Arabiæ lupi dicantur,nullã omnino causam reddit. Vnde mihi sus-
picio nascitur,utroq; loco quem modo citaui,Arab legi debere, ut Hieronymus Hebraicam uocem
posuerit:præsertim cum in Abacuc addat,id est,uespere. Verũ hæc interpretandi uariatas hinc accidit,
quod עֶרֶב apud Hebræos uesperam significet, עֲרָב totidẽ consonãtibus,uarietis tantũ uocalium no-
D tulis,Arabiam regionẽ.Hanc igitur posteriorem interpretationẽ,Hieronymus hoc loco libenter arri
55 puit,nimirum aptam ad allusionẽ,quandoquidem de regionibus loquitur. Antiochia.) In Asia Sy-
riæ pars est,qua se Ciliciæ committit,olim ac diu potens,ut scribit Mela. Halys.) Fluuius ex Tauri
montis radicibus oritur.Interfluit Cappadociam,Septentrionẽ uersus. Inter Paphlagonas currens,in
pontum Euxinum exit. Cydnus.) Ciliciæ fluuius est,Tharsum Ciliciæ urbem diuidit , ut autor est
Iustinus & Mela,cuius ortũ sciri,negat Solinus. Orontes.) Antiochiæ fluuius est,teste Mela. Eu-
phrates.) Oritur in præfectura Armeniæ maioris,Babylonem diuidit,tandem exit in mare rubrum.
Lege Plinij lib.5.cap.24. Arabia.) Pars Asiæ ultra Pelusiacum mare,ad mare rubrum pertingens.
Phœnix.) Arbitror legendum,Phœnice,nõ Phœnix.Quãdoquidẽ regio, Græcis simul & Latinis
φοινίκη uocatur. Palæstina.) Vtraq; pars est Syriæ , Phœnice & Palæstina. Nam ut testatur Plinius
lib.5.Syria qua contingit Arabes,Palæstina uocatur,& Iudæa,& Cœle,dein Phœnice. Et qua recedit
intus Damascena,ac magis etiãnum meridiana , Babylonia. Non mihi si.l.) Vergiliani uersus sunt
ex sexto Aeneidos. Thucydides & Sal.) Duos historiæ principes nominat,alterum Græcæ , alterũ
Romanæ. Nam & Fabius Thucydidi opponit Salustium : Herodoto , Liuium. Miseri Israëlitæ:)
Quanq; per nominãdi casum:tamen exclamatiue dictum est. Vt & illud superius:Felix Nepotianus,
56 qui &c. Nabuchodonosor,seruus,) Est apud prophetã Hieremiam cap.25. Et Nabuchodonosor re-
gem Aquilonis seruũ meum. Vocauit aũt seruum,ut exponit inibi Hieronymus,quod in subuersio-
ne Hierusalem illius ministerio uteretur. Ezechias agit pœni.) Hæc historia est Esaiæ cap.37.de Sẽ-
nacherib rege Assyriorum,& Ezechia rege Israel. Egressus est,inquit , angelus domini & percussit in
castris Assyriorum centum octogintaquinq; milia.Et surrexerũt mane, & ecce omnes cadauera mor-
tuorum. Iosaphat.) De hoc legis 2.Paralipo.cap.17.queãdmodum per uniuersas ciuitates Iuda di-
missis leuitis ac sacerdotibus,qui legẽ domini docerent,adeo terrori factus sit hostibus,ut passim ultro
munera ad illum mitterent. Moses contra Amale.) Historia narratur Exodi cap.17. Siquando re-
misisset brachia Moses orans,uincebantur Israëlitæ &c. Si erigi uolu.) Indicat Christianis nõ opor-
tere præsidium esse in armis,sed in auxilio diuino.Est autẽ iucũdus color ex cõtrarijs. Vsq; ad incre
dulitatem.) Ambiguus est sensus. Aut enim intelligis adeo stolidam,ut uix credi possit. Aut adeo sto-
57 lidam,ut diffidant præsidio dei. Mens.) Rursus exclamat per nominandi casum. Fugient mille.)
Esaiæ sunt uerba cap.30.Si reuertamini & quiescatis,salui eritis.In silentio & in spe, erit fortitudo ue-
stra.Et noluistis & dixistis:Nequaq;, sed ad equos fugiemus:Ideo fugietis. Et super ueloces ascende-
mus:Ideo ueIociores erũt qui persequẽtur uos. Mille homines à facie terroris unius, & à facie terroris
quinq; fugietis. Pilis sagittis.) Pilum hasta est Romana,quæ ut torqueatur,uirũ desiderat. Sagittis
Parthi

A Parthi Scythæq; fidebant,quibus eminus pugnatur,& à fugientibus. Tiaras gal.) Tiara, Phrygius est pileus,ac delicatus,magis decorus fœminis quam uiris. Nam buccas quoq; tegebat. Caballi.) Maiores equi dicuntur,ut mãni delicatiores. Xerses ille.) Hic,si Græcis historicis est habenda fides,deduxit in Græciam,quinquies mille milia,& ducenta octoginta duo milia,septingentos & sexaginta. Lubitum est illi in quodam die,spectare multitudinem quam ducebat,cumq; intueretur omnem Hellespõtum nauibus obductum,omnia littora,atq; Abydenorum plana,uiris referta,beatum se iactauit, mox fleuit. Rogatus causam subitæ mutationis: Respõdit sibi uenisse in mentem,humanæ cõditionis,quod ex tam innumera multitudine,nullus esset post cẽtum annos superfuturus. Historia est apud Herodotum lib.7.&.8. Redeamus ad nos.) Alius est transitus per correctionem: cuiusmodi fuit proximus

58 ille. Excellimus consolandi modum. Et quasi è coelo.) Alludit ad morem Homericũ, qui sic miscet poësim suam,ut nunc in coelo uersetur apud deos,nunc rursus ad homines descendat.

ANTIDOTVS. Nemo mirabitur,si diuus Hieronymus laudi tribuit Nepotiano, quod Tertullianum,non solũ legerit,uerumetiã citauerit,quẽ constat in Montani hæresim fuisse prolapsum, cum hunc ob insignem eruditionem Cyprianus magistrum suum uocare sit solitus, & diuus Augustinus, in libris de doctrina Christiana nõ dubitarit, Theologiæ regulas ex hominis & infantis & hæretici scriptis citare. Licebat hoc illis tẽporibus,eruditionis gratia,e quibuslibet libris,si quid inesset utile,decerpere. Ita Hieronymus præter alios multos,legebat Origenem,ut interpretem,non ut dogmatisten. Vt igit̃ Origenis ingenio fauit Hieronymus,ita fauit & Tertulliani,quẽ scribit ad Mõtani factionẽ desciuisse,cõmotũ inuidia clericorũ,ut id mali magis imputet clericis,q talẽ uirũ sua inuidẽtia à se alienatint.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Rusticum Gallum,monachum,eruditum adolescentem docet,quemadmodum oporteat instituere uitam,eo dignam cognomine. Admonet in primis uitandum suspectarum fœminarum consuetudinem. Tutius autem esse iuuenem in cœnobio,quàm in solitudine uitam agere. Tum sero ad docẽdum & scribendos libros esse ueniendum,obtrectatorum familiaritatem modis omnibus fugiẽdam. Ac per singula taxat eos,qui sub prætextu ac titulo monachi,suis indulgent uitiis.

HIERONYMVS RVSTICO MONACHO VIVENDI formam præscribit.

1 Nihil Christiano felicius,cui promittitur regnũ cœlorũ. Nihil laboriosius, qui quotidie de uita periclitatur. Nihil fortius,qui uincit diabolum. Nihil imbecil-

B lius,qui à carne supera t̃. Vtriusq; rei exẽpla sunt plurima. Latro credit in cruce,& statim meretur audire: Amen dico tibi: hodie mecũ eris in paradiso. Iudas de apostolatus fastigio, in perditionis tartarũ labitur,& nec familiaritate conuiuii,nec intinctione buccellæ,nec osculi gratia frãgitur: ne quasi hominẽ tradat,quem filium dei nouerat. Quid Samaritana uilius? Non solũ ipsa credidit,& post sex uiros unum inuenit dominum: Messiamq; cognouit ad fontem,quem Iudæorũ populus ignorabat, sed & autor fit salutis multorũ,& Apostolis emẽtibus cibos,esurientẽ reficit,lassumq; sustentat. Quid Salomone sapientius? Attamen infatuatur amoribus mulierũ. Bonum est sal,nullumq; sacrificium absq; huius aspersione suscipitur. Vnde & Apostolus præcipit: Sermo uester semper in gratia sale sit cõditus. Quod si infatuatur,foras proiicitur: intãtumq; perdit nominis dignitatẽ,ut ne in sterquilinium quidẽ utile sit: quo solent credentiũ arua condiri,& sterile animarũ solũ pinguescere. Hæc dicimus,ut prima te fili Rustice frõte doceamus,magna cœpisse,& excelsa sectari: & adolescentiæ imò pubertatis incentiua calcantẽ: perfectæ quidẽ ætatis gradũ scãdere: sed lubricũ iter esse,per quod ingrederis: nec tantum sequi gloriæ post uictoriã,quantũ ignominiæ post ruinã. Nõ mihi nũc per uirtutũ prata ducẽdus est riuulus: nec laborandũ,ut ostendã tibi uariorũ pulchritudinẽ florũ: quid in se lilia habeant puritatis: quid rosa uerecundiæ possideat: quid uiolæ purpura promittat in regno: quid rutilantiũ spõdeat pictura gẽmarũ. Iam enĩ propitio deo,stiuã tenes. Iam tectũ atq; solariũ cũ Petro apostolo cõscendisti: qui esuriẽs in Iudæis,Cornelii saturatur fide: & famem incredulitatis eorũ,gentiũ cõuersione restinguit: atq; in uase euãgeliorũ quadrãgulo: qđ de coelo descẽdit ad terrã,docet̃ & discit omnes homines posse saluari. Rursumq; quod uiderat: in specie cãdidissimi linteaminis in superna trãsfert̃: & credẽtiũ turbã de terris ad coelum rapit: ut pollicitatio domini cõpleatur: Beati mundo corde: quoniã ipsi deũ uidebũt.

C Totum quod apprehẽsa manu insinuare tibi cupio,quod quasi doctus nauta, rudem
conor instruere uectorem:illud est,ut in quo littore pudicitiæpirata sit noueris, ubi Cha-
rybdis & radix omniũ malorũ auaricia,ubi Scyllæi obtrectatorũ canes, de quibus Apo-
stolus loquitur:Ne mordẽtes inuicem mutuo cõsumanini,quomodo in media tranquilli
tate securi,Libycis interdũ uitiorũ Syrtibus obruamur,quid uenenatorũ animantiũ,deser
tum huius seculi nutriat.Nauigãtes rubrũ mare,in quo optandũ nobis est, ut uerus Pha-
rao cũ suo mergatur exercitu:multis difficultatibus ac periculis ad urbem maximã perue
niunt.Vtroq; in littore gẽtes uagæ,imò beluæ habitãt ferocissimæ. Sẽper soliciti: semper
armati totius anni uehũt cibaria.Latẽtibus saxis uadisq; durissimis plena sunt omnia, ita
ut speculator doctus in summa mali arbore sedeat,& inde regẽdæ & circunflectendæ na-
2 uis dictata prædicet.Felix cursus est,si post sex mẽses supradictæ urbis portũ teneant, à
quo se incipit aperire oceanus:per quem uix anno perpetuo ad Indiam peruenitur, & ad
Gangẽ fluuiũ (quẽ Phison sancta scriptura cõmemorat) qui circumit totã terrã Euilath,
& multa genera pigmentorũ de paradisi dicitur fonte deuehere. Vbi nascitur carbũculus
& smaragdus:& margarita candẽtia,& uniones quibus nobiliũ fœminarũ ardet ambitio:
montesq; aurei,quos adire propter gryphas & dracones,& immensorũ corporum mon-
stra,hominibus impossibile est:ut ostẽdatur nobis,quales custodes habeat auaricia.Quor
sum ista? Perspicuum est,si negociatores seculi,tanta sustinẽt,ut ad incertas periturasq; di
uitias perueniãt,& seruẽt cũ animæ discrimine,quæ multis periculis quæsierũt:quid Chri
sti negociatori faciendũ est:qui uenditis omnibus quærit preciosissimũ margaritum? qui
totis substantiæ suæ opibus emit agrũ,in quo reperiat thesaurum,quem nec fur effodere,
nec latro possit auferre? Scio me offensurum esse quàm plurimos,qui generalẽ de uitijs
disputationẽ,in suam referunt contumeliam.Et dum mihi irascuntur:suam indicant con-
D scientiam:multoq; peius de se,quàm de me iudicant.Ego enim neminem nominabo : nec
ueteris comœdiæ licẽtia,certas personas eligã atq; perstringã.Prudentis uiri est, ac prudẽ
tium fœminarũ dissimulare:imò emendare quod in se intelligant, & indignari sibi magis
quàm mihi:nec in monitorẽ maledicta congerere.Qui etsi ijsdem teneatur criminibus,cer
te in eo melior est,quod sua ei mala non placent. Audio religiosam te habere matrẽ,mul
torum annorũ uiduam,quæ aluit,quæ erudiuit infantem:ac post studia Galliarum, quæ
uel florentissima sunt:misit Romã,non parcens sumptibus,& absentiam filij, spe sustinẽs
futurorum,ut ubertatem Gallici nitoremq; sermonis,grauitas Romana condiret:nec cal-
caribus in te,sed frenis uteretur,quod & in disertissimis uiris Græciæ legimus,qui Asianũ
tumorẽ Attico siccabant sale,& luxuriantes flagellis uineas,falcibus reprimebant, ut elo-
quentiæ torcularia,non uerborũ pampinis,sed sensuum quasi uuarum expressionibus re
dundarent.Hãc tu suspice,ut parẽtem:ama,ut nutricem:uenerare,ut sanctam.Nec aliorũ
imiteris exemplũ:qui relinquunt suas,& alienas appetunt : quorũ dedecus in propatulo
3 est,sub nominibus pietatis:quærentiũ suspecta consortia. Noui ego quasdam iam matu-
rioris ætatis,libertini generis adolescentibus delectari, & filios quærere spirituales, paula
timq; pudore superato,ficta matrũ nomina erũpere in licentiã maritalẽ. Aliæ sorores uir-
gines deserunt,& externis uiduis copulãtur.Sunt quæ oderunt suos,& non suorum pal-
pantur affectu:quarũ impatientia,index animi,nullã recipit excusationem:& cassa impu-
dicitiæ uelamenta,quasi aranearum fila dirumpit. Videas nõnullos accinctis renibus,pul
la tunica:barba prolixa,à mulieribus nõ posse discedere,sub eodẽ manere tecto:simul ini
re cõuiuia:ancillas iuuenes habere in ministerio,& præter uocabulum nuptiarum, omnia
esse matrimonij.Nec hæc culpa est Christiani nominis,si simulator religionis in uitio sit:
Quinimò cõfusio gentiliũ,cũ ea uident ecclesijs displicere,quæ omnibus bonis nõ placẽt.
Tu uero si monachus esse uis,nõ uideri:habeto curã,non rei familiaris,cui renunciãdo,
hoc esse cœpisti:sed animæ tuæ.Sordidæ uestes,cãdidæ mẽtis indicia sint:uilis tunica, cõ-
temptum

A temptum ſeculi probet: ita duntaxat, ne animus tumeat: nec habitus ſermoq; diſſentiant.
Balnearum fomenta nõ quærat, qui calorem corporis, ieiunior: cupit frigore extinguere.
Quæ & ipſa moderata ſint: ne nimia, debilitent ſtomachũ, & maiorẽ refectionẽ poſcentia,
erumpant in cruditatẽ: quæ parens libidinũ eſt. Modicus ac temperatus cibus, & carni &
animæ utilis eſt. Matrem ita uide ne per illam alias uidere cogaris: quarũ uultus cordi tuo
hæreant, & tacitum uiuat ſub pectore uulnus. Ancillas quæ illi in obſequio ſunt: tibi ſcias
eſſe in inſidijs. Quia quãto uilior earum cõditio: tanto facilior eſt ruina. Et Ioãnes Baptiſta
ſanctam matrẽ habuit, põtificisq; filius erat: & tamẽ nec matris affectu, nec patris opibus
uincebatur, ut in domo parẽtum cũ periculo uiueret caſtitatis. Viuebat in eremo, & oculis
deſiderantibus Chriſtum, nihil aliud dignabatur aſpicere. Veſtis aſpera: zona pellicea, ci-
bus locuſtæ, melq; ſylueſtre, omnia uirtuti & continentiæ præparata. Filij prophetarum
(quos monachos in ueteri teſtamẽto legimus) ædificabãt ſibi caſulas ꝓpter fluẽta Iorda-
nis, & turbis urbium derelictis, polẽta & herbis agreſtibus uictitabãt. Quãdiu in patria
tua es: habeto cellulã ꝓ paradiſo: uaria ſcripturarũ poma decerpe, his utere delitijs: harum
fruere cõplexu. Si ſcãdalizat te oculus, pes, manus, proijce ea. Nulli parcas, ut ſoli parcas
animæ. Qui uiderit, inquit dñs, mulierẽ ad concupiſcendũ eam, iam mœchatus eſt eam in
corde ſuo. Quis gloriabitur caſtũ ſe habere cor? Aſtra nõ ſunt mũda in cõſpectu domini:
quanto magis homines, quorũ uita tentatio eſt? Væh nobis, qui quoties cõcupiſcimus, to
ties fornicamur. Inebriatus eſt, inquit, gladius meus in cœlo, multo amplius in terra, quæ
ſpinas & tribolos generat. Vas electiõis, in cuius ore Chriſtus reſonabat: macerat corpus
ſuum, & ſubijcit ſeruituti, & tamen cernit naturalẽ carnis ardorem, ſuæ repugnare ſenten
tiæ, ut quod nõ uult, hoc agere cõpellatur, & quaſi uim patiẽs, uociferatur, & dicit: Miſer
B ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: Et tu te arbitraris abſq; lapſu, et uul
nere poſſe tranſire: niſi omni cuſtodia ſeruaueris cor tuũ, & cum ſaluatore dixeris: Mater
mea & fratres mei hi ſunt, qui faciunt uoluntatẽ patris mei? Crudelitas iſta, pietas eſt. Imò
quid tam pium, quàm ſanctæ matri, ſanctũ filium cuſtodire? Optat & illa te uiuere, & nõ
uidere ad tempus, ut ſemper cũ Chriſto uideat. Anna Samuelem, nõ ſibi, ſed tabernaculo
genuit. Filij Ionadab, qui uinũ & ſicerã nõ bibebãt: qui habitabãt in tẽtorijs, & quas nox
compulerat, ſedes habebãt: ſcribuntur in pſalmo, quod primi captiuitatẽ ſuſtinuerint, qui
ab exercitu Chaldæorum uaſtãte Iudæam, urbes introire cõpulſi ſunt. Viderint quid alij
ſentiant. Vnuſquiſq; enim ſuo ſenſu ducitur. Mihi oppidum carcer, et ſolitudo paradiſus
4 eſt. Quid deſideramus urbiũ frequentiã, qui de ſingularitate cẽſemur? Moyſes ut præeſſet
populo Iudæorũ, quadraginta annis eruditur in eremo: paſtor ouium, hominũ factus eſt
paſtor. Apoſtoli de piſcatione lacus Genezareth, ad piſcationẽ hominũ tranſierunt. Tunc
habentes patrẽ, rhete, nauiculã, ſequuti dñm, protinus omnia reliquerũt, portãtes quoti-
die crucem ſuã, & ne uirgã quidẽ in manu habẽtes. Hæc dico, ut etiã ſi clericatus te titillat
deſideriũ: diſcas quod poſſis docere, & rationabilẽ hoſtiã offeras Chriſto, ne miles anteq;
tyro, ne prius magiſter ſis, q; diſcipulus. Nõ eſt humilitatis meæ, neq; mẽſuræ, iudicare de
clericis, & de miniſtris eccleſiarũ ſiniſtrũ quippiã dicere. Habeant illi ordinẽ & gradũ ſuũ,
quẽ ſi tenueris, quomodo tibi in eo uiuendũ ſit: æditus ad Nepotianũ liber, docere te po-
terit. Nunc monachi incunabula, moresq; diſcutimus: & eius monachi, qui liberalibus
ſtudijs eruditus in adoleſcẽtia, iugũ Chriſti collo ſuo impoſuit. Primumq; tractãdum eſt,
utrum ſolus an cũ alijs in monaſterio uiuere debeas. Mihi quidẽ placet, ut habeas ſancto-
rum cõtuberniũ: nec ipſe te doceas, & abſq; doctore ingrediaris uiã, quã nunq; ingreſſus
es: ſtatimq; tibi in partẽ alterã declinãdũ ſit, & errori pateas: plusq; aut minus ambules, q;
5 neceſſe eſt: ne aut currẽs laſſeris: aut morã faciẽs, obdormias. In ſolitudine ſito, ſubrepit ſu-
perbia: Et ſi parũper ieiunauerit hominẽq; nõ uiderit, putat ſe alicuius eſſe momẽti. Obli-
tusq; ſui unde, & quò uenerit: intus corde: lingua foris uagatᷣ. Iudicat cõtra Apl̃i uolun-
tatem

C tatem alienos ſeruos,quò gula uoluerit,porrigit manum:dormit quãtum uoluerit:nullũ
ueretur,facit quod uoluerit:omnes inferiores ſe putat:crebriuſq; in urbibus,ꝙ in cellula
eſt:& inter fratres ſimulat uerecundiam,qui platearũ turbis colliditur.Quid igitur? Soli-
tariam uitã reprehẽdimus? Minime:quippe quã ſæpe laudauimus.Sed de ludo monaſte-
riorum,huiuſcemodi uolumus egredi milites:quos eremi dura rudimenta non terreant:
qui ſpecimen cõuerſationis ſuæ,multo tẽpore dederint:qui omniũ fuerint minimi,ut pri-
mi omniũ fierent:quos nec eſuries aliquãdo,nec ſaturitas ſuperauit:Qui paupertate lætã-
tur:Quorum habitus,ſermo,uultus,inceſſus,doctrina uirtutũ eſt : Qui neſciũt ſecũdum
quoſdam ineptos homines,dæmonum pugnãtium cõtra ſe portenta, cõfingere:ut apud
imperitos & uulgi homines,miraculũ ſui faciãt, & exinde lucra ſectẽtur. Vidimus nuper
& planximus,Crœſi opes unius morte deprehẽſas:urbiſq; ſtipes,quaſi in uſus pauperũ
congregatas, ſtirpi & poſteris derelictas. Tunc ferrũ quod latebat in profundo,ſuperna-
tauit aquæ,& inter palmarũ arbores,myrrhæ amaritudo mõſtrata eſt. Nec mirũ:Talem
& ſocium & magiſtrũ habuit:qui egentium famem,ſuas fecit eſſe diuitias:& miſeris dereli
cta,in ſuam reſeruauit miſeriam.Quorũ clamor tandem peruenit ad cœlum, & patiẽtiſſi-
mas dei uicit aures,ut miſſus angelus peſſimus,Nabal Carmelo diceret : Stulte hac nocte
auferent animã tuam à te,quæ autẽ præparaſti,cuius erunt? Volo ergo te,& propter cau-
ſas quas ſupra expoſui,nõ habitare cũ matre:& præcipue,ne aut offerentem delicatos ci-
bos,renuendo contriſtes:aut ſi acceperis,oleũ igni adijcias:& inter frequentiam puellarũ
per diẽ uideas,quod nocte cogites. Nunquã de manu & oculis tuis recedat liber,diſcatur
pſalterium ad uerbũ,oratio ſine intermiſſiõe,uigil ſenſus,nec uanis cogitationibus patẽs.
Corpus pariter & animus tendatur ad dñm.Iram uince patiẽtia:Ama ſciẽtiã ſcripturarũ,
& carnis uitia non amabis. Nec uacet mens tua uarijs perturbationibus. Quæ ſi pectori
D inſederint:dominabuntur tui:& te deducent ad delictum maximũ.Facito aliquid operis:
ut te ſemper diabolus inueniat occupatũ.Si apoſtoli habẽtes poteſtatẽ de euangelio uiue-
re,laborabant manibus ſuis,ne quem grauarent:& alijs tribuebant refrigeria,quorũ pro
6 ſpiritualibus debebãt metere carnalia,cur tu in uſus tuos ceſſura nõ præpares? Vel fiſcel-
lam texe iunco,uel caniſtrum lẽtis plecte uiminibus:ſarriatur humus,areolæ æquo limite
diuidantur:In quibus cum olerũ iacta fuerint ſemina,uel plantæ per ordinẽ poſitæ:aquæ
ducãtur irriguæ, ut pulcherrimorum uerſuum ſpectator aſſiſtas. Ecce ſupercilio cliuoſi
tramitis undam. Elicit,illa cadens raucũ per læuia murmur Saxa ciet,ſcatebriſq; arẽ-
7 tia temperat arua. Inſerantur infructuoſæ arbores,uel gemmis,uel ſurculis:ut paruo poſt
tempore,laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricare aluearia , ad quas te mittunt
Solomonis prouerbia,& monaſteriorum ordinem,ac regiam diſciplinam,in paruis diſce
corporibus. Texantur & lina capiendis piſcibus:ſcribantur libri, ut & manus operetur
cibum,& animus lectione ſaturetur. In deſiderijs eſt omnis ocioſus. Aegyptiorũ monaſte-
ria hunc morẽ tenent , ut nullum abſq; operis labore ſuſcipiãt,nõ tam propter uictus ne-
ceſſitatem,quàm propter animæ ſalutẽ. Ne uagetur pernicioſis cogitationibus mens,&
inſtar fornicantis Hieruſalẽ,omni tranſeunti diuaricet pedes ſuos. Dum eſſem iuuenis,
& ſolitudinis me deſerta uallarent:incentiua uitiorum ardoremq; naturæ ferre non pote-
ram,quem cum crebris ieiunijs frangerẽ mens tamen cogitationibus æſtuabat. Ad quam
edomandam:cuidam fratri,qui ex Hebræis crediderat : me in diſciplinam dedi , ut poſt
Quintiliani acumina,Ciceronis fluuios,grauitatemq; Frontonis , & lenitatem Plinij,al-
phabetum diſcerem,& ſtridentia anhelantiaq; uerba meditarer. Quid ibi laboris inſum-
pſerim,quid ſuſtinuerim difficultatis:quoties deſperauerim,quotieſq; ceſſauerim,et cõtẽ-
tione diſcendi rurſus inceperim:teſtis eſt cõſcientia:tam mea qui paſſus ſum, ꝙ eorũ qui
mecum duxerunt uitam. Et gratias ago domino,quod de amaro ſemine literarum,dulces
fructus carpo. Dicam & aliud,quod in Aegypto uiderim. Græcus adoleſcẽs erat in cœno

bio,qui

A bio,qui nulla continētia,nulla operis magnitudine flammam poterat carnis extinguere. Hūc periclitantē,pater monasterij hac arte seruauit. Imperat cuidam uiro graui, ut iurgijs atq; cōuicijs insectaretur hominē,& post irrogatam iniuriam,primus ueniret ad querimoniam. Vocati testes,pro eo loquebantur,qui contumeliam fecerat. Flere ille cōtra mendacium. Nullus alius credere ueritati: Solus pater defensionē suam callide opponere: ne abūdantiori tristicia absorberetur frater. Quid multa? Ita annus ductus est. Quo expleto, interrogatus adolescēs super cogitationibus pristinis,an adhuc molestiæ aliquid sustineret. Papæ,inquit: Viuere mihi nō licet,& fornicari libeat? Hic si solus fuisset,quo adiutore superasset? Philosophi seculi solēt amorē ueterē,amore nouo,quasi clauum clauo expellere. Quod & Assuero regi septē principes fecere Persarū,ut Vasthi reginæ desideriū,aliarum puellarū amore cōpescerēt. Illi uitiū uitio,peccatumq; peccato medicantur: nos amore uirtutum,uitia superemus. Declina,ait,à malo,& fac bonū: Quære pacem, & persequere eā. Nisi oderimus malum: bonū amare nō possumus. Quin potius faciendum est bonum,ut declinemus à malo. Pax quærenda,ut bella fugiamus. Nec sufficit eam quærere,nisi inuētam fugientemq; omni studio persequamur,quæ exuperat omnē sensum,in qua habitatio dei est,dicēte propheta: Et factus est in pace locus eius. Pulchreq; persequutio pacis dicitur,iuxta illud Apostoli: Hospitalitatē persequētes,ut nō leui usitatoq; sermone, & (ut ita loquar) summis labijs hospites inuitemus,sed toto mētis ardore teneamus, quasi offerentes se cū lucro nostro atq; compēdio. Nulla ars absq; magistro discitur. Etiam muta animalia & ferarū greges,ductores sequūtur suos. In apibus principes sunt. Grues unā

8 sequuntur ordine literato. Imperator unus. Iudex unus prouinciæ. Roma ut condita est: duos fratres simul habere reges nō potuit,& parricidio dedicatā. In Rebeccæ utero, Esau, & Iacob bella gesserunt. Singuli ecclesiarū episcopi,singuli archipresbyteri, singuli archi-

B diaconi,& omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In naui unus gubernator: in domo unus dominus: in quāuis grandi exercitu,unius signū expectatur. Et ne plura replicādo fastidiū legēti faciā: per hæc omnia ad illud tendit oratio: ut doceam te, nō tuo arbitrio dimittendū,sed uiuere debere in monasterio sub unius disciplina patris, consortioq; multorū: ut ab alio discas humilitatē,ab alio patientiam. Hic te silentiū,ille doceat mãsuetudinem: non facias quod uis: comedas quod iuberis: uestiare quod acceperis: operis tui pensum persoluas: subijciaris cui nō uis: lassus ad stratū uenias,ambulansq; dormites, & necdum expleto somno,surgere cōpellaris. Dicas psalmum in ordine tuo,in quo nō dulcedo uocis,sed mētis affectus quæritur,dicēte Apostolo: Psallam spiritu,psallam & mente: Et, Cātantes in cordibus uestris domino. Legerat enim esse præceptū: Psallite sapiēter. Seruias fratribus,hospitū laues pedes: passus iniuriam taceas: præpositum monasterij timeas,ut dominū: diligas,ut parētem. Credas tibi salutare quicquid ille præceperit,nec de maiorū sentētia iudices,cuius officij est obedire,& implere quæ iussa sunt,dicente Moyse: Audi Israël & tace. Tantis negocijs occupatus,nullis uacabis cogitationibus, & dum ab alio transis ad aliud opusq; succedit operi: illud solū mēte tenebis,quod agere cōpelleris.

Vidi ego quosdam, qui postq; renunciauere seculo,uestimentis duntaxat & uocis professione nō rebus,nihil de pristina conuersatione mutarunt. Res familiaris magis aucta q; imminuta. Eadē ministeria seruulorū,idem apparatus conuiuij. In uitro & patella fictili, aurū comeditur,& inter turbas & examina ministrorū,nomen sibi uēdicant solitarij. Qui uero pauperes sunt & tenui substātiola,uidēturq; sibi scioli: pomparū ferculis similes procedunt in publicū,ut caninam exerceant facundiā. Alij sublatis in altū humeris, & intra

9 se nescio quid cornicātes,stupētibusq; in terrā oculis,tumētia uerba trutinãtur,ut si præconem addideris,putes incedere præfecturā. Sunt qui humore cellarū immoderatisq; ieiunijs,tædio solitudinis ac nimia lectione,dū diebus ac noctibus auribus suis personant: uertuntur in melancholiā,& Hippocratis magis fomentis quàm nostris monitis indigēt.

Pleriq;

C Pleriq; artibus & negociationibus priſtinis carere nõ poſſunt: mutatiſq; nominibus inſti
torum, cadẽ exercent commertia: non uictum & ueſtitum, quod Apoſtolus præcipit, ſed
maiora quàm ſeculi homines, emolumenta ſectantes. Et prius quidem ab ædilibus quos
ἀγορανόμους Græci appellant, uendentiũ coërcebatur rabies, nec erat impune peccatũ. Nunc
autẽ ſub religionis titulo, exercentur iniuſta cõpendia, & honor nominis Chriſtiani, frau
dem magis facit quàm patitur. Quodq; pudet dicere, ſed neceſſe eſt, ut ſaltẽ ſic ad noſtrũ
erubeſcamus dedecus, publice extẽdentes manus, pãnis aurum tegimus: & contra omniũ
opinionem, plenis ſacculis morimur diuites: qui quaſi pauperes uiximus. Tibi cũ in mo-
naſterio fueris, hæc facere nõ licebit: & inoleſcẽte paulatim cõſuetudine, quod primũ co-
gebaris, uelle incipes, & delectabit te labor tuus: oblitusq; præteritorũ, ſemper priora ſe-
ctaberis: nequaquam conſiderans: quid alij mali faciant: ſed quid boni tu facere debeas.

Neq; uero peccantiũ ducaris multitudine: & te percuntium turba ſolicitet: ut tacitus
cogites. Quid? Ergo omnes peribũt, qui in urbibus habitãt? Ecce illi fruuntur ſuis rebus,
miniſtrãt eccleſijs: adeunt balneas: unguẽta nõ ſpernũt, & tamen in omnium ore uerſan-
tur. Ad quod & ante reſpõdi, & nũc breuiter reſpõdeo: me in præſenti opuſculo: non de
clericis diſputare, ſed monachũ inſtituere. Sãcti ſunt clerici, & omnium uita laudabilis. Ita
ergo age, & uiue in monaſterio: ut clericus eſſe merearis, ut adoleſcentiã tuam, nulla ſorde
cõmacules, ut ad altare Chriſti, quaſi de thalamo uirgo procedas, & habeas deforis bonũ
teſtimoniũ: fœminæq; nomen tuũ nouerint, & uultum tuum neſciant. Cum ad perfectã
ætatem ueneris, ſi tamen uita comes fuerit, & te uel populus, uel pontifex ciuitatis, in cle-
rum elegerit: agito quæ clerici ſunt: & inter ipſos ſectare meliores, quia in omni cõditione
& gradu, optimis mixta ſunt peſſima. Ne ad ſcribendũ cito proſilias, & leui ducaris in-
ſania. Multo tẽpore diſce quod doceas. Ne credas laudatoribus tuis, imò irriſoribus au-
D rem ne libẽter accõmodes: qui cũ te adulationibus fouerint, & quodammodo impotẽ mẽ
tis effecerint: ſi ſubito reſpexeris, aut ciconiarũ deprehendes poſt te colla curuari, aut ma-
nu auriculas agitari aſini, aut æſtuantẽ canis protendi linguã. Nulli detrahas, nec in eo te
ſanctũ putes, ſi cæteros laceres. Accuſamus ſæpe quod facimus, & cõtra noſmetipſos di-
10 ſerti: in noſtra uitia inuehimur: muti de eloquẽtibus iudicãtes. Teſtudineo Grunnius ince
debat ad loquendũ gradu, & per interualla quædã, uix pauca uerba carpebat, ut eũ puta
res ſingultire, nõ proloqui. Et tamen cũ menſa poſita librorum expoſuiſſet ſtruem: addu
cto ſupercilio, contractiſq; naribus ac fronte rugata, duobus digitulis cõcrepabat, hoc ſi-
gno ad audiendũ diſcipulos prouocans. Tum nugas meras fundere, & aduerſum ſingu-
11 los declamare. Creticũ diceres eſſe Longinum, Cenſoremq; Romanæ facundiæ. Notare
quem uellet, & de ſenatu doctorũ excludere. Hic bene nũmatus, plus placebat in prãdijs.
Nec mirũ, ſi qui multos ineſcare ſolitus erat: facto cuneo circũſtrepẽtium garrulorũ pro-
cedebat in publicũ: intus Nero, foris Cato: Totus ambiguus, ut ex contrarijs diuerſiſq;
naturis, unum monſtrũ nouamq; beſtiam diceres eſſe compactam: iuxta illud poëticum:
Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra. Nunquã ergo tales uideas, nec huiuſ
modi hominibus appliceris, nec declines cor tuũ in uerba malitiæ, & audias: Sedẽs aduer
ſus fratrem tuum loquebaris, & aduerſus filiũ matris tuæ ponebas ſcandalum. Et iterum:
Filij hominũ, dentes eorũ arma & ſagittæ. Et alibi: Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleũ,
& ipſi ſunt iacula: Et apertius in Eccleſiaſte: Sicut mordet ſerpẽs in ſilẽtio: ſic qui fratri ſuo
occulte detrahit. Sed dices: Ipſe nõ detraho, alijs loquẽtibus quid facere poſſum? Ad excu
ſandas excuſationes in peccatis iſta prætendimus. Chriſtus arte non illuditur. Nequaquã
mea, ſed Apoſtoli ſentẽtia eſt: Nolite errare: deus nõ irridetur. Ille in corde, nos uidemus
in facie. Solomon loquit̃ in prouerbijs, Ventus aquilo diſſipat nubes, & uultus triſtis, lin
guas detrahentiũ. Sicut enim ſagitta ſi mittatur contra duram materiam, nonnunquã in
mittentẽ reuertitur, & uulnerat uulnerantem, illudq; completur: Facti ſunt mihi in arcũ
prauum,

A prauum. Et alibi: Qui mittit in altum lapidẽ, recidet in caput eius: ita detractor cũ triſtem faciem uiderit audiẽtis, imò ne audiẽtis quidem, ſed obturantis aures ſuas, ne audiat iudicium ſanguinis: ilico cõticeſcit, pallet uultus, hæret labia, ſaliua ſiccatur. Vnde idem uir ſapiens: Cum detractoribus, inquit, ne miſcearis: quoniã repẽte ueniet perditio eorũ, & ruinam utriuſq; quis nouit? Tam ſcilicet eius qui loquitur, q̃ illius, qui audit loquẽtem. Veritas angulos nõ amat, nec quærit ſuſurrones. Timotheo dicitur: Aduerſum presbyterũ accuſationem, cito ne receperis. Peccãtem aũt, coram omnibus argue, ut & cæteri metum habeant. Non eſt facile de prouecta ætate credendum, quam & uita præterita defendit, & honorat uocabulũ dignitatis. Verum quia homines ſumus, & interdum cõtra annorum maturitatem, puerorum uitijs labimur: ſi me uis corrigere delinquentẽ, aperte increpa, tãtum ne occulte mordeas. Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit. Oleum autem peccatoris nõ impinguet caput meum. Quẽ enim diligit dominus, corripit: caſtigat autẽ omnem filium quẽ recipit. Et per Eſaiam clamat dominus: Populus meus, qui beatos uos dicunt, ſeducunt uos, & ſemitas pedũ ueſtrorum ſupplantant. Quid enim mihi prodeſt, ſi alijs mala referas mea? Si me neſciẽte, peccatis meis, imò detractionibus tuis aliũ uulneres: & cũ certatim omnibus narres, ſic ſingulis loquaris, quaſi nulli dixeris alteri? Hoc eſt non me emẽdare, ſed uitio tuo ſatisfacere. Præcipit dominus, peccãtes in os argui debere ſecretò, uel adhibito teſte: & ſi audire noluerint, referri ad eccleſiã, habẽdosq; in malo pertinaces, ſicut ethnicos & publicanos. Hæc expreſſius loquor, ut adoleſcentẽ meũ, & linguæ et aurium prurigine liberem: ut renatũ in Chriſto, ſine ruga & macula, quaſi pudicam uirginem exhibeam, caſtam tam mente quàm corpore: ne ſolo nomine glorietur, & abſq; oleo bonorum operũ, extincta lampade, excludatur à ſponſo. Habes iſtic ſanctum doctiſſimumq; pontificẽ Proculũ, qui uiua & præſenti uoce noſtras ſchedulas ſuperet, quotidianisq; tractatibus iter tuũ dirigat: nec patiatur te in partẽ alterã declinando, uiã relinquere

B regiam, per quã Iſraël ad terram repromiſſionis properãs, ſe trãſiturũ eſſe promittit. Atq; utinam exaudiatur uox eccleſiæ implorãtis: Domine, pacem da nobis. Omnia enim dediſti nobis. Vtinam quod renunciamus ſeculo, uoluntas ſit, nõ neceſſitas: & paupertas habeat expetita gloriã, non illata cruciatũ. Cæterũ iuxta miſerias huius tẽporis, & ubiq; gladios ſæuientes: ſatis diues eſt, qui pane nõ indiget. Nimium potẽs eſt, qui ſeruire nõ cogitur. Sanctus Exuperius Toloſæ epiſcopus, uiduæ Sareptẽſis imitator, eſuriẽs paſcit alios: & ore pallẽte ieiunijs, fame torquetur aliena, omnemq; ſubſtãtiã Chriſti uiſceribus erogauit. Nihil illo ditius, qui corpus domini caniſtro uiminco, ſanguinem portat in uitro. Qui auariciã eiecit è tẽplo: qui abſq; funiculo & increpatiõe, cathedras uẽdentiũ colũbas, id eſt dona ſancti ſpiritus mẽſasq; ſubuertit mãmonæ, & nũmulariorũ æra diſperſit, ut domus dei, domus uocetur orationis, et nõ latronũ ſpelũca. Huius è uicino ſectare ueſtigia, & cæterorum qui uirtutũ illius ſimiles ſunt, quos ſacerdotium & humiliores facit & pauperes. Aut ſi perfecta deſideras, exi cũ Abrahã de patria & cognatione tua, & perge quo neſcis. Si habes ſubſtantiam, uende, & da pauperibus. Si nõ habes, grandi onere liberatus es: nudum Chriſtum, nudus ſequere. Durum, grande, difficile, ſed magna ſunt præmia.

SCHOLIA.

Nihil Chriſtiano.) Rurſum ſuo more incipit à loco cõmuni, de periculis uarijs, quibus Chriſtiani uita obnoxia eſt, qui tamen non ſit alienus ab argumento epiſtolæ. Atque hanc partem uarijs allegorijs tractat & alluſionibus. Totum quod apprehenſa.) Admiſcet in loco communi propoſitionem, quam ſolitus eſt in initio ponere. Porrò apprehenſa manu dixit, quod ita ſoleamus ſeorſim ac familiariter libereq; monere amicum. Stiuam tenes.) Stiua ea pars aratri eſt, quam manu tenet qui arat, quaq; moderatur aratrum. Porrò tacite alluſit ad illud Euangelicum: Nemo qui poſtq; manum ad aratrũ miſit, retro reſpexerit, aptus eſt regno dei. Iam tectum atque ſolarium.) Quod Actuum capite decimo refertur de Petri uiſione, & de Cornelio centurione, mire trahit ad allegoriam: quam qui cupiet ad plenum intelligere, locum eum relegat. Scyllæi obtrectatorum canes.) Scylla ſaxum eſt in mari prominens, quod procul intuentibus, puellæ ſpeciem

C præbeat. Tum fragor assultantium undarum, latratum canum imitatur. Vnde poëtæ fingunt eam pu-
betenus cinctam canibus latrantibus, teste Marone: Candida succinctam latrantibus inguina mon-
stris. Itaq; in prima epistola Scyllam ad uoluptatum illecebras retulit, hic canum latratum ad obtre-
ctationem trahit. Libycis interdum syrtibus.) Syrtes loca maris sunt harenis fluctuantibus uado-
sa, quæ uel tranquillo mari perniciem adferunt nautis. Latentibus saxis.) Cautes sunt, quæ hoc ma-
gis formidandæ sunt nautis, quod non eminent. Vada sunt, cum subest fundus altior, nec satis est aquæ
2 sustinendis nauibus. Felix cursus.) Eleganter cursum uocat nauigationem. Significat autem per
allegoriam bene nobiscum agi, si diuturno studio tandem perueniamus ad perfectam pietatem.

Candentia margarita.) Nam uniones, ut testatur Plinius, potissimum candore cõmendantur. Mar-
garitum dixit in neutro genere. Nec ueteris comœdiæ.) Vetus comœdia, cuius generis extãt adhuc
Aristophanicæ, nominatim quosuis magna libertate taxabat: quæ rabies postea lege coercita est.
Vnde & prouerbium apud Græcos: De plaustro loqui. Apud Latinos autem loco ueteris comœdiæ
successit Satyra, mordax & hoc scripti genus. Asianum tumorem.) Tria sunt dicendi genera. Atti-
cum, quod pressum est, propterea quod Athenis iuberentur absque prooemijs & affectibus dicere.
Asianum, tumidum & redundans, pro gentis illius moribus rigidæ, & luxu rerum superfluentis. Rho-
dium, medium, & ex utroq; temperatum. Autor Cicero, & Quintilianus ultimi libri cap. penultimo.
Gallicum igitur dicendi genus cum Asiano confert. Vnde & alibi: Gallico, inquit, cothurno attolli-
tur, Romanum cum Attico. Non calcaribus, sed freno.) Allusit ad apophthegma Isocratis de
Ephoro ac Theopompo. Item Platonis de Aristotele ac Zenocrate, quod alter plus satis ardens, fre-
no opus haberet: alter tardior, calcaribus. Luxuriantes flagellis uineas.) Flagella uocat summos
uitium ramos flexiles. Luxuriat autem, quod præter modum lætum est. Pampini uero uitium folia
3 sunt. Libertini generis.) Vt hoc titulo prætexant libidinem, quod adolescentibus libertinis sint
ueluti patronæ. Cibus locustæ.) Plinius non uno loco testatur, populos quosdam locustis uiuere
sole siccatis. Pudet autem referre, quàm incepte hac de re ineptiant quidam, quasi uehementer lædatur
fama diui Ioannis Baptistæ, si dicatur hoc animante uictitasse tam uili cibo, quasi uero magis con-
uenerit, eum placentis ac murenis alitum fuisse. Filij prophetarum q.m.) Non quod certo cultu
aut titulis ab alijs distinguerentur, quemadmodum hodie monachorum uulgus: sed quod semoti ab
oppidorum frequentia, uitam agerent in solitudine, quam hodie nusquam esse malint, quàm in densis-
sima frequentia hominum, præsertim diuitum & crassulorum. Cellulam pro paradiso.) Paradisus
D Græcis hortum significat. In hortis autem olim uoluptatibus dabatur opera. Vnde & de hortis Epi-
curæis frequens apud autores mentio. Filij Ionadab.) Historia habetur apud Hieremiam prophe-
tam de filijs Ionadab: qui inuitati ut biberent uinum, recusarunt: nec ædificarunt domos, nec semen-
tem faciebant, nec plantabant uineas, ita edocti à patre, donec compulsi ab exercitu Nabuchodono-
sor, & exercitu Chaldæorum, conferrent sese in ciuitatem Hierusalem. Porrò quod primi ducti sint ca-
ptiui, id nusquam legitur, nec in psalmis, nec in alijs literis, nisi quod colligitur è titulo psalmi centesi-
mi trigesimiprimi, qui est huiusmodi: τῶν υἱῶν ἰωναδὰβ, καὶ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων. Id est: Filiorum
Ionadab, & horum qui primi captiui fuerunt. Nec in eo psalmo super hac re ulla fit mentio, ut testatur
4 & diuus Augustinus. De singularitate censemur.) Nam hinc Græcis monachi uocabulum, quasi
dicas, unicum & singularem. Nomen autem inde sumptum, quod olim pij quidam homines, partim
non ferentes gentilium in Christum blasphemias: partim afflicti ab inimicis Christianæ fidei, profu-
gerent aliquo in uastas solitudines, atq; ibi uiuerent: alij gregatim, quos Cœnobitas uocant: alij semo-
tim, quos appellant Anachoritas. Pastor ouium hi.s.o.p.) Festiua uicinitas uocum in ouium & ho-
minum. De Moyse habes Exodi 3. & 2. Lacus Genezareth.) Locus est Lucæ cap. 5. ubi Christus ita
loquitur Petro: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens. Et rationabilem hostiam of.) Allusit
ad locum qui est apud Paulum ad Rom. cap. 12. Exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam,
deo placentem, rationabile obsequium uestrum. Hieronymus nonnihil detorquẽs hunc Pauli locum,
allusit ad Græcam uocem λογικὴν, quod à sermone quoq; duci potest, ut intelligas coli deum, prædicã-
do Christum. De hoc uide nostra in Paulum scholia. Plusq; aut minus.) Vbi complures unà faciũt
iter, si quis fuerit lentior, ab alijs pergentibus utcunque protrahitur: si quis æquo properantior, à cæ-
teris retardatur. Contra, qui solus facit iter, aut studio perueniendi nimium festinat, aut tædio itine-
ris residet & obdormiscit alicubi. Rursum, qui solus ambulat, nonnunquã aberrat. Inter multos, si quis
5 aberrat, non deest qui commonstret uiam. Idem accidit in uita solitaria & gregaria. In solitudine si-
to.) Omnes fermè codices habebant, cito per c, nec mihi displicet omnino, si modo accipias cito pro
facile. Alienos seruos.) Ita Paulus ad Rom. cap. 14. Tu quis es, qui iudicas seruum alienum? De lu-
do.) Ludum hic scholam uocat. Nam tyrones ludum habebant, in quo prius rem bellicam discerent.

Qui specimen.) Specimen uocat degustationem, unde reliqua possint æstimari. Dæmonum con-
tra se) Mirum ut olim etiam fuerit hæc impostura. Nam hodie quoq; sunt, præsertim inter eos, qui
solitariam agunt uitam: qui uisiones & dæmonum infestationes, an fingant nescio, certe narrant. Sti-
pes.) Id est, minutulos nũmos, quos accipiunt mendici. Est autem tacita allusio uocũ in stipes & stirpi.

A Tunc ferrum.) Allusit ad historiam Helizæi,quæ habetur.4.Reg.cap.6. Inter palmarum ar.) Ni-
hil enim huius arboris fructu dulcius:quas palmulas uocant. Vt angelus.) Miscuit historiam Na-
bal,quæ est primo libro Reg.cap.25.cum dicto Euangelico quod est apud Lucam cap.12. Quidam co-
dices non habent,angelus pessimus,sed angelus,quod magis placet,quod illic legimus illi à deo dictũ,
nisi angelum accipis pro nuncio,quod adfertur. Fiscellam texe iunco.) Fiscella sportula est rustica-
na,qua recentem caseum,aut arborum fructus,aut simile quippiam portabant.Diminutiuum à fisci-
na.Vergilius: Viridi fiscellam texit hibisco. Et rursum:Et rubea texatur fiscina uirga. Lentis.)
6 Id est,flexilibus. Sarriatur humus.) Sarrire est sarculo frangere glebas,ac repurgare terram. Areo-
læ.) Diminutiuum est ab area.Sic autem uocat sectas in quadrum planicies in hortis, quas uulgo no-
strates lectulos uocāt.Limites appellat semitas,quibus areolæ discernũtur. Ecce supercilio.) Hi uer-
sus sunt apud Vergilium primo Georgicôn libro.Nec sine causa dixit Hieronymus,spectator assistas.
Nam poeta cum dicit,ecce,uelut ad spectaculum inuitat:& ipsa carminis compositio pene ob oculos
ponit,ac repræsentat aquam à summo cliuo exilientem,celeritate dactylorum,Elicit,illa cadens.Dein-
de per obstantia saxa cum murmure nonnihil luctantem,Raucum per læuia murmur. Rursum per a-
grum,nunc celerius,nunc tardius,utcũque loci commoditas aut incommoditas occurrerit, huc & illuc
discurrentem,Scatebrisq; arentia temperat arua. Inserantur infructuosæ.) Nonnulli codices habēt,
fructuosæ.Mihi magis probatur ut legamus,infructuosæ. Nam fructuosum,nescio an Latine dici pos-
sit.Quanquam & ad sensum magis quadrat,infructuosæ.Siquidem inseri dicitur nō solum id quod im-
mittitur,uerumetiam arbor in quam immittimus.Inserũtur aũt infrugiferæ,ueluti platanus , phagus,
ornus,ut arte fiant frugiferæ,quo maiorem adferant uoluptatē suo cultori. Vnde Flaccus: Vt gau-
det,insitiua decerpens pyra. Vel gēmis uel surculis.) Veteres tradiderunt tria insitionũ genera. Vnũ
quo resecta & fissa arbor seu planta,recipit in medullam immissum surculum.Alterum,cum resecta in-
ter librum & materiam recipit semina.Tertium,cum gemmæ infoditur surculus.Gemmam autē rusti-
7 ci uocabant tumorem corticis,à quo rupto prodeunt nouæ frondes. Dulcia poma.) Equidē malim,
dulcia præmia, nisi refragarentur exemplaria. Solomonis prouerbia.) Sic enim legis Ecclesiastici
cap.11.Breuis in uolatilibus est apis,& initium dulcoris habet fructus eius. Ac regiam disciplinam.)
De politia apum admirabili,refert Vergilius Georgicôn lib.4.& Plinius. Diuaricet pedes suos.)
Allusit ad id quod est apud Ezechielem cap.16.Diuisisti pedes tuos omni transeunti,utens similitudi-
ne prostitutæ,quæ quēuis admittit ad coitum. Quintiliani acumina.) Tribuit Quintiliano acumen:
B Ciceroni copiam & facilitatem,quasiq; fluxum:Plinio lenitatem,quod compositus sit, & minus acri-
bus affectibus.De Frontone meminit & Iuuenalis:Frontonis platani, conuulsaq; marmora clamant.
In summa sentit,post studia rhetorices. Nulla continentia.) Continentiam hic uocat abstinentiã cibi,
potus,& somni. Clauum clauo.) Græcum prouerbium est,quoties malum malo propellitur: ueluti
si quis impudentiam impudentia retundat. Leui usitatoq;.) Quidam codices pro usitato habent, ci-
tato. Vtraq; lectio tolerabilis est. Summis labijs.) Prouerbium est Græcum,cum quis non ex animo
loquitur,ut in Chiliadibus nostris ostendimus. Quasi adferentes secum.) Si licet aliquid refraganti-
bus exemplaribus immutare,malim ita legi, quasi offerentes se cum lucro nostro atque compendio.
Quidam enim ob id non gaudent hospitum aduentu,quod damni nōnihil adferre uideantur rei dome-
sticæ:at quos intelligunt lucrum adducturos,eos apprehensos retinent,nec sinunt abire. Ordine li-
8 terato.) Volantes enim exprimunt alpha Λ. Sic enim pingebant antiqui , ut V inuersum referat.De
quo Plinius lib.10.cap.22. Duos fratres.) Romulum & Remum . Romulus Remum occidit , quod
mœnia transilisset,atque ita Fraterno primi maduerunt sanguine muri,quod Hieronymus dedicatio-
nem appellat. In quāuis gran.) Quāuis,id est,quantumuis.Signum autem dat imperator militibus
ineundi prælij,& signo dato iubet desistere. Pensum.) Id est,modum operis præscriptum. Sumptum
à penso lanarum,quod certi ponderis singulis puellis dabatur. In ordine tuo.) Ita quondam laboran-
tes monachi,uicissim psalmum aliquem recitabant,ut aliorum opus non intermitteretur.& semper au-
diretur aliquid sacri. Nunc ociosi quidam nihil aliud faciunt. Aurum comeditur.) Aurum uocat rē
magno emptam:ut Christus in Euangelio:rapinas in catinis,uocat precium rapina partum. Et exa-
mina.) Ita uocat numerum innumerabilem.Et Horatius,ditis examen domus , ab apum examinibus
ducta similitudine. Pomparum ferculis.) Pompæ dicuntur publicæ ostentationes , ut in ludis so-
lennibus,in triumphis,in funeribus.Fercula uero dicuntur currus:quibus circunferuntur spectandæ
imagines deorum,aut similia. Vnde Naso: Aurea pompa uenit, à Græco uerbo πέμπω, quod est du-
co. Caninam facundiam.) Sic Appius uocare consueuit maledicam ac rixosam eloquentiam, ut te-
statur Nonius Marcellus in dictione Rabula, Salustium adducēs. Sumptum est autem à canum rixa.
9 Quin & ipsa uox rixa,à canibus, hoc est, à canina litera rho , deducta est. Cornicantes.) Allusit ad
Persianum illud in Satyra quinta: Et clauso murmure raucus, Nescio quid tecum graue cornicaris
inepte. Quod Græci uocant κρώζειν. Est autem mira personæ ὑποτύπωσις. Verba trutinantur.) Re-
tulit locum,qui est apud Persium Satyra tertia, Obstipo capite,& figētes lumina terræ. Murmura
cũ secum & rabiosa silentia rodunt:Atq; exporrecto trutinãtur uerba labello. Siquidē quod ait Per-

C fius,Obstipo capite,Hieronymus explicat,stupentibus in terrā oculis. Iniusta cōpendia.) Cōpendia
hoc loco lucra uocat,ut pugnet cum dispendijs. Oblitus præteritorū.) Allusit ad id quod est apud
Paulum in epist.ad Philip.cap.3.Eorum quæ retro sunt oblitus,in ea quæ ante sunt &c. Nonnihil ta-
men immutauit Pauli sententiam.Nanq; sic habet ille: τὰ μ̀ ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτει-
νόμενος, id est, ea quæ à tergo sunt obliuiscens,in ea quæ à fronte sunt enitens.Est enim metaphora à
currentibus in stadio sumpta. Ἀγορανόμοι.) ἀγορὰ forum, νόμος lex.Inde dictus magistratus, qui mer-
catui legem præscribat.Aediles quoq; apud Romanos similia curabant,si mensura minor, si precium
iniquius,si parum syncerum oleum fuisset. Aut ciconiarū.) Allusit ad Persianū illud: O lane, à ter
go quem nulla ciconia pinsit, Nec manus auriculas imitata est mobilis albas. Nam his gestibus irri
debant à tergo. Aut æstuantē.) Sequitur apud Persium eodem in loco: Aut linguæ, quantū sitiat
10 canis Apula,tantum.Nam hoc quoq; gestu deridemus. Testudineo Grunnius.) Quoniam à uero
nomine uoluit abstinere,facticio est usus.Nam Grunnius à grunniendo deducitur,quæ uox est porco
rum.Ad eundem ferme modum loquuntur,qui fastu turgidi,uocem ex imo promunt gutture. Exta-
bat olim ludicrum argumentū,cui titulus erat, Grunnij Corocottæ testamentum, Porcello huiusmo-
di nomine & cognomine afficto,utraq; uoce facticia. Extat hodieq; Gryllus Plutarchi, quod Græci
grunnire dicant γρύζειν. De testamento Grunnij Corocottæ meminit Hieronymus in præfatione duo-
decimi cōmentariorū libri in Esaiam.Facete in una persona duo coniunxit animātia,suem, & testudinē
quorum alterum repræsentabat uocem ex imò gutture promens,& alterum incessu lento ac fastuoso,
perinde quasi Iunonis sacra ferret. Creticum diceres Longinū.) Nec hic locus uidetur carere men-
do.De Lōgino Cassio & docto & diuite meminit Tacitus quem ob inuidiam opum, ad quas erat eue-
ctus maximas,Nero iussit interfici.Meminit & Iuuenalis: Longinum. Et magnos Senecæ prædiuitis
hortos. Creticorū gens apud Romanos erat inter primas nobilis ac potens.Vnde idem Satyricus: Et
metuas,ne tu sis Creticus aut Camarinus. Verum haud scio an Criticus legendū sit. Vocabantur eñ
Critici docti quidam,qui de scriptis aliorū iudicabant,reponenda ne essent in templo Apollinis, an reij
11 cienda.Nam cum hoc quadrat quod sequitur:Cēsoremq; Romanæ facundiæ. Cēsoriumq; Roma.)
Nonnulli codices habebant,censorem,alij censorinum.Sed rectius est censorium,ut intelligas Catonē
maiorem,qui Censorius dictus est,quasi dicas Aristarchum totius rei literariæ.Et elegāter adiecit, Ro
manæ facundiæ,quasi id esset in Romana facundia,quod Cato fuit in Romana Rep. De senatu do-
D ctorum.)Nam hoc quoq; licebat censoribus Romanis,senatu expellere:quemadmodum Portius Ca-
to Titum Flaminium senatu mouit:Iunius Brutus,Lucium Antoniū.Item alios alij:sicuti refert Vale
rius Max.lib.2,cap.de censoria nota. Hic bene nūmatus.) Diues erat,& laute accipiebat hominem.
Vnde magis placebat in prandio,quàm in dicendo:& melior conuiuator,quàm orator. Nec mirū.)
Hunc locum in omnibus quæ uidere contigit exemplaribus,repperi deprauatum,è quibus tamen mi
hi uideor germanam deprehendisse scripturam.Nec mirum,si qui multos inescare solitus erat, facto cu
neo procedebat in publicum,intus Nero,foris Cato.Lautis cōuiuijs conciliabat fauorem multorum.
Iuxta Persianum illud: Calidum scis ponere sumen. Scis comitem horridulum trita donare lacer-
na. Intus Nero.) Ob luxum uitæ:foris Cato,ob supercilium & seueritatē incessus & habitus. Viā
12 relinquere regiam.) Regiam publicam ac rectam uocat,alludens interim ad locum qui est in Nume-
ris cap.20.Moses missis nuncijs ad Edom,petit transitum per illius fines:Hæc,inquit,mādat frater tuus
Israel.Ac post paucula:Nō ibimus per agros,nec per uineas,nec bibemus aquas de puteis tuis,sed gra
diemur uia publica:nec ad dexteram,nec ad sinistram declinantes,donec transeamus terminos tuos.

Qui funiculo increpationis.) Quædam exemplaria sic habebant:Qui absq; funiculo & increpatio-
ne,cathedras uendentium columbas,id est,dona sancti spiritus mensasq; subuertit.Nonnulla sic habe-
bant:Qui funiculo increpationis &c.Verū prior lectio mihi magis arridet:est enim argutior . Etenim
amoto auro argentoq; hoc est auariciæ materia,submouerat & auariciam,idq; sine increpatione.Nam
quorsum opus flagello,cum subducta sit peccandi materia: Illud annotandum,quod diuus Hierony-
mus tantopere laudat in episcopo,quod sacra uasa in pauperum erogarit alimentum , & templum dei
spoliarit,ne deesset pauperibus:cum nunc pleriq; plusq; sacrilegiū esse ducāt, aliquid de donarijs sacris
tollere,etiam si uniuersi pauperes Saguntina,quod aiunt,fame laborent.

ANTIDOTVS. Nequē illud offendat,quod in hac epistola,sicuti nec in superioribus, diuus Hie-
ronymus nihil eorum præcipit,quæ his temporibus à monachis exigūtur.Permittit possessionem rei
familiaris,modo sit moderata.Permittit uitam agere cum matre,cum sorore:deniq; cum quibuslibet ui
ris aut mulieribus,modo fugiat suspectam ac periculosam consuetudinem . Hortatur, non exigit : ut
si malit peregre uiuere , in contubernio multorum , patris alicuius arbitrio uiuat potius , quàm solus
suo.De monasterio certo,de figura,aut colore,aut materia uestis,nulla usquam mentio . Tantum eius-
modi uestitum uult esse , ut nec sordibus hypocrisim, nec nitore fastum præ se ferat.Iam de tribus illis
uotis,quæ uocant solennia , ne uerbum quidem ullum.Laudat in hoc eloquentiæ studium,quodq; lite
rarum gratiam procul semotas adierit regiones. Sed meminisse debemus, id quod palàm liquet ex
huius scriptis,ætate Hieronymi nondum fuisse hoc monachorum genus,cuiusmodi nostra tempestate
uidemus:

A uidemus: quos omnes utinam tam pios haberet mundus, ꝙ habet multos: & ita sanctimonia cæteris antecellentes, ut ornatu differũt. Nam illis temporibus monachi nihil aliud erãt, quàm uita seueriore mundi contemptum profitentes, nihilominus episcopo suo parebant sicut cæteri: & clericorũ munere fungebantur, sicut & cæteri. Porrò monachis olim nõ fuisse interdictam rerũ suarum possessionẽ, uel Augustinus est testis in libro de hæresibus ad Quoduultdeũ, cuius hæc sunt uerba: Apostolici, inquit, qui se isto nomine arrogantissime uocauerunt, eo quod in suam cõmunionem non reciperent utentes coniugibus, & res proprias possidentes, quales habet catholica ecclesia, & monachos & clericos plurimos. Idem in regula suorum clericorum, prohibet ne sit notabilis illorũ habitus, nec uestibus affectent placere, sed moribus: hoc est, si meliores uelint uideri cæteris, non id agant nouo colore, aut forma uestis, sed probitate uitæ. Non igitur mirum, si nihil de his meminerit Hieronymus, quæ nondum erant instituta. Et haud scio, an nunc quoq; magis expediret ecclesiæ Christianæ, si pauciora forent monasteria, quorum magnã partẽ ad mores parum religiosos prolapsam uidemus: essetq; omniũ idem cultus, eædem preces, eademq; uitæ ratio. Postremo quàm minimum seruitutis ac ceremoniarum, quæ magis ad Iudæos pertinent, ꝙ ad Christianos: & superstitiosum facere possunt, pium non possunt.

IN EPISTOLAM SEQVENTEM.

Familiaris est epistola, nec eget argumento, præsertim tam breuis.

HIERONYMVS AD FLORENTIVM.

QVantus beatitudinis tuæ rumor diuersa populorũ ora cõpleuerit, hinc poteris æstimare, quod ego te ante incipio amare, quàm nosse. Vt enĩ, ait Apostolus, quorundã hominũ peccata manifesta sunt, præcedẽtia ad iudiciũ: ita ecõtrario tuæ dilectionis fama dispergitur, ut nõ tantum laudãdus sit ille qui te amat, ꝙ scelus putetur facere ille, qui non amat. Prætermitto innumerabiles, in quibus Christum sustentasti, pauisti, uestisti, uisitasti. Heliodori fratris à te adiuta necessitas, multorũ etiã poteſt ora laxare, quibus gratijs, quo ille præconio peregrinationis incõmoda à te fota referebat: Ita ut ego ille tardissimus, quẽ intolerabilis languor uexat, pennatis, ut aiunt, pedibus, certe charitate & uoto te salutauerim, & etiã cõplexus sim. Gratulor itaq; tibi, & nascẽtem amicitiã, ut dominus cõfœderare dignetur, precor. Et quia frater Ruffinus, qui cũ
B sancta Melania ab Aegypto Hierosolymã uenisse narratur, indiuidua mihi germanitatis charitate cõnexus est: quæso ut epistolã meã huic epistolæ tuæ copulatam, ei reddere non graueris. Noli nos eius æstimare uirtutibus. In illo cõspicies expressa sanctitatis uestigia: et ego cinis & uilissima pars luti, etiã fauilla, dum uertor, satis habeo, si splendorẽ morũ illius imbecillitas oculorũ meorũ ferre sustineat. Ille modo se lauit, & mũdus est, & tãq; nix dealbatus: ego cũctis peccatorũ sordibus inquinatus, diebus ac noctibus opperior cũ tremore reddere nouissimũ quadrãtem. Sed tamẽ quia dominus soluit cõpeditos, & super humilẽ & trementẽ uerba sua requiescit, forsitan & mihi in sepulchro scelerũ iacenti, dicat: Hieronyme, ueni foras. Sanctus presbyter Euagrius plurimũ te salutat: & Martinianũ fratrem iuncto salutamus obsequio: quem ego uidere desiderans, catena languoris innector.

SCHOLIA.

Pennatis, ut aiunt, pedibus.) Ita significabant miram celeritatem, sumpto prouerbio à Mercurio, cuius pedibus alas addidere poetæ.

IN EPISTOLAM SEQVENTEM.

Et hæc familiaris est, nec eget argumẽto, ne scholijs quidẽ. Nisi quod ex hac liquet, diuũ Hieronymũ apud Treuiros aliquãdiu fuisse cõmoratũ: ut apud quos grãde uolumen Hilarij de synodis descripserit suis ipsius articulis. Est autẽ Treuirorũ metropolis inter imperiales Germaniæ ciuitates, uel in primis inclyta, ad Mosellæ ripam, plurimum adhuc obtinẽs antiquitatis. Quæ mihi iure optimo gloriari posse uidetur, quod tam eximium uirũ hospitẽ habuerit: atq; id quidem non exiguo temporis spacio.

HIERONYMVS AD FLORENTIVM.

IN ea mihi parte eremi cõmorãti, quæ iuxta Syriam Saracenis iũgitur, dilectionis tuæ scripta perlata sunt. Quibus lectis, ita redaccẽsus est animus Hierosolymã proficiscẽdi, ut penè nocuerit proposito, quod profuerat charitati. Nũc igitur quomõ ualeo, pro me tibi literas repræsento: et si corpore absens, amore tamen & spiritu uenio: impẽdio exposcẽs: ne nascẽtes amicitias, quæ Christi glutino cohæserũt, aut tẽporis, aut locorũ magnitudo diuellat, quin potius fœderemus eas reciprocis epi-

C stolis. Illæ inter nos currant, illæ sibi obuiët, illæ nobiscũ loquãtur. Non multũ perdiruta erit charitas, si tali secũ sermone fabuleт. Ruffinus aũt frater, ut scribis, necdũ uenit: & si uenerit, nõ multũ proderit desiderio meo, cũ eum iam uisurus nõ sim. Ita enĩ & ille lõgo interuallo separatus est, ut huc nõ possit excurrere: & ego arreptæ solitudinis terminis arceor, ut cœperit iam mihi nõ licere quod uolui. Ob hoc & ego obsecro, & tu ut petas plurimũ quæso, ut tibi beati Rhetitij Augustudunẽsis episcopi cõmentarios ad scribẽdũ largiatur, in quibus Canticũ canticorũ sublimi ore disseruit. Scripsit mihi & quidã de patria supradicti fratris Ruffini, Paulus senex, Tertulliani suũ codicem apud eũ esse, quẽ uehementer reposcit. Et ex hoc quæso, ut eos libros, quos me nõ habere breuis subditus edocebit, librarij manu in charta scribi iubeas. Interpretationẽ quoq; psalmorũ Dauidicorũ, & prolixũ ualde librum de synodis sancti Hilarij, quem ei apud Treuiros manu mea ipse descripseram, ut mihi trãsferas peto. Nosti hoc esse animæ pabulũ, si in lege domini meditetur die ac nocte. Cæteros hospitio recipis, solatio foues, sumptibus iuuas. Mihi si rogata præstiteris, cuncta largitus es. Et quoniã largiẽte dño, multis sacræ bibliothecæ codicibus abũdamus, impera uicissim quodcunq; uis, mittam. Nec putes mihi graue esse, si iubeas. Habeo alumnos, qui antiquariæ arti seruiunt. Neq; uero beneficiũ pro eo quod polliceor postulo. Heliodorus frater mihi indicauit, te multa de scripturis quærere, nec inuenire. Aut si omnia habes, incipit sibi charitas uẽdicare, plus petere. Magistrum autẽ pueri tui (de quo dignatus es scribere, quẽ plagiatorem eius esse nõ dubium est) sæpe Euagrius presbyter, dum adhuc Antiochiæ essem, me præsente corripuit. Cui ille respondit: Ego nihil timeo. Dicit se à dño suo fuisse dimissum: & si uobis placet, ecce hic est, trãsmittite quò uultis. In hoc arbitror me nõ peccare, si hominẽ uagum nõ sinam lõgius fugere. Quapropter quia ego in hac solitudine cõstitutus, nõ possum agere quod iussisti, rogaui charissimum mihi
D Euagrium, ut tam tui quàm mei causa instanter negocium prosequatur.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Lætam hortatur, ut filiam iam inde ab ipsis incunabulis instituat ad pietatem Christianam, & statim anteq; ullis inficiatur uitijs, sanctas imbibat cantiones, ut & inter blanditias nutricum, & lusus puellares, Christi gustum hauriat. Deinde de cultu, de uictu, & quomodo iam adolescẽs sit à seculariũ arcẽda contagio, de studio diuinæ scripturæ, de fugiendis apocryphis, saluberrima tradit præcepta, adhortans ut mature mittatur in Bethlehem, anteq; ulla macula cõtaminetur, se & magistrum & nutritium fore pollicẽs. Hãc Lætam Toxotius Paulæ filius duxerat uxorem, ex qua filiam nomine Paulam suscepit, quam auia Paula uirginitati destinarat: ut testatur Hieronymus in Epitaphio Paulæ. Ipsa mater Læta, mortuo Toxotio, monitis & exemplo socrus, in uiduitate perseuerare decreuerat.

HIERONYMVS AD LAETAM DE INSTITVTIONE FILIAE.

Apostolus Paulus scribens ad Corinthios, & rudem Christi ecclesiã sacris instituens disciplinis, inter cætera mãdata hoc quoq; proposuit, dicẽs: Si qua mulier habet uirũ infidelẽ, & hic cõsentit habitare cũ ea, nõ dimittat uirum. Sancti-
E ficatus est enim uir infidelis in uxore fideli: & sanctificata est mulier infidelis, in uiro fideli. Alioqui filij uestri immundi essent, nũc autẽ mundi sunt. Si cui forte hactenus uidebantur nimiũ disciplinę uincula laxata, & præceps indulgẽtia præceptoris, cõsideret domũ patris tui, clarissimi quidẽ & eruditissimi uiri, sed adhuc ambulantis in tenebris: & intelliget consiliũ Apostoli illuc profecisse, ut radicis amaritudinẽ, dulcedo fructuũ compensaret: & uiles uirgulæ, balsama preciosa sudarẽt. Tu es nata de impari matrimonio: de te & Toxotio meo Paula generata est. Quis hoc crederet, ut Albini pontificis neptis de repromissione martyris nasceretũ: ut præsente & gaudẽte auo, paruulæ adhuc lingua balbutiens, Christi alleluia resonaret: ut uirginẽ dei in suo gremio nutriret senex? Et bene feliciterq; expectauimus. Sãcta & fidelis domus uirũ sanctificat infidelẽ. Iam candidatus est fidei, quem filiorũ & nepotum credens turba circundat. Ego puto etiã ipsum Iouem si habuisset talem cognationẽ, potuisse in Christũ credere. Despuat licet & irrideat epistolam meam, & me uel stultum, uel in sanum clamitet: hoc & gener eius faciebat anteq; crederet.

A 1 Fiunt,nō naſcūtur Chriſtiani.Auratū ſqualet capitoliū.Fuligine & aranearū telis omnia
Romæ tēpla cooperta ſunt.Mouetur urbs ſedibus ſuis,& inundans populus ante delu-
bra ſemiruta,currit ad martyrū tumulos.Si non extorquet fidē prudentia,extorqueat ſal
tem uerecundia.Hoc Læta religioſiſſima in Chriſto filia dictum ſit,ut nō deſperes parētis
ſalutē:& eadē fide qua meruiſti filiam,& patrē recipias,totaq́ domus beatitudine perfrua
ris,ſciēs illud à domino repromiſſum:Quæ apud homines impoſſibilia,apud deū poſſibi
lia ſunt.Nunc eſt ſera cōuerſio.Latro de cruce tranſijt in paradiſum: Nabuchodonoſor
rex Babylonis,poſt efferationē corporis & cordis:et beluarū in eremo cōuictū,mētē rece-
pit humanā.Et,ut omittā uetera,ne apud incredulos nimis fabuloſa uideant̄, ante paucos
annos propinquus ueſter Gracchus nobilitatē patritiā ſonans nomine, cum præfecturā
3 gereret urbanā,nónne ſpecū Mythræ,& omnia portētuoſa ſimulacra,quibus Corax,Ni
4 phus miles,Leo,Perſes,Helios,Bromius pater initiant̄,ſubuertit,fregit,exuſſit:& his qua
ſi obſidibus ante præmiſſis,impetrauit baptiſmū Chriſti.Solitudinē patitur & in urbe gē
tilitas.Dij quondā nationū cū bubonibus & noctuis in ſolis culminibus remāſerūt.Vexil
la militū,crucis inſignia ſunt.Regū purpuras & ardētes diadematū gēmas, patibuli ſalu-
5 taris pictura cōdecorat.Iam & Aegyptius Serapis Chriſtianus factus eſt. Marnas Gazæ
luget incluſus,& euerſionē tēpli iugiter pertremiſcit.De India,Perſide, Aethiopia mona-
chorū quotidie turmas ſuſcipimus.Depoſuit pharetras Armenius,Huni diſcūt pſalteriū,
Scythiæ frigora,feruēt calore fidei,Getarū rutilus & flauus exercitus, eccleſiarū circūfert
tentoria,& ideo forſitan cōtra nos æqua pugnāt acie,quia pari religione confidunt.Penè
lapſus ſum ad aliā materiā,& currente rota,dum urceum facere cogito,amphoram finxit
6 manus. Propoſitū eīn mihi erat,ſanctæ Marcellæ & tuis precibus inuitatū,ad matrem
id eſt,ad te ſermonē dirigere,& docere:quomō inſtituere Paulā noſtrā debeas, quæ prius
Chriſto cōſecrata eſt,quàm genita:quā ante uotis,quàm utero cōcepiſti. Vidimus aliquid
B tēporibus noſtris de ꝓphetalibus libris:Anna ſterilitatē alui,fœcūditate mutauit. Tu lu-
ctuoſam fœcūditatē,uitalibus liberis cōmutaſti. Fidēs loquor,accepturā te filios, quæ pri
mū fœtum dño reddidiſti.Iſta ſunt primogenita,quæ offeruntur in lege.Sic natus eſt Sa-
muel,ſic ortus Sāpſon eſt,ſic Ioānes Baptiſta ad introitū Mariæ exultauit & luſit.Audie-
bat eīn uerba dñi per os uirginis pertonantis: & de utero matris in occurſum eius geſtie-
bat erūpere.Igitur quæ de repromiſſione nata eſt, dignā habeat ortu ſuo inſtitutionē parē
tum.Samuel nutritur in templo,Ioannes in ſolitudine præparatur.Ille ſacro crine uenera
bilis eſt,uinū & ſicerā nō bibit:adhuc paruulus cū dño ſermocinatur.Hic fugit urbes,zo-
na pellicea cingitur,locuſtis alitur ac melle ſylueſtri:& in typum pœnitentiæ prædicādæ,
tortuoſiſſimi animalis ueſtitur exuuijs.Sic erudiēda eſt anima,quæ futura eſt templū dei.
Nihil aliud diſcat audire,nihil loqui,niſi qđ ad timorē dei pertinet.Turpia uerba nō intel
ligat,cantica mundi ignoret.Adhuc tenera lingua,pſalmis dulcibus imbuatur.Procul ſit
ætas laſciua puerorū:ipſæ puellæ & pediſequæ à ſecularibus cōſortijs arceantur,ne quod
male didicerint,peius doceāt.Fiāt ei literæ uel buxeæ,uel eburneæ,& ſuis nominibus ap-
pellent̄.Ludat in eis,ut & luſus ipſe eruditio ſit.Et nō ſolū ordinē teneat literarū,ut memo
ria nominū in cāticū trāſeat:ſed & ipſe inter ſe crebrò ordo turbetur,& medijs ultima,pri
mis media miſceātur:ut eas nō ſono tātū,ſed & uiſu nouerit.Cū uero cœperit tremēti ma-
nu ſtilū in cera ducere,uel alterius ſuperpoſita manu teneri regantur articuli,uel in tabula
ſculpātur elemēta,ut ꝑ eoſdē ſulcos incluſa marginibus trahātur ueſtigia,ut foras nō que-
ant euagari.Syllabas iūgat ad præmiū,& qbus illa ætas deliniri poteſt,munuſculis inuite
tur.Habeat & in diſcēdo ſocias,qbus inuideat,quarū laudibus mordeat.Non obiurgāda
eſt,ſi tardior ſit:ſed laudibus excitandū eſt ingenium,ut & uiciſſe gaudeat,& uicta doleat.
Cauendum in primis,ne oderit ſtudia:ne amaritudo eorum præcepta in infantia,ultra ru
des annos tranſeat.Ipſa nomina per quæ conſueſcit paulatim uerba contexere,nō ſint for
tuita,ſed certa & coaceruata de induſtria,prophetarū uidelicet atq; apoſtolorū, & omnis

C ab Adam patriarcharū series,de Matthæo Lucaq́; descēdat:ut dum aliud agit,futuræ me moriæ præparetur. Magister probæ ætatis & uitæ atq; eruditionis est eligēdus:nec pu to erubescet uir doctus,id facere in propinqua,uel nobili uirgine, qđ Aristoteles fecit in Philippi filio,ut ipse librariorū utilitate initia traderet literarū. Nō sunt contēnenda quasi parua,sine quibus magna cōstare nō possunt.Ipse elemētorum sonus, & prima institutio præceptorū,aliter de erudito,aliter de rustico ore profertur. Vnde & tibi est prouidendū, ne ineptis blāditijs fœminarū,dimidiata dicere uerba filia cōsuescat,& in auro atq; purpu ra ludere:quorū alterū linguæ:alterū moribus officit:ne discat in tenero,qđ ei postea de discendū est.Gracchorū eloquētiæ,multū ab infantia sermo matris côtulisse scribit. Hor tensij oratio inter paternos sinus coaluit.Difficulter eraditur,qđ rudes animi pbiberunt.

8 Lanarū conchylia quis in pristinū candorē reuocet?Recens testa diu & saporem retinet & odorē,quo primū imbuta est.Græca narrat historia,Alexandrū potētissimū regē,orbisq; domitorē,& in moribus,& in incessu,Leonidis pædagogi sui non potuisse carere uitijs, quibus adhuc paruulus fuit infectus.Procliuis est eñ malorū æmulatio:et quorū uirtutes assequi nequeas,cito imitaris uitia. Nutrix ipsa nō sit temulēta,nō lasciua,nō garrula:ha beat modestā gerulā,nutritiū grauē.Cū auum uiderit,in pectus eius trāsiliat, de collo pen deat:nolenti,alleluia decātet.Rapiat eā auia:patrē risibus agnoscat: sit omnibus amabilis: & uniuersa propinquitas,rosam ex se natam gaudeat.Discat statim quā habeat & alteram auiam,quā amitā:cui imperatori,cui exercitui tyruncula nutriat.Illas desideret, ad illas ti bi minitetur abscessum.Ipse habitus & uestitus doceat eā, cui promissa sit. Caue ne aures

9 eius perfores:ne cerussa & purpurisso cōsecrata Christo ora depingas,nec collum auro & margaritis premas,nec caput gēmis oneres,nec capillum irrufes,& ei aliquid de gehennæ ignibus auspiceris.Habeat alias margaritas,quibus postea uēditis,emptura est preciosissi mum margaritū.Prætexata nobilissima quondā fœmina,iubente uiro Hymetio : qui pa

D truus Eustochij uirginis fuit,habitū eius cultumq; mutauit: & neglectū crinē, mundano more pexuit,uincere cupiēs & uirginis propositū,& matris desiderium:& ecce tibi eadem nocte cernit in somnis uenisse ad se angelum terribili uoce minitantē pœnas,& hæc uerba frangentē:Tu ne ausa es uiri imperiū præferre Christo?Tu caput uirginis dei,tuis sacrile gis attrectare manibus,quæ iam nūc arescēt,ut sentias excruciata quid feceris:& finito mē se quinto,ad inferna duceris.Sin autē perseueraueris in scelere,& marito simul orbaberis, & filijs.Omnia per ordinē expleta sunt,& serā miseræ pœnitētiam, uelox signauit interi tus.Sic ulciscitur Christus uiolatores tēpli sui,sic gēmas & preciosissima ornamēta defen dit.Et hoc retuli,nō quod insultare uelim calamitatibus infeliciū,sed ut moneā,cū quanto metu & cautione seruare debeas,quod deo spopōdisti.Heli sacerdos offendit deū ob uitia liberorū.Episcopus fieri nō potest,qui filios habuerit luxuriosos,nō subditos. At ecōtra rio de muliere scribitur,quod salua fiet per filiorū generationē,si permāserit in fide & cha ritate,& sanctificatione cū pudicitia.Si perfecta ætas & sui iuris imputatur parētibus,quā to magis lactens & fragilis,quæ iuxta sententiā domini,ignorat dextrā & sinistram,id est, boni & mali differentiā?Si solicita prouides,ne filia percutiatur à uipera,cur nō eadem cu

10 ra prouideas,ne feriatur à malleo uniuersæ terræ?ne bibat de aureo calice Babylonis ? ne egrediatur cū Dina,& uelit uidere filias regionis alienæ?ne ludat pedibus,ne trahat tuni cas?Venena nō dantur,nisi melle circūlita:& uitia non decipiunt,nisi sub specie umbraq; uirtutū.Et quomodo,inquies,peccata patrū filijs nō reddunē,nec filiorum parētibus, sed anima quæ peccauerit,ipsa morietē?Hoc de his dicitur,qui possunt sapere,de qbus in Euā gelio scriptū est:Aetatē habet,loquatē pro se. Qui autē paruulus est, & sapit ut paruulus, donec ad annos sapiētiæ ueniat,& Pythagoræ litera Y. eum perducat ad biuiū, tam bona eius q̄ mala parētibus imputanē.Nisi forte existimas Christianorū filios,si baptisma non receperint,ipsos tantū reos esse peccati,& nō etiā scelus referri ad eos, qui dare noluerint: maxime eo tēpore,quo cōtradicere nō poterāt q accepturi erāt:sicut è regione salus infan tium,

A tium,maiorũ lucrum eſt.Offerre nec ne filiã,poteſtatis tuæ fuit(quanq̃ alia ſit tua condi-
tio,quæ prius eam uouiſti,q̃ conciperes) ut aũt oblatam non negligas,ad periculũ tuum
pertinet.Qui claudam & mutilam,& qualibet ſorde maculatã obtulerit hoſtiã,ſacrilegij
reus eſt:quãto magis qui partẽ corporis ſui,& illibatæ animæ puritatẽ regis amplexibus
parat,ſi negligens fuerit,punietur?Poſtq̃ grandiuſcula eſſe cœperit, & in exemplũ ſpõſi
ſui creſcere ſapiẽtia,ætate,& gratia apud deũ & homines,pergat ad templũ ueri patris cũ
parentibus ſuis,ſed cũ illis nõ egrediatur è templo.Quærãt eam in itinere ſeculi inter tur-
bas & frequentiã propinquorũ,& nuſq̃ alibi reperiant,niſi in adyto ſcripturarũ,prophe
tas & apoſtolos de ſpiritualibus nuptijs ſciſcitantẽ.Imitetur Mariam, quã Gabriel ſolam
in cubiculo ſuo reperit:& ideo forſitan timore perterrita eſt,quia uirũ quẽ nõ ſolebat aſpe
xit.Aemuletur eã de qua dicitur:Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. Loquatur & ipſa
electo,charitatis iaculo uulnerata:Introduxit me rex in cubiculũ ſuũ.Nunq̃ exeat foras,
ne inueniant eam qui circũeunt ciuitatẽ:ne percutiãt & uulnerẽt,& auferant theriſtrũ pu-
dicitiæ,& nudam in ſanguine derelinquãt:quin potius cũ aliquis oſtiũ eius pulſauerit,di-
cat:Ego murus,& ubera mea turris:laui pedes meos,nõ poſſum inquinare eos.Nõ ueſca
tur in publico,id eſt,in parẽtũ cõuiuio,ne uideat cibos quos deſideret.Et licet quidã putẽt
maioris eſſe uirtutis,præſentẽ contemnere uoluptatẽ:tamẽ ego arbitror ſecurioris cõtinẽ-
tiæ eſſe,neſcire quod quæras.Legi quõdam in ſcholis puer:Aegre reprendas, quod ſinis
conſueſcere. Diſcat iam nunc & uinũ nõ bibere,in quo eſt luxuria.Ante annos robuſtæ
ætatis,periculoſa eſt teneris et grauis abſtinẽtia:uſq̃ ad id tẽpus,ſi neceſſitas poſtulauerit,
& balneas adeat,& uino utatur modico propter ſtomachũ,& carniũ edulio ſuſtẽtetur,ne
prius deficiant pedes,quàm currere incipiãt.Et hoc dico iuxta indulgẽtiam , nõ iuxta im-
perium,timẽs debilitatẽ,nõ docens luxuriã.Alioqui quod Iudaica ſuperſtitio ex parte fa-
B cit in reiectione quorũdam animaliũ atq̃ eſcarum,quod & Indorũ Brachmani,& Aegy-
ptiorum Gymnoſophiſtæ in polente & orizæ,& pomorũ ſolo obſeruant cibo,cur uirgo
Chriſti nõ faciat in toto?Si tãti uitrũ,quare nõ maioris ſit precij margaritũ?Quæ nata eſt
ex promiſſione,ſic uiuat,ut illi uixerunt,qui de repromiſſiõe generati ſunt.Aequa gratia,
æquũ habeat & laborẽ.Surda ſit ad organa.Tibia,lyra,cithara,cur facta ſint,neſciat.Red
dat tibi pẽſum quotidie de ſcripturarũ floribus carptũ.Diſcat Græcorũ uerſuũ numerũ.
Sequatur ſtatim & Latina eruditio:quæ ſi nõ ab initio os tenerũ cõpoſuerit:in peregrinũ
ſonũ lingua corrũpitur,& externis uitijs ſermo patrius ſordidatur. Te habeat magiſtrã,
te rudis miretur infantia.Nihil in te & in patre ſuo uideat:qđ ſi fecerit,peccet.Memẽtote
uos parẽtes uirginis,magis eã exẽplis doceri poſſe,q̃ uoce.Cito flores ꝑereũt , cito uiolas
& lilium & crocũ peſtilẽs aura corrũpit.Nuſq̃ abſq̃ te ꝓcedat in publicũ.Baſilicas mar-
tyrũ et eccleſias ſine mr̃e nõ adeat.Nullus ei iuuenis,nullus cincinnatus arrideat.Vigilia-
rũ dies & ſolẽnes ꝑnoctatiões ſic uirgũcula noſtra celebret, ut ne trãſuerſum qdẽ unguẽ
à matre diſcedat.Nolo de ancillulis ſuis aliquã plus diligat,cuius crebro auribus inſuſur-
ret.Quicquid uni loquit̃,hoc oĩes ſciãt.Placeat ei comes,nõ cõpta neq̃ formoſa atq̃ la-
ſciua,quæ liquido gutture carmẽ dulce moduleẽ,ſed grauis,pallens,ſordidata, ſubtriſtis.
Præponat̃ ei ꝓbæ fidei,ac morũ & pudicitiæ uirgo ueterana, quæ illã doceat,& aſſueſcat
exẽplo ad orationes & pſalmos nocte cõſurgere,mane hymnos canere,tertia,ſexta,nona
hora ſtare in acie quaſi bellatricẽ Chriſti,accẽſaq́ lucerna reddere ſacrificiũ ueſpertinũ.Sic
dies trãſeat,ſic nox inueniat laborãtẽ.Oratiõi lectio,lectiõi ſuccedat oratio.Breue uidebit̃
tẽpus quod tantis operũ uarietatibus occupatur. Diſcat & lanam facere,tenere colum,
ponere in gremio calathũ,rotare fuſum,ſtamina pollice ducere. Spernat bombycũ telas,
Serũ uellera, & aurũ in fila lẽteſcẽs.Talia ueſtimẽta paret,qbus pellat̃ frigus,non quibus
ueſtita corpora nudẽtur.Cibus eius oluſculũ ſit & ſimila,raroq́ piſciculi.Et ne gulæ ꝓce-
pta lõgius traham,de qbus in alio loco plenius ſum locutus,ſic comedat,ut ſemꝑ eſuriat:
ut ſtatim

C ut statim post cibũ possit legere & psallere. Displicēt mihi, in teneris maxime ætatibus, lõga & immoderata ieiunia, in quibus iungunt̃ hebdomades, oleũ in cibo, ac poma uetant̃. Experimēto didici, asellum in uia cũ lassus fuerit, diuerticula quærere. Faciãt hoc cultores
13 Isidis & Cybeles, qui gulosa abstinētia Phasides aues, ac fumātes turtures uorãt, ne scilicet cerealia dona cōtaminēt. Hoc in perpetuo ieiunio sit præceptũ, ut lõgo itineri uires perpetes superent: ne in prima mansione currētes, in medijs corruamus. Cæterũ, ut ante scripsi, in quadragesima cōtinētiæ uela pãdenda sunt, & tota aurigæ retinacula equis laxanda, properantibus. Quanq̃ alia sit cõditio secularium, alia uirginũ & monachorũ. Secularis homo in quadragesima uētris ingluuiem decoquit, & in cochlearũ morē succo uictitãs suo, futuris dapibus ac saginę, aqualiculũ parat. Virgo & monachus sic in quadragesima suos admittat equos, ut sibi meminerint semper esse currēdũ. Finitus labor maior, infinitus moderatior est. Ibi em̃ respiramus, hic perpetuo incedimus. Si quãdo ad suburbana pergis domi filiã nõ relinquas: nesciat sine te, nec possit uiuere: & cũ sola fuerit, pertimescat. Nõ habeat colloquia secularium, nõ malarũ uirginũ cõtubernia. Nõ intersit nuptijs seruulorum, neq̃ familiæ perstrepētis lusibus misceat̃. Scio præcepisse quosdã, ne uirgo Christi cũ eu
14 nuchis lauet, nec cũ maritatis fœminis: quia alij nõ deponãt animos uirorũ, aliæ tumentibus uteris præferãt fœditatē. Mihi omino in adulta uirgine lauacra displicēt, quæ seipsam debet erubescere, & nudã uidere nõ posse. Si enim uigilijs & ieiunijs macerat corpus suũ, & in seruitutē redigit: si flãmã libidinis & incentiua feruētis ætatis extinguere cupit contiņētiæ frigore: si appetitis sordibus turbare festinat naturalē pulchritudinē, cur ecōtrario balnearũ fomētis sopitos ignes suscitat? Pro gēmis & serico diuinos codices amet, in quibus nõ auri & pellis Babylonicæ uermiculata pictura, sed ad fidē placeat emēdata & erudita distinctio. Discat primo psalteriũ, his se cãticis auocet, & in prouerbijs Solomonis eru
D diatur ad uitã. In Ecclesiaste cõsuescat, quæ mũdi sunt calcare. In Iob uirtutis & patientiæ exempla sectetur. Ad Euãgelia trãseat, nunq̃ ea positura de manibus, Apostolorũ acta & epistolas tota cordis imbibat uolũtate. Cumq̃ pectoris sui cellariũ his opibus locupletauerit, mãdet memoriæ prophetas, Pentateuchũ & Regũ & Paralipomenon libros, Esdræ quoq̃ & Hester uolumina. Ad ultimũ, sine periculo discat Canticũ canticorũ, ne si in exordio legerit, sub carnalibus uerbis spiritualiũ nuptiarũ epithalamiũ nõ intelligēs uulneretur. Caueat omnia apocrypha. Et si quãdo ea nõ ad dogmatum ueritatē, sed ad signorũ reuerentiã legere uoluerit: sciat nõ eorum esse, quorũ titulis prænotantur, multaq̃ his admixta uitiosa, & grãdis esse prudētiæ, aurũ in luto quærere. Cypriani opuscula semper in manu teneat. Athanasij epistolas & Hilarij libros inoffenso decurrat pede. Illorũ tractatibus, illorũ delectetur ingenijs, in quorũ libris pictas fidei nõ uacillet. Cæteros sic legat, ut magis iudicet quàm sequatur. Respondebis: Quomodo hæc omnia mulier secularis, in tãta frequẽtia hominũ, Romæ custodire potero? Noli ergo subire onus, qđ ferre nõ potes: sed postq̃ ablactaueris eam cũ Isaac, & uestieris cũ Samuele, mitte auiæ & amitæ. Redde preciosissimã gemmã cubiculo Mariæ, & cunis Iesu uagiētis impone. Nutriatur in monasterio, sit inter uirginũ choros, iurare nõ discat, mētiri sacrilegiũ putet, nesciat seculũ, uiuat angelice, sit in carne sine carne, om̃e hominũ genus sui simile putet. Et, ut cætera taceã, certe te liberet seruãdi difficultate, & custodiæ periculo. Melius tibi est desiderare absentē, quàm pauere ad singula: quid loquatur, cũ quo loquatur, cui annuat, quē libēter aspiciat. Trade Eustochio paruulã, cuius nũc & ipse uagitus pro te oratio est. Trade comitem san
15 ctitatis, futuram hæredē. Illam uideat, illam amet, illam primis miretur ab annis, cuius & sermo, & incessus & habitus doctrina uirtutũ est. Sit in gremio auiæ, quę repetat in nepte, quicquid præmisit in filia, quæ longo usu didicit nutrire, seruare, docere uirgines: in cuius coronã cētenarij quotidie numeri castitas texit̃. Felix uirgo, felix Paula Toxotij, q̃ p auiæ amitæq̃ uirtutes nobilior est sanctitate, quàm genere. O si tibi cõtingeret uidere socrũ &

cognatam

A cognatā tuā,& in paruis corpusculis ingentes animos intueri: pro insita tibi pudicitia non
16 ambigerem,quin præcederes filiam,& primā dei sententiā,secunda Euangelij lege muta-
res. Nec tu paruipēderes aliorum desideria liberorū, sed teipsam magis offerres deo. Sed
quia tēpus est amplexandi,& tempus lōge fieri à complexibus:& uxor nō habet potesta-
tem corporis sui:& unusquisq; in qua uocatiōe uocatus est,in ea permaneat in dño:& qui
sub iugo est,ita debet currere,ne in luto comitem derelinquat,totū redde in sobole, quod
in te interim distulisti. Anna filiū quem deo uouerat,postq; obtulit in tabernaculo,nunq;
recepit:indecens arbitrata,ut futurus propheta in eius domo cresceret,quæ adhuc alios fi-
lios habere cupiebat. Deniq; postq; concepit & peperit,non est ausa ad templum accede-
re,& uacua apparere coram domino, nisi prius redderet quod debebat, taliq; immolato
sacrificio,reuersa domum,quinq; liberos sibi genuit,quia primogenitum deo pepererat.
Miraris felicitatem sanctæ mulieris? Imitare fidem. Ipse,si Paulam miseris, & magistrū &
nutritium spondeo. Gestabo humeris,balbutientia senex uerba formabo, multo glorio-
sior mundi philosopho,qui non regem Macedonum Babylonio periturum ueneno, sed
ancillam & sponsam Christi erudiam,regnis cœlestibus offerendam.

SCHOLIA

1 SAnctificatus est enim.) Locus est apud diuum Paulum in priore ad Corinthios epistola,ca-
pi.7. In antiquis exēplaribus repperimus scriptum, in uiro,non per uirum:& in uxore,non
per mulierem. Sic enim habent Græca, ἡγίασται γὰρ ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί, καὶ ἡγίασται ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος
ἐν τῷ ἀνδρί, id est: Sāctificatus est enim uir incredulus in uxore,& uxor incredula in uiro. Por-
rò quod addit interpres,fideli & fideli,explicandi causa fecit. De impari matrimonio.) Ob id,ni fal-
lor,quod ex altera parente Christiana,altero gentili nata sit. Id enim mox indicat,cum ait: Vt non de-
speres parentis salutē. De repromissione martyris.) Apparet Albinū prædixisse futurū,ut pareret.
Allusit ad Isaac,qui & ipse natus est ex repromissione,quēadmodum & Christus,& Ioannes Baptista.
Candidatus est fidei.) Nondum baptizatus,sed qui iam ambiret,ac postularet baptizari. Nam can-
B didati uocabantur olim,qui peterent magistratū,quod ij,quo magis essent conspicui populo, candida
ueste ambibant, singulos salutantes. Vnde Fabius filium suū auitæ eloquentiæ candidatū scribit, quod
eam etsi nondū assecutus,tamen assequi conaretur. Et Seuerus in uita Martini: Necdū,inquit, tamen re
generatus in Christo,agebat quendā bonis operibus baptismatis candidatū. Ad eundē modum & hūc
fidei candidatū uocat,quod ita uiueret,ut baptismate dignus esse uideretur. Etiam ipsum Iouē.) Nō
uidetur hic locus uacare mendo:quorsum enī huc induceret Iouem? Verū diuinare possum, quid scri-
bendum sit. Fortasse pro Ioue legendū est proauum. Fiūt,nō nascūtur Christiani.) Partem encomia-
sticam clausit epiphonematæ,sicuti solet. Auratū squalet.) Hic ingreditur in locum cōmunem, de
2 gentilitate passim in toto orbe abolescēte.& Christiana religione ubiq; magis ac magis efflorescēte. Ve-
rum hanc gloriā rursum perdidimus,quandoquidem professio Christiani nominis in angustum cōtra-
cta est his tēporibus,& inter hos ipsos perpauci sunt,qui uere sint Christiani. Turcisq; minamur bellū,
quasi uero ferro soleant fieri Christiani,cū ipsi Turcam in pectore geramus. Capitolium.) In quo o-
mnium deorū simulacra habebantur,Ioue præsidēte. Propinquus uester Gracchus.) Gracchorū fa-
milia Romæ nobilissima fuit, Vnde Paulā quoq; duxisse genus,testatur in illius epitaphio: Gracchorū
soboles Agamemnonis inclyta proles. Præfecturā gereret urba.) Nā multa præfecturarū genera,ue-
rum præfectus urbis plurimū iuris obtinebat,adeo ut absente imperatore,imperatoris haberet autori-
tatem. Nōne specum Mithræ.) Quanq; hic locus propemodū deprauatior est in omnibus exempla-
ribus,quàm ut ad plenum restitui possit,tamen lucem aliquā ostendam,ac uiam aperiā lectori,quo sen-
sum utcunq; percipiat. Veteres octo deos faciebant,ignem,aquā,terram,cœlum,lunam,solem, mithrā,
noctem. Mithram autē Persæ,eundē putabant esse cū sole,quē in primis ea gens uenerabatur. Huius
simulacrū ita fingebant,ut faciē haberet leonis,utraq; manu cornua bubula cōprimens. Rem diuinam
ita factitabant,ut sacerdotes bouē è specu cornibus educerēt,cumq; Mithræ mactarent. Vnde & Hie-
ronymus de specu meminit. Ea sacra Mithriaca uocabantur. Martianus Capella eundē existimat,quem
alij Phœbū appellent,alij Isacum,& quē Nili accolæ uocent Serapim,Memphitici Osirim, Persæ Mi-
thram. Plura de his Herodotus & Strabo,uerū hæc ad huius loci explanationē sufficiūt. De adyto Mi-
thræ repurgato,meminit historiæ Tripartitæ liber.6. quod an huc pertineat,nescio. Mithræ meminit
3 Hieronymus etiā in cōmentario quē scripsit in Amos. Quibus corax.) Gentiles deos suos effigie be-
luarum colebant,uelut Aesculapium sub imagine serpētis,Mercurium canis,Panem hirci, præsertim
apud Aegyptios,gentem ad insaniam usq; superstitiosam,apud quos taurus,quem Apidem uocant,ce-
bus,ea est simia caudata,crocodilus,ibis,aquila,lupus,canis,coruus: deniq; & cepe, & uentris crepitus
habent

C habent numen, quemadmodum apparet, cum ex plurimis alijs rerũ scriptoribus, tum maxime ex Herodoto, Plinio, Diodoro Siculo, Iuuenale, cuius & de his rebus Satyra decimaquinta, Lucianus de sacrificijs. Verum hic locus ita deprauatus est, ut ad restituendum Delio quopiam sit opus. Nos tamen quã tum assequi coniectura potuimus, indicabimus. Corax.) Populus est inter Callipolim & Naupactum. Corax autem Graece coruum sonat, quam auem nonnulli pagani numinis uice colebant: unde & coracina dicta sacra: quemadmodum testatur & diuus Ambrosius, enarrans epistolam Pauli ad Romanos. Niphus.) Nonnulli codices habebant Nymphus. Suspicor legendum Nibis, quæ ciuitas est Aegypti, autore Stephano, quæ ab Ibide nomen habere uidetur, aut certe Nisibis. Miles.) Non dubium quin miles uox sit adulterina. Quare legendum arbitror, uel Mylon, quæ ciuitas est Aegypti, uel Mylax, qui populus est Epiri: uel, quod mihi magis placet, Thmuis, quod nomen est ciuitatis Aegypti: sic ab hirco dictæ, quod apud Aegyptios hircus θμῶις uocetur: ut testatur diuus Hieronymus in Esaiam capite. 46. Leo.) Leon legendum opinor. Est & hoc nomine populus à Leone dictus, cuius meminit Hieronymus in eo quem modo citauimus loco. Meminit & Plinius Leontopolios, in descriptione Aegypti, libro quinto capite nono, meminit & Leonti, nisi fortè pro Leon legendum est Lycon, quæ ciuitas est Aegypti: cuius meminit Hieronymus in eodem quem paulò ante cita-
4 uimus loco. Helius.) Diuus Hieronymus in epitaphio Paulæ, indicat Hierusalem ciuitatem fuisse trinominem, Iebus, Salem, & Hierusalem: deinde ab Adriano Heliam uocatam. Helius autem solem significat. Sed quoniam nonnulli codices habebant Heliodromis, nonnulli Heliodromius, potest fieri ut ciuitas fuerit à solis cursu uocata, præsertim quum Mithram Persæ solem appellent. Quæ citra emendatorum exemplarium auxilium ad plenum restitui non possunt. Nos in tantis tenebris lectori nonnihil lucis aperuimus, & plura coniectandi ministrauimus ansam. Non omnia possumus omnes. Sed illud mirum est, diuum Hieronymum hoc loco non facere mentionem eius ciuitatis, quæ à cane quem adorat, nomen habet κυνῶν, cum huius meminerit in Esaiæ commentarijs. Meminit & Plinius Cynopoleos & Lycopoleos. Et pro pater legendum suspicor pariter. Aegyptius Serapis.) Apim bouem intelligit, quem Aegyptij mira superstitione colere consueuerunt. Nam is & Serapis apud scriptores appellatur, de quo permulta passim apud autores, nominatim apud Herodo-
5 tum ac Plinium, ac mox Hieronymum. Marnas Gazæ luget.) Gaza ciuitas est Palæstinæ, finitima Aegypto, quam Syri Azam uocant, ut testatur Stephanus. Strabo quoque Gazam Syriæ partem facit, Iudææ contiguam. Qui Azam uocãt, dictam existimant ab Azone Herculis filio. Qui Gazam nominant, à Ioue conditam aiunt: nomẽ indutum, quod illic Iupiter suas opes reposuerit, quas Persæ sua
D lingua Gazam uocant. Hic Iouis templum fuisse testantur quem illi sua lingua Marnan uocant, alludentes, opinor, ad Creticam uocem quod Cretenses uernaculo sermone Marnan appellent uirgines. Nam templum hoc Cretei Iouis esse creditum est. Meminit huius rei Hieronymus in commentarijs, quibus enarrat prophetã Esaiam his uerbis: Siue destructa idololatria extruetur Euangelium. Hoc & nostris temporibus uidemus esse completum. Serapis in Alexandria, & Marnæ templum Gazæ, in ecclesias domini surrexerunt, & ciuitates Aroër Euangelicis gregibus præparatæ sunt. Tripartitæ historiæ liber. 6. meminit de duabus Gazis Palæstinæ quarum maritima Christi cultrix dicta sit, primum Maiora deinde Constantia, postremo Gaza maritima. Quotidie turmas.) Festiuissime uerbum militare traxit ad monachos, quod ab his regionibus, unde militum cohortes solent erumpere,
6 nunc monachorum examina mittantur. Et currente rota.) Allusit ad Horatianum illud in arte poëtica: Amphora cœpit institui currente rota, cur urceus exit? Nam amphora lato ore est, urceus angusto. Id propemodum prouerbij uice dicitur, quoties orationis initium non conuenit cum extrema parte. Sed tamen hoc loco diuus Hieronymus, cupiens à sua Eebasi redire ad argumentum, hac est usus correctione, qua non raro solemus in transitu uti: quemadmodum ostendimus & in commentarijs de copia. Ne oderit studia.) Hoc præcipiendum ineptis nostræ tempestatis literatoribus, qui clamoribus, minis, conuicijs, plagis, morum asperitate, docendi perplexa & inamabili ratione, nihil aliud efficiunt, nisi ut pueri in omnem uitam oderint literas. Non sint fortuita.) Idem obseruandum erit in thematis, quæ à præceptore proponuntur: sicuti nos quoque admonuimus in libello de instituendis pueris. De Matthæo Lucaq;.) Nam hij duo Christi genealogiam describunt, quã-
7 quam non eodem modo. Librariorum utilitate.) Apparet olim librarios literarum elementa pueris monstrare solitos. Extat epistola Græca apud Aulum Gellium, qua Philippus Alexandrum adhuc infantem, Aristoteli uelut in gremium tradit literis instituendum. Vnde addidit utilitate, quod tantus philosophus eò se demiserit, quod utilium librariorum esse munus consueuit. Gracchorum eloquẽtiæ.) Corneliam intellige, sororem Aphricani, matrem Gracchorum: cuius extabant olim epistolæ, multum eloquentiæ præ se ferentes: ut testis est Quintilianus, ex quo Hieronymus hunc locum mutuo sumpsit. Præterijt autem Hieronymus exemplum de Lælij filia, cuius eodem loco meminit Quintilianus. Hortensij oratio.) Hic in eloquentiæ campo Ciceronis æmulus fuit, uel huius magis Cicero, quem tamen breui superauit. Huic & patrem eloquentem fuisse apparet, nisi fortè quod suspicor Hortensiæ legendum est, ut intelligas Hortensij filiam, cuius olim extabat oratio apud Triumuiros

habita,

A 8 habita,quæ legebatur,non tantum in sexus honorem, ut inquit Quintilianus. Lanarum conchy-
lia.) Conchylia purpuram appellat. Siquidem & purpura piscis est nomen, uti murex, è quorum
succo purpura tingitur. Sic & conchyliatas appellant uestes conchylij succo imbutas. Re-
cens testa.) Allusit ad illud Horatianum: Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa
diu. Leonidis.) Et huius historiæ meminit Quintilianus. Leonides autem erat Alexandri pæ-
dagogorum princeps, ut testatur & Plutarchus. Fabius Diogenem Babylonium citat autorem.
Procliuis est.) Hanc periodum clausit epiphonemate. Rosam ex se natam.) Nonnulli codices
habebant, Rosam ecclesiæ natam gaudeat. Et nolenti alleluia.) Addidit nolēti, quoniam ethnicum
significat. Et alteram auiam.) Est enim paterna auia, est materna auia. Auiam alteram, intelligit Pau
lam, & amitam Eustochium, id quod ex ijs quæ sequentur magis liquebit, etiam si amita proprie so-
ror est patris. Nam quod sequitur, cui imperatori, Christum, ni fallor, intelligit, & exercitum, gregem
uirginum militantium Christo. Addidit alteram, quod illas uel gentiles haberet, uel certe mundanas.
Sed mihi magis placet, ut aliam legas, pro alteram, id quod in nonnullis reperitur exemplaribus.
Quàm aliam, id est, quàm diuersam, & quàm alijs moribus: ut referas aliam, non ad Paulam, sed ad
auum gentilem. Ad illas tibi mini.) Expressit infantium morem, qui offensi minantur ad auiam
9 fugituros se, atque his minis delectantur parentes. Ne aureis.) Olim delicatæ mulieres, ab auribus
perforatis gemmas suspendebant, Vnde Iuuenalis: Cum uirides gemmas collo circundedit, & cum
Auribus extersis magnos commisit elenchos. Cerussa & purpurisso.) Colores sunt quibus sese fu
cant fœminæ. Cerussa candidant uultum, purpurisso addunt ruborem. Est autem iucunda emphasis
in his uerbis, depingas, premas, oneres, irrufes. Quid enim stultius, quàm faciem habere coloribus de-
pictam? Quid minus conuenit, quàm collum, quod oportet in cœlum erigi, auro & margaritis de-
primi? Aut caput onerari, quod baiulorum est? Festiuiter autem torsit de capillitij tinctura, ad ignem
gehennæ. Rufus enim color igneus est. Mundano more pexuit.) Quidam habent, nexuit: utraque
lectio satis quadrat ad sententiam. Hæc uerba frangentem.) Id est, fragore quodam insonantem,
quemadmodum solent irati: nisi mauis legere, frendentem, ut quædam habebant exemplaria. Iuxta
sententiam domini.) Dextrum & sinistrum pro bono posuit & malo. Cæterum ubi dictum sit hoc
à domino, non succurrit in præsentia locus, nisi fortassis in euangelio, cum pios ad dextram posuit,
impios ad sinistram. Malleus uniuersæ T.) Respexit ad locum qui est apud Hieremiam capite
quinquagesimo: Quomodo contritus est malleus uniuersæ terræ? Sic enim propheta uocat Sata-
10 nam. De aureo calice.) Et hic locus est apud Hieremiam cap. quinquagesimoprimo. Calix aureus
B Babylon inebrians omnem terram, de uino eius biberunt gentes. Cum Dina.) Quomodo Dina
filia Iacob stuprata fuerit à Sichen, legis Geneseos cap. trigesimoquarto. Pythagoræ litera.) Y si-
gnificat, de qua extat carmen Maronis titulo, Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni, Humanæ ui
tæ speciem præferre uidetur. Huius dextra pars, abruptum habet ascensum, & uirtutis uiam indicat:
sinistra, facilem & uitiorum ostendit uiam. Tum autem ad huius literæ biuium peruenitur, cum per
ætatem incipimus deliberare, utram uiam potius sequi debeamus, quemadmodum de Hercule finxit
Prodicus. Sed apparet olim huius elementi figuram, non nihil diuersam fuisse ab ea, quæ nunc est.
In exemplum sponsi.) Sic enim Lucas de puero Iesu, quod creuerit, ætate, sapientia, gratia. Per-
gat ad templum.) Totum hunc locum de puero Iesu, reperto in templo, & non inuento in comitatu,
trahit ad allegoriam. Nisi in adyto.) Adyta sunt arcana loca in templis, quæ subire sit nefas. Ex ady-
tis olim reddebantur oracula. Græca uox est, δύω, subeo significat, ἀ, particula est priuatiua, ἄδυτον,
quasi non subeundum. Nunquam exeat.) Retulit, quod est Canticorum cap. 1. Inuenerunt me cu-
stodes ciuitatis &c. Licet quidam putent.) In hac opinione fuit Plato, qui reprehendit Lacedæmo-
niorum institutum, quod iuuenes suos tantum aduersus aspera præpararent, non exercerent etiam,
11 ut in medijs delitijs ac uoluptatibus temperare sibi possent. Aegre reprendas.) Iambicus est trime-
ter, è comœdia quapiam, sicuti uidetur. Vide ne fortè legendum sit non reprendas, sed repellas.
Periculosa teneris.) Hieronymus uir tam seueræ uitæ, tamen teneram ætatem non uult uexari ie-
iunijs, id quod multi Christiani nunc exigunt. Brachmanes.) Philosophi sunt apud Indos, de quo-
rum tolerantia, prodigiosa quædam tradunt autores: similia fermè de gymnosophistis, sic appellatis,
quod nudi Philosopharentur. Orizæ.) Ordei genus est, unde Ptisanarium conficiunt hodie. Si
tanti uitrum.) Hoc alijs locis aliquot Hieronymus prouerbij uice citat Tertullianum imitatus: Si
tanti uitrum, quanti margaritum? ut ostendimus in Chiliadibus. Vitrum appellat philosophorum
institutum. Margaritum, Christianorum: aut illorum præmium, nempe gloriam, uitrum uocat: Chri-
stianorum, margaritum. Adagio significatur, summa rerum inæqualitas. Nam uitrum uilissimum
imitatur gemmas, quæ preciosissimæ sunt, & in his præcipue uniones, ut testatur Plinius. Flori-
bus carptum.) Pro carptum, nonnulli codices habebant, sertum, forte, sartum legendum aut conser-
tum. Discat Græcorum.) Hieronymus ad rem pertinere putat, ut uirgo Græce calleat. Theologi
12 quidam uix existimant ad rem pertinere, ut discant Latine. Ne transuersum q.u.) Hoc dicto pro-
uerbiali, significabant minimum spacium, quemadmodum & illis, Latum digitum, pedem, quod trās-

C uerso ungue soleamus metiri minuta. Bombycum telas.) Hi uermes sericum texunt, unde tan-
topere sibi placent magnates. Serum uellera.) Seres Indiæ populus est, de quibus Vergilius, Vel-
leraq; in folijs depectunt tenuia Seres. Vnde & Serica dicta. Lentescens.) Nam arte efficiunt, ut au-
rum flecti possit, sicuti cætera fila. Cibus eius oluscu.) Satis constat hunc locum esse corruptum.
Sic enim habebatur in plerisq;: Cibus eius olusculum sit & simila, caroq; & pisciculi. Porrò cum Hie-
ronymus hic luxum dedocere conetur, si permittat carnem & pisciculos, quæso quid omisit præter
placentas? Equidem conijcio legendum, Cibus eius olusculum sit, & è simila, garoq; pisciculi, ut in-
telligas permitti olera, & pisciculos, sed non quoslibet, nec opipare conditos, sed minutos, ac uiles,
eosq; conditos garo & simila. Siquidem similam in condimentis admisceri solere, declarat & Mar-
tialis. Garus autem piscium liquamen est salsum. Fit autem potissimum è scombris, ut testatur Stra-
bo lib. 3. qui piscis olim contemptissimus est habitus. Vnde Persius: Nec scombros metuentia car-
mina, nec thus. Huiusmodi sunt pisciculi, quos Veneti uulgo uocant Sardellas. Verum simplicius
arbitror, ut legamus: Cibus eius olusculum sit & simila raroq; pisciculi. Nam in eandem sententiam
scribit Paulino: Sit uilis & uespertinus cibus, olera & legumina. Interdumq; pisciculos pro summis
13 ducas delicijs. Nam quod in delicijs est raro oportet adhiberi. Isidis & Cybeles.) Isis apud Aegy-
ptios colitur. Cybele mater erat omnium deorum, cuius sacerdotes Galli uocabantur. Hij in dies ali-
quot proferebant ieiunium, & deinde phasianis auibus explebãtur. Sic enim hic uocat aues phasidas,
à Phaside Scythiæ fluuio, unde primum importatæ putantur. Cerealia dona.) Frumentum intelli-
git, à quo illi abstinebant, ne Cererem deam offenderent, cum à lautioribus non abstinerent. Plutar-
chus in libello de Iside & Osiride, ostendit horum sacerdotes à uino quoq; abstinuisse. Hoc in per-
petuo ieiunio.) Varie legitur in exemplaribus. Forte legendum est, hoc perpetuum in ieiunio præce-
ptum sit: Vt intelligas hoc præceptum generale, ubiq; habere locum in omni ieiunio. Quod si non
placet mutare scripturam, intellige perpetuum, in aliquot dies continuatum. In prima mansione.)
Mansiones uocant interualla à diuersorio ad diuersorium, in quibus conquiescitur, Græci uocant
σταθμούς. Cæterum in quadragesima, ut ante scripsi.) Hæc uerba, ut ante scripsi, mihi uidẽtur addita,
à nescio quo parum attento. Vela pandẽda.) Duplici usus est Metaphora, Nautæ aperiunt ac laxãt
uela cum festinant, & aurigæ laxant habenas, cum admittunt equos ad cursum. Et in cochlearum
morem.) Allusit ad illud Plautinum: Suo uictitant succo, quod dictum est de parasitis in fame duran
D tibus, donec contingat lautior cœna. Sic cochleæ continent sese intra testam, suoq; succo se sustinent,
donec acciderit pluuia. Tum prorepunt & ampliter pascuntur. Aqualiculum parat.) Aqualicu-
lum Persius uocat uentrem præturgidum & obesum, à uase sumpta metaphora. Suos admittant.)
Admitti dicuntur equi, quum laxatis habenis sinuntur currere. Ouidius: Non opus admisso subdere
14 calcar equo. Animos uirorum.) Cum membra & uires deposuerint, animum tamẽ & uoluptatem
non deposuerunt, imò quo minus possunt, hoc magis appetunt. Præferant fœditatem.) Occurrit
enim eas habuisse rem cum uiro. Pellis Babylonicæ.) Huiusmodi pelles nunc mittit Hispania,
Vermiculata dicuntur minutulis notulis, uelut emblematibus distincta. Apocrypha.) Græce re-
condita uocantur, quod priuatim & occulte legerẽtur. Non ad dogmatum ueritatem.) Dogmata
decreta dicuntur & certæ sententiæ. Neq; enim à docendo deducitur, ut quidam illiterati putant, sed à
Græco uerbo δοκεῖν, quod significat opinari. Ad signorum reuerentiam.) Conficta sunt enim, ceu
fabulæ quædam, sed in hoc confictæ, ut sacrum aliquid significent. Quorum ti.) Inscribũtur Petro,
Paulo, nõnulla ipsi Christo, uelut epistola Iesu ad Abygarum regẽ. Aurum in lu.) Apophthegma
Maronis, cum Enniũ legens, diceret se aurum e sterquilinio colligere. Significans illic pleraq; sordide
scripta, nonnulla tamen feliciter & erudite. Ablactaueris cum Isaac.) Habes Genesis cap. 21. quod
ablactato Isaac, pater exhibuerit grãde cõuiuium, id Hieronymus trahit ad allegoriam, cũ proficimus
ab imperfectis ad maiora. Et uestieris cum Samuele.) De hoc legis primo regum cap. 2. Samuel aũt
ministrabat ante faciẽ domini puer, accinctus ephod lineo. Et tunicam paruam faciebat ei mater sua,
quã adferebat statis diebus &c. Mitte auiæ & amitæ.) De his superius dixerat: discat statim, quam
auiam habeat, quam amitam. Et cunis Iesu uagientis.) Intelligit suũ monasterium, aut certe Paulæ
15 iuxta domini præsepe. Et primis miretur ab annis.) Retulit Vergilianũ Hemistichiũ ex Aeneide.
In cuius coronam.) Locus hic mihi uidetur nõ omnino carere mendo. Allusit aũt ad trigesimum,
sexagesimum, & centesimũ fructum: quorũ primum putãt, ad cõiugatos pertinere, secundũ ad cælibes
castos, tertiũ ad uirgines. Significat quotidie uirgines adiungi choro Paulæ & Eustochij. Nam Paula
tria uirginum instituit monasteria, in quibus omnis nationis & conditionis uirgines q̃ plurimas edu
cabat, ut aliarũ uirginitas illi quæ uirgo nõ erat, imputaretur. In paruis corpusculis.) Nempe quia
mulieres erant. Simulq; allusit ad Vergilianum illud de Apibus dictum, Ingenteis animos angusto in
corpore uersant. Felix uirgo.) Felix Paula. Nam hoc nomẽ puellæ quæ Lætæ fuerat nata, auiæ re-
ferens uocabulum. Socrus & cognatam.) Paulam Lætæ socrum, Eustochium cognatam significat,
propter affinitatem. Nam hæc proprie cognatos facit. Primam dei sentẽtiam.) Nempe illã: Cresci-
16 te & multiplicamini. Secunda Euãgelij.) Nam hos uocat beatos, qui se castrauerint propter regnũ
dei,

A dei. Nec tu paruipenderes.) Nec,non negat hoc loco,ſed corrigit,& auget,perinde quaſi dicas,non
ſolum paruipenderes &c.uerumetiam teipſam offerres. Mundi philoſopho.) De Ariſtotele ſentit,
cui Alexander Magnus,puer adhuc traditus eſt educandus,ut Græca teſtatur epiſtola,quæ extat in no
ctibus Gellianis. Babylonico periturum uen.) Fuit ſuſpicio,ſicuti teſtatur Plutarchus, Alexandrũ
Magnum ueneno perijſſe,id ab Ariſtotele fuiſſe Paratum,& per Antipatrum miſſum. Venenum au-
tem fuiſſe Ariſtotelis ingenio dignum,nempe aquam quandam gelidiſſimam, quam à rupe quapiam
Nonacriæ deſudare narrant.Eam colligunt ungula equina.Nam alio uaſe contineri non poteſt,tanta
eſt frigoris uis.Autor Plutarchus in Alexandri uita.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Laudat Demetriadem uirginem,Julianæ filiam,neptem Probæ,quod ſe Chriſto cõſecrarit, hortans
ut perſeueret,utq; ſtatim obſiſtat inſtinctibus diaboli ſolicitãtis ad turpia.De ſtudio,de ieiunio,de obe-
dientia,de fugiendis iocis,cæteriſq; rebus,quæ ad uirginis inſtitutum pertinent,præcipit.In hac epiſto
la ſtilus nonnihil diſcrepat à cæteris.Mouent & alia quædam.Verũ de hoc in præſentia nõ pronũcia-
bo,donec compertius aliquid ero nactus.Scripſit autem iam ferè decrepitus,ut teſtatur ipſe.

HIERONYMVS AD DEMETRIADEM DE ſeruanda uirginitate.

INter omnes materias,quas ab adoleſcentia uſq; ad hanc ætatem , uel mea,uel
notariorũ ſcripſi manu,nihil præſenti opere difficilius. Scripturus eñ ad De-
metriadem uirginẽ Chriſti,quæ & nobilitate & diuitijs,prima eſt in orbe Ro-
mano,ſi cuncta uirtutibus eius cõgrua dixero,adulari putabor:ſi quædã ſub-
traxero,ne incredibilia uideãtur damnũ laudibus eius,mea faciet uerecundia.Quid igitur
faciam? Quod implere nõ poſſum,negare nõ audeo:tanta eſt auiæ eius & matris inſigniũ
fœminarum,in iubẽdo autoritas,in petẽdo fides,in extorquẽdo perſeuerãtia. Neq; enim
ut nouum & præcipuũ quiddã à me flagitãt,cuius ingeniũ in huiuſcemodi materijs ſæpe
detritum eſt:Sed ne uocis meæ,pro uirili parte deſit teſtimoniũ in eius uirtutibus explicã-
B dis:cuius ut inclyti oratoris utar ſentẽtia:ſpes magis laudãda eſt,q̃ res. Quanq; puellares
annos,fidei ardore ſuperarit:& inde cœperit,ubi alijs deſiſſe,perfectæ cõſummatæq; uir-
tutis eſt.Sit procul obtrectatio.Faceſſat inuidia. Nullũ in ambitione ſit crimen.Ignoti ad
ignotam ſcribimus,duntaxat iuxta faciẽ corporalẽ.Alioquin interior homo pulchre ſibi
cognitus eſt,illa noticia qua & Paulus apoſtolus Coloſſenſes multoſq; credẽtiũ nouerat,
quos ante nõ uiderat.Quantũ ſit apud me meritũ,imò miraculũ uirginis noſtræ:hinc po
teſt æſtimari,quod occupatus in explanatione tẽpli Hiezechielis, quod opus in omnibus
ſcripturis ſanctis,uel difficillimũ eſt:& in ea parte delubri,in qua ſancta ſanctorum & thy-
miamatis altare deſcribitur:malui parũper uti hoc diuerticulo,ut de altari tranſirẽ ad alta
re,& hoſtiam uiuã,placentẽ deo,ac ſine ulla macula,æternæ pudicitiæ cõſecrarẽ. Scio qđ
ad imprecationẽ pontificis,flammeũ uirginale , ſanctũ operuit caput.Et illud apoſtolicæ
uocis inſigne,celebratũ ſit:Volo aũt uos omnes uirginẽ caſtam exhibere Chriſto.Quãdo
aſtitit regina à dextris eius,in ueſtitu deaurato,circũdata uarietate.Qua ueſte polymita,&
multarum uirtutũ diuerſitate cõtexta,indutus fuit & Ioſeph,& regũ quondã utebãtur fi-
liæ.Vnde & ipſa ſpõſa lætatur ac dicit:Introduxit me rex in cubiculũ ſuũ.Sodaliumq; re-
ſpondet chorus:Omnis gloria filiæ regis intrinſecus.Sed & noſtra oratio , dabit aliquid
emolumẽti.Equorum curſus,fauore pernicior fit.Pugilũ fortitudo,clamoribus incitatur:
paratas ad præliũ acies,ſtrictoſq; mucrones,ſermo imperatoris accendit.Igitur & in ope-
re præſenti,auia quidem materq; plantauerunt,ſed & nos rigabimus,& dñs incremẽtum
dabit. Rhetorum diſciplina eſt:ab auis & atauis,& omni retro nobilitate,ornare quem
laudant,ut ramorum ſterilitatem:radix fœcunda cõpenſet:& quod in fructu non teneas,
1 mireris in trunco.Scilicet nunc mihi Proborum & Olibriorum clara repetenda ſunt no-
mina:Et illuſtris Anitij ſanguinis genus:in quo aut nullus aut rarus eſt,qui non meruerit
conſulatum.Aut proferẽdus Olibrius uirginis noſtræ pater,quem immatura morte ſub-
tractum,Roma congemuit.Vereor plura dicere,ne ſanctæ matris uulnus exaſperem , &

C uirtutum eius recordatio,fiat doloris instauratio.Pius filius,uir amabilis, clemens dominus,ciuis affabilis,consul quidem in pueritia,sed morum bonitate senator illustrior.Felix morte sua,qui nõ uidit patriam corruentẽ.Imò felicior sobole,qui Demetriadis proauiæ nobilitatem insigniorẽ reddidit,Demetriadis filiæ perpetua castitate. Verum quid ago? Oblitus propositi,dum admiror iuuenem:laudaui aliquid bonorũ secularium,cum in eo mihi uirgo magis nostra laudanda sit,quod hæc uniuersa contẽpserit,quod se nõ nobilẽ, non diuitijs præpollentẽ,sed hominẽ cogitarit.Incredibilis animi fortitudo, inter gẽmas & sericum:inter eunuchorũ & puellarũ cateruas,& adulationẽ ac ministeria familiæ perstrepentis,& exquisitas epulas,quas amplæ domus præbebat abundantia,appetisse eam ieiuniorum laborem,asperitatẽ uestium,uictus cõtinentiam.Legerat enim dñi uerba dicentis: Qui mollibus uestiuntur,in domibus regum sunt.Stupebat ad conuersationem Heliæ & Ioannis Baptistæ:quorũ uterq; zona pellicea astrinxit & mortificauit lumbos suos:alter uenisse narratur in spiritu & uirtute Heliæ,præcursor domini,in utero prophetans parẽtis,& ante diem iudicij,iudicis uoce laudatus.Annæ filiæ Phanuelis mirabatur ardorem, quæ orationibus atq; ieiunijs usq; ad ultimã senectutẽ in templo dño seruiebat.Quatuor uirginum filiarũ Philippi desiderabat chorũ,& unam se illarũ esse cupiebat,quæ pudicitia uirginali,prophetiæ gratiã cõsequutæ sunt.His & huiuscemodi cogitationibus,pascebat animum,nihil ita metuens,q̃ auiam matremq; offendere.Quarũ cum incitaretur exẽplo: uoluntate & studijs terrebatur:nõ quo displiceret eis sanctum propositum,sed quod pro rei magnitudine,optare id & appetere nõ auderet.Aestuabat Christi tyruncula.Oderat ornatum suum:& cũ Hester loquebatur ad dominũ:Tu nosti quod oderim insigne capitis mei,hoc est,diadema quo utebatur quasi regina,& tãtæ ducam immũdiciæ, uelut pannũ menstruatæ.Aiunt sanctæ & nobiles fœminæ,quæ eã uiderunt,quæ norunt, quas de lit-
D tore Galliarum ad habitationẽ sanctorũ locorum,hostiũ per Africam cõpulit sæua tempestas:noctibus & secreto,cõscijs tantũ uirginibus dei,quæ in matris & auiæ comitatu erãt, nunq̃ eam linteamine,nunq̃ plumarũ usam mollicie,sed ciliciolum in nuda humo habuisse pro stratu:iugibus faciẽ rigasse lachrymis:saluatoris mente genubus aduolutã, ut suũ reciperet propositum,ut impleret desideriũ,ut auiæ animũ matrisq; molliret. Quid ultra differo? Cum iam nuptiarũ appropinquaret dies,& futuro matrimonio thalamus pararetur:secreto & absq; arbitris,noctemq; habẽs pro solatio:talibus se fertur armasse cõsilijs. Quid agis Demetrias? Cur pudicitiam tanto pauore defendis? Libertate opus est & audacia.Quæ sic in pace metuis,quid faceres in martyrio perpetrãdo? Quæ tuorũ uultũ ferre non potes,quomodo sustineres tribunalia persecutorũ? Si te uirorũ exempla nõ prouocant,hortetur faciatq; securã,beata martyr Agnes,quæ & ætatem uicit et tyrannum,& titulum castitatis,martyrio cõsecrauit.Nescis misera,nescis cui uirginitatem tuã debeas.Dudum inter barbaras tremuisti manus,auiæ matrisq; sinu,& pallijs tegebaris.Vidisti te captiuam,& pudicitiã tuã,nõ tuæ potestatis:Horruisti truces hostiũ uultus:raptas uirgines dei,gemitu tacito cõspexisti.Vrbs tua quondã orbis caput,Romani populi sepulchrũ est, & tu in Libyco littore,exulem uirũ,exul ipsa accipies? Quã habitura pronubam? quo deducenda comitatu? Stridor Punicæ linguæ,procacia tibi Fescẽnina cantabit.Rũpe moras omnes.Perfecta dei dilectio,foras mittit timorem.Assume scutũ fidei,loricam iustitiæ,galeam salutis,pcede ad præliũ.Habet & pudicitia seruata martyriũ suũ.Quid metuis auiã? quid formidas parentem? Forsitan & ipsæ uelint,quod te uelle nõ credunt.His & alijs q̃ pluribus inflammata stimulis:omnẽ corporis cultũ,& habitũ secularẽ,quasi propositi sui impedimenta,proiecit.Preciosa monialia,& graues censibus uniones,ardẽtesq; gemmæ, redduntur scrinijs:uili tunica induitur,uiliori tegitur pallio:& insperata auiæ genubus repente prouoluitur,fletu tantum & planctibus quæ esset ostẽdit.Obstupuit sancta & grauis fœmina,alienum habitum in nepte conspiciens.Mater gaudio stabat attonita.Vtraq;

A uerum nō credere, quod uerum esse cupiebat. Hæsit uox faucibus, & inter ruborē & pallorē metumq́ atq; lætitiā, cogitationes uariæ nutabāt. Succumbendū est huic loco: neq; narrare aggrediar, quod dicēdo minus faciā. Ad explicandā incredibilis gaudij magnitudinem, & Tulliani fluuius siccaret ingenij, & cōtortæ Demosthenis uibrataq́; sententiæ, tardius lāguidiusq́; * ferrentur. Quicquid potest cogitare animus: quicquid sermo potest explicare: illo in tempore factū est. Certatim in oscula neptis, & filiæ, mater & auia ruunt. *Aliter ferirentur.* Vbertim flere præ gaudio, iacentē manu attollere, amplexariq́; trepidantē: Agnoscere in illius proposito mentem suā, & gratulari, quod nobilē familiā, uirgo uirginitate sua nobiliorē faceret. Inuenisse eā quod præstaret generi, quod Romanæ urbis cineres mitigaret. Iesu bone, quid illud in tota domo exultationis fuit? Quasi ex radice fœcunda, multæ simul uirgines pullularūt: exemplumq́; patronæ & dominæ, sequuta est clientū turba atq; famularū. Per omnes domos feruebat uirginitatis professio: quarū cū impar esset in carne cōditio, unū erat præmiū castitatis. Parum loquor. Cunctæ per Africā ecclesiæ quodā exultauere tripudio. Nō solū ad urbes, oppida, uiculosq́;: sed ad ipsa quoq; magalia, celebris fama penetrauit. Omnes inter Africā Italiamq́; insulæ, hoc rumore cōpletæ sunt, & inoffenso pede, lōgius gaudia cucurrere. Tunc lugubres uestes Italia mutauit, & semiruta urbis Romæ mœnia, pristinū ex parte recepere fulgorē: propitiū sibi existimantes deū, in alumnæ cōuersione perfecta. Putares extinctā Gotthorum manū, & colluuiem perfugarum atq; seruorū dñi desuper intonātis fulmine cōcidisse. Nō sic post Trebiam, Thrasymenum & Cannas: in quibus locis Romanorū exercituū cæsa sunt milia, Marcelli primū apud Nolam prælio, se populus Romanus erexit. Minori prius gaudio strata Gallorū agmina, auro redēpta nobilitas, & seminariū Romani generis in arce cognouit. Penetrauit hic rumor oriētis littora, & in mediterraneis quoq; urbibus, Christianæ gloriæ triumphus auditus est. Quæ uirginū Christi nō huius se societate iactauit? Quæ mater nō tuū Iuliana, beatū clamauit uterū? Incerta apud infideles sint præmia futurorū. Plus interim recepisti uirgo, q̄ obtulisti. Quam sponsam hominis una tantum prouincia nouerat, uirginem Christi totus orbis audiuit. Solēt miseri parētes, & nō plenæ fidei Christiani, deformes & aliquo mēbro debiles filias, quia dignos generos nō inueniūt, uirginitati tradere. Tanti, ut dicit, uitrū: quāti margaritū? Certe qui religiosiores sibi uidenī, paruo sumptu, & qui uix ad alimēta sufficiat, uirginibus dato: omnē cēsum in utroq; sexu, secularibus liberis largiunī. Quod nuper in hac urbe diues quidā fecit presbyter, ut duas filias in proposito uirginali inopes relinqueret, & aliorū ad omnē copiam filiorū, luxuriæ atq; delitijs prouideret. Fecerūt hoc multæ prohdolor, nostri ꝓpositi fœminæ, atq; utinā rarum esset exemplū, quod quāto crebrius est, tāto istæ feliciores, quæ ne plurimarū quidē exēpla sequutæ sunt. Fertur, & omniū Christianorū laude celebraī: quicquid fuerat nuptijs præparatū, à sancta Christi Sinoride uirgini traditū, ne spōso fieret iniuria: imò ut dotata pristinis opibus ueniret ad spōsum: & quod in rebus mūdi periturū erat, domesticorū dei sustentaret inopiā. Quis hoc credat? Proba illa omniū dignitatum, & cūctæ nobilitatis in orbe Romano nomē illustrius: cuius sanctitas & in uniuersos effusa bonitas, etiam apud barbaros uenerabilis fuit, quā triū liberorū, Probini, Olibrij, & Probi, nō fatigarūt ordinarij cōsulatus, & cū incēsis direptisq́; omnibus in urbe captiuitas sit, nūc habitas uenūdare dicit possessiones, & facere sibi amicos de iniquo māmona, qui se recipiant in æterna tabernacula, ut erubescat omīs ecclesiastici ministerij gradus, & cassa nomina monachorū emere prædia, tāta nobilitate uēdente. Vix barbarorū effugerat manus, & auulsas de cōplexu suo uirgines fleuerat, cū subito intolerabili, quod nunq́; timuerat, amātissimi filij orbitate percutit, & quasi futura uirginis Christi auia, spe futurorū mortiferū uulnus excepit: probās in se uerū esse, quod in lyrico carmine super iusti præconio dicitur: Si fractus illabaī orbis, Impauidū ferient ruinæ. Legimus in uolumine Iob: Adhuc isto loquēte, uenit alius

C nit alius nũcius. Et in eodẽ: Tẽtatio, siue (ut melius habet in Hebraico) militia, est uita ho-
minis super terrã. Ad hoc eñ laboramus, & in seculi huius periclitamur militia, ut in futu
ro seculo coronemur. Nec mirũ hoc de hominibus credere, cum dñs ipse tẽtatus sit. Et de
Abrahã scriptura testat: quod deus tẽtauerit eũ. Quã ob causam & Apostolus loquitur:
Gaudẽtes in tribulatione, & sciẽtes, quod tribulatio patientiã operat: patientia, probatio-
nem: probatio, spem: spes aũt nõ cõfundit. Et in alio loco: Quis nos separabit à charitate
dei? tribulatio, an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculũ? an gladius?
Sicut scriptũ est: Quia ꝓpter te mortificamur tota die, æstimati sumus, ut oues occisionis.
Et Esaias huiuscemodi homines cohortatur, dicẽs: Qui ablactati estis à lacte: qui auulsi ab
ubere: tribulationẽ, sup tribulationẽ expectate: spem, sup spem. Nõ sunt cõdignę passiões
huius tẽporis ad futurã gloriã, quæ reuelabit in nobis. Cur ista replicauerim: sequens ser
mo mõstrabit. Quæ de medio mari fumantẽ uiderat patriã, & fragili cymbæ, salutẽ suam
suorũq; cõmiserat: crudeliora inuenit Africæ littora. Excipit eñ ab eo quẽ nescias, utrum
auarior, an crudelior fuerit: cui nihil dulce præter uinũ, & preciũ: & qui sub occasiõe par-
tiũ clemẽtissimi principis, sæuissimus omniũ extitit tyrãnorꝝ, & (ut aliqd loquar de fabulis
poëtarũ) quasi Orcus in tartaro, nõ tricipitẽ, sed multorũ capitũ habuit Cerberũ: q cũcta
traheret ac laceraret. Hic matrum gremijs abducere pactas: negociatoribus & auidissimis
mortaliũ Syris, nobiliũ puellarũ nuptias uẽdere: nõ pupillarũ, nõ uiduarũ, nõ uirginum
Christi inopiæ parcere: magisq; manus rogãtiũ spectare q̃ uultus. Hãc ferã Charybdim,
Scyllãq; succinctã multis canibus, fugiẽs barbaros matrona sustinuit: qui nec naufragijs
3 parcerẽt, nec captiuitatibus flecterent. Imitare crudelis saltẽ hostẽ Romani imperij. Bren-
nus nostri tẽporis, tñ qd' inuenerat tulit: tu quæris qd' nõ inuenis. Et miranĩ æmuli (uir-
D tus eñ semp inuidiæ patet) cur tantarũ secũ pudicitiã tacita ꝓscriptione mercata sit, cũ &
ille partẽ dignatus sit accipere, qui totũ potuit auferre: & hęc quasi comiti negare nõ ausa
sit, quę se intelligebat sub noĩe priuatæ dignitatis tyrãno seruientẽ? Sẽtio me inimicorꝝ pa
tere morsibus, qd' adulari uidear clarissimæ & nobilissimę fœminæ, qui accusare nõ pote
runt, si me sciẽt hucusq; tacuisse. Neq; eñ laudaui in ea unq; antiquitatẽ generis: diuitiarũ
& potẽtiæ magnitudinẽ uiro uiuẽte uel mortuo, q̃ alij forsitã mercẽnaria oratiõe laudaue
rũt. Mihi ꝓpositũ est stilo ecclesiastico laudare auiã uirginis meæ, & gratias agere, qd' uo-
luntatẽ eius, sua adiuuerit uolũtate. Alioq cellula monasterij, uilis cibus, uestisq; cõtẽpta,
& ætas uicina iã morti, breuisq; tẽporis uiaticũ, carẽt omi assentationis infamia. Deniq; in
reliquis partibus, omnis mihi sermo ad uirginẽ dirigetĩ, & uirginẽ nobilẽ: & nobilẽ nõ mi
nus sanctitate, q̃ gñe: cuius quãto sublimior ascẽsus est: tãto lapsus ꝑiculosior. Vnũ illud
tibi nata deo: pręq; oĩbus unũ Prędicã, & repetẽs, iterũq;, iterũq; monebo, ut animũ tuũ
sacræ lectiõis amore occupes: nec in bona terra pectoris tui, sementẽ lolij auenarũq; susci
pias: ne dormiẽte patrefamilias, q est ν̃ς, id est, animus deo semp adhærẽs: inimicus homo
zizania superseminet, sed semp loquaris: In noctibus quæsiui quẽ dilexit aĩa mea, ubi pa-
scis, ubi cubas in meridie? Et, inhæsit post te aĩa mea: me suscepit dextera tua. Illudq; Hie-
remię: Nõ laboraui sequẽs te, neq; eñ est dolor in Iacob, nec labor ĩ Israël. Qñ eras in secu
lo, ea quę erãt seculi diligebas. Polire faciẽ purpurisso, & cerussa ora depingere, ornare cri
nẽ, & alienis capillis turritũ uerticẽ struere. Vt taceã de inauriũ ꝑcijs, cãdore margaritarũ,
rubri maris ꝓfunda testantiũ, smaragdorũ uirore, cerauniorꝝ flãmis, hiacynthorꝝ pelago,
ad quæ ardẽt & insaniũt studia matronarũ. Nũc aũt quia seculũ reliquisti, & secũdo post
baptismum gradu, inisti pactũ cũ aduersario tuo, dicẽs ei: Renuncio tibi diabole & seculo
tuo, & põpæ tuæ, & opibus tuis: serua fœdus quod pepigisti, & esto cõsentiens, pactũq;
custodiens cũ aduersario tuo, dũ es in uia huius seculi, ne fortè tradat te iudici, & te de suo
aliquid usurpasse cõuincat: tradarisq; ministro: q ipe est, & inimicus & uindex, & mittaris
in carcerẽ & in tenebras exteriores, quę quãto à Christo uero lumine seperamur, tãto nos
maiori

A maiori horrore circũdãt,& nõ inde exeas,nisi soluas nouissimũ quadrantẽ,id est,minimũ quodcꝫ delictũ,qa &,p ocioso uerbo reddituri sumus rationẽ in die iudicij. Hęc dicta sint, nõ infausto cõtra te uaticinio,sed pauidi cauticꝫ monitoris officio:ea quocꝫ in te,quæ tuta sunt formidãtis. Si spiritus,inquit,potestatẽ habẽtis ascẽdit super te,locũ tuũ ne dimiseris. Quasi in ,pcinctu,& in acie stamus semper ad pugnã. Vult nos loco mouere hostis,& de gradu decedere,sed solidãda uestigia sunt,& dicẽdũ:Statuit supra petrã pedes meos,& petra refugiũ leporibus. Pro quo multi Herinacios legũt,animal paruũ,& fugax & spinarũ sentibus prægrauatũ. Sed ideo Iesus spinis coronatus est,& nostra delicta portauit,& pro nobis doluit,ut de sentibus & tribulatiõibus fœminarũ,ad quas dicit̃:In anxietatibus,& doloribus paries mulier,& ad uirũ cõuersio tua,& ipse tui dominabit̃:rosa uirginitatis,& lilia castitatis nascerẽtur. Vnde & spõsus pascit̃ inter lilia,& inter eos qui uestimẽta sua nõ coinquinauerũt:uirgines eñ permãserũt,audierũtcꝫ præceptũ:Cãdida sint semper uestimẽta tua,& quasi autor uirginitatis & princeps,loquit̃ cõfidẽter:Ego flos cãpi,& liliũ cõualliũ. Petra igit̃ leporũ est,qui in persecutiõibus fugiũt de ciuitate in ciuitatẽ. Nec timent illud ,ppheticũ:Perijt fuga à me. Mõtes aũt excelsi ceruis,quorũ colubri cibus sunt:quos educit puer paruulus de foramine,qñ pardus & hædus requiescũt simul:& bos & leo comedũt paleas,ut nequacꝫ bos discat feritatẽ,sed leo doceatur mansuetudinẽ. Reuertamur ad ,ppositũ testimoniũ. Si spũs potestatẽ habẽtis ascenderit super te,locũ tuũ ne dimiseris. Post quod sequit̃:Quia curatio quiescere facit peccata maxima. Qui uersiculus hũc habet sensum:Si in cogitatiões tuas coluber ascẽderit,omni custodia serua cor tuũ. Et cũ Dauid canito:Ab occultis meis munda me dñe:& ab alienis parce seruo tuo,& ad pc̃tũ maximũ quod opere perpetrat̃,nequacꝫ peruenies,sed incẽtiua uitiorũ statim in mente iugulabis, & paruulos Babylonis allides ad petrã:in qua serpẽtis uestigia nõ reperiũtur,cautecꝫ dño promittes:Si mei nõ fuerint dominati:tũc immaculatus ero,& emũdabor à delicto maximo. Hoc est quod alibi scriptura testatur:Peccata patrũ reddã in filios, in tertiã & quartã

B generationẽ,ut cogitatiões nostras mẽtiscꝫ decretũ,nõ statim puniat, sed reddat in posteris,id est,in malis operibus,& in delictorꝫ perseuerãtia,quoniã per Amos loquitur:Super tribus & quatuor impietatibus illius,& illius ciuitatis,nónne auersabor eam? Hæc cursim quasi de prato pulcherrimo sanctarũ scripturarũ,paruos flores carpsisse sufficiat,p cõmonitione tui,ut & claudas cubiculũ pectoris,& crebro signaculo crucis munias frontẽ tuã, ne exterminator Aegypti in te locũ reperiat,sed primogenita,quę apud Aegyptios pereũt in tua mente saluẽtur,& dicas cũ ,ppheta:Paratũ cor meũ deus,paratũ cor meũ:cãtabo & psallã. Exurge gloria mea,exurge psalteriũ & cithara. Quã assumere iubet̃ & Tyrus,multis peccatorũ cõfossa uulneribus:ut agat pœnitentiã,& maculas pristinæ fœditatis cũ Petro amaris lachrymis abluat. Verũ nos ignoremus pœnitẽtiã,ne facile peccemus. Illa quasi secũda post naufragiũ miseris tabula sit:in uirgine integra seruet̃ nauis. Aliud est quære re quod perdideris:aliud est possidere qđ nuncꝫ amiseris. Vnde & Apostolus castigabat corpus suũ,& in seruitutẽ redigebat:ne alijs prædicãs,ipse reprobus inuenirẽt:corporiscꝫ, ex persona generis humani inflãmatus ardoribus,loquebat̃:Miser ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius? Et iterũ:Scio quia nõ habitat in me,hoc est in carne mea bonum:Velle eñ adiacet mihi,ut faciẽ autẽ bonũ,nequacꝫ. Necꝫ enim quod uolo bonũ, sed quod nolo malũ,hoc facio. Et denuo:Qui in carne sunt,deo placere nõ possunt. Vos autẽ non estis in carne,sed in spiritu:si tamẽ spiritus dei habitat in uobis. Post cogitationũ diligentissimã cautionẽ,ieiuniorum tibi arma sumẽda sunt,& canẽdum cũ Dauid:Humiliaui in ieiunio animã meã. Et,cinerẽ tancꝫ panem mãducaui. Et,cum molesti erãt mihi,induebar cilicio. Eua per cibũ eiecta est de paradiso. Helias quadraginta dierum exercitatus ieiunio,igneo curru rapitur in celũ. Moyses quadraginta diebus ac noctibus,familiaritate & sermone dei pascit̃:in se uerissimũ probãs quod dicitur:Nõ in solo pane uiuit homo,

C ſed in omni uerbo quod ꝓcedit de ore dei. Saluator generis humani, qui uirtutũ & cõuer-
ſationis ſuæ nobis reliquit exẽplũ: poſt baptiſmũ ſtatim aſſumitur à ſpiritu, ut pugnet cõ-
tra diabolũ, & oppreſſum atq; cõtritum, tradat diſcipulis cõculcãdũ. Vnde & Apoſtolus
loquitur: Deus aũt cõteret ſatanã ſub pedibus noſtris uelociter. Et tamen hoſtis antiquus
poſt quadraginta dierũ ieiuniũ, per cibũ molitur inſidias, & dicit: Si filius dei es: dic ut lapi
des iſti panes fiãt. In lege, mẽſe ſeptimo poſt clangorẽ tubarũ decimo die mẽſis, totius gen
tis Hebrææ ieiuniũ eſt, & exterminat illa anima de populo ſuo, quæ ſaturitatẽ prætulerit
cõtinentiæ. In Iob ſcriptũ eſt de dracone. Virtus eius in lũbis eius, & fortitudo illius ſuper
umbilicũ uẽtris eius. Aduerſum iuuenes & puellas, ætatis ardore hoſtis noſter abutitur, et
inflãmat rotã natiuitatis noſtræ, & implet illud Oſee: Oẽs adulterãtes, quaſi clibanus cor
da eorũ, quæ dei miſericordia, & ieiuniorũ rigore reſtinguũtur. Hæc ſunt ignita diaboli ia
cula, quæ ſimul & uulnerãt & inflãmãt, & à rege Babylonio tribus pueris præparãtur, q
ſuccẽdit fornacẽ quadragintanouẽ cubitorũ, habẽs & ipſe ſeptẽ hebdomadas ad perditio-
nẽ, quas dñs obſeruari iuſſerat ad ſalutẽ. Sed quomodo ibi quartus ſpeciẽ habẽs quaſi filij
hominis, immẽſos mitigauit ardores, & inter camini æſtuãtis incẽdiũ docuit flãmas calorẽ
amittere, & aliud oculis cõminari, aliud præbere tactui: ſic & in animo uirginali, rore cœle
leſti & ieiuniorũ rigore, calor puellaris extinguit, & in hũano corpore, angelorũ impetrat
cõuerſatio. Quã ob rẽ & uas electiõis de uirginibus ſe dicit dñi nõ habere præceptũ, quia
cõtra naturã, imò ultra naturã eſt, nõ exercere qđ nata ſis: interficere in te radicẽ tuã, & ſo
la uirginitatis poma decerpere: neſcire thorũ, omnẽ uirorũ horrere cõtactũ, & in corpore
uiuere ſine corpore. Neq; uero immoderata tibi imperamus ieiunia, & enormẽ ciborũ ab-
ſtinentiã, quibus ſtatim corpora delicata frãgũtur, & ante ægrotare incipiũt, q̃ ſanctæ cõ-
uerſationis iacere fundamẽta. Philoſophorũ quoq; ſentẽtia eſt μεσότητας ἀρετάς, ὑπερβολὰς κακίας
D εἶναι, qđ Latinus ita poteſt ſermo reſonare, moderatas eſſe uirtutes: excedẽtes modum atq;
mẽſurã, inter uitia deputari. Vnde & unus de ſeptẽ ſapiẽtibus μηδὲν ἄγαν, id eſt, ne quid, ait,
nimis. Qđ tam celebre factũ eſt, ut comico quoq; uerſu expreſſum ſit. Sic debes ieiunare,
ut nõ palpites, & reſpirare uix poſſis, & comitũ tuarũ, uel porteris, uel traharis manibus,
ſed ut fracto corporis appetitu, nec in lectiõe, nec in pſalmis, nec ĩ uigilijs ſolito qđ minus
facias. Ieiuniũ nõ perfecta uirtus, ſed cæterarũ uirtutũ fundamẽtũ eſt, & ſanctificatio atq;
pudicitia: ſine qua nemo uidebit deũ. Gradus præbet ad ſumma ſcãdẽtibus: nec tamẽ ſi ſo
la fuerit, uirginẽ poterit coronare. Legamus euãgeliũ ſapiẽtiũ & ſtultarũ uirginũ: quarum
aliæ cubiculũ ſpõſi ingrediũtur: aliæ bonorũ operũ oleũ nõ habẽtes extinctis lãpadibus
excludũtur. Latus eſt ſuper ieiunijs cãpus: in quo & nos ſæpe cucurrimus, & multorũ ꝓ-
prij habẽtur libri, ad quorũ te mittimus lectionẽ, ut diſcas quid boni habeat cõtinẽtia, &
quid e cõtrario mali, ſaturitas. Imitare ſpõſum tuũ. Eſto auiæ matriq; ſubiecta. Nullũ ui-
rorũ et maxime iuuenũ, niſi cũ illis, uideas. Nullũ ſcias, quẽ illi neſciãt. Secularis quoq; ſen
tentia eſt: Eadẽ uelle, & eadẽ nolle, ea demũ firma amicitia eſt. Vt appeteres uirginitatẽ, ut
Chriſti ꝑcepta cognoſceres, ut ſcires qđ tibi expediret, qđ diligere deberes: illarũ te exẽpla
docuerũt: ſctã domi inſtruxit cõuerſatio. Nõ igit̃ ſolũ putes tuũ eſſe qđ tuũ eſt, ſed earũ, q̃
ſuã in te expreſſere pudicitiã, & honorabiliũ nuptiarũ, cubiliſq; immaculati ꝓcioſiſſimũ ger
minauere te florẽ: qui pfectos afferet fructus, ſi humiliaueris te ſub potẽti manu dei, & ſcri
ptũ ſemper memineris: Superbis deus reſiſtit, humilibus aũt dat gratiã. Vbi aũt gratia: nõ
operũ retributio, ſed donãtis eſt largitas, ut impleatur dictũ Apoſtoli: Nõ eſt uolẽtis, neq;
currẽtis: ſed dei miſerẽtis. Et tamẽ uelle & nolle noſtrũ eſt: ipſumq; qđ noſtrũ eſt, ſine dei
miſeratione noſtrũ nõ eſt. Eunuchorũ quoq; tibi & puellarũ ac ſeruulorum mores, magis
eligãtur q̃ uultuũ elegãtia, quia ĩ omi ſexu & ætate & trũcatorũ corporũ uiolẽta pudicitia,
animi cõſiderãdi ſunt: qui amputari, niſi Chriſti timore nõ poſſunt. Scurrilitas atq; laſci-
uia, te præſente nõ habeat locũ. Nũq; uerbũ inhoneſtũ audias: aut ſi audieris, nõ ineſceris.

Perditæ

A Perditæ mentes hominũ,uno frequẽter leuiꝗ; sermone,tentant claustra pudicitiæ. Ride-
re & rideri,secularibus derelinque. Grauitas tuã personã decet. Catonẽ quoq; (illum dico
4 Cẽsoriũ) & uestræ quondã urbis principẽ,qui extrema ætate Græcas literas,nec erubuit
cẽsor,nec desperauit senex discere. Et. M. Crassum semel in uita scribit risisse Lucilius. Fue-
rit illa affectata seueritas,& gloriã quærẽs aurãꝗ; popularẽ:nos affectus & ꝑturbationes,
ꝗdiu in tabernaculo corporis huius habitamus,& fragili carne circũdamur:moderari &
regere possumus:amputare non possumus. Vnde & Psalmista dicit:Irascimini, & nolite
peccare. Quod Apostolus edisserẽs:Sol,inquit,nõ occidat super iracundiã uestrã,quia &
irasci hominis est,& finẽ iracũdiæ imponere Christiani. Superfluũ reor te monere cõtra
auariciã,cũ generis tui sit,& habere & calcare diuitias,& Apostolus doceat auariciam esse
idolorũ cultũ:dominusꝗ; respõdeat sciscitãti:Magister bone,quid boni faciẽs: uitã æter-
nã possidebo? Si uis esse perfectus,uade uẽde omnia quæ habes,& da pauperibus, & ha-
bebis thesaurũ in cœlis,& ueni sequere me. Apostolici fastigij est perfectæꝗ; uirtutis,uẽde-
re omnia,& pauperibus distribuere,& sic leuẽ atq; expeditũ, cũ Christo ad cœlestia sub-
uolare. Nobis imò tibi,diligẽs credita est dispẽsatio,quãꝗ; in hoc,omni ætati omniꝗ; per-
sonæ,libertas arbitrij relicta sit. Si uis,inquit,esse perfectus:Nõ cogo,nõ impero,sed pro-
pono palmã,ostẽdo præmia,tuũ est eligere,si uolueris in agone atq; certamine coronari.
Et cõsideremus ꝙ sapiẽter sapiẽtia sit loquuta: Vẽde quæ habes. Cui ista præcipiuntur?
Nẽpe illi,cui dictũ est:Si uis esse perfectus. Nõ partẽ bonorũ tuorũ uẽde:sed omia. Cũꝗ;
uẽdideris,quid sequit̃? Et da pauperibus. Nõ diuitibus,non ꝓpinquis,nõ ad luxuriã,sed
ad necessitatẽ. Siue ille sacerdos sit,siue cognatus & affinis,nihil in illo aliud cõsideres, ꝙ
paupertatẽ. Laudẽt te esurientiũ uiscera:nõ ructantiũ opulẽta cõuiuia. In Actis Apostolo-
rũ:quãdo domini nostri adhuc calebat cruor,& feruebat recẽs in credẽtibus fides: uende-
B bant omnes possessiones suas,& precia earũ ad Apostolorũ deferebãt pedes,ut ostẽderẽt
pecunias esse calcãdas:dabaturꝗ; singulis,prout cuiq; opus erat. Ananias & Saphyra dis-
pẽsatores timidi,imò corde duplici,& ideo cõdẽnati:quia post uotũ obtulerũt quasi sua:
& nõ eius,cui semel ea uouerãt:partẽꝗ; sibi alienæ substãtiæ reseruauerũt,metuẽtes famẽ,
quã uera fides nõ timet:præsentẽ meruere uindictã:nõ crudelitate sentẽtiæ,sed correptio-
nis exẽplo. Deniq; & apostolus Petrus nequaꝗ; imprecatur eis mortẽ,ut stultus Porphy-
rius calũniatur,sed dei iudiciũ prophetico spiritu annũciat,ut pœna duorum hominũ, sit
doctrina multorũ. Ex eo tẽpore quo uirginitati ꝑpetuæ cõsecrata es:tua,nõ tua sunt:imò
uere tua,quia Christi esse cœperũt,quæ auia uiuẽte uel matre,ipsarũ arbitrio dispensanda
sunt. Sin aũt obierint & somno sanctorũ requieuerint (scio em̃ & hoc illas optare,ut te ha-
beãt superstitẽ) cũ ætas maturior fuerit,& uolũtas grauior,firmiorꝗ; sentẽtia,facies qđ' ti-
bi uisum fuerit,imò qđ' dominus imperat:scitura nihil te habiturã:nisi quod in bonis ope-
ribus erogaueris. Alij ædificẽt ecclesias,uestiant parietes marmorũ crustis,columnarũ mo-
les aduehãt:earumꝗ; deaurent capita:preciosum ornatũ non sentientia:ebore argentoꝗ;
ualuas & gẽmis aurata distinguant altaria. Non reprehendo,non abnuo. Vnusquisq; in
sensu suo abũdet. Meliusꝗ; est hoc facere,quàm repositis opibus incubare. Sed tibi aliud
propositũ est. Christum uestire in pauperibus,uisitare in languentibus, pascere in esuriẽti-
bus,suscipere in his qui tecto indigẽt,& maxime in domesticis fidei, uirginũ alere mona-
steria:seruorũ dei,& pauperũ spiritu,habere curã:qui diebus & noctibus seruiunt domi-
no tuo:qui in terra positi,imitantur angelorũ conuersationem,& nihil aliud loquuntur,
nisi quod ad laudes dei pertinet:habẽtesꝗ; uictum & uestitũ,his gaudẽt diuitijs, qui plus
habere nolunt,si tamen seruant propositũ. Alioqui si amplius desiderant:his quoq; quæ
necessaria sunt,probãtur indigni. Hæc ad uirginẽ diuitẽ:& uirginẽ nobilẽ sum loquutus.

Nunc tantum ad uirginem loquar,id est,non ea quæ extra te,sed in te sunt considerãs.
Præter psalmorum & orationis ordinem,quod tibi hora tertia,sexta,nona,ad uesperum,
media

C media nocte & mane semper est exercendũ: statue quot horis sanctam scripturã ediscere
debeas: quãto tẽpore legere, nõ ad laborẽ, sed ad delectationẽ & instructionẽ animę. Cũq́
hæc finieris spatia, & frequẽter te ad figenda genua, solicitudo animæ suscitauerit: habeto
lanam semper in manibus, uel staminis pollice fila deducito, uel ad torquẽda subtegmina
in alueolis fusa uertantur: aliarũq́ neta, aut in globum collige, aut texenda cõpone. Quæ
texta sunt, inspice, quæ errata, reprehende: quæ facienda, cõstitue. Si tantis operũ uarieta-
tibus fueris occupata, nunquã dies tibi longi erunt, sed quamuis æstiuis tendãtur solibus,
breues uidebuntur, in quibus aliquid operis prætermissum est. Hæc obseruãs, & teipsam
saluabis, & alias, & eris magistra sanctæ cõuersationis, multarũq́ castitatẽ, lucrũ tuum fa
cies, scriptura dicẽte: In desiderijs est omnis anima ociosi. Nec idcirco tibi ab opere cessan-
dum est, quia deo propitio nulla re indiges: sed ideo cũ omnibus laborandũ est, ut per oc-
casionem operis, nihil aliud cogites, nisi quod ad domini pertinet seruitutẽ. Simpliciter lo
quar. Quãuis omnẽ censum tuum in pauperes distribuas, nihil apud Christũ erit precio-
sius: nisi quod manibus tuis ipsa cõfeceris: uel in usus proprios, uel in exemplũ uirginum
cæterarũ, uel quod auiæ matriq́ offeras, maiora ab eis in refectionẽ pauperũ precia rece-
ptura. Penè præterij, quod uel præcipuũ est. Dũ esses paruula, & sanctæ ac beatæ me-
moriæ Anastasius episcopus Romanã regeret ecclesiam, de oriẽtis partibus hæreticorum
sæua tẽpestas, simplicitatẽ fidei, quæ Apostoli uoce laudata est, polluere & labefactare co
nata est. Sed uir ditissimæ paupertatis & Apostolicæ solicitudinis, statim noxiũ perculit
caput, & sibilantia hydræ ora cõpescuit. Et quia uereor, imò rumore cognoui, in quibus-
dam adhuc uiuere & pullulare uenenata plãtaria: illud te pio charitatis affectu, præmonẽ
dam puto, ut sancti Innocẽtij, qui apostolicę cathedræ, & supradicti uiri successor & filius
est, teneas fidẽ: nec peregrinã, quãuis tibi prudẽs callidaq́ uidearis, doctrinã recipias. So-
D lẽt enim huiuscemodi per angulos mussitare, & quasi iusticiã dei quærere. Cur illa anima
in illa est nata prouincia? Quid causæ extitit, ut alij de Christianis nascantur parentibus,
alij inter feras & sæuissimas nationes, ubi nulla dei noticia est? Cũq́ hoc quasi scorpionis
ictu simplices quosq́ percusserint, & fistulato uulnere, locum sibi fecerint, uenena diffun-
dũt. Putásne frustra infans paruulus, & qui uix matrẽ risu, & uultus hilaritate cognoscat,
qui nec boni aliquid fecit nec mali, dæmone corripiť, morbo opprimiť regio: & ea sustinet
quæ uidemus impios homines nõ sustinere, & sustinere deo seruiẽtes? Sin aũt iudicia sunt
inquiunt, domini uera, iustificata in semetipsis, & nihil apud deũ iniustũ est: ipsa ratione cõ
pellimur, ut credamus animas fuisse in cœlestibus, & propter quædã antiqua peccata dã-
natas in corporibus humanis, & ut ita loquamur, sepultas, nosq́ in ualle lachrymarũ pœ
nas luere ueterum peccatorum. Vnde & propheta dicit: Priusq́ humiliarer ego peccaui.
Et: educ de carcere animã meã. Et, iste peccauit, ut cęcus ex utero nasceret, an parẽtes eius?
& cætera his similia. Hæc impia & scelerata doctrina olim in Aegypto & oriẽtis partibus
uersabatur, & nũc abscõdite, quasi in foueis uiperarũ apud plerosq́ uersatur: illarũq́ par
tiũ polluit puritatẽ, & quasi hęreditario malo, serpit in paucis, ut perueniat ad plurimos:
Quã certus sum, quod si audieris nõ recipias. Habes eñ apud deũ magistras, quarũ fides
norma doctrinę est. Intelligis quid loquar. Dabit eñ tibi deus in omnibus intellectũ. Nec
statim aduersum sæuissimã hæresim, & multo his nequiora quę dixi, respõsionẽ hominis
flagitabis: ne nõ tã prohibuisse uidear, q̃ cõmonuisse: cũ præsentis operis sit instituere uirgi
nẽ, nõ hęreticis respõdere. Cæterũ omnes fraudulẽtias eorũ, & cuniculos quibus nitũtur
subuertere ueritatẽ, in alio opere deo adiuuãte, subuertimus: quod si uolueris, prõpte libẽ
terq́ mittemus: Vltroneas eñ, aiũt, putere merces: & precia facilitate decrescũt: quę semp̃
in raritate maiora sunt. Solet inter plerosq́ esse certamẽ, utrum solitaria, an cũ multis uita
melior sit: quarũ prior pręferť quidẽ secũdę: sed si in uiris periculosa est, ne abstracti ab ho
minũ frequẽtia, sordidis & impijs cogitationibus pateant: & pleni arrogãtiæ & supercilij,
cunctos

A cunctos despiciant,armēt'q; linguas suas,uel clericis,uel alijs monachis detrahēdo,de qui
bus rectissime dicitur:Filij hominū,dentes eorū arma & sagittæ:& lingua eorum gladius
acutus:quanto magis in fœminis,quarū mutabilis fluctuansq; sentētia:si suo arbitrio re-
linquatur,cito ad deteriora delabitur. Noui ego in utroq; sexu,per nimiam abstinentiā,
cerebri sanitatē quibusdā fuisse uexatam.Præcipueq; in his,qui in humectis & frigidis ha
bitauerunt cellulis:ita ut nescirent quid agerēt,quóue se uerterēt: quid loqui, quid tacere
deberēt.Certe si rudes seculariū literarum,de tractatibus hominum disertorum quippiā
legerint,uerbositatē solam discunt,absq; noticia scripturarū:& iuxta uetus elogiū: quum
loqui nesciant,tacere nō possunt:docentq; scripturas quas nō intelligunt:& quū alijs per
suaserint,eruditorū sibi assumunt supercilium:prius imperitorum magistri,quàm docto-
rum discipuli.Bonū est igitur obedire maioribus,parere perfectis:& post regulas scriptu- Aliter præfe
rarū,uitæ suæ tramitem ab alijs discere: nec præceptore uti pessimo, scilicet præsumptio- ctus.
4 ne sua.De talibus fœminis & Apostolus loquit:Quæ circūferūtur omni uēto doctrinæ:
semper discentes,& nunq; ad scientiā ueritatis perueniētes.Matronarū, maritis ac seculo
seruientiū,tibi cōsortia declinentur,ne solicitetur animus,& audias,quid uel maritus uxo
ri,uel uxor loquuta sit uiro.Venenatæ sunt huiuscemodi cōfabulatiōes.Super quarū da-
mnatione,secularē uersum assumēs Apostolus,fecit ecclesiasticū:Corrumpunt mores bo
5 nos,cōfabulationes pessimæ.Cuius Iambici metrū:dum uerbū seruat ex uerbo: nequaq;
expressit Latina trāslatio.Graues fœminæ,& maxime uiduæ,ac uirgines,tibi comites eli-
gantur:quarū probata est cōuersatio,sermo moderatus, sancta uerecundia. Fuge lasciuiā
puellarū,quæ ornāt capita,crines à fronte demittūt,cutē poliunt,utuntur pigmētis,astri-
ctas habēt manicas:uestimenta sine ruga,soccosq; crispātes:ut sub nomine uirginali,uen-
dibilius pereant.Mores eñ & studia dominarū,plerunq; ex ancillarū & comitū moribus
iudicātur.Illa tibi sit pulchra,illa amabilis,illa habenda inter socias:quæ se nescit esse pul-
B chrā,quæ negligit formæ bonū:& procedēs ad publicū,non pectus & colla denudat:nec
pallio reuoluto ceruicē aperit:sed quæ celat faciē,& uix uno oculo,qui uiæ necessarius est
patēte,ingreditur.Dubito an loquar:sed uelim nolim,quia crebro fit,dicendū est:nō quo
hæc in te timere debeā:quæ ista forsitā nescias,nec unq; audieris:sed quo per occasionem
tui,cæteræ præmonendæ sint. Cincinnatulos pueros & calamistratos,& peregrini muris
olētes pelliculas:de quibus illud Arbitri est:Nō bene olet,q bene semp olet:quasi quasdā
pestes & uenena pudicitiæ uirgo deuitet:ut taceā de cæteris,quarū importuna uisitatio,&
se infamat & alias:ut etiā si nihil mali perpetret:tamē hoc sit uel maximū malū,frustra pa-
tere maledictis et morsibus ethnicorū.Nec hoc de omnibus dicimus,sed de his quos eccle
sia ipsa reprehēdit:quos interdū abijcit:in quos nōnunq; episcoporū & presbyterorū cē-
sura desæuit:ut prope periculosius sit lasciuis puellis ad loca religionis, q; ad publicū pro
cedere.Quæ uiuunt in monasterio:& quarū simul magnus est numerus,nūq; solæ, nūq;
sine matre procedant.De agmine columbarū,crebro accipiter unam separat, quā statim
inuadat & laceret,cuius carnibus & cruore saturet.Morbidæ oues suū relinquunt gregē,
& luporū faucibus deuorantur.Scio ego sanctas uirgines,quæ diebus festis, propter fre-
quentiā populorū,pedē domi cohibent,nec tūc egrediuntur,quando maior est adhibēda
custodia,& publicū penitus deuitandum.Ante annos circiter triginta, de uirginitate ser-
uanda ædidi librū,in quo necesse fuit mihi ire contra uitia:& propter instructionem uirgi
nis,quā monebā,diaboli insidias patefacere.Qui sermo offendit plurimos,dum unusquis
q; in se intelligens quod dicebatur,non quasi monitorem libenter audiuit:sed quasi crimi
natorē sui operis auersatus est.Verūtamen quid profuit armasse exercitum reclamantiū,
& uulnus cōscientiæ dolore mōstrasse.Liber manet,homines prætererunt.Scripsi ad ple
rasq; uirgines ac uiduas ἀποφθέγματα, & quicquid dici poterat,in illis opusculis defloratum
est;ut aut superfluo eadem à nobis repetantur:aut nunc prætermissa, plurimum noceat.
Certe

C Certe & beatus Cyprianus,egregiũ de uirginitate uolumen ædidit,& multi alij, tam Lati-
no sermone quàm Græco. Omniumq́ gẽtium literis atq; linguis, in ecclesijs Agnes uita
laudata est. Sed hoc ad eas pertineat,quæ necdũ elegerunt uirginitatem , & exhortatione
indigent,ut sciant quale sit,quod eligere debeãt. Nobis electa seruãda sunt, & quasi inter
scorpiones & colubros incedendum,ut accinctis lumbis,calciatis pedibus,& apprehensis
manu baculis,iter per insidias huius seculi,& inter uenena faciamus, ut possimus ad dul-
ces Iordanis peruenire aquas,& terrã repromissionis intrare,& ad domum dei ascendere,
ac dicere cum propheta:Domine,dilexi decorem domus tuæ,& locũ habitationis gloriæ
tuæ. Et illud: Vnam petij à domino,hanc requiram,ut inhabitem in domo domini,omni
bus diebus uitæ meæ. Felix illa conscientia & beata uirginitas,in cuius corde,præter amo
rem Christi,qui est sapientia,castitas,patientia atq; iustitia,cæteræq́ uirtutes,nullus alius
uersatur amor,nec ad recordationẽ hominis,aliquando suspirat:nec uidere desiderat,quẽ
cum uiderit,nolit dimittere. Sanctum uirginum propositum & cœlestis angelorumq́ fa-
miliæ gloriam,quarundam non bene se agentium,nomen infamat. Quibus aperte dicen-
dum est,ut aut nubant,si se non possunt continere, aut contineant si nolunt nubere . Di-
gna res risu:imò planctu,incedentibus dominis, ancilla uirgo procedit ornatior , ut pro
nimia consuetudine quam incomptam uideris,dominam suspiceris . Nonnullæ separata
absq; arbitris quærunt hospitia,ut uiuant licentius: utãtur balneis: faciantq́ quod uolũt,
& deuitent conscientias plurimarum. Hæc uidemus & patimur,& si aureus nummus af-
fulserit,inter bona opera deputamus. Finem iungo principio:nec semel monuisse conten
tus sum: Ama scripturas sanctas,& amabit te sapientia: dilige eam,& seruabit te:honora il
lam,& amplexabitur te. Hæc monilia in pectore, & in auribus tuis hæreant . Nihil aliud
nouerit lingua,nisi Christũ. Nihil possit sonare,nisi quod sanctum est. Auiæ tuæ tibi sem-
per ac matris in ore dulcedo uersetur. Quarum imitatio,forma uirtutis est.

D

S C H O L I A

PRoborum & Olibriorum.) Auunculus alter erat Probus , alter Olibrius , tertius Probi-
1 nus,quæ nomina tum nobilium erant Romæ. Veste polymita.) Id est,uersicoloribus con
texta filis. Nam μίτον Græci filium appellant,& πολὺ multum,quasi dicas,multifilam uestem.
Et omni retro.) Retro uocat , quod iam præterijt , hoc est,superiori. Filiarum Philippi.)
Hunc Actuum capite uigesimoprimo,Lucas euangelistam appellat, scribens ei quatuor fuisse uirgi-
nes prophetantes. Pronuba.) Sic uocatur mulier,quæ parat ea quæ ad nuptiarum ritum , & spon-
sam instruendam pertinent. Fescennina.) Id est, carmina nuptialia , à Fescennio oppido Campaniæ
sic dicta. Procacia.) Solent huiusmodi cantiones esse petulantiores . Vnde Catullus , Fescenninam
licentiam uocat . Consentaneum est autem apud barbaros multo petulantiores esse. Tulliani flu-
minis.) Tullio tribuit copiam fluentem , Demostheni uim & acrimoniam . & apte contorta enthy-
memata. Magalia.) Apte usus est Punica uoce , de Africa loquens . Etenim rurestris domus , ea
lingua Magar uocatur . Vergilius , Miratur molem Aeneas , Magalia quondam . Apud eundem le-
gimus & Mapalia. Et raris habitata Mapalia tectis,quum de casulis rusticanis loquatur. Vnde siue le-
2 gas Magalia, siue Mapalia , nihil refert. Non sic post Trebiam.) Trebia , fluuius est iuxta Placen-
tiam Romanorum clade insignis . Nam illic secundo iam cum Hannibale congressi infeliciter pu-
gnarunt Romani , fusi paulo ante ad Ticinum amnem. Ad Thrasymenum.) Ad hunc fluuium
rursus Romanus exercitus fusus est , ab Hannibale circumuentus , temeritate ducis Caij Flaminij.
Ad hæc sex milia , perfidia Hannibalis uincta sunt. Cannas.) Hic cæsa leguntur Romanorum qua-
draginta quinque milia. Cæsus est & Paulus Aemylius uir eximius, unà cum senatoribus nonaginta,
consularibus atque prætorijs,aut ædilicijs, triginta. Autor Titus Liuius. Tanti, ut dicitur, uitrũ.)
Vsus eodem in superioribus epistolis . Vitrum imitatur gemmas , cum sit uilissimum . Si non lo-
cas homini sponso,nisi integram, quanto magis conuenit integram consecrare Christo uirginem, qui
tanto præstat homini , quanto gemma uitro? Olim margaritis summus erat honos inter gemmas.
A sancta Christi Synoride .) Quædam exemplaria uetusta sic habebant : à sanctis fœminis , non
detractum , sed uirgini traditum . Ne sponso fieret.) Sponsum uirginis Christum uocat. Pro
ba illa.) Proba, nomen est proprium hoc loco. Mater fuit trium consularium, Auia sicuti uidetur De-
metriadis. Cassa nomina.) Id est , inania nomina , cum re sint seculares. Si fractus illabatur.)
3 Hæc Horatius in Odis, de Stoico sapiente scripsit. Brennus nostri tempo.) Sic uocat ducem bar-
barum,

A barum,alludens ad Brennum illum Gallorum ducem, à quo Romani ſalutem auro redimere ſunt
coacti:teſtatur in uita Camilli Plutarchus. Vnum illud.) Carmen eſt Maronis, Nata deo:nam Ver
gilius habet,nate dea. Quid eſt νοῦς.) νοῦς Graece mentem ſignificat,hoc eſt, ſummam animi partem,
qua intelligimus ea,quæ maxime abſunt à ſenſibus corporeis. Alienis capillis.) Id eſt,appoſititijs,
quo res magis ſit ridicula:& elegantiſſime dixit,ſtruere uerticem. Candore margar.) Nam uniones
præcipue cōmendat candor & læuor:ut teſtis eſt Plinius. Maris profunda.) Quod in conchis naſca-
tur hæc gemma,præcipue in mari Perſico. Ceraunιorum.) Ceraunos Græce fulmen eſt. Hinc gem
mæ datum nomen,quod fulgur quoddam iacere uideatur. Hiacynthorū pelago.) Quod undas imi-
tentur. Smaragdorum uirore.) Quoniam nihil his comparatum magis uiret: ut inquit Plinius.
μεσότητας,ἀρετάς,ὑπερβολὰς κακίας εἶναι.) Id eſt,mediocritates,uirtutes:exceſſus,uitia eſſe.Sic enim ad uer
bum reddi poſſunt.Et Horatius: Virtus eſt medium uitiorum utrinq; redactum. μηδὲν ἄγαν.) Id eſt,
ne quid nimis.Vtitur Terentius in Andria. Nec erubuit cēſor,nec deſperauit ſenex.) Nihil dici po-
tuit uenuſtius.Cato literas aggreſſus eſt ſenex,Græcas autē literas extrema ætate,iam ſeptuagenarius.
Si audieris,non iraſcaris.) Iraſcaris,adulterina uox eſt.Fortè legendum,ineſceris,aut aliud ſimile.
4 Cenſorium.) Tanta erat Catonis ſeueritas,ut à cenſura rigide geſta,Cenſorius ſit dictus.Quin & al
terius tanta fuit ſeueritas,ut eo præſente,non poſſent agi Floralia:cum nec ille uultum mutare poſſet
nec illi auderent eo ſpectante agere. Illum dico.) Nam multi fuere Catones.Maior dictus eſt Cen-
ſorius,minor Vticenſis. Marcum Craſſum.) Hic Craſſus Licinius fuit auus M.Craſſi in Parthis in-
terempti,quē Lucilius Satyricus,ob morum ſeueritatem, ſemel in uita riſiſſe ſcribit : teſtes Plinius &
M.Tullius.Riſit autem dictum illud:Similes habent labra lactucas,ſicuti retulimus in Chiliadibus no
ſtris. Ornatum nō ſententia.) Sic enim emendauimus.Nam ornant columnarū capita,perinde quaſi
ſentiant ornatum,ſententia Chriſti mēbra negligunt. Præter pſalmorū.) Et hic locus non uno mo-
do deprauatus erat in exemplaribus.Fortè ſic reſtitui poterat,ut legas,præter pſalmorum ordinem, &
orationis pēſum,quod tibi &c. Quæ Apoſtoli uoce.) Sic enim Paulus ſcribit ad Romanos cap.1.Pri-
mum quidem gratias ago deo meo per Ieſum Chriſtum pro omnibus uobis,quod fides ueſtra annūcia-
tur in uniuerſo mundo. Anaſtaſius epiſcopus.) Hic à Damaſo fuit tertius : hic uetuit , ne peregrini
maximeq; tranſmarini reciperentur in numerū clericorū Romanorū,niſi quinq; epiſcoporū chirogra-
pho cōmendati,idq; propter Manichæos excludendos. Ditiſſimæ paupertatis.) Feſtiuiter copulauit
duo cōtraria.Cenſu pauperrimus erat,eruditione diues.Nunc aliquoties cōtingunt Romani pontifi-
B 5 ces,ærario locupletiſſimi,apoſtolicis opibus,hoc eſt , ſacra doctrina & pietate nudiſſimi.De hac hæreſi
plura leges in epitaphio Paulæ. Cuius iambici metrum.) Eſt eñ Græcis ſenarius iambicus ex Menā
dri comœdia: φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. Carmen ſat cōmode reddi poterat ad hūc modū: Mores
bonos,colloquia corrūpunt mala. Cincinnatulos.) Cincinni capilli ſunt arte intorti.Diminuit au-
tem,cincinnatulos,ut molliciem exaggeret. Calamiſtratos.) Quorum capilli acu candente, quā cala
miſtrū uocant,criſpati ſunt. Peregrini muris.) Sic eñ uocāt hoc genus animātis,cuius pellicula mire
olet. De quibus illud Arbitri eſt.) Aut memoria lapſus eſt Hieronymus: aut uerſum hūc Martialis
ab Arbitro Petronio mutuatus eſt.Extat eñ apud Martialē in Neuolū: Neuole,nō bene olet,q bene
ſemp olet. Plautus itē ſcripſit,mulierē eam optime olere,quæ nihil oleret:quēadmodū & Plinius ſcri
bit,eam aquā eſſe optimā,quæ nihil ſapiat:hæc eſt eñ aquæ natura. Virgines ac uiduas ἀσπούδασματα.)
Sic fermè codices omnes habebant:ut certe ἀσπούδασμα,quæ uox ſtudium ſignificat.In uno duntaxat le-
gi ſpudaſmena,unde ſuſpicor legendum ἐσπουδασμένα, id eſt,elaborata ſiue elucubrata.

ANTIDOTVS. In hac epiſtola uidetur nō perinde magnifacere pietatem iſtorum , qui pecunias
ſuas erogant extruendis & exornandis eccleſijs.Nam & rem narrat odioſius:Alij,inquiens,ædificēt ec
cleſias, ueſtiant parietes marmorū cruſtis,columnarū moles aduehant,earumq; deaurēt capita, precio
ſum ornatum non ſentiente ebore &c.Cum enim addit,nō ſentiente ebore,ſignificat ornatum eſſe ſu-
peruacaneum.Et cum adiecit,deniq;:Non reprehendo,non abnuo , unuſquiſq; in ſuo ſenſu abundet.
Melius eſt hoc facere,quàm repoſitis opibus incubare:cum ſtomacho loqui uidetur,uelut inuitus ap-
probans,neq; conferens id factū cum his quæ pia ſunt,ſed cum his quæ ſcelerata : quemadmodum lau-
dare ſolet Digamiam,præferens illam publicis proſtibulis,non conferens cum melioribus.Simile quid
dam ſcripſit in libello de obitu Paulæ.Rurſus in epiſtola ad Paulinū.Verum aut nō hic loquitur ſim-
pliciter de ijs,qui extruunt ædes ſacras,ſed qui ad faſtum extruunt magis,quàm ad pietatem:aut ſimpli
citer uerum eſt,præſtare opes in pauperes,hoc eſt,in uiua dei templa,quàm in non ſentientes ſtructuras
effundere:etiam ſi nunc multis ſecus uidetur,præſertim magnatibus.

ALIVD. In calce huius epiſtolæ uidetur permittere ſacris uirginibus,ut ſi ſe nō continent , nubant.
Quibus,inquit,aperte dicendū eſt,ut aut nubant,ſi ſe non poſſunt continere:aut contineant,ſi nolunt
nubere:niſi forte hoc ſenſit de uirginibus,quæ nondum acceperunt uelum ab epiſcopo.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Saluina mulier nobiliſſima, puella adhuc , iuuenem maritū ac nobilem amiſerat, relicto Nebridio

C puero,& huius ſorore. Maritum laudat Hieronymus: liberos ſuperſtites, ut diligēter educet, admonet. Quibus rationibus eſtimoniam & famam tueri poſſit, docet: ab iterādis nuptijs uehemēter deterret.

HIERONYMVS AD SALVINAM de ſeruanda uiduitate.

Ereor ne officium putetur ambitio: & quod illius exemplo facimus, qui ait: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde: gloriæ facere appetitione dicamur: & non uiduam alloqui in anguſtia conſtitutam, ſed aulæ nos inſinuare regali: & ſub occaſione ſermonis, amicitias potentium quærere. Quod liquido non putabit, qui ſcierit eſſe præceptum. Perſonam pauperis non accipies in iudicio, ne ſub prætextu miſericordiæ, quod iniuſtum eſt, iudicemus. Vnuſquiſque enim non hominum, ſed rerum pondere iudicandus eſt. Nec diuiti obſunt opes, ſi eis bene utatur: nec pauperem egeſtas commendabiliorem facit: ſi inter ſordes & inopiam peccata non caueat. Ad utriuſque nobis rei teſtimonium, & Abraham patriarcha, & quotidiana exempla ſuppeditant: quorum alter in ſummis diuitijs amicus dei fuit, alij quotidie in ſceleribus deprehenſi, pœnas legibus ſoluunt. Alloquimur igitur diuitem pauperem, ut neſciat ipſa quæ poſſidet. Neque enim marſupium eius diſcutimus, ſed animæ puritatem.

1 Loquimur ad eam, cuius faciem ignoramus, & uirtutes nouimus, quam nobis fama cōmendat: cuius uenerabiliorem pudicitiam adoleſcentia facit. Quæ mortem iuuenis mariti ſic fleuit, ut exemplum coniugij dederit. Sic extulit, ut eum profectum crederes, non amiſſum. Orbitatis magnitudo, religionis occaſio fuit. Nebridium ſuum ſic quærit abſentem, ut in Chriſto præſentem nouerit. Cur ergo ad eam ſcribimus, quam ignoramus? Triplex nimirum cauſa eſt. Prima, quia pro officio ſacerdotij omnes Chriſtianos filiorum loco diligimus, & profectus eorum noſtra eſt gloria. Altera, quia pater defuncti

D intima mihi neceſſitudine copulatus fuit. Extrema, quæ & ualidior, quod filio meo Auito roganti, negare nihil potui: qui crebris literis interpellatricem duri iudicis ſuperans, & multorum mihi, ad quos ante ſuper eadem materia ſcripſeram, exempla proponens: ita ſuffudit pudorem negantis, ut plus conſiderarem quid ille cuperet, quàm quid me facere conueniret. Alius forſitan laudet Nebridium, quod de ſorore generatus Auguſtæ, & in materteræ nutritus ſinu, inuictiſſimo principi ita charus fuit, ut ei coniugem nobiliſſimam quæreret: & bellis ciuilibus Africam diſſidentem, hac uelut obſide ſibi fidam redderet. Mihi à principio ſtatim illud eſt prædicandum, quod quaſi uicinæ mortis præſcius, inter fulgorem palatij, & honorum culmina, quæ ætatem anteibāt, ſic uixit, ut ſe ad Chriſtum crederet profecturum. Sacra narrat hiſtoria, Cornelium centurionem cohortis Italicæ intantum acceptū deo, ut angelum ad eum mitteret, & omne myſterium, quo Petrus de circūciſionis anguſtijs transferebatur ad præputij latitudinem, ad illius merita pertineret: qui primus ab Apoſtolo baptizatus, ſalutem gentium dedicauit. Scriptumq́ eſt de eo: Erat uir quidā in Cæſarea, nomine Cornelius, cēturio cohortis quæ dicitur Italica, religioſus, & timens deum cum omni domo ſua, faciens eleemoſynas multas plebi, & orans deum ſemper. Quicquid de illo dicitur, hoc nomine commutato, in Nebridio meo uendico. Sic religioſus fuit, & amator pudicitiæ, ut uirgo ſortiretur uxorem: ſic timens deū cum omni domo ſua, ut oblitus dignitatis: omne conſortiū cū monachis haberet & clericis: tantasq́ eleemoſynas faceret in populis, ut fores eius pauperum ac debilium obſiderent examina. Certe ſic ſemper orans deum, ut illi quod optimum eſſet, eueniret. Raptus eſt, ne malitia mutaret mētem eius, quia placita erat anima illius deo. Vnde & ego poſſum ſuper eo uere abuti Apoſtoli uoce, dicētis: In ueritate cognoui, quoniā nō eſt perſonarum acceptor deus, ſed in omni propoſito, qui timet deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Nihil nocuit militanti paludamentum, & baltheus & apparitorum cateruæ: quia ſub habitu alterius, alteri militabat. Sicut econtrario alijs nihil prodeſt uile palliolum, furua tunica,

corporis

A corporis illuuies,& simulata paupertas,si nominis dignitatē operibus destruant.Legimus & in Euangelio de alio centurione dñi testimonium:Nec in Israël tātam fidem inueni.Et ut ad superiora redeamus,Ioseph,qui in egestate & in diuitijs dedit experimēta uirtutum,qui & seruus & dñs,docuit animæ libertatem:nónne post Pharaonem regijs ornatus insignibus,sic deo charus fuit,ut super omnes patriarchas duarum tribuū pater fieret? Daniel & tres pueri sic præerant Babyloniæ opibus,& sic erāt inter principes ciuitatis,ut habitu Nabuchodonosor,deo mēte seruirēt.Mardochæus & Hester inter purpurā,sericū & gēmas superbiam humilitate uicerunt,tantiq́ fuere meriti,ut captiui uictoribus imperarent.Hæc illuc tendit oratio,ut ostēdam iuuenē meum cōiunctionem sanguinis regalis,& affluētiam diuitiarum,atq; insignia potestatis,materiā habuisse uirtutum,dicēte Ecclesiaste:Sicut ptegit sapientia,sic protegit & pecunia.Nec statim illud huic testimonio putemus aduersum: Amen dico uobis,difficile diues intrabit in regnum cœlorū.Et rursum dico uobis:Facilius est camelum per foramē acus transire,quàm diuitē intrare in regnum cœlorum. Alioquin Zachæus publicanus,quē ditissimum cōmemorat scriptura,cōtra hanc sententiam saluatus uidebitur.Sed quomodo quod apud homines impossibile est, apud deū possibile fiat, Apostoli cōsilium docet scribētis ad Timotheum:Diuitibus huius seculi præcipe non superbe sapere,nec sperare in incerto diuitiarum suarum , sed in deo uiuo,qui præstat nobis omnia abundāter ad fruēdum.Benefaciāt,sint diuites in operibus bonis,facile tribuāt:cōmunicent,thesaurizent sibi bonum fundamētum in futurū,ut apprehendāt ueram uitam. Didicimus quomodo camelus introire possit per foramē acus:quomō animal tortuosum,

B deposito pondere sarcinarū,assumat sibi pennas columbæ,& requiescat in ramis arboris, quæ de sinapis semēte succreuit.Legimus in Esaia,camelos Madian & Epha & Saba,aurū & thus ad urbē domini deportātes,in typo horum camelorum. Ismahelitæ negociatores, stacten & thymiāma,& resinā,quæ nascitur in Galaad,& cutē uulneribus obducit,Aegyptijs deferunt:tantæq́ felicitatis sunt,ut emant & uēdant Ioseph,& mercimonium eorum mundi salus sit.Docet & Aesopi fabula,plenū muris uētrem per angustum foramen egredi nō ualere.Ergo Nebridius meus quotidie illud reuoluēs:Qui uolūt diuites fieri,incidūt in tentationē & laqueum diaboli,& desideria multa. Quicquid & imperatoris largitio,& honoris infulæ dederāt,in usus pauperum cōferebat.Nouerat enim à dño esse præceptū: Si uis perfectus esse,uade,uende omnia quæ habes,& da pauperibus , & ueni sequere me. Et quia hanc sententiā implere nō poterat,habens uxorē & paruulos liberos,& multā familiam,faciebat sibi amicos de iniquo mammona,qui se reciperent in æterna tabernacula. Nec semel abijciebat sarcinam,quod fecerunt Apostoli,patrē,rhete,nauiculā relinquētes: sed ex æqualitate,aliorum inopiæ suā abundantiam cōmunicabat,ut postea illorū diuitiæ, huius indigentiā sustentarēt.Scit ipsa,cui libellus hic scribitur,me nō nota,sed audita narrare:nec ex aliquo in me beneficio,scriptorum more Græcorū,gratiā lingua reddere. Procul à Christianis ista suspicio.Habētes uictum & uestitum,his cōtenti sumus. Vbi uile olusculum,& cibarius panis , & cibus potusq́ moderatus:ubi diuitiæ superuacuæ,ibi nulla adulatio,quæ uel præcipue fructū respicit.Ex quo colligitur,fidele esse testimonium,quod causas nō habet mētiendi.Ac ne quis putet me solas in Nebridio prædicare eleemosynas, quanq́ & has exercuisse sit magnum,de quibus dicitur:Sicut aqua extinguit ignē,ita eleemosyna extinguit peccatum:ad cæteras uirtutes eius ueniā, quas singulas in paucis hominibus deprehendimus.Quis fornacem regis Babylonij sine adustione ingressus est? Cuius adolescētis Aegyptia domina pallium nō tenuit? Quæ uxor Eunuchi nullos creat liberos uoluptate transacta? Quē hominū disputatio illa nō terreat:Video aliā legem in membris meis,repugnantē legi mētis meæ,& captiuū me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis? Mirum dictu est,nutritus in palatio,cōtubernalis & condiscipulus Augustorū, quorum mensæ ministrat orbis,& terræ ac maria seruiunt,inter rerū omniū abundātiam,

C in primo ætatis flore tantæ uerecundiæ fuit,ut uirginalē pudorē uinceret,et ne leuē quidē obscœni rumoris in se fabulā daret.Deinde purpuratorū propinquus,socius,cōsobrinus, ijsdem cum ambobus studijs eruditus (quæ res etiā externorum mētes sibi cōciliat) nō est inflatus superbia,nec cæteros homines adducta fronte cōtēpsit:sed cunctis amabilis,ipsos principes amabat ut fratres,uenerabatur ut dominos:& in illorū salute,suā salutē positam fatebatur.Ministros autē eorum,& uniuersum ordinem palatij,quo regalis frequentatur ambitio,sic sibi charitate sociarat,ut qui merito inferiores erāt,officijs se pares arbitrarent. Difficile factu est,gloriam uirtute superare:& ab his diligi,quos præcedas.Quæ uidua nō huius auxilio sustentata est?Quis pupillus nō in eo repperit patrē?Totius Oriētis episcopi ad hunc miserorum preces,& laborātium desideria cōferebāt.Quicquid ab imperatore poscebat,eleemosyna in pauperes,precium captiuorū,misericordia in afflictos erat.Vnde & ipsi principes libenter præstabant,quod sciebant,nō uni,sed pluribus indulgeri. Quid ultra differimus?Omnis caro fœnum,& omnis gloria eius quasi flos fœni.Reuersa est terra in terram suā:dormiuit in dño,& appositus est ad patres suos,plenus dierū ac luminis, & nutritus in senectute bona.Cani enim hominis sunt sapiētia eius.In breui ætate tempora multa compleuit.Tenemus pro eo dulcissimos liberos.Vxor hæres pudicitiæ precium est.Nebridius pusio,patrē quærentibus exhibet.Sic oculos,sic ille manus,sic ora ferebat. Scintilla uigoris paterni lucet in filio:& similitudo morum per speculū carnis erūpens,ingentes animos angusto in pectore uersat.Iungitur ei germana,rosarum & liliorū calathus, eboris ostriq; cōmercium.Sic refert ore patrem,ut ad uenustatē propĕsior sit. Sic matrem mixta similitudine pingit,ut in uno corpore utrūq; agnoscas.Ita suauis est,& mellitula,ut honor sit omniū ꝓpinquorum.Hanc tenere nō dedignatur Augustus:hāc fouere in sinu, regina lætatur.Certatim ad se omnes rapiūt.Pendet ex collo,hæret in brachijs singulorū.

D Garrula atq; balbutiēs,linguæ offensione fit dulcior.Habes igitur Saluina quos nutrias, in quibus uirum absentē tenere te credas. Ecce hæreditas dñi,filij merces,fructus uentris. Pro uno homine duos filios recepisti,auctus est numerus charitatis.Quicqd debebas marito,redde filijs.Amore præsentiū,absentis desideriū tempera.Non est parui apud deum meriti,bene filios educare.Audi Apostolū cōmonentē:Vidua eligatur nō minus annorū sexaginta,quæ fuerit unius uiri uxor,in bonis operibus habēs testimonium,si filios educauit,si hospitalis fuit,si sanctorum pedes lauit,si afflictis abundāter præbuit,si omne opus bonū subsecuta est.Didicisti catalogū uirtutū tuarū,quid debeas nomini tuo,quibus meritis secundū pudicitiæ gradū possideas.Nec te moueat,quod sexagenaria eligatur in uiduā, & putes adolescētulas ab Apostolo reprobari.Et te crede eligi ab eo,qui discipulo dixerat: Nemo adolescētiam tuā cōtemnat,nō continentiā,sed ætatem.Alioquin omnes quæ ante sexaginta annos uiduatæ sunt,hac lege accipiēt maritos. Sed quia rudem Christi instituebat ecclesiā,& omni ordini prouidebat,præcipueq; pauperibus,quorū ei cura cū Barnaba fuerat demādata:illas uult ecclesiæ opibus sustētari,quæ ꝓprijs manibus nō queunt laborare,quæ uere uiduæ sunt,quas & ætas ꝓbat,& uita.Heli sacerdos offendit deū ob uitia liberorū.Ergo ecōtrario placatur deus uirtutibus eorū,si permāserint in fide & charitate,& sanctitate cū pudicitia.O Timothee:teipsam castā custodi.Absit ut sinistrum quippiā mihi de te suspicari liceat,sed ex abundātia lubricam ætatē monuisse,pietatis est. Quæ dicturus sum,nō tibi,sed puellaribus annis dicta intellige. Vidua quæ in delicijs est,uiuens mortua est.Hoc uas electiōis loquit:& de illo ꝓfertur thesauro,qui cōfidēter aiebat:An experimētum quæritis eius,qui in me loquit Christus?Hoc ille ꝓnunciat,qui libere sub persona sua fragilitatē humani corporis fatebatur.Nō enī quod uolo bonū,hoc operor,sed quod nolo,malum.Et propterea subijcio & redigo in seruitutē corpus meū,ne alijs prædicans,ipse reprobus inueniar.Si ille timet,quis nostrū potest esse securus? Si Dauid amicus domini, & Solomon amabilis eius,uicti sunt quasi homines,ut & ruinæ nobis ad cautionē,& pœnitudinis

A nitudinis ad salutẽ exẽpla præberent,quis in lubrica uia lapsum non metuat?Procul sint
4 à cõuiuijs tuis Phasides aues,crassi turtures,attagen Ionicus:& omnes aues , quibus am-
plissima patrimonia auolãt.Nec ideo te carnibus uesci nõ putes,si suũ,leporũ,atq; ceruo-
rum,& quadrupedũ animantiũ esculentias reprobes.Non enim hæc pedum numero sed
suauitate gustus iudicantur.Scimus ab Apostolo dictum:Omnis creatura dei bona est,&
nihil reijciendũ:quod cum gratiarum actione percipitur.Sed idem loquitur: Bonũ est ui-
num nõ bibere,& carnẽ non manducare.Et in alio loco:Nolite inebriari uino , in quo est
luxuria.Omnis creatura dei bona est.Audiãt hæc mulieres,quæ solicitæ sunt, quomodo
placeant uiris.Comedãt carnes,quæ carni seruiunt,quarũ feruor despumat in coitũ, quæ
maritis alligatæ,generationi ac liberis dant operã.Quarũ uteri portant foetus,earũ & inte
stina carnibus impleant.Tu uero quæ in tumulo mariti sepelisti omnes pariter uolupta-
tes:quæ litã purpurisso & cerussa faciẽ,super feretrũ eius lachrymis diluisti:quæ pullã tu-
nicam,nigrosq; calceolos,candidæ uestis & aurati socci depositione sumpsisti,nihil habes
necesse aliud,nisi perseuerare in ieiunio.Pallor & sordes gẽmæ tuæ sint:plumarum molli
cies iuuenilia mẽbra nõ foueat.Balnearũ calor nouum adolescẽtulæ sanguinẽ nõ incẽdat.
Audi quid ex persona uiduæ cõtinentis ethnicus poëta decantet: Ille meos,primus qui
me sibi iunxit,amores, Abstulit,ille habeat secũ,seruetq; sepulchro. Si tanti uilissimũ
uitrũ,quanti preciosissimũ margaritũ?Si cõmuni lege naturæ damnat omnes gentilis ui-
dua uoluptates,quid expectandũ est à uidua Christiana,quæ pudicitiã suam nõ solum ei
debet,qui defunctus est , sed & ei, cũ quo regnatura est?Quæso te,ne generalia monita,&
cõueniens puellari sermo personæ suspicionẽ tibi iniuriæ moueant,& arbitreris me obiur
gantis animo scribere,nõ timentis:cuius uotũ est,te nescire quæ metuo. Tenera res in foe-
minis fama pudicitiæ est:& quasi flos pulcherrimus cito ad leuẽ marcessit aurã, leuiq; fla-
B tu corrũpitur,maxime ubi & ætas cõsentit ad uitiũ:& maritalis deest autoritas, cuius um-
bra tu tamẽ uxoris est.Quid facit uidua inter familiæ multitudinẽ?inter ministrorum gre
ges?Quos nolo cõtẽnat ut famulos,sed ut uiros erubescat.Certe si ambitiosa domus hæc
officia flagitat,præficiat his senẽ honestis moribus,cuius honor dominæ dignitas sit.Scio
multas,clausis ad publicũ foribus,nõ caruisse infamia seruulorũ, quos suspectos faciebat
aut cultus immoderatus,aut crassi corporis nitor,aut ætas apta libidini , aut ex cõscientia
amoris occulti,securus animi tumor:qui etiã bene dissimulatus,frequẽter erũpit in publi-
cũ,& cõseruos quasi seruos despicit.Hoc ex abũdãtia dictũ sit:ut omni diligẽtia custodias
cor tuum:& caueas quicquid de te fingi potest.Nõ ambulet iuxta te calamistratus procu-
rator,nõ histrio fractus in foeminã,nõ cãtoris diabolici uenenata dulcedo,nõ iuuenis cul-
tus & nitidus.Nihil artiũ scenicarũ,nihil tibi in obsequijs molle iungatur. Habeto tecũ ui
duarum & uirginũ choros,habeto tui sexus solatia.Ex ancillarũ quoq; moribus dominæ
iudicantur.Certe cum tecum sancta sit mater,& lateri tuo amita hæreat uirgo perpetua,
nõ debes periculose externorũ cõsortia quærere,de tuorũ societate secura.Semper in ma-
nibus tuis sit diuina lectio,& tam crebræ orationes,ut omnes cogitationum sagittæ , qui-
bus adolescẽtia percuti solet,huiusmodi clypeo repellãtur.Difficile est,quin potius impos
sibile,perturbationis initijs carere quẽpiã,quas significãtius Græci προπαθείας uocant: nos,
ut uerbũ uertamus è uerbo:antepassiones possumus dicere,eo quod incentiua uitiorũ, o-
mniũ titillent animos:& quasi in meditullio nostrũ iudiciũ sit,uel abijcere cogitata,uel re-
cipere.Vnde & naturæ dominus in Euangelio loquebatur:De corde exeũt cogitationes
malæ,homicidia,adulteria,fornicationes,furta,falsa testimonia,blasphemiæ.Ex quo pspi
cuum est,iuxta alterius libri testimoniũ,procliuius esse cor hominis à pueritia ad malũ : &
inter opera carnis & spiritus,quæ Apostolus enumerat,mediã animã fluctuare, nũc hæc,
nunc illa cupientẽ.Nã uitijs nemo sine nascitur.Optimus ille est, qui minimis urgetur: ue
lut si egregio inspersos reprehẽdas corpore naeuos.Hoc est qđ alijs uerbis propheta signi

 ficat:

C ficat: Turbatus sum, & non sum locutus. Et in eodē uolumine: Irascimini, & nolite peccare. Et illud Architæ Tarētini, ad uillicū negligētē: Iam te uerberibus enecassem, nisi iratus essem. Ira eīm uiri, iustitiā dei nō operatur. Quod de una perturbatione dictū est, referamus ad cæteras. Sicut irasci hominis est, & iram nō perficere, Christiani: sic omnis caro cōcupiscit quidē ea, quæ carnis sunt: & quibusdā illecebris ad mortiferas animam uoluptates trahit: sed nostrū est, uoluptatis ardorem maiore Christi amore restinguere, & lasciuiæ iumētum frenis inediæ subiugare: ut nō libidinē, sed cibos quærat ac desideret, & sessorē spiritū sanctū, moderato atq; cōposito portet incessu. Quorsum ista? Vt hominē esse te noueris, & passionibus humanis, nisi caueris, subiacere. De eodē cuncti facti sumus luto, ijsdem cōpacti exordijs. In serico & in pānis eadē libido dominatur. Nec regū purpuras timet, nec mendicantiū spernit squalorē. Multoq; melius est, stomachum dolere, quàm mentē: imperare corpori, quàm seruire: gressu uacillare, quàm pudicitia. Nec statim nobis pœnitentiæ subsidia blandiantur, quæ sunt infelicium remedia. Cauendū est uulnus, quod dolore curatur. Aliud est, integra naue & saluis mercibus portum salutis intrare: aliud, nudū hærere tabulæ, & crebris fluctuum recursibus ad asperrima saxa collidi. Nesciat uidua digamiæ indulgentiā, nec nouerit illud Apostoli, Melius est nubere, quàm uri. Tolle qđ peius est uri, & per se bonū nō erit nubere. Procul sint hæreticorum calūniæ. Scimus honorabiles nuptias, & cubile immaculatū. Etiā de paradiso expulsus Adam, unam uxorē habuit. Primus Lamech maledictus & sanguinarius, & de Cain stirpe descēdēs, unam costam diuisit in duas, & plantariū digamiæ protinus diluuij pœna subuertit. Vnde illud Apostoli: quod fornicationis metu indulgere cōpellitur, scribēs ad Timotheum: Volo adolescentulas nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullā occasionē dare aduersario maledicti causa. Cur indulserit, statim subiecit: Iam quędā declinauerūt post Satanā. Ex quo intel

D ligimus, illū nō stantibus coronā, sed iacentibus manū porrigere. Vide qualia sint secūda matrimonia, quæ lupanaribus præferuntur, quia declinauerunt quædā post Satanam. Ideo adolescentula uidua, quæ se nō potest cōtinere, uel non uult, maritū potius accipiat, quàm diabolū. Pulchra nimirum & appetenda res, quæ Satanæ cōparatione suscipitur. Fornicata est quondā & Hierusalē: & diuaricauit pedes suos omni trāseunti. In Aegypto primū deuirginata est, & ibi fractæ sunt mammæ eius. Cumq; ad deserta uenisset, & morarum Moysi ductoris impatiens, quasi Oestro libidinis furibūda dixisset: Isti sunt dij tui Israël qui te eduxerūt de terra Aegypti: accepit præcepta nō bona, & iustificationes pessimas, in quibus nō uiueret, sed puniretur. Quid ergo mirū, si & lasciuiētibus uiduis, de quibus in alio loco Apostolus dixerat: Cū luxuriatæ fuerint in Christo, nubere uolūt, habentes damnationē, quia primā fidem irritam fecerūt: concessit digamiæ præcepta nō bona, & iustificationes pessimas: ita secundum indulgens maritū, ut & tertium, si libeat, etiā uicesimum: ut scirēt sibi nō tam uiros datos, quàm adulteros amputatos. Hæc filia in Christo charissima inculco, & crebrius repeto: ut posteriorū oblita, in priora te extēdas, habēs tui ordinis quas sequaris. Iudith de Hebræa historia, & Annam filiam Phanuelis de Euāgelij charitate, quæ diebus & noctibus uersabantur in templo, & orationibus atq; ieiunijs thesaurū pudicitiæ cōseruabāt. Vnde & altera in typo ecclesiæ, diabolū capite truncauit: altera saluatorē mūdi prima suscepit, sacramentorū conscia futurorū. Illud in calce sermonis quæso, ut breuitatem libelli, nō de inopia eloquij, uel de materiæ sterilitate, se de pudoris magnitudine existimes accidisse: dum uereor me ignotis diu ingerere auribus, & occultum legentium iudicium pertimesco.

SCHOLIA.

I Vius uenerabiliorem.) Alias uiduas ætas & forma suspectas reddit: hæc ita uiuebat, ut hoc esset uenerabilior, quod adolescens etiam castitatem amplecteretur. Sic fleuit.) Mire coniunxit hæc duo: officium fidæ coniugis, dum lachrymas dat marito defuncto: & fortitudinē animi Christiani, dum statim post sepulturam sic se gerit, ut uideretur maritus nō mortuus,

sed

A sed aliquò profectus. Sic extulit.) Id est, ad sepulchrum detulit. Defuncti dicūtur efferri, quod olim
extra mœnia sepeliri consueuerint cadauera. Duri iudicis.) Est Deuteronomij cap. 25. de quo dixi-
mus superius. Paludamentum & baltheus.) Paludamentum uestis est militaris: unde qui ad bellum
exeunt, paludati uocantur. Baltheus cingulum est militare. Camelum per foramen acus.) Quidam
theologi, cum intelligant absurde dictum de camelo transeunte per foramen acus, acum faciunt unam
è portis urbis Hierusalem. Verum camelus Græcis ambigua uox est, significans & animal ingens ac
distortum: & funem ab huius similitudine dictum, quem Latini rudentem uocant. Atqui nec istud,
inquies, fieri potest. Fateor, uerum cum de rudente accipis, absurditas sermonis adempta est, non
ἐξ ἀδυνάτου. Nam in hoc ipsum Christus adhibuit, ut ostenderet id fieri non posse, quemadmodum pau
lò post palàm explicat. Tametsi Suidas κάμιλον cum est rudens, per iota scribit, non per η, differentiæ
causa: non quam ipsa uox habeat, sed quam grammatici, præsertim Græci, suo arbitratu soleant adde-
2 re. Mirum est autem nec Hieronymum animaduertisse de fune. Ismahelitæ nego.) Locus est in Ge-
nesi cap. 38. Et sedentes ut comederent panem, uiderunt Ismahelitas uiatores uenire de Galaad, & ca-
melos eorum portantes aromata & resinam & stacten. Per hos seruatus est Ioseph. Docet & Aeso-
pi fabula.) Horatius in epistolis, hunc apologum transfert ad uulpem & mustelam. Fortè per an-
gustam tenuis uulpecula rimam Repserat in cameram frumenti, pastaq; rursus Ire foras pleno ten-
debat corpore frustra: Cui mustela procul, si uis, ait, effugere istinc, Macra cauum repetas arctum,
quem macra subisti. Honoris infula.) Imperatoriæ aulæ proceres, ut paludamentum, ita infulam
honoris causa gestabant. Est autem infula diadematis, ni fallor, genus. Sed ex æqualitate.) Refert
locum qui est apud Paulum in epistola ad Corinthios secunda, capi. 8. Sed ex æqualitate in præsenti
tempore, uestra abundantia, illorum inopiam suppleat: ut & illorum abundantia, uestræ inopiæ sit
supplementum, ut fiat æqualitas. Scriptorum more Græcorum.) Vox hæc, scriptorum, mihi uidetur
eradenda. Taxat autem Græcorum adulationem. Quæ uxor Eunuchi.) Nam ea quæ solicitauit
Ioseph ad concubitum, uxor Putifaris Eunuchi Pharaonis fuit. Quod autem uerecunde ac tecte Hie-
ronymus innuit, huiusmodi est: Nulla est uxor, si maritum habeat Eunuchum, hoc est, segnem & igna
3 uum ad coitum, quæ non gignat ex adultero, cum maritus sit sterilis. Quæ res etiam exter.) Mirus
amor nascitur ex societate studiorum, ut Germanus etiam Hispanum aut Gallum diligat, quem in lite-
ris habuerit socium. Furua tunica.) Furuum, antiqui nigrum aut fuscum dicebant. Difficile fa-
ctu.) Hic puto pro gloriam, scribendum esse, inuidiam. Pusio.) Diminutiuū est à puero. Sic ocu-
B los.) Carmen est Maronis: quemadmodum & quod sequitur: Ingentes animos: quod mire ab apibus
ad puerum traxit. Vxor hæres pudici. præ. est.) Id est, quod maritus uxorem scripsit hæredem in hoc
retulit gratiam illius pudicitiæ, testatusq; est se reperisse pudicam. Rosarum & liliorum calathus.)
Hoc loco mihi uidetur eradendum, floris, quod in uulgatis codicibus perperam additum est. Siquidem
diuus Hieronymus diuersa metaphora bis idem significauit. In eadem filia, similitudinem patris & ma
tris, uocat calathum rosarum & liliorum: rosas ad patrem, lilia ad matrem referens. Rursum commer-
cium eboris & ostri. Alludens ad illud Vergilianum: Vel ebur cōfunditur ostro. Ebur candet: ostrū,
hoc est, purpura, rubet. Vt igitur in calatho mixto lilijs & rosis apparet uterq; color, item in mixtura
eboris & purpuræ: ita in eadem puella similitudo matris ac patris. Vt ad uenustatem.) Venustas
mulierum est magis quàm uirorum. Similis erat uultu patri, sic tamen, ut gratia formæ magis expri-
meret matrem, & tamen utriusq; parētis similitudinem agnosceres. Quid debeas nomini tuo.) Id est,
uiduæ. Et cum Paulus sanctam uiduam describit, illa uirtutum suarum catalogum audiuit, quæ talis
sit uidua. Phasides aues, cras. tur.) Ea præcipua turturum laus, ut pingues sint, alioqui parum grati.
4 Vnde Martialis: Cum pinguis mihi turtur erit, lactuca ualebis. Attagen Ionicus.) Attagen auis
est, olim inter raras epulas habita. Ionicum addit Hieronymus, imitatus Horatium & Martialem, quo
rum ille in Odis: Non Attagen Ionicus, hic in epigrāmatis. Inter sapores fertur alitum primus, Ionica-
rum gustus Attagenarum. Cæterū Ionicus uocatur, ab Ionia Asiæ parte, in qua est Ephesus, quod illic
laudatissimæ habeantur. Quanq; M. Varro apud Gellium primam laudem tribuat Phrygijs, Phrygia,
inquit, Attagena. Sic enim declinat, hæc Attagena: quanq; Horatius illi sexū mutauit. Patrimonia
auolant.) Festiuiter dixit, auolant, pro consumūtur, cum de auibus loquatur, in quas res domestica im-
penditur. Ille meos primus.) Ita loquitur Dido apud Vergilium, nolens Aeneæ nubere, ne primo
marito Sicheo faciat iniuriā. Si tanti uilissimū.) Hoc usurpat in epistola ad Demetriadē, tanq; pro-
uerbio dici solitū: Si tanti, ut dicitur, uitrum, quāti margaritū: De precio margaritorū, quos & uniones
uocant, multa Plinius. Vitrum imitatur gēmas, etiam si uilissimū. Hoc sermone significabāt summam
inæqualitatem rei contemptissimæ, quale est uitrū: & preciosissimæ, quale est margaritum. Vitrum aūt
gemmas imitatur. Quas significātius Græce προπαθείας.) πάθος Græci uocant, quod nos nūc affectū,
nunc perturbationē, nunc motū aut morbū animi dicimus: πρὸ significat ante. Vnde primos affectuū
motus προπαθείας appellāt, quæ nō sunt nostri arbitrij. Mediā animā fluctuare.) Respexit ad locum
qui est in priore ad Thessalonicenses epistola cap. 5. Vt integer spiritus uester, ut anima, ut corpus sine
querela in aduētum domini nostri Iesu Christi seruetur. Partitur enim hominis animū in treis parteis,

C in ſummam ac deo proximã,quam uocat ſpiritũ:in imam,qua trahimur ad turpia,quã appellat corpus:
in animam mediam,qua diligimus parentes &c.Qua de re copioſius diſſeruimus in Enchiridio militis
s Chriſtiani. Nam uitijs nemo.) Carmen ex Satyris Horatij. Velut ſi.) Hoc addit ex alio loco,nẽ-
pe ex Satyra:Nõ quia Mecœnas.Neuus macula eſt,quales aliquãdo innatos uidemus uultui aut bra-
chijs hominum. Archytæ Tarentini.) Hic philoſophus fuit Pythagoricus,cuius meminit Horatius
in Odis.Quanq̃ hoc dictũ aſſcribitur & alijs. Primus Lamech.) Hic fuit filius Mathuſalẽ, qui duas
duxit uxores omniũ primus,Ada,& Sella.Is Geneſis cap.5.ſic alloquitur uxores ſuas:Quoniam occidi
uirum in uulnus meum,& adoleſcentulũ in liuorem meum,ſeptuplũ dabitur ultio in Cain,de Lamech
uero ſeptuagieſſepties. Vnã coſtam.) Elegãter alluſit ad allegoriam. Deus nõ niſi unã coſtã eduxit
de latere Adam,ueluti ſignificans eum unica uxore contẽtum eſſe debere. Oeſtro libidinis.) Oeſtrũ
pro ſtimulo poſuit.Nam genus eſt muſcæ,quã eandem Vergilius Aſylum uocat. Ea boues & equos
in rabiem agit.Vnde qui magno animi motu rapiuntur,Oeſtro perciti dicuntur. Diabolum capite
truncauit.) De Holoferne loquitur. quem diabolum humani generis hoſtem interpretantur. De
Anna filia Phanuelis.) Legis apud Lucam in Euangelio cap.2. Occultum legentis.) Timet ne ui-
deatur captare fauorem potentis fœminæ,quod idem dixerat in fronte huius epiſtolæ.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Furiam uiduam,Titianæ filiã,Probi cõſulis nurũ,hortatur ut in cœlibatu perſeueret,nec iteret ma-
trimoniũ,& quoniã adhuc uirẽti erat ætate,q̃bus modis pudicitiã ſimul ac famã tueri debeat,præcipit.

HIERONYMVS AD FVRIAM DE VIDVITATE SERVANDA.

Bſecras literis,& ſuppliciter deprecaris , ut tibi reſcribam:imò ſcribã,quomo-
do uiuere debeas,& uiduitatis coronam illæſo pudicitiæ nomine conſeruare.
Gaudet animus,exultant uiſcera,geſtit affectus,hoc te cupere eſſe poſt uirum,
quod ſanctæ memoriæ mater tua Titiana multo tẽpore fuit ſub marito.Exau-
ditæ ſunt preces & orationes eius.Impetrauit in unica filia,quod uiuens ipſa poſſederat.
1 Habes præterea generis tui grande priuilegium,quod exinde à Camillo,uel nulla,uel ra-
ra ueſtræ familiæ ſcribitur ſecundos noſſe concubitus : ut non tam laudanda ſis,ſi uidua
D perſeueres,quàm execranda,ſi id Chriſtiana nõ ſerues,quod per tanta ſecula gentiles fœ-
minæ cuſtodierunt. Taceo de Paula & Euſtochio,ſtirpis ueſtræ floribus : ne per occaſio-
nem exhortationis,illas laudare uidear.Bleſillamq́ prætereo,quæ maritũ ſuũ,tuũ ſecuta
Germanum,in breui uitæ ſpacio tempora uirtutũ multa compleuit.Atq́ utinã præconia
fœminarum imitarẽtur uiri:& rugoſa ſenectus redderet,quod ſponte offert adoleſcentia.
Sciens & uidens in flammã mitto manũ,adducẽtur ſupercilia,extendetur brachiũ. Ira-
tusq́ Chremes tumido deſæuiet ore. Conſurgẽt proceres aduerſus epiſtolã meã, turba
patritia detonabit,me Magum, me ſeductorẽ clamitãs , & in terras ultimas deportandũ.
Addant,ſi uolunt,& Samaritẽ,ut domini mei titulũ recognoſcã. Certe filiam à parẽte nõ
diuido,nec dico illud de Euangelio:Sine ut mortui ſepeliãt mortuos ſuos. Viuit eñ , quiſ-
cunq́ credit in Chriſtum.Et qui in illum credit,debet utiq́ quomodo ille ambulauit , &
ipſe ambulare.Faceſſat inuidia,quam nomini Chriſtiano maledicorum ſemper genuinus
infigit:ut dum probra metuũt,ad uirtutes prouocẽtur. Exceptis epiſtolis,ignoramus al-
terutrum.Solaq́ cauſa pietatis eſt,ubi nulla carnis noticia eſt.Honora patrẽ tuũ , ſed ſi te
à uero patre nõ ſeparat.Tamdiu ſcito ſanguinis copulã,quãdiu ille ſuũ nouerit creatorẽ.
Alioqui Dauid protinus tibi canet:Audi filia,& uide & inclina aurẽ tuã,& obliuiſcere po
pulum,& domũ patris tui:& cõcupiſcet rex decorẽ tuũ,quoniã ipſe eſt dñs tuus.Grande
præmiũ parentis obliti:Cõcupiſcet rex decorẽ tuũ.Quia audiſti,quia uidiſti,quia inclina-
ſti aurẽ tuã,& populi tui,domusq́ patris tui oblita es,idcirco cõcupiſcet rex decorẽ tuũ,
& dicet tibi:Tota pulchra es amica mea,& macula nõ eſt in te.Quid pulchrius aĩa,quæ
dei filia appellatur,& nullos extrinſecus quærit ornatus? Credit in Chriſtũ, & hac ambi-
tione pergit ad ſpõſum,eundẽ habẽs dominũ,quẽ & uirum. Quid anguſtiarum habeãt
nuptiæ,didiciſti in ipſis nuptijs:& quaſi coturnicũ carnibus uſq́ ad nauſeam ſaturata es:
amariſſimam choleram tuæ ſenſere fauces. Egeſſiſti aceſſentes & morbidos cibos:releua-
ſti æſtuantem ſtomachum.Quid uis rurſum ingerere,quod tibi noxiũ fuit? Canis reuer-
tens

A tens ad uomitum,& sus lota,ad uolutabrum luti. Bruta quoq; animalia & uagæ aues, in easdem pedicas rhetiaq; nō incidunt. An uereris,ne proles Furiana deficiat, & ex te parēs tuus nō habeat pusionē:qui reptet in pectore,& ceruicē eius stercore linat? Quippe ni oēs habent filios,qui habuere matrimonia? & quibus nati sunt liberi,suo generi responderūt? Exhibuit Ciceronis filius patrē in eloquentia. Cornelia uestra, pudicitiæ simul & fœcunditatis exēplar,Graechos se genuisse lætata est. Ridiculum est sperare pro certo,quod multos,& nō habere uideas,& cum habuerint,perdidisse. Cui dimittes tātas diuitias? Christo, qui mori non potest. Quem habebis hæredem? Ipsum,quē & dn̄m. Contristabitur pater, sed lætabitur Christus:lugebit familia,sed angeli gratulabuntur. Faciat pater quod uult de substantia sua:nō es eius cui nata es,sed cui renata: & qui te grandi precio redemit, sanguine suo. Caue nutrices & gerulas,& istiusmodi uenenata animalia,quæ de corio tuo saturari uentrē suū cupiunt. Nō suadent quod tibi,sed quod sibi prosit. Et sæpe illud obgāniunt: Sola ne perpetua mœrēs carpere iuuēta? Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris? Vbi pudicitiæ sanctitas,ibi frugalitas est. Vbi frugalitas, ibi damna seruulorum. Quicquid non tulerint,sibi ablatū putant:nec cōsiderant de quanto,sed quantū accipiāt. Vbicunq; uiderint Christianum,statim illud de triuio, ὁ γραικὸς ἐπιθέτης,uocāt impostorem, detrahunt:Hi rumores turpissimos serunt: & quod ab ipsis egressum est,id ab alijs audisse se simulant,ijdem autores & exaggeratores. Exit fama de mēdacio:quę cum ad matronas peruenerit,& earū linguis fuerit uētilata,prouincias penetrat. Videas plerasq; rabido ore sæuire,& tincta facie,uiperinis orbibus,dētibus pumicatis carpere Christianos. Hic aliqua,cui circa humeros hiacynthina læna est, Rancidulū quiddā, balba de nare loquuta

Perstrepit,ac tenero supplantat uerba palato. Omnis cōsonat chorus,& latrāt uniuersa subsellia. Iungunt nostri ordinis,qui & rodunt & rodunt. Aduersus nos loquaces,pro

B se muti,quasi & ipsi aliud sint,q̄ monachi: & nō quicquid in monachos dicitur, redūdet in clericos,qui patres sunt monachorū. Detrimentū pecoris,pastoris ignominia est. Sicut ē regione,illius monachi uita laudāda est,qui uenerationi habet sacerdotes Christi: & non detrahit gradui,per quē factus est Christianus. Hæc loquutus sum in Christo filia,nō dubitans de ꝓposito tuo (nunq; enim exhortatorias literas postulares,si ambigeres de bono monogamiæ) sed ut nequitiā seruulorum,qui te uenalē portāt,& insidias affinium,ac piū parentis errorem intelligeres:cui ut amorē in te tribuam, amoris scientiā nō cōcedo, dicēs aliquid cum Apostolo:Confiteor,zelum dei habent,sed non secundū scientiā. Imitare potius (crebro enim id ipsum repetam) sanctā matrem tuā,cuius ego quoties recordor,uenit im mentem ardor in Christum,pallor ex ieiunijs,eleemosynæ in pauperes, obsequium in seruos dei,humilitas uestium & cordis,atq; in cunctis sermo moderatus. Pater tuus (quē honoris causa nomino,nō quia cōsularis & patritius,sed quia Christianus est) impleat nomen suū: Lætetur filiā genuisse Christo,nō seculo. Quin potius doleat,quod & uirginitatem frustra amiseris,& fructus perdideris nuptiarū. Vbi est maritus quē tibi dedit? Etiā si amabilis,si bonus fuisset,mors rapuisset oīa: & copulā carnis soluisset interitus. Arripe, quæso,occasionē,& fac de necessitate uirtutē. Nō quærunt in Christianis initia, sed finis. Paulus male cœpit,sed bene finiuit. Iudæ laudātur exordia, sed finis proditione damnat. Lege Ezechielem: Iusticia iusti nō liberabit eū,in quacūq; die peccauerit. Et impietas imprij nō nocebit ei,in quacūq; die cōuersus fuerit ab impietate sua. Ista est scala Iacob:per quam angeli conscendunt & descendunt:cui dominus innititur,lassis porrigens manū: & fessos ascendentiū gradus,sui contēplatione sustētans. Sed sicut nō uult mortē peccatoris tantū, quantum ut conuertat & uiuat:ita tepidos odit,& cito ei nauseā faciūt. Cui plus dimittit, plus diligit. Meretrix illa in euangelio baptizata lachrymis suis: & crinc, quo multos ante deceperat,pedes dn̄i tergēs,saluata est. Nō habuit crispātes mitras,nec stridētes calceolos, nec orbes stibio fuliginatos. Quāto fœdior,tanto pulchrior. Quid faciat in facie Christianæ,

C næ,purpurissus & cerussa. Quorũ alterum ruborem genarũ labiorumq; mentitur:alterũ candorẽ oris & colli,ignis iuuenum,fomenta libidinũ,impudicæ mentis indicia. Quomodo flere potest pro peccatis suis,quæ lachrymis cutẽ nudat,& sulcos ducit in facie. Ornatus iste nõ dñi est,uelamen istud antichristi est. Qua fiducia erigit ad cœlũ uultus, quos cõditor nõ agnoscit. Frustrà obtenditur adolescentia,& ætas puellaris asseritur. Vidua quę marito placere desinit,& iuxta Apostolum uere uidua est,nihil habet necessariũ, nisi perseuerantiam. Meminit pristinæ uoluptatis:scit quid amiserit,quo delectata sit. Ardẽtes diaboli sagittæ, ieiuniorum & uigiliarũ rigore restinguẽdæ sunt. Aut loquendũ nobis est,ut uestiti sumus:aut uestiendũ,ut loquimur. Quid aliud pollicemur,& aliud ostẽdimus. Lingua personat castitatẽ,& totum corpus præfert impudicitiã. Hoc quantũ ad habitũ pertinet & ornatum.

5 Cæterũ uidua quæ in delicijs est(nõ est meũ,sed Apostoli)uiuens mortua est. Quid sibi uult hoc quod ait:uiuens mortua est. Viuere quidẽ uidetur ignorantibus,& nõ esse peccato mortua:sed Christo,quẽ secreta nõ fallunt,mortua est. Anima quæ peccauerit,ipsa morietur. Quorundã hominũ peccata manifesta sunt,præcedentia ad iudicium: quosdam autẽ & subsequuntur. Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent abscõdi nõ possunt. Quod dicit,istiusmodi est:Quidam tam libere & palàm peccãt, ut postq; eos uideris,statim intelligas peccatores. Alios aũt qui callide occultant uitia sua, ex sequẽti cõuersatione cognoscimus. Similiter & bona apud aliquos in propatulo sunt, in alijs longo usu discimus. Quid ergo necesse est nos iactare pudicitiã,quæ sine comitibus & appendicijs suis cõtinentia & parcitate,fidẽ sui facere nõ potest. Apostolus macerat corpus suum,& animæ subijcit imperio:ne quod alijs præcipit,ipse nõ seruet:& adolescẽtula seruente cibis corpore,de castitate secura est. Neq; uero hæc dicens cõdemno cibos,quos

D deus creauit ad utendum cum gratiarum actione,sed iuuenibus & puellis incẽtiua aufero

6 uoluptatum. Non Aetnæi ignes,nõ Vulcania tellus,non Vesceus & Olympus tantis ardoribus æstuant,ut iuueniles medullæ uino plenæ,& dapibus inflãmatæ. Auaricia calcatẽ à plerisq;,& cũ marsupio deponitur. Maledicam linguã,indictum emendat silentiũ. Cultus corporis & habitus uestium,unius horæ spatio cõmutatur. Omnia alia peccata extrinsecus sunt:& quod foris est,facile abijcitur. Sola libido insita à deo,ob liberorũ procreationem:si fines suos egressa fuerit,redundat in uitiũ,& quadã lege naturæ in coitũ gestit erũpere. Grãdis igitur uirtutis est,& solicitæ diligẽtiæ,superare quod nata sis:in carne,nõ carnaliter uiuere:tecum pugnare quotidie,& inclusum hostẽ Argi (ut fabulæ ferunt)centum oculis obseruare. Hoc est quod Apostolus uerbis alijs loquebatũ: Omne peccatũ quod fecerit homo,extra corpus est. Qui aũt fornicatũ,in corpus suũ peccat. Aiũt medici,& qui humanorũ corporũ scripsere naturas,præcipueq; Galenus in libris,quorũ titulus περὶ ὑγιεινῶν, puerorum & iuuenũ,ac perfectæ ætatis uirorũ mulierumq; corpora insito calore seruere, & noxios illis esse cibos ætatibus,qui calorẽ augeant:sanitatiq; cõducere frigida quæq; in esu & potu sumere. Sicut ecõtrario senibus,qui pituita laborãt & frigore,calidos cibos, & uetera uina prodesse. Vnde & saluator:Attẽdite,inquit,uobis, ne fortè grauẽtur corda uestra in crapula & ebrietate,& curis huius uitę. Et Apostolus: Vinũ in quo est luxuria. Nec mirũ hoc figulũ sensisse de uasculo quod ipse fabricatus est,cũ etiã Comicus,cuius finis est humanos mores nosse,atq; describere,dixerit:Sine Cerere & Libero friget Venus. Primũ igitur,si tñ stomachi firmitas patiẽ,donec puellares annos trãseas,aquã in potu sume, quę natura frigidissima est. Aut si hoc imbecillitas ꝓhibet,audi cum Timotheo: Vino modico utere propter stomachũ,& frequẽtes tuas infirmitates. Deinde in ipsis cibis calida quæq; deuita:nõ solũ de carnibus loquor,super quibus uas electionis profert sententiã:Bonũ est uinũ nõ bibere,& carnẽ nõ manducare:sed etiã in ipsis leguminibus inflãtia quæq; & grauia declinãda sunt:nihilq; ita scias cõducere Christianis adolescẽtibus,ut esũ olerũ. Vnde & in alio loco:Qui infirmus est,ait,olera mãducet, ardorq; corporũ frigidioribus epulis

tempe

A temperãdus est. Sic aũt tres pueri & Daniel leguminibus uescebãtur. Pueri erãt, necdum ad sartaginem uenerãt, in qua rex Babylonius senes iudices frixit. Nobis nõ corporis cultus, qui in illis (excepto priuilegio gratiæ dei) ex huiuscemodi cibis enituerat, sed animæ uigor quæritur, quæ carnis infirmitate fit fortior. Inde est quod nõnulli uitã pudicã appetentiũ, in medio itinere corruũt, dum solã abstinẽtiã carniũ putãt: & leguminibus onerãt stomachum, quę moderate parceq́ sumpta, innoxia sunt. Et, ut quod sentio loquar, nihil sic inflãmat corpora, & titillat mẽbra genitalia, sicut indigestus cibus, ructusq́ cõuulsus.
7 Malo apud te filia, uerecũdia parumper, q̃ causa periclitari. Quicquid facit seminariũ uoluptatum, uenenũ puta. Parcus cibus, & uẽter semper esuriẽs, triduanis ieiunijs præferẽ. Et multo melius est quotidie parum, q̃ raro satis sumere. Pluuia illa optima est, quæ sensim descendit in terrã. Subitus & nimius imber in præceps, arua subuertit. Quãdo comedis, cogita quod statim tibi orandũ, ilico & legẽdum sit. De scripturis sanctis habeto fixũ uersuum numerũ, istud pẽsum domino tuo redde. Nec ante quieti mẽbra cõcedas, quàm calathum pectoris tui, hoc sub tegmine impleueris. Post scripturas sanctas, doctorũ hominum tractatus lege: eorũ duntaxat, quorũ fides nota est. Nõ necesse habes aurum in luto quærere: multis margaritis unã redime margaritam. Sta, iuxta Hieremiã, in uijs pluribus, ut ad illam uiã, quæ ad patrem ducit, peruenias. Amorẽ monilium atq́ gẽmarum sericarumq́ uestium, transfer ad sciẽtiam scripturarum. Ingredere terrã repromissionis, lacte & melle manantẽ. Comede similam & oleũ: uestire cũ Ioseph uarijs indumẽtis: perforentur aures tuæ cũ Hierusalem sermone dei, ut preciosa ex illis nouarũ segetũ grana dependeãt. Habes sanctum Exuperiũ, probatæ ætatis & fidei, qui te monitis suis frequẽter instituat. Fac tibi amicos de iniquo mãmona, qui te recipiãt in æterna tabernacula. Illis tribue diuitias tuas, qui non Phasides aues, sed cibarium panẽ comedant: qui famem expellant, non
B qui augeant luxuriam. Intellige super egenũ & pauperẽ. Omni petenti te, da, sed maxime domesticis fidei: nudum uesti, esuriẽtem ciba, ægrotãtem uisita. Quotiescunq́ manũ extẽdis, Christum cogita. Caue ne mendicãte domino deo tuo, alienas diuitias augeas. Iuuenum fuge cõsortia. Comatulos, comptos, atq́ lasciuos, domus tuæ tecta nõ uideãt. Cantor pellatur, ut noxius. Fidicinas & psaltrias, & istiusmodi choræ diaboli, quasi mortiferas Sirenarum carmina, proturba ex ædibus tuis. Noli ad publicũ subinde procedere, & spadonũ exercitu præeunte, uiduarũ circũferri libertate. Pessimæ cõsuetudinis est, cũ fragilis sexus & imbecilla ætas suo arbitrio abutitur: & putat licere, quod libet. Oĩa quidẽ licẽt, sed nõ omnia expediũt. Nec procurator calamistratus, nec formosus collactaneus, nec cãdidulus & rubicũdus assecla adhæreat lateri tuo. Interdũ animus dominarũ ex ancillarũ habitu iudicatur. Sanctarũ uirginũ & uiduarũ societatẽ appete. Et si sermocinãdi cũ uiris incubuerit necessitas, arbitros ne deuites: tantaq́ cõfabulãdi fiducia sit, ut intrãte alio, nec paueas, nec erubescas. Speculũ mẽtis est facies: & taciti oculi, cordis fatẽtur arcana. Vidimus nuper ignominiosum quẽdã per totũ Orientẽ uolitasse rumorẽ. Et ætas, & cultus, et habitus, & incessus, & ĩdiscreta societas, exq̃sitæ epulæ, regius apparatus, Neronis & Sardanapali, nuptias loquebãtur. Aliorũ uulnus, nostra sit cautio. Pestilẽte flagellato, sapiens sapiẽtior erit. Sanctus amor impatientiã non habet. Falsus rumor cito opprimitur: & uita posterior iudicat de priore. Fieri quidẽ nõ potest, ut absq́ morsu hominũ, uitæ huius curricula quis pertrãseat: malorumq́ solatiũ est, bonos carpere, dum peccãtium multitudine putant culpã minui peccatorũ. Sed tamẽ cito ignis stipulæ cõquiescit: & exundans flãma, deficiẽtibus nutrimẽtis, paulatim emoritur. Si anno præterito fama mẽtita est, aut certe si uerũ dixit: cesset uitiũ, cessabit & rumor. Hæc dico, nõ quod de te sinistrũ quid metuã, sed quod pietatis affectu, etiã quæ tuta sunt, pertimescã. O si uideres sororẽ tuã, & illud sacri oris eloquium corãm audire te contingeret, cerneres in paruulo corpusculo ingentes animos. Audires totã ueteris & noui testamenti supellectilem ex illius corde feruere. Ieiunia

C pro ludo habet,orationem pro delitijs.Tenet tympanum in exemplũ Mariæ,& Pharao ne merso,uirginũ choro præcinit:Cantemus dño,gloriose enim magnificatus est,equum & ascẽsorem deiecit in mare.Has docet psaltrias Christo,has fidicinas erudit saluatori.Sic dies,sic nox ducitur:& oleo ad lãpades præparato,sponsi expectat aduẽtus.Imitare ergo & tu consanguineã tuã.Habeat Roma,quod angustior urbe Romana possidet Bethlehẽ. Habes opes,facile tibi est indigẽtibus uictus subsidia ministrare. Quod luxuriæ parabatur,uirtus insumat:nulla nuptias cõtẽptura,timeat egestatẽ.Redime uirgines, quas in cubiculũ regis inducas.Suscipe uiduas,quas inter uirginũ lilia,& martyrũ rosas,quasi quasdam uiolas misceas:pro corona spinea,in qua Christus mundi delicta portauit,talia serta compone.Lætetur & adiuuetur nobilissimus pater tuus:discat à filia,qđ didicerat ab uxore.Iam incanuit caput,tremũt genua,dentes cadũt:& frõte ob seniũ rugis arata,uicina est mors in foribus,designatur rogus prope.Velimus,nolimus,senescimus. Paret sibi uiaticum,quod lõgo itineri necessariũ est.Secum portet,quod inuitus dimissurus est,imò præmittat in cœlum.Quod si negauerit,terra sumptura est.Solẽt adolescẽtulæ uiduæ,quarũ nõnullæ abierũt retro post Satanã,cũ luxuriatæ fuerint in Christo,nubẽtes dicere:Patrimoniolum meũ quotidie perit:maiorꝝ hæreditas dissipatur:seruus cõtumeliose loquutus est:imperiũ ancilla neglexit.Quis procedet ad publicũ?quis respõdebit pro agrorũ tributis?Paruulos meos quis erudiet,& uernulas quis educabit?Et hãc,proh nefas,causam opponunt matrimonij,quæ uel sola debuit nuptias impedire.Superducit mater filijs,nõ nutritium,sed hostẽ:non parentẽ,sed tyrãnũ. Inflãmata libidine,obliuiscitur uteri sui:& inter paruulos,suas miserias nesciẽtes,lugens dudũ,noua nupta cõponitur.Quid obtendis matrimoniũ?Quid superbiã seruulorum?Cõfitere turpitudinẽ.Nulla idcirco maritũ ducit,ut cũ marito nõ dormiat.Aut si certe libido nõ stimulat:quæ tanta insania est,in morẽ scortorũ prostituere castitatẽ,ut augeantur diuitiæ:& propter rem uilem atq; perituram,

D pudicitia,quę & pretiosa & æterna est,polluatur?Si habes liberos,nuptias quid requiris? Si non habes,quare expertam nõ metuis sterilitatẽ:& rem incertam,certo præfers pudori?Scribuntur tibi nunc sponsales tabulæ,ut post paululũ testamentũ facere compellaris. Simulabitur mariti infirmitas:& quod te moriturã facere uolet,ipse uicturus faciet:aut si euenerit,ut ex secũdo marito habeas filios,domestica oritur pugna,intestinũ præliũ. Nõ licebit tibi amare liberos,nec æquis aspicere oculis,quos genuisti. Clã porriges cibos,inuidebit mortuo:& nisi oderis filios,adhuc eorũ amare uideberis patrem. Quod si de priore

9 uxore sobolem habẽs,domũ te introduxerit,etiã si clemẽtissima fueris,omnes comœdi,et mimographi,& cõmunes rhetorũ loci,in nouercam sæuissimã declamabũt. Si priuignus languerit,& cõdoluerit caput,infamaberis ut uenefica.Si nõ dederis cibos,crudelis:si dederis,malefica diceris. Oro te,quid habẽt tantũ boni secũdæ nuptiæ,ut hæc mala ualeãt compensare? Volumus scire quales esse debeãt uiduæ?Legamus Euangelium secundum Lucam:Et erat,inquit,Anna prophetissa,filia Phanuelis de tribu Aser. Anna interpretat̃ gratia.Phanuel in lingua nostra resonat,uultũ dei.Aser,uel in beatitudinẽ, uel in diuitias uertitur.Quia igitur ab adolescentia usq; ad octogintaquatuor annos,uiduitatis onus sustinuerat,& non recedebat de templo dei,diebus ac noctibus insistens ieiunijs & obsecrationibus:idcirco meruit gratiam spiritualem,& nuncupari filia uultus dei,& ataui beatitudine diuitijsq; censeri. Recordemur uiduæ Sareptanæ,quæ & suæ & filiorũ saluti,Heliæ prætulit famem:ut in ipsa nocte moritura cum filio,superstitem hospitẽ relinqueret:malens uitam perdere,quàm eleemosynam:& in pugillo farris,seminarium sibi messis dominicæ præparauit.Farina seritur,& olei capsaces nascit̃.In Iudæa frumẽti est penuria.Granum enim tritici ibi mortuũ fuerat,& ingentia uiduæ olei fluenta manabant. Legimus in Iudith (si cui tamen placet uolumen recipere) uiduam confectã ieiunijs,& habitu lugubri sordidatam,quæ nõ lugebat mortuũ uirum,sed squalore corporis, sponsi quærebat ad-

uentum

A uentum. Video armatam gladio manũ,cruentã dexteram. Recognosco caput Holopher
nis de medijs hostibus reportatũ. Vincit uiros fœmina,& castitas truncat libidinẽ: Habi-
tuq; repente mutato,ad uictrices sordes redit,omnibus seculi cultibus mundiores. Qui-
dam imperite,& Deboram inter uiduas numerant,ducemq; Barach arbitrãtur Deboræ
filium,cum aliud scriptura commemoret. Nobis ad hoc nominabitur, quod prophetissa
fuerit,& in ordine iudicum supputetur. Et quia dicere poterat: Quàm dulcia gutturi meo
eloquia tua: super mel & fauum ori meo: Apis nomen accepit,scripturarum floribus pa-
sta,spiritus sancti odore perfusa,& dulces Ambrosiæ succos prophetali ore componens.
Noemi,quæ nobis sonat τὴν παρακεκλημένην, quam interpretari possumus,consolatam: marito &
liberis peregre mortuis,pudicitiam reportauit in patriam,& hoc sustentata uiatico, nurũ
Moabitidem tenuit. Vt illud Esaiæ uaticinium compleretur: Emitte agnum domine do-
minatorem terræ,de petra deserti,ad montem filiæ Sion. Venio ad uiduam de euangelio:
uiduam pauperculam,omni Israëlitico populo ditiorem, quæ accipiens granum sinapis,
& mittens fermentum in farinæ satis tribus,patris & filij confessionem, spiritus sancti gra
tia temperauit,& duo minuta misit in Gazophylacium. Quicquid habere poterat in sub-
stantia sua,uniuersasq; diuitias in utroq; fidei suæ,obtulit testamento. Hæc sunt duo sera
phim ter glorificãtia trinitatem,& in thesauros ecclesiæ condita. Vnde & forcipe utriusq;
testamenti,ardens carbo cõprehensus,purgat labia peccatoris. Quid uetera repetã,& uir-
tutes fœminarum de libris proferam,cum possis multas ante oculos tibi proponere in ur
be qua uiuis,quarum imitari exemplum debeas? Et ne uidear adulatione per singulas cur
rere,sufficit tibi sancta Marcella,quæ respondens generi suo, aliquid nobis de euangelio
retulit. Anna septem annis à uirginitate uixerat cũ marito: ista septem mensibus. Illa Chri
sti expectabat aduentum: ista tenet,quem illa susceperat. Illa uagientem cernebat, ista præ
B dicat triumphantem. Illa loquebatur de eo omnibus,qui expectabãt redemptionẽ Israël:
hæc cum redemptis gentibus clamitat: Frater non redimit,redimet homo. Et de alio psal-
mo: Homo natus est in ea,& ipse fundauit eã altissimus. Scio me ante hoc fermè bienniũ,
ædidisse libros cõtra Iouinianum,quibus uenientes econtrario quæstiones, ubi Aposto-
lus concedit secunda matrimonia,scripturarum autoritate contriui. Et non est necesse ea-
dem ex integro scribere,cum possis inde quæ scripta sunt mutuari. Hoc tantum,ne modũ
egrediar epistolæ, admonitam te uolo. Cogita quotidie te esse morituram, & nunquã de
secundis nuptijs cogitabis.

SCHOLIA.

1 A Camillo.) Apparet hanc à Camillo Romano duce duxisse genus: cuius prænomen habet. Dictus est enim ille Furius Camillus. Iratusq; Chremes.) Festiuiter intertexuit carmen Horatianum ex arte poëtica. Consurgunt proceres.) Hemistichium est. Patricia turba.) Nobiles Romæ,quiq; plebeij non essent,patricij uocabãtur. In terras ultimas.) Erat olim pœnæ genus,deportatio in insulas desertas. Domini mei titulum.) Nam Christum Iudæi Samaritanum in euangelio uocant,per contumeliam. Facessat inuidia.) Inuidiam hoc loco, non usurpauit uulgato illo more,quo significat dolorem ex aliena felicitate: sed odium & atrocitatem qua premitur is qui male audit. Coturnicum carnibus.) Allusit ad historiam Exodi. Acescentes.) Id eñ accidit in cruditate,cum stomachus cibum acceptum non potest concoquere. Ad uolutabrum.) Recte reddidit Græca: κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα, καὶ ὗς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου, id est, Canis reuersus ad proprium uomitum,& sus lota ad uolutabrum cœni. In easdem pedicas.) Hoc & Græco prouerbio testatum est οὐκ αὖθις ἀλώπηξ, id est,non iterum uulpes,subaudi,capitur. Pusionẽ qui &c.) Miris modis rem uerbis deiecit. Quippe ni.) Ironice legẽdum est. Vt hoc aliquid sit,dare patri pue
2 rum,qui pectus illius stercore linat,nec omnibus id contingit: Aut si contingit,non semper contingũt liberi similes maiorum. Exhibuit Ciceronis fili.) Cicero filius Ciceronis,nulla in re retulit patrem, præterquàm in facetia,quemadmodum testatur Seneca in controuersijs. Temulentus erat,obliuiosus, infans,indoctus. Nihil cum laude gessit,nullum suæ uirtutis monumentum reliquit. Cornelia uestra.) Paula duxit genus à Gracchis,ut testatur Hieronymus in eius epitaphio, Gracchorum soboles Agamemnonis inclyta proles. Et Furiã Paulæ cognatã fuisse,testatur in hac epistola: ob id addidit,

C uestra.Legendus est & hic locus per ironiam. Nam uterq; Corneliæ filius,calamitose perijt.Siqu idem
Tiberius Gracchus per tumultum occisus est:corpus in Tyberim abiectum. Caius item Gracchus cũ
peteretur ad necem:sua manu,aut certe serui interemptus est,ut mater non sit gauisa, se tales genuisse,
tam seditiosos & reip.pestilentes. Ridiculum est sperare.) Vt eleganter gradus constituit argumen
torum.Primus est:Non magnum si contingat pusio,qui stercore pectus auitum collinat. Secundus:
Nec hoc ipsum omnibus contingit.Tertius:Et si contingit,plerunq; tales nascuntur liberi, ut poeni-
teat foecunditatis.Quartus:Vt maxime contingant quales optas,mors eripit,& orbitas molesta est.
Cui nata.) Festiuissima προσονομασία, in nata & renata. De corio tuo.) Hoc est,tuo malo,tuoq; peri
culo.Est autem sermo prouerbialis. Sola ne perpetua moerens.) His uerbis Anna impellit Dido so-
3 rorem,ut assentiatur nouo coniugio apud Vergilium, Aeneidos quarto. Quicquid non tulerint.)
Tulerint pro impetrarint, siue acceperint posuit. Vbicunque uiderint Christianum.) Locus qui se
quitur,in omnibus exemplaribus deprauatus est. Verum coniecturis hinc,& hinc collatis : legendum
opinor:Vbicunque uiderint Christianum, statim illud de triuio, ὁ τραγικὸς Θεοκρίνης, id est, Tragicus
Theocrines.Sic enim reperio in Græcorum adagiorum collectaneis. Addunt Demosthenem eo usum
aduersus Aeschynem. Theocrinem autem calumniatorem & Sycophantem fuisse. Vnde prouerbium
quadrat in reprehensorem fastuosum & magniloquum.Sic autem uocabant per contumeliam Chri-
stianum, quod ipse malus, tamen in aliorum uitia declamaret, simulatione sanctimoniæ. Nisi magis
placet, ὁ τραγικὸς πίθηκος, id est, Tragica simia,quod in eadem oratione à Demosthene dictum est in Ae-
schynem,quem simiam uocat,quod simularet probum ciuem,cum non esset. Tragicum autem quod
homo nihili,splendidis uerbis uteretur.Quidam non indoctus,asscripserat hoc loco, ὁ γραικὸς ἐπιθέτης.
Id est, Græcus impostor, quod non improbarim, si modo ἐπιθέτης in eo significatu reperitur apud
Græcos. Illud de triuio.) Subaudi dicunt. De triuio sumptum dicitur quod est uulgari sermone
iactatum. Vnde & triuialia dicuntur, uulgaria & protrita. Cæterum hæc uerba, uocant imposto-
rem, uidentur adiecticia, nec habentur in uetustissimis exemplaribus. Exit fama de mendacio.)
Allusit ad illud Maronis: Tam ficti prauiq; tenax, quàm nuncia ueri. Nam aliquando uel de nihi-
lo ingens oritur fama. Prouincias penetrat.) Iuxta illud, Parua metu primo, mox sese attollit in
4 auras. Viperinis coloribus.) Nam plerique serpentes maculis picti sunt. Quidam codices habebãt,
uiperinis orbibus, ut de oculis intelligas. Dentibus pumicatis.) Id est, candidis ac politis. Nam pu-
mice poliebant. Et hoc uiperinum,niueo denticulo lætale uirus infundere. Hic aliquis cui.) Refert
D uerba Persij è satyra prima in effoeminatum recitatorem. Læna genus est uestis delicatæ. Hiacyn-
thina, id est, colore hiacynthi floris. Et uenuste addidit, Chorus,alludens ad choros Tragœdiarum,in
quibus multorum una uox est. Iunguntur nostri ordinis.) Id est,qui sunt eiusdem instituti. Sentit
autem de clericis ac monachis. Terentius: Mei loci atque ordinis hominem,idq; Hieronymus non sine
allusione dixisse uidetur. Quem honoris causa nomino.) Hoc solenniter addere solent oratores,si
quem in publica concione nominassent. Vt amorem concedam.) Vt, hoc loco concedentis est,
positum pro etsi,siue quamuis: sic Iuuenalis: Serui ut taceant, iumenta loquentur. Impleat no-
men suum.) Apparet appellatum fuisse, Lætum. Quin potius doleat.) Nihil hac correctione fe-
stiuius. Nec habuit crispantes.) Mitra, barbarum capitis ornamentum. Vergi. Mæonia mentum
mitra crinemq; madẽtem Subnixus. Crispantes dixit,ob rugas arte inductas mitræ. Stridentes cal-
ceolos.) Vel ob ornamenta addita,uel ob soleam subere suppactam, quod pressum stridet. Nec or-
bes.) Videlicet oculorum. Stibium lapis est,qui adhibetur dilatandis ac pingendis nigrore oculis. Vn-
de fuliginatos dixit, pro nigrifactos. Nam fuligo nigror est adhærens è fumo. Quæ lachrymis cu-
tem.) Id enim usu uenit fuco pictis,ut lachrymæ sulcos faciant per colores, faciemq; tectorio fuci in-
5 crustatam aperiant. Vnde Iuuenalis: Tandem aperit uultum, & tectoria prima reponit. Viuens
mortua est.) Hic palàm distinxit hanc partem à superioribus: uulgus enim sic accipit: Vidua quæ
in delitijs est uiuens,ea mortua est, cum sit sensus: Vidua quæ delitiose uiuit, uiuens non uiuit, sicut
in annotationibus nostris indicauimus. Quorundam hominum.) Locus est apud Paulum in pri-
ma ad Timotheum epistola capite quinto. Sed incentiua assero.) κέντρον Græce stimulus, & κεντέω
stimulo. Inde Latini maxime Christiani uocem hanc composuerunt, qua significant iritamenta. Hic lo
cus diuersus habetur in exemplaribus. Nonnulli scriptum habent, incentiua assero uoluptatum,
nonnulli, incentiua assero esse. Ego planè legendum censeo, incentiua aufero uoluptatum.
Aetnæi ignes.) Aetna mons est Siciliæ, quondam perpetuo flagrans incendio. De quo Plinius:
Mons Aetna nocturnis mirus incendijs. Multa super hoc Claudianus in raptu Proserpinæ. Vul-
cania tellus.) Therasiam significat insulam, quæ sita est inter Liparam & Siciliam. Cui postea muta-
tum est nomen, dictaq; Hiera, id est, sacra, quod sacra esset Vulcano: in ea collis est nocturnas euomens
flammas. Autor Plinius libro tertio. Non Vesuuius & Olympus.) Iuxta hunc montem perijt Pli-
nius maior, ut in epistola quadam huius nepos describit. Est autem in Campania haud procul à No-
la, quondam Aetnæ more flagrans: Nunc frigidus, quemadmodum & Aetna. Hunc quidam Ve-
6 suuium uocant. Vergilius, Vicina Vesuuo Ora iugo. Et olympus.) Suspicor hæc duo uerba ad-
dita à

A dita à quopiam. Nec enim adhuc apud ullum legere memini Olympum ardere. Est autem mons Thes-
saliæ, prodigiosæ altitudinis. Nec Solinus quicquam meminit de incendio, cum huius montis miracu
la persequatur. Argi.) Hunc Iuno addidit custodem uaccæ, in quam Iupiter uerterat puellã. Et pro-
pter uigilantiam dictus est habere centum oculos. περὶ ὑγιεινῶν.) Id est, de salutaribus, hoc est, de tuen-
da corporis sanitate. Id opus Galeni adhuc extat, ac iam dudum in manibus est Thomæ Linacro medi-
co Britanno, uiro undecunque doctissimo, breui, ut spero, Latinum proditurum. Est eodem titulo liber
Pauli Aeginitæ, quem Gulielmus Copus Basiliensis traduxit. Est & Plutarchi, quem nos nuper uerti
mus. Pituita.) Humor est superuacaneus, qui in sensibus abundat ob inopiam caloris, qui huiusmo-
di concoquere solet. Vetera uina.) Quoniam ea maxime calefaciunt, etiam Varrone teste. Cuius
finis est.) Comœdia speculum est humanæ uitæ. Itaque Comicus hoc agit, ut ætatum, sexus, conditionis
omnis, affectus & ingenium repræsentet. Sine Cerere & Libero.) Id est, absque cibo & potu. Est in
Eunucho Terentiana. Bonum est uinum non bibere.) Hic locus est in epistola Pauli ad Romanos,
quanquam hunc diuus Hieronymus, sancte quidem ac salubriter, sed tamen uiolenter detorsit alior-
sum quàm Paulus scripsit. Sentit enim illic Apostolus per se non esse malum uesci carnibus, aut bibe
re uinum, sed offendiculum ubique uitandum. Similiter & eum locum, qui sequitur de esu olerum, de-
torsit ad suum usum. Nec enim Paulus illic loquitur de infirmitate, qua procliues sumus ad libidinẽ, sed
7 de opinione, qua putat aliquis sibi non licere uesci carnibus, cum nefas non sit. Malo apud te &c.)
Malo uideri parum uerecunde loqui, quàm ea tacere, quæ ad rem necessaria sunt. Subtegmine im-
pleueris.) Allusit ad pensum puellarum texentium. Nam telæ pars est subtegmen. Porrò pensum ca-
latho imponebant. Sta iuxta Hiere.) Retulit quod est Hieremiæ capite sexto. State super uias, & ui-
dete & interrogate de semitis antiquis, quæ sit uia bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium ani
mabus uestris. Comede similam & oleum.) Allusit ad locum, qui est Exodi cap. uigesimonono. Tol
le uitulum de armento, & arietes duos, immaculatos, panesque azymos, & crustulam absque fermento,
quæ conspersa sit oleo, lagena quoque azyma oleo lita. Vestire cum Ioseph.) Respexit ad id quod le
gitur Geneseos trigesimoseptimo. Israël autem diligebat Ioseph supra omnes filios, eo quod in senectu
te genuisset eum, fecitque ei tunicam polymitam. Polymitam uocat uestem uersicolorem, & pluribus te
xtam licijs. Nam πολὺ Græce multum significat, & μίτος filum. Perforentur aures tuæ.) Respexit
ad hoc, quod delicatæ matronæ ex auribus perforatis suspendunt baccas & smaragdos: Iuuenalis: Et cũ
B auribus extersis magnos commisit elenchos. Videtur autẽ allusisse ad id quod scripsit Hieremias capi.
secundo. Vade & clama in auribus Hierusalem. Nisi mauis referre ad seruum cupientem ultro seruire:
cuius aures iubentur perforari subula. Exod. cap. 21. Caue ne mendicante.) Admonet opes nõ qui-
buslibet elargiendas esse, sed duntaxat Christi pauperibus. Alioqui qui cognatis dant, cũ non egeant,
8 alienas opes augent, cum Christus in suis membris egeat. Spadonum præeunte.) Spadones uocantur
quibus excecti sunt testes. Hij quondam potentibus matronis in delitijs erant. Viduarum circumfer
ri.) Vidua libera est ab imperio mariti. Ea libertate non debet in hoc abuti, ut passim uagetur per uias.
Collactaneus.) Delicato uerbo significauit æqualem. Candidulus & rub.) Nam rubor candori
mixtus, præcipua formæ laus est. Apparatus Neronis & Sard.) De luxu Neronis multa Iuuenalis.
Sardanapalus Assyriorum rex fuit, uoluptatum studio nobilitatus. Nuptias loquebantur.) Apte
abusus est uerbo loquebantur, pro indicabant. Vt Cicero: Nequitiam clamitant. Fronte obscœna.)
Obscœna mihi uidetur à quopiam additum: forte pro obscœna, legendum, ob senium. Rogus pro-
pè.) Rogus ignis, quo olim cadauera comburebantur. Simulabitur mariti.) Significat maritum
hoc consilio illam ducturum, ut hæres illi sit, idque uti consequatur, finget morbum: & cõdito testamẽ-
to, illam scribet hæredem, ut uxor prouocata exemplo, idem faciat, si contingat ægrotare. Nã est & hoc
captandarum hæreditatum genus. Omne genus comœdiæ.) Nam plurima sunt genera, ut ostendit
Donatus in præfatione commentariorum in Terentium. Mimographi.) Qui mimos scribũt, id est,
9 uersus agendos in scena. Communes rhetotum loci.) Aliquando dicuntur loci communes, qui tra
ctantur per affectus, ut contra luxuriam, contra stuprum, contra odium nouercale, de his sentit hoc lo
co. Declamabunt.) Sunt complures declamationes hoc argumento, de priuigno & nouerca. Vt
uenefica.) Quasi ueneno dato, morbum feceris. Si dederis malefica.) Quasi uenenum pro cibo de-
deris, si contingat eum mori. Nã maleficia dicuntur aliquando, quæ malis artibus fiunt, ut ueneno aut
incantamentis. Superstitem hospitem.) Sentit Heliam prophetam. Capsaces.) Vasis genus olearij:
quo uerbo & alibi usus est Hieronymus, & item Cyprianus. Granum enim ibi mor.) Allusit ad euã
gelium: Nisi granum frumenti. Nam Christus in Iudæa fuit occisus. Viduam, intelligit gentilitatem.
Quæ nobis sonat.) Nobis, id est, Græce scientibus, παρακαλῶ consolor, unde & paracletus.

ANTIDOTVS. In hac citat librum Iudith, & addit: Si cui tamen placet uolumen recipere, quasi du
bitans de autoritate huius uoluminis, cum id inter canonicas scripturas habeat ecclesia. Verum omni-
no liber hic apud Hebræos, pondus olim non habebat, in his quæ uenirent in contentionem: Chaldæo
tamen sermone conscriptus, inter historias numerabatur. Denique in Nicena synodo in numero sancta-
rum scripturarum cõputatus est, ut testatur Hieronymus in huius præfatione. Apparet igitur ea ætate

C quoſdam adhuc de eo dubitaſſe,nec illud Synodi decretum apud omnes uſu receptum fuiſſe. Deniq; an uere decretum fuerit,dubitare ſe ſubſignificat,cum ait,legitur computaſſe.Et ſi maxime recepit Synodus opus illud,refert quo animo receperit,an ut pondus habeat in contentione, an ut eſſet exemplum uiduitatis.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Gerontiam uiduam dehortatur à digamia,hoc eſt,ſecundis nuptijs:refellens eos,qui ex uerbis diui Pauli probabant iteratas nuptias.Epiſtola eſt cũ primis erudita & eloquens.Primam partem habet laudatoriam,ueluti per excurſum,quo ferè ſolet uti.In ſecunda tractat argumẽtis rem ipſam.In tertia rurſum expatiatur in locum communem,de calamitatibus rerum humanarum. Sed mirum, quàm ſcite utranq; digreſſionem ad propoſitum argumentum accomodet,optimus artifex.

AD GERONTIAM VIDVAM DE MONOGAMIA.

1 IN uetere uia,nouam ſemitam quærimus,& in antiqua detritaq́; materia,rudẽ
artis excogitamus elegantiam:ut nec eadem ſint,& eadem ſint. Vnum iter, &
perueniendi quò cupias,multa cõpendia. Sæpe ad uiduas ſcripſimus,& in ex-
hortationem earum multa de ſcripturis ſanctis exempla repetentes, uarios te-
ſtimoniorum flores,in unam pudicitiæ coronã texuimus. Nunc ad Gerontiam nobis ſer
2 mo eſt,quæ quodã uaticinio futurorũ,ac dei præſidentis auxilio, nomen accepit. Quam
auiæ,matris,amitæq́; probatarũ in Chriſto fœminarum,nobilis turba circumſtat: Qua-
rum auia Metronia,per quadraginta annos uidua perſeuerãs,Annam nobis filiam Pha-
nuelis de euãgelio retulit. Benigna mater,quartũ & decimum uiduitatis implens annum,
centenario uirginũ choro cingitur. Soror Celerini patris Gerontia: quæ paruulam nutri-
uit infantẽ,& in ſuo natam ſuſcepit gremio:per annos uiginti mariti ſolatio deſtituta: eru-
dit neptem,docens quod à matre didicit. Hæc breui ſermone perſtrinxi, ut oſtendã adole
ſcentulam meam nõ præſtare Monogamiam generi ſuo,ſed reddere:nec tam laudandam
D eſſe ſi tribuat,quàm omnibus execrandam,ſi negare tentauerit: præſertim cũ poſthumus
eius Simplicius,nomen patris referat,& nulla ſit excuſatio deſertæ ac ſine hæredibus do-
mus,ſub quorũ patrocinio interdũ ſibi libido blanditur:ut quod propter intẽperantiã ſu
am faciunt,uideantur facere deſiderio liberorũ. Sed quid ego quaſi ad retrectantẽ loquor
cũ audiam eam multos palatij procos,eccleſiæ uitare præſidio: quos certatim diabolus in
flammat,ut uiduæ noſtræ caſtitatẽ probent,quam & nobilitas,& forma,& ætas, & opes
faciunt cũctis appetibilem:ut quãto plura ſunt,quæ impugnant pudicitiã: tanto uictricis
maiora ſint præmia? Et quia nobis de portu egredientibus,quaſi quidã ſcopulus oppo
nitur,ne poſſimus ad pelagi tuta decurrere,& Apoſtoli Pauli ſcribẽtis ad Timotheũ pro-
fertur autoritas,in qua de uiduis diſputãs,ait: Volo aũt iuniores nubere, filios procreare,
matresfamilias eſſe,nullã occaſionem dare aduerſario,maledicti gratia. Iam enim quædã
3 abierunt retro poſt ſatanã:oportet primum ſenſum tractare præcepti,& omnem loci hu-
ius continentiã diſcutere,atq; ita Apoſtolicis ueſtigijs inſiſtentem,ne trãſuerſum quidem,
ut dici ſolet,unguem in partẽ alterã declinare. Supra ſcripſerat qualis uidua eſſe deberet:
unius uiri uxor,quæ liberos educauit,quæ in bonis operibus habuit teſtimoniũ, quæ tri-
bulatis de ſua ſubſtãtiola ſubminiſtrauit,cuius ſpes deus eſt,& quæ permanet in obſecra-
tione,& orationibus nocte ac die. Poſt quæ iũgit cõtraria: Quæ autẽ in delitijs eſt, uiuens
mortua eſt. Statimq́; infert,ut diſcipulũ ſuũ muniat omni arte doctrinæ: Adoleſcentiores
autem uiduas deuita,quæ cũ laſciuierint in Chriſto,nubere uolũt:habẽtes damnationem
quod primã fidem irritam fecerunt. Propter has igitur,quæ fornicatæ ſunt in iniuriã uiri
ſui Chriſti (hoc enim καταστρηνιάσωσιν Græcus ſermo ſignificat) uult Apoſtolus alterum ma-
trimoniũ: præferens digamiam fornicationi,ſecundum indulgentiã duntaxat,non ſecun-
dum imperiũ. Simulq́; ſingula teſtimonij uerba tractanda ſunt. Volo,inquit,adoleſcentu
las nubere. Cur quæſo? q̃a nolo adoleſcẽtulas fornicari. Procreare filios. Quã ob cauſam?

Nemetu

A Ne metu partus ex adulterio filios necare cogantur. Matresfamilias esse. Quare obsecro? Quia multo tolerabilius est digamam esse, quàm scortum: & secundum habere uirum, quàm plures adulteros. In altero enim miseriarũ cõsolatio, in altero pœna peccati est. Sequitur: Nullã occasionem dare aduersario maledicti gratia: in quo breui accinctoque præcepto, multa simul monita cõtinentur. Ne propositum uiduæ exquisitior cultus infamet. Ne oculorum nutibus & hilaritate uultus, iuuenum post se greges trahat. Ne aliud uerbo, aliud habitu
4 polliceatur, & cõueniat ei uersiculus ille uulgatus: Risit, & arguto quiddã promisit ocello. Atque ut omnes nubendi causas breui sermone cõcluderet, cur hoc præcepisset ostendit, dicens: Iam enim quædã abierunt retro post satanã. Ideo ergo secunda: &, si necesse est, tertia incõtinentibus aperit matrimonia: ut à satana abstrahat: ut magis mulierem qualicunque uiro iunctam faciat esse, quàm diabolo. Sed & ad Corinthios tale quid loquitur: Dico autẽ innuptis & uiduis: bonũ est illis, si sic permanserint ut ego. Si autem nõ se cõtinent, nubãt: Melius enim est nubere, quàm uri. Cur Apostole? Statim intulit, quia peius est uri: Alioquin absolutum bonũ est, & sine comparatione peioris, esse quod Apostolus est, id est, solutũ non ligatum: nec seruum, sed liberum: cogitantem ea quæ dei sunt, nõ ea quæ uxoris. Et protinus in consequentibus: Mulier, inquit, alligata est uiro, quàmdiu uir eius uiuit, quod si dormierit uir eius, libera est: cui uult nubat, tantum in domino. Beatior aũt erit, si sic permãserit secundum consilium meum: Puto aũt quod & ego spiritum dei habeã, & in hoc idem sensus est, quia idem spiritus: Diuersæ epistolæ, sed unus autor epistolarum. Viuente uiro mulier alligata est, & mortuo, soluta. Ergo matrimonium uinculũ est, & uiduitas solutio. Vxor alligata est uiro, & uir uxori alligatus est: intantum, ut sui corporis non habeãt potestatem, & alterutrum debitũ reddant. Nec possint habere pudicitiæ libertatẽ: qui seruiunt
B dominatui nuptiarum. Quodque addidit, tantũ in domino, amputat ethnicorum cõiugia. De quibus & in alio loco dixerat: Nolite iugum ducere cũ infidelibus. Quæ enim participatio iusticiæ cũ iniquitate? Aut quæ societas luci cum tenebris? Quæ cõuentio Christi cũ Belial? Aut quæ pars fideli cũ infideli? Qui consensus templo dei cũ idolis? Ne scilicet aremus in boue & asino: ne tunica nuptialis, uario sit texta subtegmine. Extemploque tollit qđ concesserat, & quasi pœniteat eũ sententiæ suæ, retrahit: Beatior erit, si sic permãserit: suique hoc magis esse consilij. Quod ne cõtemnatur ut hominis: spiritus sancti autoritate confirmat, ut non indulgens homo fragilitati carnis humanæ, sed in Apostolo spiritus sanctus præcipiens audiatur. Nec sibi in eo annorũ puellarium debet uidua blandiri, quod nõ minus sexagenariã eligi præcipit: Neque enim innuptas, uel iuuenculas cogit, ut nubãt, qui de nuptijs quoque loquitur: Tempus breue est: Superest, ut & qui habẽt uxores, sic sint, quasi non habeãt: sed de his uiduis disputat, quæ suorũ nutriuntur alimentis, quæ filiorũ & nepotum ceruicibus imponuntur. Quibus imperat, ut discant domũ suam colere: & remunerari parentes, sufficienter eis tribuere: ut nõ grauetur ecclesia: ut possit certis uiduis ministrari. De quibus scriptũ est: Honora uiduas, quæ uere uiduæ sunt, hoc est, quæ omni suorum auxilio destitutæ, quæ manibus suis laborare nõ possunt: quas paupertas debilitat: ætasque cõficit: quibus deus spes est, & omne opus oratio. Ex quo datur intelligi, adolescẽtulas uiduas, exceptis his quas excusat infirmitas, uel suo labori, uel liberorum ac propinquorum ministerio delegari. Honor aũt impræsentiarũ, uel pro eleemosyna, uel pro munere accipitur, ut est illud: Presbyteri duplici honore digni habeãtur, maxime qui laborãt in uerbo & doctrina. Et in euangelio dominus disserit mandatum legis, in quo dicitur: Honora patrem tuũ, & matrem tuã: non in uerborum sono, qui inopiam parentum, cassa potest adulatione frustrari, sed in uictus necessarijs ministrandis debere intelligi. Iubẽte enim domino, ut filij alerent parentes pauperes, & redderent beneficia senibus, quæ paruuli acceperant: scribæ & pharisæi econtrario docebant filios, ut parentibus responderent: Corban, hoc est, donũ quod altari pollicitus sum, & in templi dona promisi: si tu à me acceperis cibos,

C ris cibos,uertetur in tuum refrigeriũ.Atq; ita ficbat,ut egentibus patre & matre, sacrificiũ
offerrent filij,quod sacerdotes scribæq; cõsumerent.Si ergo Apostolus pauperes uiduas
(eas tamen quæ adolescẽtulæ sunt,& nulla debilitate frangũtur) cogit suis manibus labo
rare,ne grauetur ecclesia,& possit anus uiduas sustẽtare:qua excusatione utetur,quæ opi-
bus mundi affluit,quæ potest etiã alijs ministrare,& de iniquo mammona sibi facere ami-
cos,qui possint eã in æterna tabernacula recipere? Simulq; considera,quod uidua non eli
gatur,nisi unius uiri uxor,& nos putabamus sacerdotũ hoc tantũ esse priuilegium : ut nõ
admittatur ad altare,nisi qui unã habuerit uxorem.Nõ solũ enim ab officio sacerdotij di-
gamus excluditur,sed & ab eleemosyna ecclesiæ,dum indigna putatur stipe,quæ ad secũ-
da coniugia deuoluta est.Quanq; lege sacerdotali teneatur & laicus,qui talem præbere se
debet,ut possit eligi in sacerdotiũ.Nõ enim eligitur,si digamus fuerit.Porrò eliguntur ex
laicis sacerdotes.Ergo & laicus tenetur mãdato:per quod ad sacerdotium peruenit.Aliud
est quod uult Apostolus:aliud quod cogitur uelle.Vt cõcedat secunda matrimonia meæ
est incontinentiæ,nõ illius uolũtatis.Vult omnes esse sicut seipsum,& ea cogitare quę dei
sunt,& solutos nequaq; ultra alligari.Sed si labentes,per incontinentiam ad barathrũ stu
pri uiderit peruenire:digamiæ porrigit manum: ut cũ una magis,q̃ cum pluribus uolu-
tentur.Quod nequaq; ut amare dictum,& contra Apostoli regulam,secundus nuptiator
exaudiat.Duæ enim sunt Apostoli uoluntates.Vna quæ præcepit:Dico autem innuptis
& uiduis:bonum est illis si sic permanserint,sicut ego.Altera qua indulget:Si aũt nõ se cõ
tinent,nubant.Melius est enim nubere,q̃ uri. Primum quid uelit : deinde quid cogatur
uelle,demonstrat.Vult nos permanere post nuptias,sicut seipsum: Et propositæ beatitu-
dinis,Apostolicum ponit exemplum.Sin autem nos uiderit nolle quod ipse uult:inconti-
nentiæ nostrę tribuit indulgentiã.Quam è duabus eligimus uoluntatẽ,quod magis uult,
D & quod per se bonum est:an quod mali comparatione fit leuius,& quodammodo nec bo
num est,quia præfertur malo? Ergo si eligimus,quod Apostolus non uult:sed uelle com-
pellitur,imò acquiescit deteriora cupientibus:nõ Apostoli,sed nostram facimus uolunta-
5 tem.Legimus in ueteri testamento:Semel maritatas filias sacerdotũ:si uiduæ fuerint: uesci
debere de sacerdotalibus cibis,mortuisq;,sic à patre exhibendum inferiarum officiũ. Sin
autem alios uiros acceperint:alienas eas,& à patre & à sacrificijs fieri,& inter externas de-
bere deputari.Quod quidẽ obseruat & gentilitas,in cõdemnationem nostri, si hoc nõ ex-
hibeat ueritas Christo,quod tribuit mẽdacium diabolo:qui & castitatẽ reperit perditricẽ.
Hierophanta apud Athenas euiratur,& æterna debilitate fit castus.Flamen unius uxoris
ad sacerdotium admittitur:Flaminea quoq; unius mariti eligitur uxor.Ad tauri Aegyptij
6 sacra semel maritus assumitur.Vt omittam uirgines Vestæ & Apollinis,Iunonisq; Achi-
uæ & Dianæ ac Mineruæ,quæ perpetua sacerdotij uirginitate marcescunt:Stringam bre
uiter reginam Carthaginis,quæ magis ardere uoluit,q̃ Hiarbæ regi nubere:Et Hasdruba
lis uxorem,quæ apprehensis utraq; manu liberis, in subiectum se præcipitauit incendiũ,
ne pudicitiæ damna sentiret:Et Lucretiam,quæ amissa gloria castitatis, noluit pollutæ cõ
scientiæ superuiuere.Ac ne multa longo sermone contexam,quæ potes de primo contra
Iouinianum uolumine ad ædificationem tuam sumere:unum tantum, quod in patria tua
gestum est,repetam:ut scias pudicitiam etiam barbaris ac feris & sanguinarijs gẽtibus esse
7 uenerabilem.Gens Theutonum ex ultimis Gallorũ oceani atq; Germaniæ profecta litto-
ribus,omnẽ Galliam inundauit:sæpiusq; cæsis Romanis exercitibus apud aquas Sextias
Mario pugnante, superata est. Quorum trecentæ matronæ, cum alijs se uiris captiuita-
tis conditione,tradendas esse didicissent:primum consulem deprecatæ sunt,ut templo Ce
reris ac Veneris in seruitium traderentur. Quod cum non impetrarent, submouente eas
lictore, paruulis cæsis liberis : mane mortuæ sunt repertæ:suffocatis laqueo faucibus, &
mutuis cõplexibus se tenẽtes.Quod igitur barbaræ castitati non potuit inferre captiuitas,
hoc ma

A hoc matrona nobilis faciet? & experietur alterum uirum, quæ priorem aut bonū perdidit,
aut malum experta est, ut rursum contra iudicium dei, facere nitatur? Quid si statim secun-
dum perdiderit, sortietur & tertium? & si ille dormierit, in quartū quintumq; procedet, ut
nihil sit quo à meretricibus differat? Omni ratione uiduæ ꝓuidendum est: ne castitatis pri-
mos excedat limites. Quos si excesserit, & uerecūdiam ruperit matronalem in omnem de-
bacchabitur luxuriam, ita ut prophetam mereatur audire dicētem: Facies meretricis facta
est tibi: Impudorata es tu. Quid igitur? Damnamus secunda matrimonia? Minime, sed pri-
ma laudamus. Abijcimus de ecclesia digamos? Absit: Sed Monogamos ad continentiam
prouocamus. In arca Noë non solum munda, sed & immunda fuerūt animalia. Habuit ho
mines, habuit & serpentes. In domo quoq; magna, uasa diuersa sunt: alia in honorem, alia
in cōtumeliam. Est crater ad bibēdum, est & matula ad secretiora naturæ. Nam cum in se-
mente terræ bonæ, centesimum & sexagesimum & trigesimum fructum, euāgelia doceāt,
& centenarius pro uirginitatis corona, primum gradum teneat: sexagenarius pro labore
uiduarum, in secūdo sit numero: tricenarius fœdera nuptiarum, ipsa digitorū cōiunctione
testetur: digamia in quo erit numero? Imò extra numerum. Certe in bona terra nō oritur,
8 sed in uepribus, & spinetis uulpium, quæ Herodi impijssimo cōparantur, ut in eo se putet
esse laudabilem, si scortis melior sit: si publicarum libidinum uictimas superet, si uni sit ꝓ-
stituta, nō pluribus. Rem dicturus sum incredibilē, sed multorum testimonijs approbabo.
Ante annos plurimos, cum in chartis ecclesiasticis iuuarem Damasum Romanæ urbis epi
scopum, & orientis atq; occidentis synodicis cōsultationibus responderem: uidi duo inter
se paria, uilissimorum è plebe hominum cōparata, unum qui uiginti sepelisset uxores, alte-
ram quæ uicesimumsecundum habuisset maritū: extremo sibi, ut ipsi putabant, matrimo-
B nio copulatos. Summa omnium expectatio, uirorum pariter ac fœminarum: post tātas ru-
9 des, quis quem prius efferret. Vicit maritus, & totius urbis populo confluente, coronatus
& palmam tenens adoreamq;, per singulos sibi acclamantes: uxoris multinubæ feretrum
præcedebat. Quid dicemus tali mulieri? Nēpe illud, quod dñs Samaritanæ: Vigintiduos
habuisti maritos, & iste à quo sepelieris, nō est tuus. Itaq; obsecro te religiosa in Christo fi-
lia, ut testimonia ista nō noueris: quibus incontinentibus, & miseris subuenitur, sed illa po-
tius lectites, quibus pudicitia coronatur. Sufficit tibi quod primum perdidisti uirginitatis
gradum, & per tertium uenisti ad secundum, id est, per officium cōiugale, ad uiduitatis cō-
tinentiam. Extrema, imò abiecta, ne cogites: nec aliena & longe posita exempla perquiras.
Habes auiam, matrem, & amitam. Quarum tibi abundans imitatio atq; doctrina, & præce
pta uiuendi, norma uirtutum est. Si enim multæ in cōiugio, uiuentibus adhuc uiris, intelli-
gunt illud Apostoli: Omnia licent, sed non omnia expediunt: & castrant se propter regna
cœlorum, uel à secunda natiuitate post lauacrum ex consensu, uel post nuptias ex ardore
fidei, cur uidua quæ iudicio dei, uirum habere desijt: nō illud lætabunda congeminet: Dñs
dedit, dominus abstulit, & oblatam occasionem arripiat libertatis, ut sui corporis habeat
potestatem, nec rursum ancilla fiat hominis? Et certe multo laboriosius est, non frui eo qđ
habeas, quàm desiderare quod amiseris. Vnde & uirginitas in eo facilior est, quod carnis
incentiua non nouit, & uiduitas in eo solicitior, quod præteritas animo recolit uoluptates:
maxime si se uirum putet perdidisse, non præmisisse: quorum alterū doloris, alterum gau-
dij est. Primi hominis creatura nos doceat, plures nuptias refutare. Vnus Adam & una
Eua, imò una ex eo costa, separatur in fœminam. Rursumq; quod diuisum fuerat, nuptijs
10 copulatur, dicente scriptura: Erunt duo in carnem unam: nō in duas, nec in treis. Propter
quod relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ: certe nō uxoribus. Qđ
testimonium Paulus edisserens, ad Christum refert & ad ecclesiā, ut primus Adam in car-
ne: secundus in spiritu Monogamus sit. Sit una Eua, mater cunctorum uiuentium, & una
ecclesia parens omniū Christianorū. Sicut illā maledictus Lamech in duas diuisit uxores,

C sic hanc hæretici in plures ecclesias lacerãt,quæ iuxta Apocalypsim Ioãnis synagogæ ma-
gis diaboli appellãdæ sunt,quàm Christi cõciliabula.Legimus in carminũ libro:sexagin-
ta sunt reginæ,& octoginta cõcubinæ,& adolescentulæ,quarum nõ est numerus.Vna est
columba mea,perfecta mea:una est matri suæ,electa genitrici suæ.Ad quam scribit idem
Ioannes epistolã:Senior electæ dominæ,& filijs eius.Sed & in Arcam quam Petrus Apo-
stolus sub typo interpretatur ecclesiæ:Noë cum tribus filijs,singulas, nõ binas uxores in-
troduxit.Etiam de immũdis animalibus bina sumuntur,masculus & fœmina:ut ne in be-
stijs quidem,serpentibusq́;,crocodilis ac lacertis,digamia habeat locum.Quod si de mun-
dis septena ponuntur,id est,imparia:& in hoc uirginitatis ac pudicitiæ palma mõstratur.
Egressus enim de arca Noë:deo uictimas immolauit:nõ utiq; de pari,sed de impari nume-
ro,quia alterum fœtibus atq; coniugio,alterum sacrificio præparatum est. Et patriarchæ
non singulas habuerunt uxores,imò & concubinas habuere plurimas.Et,ne hoc parũ sit:
Dauid multas,& Solomon habuit innumerabiles.Iudas ad Thamar,quasi ad scortum in-
greditur.Et iuxta occidentem literam,Osee propheta non solum meretrici,sed etiam adul-
teræ copulatur.Quod si & nobis iure conceditur:adhinniamus ad omnes fœminas,& in
exemplũ Sodomæ & Gomorræ,ab ultimo die deprehendamur uendentes & ementes nu-
bentes & nuptui tradẽtes:& tunc sit finis cõiugij,quando terminus uitæ.Quod & si post
diluuium,& ante diluuium uiguit ista sentẽtia:Crescite & multiplicamini, & replete terrã:
quid ad nos,in quos fines seculorum decurrerunt,quibus dicitur:Tẽpus breue est,& iam
securis ad radices arborum posita est,quæ syluam legis & nuptiarum euangelica castitate
succidat? Tempus amplexandi,& tempus lõge fieri ab amplexibus.Hieremias captiuitate
propinqua,uxorẽ ꝓhibetur accipere.Ezechiel in Babylone:mortua est,inquit,uxor mea:
& apertum est os meũ.Nec ducturus uxorem,nec ille qui duxerat,possunt in opere cõiu-
gali libere ꝓphetare.Olim gloriæ erat illum audire uersiculũ:Filij tui sicut nouellæ oliua-
D rum,in circumitu mensæ tuæ:& uideas filios filiorum tuorũ.Nunc de continentibus dici-
tur:Qui adhæret dño,unus spiritus est.Et adhæsit anima mea post te:me suscepit dextera
tua.Tunc oculum pro oculo:nunc uerberãti maxillam,præbemus & alteram. Illo tẽpore
bellatoribus dicebatur:Accingere gladio tuo super fœmur tuum potẽtissime:modo audit
Petrus:Conde gladium tuum in uaginã.Qui enim gladio percutit,gladio morietur. Hæc
11 dicimus,non separantes legẽ & euangelium,ut Marcion calumniatur,sed unum atq; eun-
dem suscipientes deum:qui pro uarietate temporum atq; causarũ principium & finis:serit,
ut metat,plantat,ut habeat quod succidat.Iacit fundamẽtum:ut ædificationi, cõsummato
seculo,culmen imponat.Alioqui si ad sacramenta ueniamus & futurorum typos,non no-
stro arbitrio,sed Apostolo disserente:Agar & Sara,uel mons Sina & Sion , duo testamẽta
significant.Lia lippiẽtibus oculis,& Rachel quã Iacob amabat plurimum synagogã eccle-
12 siamq́; testãtur.Vnde & Anna prius sterilis,Fenẽnæ ubertate fœcundior est.Licet & Mo-
nogamia nos Isaac & Rebecca præcesserit:cuius solius partus dñi reuelatio est.Nec ulla alia
fœminarum deum per seipsam cõsulit.Quid loquar de Thamar:quæ Esron,& Phares ge
minos fudit infantes? In quorũ natiuitate diuisa maceria,duos populos separauit:Et ligata
manus coccino, cõscientiam Iudæorũ iam tũc Christi passione respersit. Ac de scorto pro-
phetico:cuius similitudo uel ecclesiã significat de gẽtibus cõgregatã:uel(quod ipsi loco ma
gis cõuenit) synagogã primum assumptam de idololatris per Abraham & Moysen:Dein-
de post adulterium,& negationẽ saluatoris:sedẽtem plurimo tempore sine altari:sacerdoti
bus ac prophetis,& uiri pristini cõsortium præstolantẽ:ut postq; subintrauerit plenitudo
gentium:tũc omnis Israël saluus fiat. Quasi in breui tabella latissimos terrarũ situs osten
dere uolui,ut pergam ad alias quæstiũculas:quarum prima de Annæ cõsilio est. Sola'ne
perpetua mœrẽs carpere iuuẽta? Nec dulcis natos,Veneris nec præmia noris? Id cine
rem,aut manes credis curare sepultos? Cui breuiter respõdeat ipsa quæ passa est: Tu la-

A chrymis euicta meis: tu prima furentem His germana malis oneras, atq; obijcis hoſti.
Non licuit thalami expertem ſine crimine uitam Degere more feræ, taleis nec tãgere
curas. Non ſeruata fides cineri promiſſa Sicheo. Proponis mihi gaudia nuptiarũ: ego
tibi opponam, pyram, gladiũ, & incendiũ. Non tãtũ boni eſt in nuptijs quod ſperamus,
quantum mali, quod accidere poteſt & timendũ eſt. Libido tranſacta ſemper ſui relinquit
pœnitudinem, nũquam ſatiatur: & extincta redaccẽditur. Vſu creſcit, & deficit: nec ratiõi
paret, quæ impetu ducitur. Sed dices: Amplæ opes & diſpẽſatio rei familiaris egent auto-
ritate uiri. Scilicet perierunt domus cœlibũ, & niſi cum ſeruulis tuis ipſa ſeruieris, familiæ
tuæ imperare nõ poteris. Auia tua, mater & amita, nónne autoritatis priſtinæ, honorisq;
maioris ſunt, dum eas & tota prouincia, & eccleſiarũ principes ſuſpiciunt? Ergo milites &
peregrinantes, ſine uxoribus ſua hoſpitiola nõ regũt? & nec inuitãt ad cõuiuia, nec inuitã-
tur? Quaſi nõ poſſis probatæ ætatis habere famulos, uel libertos: in quorũ nutrita es ma-
nibus: qui præſint domui, ad publicũ reſpondeãt, tributa perſoluant: quin te ſuſpiciãt, ut
patronam: diligant, ut alumnam: uenerẽtur, ut ſanctã. Quære primum regnũ dei, & hæc
omnia adijcientur tibi. Si de ueſte cogitaueris: lilia tibi de Euangelio proponũtur. Si de ci-
bo, remitteris ad aues quæ nõ ſerunt, neq; metunt, & pater tuus cœleſtis paſcit illas. Quã-
tæ uirgines & uiduæ abſq; ulla ſorde rumoris, ſuã ſubſtãtiolam gubernarũt? Caue ne iun
garis adoleſcentulis: ne his adhæreas, propter quas Apoſtolus cõcedit ſecunda matrimo-
nia, & ſuſtineas in media tranquillitate naufragium. Si Timotheo dicitur: Adoleſcẽtiores
uiduas deuita. Et iterum: Ama anus, ut matres: adoleſcẽtulas, ut ſorores cũ omni caſtitate,
quare tu me cõmonentem nõ audias? Fuge perſonas, in quibus poteſt malæ cõuerſatiõis
eſſe ſuſpicio, nec paratũ habeas illud è triuio: ſufficit mihi cõſcientia mea: nõ curo quid de
13 me loquantur homines. Et certe Apoſtolus prouidebat bona: nõ tantum coram deo, ſed
B etiam coram hominibus, ne per illũ nomen dei blaſphemaretur in gẽtibus. Habebat utiq;
poteſtatem ſororem mulierẽ circũducendi, ſed nolebat ſe iudicari ab infideli cõſcientia. Et
cum poſſet de Euangelio uiuere: diebus ac noctibus laborabat manibus ſuis, ne quẽ gra-
uaret credẽtium. Si ſcandalizat, inquit, eſca fratrẽ: in æternũ carnem nõ manducabo. Dica
mus & nos: Si ſcandalizat ſoror, uel frater: non unũ & alterũ, ſed totam eccleſiã: nec ſoro-
rem uidebo, nec fratrẽ. Melius eſt rem familiarẽ minui, quam ſalutẽ animæ perire. Melius
eſt amittere: quod (uelimus, nolimus) aliquãdo periturũ eſt. Melius eſt ſponte dimittere,
q; id amittere, pro quo omnia dimittẽda ſunt. Quis noſtrũ, nõ dicam cubitũ, quod enor-
me eſt, ſed unius unciolæ decimã partem adijcere poteſt ad ſtaturam ſuã? Et ſoliciti ſumus
quid manducemus, aut quid bibamus? Ne cogitemus ergo de craſtino. Sufficit diei mali-
tia ſua. Iacob fratrẽ fugiẽs, magnis in patris domo diuitijs derelictis, nudus pergit in Me-
ſopotamiã, & ut nobis fortitudinis præberet exemplũ: lapide capiti ſuppoſito, uidit ſcalã
ad cœlum uſq; ſubrectã, & dominũ innitentẽ ſuper eã: per quam aſcendebãt angeli, & de-
ſcendebant: ut nec peccator deſperet ſalutem, nec iuſtus de ſua uirtute ſecurus ſit. Atq;, ut
multa prætereã (neq; enim tẽpus eſt, ut aſſumpti teſtimonij omnia ediſſeram) poſt annos
uiginti diues dominus, & pater ditior: qui dudũ Iordanem in baculo tranſierat, cũ tribus
turmis gregum in patriã reuertitur. Apoſtoli toto orbe peregrini: nõ es in zona, nõ uirgã
in manu, nõ caligas habuere in pedibus, & tamen dicere poterãt: Nihil habẽtes, & omnia
poſſidentes. Et, aurũ & argentũ non eſt nobis, quod aũt habemus, hoc tibi damus: in no-
mine Ieſu Chriſti Nazareni, ſurge & ambula. Nõ enim erãt diuitiarũ ſarcina prægrauati.
Et ideo ſtantes cum Helia in foramine petræ, per anguſtias acus tranſire poterãt, & poſte-
riora domini contemplari. Nos uero ardemus auaricia, & cõtra pecunias diſputãtes, auro
ſinum expandimus: nihilq; nobis ſatis eſt. Et illud, quod de Megarenſibus dicitur, iure
miſeris coaptari poteſt: Aedificant quaſi ſemper uicturi: uiuũt quaſi altera die morituri. Et
hæc facimus, quia domini uerbis nõ credimus, & quia ætas optata cunctis non uiciniam
mortis,

C mortis,quæ debetur mortalibus lege naturæ:sed cassa spe,annorum nobis spatia pollice-
tur.Nemo enim tã fractis uiribus,& sic decrepitæ senectutis est,ut nõ putet se unũ adhuc
annum esse uicturũ.Vnde subrepit obliuio cõditionis suæ,ut terrenũ animal, & iã iamq;
14 soluendũ erigatur in superbiã,& animo cœlũ teneat. Verum quid ago? Fracta naui de
mercibus disputo.Qui tenebat,de medio fit,& nõ intelligimus Antichristum appropin-
quare,quẽ dominus Iesus Christus interficiet spiritu oris sui.Væh prægnãtibus,et nutriẽ
tibus in illa die:quorũ utrũq; de fructibus nuptiarũ est.Præsentium miseriarũ pauca per-
curram.Quod rari hucusq; residemus:nõ nostri meriti, sed domini misericordiæ est.In-
numerabiles & ferocissimæ natiões,uniuersas Gallias occuparũt.Quicquid inter alpes et
Pyrenæum est,quod Oceano & Rheno includitur:Quadus,Vuandalus, Sarmata,Hala
15 ni,Gipedes,Heruli,Saxones,Burgundiones,Alemani &(ô lugẽda respublica)hostes Pã-
16 nonij uastarunt.Etenim Assur uenit cũ illis.Maguntiacũ nobilis quondam ciuitas,capta
atq; subuersa est,& in ecclesia multa hominũ milia trucidata.Vangiones lõga obsidione
17 deleti.Remorũ urbs præpotẽs,Ambiani,Attrebatæ,extremiq; hominũ Morini,Torna-
cus,Nemetæ,Argentoratus:translati in Germaniã.Aquitaniæ,nouẽq; populorũ,Lugdu
18 nensis,& Narbonensis prouinciæ:Præter paucas urbes populata sunt cuncta. Quas &
ipsas foris gladius,intus uastat fames.Nõ possum absq; lachrymis Tolosæ facere mẽtio-
nẽ,quæ ut hucusq; nõ rueret,sancti episcopi Exuperij merita præstiterũt. Ipsæ Hispaniæ
iam iamq; perituræ,quotidie cõtremiscunt,recordãtes irruptiõis Cimbricæ,& quicquid
alij semel passi sunt,illæ semper timore patiũtur.Cætera taceo,ne uidear de dei desperare
clemẽtia.Olim à mari Pontico,usq; ad alpes Iulias,nõ erãt nostra,quę nostra sunt. Et per
annos triginta,fracto Danubij limite,in medijs Romani imperij regiõibus pugnabatur.
Aruerũt uetustate lachrymæ.Præter paucos senes,omes in captiuitate,& obsidione gene
D rati:nõ desiderabant,quam nõ nouerãt libertatẽ. Quis hoc credet? Quæ digno sermone
historiæ cõprehendent? Romã in gremio suo:nõ pro gloria,sed pro salute pugnare? Imò
ne pugnare quidẽ,sed auro & cuncta supellectile uitã redimere? Quod nõ uitio principũ:
qui uel religiosissimi sunt,sed scelere semibarbari accidit proditoris:qui nostris cõtra nos
opibus armauit inimicos.Aeterno quõdam dedecore Romanum laborabat imperiũ,qd'
19 Gallis cuncta uastãtibus:fusoq; apud Italiã exercitu,Romam Brennus intrauit. Nec pri-
stinam poterat abolere ignominiã,donec & Gallias genitale Gallorũ solũ, & Gallogræ-
ciam,in qua consederãt oriẽtis occidẽtisq; uictores,suo imperio subiugasset. Hannibal de
20 Hispaniæ finibus orta tempestas,cũ uastasset Italiã: uidit urbẽ,nec ausus est obsidere.Pyr-
rhum tanta tenuit Romani nominis reuerẽtia,ut deletis omnibus,è propinquo recederet
loco:nec audebat uictor aspicere,quam regum didicerat ciuitatẽ.Et tamen pro hac iniuria
(nõ enĩ dicã superbia) quæ bonos exitus habuit:alter toto orbe fugitiuus:tãdẽ Bithyniæ
mortẽ ueneno reperit: Alter reuersus in patriã,in suo regno occubuit. Et utriusq; prouin-
ciæ,populi Romani uectigales sunt.Nũc ut omnia prospero fine eueniãt:præter nostra q̃
amisimus,nõ habemus quod uictis hostibus auferamus.Potẽtiam Romanæ urbis,ardẽs
21 poëta describẽs,ait: Quid satis est,si Roma parum est? Quod nos alio mutemus elogio.
Quid saluũ est,si Roma perit? Nõ mihi si linguæ cẽtũ sint,oraq; cẽtũ: Ferrea uox,oẽs
captorũ dicere pœnas: Omnia cæsorũ percurrere nomina possim. Et hæc ipsa quæ di-
xi,periculosa sunt,tam loquẽtibus,q̃ audiẽtibus:ut ne gemitus quidẽ liber sit:nolẽtibus,
imò nec audiẽtibus nobis flere,q̃ patimur.Respõde mihi charissima in Christo filia:inter
ista,nuptura es? Quẽ acceptura uirũ,cedo? fugiturũ,an pugnaturũ? Quid utrũq; sequat̃
intelligis.Et ꝓ Fescẽnino carmine:terribilis tibi rauco sonitu buccina cõcrepabit:ut quas
habes ꝓnubas,habeas forte lugẽtes.Aut q̃bus delitijs affluas:quæ possessionũ tuarũ re-
ditus perdidisti,quæ obsessam familiolã tuã,morbo & fame cernis cõtabescere? Sed absit,
ut de te talia sentiã,ut sinistrũ quippiã suspicer de ea,quæ suã dño animã cõsecrauit. Non
tam tibi,

A tam tibi, quàm sub tuo nomine alijs sum loquutus: quæ ociosæ, & curiosæ, atque uerbosæ domos circumeunt matronarum: quarum deus uenter est, & gloria in cõfusione earum, quæ nihil aliud de scripturis, nisi digaminæ præcepta nouerunt: quæ in alieno corpore, sua desideria consolãtur, ut quod ipse fecerunt, alias facere uideant, & malarum societate palpentur. Quarum cum impudentiam & propositiones, apostolicarum sententiarũ interpretatione cõtriueris: legito quomodo tibi in uiduitate seruanda uiuendum sit, librum ad Eustochium de uirginitate seruanda, et alios ad Furiam atque Saluinam: Quarum altera Probi quondam consulis nurus: altera Gildonis, qui Africam tenuit, filia est. Hic libellus de monogamia sub nomine tuo, titulum possidebit.

SCHOLIA.

1 N uetere uia.) Id significat, quod in arte poëtica præcipit Horatius, ut uulgatum & à multis tractatum argumentum, ita tractemus, ut nouum reddatur. Publica materies, priuati iuris erit &c.) Via publica est, quam Græci uocant λεωφόρον, quod populus per eam ambulet: nam λαὸς Atticis populus est. Semita uia est angustior, & à publica diuertens. Ad Gerontiam.) Nomen huius fœminæ uarie scriptum reperitur in omnibus exemplaribus. Quædã habent Geruntiam, quædam Gerutiam, quædam Aggerochiam, alia Acherusiam. Nec magnopere pertinebat ad rem, quo nomine uocaretur, nisi quod mox subijcit: Quæ quodam uaticinio futurorum, ac dei præsidentis auxilio, nomen accepit. Fortasse legendum, Gyrutiam, propter id quod mox sequitur: Quam matris, auiæ, amitæque probatarum in Christo fœminarum, nobilis in Christo turba circunstat. Gyrus enim circulus est. Aut Gerutiam, ut à Græco sermone ducatur, γέρας enim Græce honorem ac præmium significat. Aut certe Agerusiam, à Græco uerbo ἀγείρω, quod est congrego, & concilio. Inuenio & apud Orosium, Gerontium quendam, à quo Constans Constantini filius interfectus est. Vnde Gerontia dicta uideri potest, ab honore: à quo ueteres dixere γέροντα. Honorificum autem tot egre-
2 gijs fœminis cingi. Quarum auia.) Ne intelligas hanc esse auiam earum, quas modo nominauit: sed quarum, posuit distributiue, pro inter quas, siue ex quibus: ueluti cum dicimus, quorum fuit Plato, id est, de quorum numero fuit. Soror Celerini patris.) Et hic locus in omnibus, quæ quidem uiderim exemplaribus deprauatus habetur. Verum non obscurum est, quo modo restituendus sit. Nimi-
B rum ut legas, soror Celerini patris, quæ Gerontiam nutriuit infantem, & in suo natam suscepit gremio, per annos uiginti, mariti solatio destituta: erudit neptem, quod à matre didicit. Siquidem auia Gerontiæ, Metronia uocabatur, mater Benigna, Pater Celerinus: amita, hoc est, soror patris, educauit neptem Gerontiam. Nisi quod opinor asscriptum fuisse nomen amitæ, quæ Agerontia, aut simile quippiam, dicta uidetur. Quod à matre.) Incertum an à matre Gerontiæ, an à sua, sed uerisimilius est hanc à sorore didicisse, quod neptem doceret suam. Posthumus.) Posthumi uocantur, qui patre defuncto nascuntur. Maritus igitur Gerontiæ Simplicius est dictus: quod nomen inditum est fi-
3 lio, ut patrem referret etiam nomine, nec uideretur perdidisse suum Simplicium mater. Loci huius continentiam.) Continentiam uocat, non materiam, ut uulgus loquitur indoctum, sed contiguitatem: continens enim dicitur, quod adhæret & contingit. Sentit autem se uelle explicare, quæ locum hunc proxime præcedunt & quæ sequuntur, quo melius intelligatur. Ne transuersum quidem.) Vnguem latum intelligit, quod prouerbio solet dici, pro minimo spatio. Hoc enim καταστρηνιάσωσι, Græcus s.s.) στρηνιᾶν est licentius & immoderatius agere, quod mihi uidetur commodissime reddi posse, si dixerimus lasciuire. Vocem compositam putãt, παρὰ τὸ στερεῖν, quod est auferre & ἡνία, id est, habenæ: ut translatum sit ab animantibus brutis, quæ freno, uel habenis reuulsis, suo feruntur arbitrio, & pastu ferocientia non obtemperant habenis. Siue à στρηνόν, quod est durum, propterea, quod iam intractabiles sint, nec regi possint. Deinde præpositio κατὰ addita in compositione, significat incommodum aliquod eius qui apponitur in genitiuo. Siquidem hæc præpositio, quoties hunc asciscit casum, reddit uerbum relatiuum, & ferè significat in malam partem, ut καταφρονῶ & καταψηφίζομαι, id est, sentio in contemptum alicuius, & fero suffragium aduersus hunc aut illum. Ita καταστρηνιᾶν τοῦ Χριστοῦ, est lasciuire in contumeliam & iniuriam Christi, seu ferocire aduersus Christum, cuius prætextu alitæ sunt usque ad intemperantiam. Ambrosius utitur huiusmodi translatione. Cum enim in delitijs egerint in Christo, nubere uolunt. Proinde miror, unde intaserit hoc uerbum, fornicatæ fuerint. Magis quadrat, quod habetur in æditione uulgata, luxuriatæ. Aliud enim luxuria, aliud libido. Sed de his copiosius disse-
4 ruimus in Annotationibus nostris in nouum testamentum æditis. Risit & arguto.) Versus est ex Elegijs amatorijs Ouidij. In boue & asino.) Hoc Iudæis erat prohibitum, ne ararent in boue & asino, ut patet Deuteronomij cap. 20. Quem locum diuus Hieronymus traxit ad allegoriam imparis matrimonij, sic enim uocauit superius, quod fidelem copulat cum infideli. Ne tunica nuptialis.) Est in eodem capite: ne fas esset uti ueste, partim ex lana, partim ex lino cõtexta. Nõ minus sexagenariã.)

Paulus

C Paulus in epistola ad Timotheum prima cap. 5. uatat ne qua uidua recipiatur in ministerium ecclesiæ, minor sexaginta annis. Quæ ueræ uiduæ sunt.) Respexit ad etymologiam uerbi, nam Latinis priscis, uiduare erat spoliare & orbare. Vnde & uiduertatem, calamitatem appellant. Et Græcis χήρα dicitur, à χωρῶ, quod est separo, aut à χαρὰ quod est gaudium, κατ᾽ ἀντίφρασιν, quasi sit omnibus oblectamentis orbata. Corban.) In euangelio Matthæi cap. 15. δῶρον legitur, id est, donum. Hieronymus hic Hebraicam addidit uocem קרבן, quod ea significet, non quoduis donum, sed proprie quod templo dicatur.
5 Vnde & locum in quo dona huiusmodi seruabantur, corbanam uocabant. Inferiarum officium.) Inferias parentalia uocant, ab inferendo ultimum illum honorem, quem cognati exhibent defunctis. Vetat autem lex Mosaica sacerdotem contaminari ullius funere, nisi uxoris, matris, filiæ & sororis, si uirgo fuerit. Castitatem repperit perditricem.) Vel quia debilitato corpore, uel quia impia sit, & nihil conferens ad salutem. Hierophanta.) Græce ἱεροφάντης dicitur, qui ostendit & ordinat mysteria sacrorum, ab ἱερὸν sacrum, & φαίνω ostendo. Ponitur & pro sacrifico, nonnunquam pro æditu. Euirat uirum.) Ita quidem consentiunt exemplaria. Ego tamen legendum arbitror, euiratur: ut intelligas hierophantem, hoc est, sacerdotem apud Athenienses castrari, execari, ne libidine contaminetur: cuiusmodi sunt Galli Cybelis sacerdotes. At nunc non admittuntur, nisi hac quoque parte integri. Flamen.) Flamines erant sacerdotes quidam Romæ, sic dicti, quasi filamines, quod in summo uertice lanea fila gestarent. Alij putant à pileo dictos, quasi pileamines. Tauri Aegy-
6 ptij.) Apim bouem intellige, quem olim Aegyptij numinis loco colebant. De quo permulta Herodotus in Thalia. Vestæ uirgines.) Vestales uocantur quæ æternum ignem seruabant, harum si qua incestus conuicta fuisset, uiua defodiebatur. De quibus copiosissime Plutarchus in uita Numæ. De sacerdote lex extat apud Senecam: Sacerdos pura sit è puris, casta è castis. Iunonisque Achiuæ.) Opinor legendum, Argiuæ pro Achiuæ: cuius mentionem facit & Vergilius. Apollinis.) De Apolline & Diana testatur Horatius in Odis: Dianam teneræ dicite uirgines. Intonsum pueri dicite Cinthium. Hasdrubalis uxorem.) Huius meminit L. Florus in librum T. Liuij 51. præterea Valerius Maximus lib. 3, capi. 2. Carthagine, inquit, capta, uxor Hasdrubalis exprobrata ei impietate, quod à Scipione soli sibi impetrare uitam contentus fuisset, dextra læuaque treis communes filios mortem non recusantes trahens, incendio se flagrantis patriæ obiecit. Cæterum Lucretiæ fabula, quæ sibi sua manu necem consciuit, notior est, quàm ut hic sit recensenda. Reginam Carthaginis.) Didonem intelligit, quæ cum procum Hiarbam spreuisset, & ab Aenea desereretur, gladium adegit pectori, mo-
D rimalens, quàm procos contemptos rursum sequi, corpus exanime rogo impositum, quem ipsa extru-
7 xerat. Narrat Vergilius in 4. Aeneidos. Gens Theutonum.) Hæc historia narratur à Valerio Maximo, libro memorabiliū sexto, capite de pudicitia, sed paulò diuersius quàm Hieronymus. Ait enim uxores Cimbrorum à uictore petisse, ut uirginibus uestalibus dona mitterentur, nec minus caste, quàm illas se uicturas. Id cum esset negatum, mortis consilium ceperunt. Refert Plutarchus in uita Marij, & Florus in epitoma Liuianæ historiæ lib. 68. si quis fortè plenius de his edoceri cupiet. Ceteris ac Veneris) Suspicor hic subesse mendum, etiamsi ad hunc modum constanter habent exemplaria. Arbitror pro Veneris scriptum fuisse, Vestæ, quam uocem cum sciolus ille quisquis fuit, in suo Catholico non repperisset, Vestam mutauit in Venerem. Siquidem Cereri quoque à puris mulieribus sacra fiebant, adeo ut nefas esset uiros interesse. Ipsa digitorum coniunctio.) Vt nunc calculis, ita quondam digitorum notis supputabant, ut testatur Iuuenalis, Plinius & Donatus in Adelphos Terentij, hoc est, explicitis aut contractis digitis, numerum quem uolebant, significabāt. Quæ ratio computandi manet hodie quoque, sed diuersa. Porrò ueteres molliter coniunctis digitis, triginta significabant: reliquis digitis uno superiore pressis, sexaginta. Porrò post nonaginta nouem, à sinistra ad dextram transferebatur supputatio, iisdemque digitis, sed non eadem manu, uelut in circulum computatio recurrebat. Hæc ad hunc locum intelligendum satis sunt. Qui plura uolet cognoscere, legat nostra
8 in primum aduersus Iouinianum librum scholia. Herodi impijssimo.) Christus apud Lucam admonitus ut secederet, quod Herodes eum pararet occidere, Ite, inquit, & dicite uulpi illi: Ecce eijcio dæmonia & sanitates perficio hodie & cras. Vulpes autem habent suas latebras in spinetis. Vnde, uulpes foueas habent, Mundi amatores neglecto sermone diuino, in diuitijs acquiescunt. Publicarum libidinum uictimas,) Iisdem uerbis & superius significauit passim prostitutam pudicitiam. Ante annos plurimos.) Ex hoc loco apparet diuum Hieronymum aliquando Damaso à sacris libellis fuisse, quem nunc secretarium uocant, in his quæ pertinent ad consultationes Synodicas. Post tantas rudes.) Nisi locus deprauatus est, sentit toties libertatem redditam, mortua uxore seu marito. Nam rudis, uirga, qua gladiatores missionem acipiebant à sanguinario ludo. Vnde & milites ab onere militiæ dimissi, rudiarij uocantur. Fit autem liber maritus, si moriatur uxor, & quasi rude donatur. Quem
9 quis prior efferret.) Elegantius erat, uter utrum efferret, Quanquam & hæc loquendi forma reperitur apud autores. Cæterum efferret, pro sepeliret, elegantissime dixit. Verum totus hic locus in exemplaribus habebatur confusissimus, nec uno modo deprauatus. Nos collatis ac pensiculatis diligēter omnibus, ita legendum censemus. Post tantas rudes, quem quis prior efferret, uicit maritus: & totius urbis

A urbis populo confluente coronatus,& palmam tenens adoriamq́;,per singulos sibi acclamantes,uxo-
ris multinubæ feretrum præcedebat. Nam ueteres gloriam seu uictoriam, adoriam uocabant. Quo
uerbo usus est & in Odis Horatius: ab ador, quod illi far dicebant, & palma uictoris insigne erat.
Porrò uictori in triumpho incedenti, acclamabatur undique: Io triumphe. Huc lepide allusit Hiero-
nymus. Festiuiter autem nouauit compositionẽ huius uerbi multinubæ, Græcos imitatus, πολυγάμων:
sicut superius nouam uocem finxit, nuptiator, cum ea nusquam sit apud autores. Quarum tibi abũ-
dans.) Si liceret ab exemplaribus consentientibus dissentire, malim, abunde, legi. In eo facilior est.)
10 Nonnulli codices habebant, in eo felicior: utraq; lectio tolerabilis. Erunt duo in carnem unam.) Vi
des Hieronymum non ita citare hunc locum, ut habetur in uulgatis exemplaribus: Erunt duo in car-
ne una, sed in carnem unam. Sic enim scribendum esse, satis declarat quod sequitur: Et non in duas nec
in treis. Et Græca respondent καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, ut intelligas è duobus, uelut unum hominẽ
fieri matrimonio. Quanquam hunc locum nonnihil torquet Hieronymus. Quanquam Christi con-
ciliabula.) Quid ad hunc locum dicent, qui conciliabulum interpretantur diaboli concilium, quasi per
contemptum dicatur conciliabulum? Hieremias captiuitate prod.) Hoc legitur apud hunc prophe
tam cap. 16. Mortua est, inquit.) Et hunc locum nonnihil torquet Hieronymus. Est autem apud ip-
sum prophetam cap. 24. Loquutus sum ergo ad populum mane, & mortua est uxor mea uespere &c.
11 Nec ducturus uxorem.) Hieremias ducturus erat, nisi fuisset prohibitus. Ezechiel duxerat, sed libera
tus est, ut explicaret ænigma. Modo audit Petrus.) Ex hoc loco diuus Hieronymus uidetur in hac
fuisse sententia, ut putaret Christianis non licere bellare: quod utinam omnibus persuasum esset, certe
minus insaniremus huiusmodi tumultibus, quorum nullus est finis, quum omnes fere nascãtur ex am-
bitione principum. Marcion calumniator.) Hic hæresiarcha fuit Cerdonis dogmata sequutus. Is
duo principia inter se pugnantia finxit: eum qui deus est legis ac prophetarum, negauit patrem esse
Christi: quod Christi pater bonus esset, ille iustus esset, non bonus: atque ita separauit legem & Euange
lium, quasi nec ab eodem profecta: & illa esset iustitiæ, hoc bonitatis. Autor Augustinus in libro de hæ
resibus ad Quoduultdeũ. Principio & fine.) Magis arridet quod in scriptis inuenio codicibus, prin
cipium & finis: ut eundem deum dicat principium & finem, alpha & ω. Principium in lege Mosai-
ca, finem in Euangelio. Feruente fœcunditate.) Ita habebant exemplaria quæ uiderim. Verum du-
bium non est, quin legendum sit, Fenennæ. Helcana duas habuit uxores, Annam, & Fenennam. Anna
B post diutinum tædium sterilitatis, tandem peperit Samuelem tantum uirum. Historia est in primo Re-
gum libro, cap. primo. Licet monogamia, nos.) μόνος Græce solus, γάμος coniugium significat: in-
de monogami, qui semel & uni duntaxat nubunt. Nec enim Isaac aliam habuit uxorem, nec Rebecca
12 alium uirum. Cuius solius partus.) Nulli contigit grauidæ, ut dominus prædiceret, quid esset futu-
rum: Duo, inquit, populi ex utero tuo diuidentur, & minor superabit maiorem. Et sola Rebecca per se
consuluit dominum, quid esset quod sentiret infantes in utero concertantes. De scorto prophetico.)
Est in Osee de uxore fornicaria & filijs fornicationis. De Annæ consilio.) Intelligit inutile & perni-
ciosum consilium. Anna soror Didus, apud Verg. in quarto libro Aeneidos, eam impulit in amorem
Aeneæ, prætextu coniugij. Promissa Sichei.) Sic habebant omnia exemplaria, uerum Seruius admo
net legendum, Sicheo, pro Sicheio, ut sit adiectiuum. Hoc admonui, ne quis statim deprauet hunc lo-
cum. Si Timotheo dicitur.) Et huic loco nonnullam uim facit diuus Hieronymus. Nec enim illic
agit Paulus de periculo quod immineat pudicitiæ Timothei, sed de uiduis, quæ sint suscipiendæ in cu-
ram ecclesiæ, & ecclesiastica stipe sustinendæ, nec est Græce, deuita, sed παραιτοῦ, id est, reijce ac refuta, si-
ue ne admittas. Pyram, gladium & incendium.) Pyram, id est, rogum quem Dido domi extruxerat,
ad exurenda monumenta Aeneæ. Gladium, ab illo relictum quo se confodit. Et incendium, hoc ex
13 historia, ut opinor, addidit Hieronymus. Nam Vergilius aliter rem narrat. Sororem mulierem.)
Hoc scribit Paulus primo ad Corinthios capite nono quod cum Cephas, reliquiq́; apostoli, circunduce
rent mulieres, quæ sumptus ad Euangelium subministrabant, ipse tamen noluerit idem facere, ut pu-
re prædicaret Christum absq; ulla quæstus suspitione. Vnius unciolæ.) Assis uncia & cætera hu-
iusmodi nomina, cõmunia sunt ad pondera, mensuras & numeros. Malitia sua.) κακία, quod miseriam
quoque significat. Malum apud Latinos aliquando significat non uitium, sed incommodum. Malitia
non item. At κακία apud Græcos utrunq;: & magis conueniebat hic miseria. Iubet enim, ne solicitudi-
ne futuri simus miseri ante tempus, & calamitatem uitæ duplicemus. In nomine domini.) Verba
sunt Petri ad claudum Actuum capite tertio. De Megarensibus.) Megara Græca ciuitas, media in-
ter Peloponnesum, Atticam & Bœotiam. Hij quondam male audiebant, id quod declarat & prouer-
bium, quo dictum est, Megarenses neque tertios esse, neque quartos, nec in ullo numero. Dictum est
autem hoc in eos, quo ædificarent magnifice, & ijdem uiuerent uitam uoluptariam: ita fruẽtes gaudijs
14 uitæ, quasi postridie è uita migraturi. Auidius enim fruimur ijs, quibus mox cárituri sumus. Qui te-
nebat de medio.) Refert Pauli uerba ex epistola secunda ad Thessalonicenses capite secundo. Tantum
ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. Hoc quidam de Nerone dictum accipiũt, Hieronymus
alio uidetur deflectere. Residemus.) Dixit pro residui seu reliqui sumus: unde & residem dicimus.

C Inter alpes & Pyrenæum.) Nam Galliarum finis est mons Pyrenæus, quà spectant Hispaniam. Al-
pibus ab Italia diuiduntur, Rheno à Germania. Et altero latere Tuscum pelagus attingunt, alte-
ro Oceanum, ut refert Pomponius Mela. Sentit igitur uniuersam Galliam. Quadus, Vuandalus.)
Et de nominibus harum gentium, & unde uenerint, magna apud scriptores dissentio est. Satis constat
ex ultimis Germaniæ Galliarumque finibus exortos: non solum Gallias, uerumetiam Italiam, Pānonias,
Hispaniam, Græciam peruasisse. De quibus qui plenius uolet cognoscere, legat septimū Orosianæ hi-
15 storiæ librum. Scholijs breuitas conuenit. Et ô lugenda respublica.) Hic interposuit exclamationē,
quod ipse Pannonijs finitimus esset, ut testatur in Catalogo suorum operum, Stridonis oppidum, in
quo natus fuit, Pannoniæ Dalmatiæque confinium fuisse, subuersum à Gotthis. Quāquam hic locus mi
hi non uidetur uacare mendo. Suspicor legendum: & ô lugēda res, ac publica, additum fuisse à scripto-
re parum erudito. Porrò quod hostes hic addidit, quasi illi hostes non fuerint, ad emphasim facit, eos
hostes esse, quos conueniebat esse amicos, utpote Romano subditos imperio. Etenim Assur uenit.)
Retulit locum ex psalmo octogesimosecūdo, ubi commemoratis multis hostium nominibus, Idumæis,
Ismahelitis, Moabitis, Agarenis, Gebalitis, Ammonitis, Amalechitis, Alienigenis, Tyrijs, ad summam
uelut acerrimum hostem subiecit. Etenim Assur, inquit, uenit cum illis. Facti sunt in adiutorium filijs
16 Lot. Ita dolet Pannonios adiunctos fuisse barbaris. Magontiacum.) Extat hodiernis quoque tem-
poribus inclyta ciuitas Magontia, siue Magontiacum (utrunque enim apud Orosium legitur) cum
plurimis alijs insignis dotibus, tum uero archiepiscopali sede præminens, celebri bonarum literarum
Gymnasio nobilis, ac multis adhuc antiquitatis uisenda monumentis. Postremo non solum ueterum,
hoc est, alienis clara literis, sed & suis ingenijs illustrata: quippe quæ cum alios permultos omni do-
ctrinæ genere præstantes uiros ædidit, tum uero præcipue Theodoricum Gresmundum, hominem
ab ipsa natura ad humanitatem, ad bonas literas, ad eloquentiam illam uere Atticam, sculptum ac
factum. Huic urbi omnes bonarum literarum studiosi, non parum debent, ob egregium illud ac pe-
nè diuinum inuentum, stanneis typis excudendi libros, quod illic natum affirmant. Gens olim annu-
merata Gallijs, utpote citeriorem Rheni ripam incolens, nunc & ditione, & cultu, & lingua: denique
(quod est præcipuum) morum quoque humanitate, modestia, fide sic Germana, ut non alia Germa-
17 nior. Extremique hominum Morini.) Maronis hemistichium retulit ex octauo Aeneidos. Hos Soli-
nus ad Gallicum Oceanum extremos orbis facit, nisi sequeretur insula Britannia, uelut alter orbis.
D Extat, imò extabat hoc nomine in Picardia ciuitas episcopalis, quam uulgus Terrouanam uocat. Ea
cum hæc scriberemus, magna ui oppugnabatur à duobus regibus, Henrico octauo Britanniæ princi-
pe: & Maximiliano imperatore, adiuuantibus & Burgundionibus nostratibus. Deditio facta est: di-
missi milites incolumes: postea nostris, opinor, agentibus, oppidum indigne deletum est. Tornacus.)
Hæc ciuitas, ut in hoc catalogo succedit Morinis, ita in calamitate successit. Mox enim à Morinis de-
letis, Tornacum opulentissimum ac florentissimum oppidum obsideri cœptum. Et quoniam parum
conueniebat inter plebeios & nobiles, deditio facta est, ut omnibus saluis, in ditionem Britannorum
uenirent, ciuitas alioqui libera: cuiusmodi sunt aliquot in confinijs Francicæ ditionis, & Burgundicæ.
Sed quoniam uidebantur semper in Gallos propensiores fuisse, quàm in nostros, & quia bellum oppi-
dum, bello tentatum est, non euersum. Tenetur etiamnum ab Anglis. Atque utinam Christiani prin-
cipes, quos maxime conueniebat autores pacis esse, si modo uere Christo adhærerent, uel decimā par-
tem earum pecuniarum, solicitudinum, laborum, periculorum insumerēt ad pacem tuendā, ad Remp.
bene administrandam, quæ nunc in teterrimum bellum insumunt, nimirum aut nulla essent bella,
aut certe paucissima. Nemo nescit, Morinum alterum minoris extrui potuisse, quàm obsessum fuit: &
tamē uix duos menses ea durauit obsidio. Nec unquam ad manus uentum est, neque enim unicum il-
lud prælium, quo proceres aliquot Gallorum in Britanniam abducti sunt, nominatim eximius iuue-
nis, dux Longeuillensis, & præfectus Claremontanus, prælium appellari potest. Verum hæc aliâs de-
18 plorabimus, nunc scholiorum meminisse præstiterit. Nouemque populorum.) At Plinius plures
etiam commemorat Lugdunensis Galliæ populos. Irruptionis Cimbricæ.) De qua superius dictum
est, cum de Theutonibus loqueremur à Mario deuictis. Nemetæ.) Hos nunc Spirenses esse, docto-
rum censensus est. Vrbs hodie inter Germanicas haudquaquam postremi nominis: neque solum epi-
scopali sede insignis, uerumetiam templo admirandæ structuræ, & regum Germaniæ sepultura nobi-
litata. Argentoratus.) Hæc ciuitas hodie inter Germanicas uel florentissima est, non solum opibus
ac non Rheno tantum præterfluente, libertate perpetua, diuturna pace, qua iam olim sub clementis-
simo Cæsare Maximiliano semper Augusto, fruuntur: uerum multo magis ciuium moribus, magistra-
tuum prudentia, simul & integritate: quorum opera fit, ut quemadmodum olim à Massiliensium, ita
nunc ab Argentoratorum republica, uniuersa uirtutum & rectæ institutæ ciuitatis exempla petere
possis. Ad hæc, quod ego sane uel in prima nobilitatis parte posuerim, in nulla gente plus honoris
habetur, uel egregiæ uirtuti, uel excellentibus ingenijs. Vnde fit, ut non alia magis abundet sum-
mis uiris, in quibus & eruditionem commendat morum integritas, & morum integritatem ornat eru-
ditio. Vulgò nunc Strasburgum appellāt, nōnulli Argentinam: cui si quis ex re nomen cōmutare ue-
lit, non

A lit,non abs re dixerit Aurētinam.Huius nunq̄ ſatis laudatæ urbis,laudibus diutius immorari liberet,
niſi uererer,ne quis me dicat Scholiorum oblitum,ſcribere Panegyricum. Vangiones.) Hos pleri-
19 que Vuormacienſes uideri uolunt. Romā Brennus.) Brennus dux erat Gallorū,à quibus olim Ro-
ma capta fuit.Sed hos Camillus,dum aurū quod erat pactū appēderetur,expulit urbe.Narrat Plutar-
chus in uita Camilli,& Liuius primæ Decadis libro quinto. Gallogræciam.)Quā alio nomine Ga-
latiam uocant,Græciæ pars eſt,quam Galli occuparant. Semibarbari proditoris.) Niſi fallor,intelli-
git Rufinū,aut certe Stiliconē,de quo ſuperius dictum eſt.Eundē notauit in epiſtola ad Demetriadem.
Hannibal de Hiſpaniæ finibus.) Primum eīm tranſito cōtra fœdus Ibero flumine,Saguntū Hiſpa-
niæ oppidum,Romanis ſocietate iunctū,expugnauit.Cæterū ipſum Hannibalē tempeſtatem uocat.
Quod autem hic narrat Hieronymus,id accidit poſt Cannēſem pugnam,in qua ceciderunt Romano-
rum quadragintaquinq; milia.Tantaq; Romæ cōſternatio fuit,ut ſi Hannibal Maharbalis conſilium
ſequutus,cum uictore exercitu rectà Romam,quæ iam in conſpectu erat,perrexiſſet,actum fuiſſet de
imperio Romano.Vnde cum pœniteret Hannibalem,quod ea nō eſſet uſus occaſione, dictū eſt illud:
Vincere ſcis Hannibal,uictoria uti neſcis.Aut potius cū uia Appia profectus ad Anienem fluuium
tertio ab urbe miliario conſedit,magna omniū conſternatione.Sed religione quadā abſtinuit, quod di-
ceret capiendæ urbis,modo non dari uoluntatē,modo non dari facultatē,ut teſtatur & Oroſius. Pyr
20 rhum tanta.) Hic rex fuit Epirotarū,longo bello conflictatus cum Romanis:qui ad uigeſimū ab urbe
lapidem caſtra poſuit. Olim à mari Pontico.) Locus hic nonnihil uidetur deprauatus,quamuis cō-
ſentiunt exemplaria,quæ quidem uiderim.Arbitror ita fuiſſe ſcriptum à Hieronymo, Olim à mari Pō
tico,uſq; ad Alpes Iulias,nō ſunt noſtra,quæ noſtra ſunt:& per annos triginta, fracto Danubij limite,
in medijs Romani imperij regionibus pugnatur. Aruerunt &c.) Oſtendit enim hoc malum tā diu-
tinum eſſe ac uetus,ut exhauſtæ ſint lachrymæ longo fletu. Alter toto orbe.) Hannibalem intellige,
qui apud Pruſiam Bithyniæ regem ueneno ſe peremit,cum depoſceretur à Romanis. Bonos exi-
tus.) Id eſt,iuſtos.Nam Hannibal crudelis male perijt:alter ob reuerentiā Romanæ urbi habitam, in
regno occubuit.Aut bonos,id eſt,felices:quia neuter uicit Romam.Nam hoc explicant quæ ſequun-
21 tur:Et utriuſq; prouinciæ Romani populi uectigales ſunt. Ardens poëta.) Id eſt, Lucanus, quod ſit
cōcitatus & uehemens. Non mihi ſi linguæ centum.) Maronis carmen,mutatis aliquot uerbis, ad
ſuam accōmodauit ſententiā. Fugiturum an pugna.)Elegans dilemma,quanq; id quod inferendum
erat,cogitationi relinquit,ut ſit atrocius.Eſt enim & hoc rhetorici ſchematis genus. Pro feſcēnino.)
B Id eſt,pro nuptiali carmine:de quo ſuperius dictū eſt. Quæ ocioſæ & curioſæ.) His uerbis deſcribit
Paulus uiduas,quæ non ſunt uere uiduæ. Malarum ſocietate palpentur.) Id eſt,demulceantur. Vn
de & palpones uocamus adulatores,quod adulātes caput demulceant,& eodē modo blandimur equis.
Subeſt autē ſententia,quæ uulgò tritiſſima eſt,miſerū eſſe ſolatij genus,ſocium habere miſeriæ.

ANTIDOTVS. In hac epiſtola duriuſcule ac penè contumelioſe inſectatur digamiam, cū eā extra numerū ponit,negās illam in terra bona naſci,ſed in ſpinetis:nec per ſe bonas uideri uult ſecundas nuptias,etiam ſi turpioribus anteponūtur.Illud fortaſſe uidebitur contumelioſius: Si ſcortis melior ſit:ſi publicarum libidinū uictimas ſuperet:ſi uni proſtituta ſit,non pluribus.Et in fine epiſtolæ palàm malas uocat digamas:Et malarum,inquit,ſocietate palpentur.Nam eccleſia nunc tantum honorē habet etiam ſecūdis ac tertijs nuptijs,ut ſacramentum uocet.Verū diuus Hieronymus ardentiſſimo quodam amore pudicitiæ,nōnunq̄ iniquior eſt matrimonio,potiſſimū ſi iteretur.Et haud ſcio an illa ætate eccleſia matrimoniū numerarit inter ſacramēta.Certe Dionyſius,cū ex profeſſo de his tractet, matrimonij nullā facit mentionem.Præterea neceſſe erat Hieronymū in hanc partē eſſe uehementiorē, quod ad libidinem ſatis ipſi ferimur:& exoriebantur illa tempeſtate,qui matrimoniū penè anteponerent cœlibatui.Quin hodie quoq; theologi quidam plus ſatis,meo quidem iudicio,laxant habenas coniugatis, cum Hieronymus interpretetur cubile immaculatum,quoties uir & uxor ſtudio caſtitatis,in matrimonio uirginitatem imitantur.

ALIVD. In eadem apparet in hac fuiſſe ſententia,ut exiſtimaret in lege Moſaica licuiſſe belligerari, in Euangelica non idem permitti,cum Chriſtus iuſſerit Petrum recondere gladium.Quod utinā ſimpliciter Chriſtianis omnibus eſſet perſuaſum,ut nulla purgatione ſit opus,quibus hodie nimium placet bellum.Nā hæc Chriſti mens omnino fuiſſe uidetur,ut tolerātia ſuperent Chriſtiani,nō armis.

ALIVD. In eadē ſcribit,laicos eadē lege teneri,qua ſacerdotē,nempe monogamiæ. Quod non accipi debet ueluti decretū,ſed uelut ab argumentante dictum ad præſentem utilitatem cauſæ.

ALIVD. In Paulo duas ponit uoluntates.Alteram,qua uoluit id quod uere probauit,hoc eſt,monoganiam.Alteram,qua nolens uoluit,hoc eſt,permiſit quod non probauit,ne quid deterius accideret,ut digamiam.Sed hiſce de rebus plura dicemus in libros aduerſus Iouinianum.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Ad preces amici Gaudentij,docet quibus rudimentis imbuēda ſit rudis ætas puellæ,uirginitati deſtinatæ,priuſquam boni maliq; diſcrimen nouerit.

HIERONYMVS AD GAVDENTIVM DE Pacatulæ infantulæ educatione.

1 Ausa difficilis paruulæ scribere, quæ non intelligit quid loquaris: cuius animum nescias: de cuius uoluntate periculose promittas: ut secundum præclari oratoris exordium: spes in ea magis laudanda sit, quàm res. Quid enim horteris ad continentiam, quæ placentas desiderat? quæ in sinu matris garrula uoce balbutit: cui dulciora sunt mella, quàm uerba? Audiat profunda Apostoli quæ anilibus magis fabulis delectatur? Prophetarum ænigmata sentiat, quam tristior gerulæ uultus exagitat? Euangelij intelligat maiestatem, ad cuius fulgura omnis mortalium sensus hebetatur? Vt parenti subijciatur horter, quæ manu tenera ridentem uerberat matrem? Itaque Pacatula nostra hoc epistolium post lectura suscipiat. Interim modo literarum elementa cognoscat: iungat syllabas, discat nomina, uerba cósociet: atque ut uoce tinnula ista meditetur, proponantur ei crustula, mulsa præmia: & quicquid gustu suaue est, quod uernat

2 in floribus, quod rutilat in gemmis, quod blanditur in puppis, acceptura festinet. Interim & tenero tentet pollice fila ducere: rumpat sæpe stamina, ut aliquando non rumpat: post laborem lusibus gestiat: de matris pendeat collo, rapiat oscula propinquorum: psalmos mercede decantet: amet quod cogitur discere, ut non opus sit, sed delectatio: non necessitas, sed uoluntas. Solent quædam, cum futuram uirginem spoponderint, pulla tunica eā induere, & fuluo operire pallio, auferre linteamina, nihil in collo, nihil in capite auri finere: reuera bono consilio, ne habere discat in tenero, quod postea ponere cōpellatur. Alijs uero econtra uidetur. Quid enim, aiunt, si ipsa non habuerit, habentes alias non uidebit? φιλόκοσμον genus fœmineum est, multasque etiam insignis pudicitiæ, quamuis nulli uirorum, tamen sibi scimus libenter ornari. Quin potius habendo satietur: & cernat laudari

D alias, quæ ista non habeant. Meliusque est, ut satiata contemnat, quàm non habendo habere desideret. Tale uero quid & Israelitico fecisse populo dominum, ut cupientibus Aegyptias carnes, usque ad nauseam & uomitum præberet examina coturnicum: multosque seculi prius homines, facilius carere experta corporis uoluptate, quàm eos, qui à pueritia libidinem nesciant. Ab alijs enim nota calcari, ab alijs ignota appeti. Illos uitare pœnitendo suauitatis insidias: quas fugerunt. Hos carnis illecebras, dulci titillatione corporis blandienteis: dum mella putant, uenena noxia reperire. Mel enim distillare labia meretricis, quod ad tempus impinguat uescentium fauces, & postea felle amarius inuenitur. Vnde & in domini sacrificijs, mel non offerunt, ceraque contempta, quæ mellis hospitium est, oleum accenditur in templo dei: quod de amaritudine exprimitur oliuarum. Pascha quoque cum amaritudinibus comedi in azymis synceritatis & ueritatis: quas qui habuerit, in seculo persecutionem sustinebit. Vnde & propheta mystice cantat: Sedebam solus: quia amaritudine repletus sum. Quid igitur? Luxuriādum est in adolescētia: ut postea luxuria fortius contemnatur? Absit uero, inquiunt. Vnusquisque ēm in qua uocatione uocatus est, in ea permaneat. Circūcisus quis, id est, uirgo uocatus est, nō adducat præputium, hoc est, non quærat pelliceas tunicas nuptiarū, quibus Adā eiectus de paradiso uirginitatis, indutus est. In præputio quis uocatus est, hoc est, habēs uxorem, & matrimonij pelle circūdatus, non quærat uirginitatis & æternæ pudicitiæ nuditatē, quam semel habere desiuit, sed utatur uase suo in sanctificatione & pudicitia, bibatque de fontibus suis, & nō

3 quærat cisternas luparū dissipatas, quæ purissimas aquas pudicitiæ cōtinere nō possunt. Vnde & idem Paulus in eodem capitulo, de uirginitate & nuptijs disputans, seruos carnis uocat in matrimonio constitutos. Liberos eos, qui absque iugo nuptiarū, tota domino seruiunt libertate. Quod loquimur, non in uniuersum loquimur, sed in parte tractamus: nec de omnibus: sed de quibusdam dicimus. Ad utrumque enim sexum, non solum ad uas

A infirmum,noster sermo dirigitur. Virgo es,quid te mulieris delectat societas? Quid fragilem & subtilem ratem magnis cōmittis fluctibus,& grande periculum nauigationis incertæ securus ascendis? Nescis quid desideres,& tamē sic eis iungeris,quasi aut ante desideraueris,aut (ut leuissime dicam) postea desideraturus sis. Sed ad ministerium iste sexus est aptior. Elige ergo anū deformem:elige probatæ in domino cōtinentiæ. Quid te adolescētula,quid pulchra,quid luxuriosa delectat? Vteris balneis,cute nitida,rubicūdis genis incedis,carnibus uesceris,affluis diuitijs,preciosa ueste circūdaris,& iuxta serpentē mortiferum secure dormire te credis? At nō habitas in eodē hospitio. In nocte duntaxat. Cæterū totos dies in huius cōfabulatione consumis. Quare solus cū sola,& nō cum arbitris sedes: ut cum ipse non pecces,alijs peccare uidearis:ut exemplo sis miseris,qui nominis tui autoritate delinquāt? Tu quoq; uirgo uel uidua,cur tam longo sermone uiri retineris? Cur cū solo relicta nō metuis? Saltem alui te,& uesicæ cogat necessitas, ut exeas foras:ut deseras in hac re eum,cū quo licētius,quàm cum germano:multo inuerecūdius,quàm cū marito egisti. Sed de scripturis sanctis aliquid interrogas. Interroga publice,audiant pedissequæ, audiant comites tuæ. Omne quod manifestatur,lux est. Bonus sermo secreta nō quærit, quin potius delectatur laudibus suis,& testimonio plurimorum. Magister egregius contemnit uiros,despicit fratres,& in unius mulierculæ secreta eruditione desudat. Declinaui parumper de mea disputatione,aliorū occasione:& dum infantē Pacatulā instituo,imò et nutrio, multarū subito mihi male pacatarū bella suscepi. Reuertar ad ꝓpositū. Sexus fœmineus suo iungatur sexui: nesciat, imò timeat cū pueris ludere. Nullū impudicū uerbū nouerit. Et si forte in tumultu familiæ discurrētis aliquid audiat,nō intelligat. Matris nutum pro uerbis ac monitis,& pro imperio habeat. Amet ut parentē, subijciatur ut dominæ,timeat ut magistrā. Cum aūt uirgunculā rudem & edentulam,septimus ætatis annus

B exceperit,& cœperit erubescere:scire quid taceat,dubitare q̄d dicat,discat memoriter psalterium,& usq; ad annos pubertatis libros Solomonis,Euāgelia,Apostolos & prophetas sui cordis thesaurū faciat. Nec liberius procedat ad publicū,nec semper ecclesiarū quærat celebritatem. In cubiculo suo totas delitias habeat. Nunq̄ iuuēculos, nunq̄ cincinnatos uideat,uocis dulcedines per aurem animā uulnerātes,puellarumq; lasciuia repellat. Quæ quanto licētius adeunt,tanto difficilius euitātur:& quod didicerunt,secreto docēt,inclusamq; Danaën uulgi sermonibus uiolant. Sit ei magistra comes,pædagoga custos: Non multo uino dedita:nō iuxta Apostolū ociosa atq; uerbosa,sed sobria,grauis,lanifica:et ea tantum loquēs,quæ animū puellarē ad uirtutem instituāt. Vt enim aqua in areola digitū sequitur præcedentē,ita ætas mollis & tenera in utrāq; partem flexibilis est, & quocunq; duxeris,trahitur. Solent lasciui & compttuli iuuenes blādimentis,affabilitate,munusculis, aditum sibi per nutrices aut alumnas quærere. Et cū clemēter intrauerint,de scintillis incēdia concitare,paulatimq; proficere ad impudētiam:& nequaq̄ posse prohiberi, illo in se uersiculo comprobato: Aegre reprehendas,quod finis cōsuescere. Pudet dicere,& tamē dicendum est: Nobiles fœminæ,quæ nobiliores habuere neglectui procos, uilissimæ cōditionis hominibus & seruulis copulātur,ac sub nomine religionis & umbra cōtinentiæ, interdum deserunt uiros Helenæ,sequūtur Alexandros,Menelaos pertimescūt. Vidēt hæc,planguntur,& nō uindicātur:quia multitudo peccātium,peccandi licētiam subministrat. Proh nefas,orbis terrarū ruit,in nobis peccata non ruunt. Vrbs inclyta & Romani imperij caput,uno hausta est incendio. Nulla est regio,quæ nō exules Romanos habeat. In cineres ac fauillas sacræ quondā ecclesiæ cōciderunt,& tamen studemus auaritiæ. Viuimus quasi altera die morituri, & ædificamus quasi semper in hoc seculo uicturi. Auro parietes,auro laquearia,auro fulgent capita columnarū,& nudus atq; esuriens ante fores nostras Christus in paupere moritur. Legimus Aaron pontificē isse obuiā furētibus flammis,& accenso thuribulo,dei iram cohibuisse. Stetit inter mortē & uitā sacerdos magnus,

C nec ultra uestigia eius ignis procedere ausus est. Moysi loquitur deus: Dimitte me, & dele bo populum istum. Quādo dicit: dimitte me, ostendit se teneri posse, ne faciat quod minatus est. Dei enim potentiā, serui preces impediebāt. Quis putas ille sub coelo est, qui nunc iræ dei possit occurrere? qui obuiare flāmis? & cum Apostolo dicere: Optabam ego anathema esse pro fratribus meis? Pereunt cum pastoribus greges, quia sicut populus, sic sacerdos. Moyses cōpassionis loquebatur affectu: Si dimittis populo huic, dimitte: sin autē, dele me de libro tuo. Vult perire cū pereuntibus, nec propria salute contentus est. Gloria quippe regis, multitudo populi. His Pacatula nostra nata est tēporibus. Inter hæc crepundia primam carpit ætatem, ante lachrymas scitura, quàm risum: prius fletum sensura, quā gaudium. Necdum introitus, iam exitus. Talem semper putet fuisse mundū: Nesciat præterita, fugiat præsentia, futura desideret. Hæc ut tumultuario sermone dictarem, & post neces amicorum, luctumq; perpetuū, infanti senex longo postliminio scriberem, tua Gaudenti frater impulit charitas: maluiq; parum, quàm nihil omnino poscenti dare: quia in altero uoluntas oppressa luctu, in altero amicitiæ dissimulatio est.

SCHOLIA.

Causa difficilis.) Causam pro re, siue negocio posuit. Oratoris exodium.) Ita uocat senten
1 tiam celebratam: sumpta metaphora à cantoribus. Quæ placentas desiderat.) Infantulis
placentula, crustulóue blandiri mos erat. Nec is cibus faciebat ad continentiam. Hoc epi-
stolium.) Diminuit, sicut Pacatula diminutiuum est nomen. Interim modo.) Modo, pro
tantūmodo dixit. Crustula.) Panis genus erat. Sic & Horatius: Vt pueris quondam dant crustula
blandi Doctores, elementa uelint ut discere prima. Mulsa præmia.) Quidā codices habēt, mulsipre-
2 ma, ut intelligas offulas mulso intinctas, quanq; mulso quoq; puellis blandiebātur. Quod blāditur
in puppis.) Puppæ factitiæ quædam erant imagunculæ puellarū, quibus oblectatur ætas prima puel
larum. Persius: Nempe id quod Veneri donatæ à uirgine puppæ. Furuo operire pallio.) Furuū
D nigrum est, siue fuscum, ut & pullum. Auferre linteamina.) Et hic uides linteorū usum olim in de-
litijs fuisse: sicut admonuimus alibi. φιλόκοσμον genus foemineū.) κόσμος ornatus, siue mundus reposi
tus, & φιλῶ amo. Hinc φιλόκοσμος, studiosus & auidus ornatus. Illos uitare poenitendo.) Qui gusta-
3 uerunt uoluptatem, dum poenitet gustasse, magis uitāt insidiosam dulcedinē. Cisternas luparum.)
Lupas meretrices & prostibulas appellat. Virgo es.) Iuxta Pauli sententiā distinguit uocabulū uir-
ginis & mulieris. Diuisa est mulier & uirgo. Inclusamq; Danaën.) Danaën puellam ne uiolaretur,
pater Acrisius æreæ turri incluserat. Hanc Iuppiter per impluuium illapsus, specie imbris aurei corru
pit. Hieronymus accōmodat fabulam ad uirginem, quæ domi inclusa alitur. Aqua in areola.) Sen-
4 tit de areolis hortorum, in quibus sulco facto, digiti ductu sequitur quò uelis aqua. Et cum clemen
ter.) Id est, blande & comiter. Aegre reprehendas.) Trimeter est iambicus, quo usus est & alibi.

Habuero neglectui procos.) Quædam exemplaria habebant, nobiliores habituræ procos: utraq; lectio probe quadrat. Deserunt Helenæ.) Helenas uocat, quæ illius Græcæ Helenæ exemplo, Menelaum, hoc est, proprium maritum deserentes, Alexandrum siue Paridem, hoc est, adulterum sequūtur.

Viuimus quasi altera die.) Hoc dictum est in gentem quandam: sic auidæ rapiunt occasionem uoluptatum, quasi postridie his cariturí: sic ædificant, quasi semper uicturi.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Paulinus iuuenis eloquens & monachus, ut tum quidem erant monachi, Hieronymum literis, cum alijs nominibus, tum his præcipue laudarat, quod senex in sanctis ageret locis. Miserat unà librum, quē in defensionem Theodosij imperatoris scripserat: rogans ut sibi præscriberet, quam uitæ formam potissimum sequi deberet. Hunc igitur collaudatum ob insignem eloquentiam, hortatur ut arcanarum literarum scientiam adiungat. Hic Paulinus, Paulæ, ni fallor, cognatus, postea Nolanæ ciuitatis episcopus fuit: ut testatur Gennadius. Puto diuersum ab eo, quem diuus Hieronymus in epitaphio Marcellæ, testatur Antiochenæ in Syria episcopum fuisse: à quo Romam cum Epiphanio retractus est, cuius meminit & in Epitaphio Paulæ.

HIERONYMVS AD PAVLINVM DE institutione monachi.

Bonus homo, de bono cordis thesauro profert ea quæ bona sunt: & ex fructibus arbor cognoscit. Metiris nos uirtutibus tuis, & paruos magnus extollis: ultimamq; partem cōuiuij occupas, ut patrisfamilias iudicio prouhcaris. Quid enim in nobis, aut quantulum est, ut doctæ uocis mereamur præconiū? Vt illo

ore quo

A ore quo religiosissimus princeps defenditur, humiles modici'q; laudemur. Noli igitur frater charissime, annorum nos aestimare numero: nec sapientiam canos reputes, sed canos sapientiam, Solomone testante: Cani hominis prudentia eius. Nam & Moyses septuaginta presbyteros iubetur eligere, quos ipse sciret esse presbyteros: utic; non aeuo, sed prudentia iudicandos. Et Daniel adhuc puer, longaeuos iudicat, atq; impudicos senes aetas lasciua condemnat. Noli, inquam: fidem pensare temporibus: nec me idcirco meliorem putes, quod prior in Christi exercitu coeperim militare. Paulus apostolus, & uas electionis de persequutore mutatus, nouissimus in ordine, primus in meritis est: quia extremus licet, plus omnibus laborauit. Iudas qui quondam audierat: Tu autem homo, qui simul mecũ dulces capiebas cibos, dux meus & notus meus, in domo dei ambulauimus cum consensu, proditor amici & magistri: Saluatoris arguitur uoce, & nodum informis leti, trabe necttit ab alta. Econtrario latro crucem mutat paradiso, & facit homicidij poenam martyriũ. Quanti hodie diu uiuendo portant funera sua, & quasi sepulchra dealbata, plena sunt ossibus mortuorum. Subitus calor, longum uincit teporem. Denique & tu, audita sententia Saluatoris: Si uis perfectus esse, uade & uende omnia quae habes, & da pauperibus, & ueni sequere me: uerba uertis in opera, & nudam crucem nudus sequens, expeditior & leuior scandis scalam Iacob. Tunicam mutas cum animo: nec pleno marsupio, gloriosas sordes appetis: sed puris manibus & candido pectore, pauperem te & spiritu & operibus gloriaris. Nihil est enim grande, tristi & lurida facie, uel simulare, uel ostentare ieiunia, possessionum redditibus abundare, & uile iactare palliolum. Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus: cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit. Nec putauit se simul posse & uirtutes & diuitias possidere. Nos suffarcinati auro, Christum pauperem sequimur: & sub praetextu eleemosynae, pristinis opibus incubantes, quo modo possumus aliena fideliter distribuere, qui nostra timide reseruamus? Plenus uenter

B facile de ieiunijs disputat. Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene uixisse, laudãdum est. Illa expetenda est ciuitas, non quae occidit prophetas, & Christi sanguinem fudit sed quam fluminis impetus laetificat: quae in monte sita, caelari non potest: quam matrem sanctorum Apostolus clamitat: In qua se municipatum cum iustis laetatur habere. Neq; uero hoc dicens, memetipsum inconstantiae redarguo, damnoq; quod facio: ut frustra uidear ad exemplum Abraham, & meos & patriam reliquisse: sed nõ audeo dei omnipotentiam angusto fine concludere, & coartare paruo terrae loco, quem nõ capit coelum. Singuli quiq; credentium, non locorum diuersitatibus, sed fidei merito ponderantur. Et ueri adoratores, neq; Hierosolymis, neq; in monte Gazarim adorant patrem: quia deus spiritus est, & adoratores eius in spiritu & ueritate adorare oportet. Spiritus spirat ubi uult. Domini est terra & plenitudo eius. Postq; siccato Iudaeae uellere, uniuersus orbis coelesti rore perfusus est, & multi de Oriẽte & Occidẽte uenientes, recubuerunt in sinu Abrahae: desijt notus esse tantũ in Iudaea deus, & in Israel magnũ nomen eius: sed in omnẽ terram exiuit sonus apostolorũ, & in fines orbis terrae uerba eorũ. Saluator ad discipulos loquens cũ esset in templo: Surgite, inquit, abeamus hinc. Et ad Iudaeos: Relinquetur uobis domus uestra deserta. Si coelum & terra transibunt, utiq; transibunt omnia quae terrena sunt. Et crucis igitur & resurrectionis loca prosunt his, qui portant crucẽ suã, & cum Christo resurgunt quotidie, qui dignos se tãto exhibẽt habitaculo. Caeterũ qui dicũt: Tẽplum domini, templũ domini: audiant ab Apostolo: Vos estis templum domini, & spiritus sanctus habitat in uobis. Et de Hierosolymis & de Britãnia aequaliter patet aula coelestis: Regnũ em̃ dei intra uos est. Antonius, & cũcta Aegypti, & Mesopotamiae, Ponti, Cappadociae, & Armeniae examina monachorũ, nõ uidere Hierosolymã: & patet illis absq; hac urbe paradisi ianua. Beatus Hilarion: cũ Palaestinus esset, & in Palaestina uiueret, uno tantũ die uidit Hierosolymã, ut nec cõtemnere loca sancta propter uiciniam, nec rursus dominũ

C loco claudere uideretur. Ab Hadriani tēporibus usq; ad imperium Constātini, per annos circiter centū octoginta, in loco resurrectiōis simulacrū Iouis: in crucis rupe, statua ex marmore Veneris à gētibus posita colebatꝰ, existimātibus persequutionis autoribus, qđ tollerēt nobis fidē resurrectionis & crucis, si loca sancta per idola polluissent. Bethlehē nūc nostram, & angustissimū orbis locum, de quo psalmista canit: Veritas de terra orta est, lucus
3 inumbrabat Thamus, id est, Adonidis: & in specu, ubi quondā Christus paruulus uagijt, Veneris amasius plangebatur. Quorsum, inquies, hæc tam longo repetita principio? Videlicet ne quicq; fidei tuæ deesse putes, quia Hierosolymā nō uidisti: nec nos idcirco meliores existimes, quod huius loci habitaculo fruimur: sed siue hic, siue alibi, æqualē te pro operibus tuis apud dñm nostrū habere mercedem. Re uera, ut simpliciter motus mentis meæ fatear, cōsiderans & propositum tuum, & ardorem quo seculo renunciasti: differentias in locis arbitror, si urbibus & frequētia urbium derelicta, in agello habites, & Christū quæras in solitudine, & ores solus in mōte cum Iesu, sanctorumq; tātum locorū uicinitatibus perfruaris, id est, ut & urbe careas, et propositū monachi nō amittas. Quod loquor, nō de episcopis, nō de presbyteris, nō de clericis loquor, quorū aliud officiū est: sed de monacho, & monacho quondā apud seculum nobili: qui idcirco precium possessionum suarum ad pedes apostolorum posuit, docens pecuniam esse calcandam, ut humiliter & secretò uictitans, semper contemnat quod semel contempsit. Si crucis & resurrectionis loca non essent in urbe celeberrima, in qua curia, in qua aula militum, in qua scorta, mimi, scurræ, & omnia sunt, quæ solent in cæteris urbibus: uel si monachorum turbis solūmodo frequentaretur, expetendum re uera huiuscemodi cunctis monachis esset habitaculū. Nunc uero summæ stulticiæ est renunciare seculo, dimittere patriam, urbes deserere, monachum profiteri, & inter maiores populos peregre uiuere, quàm eras uicturus in patria. De toto huc or-
D be cōcurritur. Plena est ciuitas uniuersi generis hominū: & tanta utriusq; sexus constipatio, ut quod alibi ex parte fugiebas, hic totum sustinere cogaris. Quia igitur fraterne interrogas, per quā uiam incedere debeas, reuelata tecum facie loquar. Si officium uis exercere presbyteri, si episcopatus te, uel opus, uel honor fortè delectat, uiue in urbibus & castellis, & aliorum salutē, fac lucrum animæ tuæ. Sin autē cupis esse, quod diceris monachus, id est, solus: quid facis in urbibus, quæ utiq; nō sunt solorum habitacula, sed multorum? Habet unumquodq; propositum principes suos. Romani duces imitentur Camillos, Fabritios, Regulos, Scipiones. Philosophi proponant sibi Pythagoram, Socratem, Platonē, Aristotelem. Poetæ æmulentur Homerum, Vergilium, Menandrum, Terentiū. Historici, Thucydidem, Salustium, Herodotum, Liuiū. Oratores, Lysiam, Gracchos, Demosthenem, Tullium. Et ut ad nostra ueniamus, episcopi & presbyteri habeant in exemplum apostolos, & apostolicos uiros; quorum honorem possidentes, habere nitantur & meritum. Nos autem habeamus propositi nostri principes, Paulos & Antonios, Iulianos, Hilarionem, Macarios. Et ut ad scripturarum autoritatem redeam, noster princeps Helias, noster Helisæus, nostri duces filij prophetarum, qui habitabant in agris & solitudinibus, & faciebant sibi tabernacula prope fluenta Iordanis. De his sunt & illi filij Rechab, qui uinum & siceram non bibebant, qui morabantur in tentorijs, qui dei per Hieremiam uoce laudantur, & promittitur eis, quod non deficiat de stirpe eorum uir stans coram domino. Hoc reor & septuagesimi psalmi titulum significare: Filiorum Ionadab, & eorum qui primi in captiuitatem ducti sunt. Iste est Ionadab filius Rechab, qui in Regnorum libro scribitur currum ascendisse cum Hieu. Et huius filij sunt, qui in tabernaculo semper habitantes, ad extremum propter irruptionem Chaldaici exercitus, Hierosolymam intrare compulsi, hanc primi captiuitatem sustinuisse dicuntur, quod post solitudinis libertatē, urbe quasi carcere sunt reclusi. Obsecro itaq; te, ut quoniā sanctę sororis tuæ ligatus es uinculo & nō penitus expedito pergis gradu, siue hic, siue ibi, multitudines hominū & officia & salutationes

A lutationes & conuiuia, ueluti quasdam catenas fugias uoluptatum. Sit uilis uespertinus
cibus, holera & legumina: interdumq́ꝫ pisciculos, pro summis ducas delitijs. Qui Christū
desiderat, & illo pane uescitur: nō quærit magnopere de quàm preciosis cibis stercus con-
ficiat. Quicquid post gulam non sentitur, idem tibi sit quod panis & legumina. Habes ad-
uersus Iouinianū libros de cōtemptu uentris & gutturis plenius differētes. Semper in ma-
nu tua sacra sit lectio. Frequenter orandum flexo corpore, mens erigenda ad dominum.
Crebræ uigiliæ, & uentre uacuo sæpius dormiendū. Rumusculos & gloriolas & palpan-
tes adulatores, quasi hostes fuge. Pauperibus & fratribus, refrigeria sumptuū manu pro-
pria distribue. Rara est in hominibus fides. Non credis uerū esse quod dico? Cogita Iudæ
loculos. Humilitatem uestium tumenti animo nō appetas. Secularium, & maxime poten-
tium consortium deuita. Quid tibi necesse est ea uidere crebrius, quorum contemptu mo-
nachus esse cœpisti? Soror præcipue tua, matronarum declinet cōsortia. Nec inter sericas
uestes & gemmas circūsedentium fœminarum se sordidatam, aut doleat, aut miretur: quia
4 alterū propositi pœnitentia, alterum iactantiæ seminariū est. Caue ne quasi fidelis & famo
sus tuorū quondam dispensator, alienam pecuniam distribuendā accipias. Intelligis quid
loquar. Dedit enim tibi dominus in omnibus intellectū. Habeto simplicitatem columbæ,
ne cuiq́ꝫ machineris dolos: & serpentis astutiam, ne aliorū supplanteris insidijs: Nō multū
distat in uitio, uel decipere posse, uel decipi Christianū. Quem senseris tibi aut semper aut
crebro de nummis loquentem, excepta eleemosyna, quæ indifferenter omnibus patet, in-
stitorem potius habeto, quàm monachū. Præter uictum & uestitum & manifestas necessi-
tates, nihil cuiq́ꝫ tribuas, ne filiorum panem canes comedāt. Verum Christi templū anima
credentis est: illam exorna, illam uesti, illi offer donaria, in illa Christum suscipe. Quæ uti-
litas est parietes fulgere gemmis, & Christum in paupere fame periclitari? Iam nō sunt tua
quæ possides, sed dispensatio tibi credita est. Memēto Ananiæ & Saphiræ. Illi sua timide
B seruauerunt: tu considera, ne Christi substantiā imprudēter effundas, id est, ne immodera-
to iudicio rem pauperū tribuas, non pauperibus, & secundum dictum prudentissimi uiri,
5 liberalitate liberalitas pereat. Noli respicere ad phaleras & nomina uana Catonum. Ego
te, inquit, intus & in cute noui. Esse Christianū grande est, non uideri. Et nescio quomodo
plus placent mundo, qui Christo displicent. Hæc non, sicut aiunt, Sus mineruā, sed ingre-
dientem pelagus, amicus amicū monui, malens à te facultatē meā requiri, quàm uolunta-
tem: ut in quo ego lapsus sum, tu firmo pergeres gradu. Librum tuum, quē pro Theodo-
sio principe prudenter ornateq́ꝫ compositum transmisisti, libenter legi, & præcipue mihi
in eo subdiuisio placuit. Cumq́ꝫ in primis partibus uincas alios, in penultimis teipsum su-
6 peras. Sed & ipsum genus eloquij pressum est & nitidum: & cū Tulliana luceat puritate,
crebrum est in sentētijs. Iacet enim (ut ait quidam) oratio, in qua tantum uerba laudātur.
Præterea magna est rerum cōsequentia, & alterum pendet ex altero. Quicquid assumpse-
ris, uel finis superiorum, uel initium sequentiū est. Felix Theodosius, qui à tali Christi ora-
tore defenditur. Illustrasti purpuras eius, & utilitatē legū futuris seculis cōsecrasti. Macte
uirtute, qui talia habes rudimenta, qualis exercitatus miles eris? O si mihi liceret istiusmo-
di ingenium non per Aonios montes & Heliconis uertices, ut poëtæ canunt, sed per Sion
& Itabirium, & Sina excelsa ducere. Si contingeret docere quæ didici: & quasi per manus
mysteria tradere scripturarum, nasceretur nobis aliquid quod docta Græcia non haberet.
7 Audi ergo mi conserue, amice, germane, ausculta paulisper, quo in scripturis sanctis cal-
le gradiaris. Totum quod legimus in diuinis libris: nitet quidem, & fulget etiam in corti-
ce, sed dulcius in medulla est. Qui edere uult nucleum, frangat nucem. Reuela, inquit Da-
uid, oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Si tantus propheta tenebras igno-
rantiæ confitetur, qua nos putas paruulos, & penè lactentes inscitiæ nocte circundari?
Hoc autem uelamen non solum in facie Moysi, sed & in euangelistis & in apostolis
positum

C positum est. Turbis saluator in parabolis loquebatur, & contestans mysticum esse quod
dicebatur, aiebat: Qui habet aures audiendi, audiat. Nisi aperta fuerint uniuersa quæ scri-
pta sunt ab eo, qui habet clauē Dauid: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit:
nullo alio reserante pandentur. Si haberes hoc fundamentū, imò si quasi extrema manus
operi tuo induceretur, nihil pulchrius, nihil doctius, nihil dulcius, nihilq́ Latinius tuis ha
beremus uoluminibus. Tertullianus creber est in sententijs, sed difficilis in loquendo. Bea-
tus Cyprianus instar fontis purissimi, dulcis incedit & placidus: & cū totus sit in exercita-
tione uirtutū, occupatus persequutionū angustijs, de scripturis diuinis nequaq́ disseruit.
Inclyto Victorinus martyrio coronatus, quod intelligit, eloqui nō potest. Lactātius quasi
quidam fluuius eloquētiæ Tullianæ, utinam tam nostra cōfirmare potuisset, quàm facile
aliena destruxit. Arnobius inæqualis & nimius, & absq́ operis sui partitione cōfusus. Sā-
ctus Hilarius Gallicano cothurno attollitur: & cum Græciæ floribus adornetur, longis
interdum periodis inuoluitur, & à lectione simpliciorum fratrū procul est. Taceo de cæte
ris, uel defunctis, uel etiam adhuc uiuētibus, super quibus in utraq́ partē post nos alij iu-
dicabunt. Ad teipsum ueniam Symmysten, sodalem meum & amicum: amicum inquam,
meum, anteq́ notum: & precabor, ne assentationē in necessitudine suspiceris: quin potius
uel errare me existimato, uel amore labi, quàm amicum adulatione decipere. Magnū ha-
bes ingenium, & infinitam sermonis supellectilē: & facile loqueris & pure, facilitasq́ ipsa
& puritas mixta prudentiæ est. Capite quippe sano, omnes sensus uigent. Huic prudētiæ
& eloquentiæ si accederet uel studium, uel intelligētia scripturarum, uiderem te breui arcē
tenere nostrorum: & ascendentem cum Iacob tectum Sion, canere in domatibus, quod in
cubilibus cognouisses. Accingere quæso te, accingere. Nihil sine magno labore uita dedit
mortalibus. Nobilē te ecclesia habeat, ut prius senatus habuit. Præpara tibi diuitias, quas
D quotidie eroges: & nunq́ deficiant, dum uiget ætas: dum nondum canis spargitur caput,
anteq́ subeant morbi, tristisq́ senectus. Et labor, & diræ rapiat inclementia mortis. Nihil
in te mediocre esse cōtentus sum: totum summū, totum perfectum desidero. Sanctum Vi-
gilantium presbyterum qua auiditate susceperim, melius est ut ipsius uerbis, quàm meis
discas literis: qui cur tam cito à nobis profectus sit, & nos reliquerit, nō possum dicere, ne
lædere quempiam uidear. Tamen quasi prætereuntem & festinātem paulolum retinui, &
gustum ei nostræ amicitiæ dedi, ut per eum discas, quid in nobis non desideres. Sanctam
conseruam tuam, & tecum domino militantem, per te salutari uolo.

SCHOLIA

Ltimamq́ partem cōuiuij.) Allusit Ad Euāgelicam admonitionem: Cum fueris inuitatus,
1 accumbe in extremo &c. Quo religiosissimus princeps.) Scripsit enim Panegyricum ad
Theodosium imperatorem, uti testatur Gennadius. Frater charissime.) Fratrē uocat mo-
nachus monachum, sed nondum episcopū. Quos ipse sciret esse presbyteros.) Ita legis in
Numeris capite undecimo: Cōgrega mihi septuaginta uiros de senioribus Israel, quos tu nosti quod
senes populi sunt. Et nōdum informis lceti.) Versus est Maronis ex libro duodecimo. In qua mu
nicipatum.) Respexit huc, quod Paulus municeps esset Romanę ciuitatis: ut ipse testatur in Actis. At
idem uocat Hierusalem matrē fidelium. Illa quæ sursum est Hierusalē, libera est, quæ est mater nostra.
Nec in monte Gazarim.) Mons est Iudææ, & respexit ad id quod in Euangelio Ioannis, Christus di-
xit mulieri Samaritanæ. Siccato Iudææ uellere.) Quod legimus de uellere Gedeonis, ad allegoriam
traxit. Templum domini.) Apud Hieremiam capite septimo, dominus reijcit eos, qui fiderent cere-
monijs & sanctimoniæ locorum, dicentes: Templū domini, templum domini, templum domini, cum
2 interim impie uiuerent. Et de Hierosolymis.) Apparet illis temporibus admodum barbaram fuisse
habitam, cum diuus Hieronymus Hierosolymis loco sanctissimo Britanniam opponat, ceu regionem
maxime profanam, & Hierosolymis dissimillimam. Nec uno in loco nominat hanc insulam, sed quoties
de barbaricis est mentio. Nūc Gallorum & Germanorum incursionibus, mediocriter culta est. Vno
tantum die.) At hodie complures, etiā ex eorum numero qui uidentur sapere, ab extremis mundi fini
bus, summo sumptu, summo uitæ discrimine, nonnunq́ & morum ad ea currunt loca, liberis & uxore
domi relictis: præsertim cum omnia Christianæ uitæ uestigia, aut prorsus hic deleta sint, aut cōmēticia
quædam

A quædam incertaq; monstrentur. Et mirum quæ religio sit, ab hoc uoto tam grauatim absoluere Ro-
manos pontifices, cum multi sic eant, ut magis pium sit non isse. Alioqui si tam pium est uisere Hie-
rosolymam, parum pius Hilarion, qui uicinus semel duntaxat adijt: & id non religionis causa, sed
3 ne loca sancta contemnere uideretur. Thamus.) Hieronymus exponens octauum caput Ezechie-
lis, indicat Hebræo Syroq; sermone התמוז Thamus dici, quem nos uocamus Adonidem. Quo
nomine illi mensem etiam Iulium uocent, quod in hoc putent extinctum Adonidem Veneris
amasium. Fabula notior est, quàm ut hic sit referenda. In urbe celeberrima.) Mirum est tum quo-
que Hierosolymam adeò celebrem fuisse, cum esset à Romanis principibus funditus euersa. Sed Ha-
drianus restituit. Fraterne interrogas.) Id est, amice: ob id aperte tecum agam & libere, quod uer-
bis Paulinis dixit, reuelata facie. Camillos, Fabricios.) Festiuiter commutauit numerum uni-
tatis in numerum multitudinis. Filij Rechab.) De his legis Hieremiæ cap. 35. sicut indicauimus in
superioribus scholijs. Filiorum Rechab.) Hic est titulus septuagesimi psalmi in quo laborat di-
4 uus Augustinus, quod nusquàm filij Rechab legātur ducti in captiuitatem. Iste est Ionadab filius.)
Locus est libro Regum quarto, capite decimo: quemadmodum Hieu Ionadab filium Rechab for-
tè obuium, data dextra in currum suum sustulerit, habiturus eum zeli sui & testem & adiutorem.
Fidelis & famosus tuorum.) Hic famosus in bonam accepit partem, ut & alibi famosa quæstio.
Institorem.) Id est, negociatorem seu mercatorem. Et interdum pisciculos.) Quoniam rem ean-
dem alijs explicat uerbis, succurrit in epistola ad Lætam, cuius initium: Apostolus Paulus: ubi con-
ijciebamus scribi posse, è simila garoq; pisciculi, magis esse legendum ad hunc modum: Cibus eius
olusculum sit & simila, raroq; pisciculi: ut intelligas comedi pisciculos ceu delitias, & raro sumen-
dos. Verum Christi templum.) Rursum extenuat illorum pietatem, qui suas opes in templorum
structuras aut ornamenta conferunt. Liberalitas liberalitate.) Ciceronem uirum prudentissimum
appellat, quoniam sanctum uocare non potuit. Is enim in secundo de officijs libro scripsit in hunc
modum: Itaq; benignitas benignitate tollitur. Eleganter autem interpretatus est hanc uocem, beni-
gnitas, quæ proprie ad bene faciendi largiendiq; promptitudinem pertinet, cum illiterati putent
5 esse clementiam & humanitatem. Respicere ad phaleras.) Retulit carmen è satyra. Ego te intus
& in cute noui.) Persianum hemistichium, quod complusculis infulsit locis. Significat idem quod
intus & foris. Sus Mineruam.) Id est, indoctus doctum. prouerbium est, ut in Chiliadibus indica-
uimus. Ingredientem pelagus.) Et hac similitudine Ciceronis subinde gaudet uti, de eo qui de-
B functus nauigatione, monet ingressurum mare. Ita senex admonet iuuenem. Facultatem meam re-
quiri.) Requiri posuit, pro desiderari, quod idem facit M. Tullius. Desideramus autem quod signi-
ficamus deesse. Sensus hic est: Si non scripsissem rogatus, putasses mihi uoluntatem defuisse. Nunc
cum utcunq; scribo, intelligis me non potuisse præstare potius, quàm noluisse id quod rogasti. Pro
Theodosio.) Apparet non tam Panegyricum fuisse, quàm Apologiam aduersus calumnias. Id &
superius significauit, cum ait: In ore, quo religiosissimus princeps defenditur. Subdiuisio placuit.)
Difficillimum est, apte diuidere: Siquidem nisi propositiones scite repertæ fuerint, nullo modo re-
cte partiri potes. Iam illis repertis, est aliquid apte collocare. Et ne statim nimis anxia sectione mole-
6 stus sis, quædā postea suo loco rursus sunt diuidenda, quod hic appellat subdiuisionem. Sed & ipsum
genus eloquij.) Legant hæc barbari isti, balbi & infantes theologi, quantopere uir sanctissimus in
monacho quoq; laudet eloquentiam, & Tullianam eloquentiam. Pressum & nitidum.) Quod erat
Atticorum, cum Cicero nonnihil habeat Asiaticum. Difficile est autem hæc duo coniungere, pressum
illud quod uocat, & perspicuitatem. Iacet enim oratio.) Iacere dicitur, quod friget, quodq; caret actu
uitaq; & uigore. Horatius huiusmodi scripta nugas appellat canoras. Magna est rerum consequen-
tia.) Hoc præstat apta dispositio, ut aliud ex alio sequatur: quam uirtutem Caligula desiderabat in Se-
neca: Cuius orationem solitus est uocare, arenam sine calce. Cicero orationem parum sibi cohærentē,
scopas dissolutas appellat. Per Sion, Itabirium, & Sina.) Montes sunt Iudææ, qui in diuinis literis si-
gnificant ascensum ad culmen ueræ pietatis. Cæterum modeste significat Paulino alioqui facundissi-
mo defuisse scientiam arcanæ scripturæ, quam sibi uindicat, & optimo iure uindicat Hieronymus.
Per manus mysteria tradere.) Prouerbiali figura dictum est: per manus tradere, id est, quod ab alijs
7 didici, uicissim docere. Quod docta Græcia.) Significat Græcis nullum fuisse temporibus illis, qui
insignem eloquentiam cum insigni diuinarum literarum cognitione coniunxisset. Qui edere uult
nucleum.) Mire Plautinum dictum ad rem sacram accōmodauit. Extrema manus.) Id est, perfectio.
Symmysten.) Symmystæ dicuntur ijsdem initiati sacris ac mysterijs, ut Christianus Christiano, sa-
cerdos sacerdoti, monachus monacho Symmystes est. Arcem tenere nostrorum.) Id est, Latinorum.
Porrò arcem dixit, pro principatu, siue summo loco: nec id sine prouerbiali figura. Cum Iacob.)
Allusit ad duo, ad scalam Iacob, & ad cœnaculum Sion, in quod discipuli leguntur ascendisse post ascē-
sionem. Canc. in domatibus.) Allusit ad Euangelicum illud: Quod in aure audistis, prædicate super
tecta. Nil sine magno.) Carmen est Horatianum è sermonibus. Antequam subeant morbi.) Et
hos uersus assuit ex Vergilij Georgicis sumptos.

C

IN EPISTOLAM SEQVENTEM CENSVRA.

Elantiæ matronæ, quomodo se debeat erga maritum & familiam gerere, præscribit: illud admonens, in matrimonio perpetuæ continentiæ uotum non esse suscipiendū, nisi ex utriusq; consensu. Epistola cū primis eloquens & erudita, uerum ab Hieronymiano stilo plurimum discrepans. Cōiecturis aliquot huc adducor, ut existimē esse Paulini. Primū, quod talis huius dicendi character sit, qualem illius in superiori epistola depinxit Hieronymus. Deinde, quod inter Paulini lucubrationes, epistolarū quas de mundi contemptu scripserit ad sororē, meminit Gēnadius. Sunt & aliæ quædam, quas stilus arguit eiusdē esse autoris. Admixtas autē Hieronymianis fuisse consentaneum est: uel quod eloquentiā illius propemodum æquent, uel quod consimilia tractent argumenta, uelut æmulante præceptorem Hieronymū Paulino: uel quod ob familiaritatē, quæ illi cum diuo Hieronymo summa fuit, conuenire uisum sit, ut adiungerētur. Atq; utinā omnes quæ diui Hieronymi titulo circūferuntur, huiusmodi sint. Hanc unā hoc loco inserendā duximus, partim ob affinitatem argumenti, partim, ut si forte lector requirat, specimē aliquod habeat eloquentiæ Paulinianæ, tantopere ab eloquentissimo Hieronymo laudatæ. Cæteræ, quas huius esse suspicamur, suū habebunt tomū. Quandoquidem animus est, nihil eorū prorsus amputare, quæ falsò licet Hieronymi titulo recepta sunt. Eruditis ac mediocribus, suus dabitur locus. Porrò quæ, nescio quis data opera supposuit, blateramenta uerius, quàm libros aut epistolas, si quis fortè requiret, & hæc in suo reperiet ordine. Qui fuerit, incertum, Illud certum, prodigiosum rabulam & impostorem fuisse, cui præcipuū studiū ac libido fuisse uidetur: ut quemadmodū Coccyx oua sua in nidos subdit alienos, ita suas nænias nō minus ineptas & infantes, quàm ineruditas, Hieronymi, Augustini, Ambrosij scriptis admisceret. Nam eūdem esse, flos uidelicet ac lepos sermonis arguit. Proinde si cui tantum erit ocij, aut certe hoc animi, ut impostoris indocta blateramenta, quàm eruditas sanctorum lucubrationes legere malit: age, nec hunc sua fraudabimus uoluptate. Dabitur sua Cyprio boui merenda. Reperiet huius epistolas aliquot perbellas, reperiet monacharum regulam, reperiet Hieronymi miracula, Cyrilli, Augustini, & Eusebij titulo ψευδεπίγραφα. His affatim expleat sese, cui tales placent delitiæ. Quod si qui stomachabuntur in me, qui pristinos titulos ausus sim conuellere, hi, si libet, eosdem auro bracteatis reponant literis. Quod si parum uidetur hoc quoq;, diui Lucæ, aut Pauli titulos reponant, si blateronis ineptias cupiunt magni nominis umbra commendare stultis. Certè non dubito, quin eruditis ac non omnino deploratis ingenijs, suo loco sim satisfacturus.

D

Efficiam enim, ut intelligant me non animi mei somnia, sed multas ac certissimas cōiecturas hac in re sequutum fuisse, cum isti nihil habeant nisi titulum: quasi uero magni negocij sit, nomen quoduis asscribere libro. Quàm multa passim in omni scriptorum genere, falsis notata titulis, stili duntaxat indicio rejciuntur. Inter eloquentes etiam Hieronymus libros quosdam uindicat ab ijs, quorum habebant inscriptionem, & proprijs dominis asserit. Librum Pamphili, quem alij negabant esse Pamphili, unico duntaxat argumento confirmat illius esse. Vnde, inquit, sciam quod Pamphili sit: Videlicet stilus & saliua docere me poterunt. Tot hominum milia, faciei discerniculo dignoscis, uoce distinguis. At pauciora sunt uultus & uocis discrimina, quàm ingeniorum. Nec perinde facies hominis relucet in speculo, ut ingenij uis in stilo. Tu formosum à formoso oris lineamētis dijudicas, & nobis scriptis palàm diuersis, omne iudicandi ius adimis: nec uis simiam, hominis inscriptam titulo, ab homine dignoscere: Hieronymus stili saliuam sequutus, eloquentem ab eloquente, uelut à luscinia lusciniā, eruditum discernit ab erudito: & tu negas ullis notis distingui posse à luscinia Coccycem, infantem ab eloquentissimo, rabulam ab expolito, indoctum ab eruditissimo: deniq; à uiro sanctissimo nebulonem: Nam quo potius appelles nomine tam perfrictæ frontis histrionem, ut planè barbarus & infans, uiri omnium doctissimi simul & eloquentissimi titulum sibi non ueritus sit imponere, Cumanum etiam asinum, de quo est in prouerbijs, superans: Et sub huius nomine mentitur se raptū ultra tertiū cœlum: & plus uidisse, quàm unq; uiderit Paulus. Vsqueadeò putauit neminem mortalium futurū, cui quicq; esset emunctæ naris. De hac epistola cuius sit, nolim pronūciare: illud interim certissimū est, Hieronymi non esse. Candidior est sermo quàm Hieronymianus, non minus lucidus, sed facilior, ac lenius fluēs: ille multo ardentior, tum densior in inculcandis remotioribus diuinæ scripturæ locis: ad hoc salsior, & satyricum quiddā referens. Postremo non perinde æquus atq; hic est, matrimonio Hieronymus. Verū notulas, quibus Hieronymi lucubrationes ab aliorum scriptis ceu lydio lapide dignosci queant, suo loco diligentissime demonstrabimus. Nunc Christianum Ciceronem audiamus.

AD CELANTIAM MATRONAM DE RATIONE pie uiuendi, fortè Paulini Nolani episcopi epistola.

Etus scripturæ celebrata sentētia est: Esse pudorē, quo gloria inueniat & gratia: & esse rursus pudorē, qui soleat parere peccatū. Cuius dicti ueritas, quanq; satis ad omniū intelligentiā ipsa sui luceat claritate, mihi tamen, nescio quomodo in præsenti causa, propius innotuit. Prouocatus enim ad scribēdum literis

tuis,

A tuis: quæ miris hoc à me obsecrationibus flagitabat: diu fateor de respõsione dubitaui: si lentium mihi imperãte uerecundia. Cui tamẽ fortissime resistebat & uim faciebat, precum tuarum fidelis ambitio. Pugnabatq; acriter cum hæsitatione mea humilitas obsecrantis: et magna quadã fidei uiolẽtia, oris claustra pulsabat. Cumq; sic animũ utroq; nutantẽ, cogitatio diuersa libraret: penè pudor exclusit officium, sed me illa, quam supra posui, sapiẽtis sententia, armauit ad depellendam inutilem uerecundiã, & damnosum silentium resoluendum, cum utiq; ipsam scribendi causam, tam honestam uiderem esse, tam sanctã: ut peccare me crederem, si tacerem: illud mecum scripturæ reputans: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Et iterum: Ne retineas uerbũ in tempore salutis. Et illud Petri: Parati semper ad satisfactionẽ omni poscenti uos rationem. Petis namq; & solicite ac uiolenter petis, ut tibi certam ex scripturis sanctis præfiniamus regulã, ad quã ordines cursum uitæ tuæ, ut cognita dñi uoluntate, inter honores seculi & diuitiarum illecebras, morum magis diligas supellectilem, atq; ut possis in cõiugio constituta, non solum cõiugi placere, sed etiam ei qui indulsit coniugiũ. Cui tam sanctæ petitioni tamq; pio desiderio, nõ satisfacere: quid aliud est, quàm profectum alterius nõ amare? Parebo igitur precibus tuis, teq; paratam ad implendam domini uoluntatem, ipsius nitar incitare sententijs. Idẽ enim uerus omnium dominus ac magister: qui nos placere sibi iubet, etiã docet quomodo placere possimus. Ipse itaq; te informet, ipse te doceat: qui interrogãti in euangelio adolescẽti, quid faceret ut mereretur uitam æternam: diuina cõtinuo mandata proponit, ostendens nobis eius uoluntatem esse faciendã, à quo speramus & præmia. Propter quod alio testatur loco: Nõ omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cælorũ: sed qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnũ cœlorũ. Quo manifeste illud ostenditur, nos nõ sola dei confessione tanti præmij magnitudinẽ promereri: nisi fidei & iustitiæ opera cõiuncta sint. Qualis enim est illa cõfessio, quæ sic deo credit, ut pro nihilo eius ducat imperiũ?

B Aut quomodo ex animo, ac uere dicimus, domine, domine: si eius quẽ dñm confitemur, præcepta contemnimus? Vnde ipse in euãgelio dicit: Quid autem uocatis me domine domine, & nõ facitis quæ dico? Et iterum: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Et rursum loquitur per prophetam: Filius honorificat patrẽ, & seruus dominum suum timet. Et si pater ego sum: ubi est honor meus? & si dominus ego sum: ubi est timor meus? Ex quo apparet, nec honorari ab eis dominũ, nec timeri: qui eius præcepta non faciunt. Et ad Dauid expressius dicitur, qui peccatum admiserat: Et pro nihilo duxisti deum, & ad Heli fit sermo domini: Qui honorificat me, honorificabo eum, qui autem pro nihilo me habẽt, ad nihilum redigẽtur. Et nos securo ac bono animo sumus: qui per singula quæq; præcepta, inhonorantes deum clemẽtissimum, ad iracundiam ꝓuocamus, eiusq; imperium superbissime cõtemnendo, in tantæ maiestatis imus iniuriam? Quid enim unq; tam superbum, quid uero tam ingratum uideri potest, quàm aduersus eius uiuere uoluntatem, à quo ipsum uiuere acceperis? quàm illius præcepta despicere, qui ideo aliquid imperat, ut causas habeat remunerãdi? Neq; enim obsequij nostri deus indiget, sed nos illius indigemus imperio. Mãdata eius desiderabilia super aurum & lapidem preciosum nimis, & dulciora super mel & fauum: quoniam in custodiẽdis illis retributio multa. Et ideo nobis irascitur, idcirco magis illa immensa dei bonitas offenditur, quia eam per tãti etiã præmij detrimenta cõtemnimus: nec solũ imperata, sed etiã promissa illius ꝓ nihilo ducimus. Vnde sæpe, imò semper, illa nobis domini reuoluẽda sentẽtia: Si uis ad uitã uenire, serua mandata. Hoc enim tota nobiscum lege agitur. Hoc ꝓphetæ, hoc Apostoli docent: hoc à nobis, & uox Christi & sanguis efflagitat: Qui ideo ꝓ omnibus mortuus est, ut qui uiuũt, iam non sibi uiuant, sed ei, qui pro illis mortuus est. Viuere aũt illi: nõ est aliud, quàm eius præcepta seruare, quæ nobis ille quasi certũ quoddã dilectionis suæ pignus seruãda mandauit: Si diligitis, inquit, me: mãdata mea seruate. Et qui habet mandata mea, & seruat ea,

C ille est qui diligit me. Ac rursus: si quis diligit me, sermonē meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos nō seruat. Grandem uim obtinet uera dilectio. Et qui perfecte amatur, totam sibi amantis uendicat uolūtatem. Nihil est imperiosius charitate. Nos si uere Christū diligimus: si eius nos redēptos sanguine recordamur, nihil magis uelle, nihil omnino debemus agere, quàm quod illum uelle cognoscimus. Duo autem sunt genera mādatorum, in quibus clauditur tota iusticia. Prohibendi unum est, iubendi alterum. Vt enim mala prohibentur: ita præcipiuntur bona. Ibi ocium operatur, hic studium. Ibi coërcetur animus, hic incitatur. Hic fecisse, illic nō fecisse, culpabile est. Vnde & ꝓpheta dicit: Quis est homo qui uult uitam, & cupit uidere dies bonos? Prohibe linguā tuam à malo, & labia tua ne loquātur dolum. Declina à malo, & fac bonum. Et beatus Apostolus: Odientes malū, adhærētes bono. Hoc itaq; duplex diuersumq; præceptum, prohibēdi scilicet & imperādi, æquo omnibus iure mādatum est. Non uirgo, non uidua, non nupta, ab hoc imperio libera est. In quouis proposito, in quouis gradu: æquale peccatū est, uel ꝓhibita admittere, uel iussa non facere. Neq; uero eorū te seducat error, qui ex arbitrio suo eligunt, quæ potissimū dei mandata contemnant, quæ ue quasi uilia ac parua despiciant: Nec metuunt: ne secundum diuinam sententiā, minima cōtemnendo, paulatim decidant. Stoicorum quidē est peccatorum tollere differentiam, & delicta omnia paria iudicare: nec ullum inter scelus & erratum discrimē facere. Nos uero & si multum inter peccata distare credimus: quia & legimus: tamen satis prodesse ad cautionē dicimus, etiā minima pro maximis cauere. Tanto enim facilius abstinemus à quocunq; delicto: quanto illud magis metuimus. Nec cito ad maiora progreditur, qui etiam parua formidat. Et sanè nescio, an possimus leue aliquod peccatū dicere, quod in dei cōtemptū admittitur. Estq; prudētissimus qui nō tam cōsiderat quod

D iussum sit, quàm illum qui iusserit: nec quantitatē imperij, sed imperātis cogitat dignitatē. Aedificanti itaq; tibi spiritualē domum: non super leuitatem arenæ, sed super soliditatem petræ, innocētiæ in primis fundamētum ponatur, super quod facilius possis arduum culmen iusticiæ erigere. Maximam enim partē æquitatis impleuit, qui nulli nocuit. Beatusq; est, qui potest cum sancto Iob dicere: Nulli nocui hominū: iuste uixi cum omnibus. Vnde audenter & simpliciter loquebatur ad dominū: Quis est ille qui iudicetur mecū, id est, quis tuum aduersum me potest implorare iudiciū, ut se læsum à me conuincat? Purissimæ conscientiæ est, secure canere cū propheta: Perambulabā in innocētia cordis mei: in medio domus tuæ. Vnde idem alibi dicit: Nō fraudauit eos deus bonis, qui ambulāt in innocentia. Itaq; maliciam, odium atq; inuidiam, quæ uel maxima, uel sola semina sunt nocēdi, Christiana à se propellat anima: neq; manu tātum, aut lingua: sed corde quoq; custodiat innocentiam: nec opere modo, sed uoto etiam nocere formidet. Quantū enim ad peccati rationem pertinet, nocuit & qui nocere disposuit. Multi nomen illud absolute atq; integre definiunt, innocentem: qui ne in eo quidem ulli noceat quo ꝓdesse desistat. Quod si est uerū, tum demum lætare de innocētiæ conscientia, si cum potes adiuuare nō desinas. Si uero diuisa inter se ista atq; distincta sunt: aliudq; est nō nocere quod semper potes, aliud ꝓdesse cum possis, aliud malum non facere, aliud operari bonum: illud tibi rursum occurrat: non sufficere Christiano, si partem unam iusticiæ impleat: cui utrūq; præcipitur. Neq; eīm debemus ad multitudinis exempla respicere: quæ nullā harum disciplinam sequēs, nullum uiuendi tenens ordinem, nō tam ratione ducitur, quàm quodā impetu fertur. Nec imitandi nobis illi sunt, qui sub Christiano nomine gentilem uitā agunt, & aliud ꝓfessione, aliud conuersatione testātur: atq;, ut Apostolus ait, deum cōfitentur se nosse, factis autē negant. Inter Christianum & gentilē: non fides tantum debet, sed etiā uita distinguere: & diuersam religionem, per diuersa opera monstrare. Nolite, ait Apostolus, iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iusticiæ cum iniquitate? Aut quæ societas lucis ad tenebras?

Quæ

A Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Qui autē conſenſus templo dei cum idolis? Sit ergo inter nos & illos maxima ſeparatio. Diſiūgitur certo diſcrimine error & ueritas. Illi terrena ſapiant, qui cœleſtia promiſſa nō habēt. Illi breui huic uitæ ſe totos implicent, qui æterna neſciunt. Illi peccare nō metuant, qui peccatorum impunitatē putant. Illi ſeruiant uitijs, qui nō ſperāt futura præmia uirtutū. Nos uero qui puriſſima confitemur fide: omnem hominē manifeſtandum eſſe ante tribunal Chriſti, ut recipiat unuſquiſq; propria corporis ſui, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum: procul eſſe debemus à uitijs, dicente Apoſtolo: Qui enim Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cū uitijs & concupiſcētijs. Nec turbam ſequantur errantem, qui ſe ueritatis diſcipulos confitentur. Duas certe conuerſationis uias, & diſtincta in diuerſum itinera uiuendi, ſaluator in euangelio oſtēdit. Quam, inquit, ſpacioſa uia, quæ ducit ad mortē, & multi ſunt qui intrāt per eam. Et rurſum: Quam arcta uia & anguſta eſt, quæ ducit ad uitā, & pauci ſunt qui inueniunt eam. Vide quāta inter has uias ſeparatio ſit, quātumq; diſcrimen. Illa ad mortē, hæc tendit ad uitā. Illa celebratur & teritur à multis, hæc uix inuenitur à paucis. Illa enim uitijs per conſuetudinē, quaſi decliuior ac mollior, & uelut quibuſdā amœna floribus uoluptatum, facile ad ſe rapit cōmeantium multitudinē: Hæc uero inſueto calle uirtutum triſtior atq; horridior: ab his tantū eligitur, quibus nō tam delectatio itineris cordi eſt, quàm utilitas manſionis. Aſperam enim nobis, & inſuauem uirtutū uiam, nimia facit uitiorū cōſuetudo, quæ ſi in partē alteram transferatur: inuenietur, ſicut ſcriptura dicit, ſemita iuſtitiæ leuis. Ponamus ergo iam rationē uitæ noſtræ, & per quam potiſſimū gradiamur uiā, conſcientia teſte diſcamus. Omne enim quod agimus: omne quod loquimur, aut de lata, aut de anguſta uia eſt. Si cum paucis, anguſtū iter & ſubtilē quandā ſemitam inuenimus, ad uitam tendimus. Si uero multorū comitamur uiam, ſecundum domini ſentētiam imus
B ad mortem. Si ergo odio atq; inuidia poſſidemur, ſi cupiditati & auariciæ cedimus, ſi præſentia cōmoda futuris præferimus: per ſpacioſam uiā incedimus. Habemus enim ad hæc comitum multitudinem, & late ſimilium ſtipamur agminibus. Si iracundiam libidinemq; explere uolumus, ſi iniuriam uindicamus, ſi maledicenti remaledicimus, & aduerſum inimicum inimico animo ſumus, æque cū pluribus ferimur. Si uel adulamur ipſi, uel adulantem libenter audimus, ſi uerū dicere gratia impedimur, & magis offendere animos hominum timemus, q̄ non ex animo loqui, de multorū item uia ſumus. Tot noſtri ſunt ſocij: quot extranei ueritatis. At è contrario, ſi ab omnibus uitijs ſumus extranei, ſi purū ac liberum animū præſtamus, & omni cupiditate calcata, ſolis ſtudemus diuites eſſe uirtutibus: per anguſtam uiam nitimur. Conuerſatio enim iſta paucorū eſt. Eſtq; perrarum atq; difficile, idoneos huius itineris comites reperire. Quinetiam multi hac ire ſe ſimulant, & per diuerſa errorum diuerticula, ad uiā multitudinis reuertuntur. Ideoq; timendum eſt, ne quos duces recti huius itineris habere nos credimus: eos comites habeamus erroris. Si igitur inueniuntur exempla, quæ nos per hanc ducant uiam, & rectū euangelij tramitem teneant: ſequenda ſunt. Sin uero ea uel deficiūt, uel deficere putantur: Apoſtolorū forma uniuerſis propoſita eſt. Clamat uas electionis Paulus: noſq; quaſi ad anguſtū hoc iter conuocans, dicit: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Certe quod eſt amplius omībus, ipſius domini relucet exemplum, qui in euangelio ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego requieſcere faciam uos. Tollite iugū meū ſuper uos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Si periculoſum eſt imitari illos, de quibus dubitas an imitandi ſint: hunc certe imitari tutiſſimū eſt, atq; eius ueſtigia ſequi, qui dixit: Ego ſum uia, ueritas & uita. Nunquā enim errat, qui ſequitur ueritatē. Vnde & apoſtolus Ioānes ait: Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, et ipſe ambulare. Et beatus Petrus ait: Chriſtus pro nobis paſſus eſt, uobis relinquens exemplū, ut ſequamini ueſtigia eius, qui peccatum non fecit, nec eſt inuētus dolus in ore eius. Qui cū malediceretur, non maledicebat: cū pa-

D teretur, non cōminabatur. Tradebat autē iudicanti se iniuste. Qui peccata nostra, ipse pertullit in corpore suo super lignū, ut peccatis mortui, iusticiæ uiuamus. Cesset omnis excusatio errorū. Auferantur peccādi fœda solatia. Nihil omnino agimus, qui nos per multitudinis exempla defendimus, & ad consolationē nostrā, aliena sæpe numerantes uitia: deesse nobis dicimus, quos debeamus sequi. Ad illius exemplū mittimur, quem omnes fatemur imitādum. Atq; ideo præcipua tibi cura sit, legem nosse diuinā: per quā possis, quasi præsentia cernere exempla sanctorū: quid faciendum sit, q̄uidue uitādum illius consilio disce. Maximum enim ad iusticiam auxiliū, est implere diuinis eloquijs animum, & quod opere exequi cupias, semper corde meditari. Rudi adhuc populo, & hominibus ad obedientiam insuetis, per Moysen imperatur à dño, ut in signum memoriæ, qua præcepta domini recordentur: per singulas uestimentorū fimbrias, habeāt cum cocco hiacynthini coloris insignia, ut etiam casu huc illucq; respiciētibus oculis, mandatorū cœlestium memoria nascatur. De quibus fimbrijs pharisæi redarguuntur à dño, quod eas peruerso usu, nō ad commonitionem præceptorū dei, sed ad ostētationem sui habere cœperint, ut scilicet quasi de maioris obseruationis diligentia, sancti à populo iudicarētur. Tibi uero seruanti: non iam literæ præcepta, sed spiritus, diuinorum mādatorum memoria spiritualiter excolenda est. Cui non tam frequenter recordāda sunt præcepta domini, quàm semper cogitanda. Sint ergo diuinæ scripturæ semper in manibus tuis, & iugiter mēte uoluātur. Nec sufficere tibi putes mandata dei memoria tenere, & operibus obliuisci. Sed ideo illa cognosce, ut facias quicquid faciendum didiceris. Non enim auditores legis iusti sunt apud deū, sed factores legis iustificabūtur. Latus quidē & immēsus diuinæ legis campus extēditur. Qui diuersis testimonijs ueritatis, uelut cœlestibus quibusdā floribus uernans: mira oblectatione legen-

C tis animum pascit ac refouet. Quæ omnia semper cognoscere, secumq; reuoluere, ingēs ad conseruandam iusticiam beneficiū est. Sed quasi ad cōpendiosum locū, quoddam cōmonitorium, illa tibi euāgelij eligenda sentētia est, & superscribenda cordi tuo, quæ ad totius iusticiæ breuiarium, dominico ore profertur: Omnia quæcunq; uultis ut faciāt uobis homines, hæc & uos facite illis: Cuius præcepti uires exprimēs, iungit ac dicit: Hæc em̄ lex & prophetæ. Infinitæ nanq; sunt species, partesq; iusticiæ: quas nō modo stilo persequi, sed cogitatione etiā capere difficillimū est. Quas omnes una ac breui sententia cōprehendit, & latētem hominū consciētiam, secreto animi iudicio, aut absoluit, aut damnat. Ad omnem igitur actum, ad omne uerbum, ad omnem etiam cogitatū, hæc sententia retractetur: quæ tibi quasi speculum quoddam paratum, & ad manum semper positum, qualitatē tuæ uoluntatis ostendat: ac etiam uel de iniusto opere redarguat, uel de iusto lætificet. Quotiescūq; enim talem in alterum habueris animum, qualem in te ab altero seruari cupis: æquitatis uiam tenes. Quoties uero talis erga alterum fueris, qualem in te uis neminem: iter iusticiæ dereliquisti. En totū illud diuinæ legis arduū totumq; difficile. En ob quam causam dura imperia. Domino reclamamus, & dicimus nos, uel difficultate, uel impossibilitate mandatorum premi. Nec sufficit, quod iussa nō facimus: nisi etiā iubentem, iniustum pronunciemus, dum ipsum æquitatis autorem, nō modo dura & ardua, sed etiā impossibilia præcepisse conquerimur. Omnia, inquit, quæcūq; uultis, ut faciant uobis homines, hæc & uos facite illis. Coniungi uult inter nos atq; connecti, per mutua beneficia charitatē. Omnesq; homines uicario inter se amore copulari, ut id unoquoq; præstāte alteri, qđ sibi ab omnibus præstari uelit: tota iusticia, & præceptum hoc dei, cōmunis sit utilitas hominum. Et ò miram clementiam domini, ò ineffabilem dei benignitatem. Præmium nobis pollicetur si nos inuicem diligamus, id est, si nobis ea præstemus inuicem, quorū uicissim indigemus. Et nos superbo simul & ingrato animo, eius renitimur uoluntati: cuius etiam imperiū beneficium est. Nulli unquam omnino detrahas, nec aliorū uituperatione te laudabilem uideri uelis. Magisq; uitam tuā ordinare disce, quàm alienam capere. Ac semper scripturæ

A memor esto dicentis: Noli diligere detrahere: ne eradiceris. Pauci admodum sunt, qui huic uitio renuncient, raroq; inuenies, qui ita uitam suã irreprehensibilẽ exhibere uelint, ut non libenter reprehendãt alienam. Tantaq; huius mali libido mẽtes hominum inuasit, ut etiam qui procul ab alijs uitijs recesserũt: in istud tamen quasi in extremum diaboli laqueũ incidant. Tu uero hoc malum ita effuge, ut nõ modo ipsa nõ detrahas, sed ne alij quidẽ detrahenti, aliquando credas. Nec obtrectatoribus autoritatẽ de consensu tribuas: ne eorũ uitiũ nutrias annuendo. Noli, inquit scriptura, cõsentaneus esse cum derogantibus aduersus proximum tuũ, & nõ accipies super illum peccatum. Et alibi: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequã. Vnde & beatus Dauid, diuersas innocẽtiæ species iusticiæq; dinumerans, de hac quoq; uirtute nõ tacuit, dicendo: Et opprobrium non accepit aduersus proximos suos: Propterea quod ipse non solum aduersatur, sed etiam persequitur detrahentem. Ait enim: Detrahentẽ secreto proximo suo, hunc persequebar. Est sanẽ tale hoc uitiũ quod uel in primis extingui debeat, & ab eis qui se sanctè instituere uolũt, prorsus excludi. Nihil enim tam inquietat animum: nihil est quod ita mobilem mẽtem ac leuem faciat, q̃ facile totum credere, & obtrectatorum uerba, temerario mẽtis assensu sequi. Hinc enim crebræ dissensiones, hinc odia iniusta nascuntur. Hoc est quod sæpe de amicissimis etiã inimicos facit, dum concordes quidem, sed credulas animas, maliloqua lingua dissociat. At cõtra, magna quies animi, magnaq; est morũ grauitas: nõ temere de quoq; sinistri quid audire. Beatusq; est qui ita se contra hoc uitium armauit, ut apud eum detrahere nemo audeat. Quod si hæc in nobis esset diligentia, ne passim obtrectatoribus crederemus: iam omnes detrahere timerent: ne non tam alios, q̃ seipsos uiles detrahendo facerẽt. Sed hoc ideo malum celebre est, idcirco in multis feruet hoc uitium, quia penè ab omnibus libenter auditur. Adulatorum quoq; assentationes, & noxia blandimenta fallaciæ: uelut quasdã pestes animæ fuge. Nihil

B est quod tam facile corrumpat mentes hominũ, nihil quod tam dulci & molli uulnere animum feriat. Vnde & quidam sapiens ait: Verba adulatorum mollia: feriunt autẽ interiora uentris. Et dominus loquitur per prophetam: Populus meus qui beatificant uos, seducũt uos, & semitas pedum uestrorũ dissipãt. In multis, isto maxime tempore, regnat hoc uitiũ, quodq; est grauissimum, humilitatis ac beneuolẽtiæ loco ducitur. Eo fit, ut qui adulari nescit, aut inuidus, aut superbus putetur. Est sanè grande & subtile artificium, laudare alterũ in commendationem sui, & decipiẽdo, animum sibi obligare decepti, quodq; hoc maxime uitio agi solet, fictas laudes, certo precio uendere. Quæ hæc tanta est leuitas animi, quæ tanta uanitas: relicta propria conscientia, alienam opinionem sequi, & quidẽ fictam atq; simulatam? Rapi uento falsæ laudationis, gaudere ad circumuentionẽ suam, & illusionem pro beneficio accipere? Tu ergo si uere laudabilis esse cupis: laudem hominũ ne requiras. Illiq; præpara conscientiam tuam, qui & illuminabit abscõdita tenebrarum, & manifestabit cõsilia cordium, & tunc laus tibi erit à deo. Sit igitur intentus ac uigilans, & aduersus peccata semper armatus animus tuus. Sermo in omnibus moderatus & parcus, & qui necessitatẽ magis loqui indicet, quàm uoluntatem. Ornet prudẽtiam uerecũdia, quodq; præcipuum in fœminis semper fuit, cũctas in te uirtutes pudor superet. Diu ante cõsidera, quid loquẽdum sit, & adhuc tacens prouide, ne quid dixisse pœniteat. Verba tua ponderet cogitatio, & linguæ officium, animi libra dispenset. Vnde scriptura dicit: Argẽtum & aurũ tuũ cõfla, & uerbis tuis facito statheram, & frenos ori tuo rectos, & attende ne forte labaris lingua. Nunq; malum uerbũ de ore tuo procedat, quæ ad cumulum benignitatis iuberis etiã maledicentibus benedicere. Misericordes, inquit, modesti, humiles, non reddẽtes malum pro malo, neq; maledictum pro maledicto, sed ecõtrario benedicẽtes. Mentiri uero atq; iurare, lingua tua prorsus ignoret: tantusq; in te sit ueri amor, ut quicquid dixeris, iuratũ putes. De quo saluator ad discipulos ait: Ego autẽ dico uobis, non iurare omnino. Et paulopost, Sit autẽ sermo uester, est, est, non, non: Quod autẽ his abundantius est, à malo est. In omni

C igitur actu atque uerbo, quieta mens & placida seruetur: semperque cogitationi tuæ dei præsentia occurrat: sit humilis animus, ac mitis: & aduersus sola uitia erectus. Nunquam illum, aut superbia extollat, aut auaricia inflectat, aut ira præcipitet. Nihil enim quietius, nihil purius, nihil denique pulchrius ea mente esse debet, quæ in dei habitaculum præparanda est, quem non auro templa fulgentia, non gemmis altaria distincta delectant, sed anima ornata uirtutibus. Ideo & templum dei, sanctorum corda dicuntur, affirmante Apostolo, qui ait: Si quis templum dei uiolauerit, disperdet illum deus. Templum enim dei sanctum est, quod estis uos. Nihil habeas humilitate præstatius, nihil amabilius. Hæc est enim præcipua conseruatrix, & quasi custos quædam uirtutum omnium: nihilque est quod nos ita & hominibus gratos & deo faciat, quam si uitæ merito magni, humilitate infimi simus. Propter quod scriptura dicit: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coràm deo inuenies gratiam. Et dominus loquitur per prophetam: Super quem alium requiescam, nisi super humilem, & quietum, & trementem uerba mea? Verumtamen humilitatem sequere: non quæ ostenditur, atque simulatur gestu corporis, aut fracta uoce uerborum, sed quæ puro affectu cordis exprimitur. Aliud est enim uirtutem habere, aliud uirtutis similitudinem: aliud est rerum umbram sequi, aliud ueritatem. Multo deformior illa est superbia, quæ sub quibusdam humilitatis signis latet. Nescio enim quomodo turpiora sunt uitia, quæ uirtutum specie cælantur. Nulli te unquam de generis nobilitate præponas, neque obscuriores quasque & humiliore loco natas, te inferiores putes. Nescit religio nostra personas accipere: nec conditiones hominum, sed animos inspicit singulorum. Seruum & nobilem, de moribus pronunciat. Sola apud deum libertas est, non seruire peccatis. Summa apud deum est nobilitas, clarum esse uirtutibus. Quid apud deum in uiris nobilius Petro, qui piscator & pauper fuit? Quid in fœminis beata Maria illustrius, quæ sponsa fabri describitur? Sed illi piscatori & pauperi cœlestis regni à Christo creduntur claues. Hæc sponsa fabri meruit esse mater illius, à quo ipsæ claues datæ sunt. Elegit enim deus ignobilia & contemptibilia

D huius mundi, ut potentes ac nobiles, ad humilitatem facilius adduceret. Nam & aliàs frustra sibi aliquis de nobilitate generis applaudit, cum uniuersi paris honoris, & eiusdem apud deum precij sint, qui uno Christi sanguine sunt redempti: nec interest qua quis conditione natus sit, cum omnes in Christo æqualiter renascamur. Nam & si obliuiscimur, quia ex uno omnes generati sumus: saltem id semper meminisse debemus, quia per unum omnes regeneramur. Caue ne si ieiunare aut abstinere cœperis, te putes esse iam sanctam. Hæc enim uirtus adiumentum est, non perfectio sanctitatis. Magisque id prouidendum est: ne tibi hoc, cum licita contemnas, securitatem quandam illicitorum faciat. Quicquid supra iusticiam offertur deo: non debet impedire iusticiam, sed adiuuare. Quid autem prodest tenuari abstinentia corpus, si animus intumescat superbia? Quam laudem merebimur de pallore ieiunij, si inuidia liuidi simus? Quid uirtutis habet uinum non bibere, & ira atque odio inebriari? Tunc, inquam, præclara est abstinentia, tunc pulchra atque magnifica castigatio corporis, cum est animus ieiunus à uitijs. Imò qui probabiliter ac scienter abstinentiæ uirtutem tenent: eo affligunt carnem suam, quo animæ frangunt superbiam: ut quasi de quodam fastidio contemptus sui atque arrogantiæ, descendant ad implendam domini uoluntatem, quæ maxime in humilitate perficitur. Idcirco à uarijs ciborum desiderijs mentem retrahunt, ut totam eius uim occupent in cupiditate uirtutum. Iamque minus ieiuniorum & abstinentiæ laborem caro sentit, anima esuriente iusticiam. Nam & uas electionis Paulus dum castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, ne alijs prædicans ipse reprobus inueniatur: non ad solam, ut quidam imperiti putant, hoc facit castitatem: Non enim huic tantummodo, sed omnibus omnino uirtutibus abstinentia opitulatur. Neque magna aut tota Apostoli gloria est, non fornicari: sed hoc agit, ut castigatione corporis, erudiatur animus: quantoque nil ex uoluptatibus concupiscit, tantomagis possit de uirtutibus cogitare: ne perfectionis magister, imperfectum aliquid in se ostendat: ne Christi imitator, extra præceptum quicque aut uoluntatem Christi faciat, néue

A minus exemplo, q̃ uerbo doceat, cumq́ alijs praedicauerit, ipse reprobetur, audiatq́ cum pharisaeis: Dicunt enim & nõ faciũt. Apostolici uero & praecepti est, & exempli: ut habeamus rationem, non cõscientiae tantũ, sed etiã famae. Nõ superfluum & à fructu uacuũ, gẽtium magister hoc docet: Vult enim etiã extraneos ad fidem homines, per fidelium opera proficere, ut religionẽ ipsam, religionis disciplina cõmendet. Et ideo sicut luminaria in mũdo lucere nos iubet, in medio nationis prauae & peruersae, ut incredulae mẽtes errantiũ, ex nostrorum actuũ lumine, ignorantiae suae tenebras deprehendant. Vnde & ipse ad Romanos ait: Prouidentes bona: non solũ coràm deo, sed etiam coràm hominibus. Et alibi: Sine offensione estote Iudaeis, & gentibus, & ecclesiae dei, sicut ego per omnia omnibus placeo, non quaerens quod mihi utile est, sed quod multis. Beatus est qui tam sancte, tamq́ grauiter dispostuit uitam suã, ut de eo sinistri aliquid ne fingi quidẽ possit: dum aduersus obtrectatorum libidinem, pugnat meriti magnitudo: nec fingere quisq́ ausus est, quod à nullo putat esse credendũ. Quod si id assequi difficile atq́ nimis arduũ est: saltem hanc adhibeamus uitae nostrae diligentiã: ne malae mẽtes, occasionẽ inueniant detrahendi. Ne ex nobis scintilla procedat: per quã aduersus nos sinistrae famae flãma cõfletur. Alioqui frustra irascimur obtrectatoribus nostris, si eisipsis obtrectãdi materiã ministramus. Si aũt nobis diligenter atq́ solicite omnia ad honestatẽ prouidentibus, cũctisq́ actibus nostris timorem dei praeferentibus, illi nihilominus insaniunt: cõsoletur nos cõscientia nostra, quae tũc maxime tuta est: tũc optime secura est, cũ ne occasionẽ quidẽ male de se sentiẽdi dedit. Illis eñ uae dicitur per prophetã, qui dicunt, quod bonũ est malum, qui lucẽ appellãt tenebras, & quod dulce est, amarũ uocant. Nobis ergo saluatoris aptabitur sermo: Beati estis cum uos maledixerint homines, mẽtientes. Nos modo id agamus, ut male de nobis nemo loqui

B absq́ mendacio possit. Ita habeto solicitudinẽ domus, ut aliquã tamen uacationẽ animae tribuas. Eligatur tibi opportunus, et aliquantũ à familiae strepitu remotus locus, in quẽ tu uelut in portũ, quasi ex multa tempestate curarũ te recipias, & excitatos foris cogitationũ fluctus, secreti trãquillitate cõponas. Tantũ ibi sit diuinae lectionis studiũ, tam crebrae orationum uices, tã firma & pressa de futuris cogitatio, ut omnes reliqui tẽporis occupatiões, facile hac uacatione cõpenses. Nec hoc ideo dicimus, quo te retrahamus à tuis, imò id agimus, ut ibi discas, ibiq́ mediteris, qualẽ tuis praebere te debeas. Familiã tuã ita rege & confoue, ut te matrẽ magis tuorũ, q̃ dominã uideri uelis, à quibus benignitate potius, q̃ seueritate exige reuerentiã. Fidelius & gratius semper obsequiũ est, quod ab amore, q̃ quod à metu proficiscitur. Praecipue aũt in cõiugio uenerabili atq́ immaculato, apostolicae regulae ordo teneat. Seruetur in primis uiro autoritas sua, totaq́ à te discat domus, quantũ illi honoris debeat. Tu illũ dominũ obsequio tuo, tu magnũ illum tua humilitate demõstra, tanto ipsa honoratior futura, quanto illũ amplius honoraueris. Caput enim, ut ait Apostolus, mulieris, est uir: nec aliunde magis reliquum corpus ornat, q̃ ex capitis dignitate. Vnde idẽ alibi dicit: Mulieres subditae estote uiris, sicut oportet in dño. Sed & beatus Petrus apostolus ait: Similiter aũt mulieres subditę sint uiris, ut & si qui nõ credũt uerbo: per mulieris conuersationẽ, sine uerbo lucrifiãt. Si ergo etiã gẽtilibus maritis debet̃ honor iure cõiugij: quãtomagis reddẽdus est Christianis? Atq́ ut ostẽdat, quibus ornamentis etiã uiris iunctae foeminae decorari debeãt, ait: Quarũ sit nõ extrinsecus capillatura, aut circũdatio auri, aut uestimentorũ cultus, sed qui abscõditus cordis est homo, incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in cõspectu dei locuples. Sic eñ aliqñ & sanctae mulieres sperãtes in domino ornabãt se, subiectae ꝓprijs uiris, sicut Sara obediebat Abrahę, dñm suũ uocans. Haec aũt pręcipiẽs, nõ eas iubet squalore, sordibus, & horrẽtibus pannorũ assumẽtis tegi, sed immoderato cultui, & nimis exq̃sito interdicit ornatui, simpliceq́ cõmẽdat ornatũ atq́ habitũ. De quo & uas electiõis ait: Similiter aũt & mulieres in habitu ornato, cũ uerecundia & sobrietate: ornãtes nõ in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueste pre-

C ciosa, sed quod decet mulieres, promittẽtes castitatẽ per opera bona. Reperi uero te miræ fidei ardore succensam, aliquot iam ante annos cõtinentiam proposuisse, & reliquum uitæ tuæ tempus, pudicitiæ cõsecrasse. Magni hoc animi signũ & perfectæ uirtutis indiciũ est, renunciare subito expertæ uoluptati, fugere notas carnis illecebras, & calẽtis adhuc ætatis flammas, fidei amore restinguere. Sed illud quoq; simul didici, quod me nõ mediocriter angit ac stimulat: te uidelicet tantũ hoc bonũ, absq; cõsensu & pacto uiri seruare cœpisse, cum hoc apostolica omnino interdicat autoritas, quæ in hac dũtaxat causa, nõ modo uxorem uiro, sed etiã uirũ uxoris subiecit potestati: Vxor, inquit, sui corporis potestatẽ nõ habet, sed uir. Similiter aũt uir potestatem non habet sui corporis, sed mulier. Tu uero quasi oblita fœderis nuptialis, pactiq; huius ac iuris immemor, incõsulto uiro uouisti dño castitatem. Sed periculose promittitur quod adhuc in alterius potestate est. Et nescio q; sit grata donatio, si unus offerat rem duorũ. Multa iam per huiuscemodi ignorantiã, & audiuimus, & uidimus scissa cõiugia, quodq; recordari piget, occasione castitatis adulteriũ perpetratum. Nam dũ una pars se etiã à licitis abstinet: altera ad illicita delapsa est. Et nescio in tali causa, quis magis accusari, quis amplius culpari debeat, utrũ ille qui repulsus à cõiuge fornicatur, an illa quæ repellendo à se uirũ, eum fornicationi quodãmodo obijcit. Atq; ut super hac causa, quid ueritas habeat agnoscas: pauca mihi de diuina autoritate ponenda sunt. Apostolicæ doctrinæ regula, nec cũ Iouiniano æquat cõtinentiæ, opera nuptiarum, nec cũ Manichæo cõiugia condemnat. Ita uas electionis ac magister gentiũ, inter utrunq; temperatus incedit ac medius, ut remediũ incõtinentiæ indulgeat, & ad præmiũ prouocet continentiam. Totusq; in hac causa eius hic sensus est, ut ex utriusq; sentẽtia proponatur castitas, aut certe ab utroq; debitum cõmune soluatur. Sed ipsa iam Apostoli uerba ponamus, totamq; hãc causam à sui principio retractemus. Loquitur enim ad Corinthios. De

D quibus aũt scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere. Et quanq; hic laudauerit castitatẽ, tamen ne aliquibus uideatur prohibere cõiugia, subiungit: Propter fornicationem autem unusquisq; suã uxorem habeat. Vxori uir debitum reddat: similiter autem & uxor uiro: Mulier aũt sui corporis potestatem non habet, sed uir. Et uir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem. Ac rursus: ne tanta pro nuptiarũ parte dicendo, uideretur excludere castitatem, sequitur: Nisi forte ex cõsensu ad tempus, ut uacetis orationi. Et statim quasi recusat hoc, quod dixit: Ad tempus: ne non tam perpetuam, q; temporalem ac breuem continentiam docere uideatur. Ait enim: propter incontinentiam uestram. Hoc autem dico secundum indulgentiã, non secundum imperiũ. Vnde hoc quod dixit, ad tempus: docet meditationẽ debere fieri castitatis, ut per certa interualla temporum, quasi exploratis continentiæ suæ uiribus, sine periculo utrique promittant, quod semper est ab utroq; seruandum. Quid uero absolute uelit, manifeste dicit: Volo autem omñes homines esse sicut meipsum, id est, in iugi ac perpetua castitate uiuere. Vidés ne q; caute, q; prouide, q; sine ullius occasione scandali, magister firmauerit de castitate sentẽtiam: nolens tantum bonum in unius temeritate nutare, quod ligare & confirmare debet consensus amborum. Et re uera, quid ea castitate firmius est, quidũe tutius, q; quæ ex duorum cœpta sententia, ab utroq; uelut in commune seruatur: Nec de se tantum pars altera solicita: mutuo se ad uirtutis animet perseuerantiam. Hoc enim, sicut alia quoq; bona, nõ tantum cœpisse, sed perfecisse laudandum est. Iamdudũ, ut intelligis, scopuloso difficiliq; in loco uersatur oratio, nec audet in alterutram declinare partem, dum æqualiter utrunq; formidat, sed ex nostra difficultate, tuũ agnosce discrimen. Maluimus enim te contristare forsitan uera dicendo, quàm ficta adulatione ducere. Duplex, ut uides, malum, æquale & anceps periculũ est. Ex utroq; arctaris, ex utroq; cõstringeris. Cõtemnere omnino uirum atq; despicere, aperte cõtra Apostoli sententiã est: Prodere uiro tanti temporis castitatẽ, & deo nõ reddere quod promiseras, timendũ atq; metuendũ est. Vt uulgo dicitur; facile ex

amico

A amico inimicũ facies, cui promissa nõ reddas. Sicut enim scriptura dicit: Quod si uoueris uotum domino deo, nõ moreris reddere illud, quia quærens quærit illud dominus deus abs te: Erit enim in peccatũ. Ait ergo: Debitã honorificentiã uiro exhibe, ut ex utroq; domino debitum quod uouisti reddere possis. De cuius cõscientia nõ diffidimus, si paululũ expectasses: nõ quo te à bono castitatis retrahamus, sed huius animum ad castitatis oraculum totis uiribus incitemus, ut uoluntariũ sacrificium offerat deo, in odorẽ suauitatis, ut exuta mens à cũctis retinaculis mũdanis, atq; corporalibus uoluptatibus sit, ut ualeas plenius inhærere dominicis præceptis. Quod tamẽ ne quid à nobis negligẽter esse dictum arbitreris, diuinarũ scripturarũ testimonijs edocuimus, sicut etiam Apostolus dicit: Et erũt duo in carne una: iam nõ una caro, sed unus spiritus. Hoc sacramentum magnum est, arduumq; est iter castitatis, sed magna sunt præmia. Vocatq; nos dominus in euãgelio, dicẽs: Venite benedicti patris mei, possidete præparatũ uobis regnũ ab origine mũdi. Idem ipse dominus dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uos reficiã. Tollite iugũ meũ super uos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugũ enim meũ suaue est, & onus meũ leue. Dicit enim idẽ dominus his, qui ad sinistrã eius erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, quẽ præparauit pater meus diabolo & angelis eius: nescio uos operarij iniquitatis. Erit ibi fletus et stridor dentium. Illi utiq; omnes plãgent, illi lugebunt, qui ita curis se uitæ præsentis inuoluunt, ut obliuiscantur futurã, quos somno quodam ignorãtiæ, & malæ securitatis oppressos fluctibus, domini cõprehẽdet aduentus. Vnde ipse in euangelio ait: Attendite uobis, ne forte grauẽtur corda uestra in crapula & ebrietate, & curis huius uitæ: Ne forte superueniat in uos repẽtina dies illa, tanquã laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciẽ omnis terræ. Et rursum: Vigilate & orate: nescitis enim quãdo tẽpus sit. Beati

B sunt, qui ita expectant, ita illũ speculãtur diem, ut se ad eum quotidie præparent, qui non de præterita sibi iustitia blandientes, secundũ Apostolũ, per dies singulos in uirtute renouantur. Iustitia enim nõ proderit ei, à quo die iustus esse desierit. Sicut etiã iniquo non nocebit iniquitas sua, à die quo se ab iniquitate cõuerterit. Nec sanctus ergo securus esse debet, quàmdiu in huius uitæ agone uersatur: nec desperare peccator, qui secundũ prædictã prophetæ sententiã, uno die iustum se efficere potest, sed totũ quò tenditur spacium uitæ tuæ, ut peragere possis iustitiã, nec de præterita iustitia confidens remissior efficiaris. Sed sicut dicit Apostolus: Posteriora obliuiscens, ad ea aũt quæ anteriora sunt me extẽdẽs, ad destinatũ persequar brauiũ supernæ uocationis, sciẽs scriptũ esse cordis inspectorẽ deum. Et idcirco satagit, ut animã mundã habeat à peccato. Propter quod scriptũ est: Omni custodia serua cor tuum. Et iterum: Diligit dominus munda corda. Accepti autem sunt ei omnes immaculati. Idcirco age, ut ordines reliquum tempus uitæ tuæ sine offensa, ut possis secure canere cum propheta: Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. Et iterum: Introibo ad altare dei, ad deum qui lætificat iuuentutem meam. Quia inchoasse non sufficit, sed perfecisse iustitia est.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Pater Asellæ somniarat se in uitrea phiala uidere puellam uirgunculam. Eam natam, & ante annos pubertatis uirginitati consecrauit, flammeo uirginali tectam. Ea protinus post duodecimũ annũ monachæ uitam arripuit, ac Romę perinde quasi in eremo uixit. Huius laudes ad Marcellã illius familiarem scribit, ne uideretur assentari, quod uiuentem adhuc tantopere laudaret.

HIERON. AD MARCELLAM DE LAVDIBVS ASELLAE.

Nemo reprehendat quod in epistolis, aliquos aut laudamus, aut carpimus, cum & in arguendis malis, sit correptio cæterorum: & in optimis prædicãdis, bonorum ad uirtutem studia concitentur. Nudiustertius de beatæ memoriæ Lea aliqua dixeramus. Ilico pupugit animum, & mihi uenit in mentem, non debere nos tacere de uirgine, qui de secũdo ordine castitatis loquuti sumus. Igitur Asellæ nostrę uita breuiter

C breuiter explicanda est:cui quæso ne hanc epistolā legas.Grauatur quippe laudibus suis,
sed his potius,quæ adolescentulæ sunt,legere dignare:ut ad exemplū eius se instituentes,
conuersationē illius, perfectæ uitæ normam arbitrentur.Prętermitto,quod in matris ute
ro benedicitur ei,antequā nascatur,quod in phiala nitentis uitri,& omni speculo purioris
patri uirgo traditur per quietē.Quod adhuc infantię inuoluta pannis,& uix annum deci
mum ætatis excedēs:honore futuræ beatitudinis cōsecratur.Sit gratiæ omne,quod ante
laborū fuit:licet deus præscius futurorum,& Hieremiam sanctificet in utero,& Ioannē in
aluo matris faciat exultare,& Paulū ante cōstitutionem mundi,separet in euangelium fi-
lŋ sui.Ad ea uenio,quę post duodecimū annū sudore proprio elegit,arripuit,tenuit,cœ-
pit,impleuit. Vnius cellulæ clausa angustŋs,latitudine paradisi fruebat.Idē terræ solū,&
orationis locus extitit & quietis.Ieiuniū pro ludo habuit,inediam pro refectione. Et cum
eā nō uescēdi desideriū,sed humana cōfectio ad cibum traheret:pane & sale, & aqua frigi
da cōcitabat magis esuriē,q̃ restinguebat.Et quia penè oblitus sum,quod in principio de
bui dicere:Cum primū hoc propositum arripuit,aurum colli sui, quod quidē murenulā
1 uulgus uocat,quod scilicet metallo in uirgulas lentescente,quadā ordinis flexuosi catena
cōtexitur,absq; parētibus uendidit,& tunicam fusciorē,quam à matre impetrare non po
terat induta,pro negociationis auspicio,se repēte domino cōsecrauit,ut intelligeret uniuer
sa cognatio,nō posse aliud ei extorqueri,quæ iam seculum dānasset in uestibus.Sed,ut di
cere cœperamus,ita se semp moderate habuit, & intra cubiculi sui secreta custodiuit,ut nū
quam pedē proferret in publicum,nunq̃ uiri nosset alloquiū.Et quod magis sit admiran
dum,sororē uirginē amaret potius,q̃ uideret.Operabatur manibus suis,sciens scriptum
esse:Qui nō operaē,nō mādùcat.Sponso aut orans loquebatur,aut psallens.Ad martyrū
limina penè inuisa properabat.Et cū gauderet proposito suo:in eo uehemētius exultabat
D quod se nullus cognosceret.Cumq; per omnem annū,iugi ieiunio pasceretur, biduo tri-
duoq; sic permanēs,tum uerò in quadragesima,nauigŋ sui uela tēdebat,omnes penè he-
bdomadas uultu lætāte cōiungēs.Et quod impossibile forsitan est hominibus ad creden-
dum,deo aūt præstāte possibile est,ita ad quinquagenariā peruenit ætatē, ut non doleret
2 stomachus,nō uiscerū cruciaretur iniuria,nō sicca humus iacentia mēbra cōfringeret, nō
sacco asperata cutis,fœtorē aliquē situmq; cōtraheret,sed sana corpore,anima sanior,soli
tudinē putaret esse delitias,& in urbe turbida,inueniret eremū monachorū.Et hæc quidē
tu melius nosti,à qua pauca didicimus,& cuius oculis durities de genubus camelorū in il
lo sancto corpusculo prę orādi frequētia obcalluisse perspecta est.Nos quod scire possu-
mus,explicamus.Nihil illius seueritate iucūdius,nihil suauitate tristius,nihil tristicia sua-
uius.Ita pallor in facie est,ut cū cōtinētiā indicet,nō redoleat ostētationē.Sermo silēs,& si
lentiū loquēs.Nec citus,nec tardus incessus.Idē semper habitus.Neglecta mūdicies,& in
culta uestis,cultus ipse,sine cultu.Sola uitę suę æqualitate ꝓmeruit,ut in urbe pōpæ,lasci
uiæ,delitiarū,in qua humilē esse miseria est,& boni eā prædicēt,& mali detrahere non au-
deant. Viduæ eā imitētur & uirgines.Maritatę colāt,noxiæ timeant,suscipiāt sacerdotes.

SCHOLIA.

MVrenulam uulgus uocat.) Nimirum à similitudine piscis. Pro negociationis auspicio.) Quia uendidit ornamenta mundana, ut emeret uestem monachæ, felici auspicio euangelŋ: Vade & uende omnia &c. Metallo in uirgulas lentescente.) Metallum aurum uocat: alioqui uenæ unde aurum atque argentum,& huius generis alia proferuntur, metella dicuntur. Lentescere est flexile fieri,ita & aliâs Hieronymus, Aurum in fila lentescens. Penè inuisa properabat.) Inuisam dixit non odiosam,sed non uisam.Ita clanculum ibat,& celeriter redibat, ut uix à quoquam uideretur. Nauigŋ sui uela tendebat.) A nautis sumptum,qui uela pandunt,uelocius cursuri. Significat autem uehementius & acrius ieiunium, quod alŋs temporibus Hieronymus uult esse moderatius, minusq; perpetuum. Cruciaretur iniuria.) Iniuriam eleganter uocat molestiam & offensam:unde & cœli dicimus iniuriam. Seueritate iucundius.) Miro decore coniunxit contraria. Habet hoc uera pietas, quæ à spiritu Christi proficiscitur, ut ira quoque sapiat amorem,

seueritas

A feueritas habeat suam iucunditatem:cõtra iucunditas,habeat suam tristiciam, non tristem. In humanis affectibus,aut simulatis,secus est. Sermo silens.) Pari iucunditate iunxit pugnantia. Idem semper habitus.) Habitum uocat hic nõ cultum,sed uultus speciem,ut nec tristior esset,nec hilarior.Idem tradunt de Socrate philosopho.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Marcella primæ nobilitatis puella,septimo à nuptijs mense fuerat orbata marito.Deinde Cerealem consulem nuptias illius ambiẽtem , pertinaciter reiecit,decreta iam in reliquam uitam uiduali castimonia,Monachæ uitam,prima nobilium fœminarum ausa est Romæ profiteri,ac multas ad idem institutum pertraxit. A diuo Hieronymo diuinas literas diligentissime didicit,cum esset Romæ,absenti sepe scripsit,& eum opibus suis adiuuit.Huius mulieris opera factio Origenistarum,quæ Hierosolymis cœperat inualescere,prodita atq; extincta est.Perijt feliciter paucis diebus post urbem Romam à Gothis direptam.Scribit ad Principiam uirginem,Marcellæ quondam contubernalem ac discipulam.

AD PRINCIPIAM VIRGINEM MARCELLAE
uiduæ epitaphium.

Aepe & multum flagitas uirgo Christi Principia,ut memoriam sanctæ fœminæ Marcellæ literis recolam , & bonum quo diu fruiti sumus,etiã cæteris noscendũ imitandũq; describam.Satis doleo, quod hortaris sponte currentẽ, & me arbitraris indigere precibus,qui ne tibi quidẽ in eius dilectione concedam: multoq; accipiam,quàm tribuam beneficij,tantarũ recordatione uirtutũ. Nã ut hucusq; reticerem,& bienniũ præterirem silentio,non fuit dissimulationis, ut male existimas, sed tristiciæ incredibilis,quæ ita meum oppressit animũ,ut melius iudicarẽ tacere impræsentiarũ,quàm nihil dignũ illius laudibus dicere.Neq; uero Marcellam tuam , imò meã: & ut uerius loquar,nostrã:omniumq; sanctorũ, & propriæ Romanæ urbis inclytũ decus institutis rhetorũ prædicabo,ut exponã illustrẽ familiam,alti sanguinis decus, & stemmata per procõsules & præfectos prætorio decurrentia.Nihil in illa laudabo,nisi quod proB priũ est,& eo nobilius,quod opibus & nobilitate cõtẽpta,facta est paupertate & humilitate nobilior.Orba patris morte:uiro quoq; post nuptias septimo mẽse priuata est.Cũq; eã Cerealis (cuius clarũ inter cõsules nomẽ est) ꝓpter ætatẽ & antiquitatẽ familiæ: & insignem (quod maxime uiris placere cõsueuit) decorẽ corporis:ac morũ tẽperantiã ambitiosius peteret,suasq; lõgæuus polliceret diuitias:& nõ quasi in uxorẽ,sed quasi in filiã uellet donationẽ trãsfundere:Albinaq; mater tã clarũ præsidiũ uiduatæ domus ultro appeteret,illa r͂ndit:Si uellẽ nubere,& nõ æternæ me cuperẽ pudicitiæ dedicare : utiq; maritũ quærerẽ,nõ hæreditatem.Illoq; mandante, posse & senes diu uiuere , & iuuenes cito mori:eleganter lusit.Iuuenis quidem potest cito mori,sed senex diu uiuere non potest. Qua sententia repudiatus,exemplo cæteris fuit,ut eius nuptias desperarent.Legimus in euangelio secundum Lucam:Et erat Anna prophetissa filia Phanuelis de tribu Aser: Et hæc profectæ ætatis in diebus plurimis.Vixeratq; cum uiro suo annis septẽ à uirginitate sua & erat uidua annis octogintaquatuor,nec recedebat de tẽplo: Ieiunijsq; & obsecrationibus domino seruiens nocte ac die.Nec mirum,si uidere meruit saluatorem, quem tãto labore quærebat.Conferamus septem annos,septem mensibus,sperare Christum & tenere,natum confiteri,& in crucifixum credere,paruulum non negare,& uirum gaudere regnantẽ.Non facio ullam inter sanctas fœminas differentiã,quod nonnulli inter sanctos uiros & ecclesiarũ principes,stulte facere cõsueuerũt:sed illò tẽdit assertio,ut quarũ unus est labor,unũ & præmiũ sit.Difficile est in maledica ciuitate,et in urbe,in qua orbis quondam populus fuit,palmaq; uitiorũ,si honestis detraherent,& pura ac munda macularẽt, non aliquã sinistri rumoris fabulam cõtrahere.Vnde quasi rem difficillimã, & penè impossibilẽ optat propheta,potiusq; præsumit,dicẽs:Beati immaculati in uia, qui ambulãt in lege domini.Immaculatos in uia huius seculi appellat,quos nulla obscœni rumoris aura macularit:qui opprobriũ nõ acceperint aduersus ꝓximos suos.De quibus saluator in euãgelio:Esto inquit,beneuolus:siue bene sentiens de aduersario tuo,dũ es in uia cũ illo. Quis

C Quis unquam de hac muliere,quod displiceret,audiuit,& crederet? Quis credidit,ut non magis seipsum malignitatis & infamiæ condēnaret? Ab hac primū confusa gentilitas est, dum omnibus patuit,quæ esset uiduitas Christiana,quā & conscientia & habitu promittebat.Illę enim solent purpurisso & cerussa ora depingere,sericis nitere uestibus,splendere gēmis,aurū portare ceruicibus,& auribus perforatis,rubri maris preciosissima grana suspendere, fragrare musco mure,maritos ita plāgere,ut tandē dominatu eorū, se caruisse lætentur,quærantq́ alios:non quibus iuxta dei sententiā seruiant,sed quibus imperēt. Vnde & pauperes eligunt,ut nomen tantū uirorum habere uideantur:qui patiēter riuales sustineant:si mussitauerint,ilico proijciendi.Nostra uidua talibus usa est uestibus quibus arceret frigus,nō mēbra nudaret:aurū usq; ad anuli signaculum repudians & magis in uentribus egenorū,quàm in marsupijs recondens.Nusquam sine matre. Nullū clericorum,aut monachorum(quod amplæ domus interdum exigebat necessitas) uidit absq; arbitris.Semper in comitatu suo uirgines,ac uiduas,& ipsas graues fœminas habuit:sciēs ex lasciuia puellarū sæpe de dominarū moribus iudicari:& qualis quæq; sit,taliū consortio delectari.Diuinarū scripturarum ardor erat incredibilis:Semperq́; cantabat: In corde meo abscondi eloquia tua,ut nō peccē tibi.Et illud de perfecto uiro:Et in lege domini uoluntas eius,& in lege eius meditabitur die ac nocte.Meditationem legis nō in replicando, quæ scripta sunt,ut Iudæorū existimant pharisæi,sed in opere intelligēs,iuxta illud Apostolicum:Siue comeditis,siue bibitis,siue quid agitis omnia in gloriam domini faciētes.Et prophetæ uerba,dicentis:A mādatis tuis intellexi,ut postquā mandata complesset, tunc se sciret mereri intelligentiā scripturarum.Quod & alibi legimus:Quia cœpit Iesus facere & docere.Erubescit enim quamuis præclara doctrina,quam propria reprehēdit consciētia.Frustraq; eius lingua prędicat paupertatē,& docet eleemosynas,qui Crœsi diuitijs tumet:Vilisq; opertus pallio:pugnat cōtra tineas uestium sericarum.Moderata ieiunia, carnium abstinentia:uini odor magis,quàm gustus:propter stomachū & frequentes infirmitates.Raro procedebat ad publicū,& maxime nobilium matronarum uitabat domos:ne cogeretur uidere quod contēpserat:Apostolorum & martyrū basilicas secretis celebrans orationibus,& quæ populorum frequentiam declinarent.Matri intantū obediens,ut interdum faceret,quod nolebat.Nā cum illa suum diligeret sanguinem,& absq; filijs & nepotibus,uellet in fratris liberos uniuersa cōferre:ista pauperes eligebat,& tamen matri cōtraire nō poterat:monilia,& quicquid supellectilis fuit,diuitibus peritura cōcedens, magisq; uolens pecuniā perdere,quàm parentis animum contristare.Nulla eo tēpore nobilium fœminarū nouerat Romæ propositū monachorū,nec audebat propter rei nouitatem,ignominiosum, ut tunc putabatur,& uile in populis nomē assumere.Hæc ab Alexādrinis sacerdotibus,papaq; Athanasio,& postea Petro,qui persequutionē Arrianæ hæreseos declinantes,quasi ad tutissimum cōmunionis suæ portū Romā confugerant,uitā beati Antonij adhuc tunc uiuentis,monasteriorūq; in Thebaide Pachumij, & uirginum ac uiduarum didicit disciplinā.Nec erubuit profiteri,quod Christo placere cognouerat. Hanc multos post annos imitata est Sophronia & aliæ: quibus rectissime illud Ennianū aptari potest:Vtinā ne in nemore Pelio.Huiusamicitijs fruita est Paula uenerabilis.In huius cubiculo nutrita Eustochiū uirginitatis decus,ut facilis æstimatio sit:qualis magistra, ubi tales discipulæ.Rideat forsan infidelis lector,me in mulicularū laudibus immorari: qui si recordetur sanctas fœminas,comites domini saluatoris,quę ministrabant ei de sua substantia,& tres Marias stantes ante crucem,Mariāq; proprie Magdalenæ, que ob sedulitatem & ardorē fidei,turritæ nomē accepit,& prima ante Apostolos, Christū uidere meruit resurgentē:se potius superbiæ,quàm nos condemnabit ineptiarū:qui uirtutes nō sexu,sed animo iudicamus:contemptæq; nobilitatis ac diuitiarum maiorem gloriā ducimus.Vnde & Iesus Ioannem Euuangelistā amabat plurimū:qui propter generis nobilitatem,

A tatem erat notus pontifici,& Iudæorũ insidias nõ timebat:intantũ,ut Petrũ introduceret in atriũ,& staret solus apostolorũ ante crucem:matremq; saluatoris in sua reciperet,ut hæreditatem uirginis domini,uirginẽ matrẽ filius uirgo susciperet.Annis igitur plurimis sic suam transegit ætatem,ut ante se uetulã cerneret,quàm adolescentulam fuisse meminisset: laudans illud Platonicũ,qui philosophiam meditationẽ mortis esse dixit. Vnde & noster
4 Apostolus:Quotidie morior propter uestram salutem. Et dominus iuxta antiqua exemplaria:Nisi quis tulerit crucem suã quotidie,& sequutus fuerit me,nõ potest meus esse discipulus.Multoq; ante per prophetã spiritus sanctus : Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus ut oues occisionis.Et post multas ætates illa sententia:Mem̃eto semper diẽ mortis,& nunq; peccabis.Disertissimiq; præceptũ Satyrici: Viue memor lœti, fugit hora:hoc quod loquor,inde est.Sic ergo (ut dicere cœperamus) ætatẽ duxit:& uixit, ut semper se crederet esse moriturã.Sic induta est uestibus,ut meminisset sepulchri, offerẽs hostiã rationabilẽ,uiuam,placentem deo.Denicq; cum & me Romã cũ sanctis põtificibus, Paulino & Epiphanio,ecclesiastica traxisset necessitas:quorũ alter Antiochenã Syriæ,alter Salaminiam Cypri rexit ecclesiam,& uerecunde nobilium fœminarũ oculos declinarem, ita egit secundũ Apostolum,importune opportune,ut pudorẽ meũ sua superaret industria. Et quia alicuius tũc nominis esse existimabar super studio scripturarum , nunq; conuenit, quin de scripturis aliquid interrogaret:nec statim acquiesceret,sed moueret ecõtrario quæstiones:nõ ut cõtenderet:sed ut quærendo disceret earum solutiones, quas opponi posse intelligebat.Quid in illa uirtutũ,quid ingenij,quid sanctitatis , quid puritatis inuenerim, uereor dicere:ne fidẽ credulitatis excedã,et tibi maiorem dolorem incutiam,recordãti quãto bono carueris.Hoc solum dicam,quod quicquid in nobis longo fuit studio congregatum,& meditatiõe diuturna,quasi in naturã uersum,hoc illa libauit,didicit,atq; possedit: ita ut post profectionẽ nostram,si in aliquo testimonio scripturarum esset oborta conten-
B tio,ad illã iudicem pergeretur.Et quia ualde prudens erat,& nouerat illud,quod appellãt
5 philosophi τὸ πρέπον, id est,decere quod facias.Sic ad interrogata respõdebat,ut etiam sua nõ sua diceret,sed uel mea,uel cuiuslibet alterius:ut in eo ipso quod docebat , se discipulã fateretur.Sciebat em̃ dictũ ab Apostolo:Docere autẽ mulieri nõ permitto,ne uirili sexui, & interdũ sacerdotibus,de obscuris & ambiguis sciscitãtibus, facere uideretur iniuriã . In nostrũ locũ statim audiuimus te illius adhæsisse cõsortio,& nunq; ab illa ne transuersum quidẽ unguem,ut dicitur,recessisse.Eadem domo,eodẽ cubiculo usam, ut omnibus in urbe clarissima notũ fieret,& te matrẽ,& illã filiã reppperisse. Suburbanus ager uobis pro monasterio fuit,& rus electum pro solitudine.Multoq; ita uixistis tempore,ut ex imitatione uestri,conuersatione multarum gauderemus Romã factam Hierosolymã.Crebra uirginũ monasteria,monachorũ innumerabilis multitudo:ut pro frequẽtia seruientiũ deo , quod prius ignominiæ fuerat,esset postea gloriæ.Interim absẽtiã nostri mutuis solabamur alloquijs:& quod carne nõ poteramus,spiritu reddebamus.Sẽper obuiare epistolis:superare officijs,salutationibus præuenire.Non multum perdebat absẽtia,quæ iugibus sibi literis iungebatur.In hac trãquillitate,& dñi seruitute,hæretica in his prouincijs exorta tẽpestas,cuncta turbauit:& in tantã rabiem concitata est,ut nec sibi,nec ulli bonorũ parceret.Et quasi parũ esset,hic uniuersa mouisse,nauem plenam blasphemiarũ Romano intulit portui.Inuenitq; protinus patella operculũ,& Romanæ fidei purissimum fontẽ,cœno lutosa permiscuere uestigia.Nec mirũ si in plateis & in foro rerum uenaliũ , fictus ariolus
6 stultorũ uerberet nares,& obtorto fuste dentes mordentium quatiat:cum uenenata spurcaq; doctrina Romæ inuenerit quos induceret. Tunc librorũ περὶ ἀρχῶν infamis interpretatio:tunc discipulus ὄλβιος, uere nominis sui,si in talẽ magistrum nõ impegisset. Tunc nostrorum διάπυρος contradictio,& pharisæorum turbata est schola. Tunc sancta Marcella, quæ diu cohibuerat,ne per æmulationẽ quippiã facere uideretur,postq; sensit fidem apo

I stolico

C ſtolico ore laudatã,in pleriſq; uiolari,ita ut ſacerdotes quoq;,et nõnullos monachorũ,ma
ximeq; ſeculi homines,in aſſenſum ſui traheret:ac ſimplicitati illuderet epiſcopi, q de ſuo
ingenio cæteros æſtimabat:publice reſtitit,malens deo placere,quàm hominibus.Laudat
ſaluator in Euãgelio uillicum iniquitatis,quod cõtra dominũ quidem fraudulenter : atta-
men pro ſe prudẽter fecerit.Cernẽtes hæretici de parua ſcintilla maxima incẽdia cõcitari:
7 & ſuppoſitam dudum flammã,iã ad culmina perueniſſe:nec poſſe latere,quod multos de
ceperat,petunt & impetrant eccleſiaſticas epiſtolas:ut cõmunicantes eccleſiæ,diſceſſiſſe ui
derentur.Non multũ tẽpus in medio,ſuccedit in pontificatũ uir inſignis Anaſtaſius, quẽ
diu Roma habere nõ meruit,ne orbis caput ſub tali epiſcopo truncaretur.Imò idcirco ra-
ptus atq; tranſlatus eſt,ne ſemel latam ſententiã,precibus ſuis flectere conaretur.Dicente
domino ad Hieremiã:Ne oraueris pro populo iſto,neq; depreceris in bonũ.Quia ſi ieiu-
nauerint,nõ exaudiam preces eorũ.Et ſi holocauſta & uictimas obtulerint,non ſuſcipiam
eas.In gladio enim & fame & peſtilẽtia ego conſumã eos.Dicas,quid hæc ad laudẽ Mar-
cellæ?Dãnationis hæreticorũ hæc fuit principiũ:dum adducit teſtes,qui prius ab eis eru-
diti,& poſtea ab hæretico fuerãt errore correpti:dum oſtẽdit multitudinem deceptorum,
dum impia περὶ ἀρχῶν ingerit uolumina, quæ emẽdata manu ſcorpij monſtrabantur : dum
acciti frequẽtibus literis hæretici,ut ſe defenderent,uenire non ſunt auſi:tantaq; uis cõſciẽ
tiæ fuit,ut abſentes damnari,quàm præſentes coargui maluerint.Huius tam glorioſæ ui-
ctoriæ origo Marcella eſt:tuq; caput horũ & cauſa bonorũ,ſcis me uera narrare: quæ no
ſti,uix de multis pauca me dicere,ne legẽti faſtidiũ faciat odioſa replicatio,& uidear apud
maleuolos ſub occaſione laudis alterius ſtomachum meũ digerere . Pergã ad reliqua. De
Occidẽtis partibus ad Orientẽ turbo trãſgreſſus, minitabat plurimis magna naufragia.
Tunc impletum eſt:Putas ueniens filius hominis fidẽ inueniet ſuper terram? Refrigerata
charitate multorũ,pauci qui amabant fidei ueritatẽ:noſtro lateri iungebantur,quorũ pu-
D blice petebatur caput:cõtra quos opes omnes parabantur,ita ut Barnabas quoq; ducere
tur in illam ſimulationẽ,imò apertũ parricidium:quod non uiribus,ſed uoluntate cõmi-
ſit.Et ecce uniuerſa tẽpeſtas domino flãte deleta eſt,expletũq; uaticiniũ prophetale:Aufe-
res ſpiritũ eorũ & deficient,& in puluerem ſuũ reuertentur.In illa die peribunt omnes co-
gitationes eorũ.Et illud Euangelicũ:Stulte,hac nocte auferetur anima tua à te:quæ autem
præparaſti,cuius erũt?Dũ hæc agũtur in Iebus,terribilis de Occidẽte rumor afflertur,ob-
ſideri Romã,& auro ſalutẽ ciuiũ redimi:ſpoliatoſq; rurſum circũdari,ut poſt ſubſtantiã,
uitam quoq; perderẽt.Hæret uox,& ſingultus intercipiũt uerba dictantis. Capitur urbs,
quæ totũ cepit orbẽ:imò famc perit anteq; gladio,& uix pauci qui caperẽtur inuẽti ſunt.
Ad nefandos cibos erupit eſurientiũ rabies,& ſua inuicẽ mẽbra laniarunt,dum mater nõ
parcit lactenti infantiæ:& recipit utero,quẽ paulò ante effuderat.Nocte Moab capta eſt,
nocte cecidit murus eius.Deus,uenerũt gẽtes in hæreditatẽ tuã:polluerũt templũ ſanctũ
tuũ.Poſuerũt Hieruſalẽ in pomorũ cuſtodiã:poſuerũt cadauera ſanctorum tuorum eſcas uola
tilibus cœli,carnes ſanctorum tuorũ beſtijs terræ.Effuderũt ſanguinẽ eorũ ſicut aquã in
circumitu Hieruſalẽ,& non erat qui ſepeliret. Quis cladem illius noctis,quis funera fan
do Explicet,aut poſſet lachrymis æquare dolorẽ? Vrbs antiqua ruit,multos domina-
ta per annos, Plurima perq; uias ſpargũtur inertia paſſim Corpora,perq; domos,&
plurima mortis imago.Cũ interim,ut in tãta cõfuſione rerũ, Marcellæ quoq; domũ cru-
entus uictor ingredit.Sit mihi fas audita loqui, imò à ſanctis uiris uiſa narrare : qui inter-
fuere præſentes,qui te dicũt in periculo quoq; ei fuiſſe ſociatã.Intrepido uultu excepiſſe di
citur introgreſſos.Cũq; poſceretur aurũ & defoſſas opes,uili excuſaret tunica,nõ tamẽ fe
cit fidem uoluntariæ paupertatis.Cæſam fuſtibus flagelliſq;,aiunt non ſenſiſſe tormẽta:
ſed hoc lachrymis,hoc pedibus eorũ proſtratam egiſſe,ne te à ſuo cõſortio ſepararent : ne
ſuſtineret adoleſcẽtia,quod ſenilis ætas timere nõ poterat. Chriſtus dura corda molliuit,
& inter

A &c inter cruentos gladios inuenit locum pietas. Cumq; &c illam &c te ad apostoli Pauli basilicam barbari deduxissent, ut uel salutem uobis ostenderent, uel sepulchrum: in tantam lætitiam dicitur erupisse, ut gratias ageret deo, quod te integrā sibi reseruasset: quod pauperem illam non fecisset captiuitas, sed inuenisset: quod egeret quotidiano cibo: quod saturata Christo, nō sentiret esuriem: quod &c uoce &c opere loqueretur: Nuda exiui de utero matris meæ, nuda &c redeam. Sicut domino uisum est, ita &c factum est: Sit nomen domini benedictū. Post aliquot dies, sano, integro, uegetoq; corpusculo obdormiuit in domino: &c te paupertatulæ suæ, imò per te pauperes reliquit hæredes, claudens oculos in manibus tuis, reddens spiritum in tuis osculis, dum inter lachrymas tuas illa rideret conscientia uitæ bonæ, &c præmijs futurorū. Hæc tibi Marcella uenerabilis, &c tibi Principia filia, una &c breui lucubratione dictaui, non eloquij uenustate, sed uoluntate in uos animi gratissimi, &c deo &c legentibus placere desiderans.

SCHOLIA

1 HOrtaris sponte currentem.) Prouerbialiter dictū est, ubi quis eum incitat, qui satis ardet sua sponte. Addit se dolere, quod incitetur tantopere, quasi grauatim alioqui facturus. Stemmata per consules.) Stemmata sunt insignia nobilium, imagines, statuæ, coronæ. Erat hæc ex proconsulibus &c prætorio præfectis progenita. Suasq; longæuus.) Id est, senex. Hac spe complures puellæ nubunt senibus, ut illis extinctis, nubāt iam diuites cui uelint. Maritū quærerē.) Quasi senex non sit maritus, quippe nō idoneus gignendis liberis. Orbis populus fuit.) Quod nulla illic non esset prouincia. Palmaq; uitiorum.) Id est, nusq; plura uitia. Malignitatis &c infamiæ.) Malignitas opponitur candori, cum sinistre &c inique interpretamur. Infamiā posuit pro infamatione, hoc est, illata famæ nota. Rubri maris.) Nam illic potissimū nascuntur margarita, quæ grana uocat ob similitudinem, quod in conchis ceu grana reperiantur. Sic &c Horatius baccas uocat, nisi fortè pro granis, mauis germina. Fragrare musco mure.) Hūc aliàs peregrinum murem uocat, cuius odor &c hodie in delitijs est. Quidā habebant murice, sed mendose. Legēdum arbitror, uel musco, uel mure. Nā muscus Græcis paruū murem significat, μυσκος à μῦς. Quod si probas musco mure: mure addidit, ne de
2 musco acciperemus adhærente saxis &c arboribus. Non membra nudaret.) De multicijs sentit: quæ
B quoniam pellucebant, non tegebant corpus, sed lasciuius ostentabant. Et ipsas graues.) Nō quaslibet uiduas, sed probatæ uitæ: quod multæ essent, cum quibus nō esset tutum habere consuetudinē ei, quæ decreuisset caste uiuere. Pugnat contra tineas.) Quippe quæ in scrinijs tātum habeat uestium sericarum, ut uix possit à tineis defendere. Et uile in populis.) Vile contemptum dixit, præsertim in populis, hoc est, Romæ, in maxima totius orbis frequentia. Nonnulli codices pro uile, habebāt uelatæ, sed uile magis placet. Illud Ennianum aptari potest.) Significat molestiam quam attulerunt Origenistæ. Est autē initium carminis Enniani ex tragœdia Medea: in quo Medeæ optat pedisequa, ut nūq; uenissent in Colchidem argonautæ. Vsurpatur aliquoties à Cicerone, ueluti prouerbiale, quoties sentit originem mali, hinc aut hinc profectam. Carmen integrum sic habet: Vtinam ne in nemore Pelio securibus cæsæ Cecidissent abiegnæ ad terrā trabes, Neúe inde nauis inchoandæ exordium Cœpisset, quæ nunc nominatur Argo, &c. Porrò uersus hos ob id adduxit, quod hæresis ea uenerit in Italiā ab ultramarinis regionibus: sicuti testatur alibi. A qua non fuit alienus Ruffinus. Nauim igitur eam, quæ aduexerat hæreticos, confert cum Argo naui, quæ aduexerat argonautas in perniciem Medeæ.
3 Turritæ nomen accepit.) Magdalum enim Hebræis turris dicitur. Magdalene, turrita siue munita. In sua reciperet.) Sic erat scriptum in uetustis &c minus deprauatis exemplaribus: atq; ita legunt Græci, εἰς τὰ ἴδια, id est, in propria: quasi dicas, in numerum rerū suarum. Quanq; ad sensum nō admodum refert, suā legas, an sua. Meditationem mortis.) Nam mors abducit animam à corpore, &c philosophia abducit animū à rebus corporeis ac sensibilibus, ad intelligibilia &c æterna. Vnde fit, ut animus philosophi assuetus abesse à corporeis rebus &c affectibus, non admodum inuitus auellatur à corpore, cum mors aduenerit. Quod Christiani quoq; uocant cōmori Christo. Quotidie morior pro uestra salute.) In epistola ad Corinthios 1. cap. 15. Ex Græcorum scholijs apparet hunc locum bifariam legi: νὴ τὴν ἡμετέραν καύχησιν, id est, per nostram gloriā, ut intelligas Paulum iurare per suam gloriā, qua gloriabatur in prædicatione Euangelij. Et, διὰ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, id est, propter uestram gloriam: hoc est, ut possitis gloriari de Christo, quod illius sitis &c uos. Hieronymus uidetur pro καύχησιν legere σωτηρίαν.
4 Porrò noster Apostolus dixit propter Platonem ethnicum, quē modo citauerat. Et dominus iuxta antiqua exemplaria.) In hoc loco nulla uarietas est in exemplaribus, nisi quod Lucas addit, quotidie. Vnde conijcio hæc uerba, iuxta antiqua exemplaria, referenda esse ad locum Pauli, ut legamus ad hūc modū: quotidie morior pro uestra salute, iuxta antiqua exēplaria: Et dominus &c. Nisi forte lector

C aliquis uidēs aliter citari à Hieronymo, quàm uulgata habeat æditio, addidit in marginali spatio, iuxta
antiqua exemplaria: eaq; uerba post scriba parum attentus, in contextū retulit. Disertissimiq; præ-
ceptum Satyrici.) Nempe Persij, quo uidetur impendiò delectatus Hieronymus. Offerens hostiam
rationabilem.) Quod immolaret seipsam, ueluti nō pecudē brutam, sed uictimā rationalem λογικήν, ut
admonuimus aliàs. Quasi in naturam uersum.) Aristoteles scripsit assuetudinem, uelut alteram esse
naturam. Hoc soli contigit Hieronymo, ut diuinas scripturas penitus imbiberet & inculcaret. Cæteri
fere Latini scribendo didicerunt. Libauit, didicit.) Mire seruauit gradus. Libamus degustātes: disci-
5 mus, quod iam probauimus: possidemus, quod memoriæ infiximus. Quod appellant philosophi τὸ
πρέπον.) Id est, decens siue decorum. Est autē caput artis, ut inquit Fabius, decere quod facias. Sunt enim
quædam eiusmodi, ut neminem deceant, nisi certum hominem: ut elegāter docet Quintilianus cap. de
pronunciatione. Ne transuersum quidē unguē.) Id est, ne minimo quidē spatio: qđ alijs uerbis dicūt,
pedē latū, & unguē latū. Rus electū.) Non quoduis rus, sed electū: quod maxime semotum esset ab
hominum frequētia. Ab huiusmodi secessibus omnia ferè monasteria nata sunt. Obuiare epistolis.)
Obuiare, pro obuiabat, ἐνάλλαξις est, ut sit modus uerbi pro modo. Aut obuiare solet, ut sit eclipsis.
In tanta trāquillitate.) Hic aperit, quod paulò superius dixit opertius, utinam ne in nemore Pelio.
Nauim plenam blasphemiarum.) Prouerbialiter dictum est. Sic enim Homerus Iliados τ. ἐστὶ γὰρ
ἀμφοτέροισιν ὀνείδεα μυθήσασθαι, πολλὰ μάλ᾽ οὐδ᾽ ἂν νηῦς ἑκατόζυγος ἄχθος ἄροιτο. Lucianus simili figura dixit, ὅλας
ἁμάξας βλασφημιῶν. id est, tota plaustra conuiciorum. Nam id Græce sonat βλασφημία. Protinus patel-
la operculum.) Et hoc prouerbium est, quod alibi sic extulit: Dignum patella cooperculum, cum disci
pulus contingit dignus præceptori: cuiusmodi est & illud: Similes habent labra lactucas. Verberet
6 nares.) Circulatores & scurræ circumforanei, fingunt inspecta manu se diuinaturos: deinde non ob-
seruanti & alibi intento, pugnum in nares impingunt, atq; ita risum mouent populo. Et obtorto fu
ste.) Iubebat ut quispiam fustem morderet, uelut & hoc ad diuinationē pertineret: deinde intorquebat
apprehensum dentibus, non sine magno malo tenentis. Librorum περὶ ἀρχῶν.) Id est, de principijs.
Nam hic titulus eius libri, quem ab Origene scriptum uerterat Ruffinus. Hic palàm ostendit se de
Ruffino & illius factionis cæteris loqui. Tunc discipulus ὄλβιος.) Id est, beatus. Notat, nescio quem:
ipsum, opinor Ruffinum, qui in eam hæresim inductus est à magistro quopiam. Vnde subijcit, uere sui
nominis, id est, uere beatus, nisi incidisset in magistrum hæreticum. Siquidē impegisset dixit, pro incidis-
set. Tunc nostrorum διαλόγων contradictio.) Quidam codices ita scriptum habebāt, quæ uox nihil ad
D hunc locum facit. Fortasse legendum, nostrorum διαλλαγῶν contradictio. Diallage conciliatio est, siue
amicitia, seu fœdus: ut intelligas Hieronymum nō agnouisse amicum aut collegam Ruffinum: sic enim
ille uocabat hunc, posteaq; sensisset eum cum hæreticis conspirasse. In nonnullis erat διδακτικῶν, quod
epitheton Paulus tribuit episcopis, ob docendi munus. Idq; mihi quoq; maxime probatur, præsertim
cum sequatur protinus, pharisæorum schola. Iam ad culmina.) Clanculum supponitur ignis: deinde
7 paulatim inualescens, occupat summa tecta, quæ culmina uocat. Quem diu Roma habere non me-
ruit.) Sedit enim tres annos & dies pauculos, cui successit Innocentius, eius nominis primus, ad quē scri
bit & aliàs. Ne orbis caput.) Romā intelligit, quæ sub Innocētio capta ac direpta fuit. Quæ emē
data manu scorpij.) Ruffinum intelligit, propter latens uenenum. Nam scorpius ui nocere nō potest,
sed obrepit: & cætero corpore innoxius, in cauda gerit uenenum. Huiusmodi fuit illorum doctrina, si-
cuti clarius narrat in epitaphio Paulæ. Cæterū emendata dixit εἰρωνικῶς. cum manus emendatoris esset
scorpius, hoc est, uenenum. Caput horum & causa bonorū.) Intexuit hemistichiū Maronis, mutata
uocula malorum, in bonorum. Vt Barnabas quoq;.) Habes in epistola ad Galatas capite secundo,
de simulatione Petri, cui Barnabas quoq; assensus est, resistente Paulo. Innuit Ruffinum prius amicū.
Dum hæc aguntur in Iebus.) Iebus est Hierusalē, eadem Salem, Solyma, & Helia. Nocte Moab ca
pta est.) Verba sunt Esaiæ capite decimoquinto: Quia nocte uastata est Ar, Moab cōticuit. Est autem
Moab ciuitas Arabiæ, sic olim dicta ab uno filiorum Lot, postea mutatum est nomen Areopoli. Idem
est uocabulum totius prouinciæ Moabiticæ: uerum ipsa ciuitas nomen hoc ceu propriū possedit, dicta
רַבַּת מוֹאָב rabba Moab, id est, grandis Moab. Quis cladem illius noctis.) Versus sunt Maronis ex
secundo Aeneidos, cuius & illud hemistichium: Sit mihi fas audita loqui.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Paula & Eustochium, quæ iam demigrarant in Bethlehem, his literis adhortantur Marcellam, nobilem fœminam, ut Roma, quam Babylonē uocant, relicta, ad loca sancta sese cōferat, fruitura tot Christi monumentis. Stilus palàm indicat, mulieres in hac epistola diui Hieronymi opera usas fuisse.

PAVLA ET EVSTOCHIVM MARCELLAE ut commigret Bethlehem.

MEnsuram charitas non habet, & impatientia nescit modum, & desiderium non sustinet. Vnde & nos oblitæ uirium nostrarū, & nō quid possumus, sed quid

A uelimus tantum cogitãtes,magistram cupimus docere discipulæ: & ut est uulgare prouer
1 bium: Sus artium repertricem. Tu quæ primã scintillam nostro fomiti subiecisti,quæ ad
hoc studiũ nos & sermone hortata es & exemplo,& quasi gallina cõgregasti sub alas pul-
los tuos:nunc nos libere absq; matre uolitare pateris,& accipitris pauere formidinẽ,& ad
omnem umbram præteruolantiũ auiũ formidare. Igitur quod solũ absentes facere possu-
mus,querulas fundimus preces:& desideriũ nostrũ non tam fletibus,ꝗ̃ eiulatibus conte-
stamur,ut Marcellam nostrã nobis reddas,& illã mitem,illam suauem, illam omni melle
& dulcedine dulciorẽ:non patiaris apud eas esse rigidam,& tristem rugare frontem,quas
affabilitate sua ad simile uitæ studiũ prouocauit. Certe si sunt meliora quæ poscimus,non
est impudens desideriũ. Si cunctæ scripturarum uoces nostræ sententiæ cõgruunt,nõ faci
mus audacter,ad ea te prouocantes,ad quæ tu nos sæpissime cohortata es. Prima dei uox
ad Abraham:Exi,inquit,de terra tua,& de cognatione tua,& uade in terrã quã monstra-
uero tibi. Iubetur patriarchæ,ad quẽ primũ de Christo facta est repromissio: ut relinquat
Chaldæos:relinquat cõfusionis urbẽ,& Rohoboth,id est,latitudinẽ eius: relinquat cam-
pum Sennaar,in quo superbiæ usq; ad cœlũ erecta turris est: & post fluctus huius seculi,
post flumina super quæ sederunt sancti,& fleuerunt cũ recordarẽtur Sion,post gurgitem
grauem Cobar:de quo Ezechiel capillo uerticis subleuatus,Hierusalẽ usq; transfertur:ha
bitet terrã repromissionis,quæ non rigatur ut Aegyptus deorsum,sed desursum:nec facit
holera languentiũ cibos,sed temporaneũ & serotinũ de cœlo expectat imbrem. Hæc terra
mõtuosa,& in sublimi sita:quantũ à delitijs seculi uacat, tãto maiores habet delitias spũs.
Deniq; & Maria mater domini,postq; ad eã angeli facta est promissio,& uterum suũ intel
lexit esse domum filij dei:derelictis campestribus,ad montana perrexit. De hac urbe,allo-
2 phylo quondã hoste superato,& diabolicæ percussa frontis audacia, postq; ille in faciem
B corruit,exultantium animarũ turba processit:& cõcinens chorus decẽ milium, Dauid no
stri uictoriam prædicauit. In hac angelus gladiũ tenens,& totam impietatis deuastans ur-
bem,in Orne Iebusæorum regis area templũ domini designauit:iam tunc significãs eccle-
siam Christi,non in Israël,sed in gentibus consurgentẽ. Recurre ad Genesim, & Melchise
dec regem Salem,huius principẽ inuenies ciuitatis:qui iam tunc in typo Christi panem &
uinum obtulit,& mysterium Christianũ in saluatoris sanguine & corpore dedicauit. Taci
ta forsitan mente reprehendes,cur nõ sequamur ordinem scripturarum, sed passim: & ut
quicq; obuiã uenerit,turbidus sermo perstringat. Et in principio testatæ sumus, dilectio-
nem ordinem non habere,& impatientiã nescire mensuram. Vnde & in Canticocanticorũ
quasi difficile præcipitur: Ordinate in me charitatẽ,& nunc eadem dicimus: nos nõ igno-
ratione,sed affectu labi. Deniq; ut multo ordinatius aliquid proferamus,antiquiora repe-
tenda sunt. In hac urbe,imò in hoc tunc loco,& habitasse dicitur, & mortuus esse Adam.
Vnde & locus in quo crucifixus est dñs noster,caluaria appellatur: scilicet quod ibi sit an-
tiqui hominis caluaria cõdita:ut secundus Adam,& sanguis Christi de cruce stillans: pri-
mi Adam & iacentis protoplasti peccata dilueret. Et tunc sermo ille Apostoli cõpleretur:
Excitare q dormis,& exurge à mortuis,& illuminabit te Christus. Quãtos hæc urbs pro-
phetas,quantos emiserit sanctos uiros,longũ est recensere. Totũ mysterium nostrũ istius
prouinciæ urbisq; uernaculũ est. In tribus nominibus trinitatis demonstrat fidem. Iebus,
3 Salem:& Hierusalẽ appellatur. Primũ nomẽ calcata,secundũ pax, tertiũ uisio pacis. Pau-
latim quippe peruenimus ad finẽ,& post conculcationẽ ad pacis uisionẽ erigimur:ex quo
Solomon,id est,pacificus,in ea natus est,& factus est in pace locus eius. Et in figura Chri-
sti,sub etymologia urbis,dominus dominantiũ,& rex regum nomen accepit. Quid refere
mus de Dauid & tota ꝓgenie eius,quæ in hac ciuitate regnauit? Quãto em̃ Iudæa cæteris
prouincijs,tanto hæc urbs cuncta sublimior est Iudæa. Et (ut coactius disseramus) totius
prouinciæ gloria metropoli uindicat:& quicquid in mẽbris laudis est, omne referẽ ad ca-

 put.

C put. Iamdudum te cupientē in uerba prorumpere, ipsi literarū apices sentiunt, & uenientē contra, charta intelligit quæstionē. Respondebis quippe, & dices hoc olim fuisse, quando dilexit dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob, & fuerunt fundamenta eius in montibus sanctis: licet & hæc possint altius interpretari. Postquàm uero consurgentis domini uox illa pertonuit: Relinquetur uobis domus uestra deserta: & ruinam eius flebiliter prophetauit, dicens: Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt: quoties uolui cōgregare filios tuos, sicut gallina cōgregat pullos suos sub alis, & noluisti. Ecce dimittetur uobis domus uestra deserta, & postquàm uelum templi scissum est, & circundata ab exercitu Hierusalem, & dominico cruore uiolata, tūc ab ea angelorum præsidia & Christi gratiam recessisse. Deniq; etiam Iosephum, qui uernaculus scriptor est Iudæorum, asserere: illo tempore quo crucifixus est dominus, ex adytis templi uirtutum cœlestium erupisse uoces, dicentium: Transmigremus ex his sedibus. Ex quibus & alijs apparere, ubi abundauit gratia, ibi superabundasse peccatum: & postq; audierunt apostoli: Euntes docete omnes gentes. Et ipsi apostoli dixerunt: Oportebat quidem uobis primum annunciare uerbum dei: quoniam autem noluistis, ecce transimus ad gentes: tūc omne sacramentum Iudææ, & antiquā dei familiaritatem per apostolos in nationes fuisse translatam. Valida quidē quæstio, & quæ posset etiā eos qui scripturarum aliquid attigerunt, cōcutere, sed perfacile soluitur. Nunq; eam fleret dominus corruentē, nisi diligeret. Fleuit & Lazarum, quia amabat eū. Et hoc tamen prima fronte cognoscito, non loci, sed hominum fuisse peccatū. Verum quia interfectio populi captiuitas ciuitatis est, propterea urbem deletam, ut populus puniretur: ideo templū subrutum, ut typicæ historiæ tollerentur. Cæterum quantū ad locū pertinet, per profectus temporū multo nunc angustior est, quàm ante fuit. Venerabantur quondā Iudæi sancta sanctorū, quia ibi erāt Cherubim, &

D propiciatorium, & arca testamenti, manna, uirga Aaron, & altare aureum. Nónne tibi uenerabilius uidetur sepulchrum domini? Quod quotiescunq; ingredimur, toties iacere in syndone cernimus saluatorē: & paululum ibidem cōmorantes, rursum uidemus angelum sedere ad pedes eius, & ad caput sudarium cōuolutum. Cuius sepulchri gloria, multo antequ; excideretur à Ioseph, scimus Esaiæ uaticinio prophetatum, dicētis: Et erit requies eius honor: quod scilicet sepulturæ domini locus esset ab omnibus honorādus. Sed dicis, quomodo in Apocalypsi Ioannis legimus: Et occidet illos (haud dubiū quin prophetas) bestia quæ ascendit ex abysso, & corpora eorū iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ uocatur spiritualiter Sodoma & Aegyptus, ubi & dominus eorū crucifixus est. Sic enim ait: Ciuitas magna, in qua crucifixus est dominus, nulla est alia nisi Hierusalem. Vbi aūt crucifixus est dominus, spiritualiter Sodoma appellatur & Aegyptus. Ergo Hierusalē Sodoma est & Aegyptus, in qua crucifixus est dominus. Primū te scire uolumus, omnē sanctā scripturam non posse sibi esse contrariā, & maxime unum aduersum se non discrepare librū: & ut plus adijciamus, eundem eiusdemq; libri locum in Apocalypsi, de qua nunc testimonium protulisti. Ante decē circiter uersiculos scribitur: Surge & metire templū dei, & altare, & adorantes in eo. Atrium autē quod est foris templum, ejice foras, & ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus: & ciuitatem sanctam calcabunt mēsibus quadragintaduobus. Si enim Apocalypsis multò post passionē domini scripta est à Ioanne, & in ea Hierusalem sancta ciuitas appellatur, quomodo rursum spiritualiter Sodoma uocatur & Aegyptus? Nec statim potes dicere, sanctam dici Hierusalem cœlestem quæ futura est, & Sodomam quæ corruit appellari: quia de futura dicit, quod bestia quæ ascensura est de abysso, faciet aduersus duos prophetas bellū, & uincet illos & occidet, & corpora eorum iacebūt in platea ciuitatis magnæ. De qua ciuitate & in fine eiusdē libri scribitur: Et ciuitas in quadro posita est, & longitudo eius & latitudo tāta est, quanta & altitudo: & mēsus est ciuitatem de arundine aurea, per stadia duodecim milia. Longitudo & latitudo & altitudo eius æqualia

A æqualia sunt. Et mensus est muros eius centum quadragintaquatuor cubitorũ mẽsura hominis, quæ est angeli. Et erat structura muri eius ex lapide Iaspide. Ipsa uero ciuitas auro mundo &c. Vbi quadrũ est, ibi nec longitudo, nec latitudo appellari potest. Et quæ est ista mensura, ut tanta sit longitudo & latitudo, quãta altitudo eius, & muri de lapide Iaspide: et tota ciuitas de auro mundo, & fundamẽta & plateæ eius de lapidibus preciosis, & duodecim portæ fulgẽtes margaritis? Cũ ergo hæc nõ possint carnaliter accipi (absurdũ quippe est, per duodecim milia stadiorũ tantam ciuitatis lõgitudinem & latitudinem, quantam & altitudinem prædicari) spiritualiter intelligẽda sunt singula: & ciuitas magna, quã uidelicet prius ædificauit Cain, & nominauit eam ex uocabulo filij sui, hic mũdus intelligendus est, quem accusator fratrum suorum diabolus & fratricida Cain, periturus extruxit uitijs, sceleribus cõdidit, iniquitate compleuit: quæ spiritualiter appellatur Sodoma & Aegyptus. De qua Sodoma scribitur: Restituetur Sodoma in antiquum: quod scilicet ita restituendus sit mundus, ut ante fuit. Nec enim possumus credere rursum ædificandã Sodomã & cæteras, Gomorram scilicet & Adamã & Seboim, sed in perpetuos cineres relinquẽdas. Aegyptum autem nunq̃ pro Hierusalẽ legimus, sed semper pro hoc mundo. Et quia longũ est de scripturis innumerabilia exempla cõgerere, unum testimoniũ proferamus, ubi manifestissime mundus hic Aegyptus appellatur. In epistola canonica Iudas apostoli frater Iacobi scribit, dicens: Commonere autẽ uos uolo, sciẽtes semel omnia, quoniam Iesus populum de terra Aegypti saluans, secundo eos qui non crediderunt perdidit. Et ne putares de Iesu dici filio Naue, statim sequitur: Angelos uero qui nõ seruauerũt suum principatum, sed dereliquerunt suũ domiciliũ, in iudiciũ magni diei uinculis æternis sub caligine reseruauit. Et ut credas ubicunq̃ simul Aegyptus & Sodoma & Gomorra nominantur, nõ loca, sed mũdum hunc interpretari, statim subiũgit exemplum: Sicut Sodoma & Gomorra & finitimæ ciuitates,

B simili modo fornicatæ: & abeuntes post carnẽ alterã, factæ sunt exẽplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Et quid necesse est plura conquirere, cũ post passionẽ & resurrectionem domini Matthæus euãgelista cõmemoret: Et petræ scissæ sunt, & sepulchra aperta, & plurima corpora dormientiũ sanctorũ surrexerunt: & egrediẽtes de sepulchris post resurrectionem suam, ingressi sunt sanctam ciuitatẽ, & apparuerũt multis. Nec statim Hierosolyma cœlestis, sicut pleriq̃ ridicule arbitrantur, in hoc loco intelligitur, cũ signum nullum esse potuerit apud homines dñi resurgentis, si corpora sanctorũ in cœlesti Hierusalem uisa sunt. Cum ergo & euangelistæ, & omnes scripturæ Hierosolymã sanctam nominent ciuitatem: & psalmista præcipiat, ut adoremus in loco, ubi steterunt pedes eius, ne patiaris eam appellari Sodomam & Aegyptum, per quam dñs iurare uetat, quia sit ciuitas magni regis. Maledictam terram nominant, quòd cruorem dñi hauserit. Et quomodo benedicta loca putãt, in quibus Petrus & Paulus Christiani exercitus duces, sanguinẽ fudere ꝑ Christo? Si seruorum & hominum gloriosa professio est, cur dñi & dei non sit gloriosa cõfessio? Et martyrum ubiq̃ sepulchra ueneramur, & sanctam fauillam oculis apponẽtes, si liceat, etiã ore contingimus: & monumentũ in quo dominus cõditus est, quidam existimant negligẽdum? Si nobis nõ credimus, credamus saltẽ diabolo & angelis eius: qui quotiescunq̃ ante illud de obsessis corporibus expelluntur, quasi in cõspectu tribunalis Christi stantes cõtremiscunt, rugiunt, & se dolent crucifixisse, quẽ timeant. Si post passionẽ Christi (ut scelerata uox concrepat) hic detestabilis locus est: quid sibi uoluit Paulus Hierosolymã festinare, ut ibi faceret Pentecosten? Qui retinẽtibus se locutus est, dicẽs: Quid facitis flẽtes & cõturbãtes cor meũ? Ego enim non solum ligari, sed & mori in Hierusalẽ paratus sum pro nomine dñi Iesu. Quid cæteri sancti & illustres uiri, quorũ uota & oblationes post prædicationem Christi ad fratres, qui erãt Hierosolymis, deferebantur? Longũ est nunc ab ascensu domini usq̃ ad præsentem diem per singulas ætates currere, qui episcoporum, qui martyrum, qui eloquentium in doctrina ecclesiastica uirorum uenerint Hierosolymam, putantes minus se

C religionis, minus habere sciētiæ: nec summam (ut dicitur) manum accepisse uirtutum, nisi in illis Christum adorassent locis, de quibus primum Euangeliū de patibulo coruscauerat. Certe etiam si præclarus orator, reprehendēdum nescio quem putat, quod literas Græcas non Athenis, sed Lilybæi: Latinas non Romæ, sed in Sicilia didicerat: quod uidelicet una quæque prouincia habeat aliquid proprium, quod alia æque habere nō possit, cur nos putamus absque Athenis nostris quenquam ad studiorum fastigia peruenisse? Nec hoc dicimus, quod renuamus regnum dei intra nos esse, & sanctos uiros etiā esse in cæteris regionibus, sed quo hoc asseramus, uel maxime eos qui in toto orbe sunt primi, huc pariter cōgregari: ad quæ nos loca nō ut primi, sed ut extremi uenimus, ut primos in eis omniū gentium cerneremus. Certe flos quidam & preciosissimus lapis inter ecclesiastica ornamēta, monachorum & uirginū chorus est. Quicūque in Gallia fuerit primus, huc properat. Diuisus ab orbe nostro Britannus, si in religione processerit, occiduo sole dimisso, quærit locū fama sibi tātum & scripturarū relatiōe cognitū. Quid referamus Armenios, quid Persas, quid Indiæ, quid Aethiopum populos, ipsamque iuxta Aegyptum, fertilem monachorum, Pontum, & Cappadociam, Syriam Cœlen, & Mesopotamiam, cunctaque Oriētis examina? Quæ iuxta saluatoris eloquiū, dicētis: Vbicunque fuerit corpus, illuc cōgregabuntur aquilæ: cōcurrūt ad hæc loca, & diuersarum nobis uirtutum specimen ostendunt. Vox quidem dissona, sed una religio. Tot penè psallētium chori, quot gētium diuersitates. Inter hæc, quæ uel prima in Christianis uirtus est, nihil arrogāt sibi de cōtinentia supercilij. Humilitatis inter omnes contentio est. Quicūque nouissimus fuerit, hic primus putatur. In ueste nulla discretio, nulla admiratio. Vtcunque placuerit incedere, nec detractionis est, nec laudis. Ieiunia quoque neminem subleuant, nec defertur inediæ, nec moderata saturitas cōdemnatur. Suo domino stat

D unusquisque aut cadit. Nemo iudicat alterum, ne à domino iudicetur. Et quod in plerisque prouincijs familiare est, ut genuino dente se lacerent, hic penitus nō habetur. Procul luxuria, procul uoluptas: tanta in ipsa urbe orationum loca, ut ad ea peragranda dies sufficere non possit. Verum ut ad uillulam Christi & Mariæ diuersorium ueniamus (plus enim laudat unusquisque quod possidet) quo sermone, qua uoce speluncā tibi possumus saluatoris exponere? Et illud præsepe, in quo infantulus uagijt, silentio magis, quàm infimo sermone honorādum est. Vbi sunt latæ porticus? Vbi aurata laquearia? Vbi domus miserorū pœnis, & damnatorum labore uestitæ? Vbi instar palatij opibus priuatorū extructæ basilicæ, ut uile corpusculū hominis preciosius inambulet, & quasi mundo quicquam possit esse ornatius, tecta magis sua uelint aspicere, quàm cœlum? Ecce in hoc paruo terræ foramine, cœlorum conditor natus est: hic inuolutus pānis, hic uisus à pastoribus, hic demōstratus à stella, hic adoratus à Magis. Et hic puto locus sanctior est Tarpeia rupe, quæ de cœlo sæpius fulminata ostendit, quod dn̄o displiceret. Lege Apocalypsim Ioannis, & quid de muliere purpurata, & scripta in eius fronte blasphemia, septē montibus, aquis multis, & Babylonis cantetur exitu, contuere. Exite, inquit dn̄s, de illa populus meus, & ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis. Fugite de medio Babylonis, & saluate unusquisque animam suam. Cecidit enim, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmonū, & custodia spiritus immūdi. Est quidem ibi sancta ecclesia, sunt trophea apostolorū & martyrum: est Christi uera cōfessio, est ab Apostolo prædicata fides, & gentilitate calcata, in sublime se quotidie erigens uocabulū Christianū, sed ipsa ambitio, potentia, magnitudo urbis, uideri & uidere, salutari & salutare, laudare & detrahere, uel audire uel proloqui: & tantā frequētiam hominū saltē inuitū uidere à proposito monachorū & quiete aliena sunt. Aut eīm uidemus uenietes ad nos, & silentiū perdimus: aut nō uidemus, & superbiæ arguimur. Interdumque ut uisitātibus reddamus uicē, ad superbas fores pergimus: & inter linguas rodētiū ministrorū, postes ingredimur auratos. In Christi uero (ut supra diximus) uillula tota rusticitas, & extra psalmos silētiū est. Quocūque te uerteris, arator stiuā tenēs, alleluia decātat. Sudans

A dans messor psalmis se auocat, et curua attondens uitem falce uinitor, aliquid Dauidicum canit. Hæc sunt in hac prouincia carmina: hæ, ut uulgo dicitur, amatoriæ cantiones. Hic pastorum sibilus: hæc arma culturæ. Verum quid agimus, nec quid deceat cogitantes: solum quod cupimus, hoc uidemus? O quando illud tēpus adueniet, cum anhelus nūcium uiator apportet, Marcellam nostram ad Palæstinæ littus appulsam: & toti monachorum chori, tota uirginum agmina concrepabunt? Obuiam iam iamq́ gestimus occurrere: & non expectato uehiculo, concitum pedibus ferre corpus. Tenebimus manus, ora cernemus: & à desiderato uix auellemur amplexu. Ergó ne erit illa dies, quādo nobis liceat speluncam saluatoris intrare? In sepulchro domini flere cum sorore, flere cum matre? Crucis deinde lambere lignum, & in olíueti monte cum ascendente domino, uoto & animo subleuari? Videre exire Lazarum fascijs colligatum, & fluenta Iordanis ad lauacrum domini puriora. Inde ad pastorum caulas pergere, in Dauid orare Mausoleo? Amos prophetam etiam nunc buccina pastorali in sua cōspicere rupe clangentem? Ad Abraham Isaac & Iacob trium quoq́ illustrium fœminarum, uel tabernacula properare, uel memorias? Videre fontem, in quo à Philippo eunuchus est tinctus? Samariam pergere, & Ioannis Baptistæ, Helisæi quoq́ & Abdiæ pariter cineres adorare? Ingredi speluncas, in quibus persequutionis & famis tempore prophetarum agmina sunt nutrita? Ibimus ad Nazareth, & iuxta interpretationem nominis eius florem uidebimus Galilææ. Haud procul inde cernitur Cana, in qua aquæ in uinū uersæ sunt. Pergemus ad Itabyrium & tabernacula saluatoris, non ut Petrus quondam uoluit cum Moyse & Helia, sed cum patre cernemus & spiritu sancto. Inde ad mare ueniemus Genezareth, & de quinq́ & septem panibus uidebimus in deserto quinq́ & quatuor hominum milia saturata. Apparebit oppidum Naim, in cuius portis uiduæ filius suscitatus est. Videbitur & Hermonim & torrens Endor, in
B quo superatur Sisara. Capharnaum quoq́ signorum domini familiaris, & omnis pariter Gallilæa cernetur. Et tunc comitante Christo, cū per Silo & Bethel & cætera loca, in quibus ecclesiæ quasi quædā uictoriarū domini sunt erecta uexilla, ad nostrā speluncā redierimus, canemus iugiter, crebro flebimus, indesinēter orabimus, & uulneratæ iaculo saluatoris in cōmune dicemus: Inueni quē quæsiuit anima mea: tenebo eū, & nō dimittā illum.

SCHOLIA.

1 SVs artium repertricem.) Id est, Mineruam. Græci sic efferunt, ὗς τὴν Ἀθηνᾶν, id est, Sus Mineruam. Et apte mulieres religiosæ sunt usæ periphrasi, ne uiderentur ethnicum agnoscere numen. Confusionis urbem.) Babel enim confusionem sonat: unde Babylon dicta. Rohoboth.) רְחֹבוֹת siquidem Hebræis significat plateas siue latitudines: ut intelligas uiam latam, per quam multi eunt in perditionem. Sennaar in quo &c.) Legis Genesis capite undecimo. Porrò שִׁנְעָר lingua Hebræorum sonat, fœtor eorum: ut intelligas superbia maxime deum offendi, ut contra gratissimus odor est humilitas. Post gurgitem grauem Chobar.) Grauem uocat, qui illic captiuus inter captiuos erat. Non rigatur ut Aegyptus deorsum.) Negant in Aegypto pluere: sed regionem irrigari Nilo, statis anni uicibus exundante. Holera languentium cibos.) Allusit ad illud Paulinum: Qui infirmus est, holus manducet. Allophylo quondam hoste.) Allophylus Græcis alienigena est: sentit autem Philistæum à Dauid confectum. Vnde decātatum est in choris: Percussit Saul mille, & Dauid decem milia. Legis primo Regum libro, capite decimooctauo. Frontis audaciam.)
2 Significat Goliad superbum, à Dauid in fronte percussum. In Ornæ Iebusæorum regis.) Dauid iussu domini per Gad, emit ab Orna aream, ibiq́ construxit altare domino: quo in loco postea condita Hierosolyma, quondam Iebus dicta à Iebusæis, qui eam incolebant. Sed his expulsis, Dauid eam totius Iudææ metropolim est fabricatus. Lege Paralipomenon capite uigesimoprimo. Sed in gentibus.) Quia alienam emit aream. Regem Salem.) Quidam ita putant, olim Melchisedec regem eius urbis fuisse, quæ tum dicta fuerit Salem: unde & Hierusalem. Eadem dicta fuit Iebus, à Iebusæis.

Et sanguis Christi de cruce stillans.) Hieronymus enarrans quintum caput epistolæ Paulinæ ad Ephesios, refert sese hoc à quodam apud populum concionante audisse, remq́ magno omnium assensu fuisse exceptam, etiam si negat hoc cum cæteris Pauli uerbis quadrare. Sermo Apostolicus.) Incertum an Paulus è propheta sumpserit hæc uerba, qui non extet, an ipse prophetico afflatus spiritu hæc dixerit. Mysterium nostrum.) Id est, Christianorum. Vernaculum autem dicitur ei loco, quo

natum

C 3 natum est aliquid. Primum nomen calcata.) Id enim Hebræis sonat Iebus. Secundum pax.) Sa-
lem pacem sonat Hebræorum lingua. Tertium uisio pacis.) Hierusalem. Et factus est in pace
locus eius.) Psalmo septuagesimoquinto secundum literam dictum est de ciuitate Hierusalem, ut
eum enarrans locum testatur Hieronymus. Apud Hebræos enim haberi: Et factum est in Salam um-
braculum eius. Siquidem in hac natus est Solomon, qui gessit figuram Christi. Rex regum & do.)
Hæc uerba Paulus in epistola ad Timotheum prima, capite. 6. tribuit deo. Metropoli uindicatur.)
Id est, attribuitur. μητρόπολις autem primaria ciuitas, ueluti mater omnium, non à mensura, ut pu-
tat Isidorus Sudarium conuolutum.) Ioannes capite uigesimo, ostendit sudarium quo tectum fue-
rat caput, repertum fuisse separatim à cæteris linteaminibus conuolutum. Quanquam hoc loco non-
nulli codices habebant, caput sudario conuolutum. Summam, ut dicitur, manum.) Ita uocant per-
fectionem. Ab artificibus statuarum sumptum, qui primum fingunt rude simulacrum, deinde do-
4 lant, postremo poliunt: quæ summa manus uocatur. Non Athenis, sed Libyæ.) Quædam exempla-
ria scriptum habebant, Lilybei. Neutrum admodum quadrat. Forte legendum, Lileæ: quæ ciuitas est
in Phocide. Athenæ sunt in meditullio Græciæ: Phocenses ita Græci sunt, ut absint ab Athenis, quem
admodum Roma germana est Italia: Sicilia Italia est ueluti Græcissans. Absque Athenis nostris.) Ita
uocat Hierosolymam, unde nata sit Christiana religio. Quod quidam non intelligentes, locum hunc
ita deprauarunt in nonnullis codicibus, absque Athenis quenquam nostrum. Si in religione proces-
serit.) Apparet hic Anglos eo tempore nuper Christi fidem accepisse, nec omnes adhuc fuisse Chri-
stianos. Nam processerit dixit, pro profecerit, & prouectior fuerit. Fertilem monachorum.) In hu-
ius enim solitudinibus maximi monachorum greges erant, ut ostendimus alibi. Syria cœle.) Est cã-
pestris Syriæ pars, quæ cœle, id est, caua dicitur, Græce κοίλη. Continentia supercilij.) Continen-
tiam uocat abstinentiam à cibis & uoluptatibus. Supercilium appellat arrogantiam, quæ huiusmo-
5 di fere, quoniam ad ceremonias pertinent, comitari solent. Neminem subleuant.) Id est, nemini
prosunt, si alioqui parum sit pius. Et defertur in eundem sensum, dixit, id est, datur priuilegium, aut
honos habetur. Hæc forma monachorum plurimum ab huius temporis monachis abest, apud quos
ab inæqualibus æqualia exiguntur: & ex his æstimatur omnis fere religio, atque ex his etiam leuiori-
bus: puta cultu, aut colore. Suo domino stat unusquisque.) Retulit uerba Pauli, qui neminem uo-
luit iudicari ex cibo, aut potu, aut simili re quapiam, quæ possit esse communis bonis & malis. Mise-
D rorum pœnis.) Vel quod ex proscriptorum aut mulctatorũ opibus ædificabantur: uel quod damnati,
in huiusmodi substructionibus laborare cogebãtur. Quid de muliere purpurata.) Locus est in Apo
calypsi capite decimoseptimo, ubi propemodum, quisquis is fuit, depinxit urbem Romam sub typo-
mulieris insidentis bestiæ, cui septem erant capita, quæ septem montes interpretatur. Roma autem
septicollis est. Lazarum fascijs colligatum.) Est in tribu Iuda, decimoquinto à Cæsarea lapide, Be-
6 thania, ubi monstrabantur aquæ salubres. Ad lauacrum domini.) Fluuius est per se lympidus &
amœnus & salubribus aquis, quamdiu non miscetur mari mortuo. Sed hunc puriorem factum ima-
ginatur, posteaquam in eo baptizatus est dominus: quasi non amnis purgauerit Christum, sed Chri-
stus amnem. In Dauid orare Mausoleo.) Id est, sepulchro. Hæc erant loca, quæ tum in Iudæa osten-
debantur, ueterum sanctorum & Christi uestigijs insignia. Ad Abraham, Isaac.) Horum sepulchra
ostendebantur in Arbe, quæ eadem dicitur Chebron. Est in tribu Iuda. Trium quoque illustrium
fœminarum.) Ni fallor, intelligit Iudith, Hester, & Deboram. Vel tabernacula, uel memorias.)
Ostendebatur quercus Abrahæ usquæ ad Constãtini principis imperium, & Mausoleum eiusdem in
Chebron: de quo supra meminimus. Ea abest ab Helia duobus & uiginti ferme milibus passuum. Hic
cum ecclesiam extruxissent Christiani, tamen à finitimis gentibus Terebinthus superstitiose coleba-
tur, quod sub ea arbore angelos accepisset hospitio. Rursus secundo ab hac Terebintho lapide, osten-
7 debatur tabernaculum Abrahæ. Fontem in quo Philippus.) Iuxta Bethsuram in tribu Benia-
min, ostendebatur fons è terra bulliens, qui ab eadem absorbebatur terra: in quo Eunuchum Candacis
reginæ à Philippo baptizatum putant: cuius rei mentio fit in Actis apostolicis. Samariam perge-
re.) Quæ postea Sebaste dicta est. In hac habebantur reliquiæ Ioannis Baptistæ, & cæterorum, quos
hic memorat. Ingredi speluncas.) Nam id accidit in Samaria. Historia refertur tertio Regum li-
bro capite decimooctauo. Inde cernitur Cana.) Est in tribu Assur in Galilæa gentium. Nam est & al-
tera eiusdem nominis, non eiusdem cognominis. Pergemus ad Itabyrium.) Hunc ita septuaginta
uerterunt. Thabor mons est in medio Galilææ, mira rotunditate sublimis. In hoc transfigurauit se Ie-
sus: & Petrus errans, dixit: Domine, faciamus hic tria tabernacula. Ad mare ueniemus Genezareth.)
Nam iuxta hoc legitur id miraculi peractum. Oppidum Naim.) Aberat à monte Thabor duobus
passuum milibus ad meridiem. Hermon & Endor fontes, haud procul absunt à monte Thabor. Histo-
ria refertur Iudicum cap. 4. de Sisara deuicto à Iahel & Debora. Capharnaum quoq;.) Oppidum est
8 haud procul à stagno Genezareth in Galilæa, ubi dominus complura prodidit miracula: & idcirco sub
iecit: Et omnis pariter Galilæa. Nam in hac plurima commonstrabantur Christi uestigia. Silo.)
Huc misit cæcum, ut reciperet oculos: quo loco postea cõstructa est ecclesia. Bethel.) Hic dormiuit
Iacob,

A Iacob, cum iret Mesopotamiam: quo loco postea cõstructa est ædes sacra, ut alibi testatur Hieronymus Nam Bethel sonat domus dei.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Marcellam uiduam, iam monachorum institutum sequentem, hortatur, ut Roma relicta, Bethlehẽ se conferat: per contentionem ostendens, & quantum habeat Roma molestiarũ, & quantum commoditatum habeat rus Bethlehemiticum.

HIERONYMVS MARCELLAM INVITAT ad rus Bethlehemiticum.

1 AMbrosius, quo chartas, sumptus, notarios ministrãte, tã innumerabiles libros uere Adamantius & Chalcenterus noster explicauit, in quadã epistola, quam ad eũdem de Athenis scripserat: refert nunq̃ se cibum Origene præsente sine lectione sumpsisse: nunq̃ inisse somnũ, nisi unus è fratribus sacris literis personaret. Hoc diebus egisse uel noctibus, ut & lectio orationẽ exciperet, & oratio lectionem. Quid nos uentris animalia: tale unquã fecimus? Quos si uel secunda hora legẽtes inuenerit, oscitamus: manu faciẽ defricantes, cõtinemus stomachum: & quasi post multum laborem, mundialibus rursum negocijs occupamur. Prætermitto prãdia, quibus mẽs onerata premitur. Pudet dicere frequentiam salutãdi, qua aut ipsi quotidie ad alios pergimus, aut ad nos uenientes, cæteros expectamus. Deinceps itur in uerba, sermo teritur, lacerantur absentes, uita aliena describitur: & mordẽtes inuicẽ, cõsumimur ab inuicẽ. Talis nos cibus occupat & dimittit. Cum uero amici recesserint, ratiocinia supputamus. Nunc ira personã leonis nobis imponit: nũc cura superflua in annos plurimos duratura præcogitat. Nec recordamur Euãgelij, dicẽtis: Stulte, hac nocte auferent animã tuam à te: quæ aũt præparasti, cuius erunt? Vestes nõ ad usus tantũ, sed ad delitias cõquiruntur. Vbicũq; cõpẽdium est, uelocior pes, citus sermo, auris attentior. Si dãnũ (ut sæpe in re familiari accidere solet) fuerit nuntiatũ, uultus mœrore deprimitur. Lætamur ad nummũ, amisso obolo cõtristamur. Vnde cũ in uno homine animorũ tam diuersa sit facies, propheta dominũ deprecatur, dicens: Domine in ciuitate tua imaginẽ eorũ dissipa. Cum enim ad imaginẽ & similitudinẽ dei conditi simus, ex uitio nostro personas nobis plurimas superinducimus. Et quomodo in theatralibus scenis unus atq; idem histrio, nũc Herculem robustus ostẽdit, nunc mollis in Venerem frãgitur, nũc tremulus in Cybelem: ita & nos (qui si de mũdo nõ essemus, odiremur à mundo) tot habemus p̃sonarũ similitudines, quot peccata. Quapropter quia multa iam uitæ spatia transmisimus fluctuãdo, & nauis nostra nũc procellarum cõcussa turbine, nunc scopulorũ illisionibus perturbata est, cũ primũ licet, quasi portũ quẽdam secreta ruris intremus. Ibi cibarius panis, & holus nostris manibus irrigatũ, & lac delitiæ rusticanæ, uiles quidẽ, sed innocẽtes cibos præbẽt. Ita uiuẽtes nõ ab oratiõe somnus, nec saturitas à lectione reuocabit. Si æstas est, secretũ arboris umbra prębebit. Si autũnus, ipsa aëris temperies, & strata subter folia, locum quietis ostẽdunt. Vere ager floribus pingitur, & inter querulas aues, psalmi dulcius cantabuntur. Si frigus fuerit & brumales niues, ligna nõ coẽmam, & calidius uigilabo, uel dormiã. Certe quod sciã, uilius nõ algebo.

2 Habeat sibi Roma suos tumultus, arena sæuiat, circus insaniat, theatra luxurient: & quia de nostris dicendum est, matronarũ quotidie uisitetur senatus. Nobis adhærere domino bonũ est, & ponere in dño deo spem nostrã: ut cum paupertatem istã cœlorũ regna mutauerint, erumpamus in uoce: Quid enĩ mihi est in cœlo, & à te quid uolui super terrã? Quo scilicet cũ tãta reperiamus in cœlo, parua & caduca quæsisse nos doleamus in terra. Verũ ut ad uillã & ad Mariæ diuersoriũ ueniamus. Plus laudat enĩ unusq̃sq; qd' possidet: quo sermone, qua uoce tibi speluncã saluatoris exponã? Et illud præsepe, in quo infantulus uagijt, silẽtio magis, q̃ infirmo sermone honorãdũ est. Vbi sunt latæ porticus? ubi aurata laquearia? ubi domus miserorũ pœnis & dãnatorũ labore uestitæ? ubi instar palatij priuatorũ extructæ basilicæ, ut uile corpusculũ hominis p̃ciosius inãbulet, & quasi mũdo q̃cq̃ possit

C 3 possit esse ornatius, tecta sua magis uelint aspicere, quàm cœlum. Bethlehem ecce in hoc
paruo terræ foramine cœlorum conditor natus est. Hic inuolutus pannis: hic uisus à pa-
storibus: hic demonstratus à stella: hic adoratus à Magis: & puto, sanctior locus est rupe
Tarpeia, quæ de cœlo sæpius fulminata, ostẽdit quod deo displiceat. Est quidẽ ibi sancta
ecclesia: sunt trophęa apostolorum & martyrum: est Christi uera confessio: est apostolorũ
prędicata fides, & gentilitate calcata, in sublime quotidie erigitur uocabulum Christianũ.
Sed ambitio, potẽtia, magnitudo urbis, uideri & uidere, salutari & salutare, laudare & de-
trahere, uel audire uel proloqui: & tantam hominum frequẽtiam uidere, à proposito mo-
nachorum, & à quiete aliena sunt. Aut enim uidemus ad nos uenientes, & silentium per-
dimus: aut si non uidemus, superbiæ arguimur. Interdum ut uisitantibus reddamus uicẽ,
ad superbas fores pergimus. Inter linguas rodẽtium ministrorum, postes ingredimur de-
auratos. In Christi ergo uilla, ut supra diximus, tota rusticitas est. Extra psalmos silẽtium
est. Quocunq; te uerteris, arator stiuã tenens, alleluia decantat. Sudans messor, psalmis se
auocat: & curua attondens uites falce uinitor, aliquid Dauidicum canit. Hæc sunt in hac
prouincia carmina: hæ, ut uulgò dicitur, amatoriæ cantiones. Vale.

SCHOLIA.

1 Ambrosius, quo chartas.) Hic prius Marcionites fuerat, sed ab Origene correctus, ecclesiæ
diaconus & orthodoxus est factus: uir locuples, nec inelegantis ingenij: cuius sumptu &
hortatu Origenes permulta dictauit uolumina, testat̃ Hieronymus in Catalogo scriptorũ.
Adamantius.) Ab adamãte lapide, qui nulla ui domari frangiue potest. Vnde & ab indo-
mita ui nomẽ habet apud Græcos. Id cognominis olim tributũ est Didymo grãmatico, ob indefatiga-
bilem scribẽdi instantiã, ab hoc translatũ est in Origenem. Et Chalcenterus noster.) Chalcenterum
uocat, ab intestinis æreis, ueluti prædurum: χαλκὸς æs seu ferrũ, & ἔντερα uiscera, inde χαλκέντερος. Porrò
suum uocat, nõ quod dogmata sequatur, sed quod ingenio delectetur. Nunc tremulus in Cybelẽ.)
Quoniam anus est: quippe mater omniũ deorũ. Vnde tremore corporis, uelut ob seniũ repræsentaba-
D tur. Sed innocentes cibos.) Quia nõ laniantur pecudes & aues. Ita Prudentius in carmine Lyrico:
Sint fera gentibus indomitis prandia de nece quadrupedum. Nos holeris coma, nos siliqua, fœta le-
2 gumine multimodo pauerit innocuis epulis. Brumales niues.) Bruma pars est hyemis, cũ dies sunt
breuissimi. Ligna nõ coemam.) Ob teporem regionis, quæ uix hyemem ullam sentit. Vilius nõ
algebo.) Id est, hic mihi minoris constabit, ut non sentiam frigus, & minore igni fuerit opus. Arena
sæuiat.) Propter gladiatores, qui in arenam producebantur, ut mutuo laniatu perirent. Circus in-
saniat.) In circo agitabantur certamina uarij generis, magno sumptu. Vnde insaniã uocat: insanit em̃,
qui modum nõ seruat. Theatra luxurient.) Hic agebãtur comœdiæ & tragediæ, magna ostẽtatione
barbaricarum opum. Et quia de nostris dicendum.) Nostris, id est, monachis, qui nobiles matronas
solent quotidie uelut officij causa inuisere. Vnde & senatum matronarũ dicit, quod illæ quoq; suã ha-
berent maiestatem. Et Heliogabalus mulierum senatũ instituerat, quem appellabat senatulum, in quo
matrem uoluit præsidere. Miserorũ pœnis, & damnatorum labore.) Vel quod ex mulctis ædifican-
tur, uel quod damnati coguntur illic laborare. At nunc principes nõnunq; ex innocẽtium ciuiũ expi-
3 latione substruunt sua palatia. Tecta sua magis.) Pingebat testudines auro, gemmis, coloribus, cum
cœlum pulchrius sit pictum stellis, quod commune tectum est omnibus mortalibus. Sanctior rupe
Tarpeia.) In hac erat superbum illud Capitoliũ, quod aliquoties fulmine tactũ est, cum in eo Iuppiter
præsideret. Tota rusticitas est.) Quidã habebãt, tuta: sed tota, mihi magis probatur, hoc est, mera ru-
sticitas. Sic enim Hieronymus & aliãs aliquoties loquitur: quanq; tuta quoq; quadrat, quia dixerat de
ministris rodentibus. Porrò rusticitatem simplicitatem appellat, absq; fastu nobilium.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Lusit in hac epistola sanctis quibusdam iocis. Eustochium in natali diui Petri xeniola quædam mi-
sit Hieronymo. Ea mystica interpretatione trahit ad morum institutionem, cuiusmodi deberent esse
Christianorum ioci, ut pietatem saperent pariter & eruditionem.

AD EVSTOCHIVM DE ACCEPTIS ab ea munusculis.

1 Parua specie, sed charitate sunt magna, munera accepisse à uirgine, armillas, epi-
stolam, & columbas. Et quoniam mel in dei sacrificijs nõ offertur, nimia dulce-
do arte mutata est, & quadam, ut ita dicam, piperis austeritate condita. Apud
deum enim nihil uoluptuosum: nihil tãtum suaue placet, nisi quod in se habet

A mordacis aliquid ueritatis. Pascha Christi cum amaritudinibus mãducatur. Festus est dies
& natalis beati Petri festiuius est solito condiendus: ita tamen, ut scripturarum cardinem,
iocularis sermo non fugiat. Nec à præscripto palæstræ nostræ longius euagemur. Armil-
lis in Ezechiele armatur Hierusalem. Baruch epistolas accipit ab Hieremia. In colũbæ spe-
cie spiritus sanctus allabitur. Itaq; ut te aliquid & piperis mordeat, & pristini libelli etiam
nunc recorderis, caue ne operis ornamenta dimittas, quæ uerae armillæ sunt brachiorum,
2 ne epistolam pectoris tui scindas, quam à Baruch traditã nouacula rex profanus incidit:
ne ad similitudinem Ephraim per Osee audias: Facta es insipiẽs, ut columba. Nimium re-
spondebis austere, & quod festo non conueniet diei. Talibus ipsa muneribus prouocasti:
dum dulcibus amara sotiata sunt, & à nobis paria recipies, laudem amaritudo comitabi-
tur. Verum ne uidear dona minuisse: accepimus & canistrum cerasis refertum: talibus &
3 tam uirginali uerecundia rubentibus, ut ea nunc à Lucullo delata existimarem. Siquidem
hoc genus pomi, Ponto & Armenia subiugatis, de Cerasunto primus Romam pertulit.
Vnde & de patria arbor nomen accepit. Igitur quia in scripturis canistrum ficis plenũ le-
gimus, cerasa uero non inuenimus, in eo quo allatum est: id quod allatum non est, prædi-
camus. Optamusq; te de illis pomis fieri, quæ contra tẽplum dei sunt, & de quibus deus
dicit: Quia bona bona ualde. Nihil quippe saluator medium amat. Et sicuti frigidum non
refugiens, calidis delectatur, ita tepidos in apocalypsi euomere se loquitur. Vnde nobis so-
licitius prouidendum est, ut solennem diem, non tam ciborum abundantia, quàm spiritus
exultatione celẽbremus. Quia ualde absurdum est: nimia saturitate uelle honorare marty-
rem, quem scias deo placuisse ieiunijs. Ita tibi semper comedendum est, ut cibum & oratio
sequatur, & lectio. Quod si aliquibus displicet, Apostoli uerba cantato: Si adhuc homini-
bus placerem, Christi ancilla non essem.

B

SCHOLIA.

1 ET quoniam mel.) Leuitici cap. 2. uetat deus ullum mel aut fermentum adoleri in sacrificio.
Rursus alibi iubet, ut nullum sacrificium offeratur absq; sale. Festiuius est solito condien-
dus.) Nam in diebus festis, lautius solito prandetur. Cardinem.) Iocandum, sed Christia-
no more. Cum amaritudinibus.) Exodi. 12. Cum lactucis agrestibus, quæ subamarũ quid-
dam habent. Armillis in Ezechiele.) Cap. 16. Inter reliqua ornamenta mystica, quæ illic commemo
rat: Et dedi, inquit, armillas in manibus tuis. Quidam codices hoc loco pro armatur, habebant ornatur.
Baruch epistolas accepit.) Habes apud Hieremiam capite trigesimo sexto, Baruch iussu Hieremiæ
scribit epistolam & defert ad populum. Pristini libelli.) Significat libellum de uirginitate quem scri
psit ad eandem, qui quoniam mordacior est, multorum cõflauit odium Hieronymo, sicuti testatur ipse.
2 Nouacula rex profanus.) Pro nouacula, nostra æditio habet, scalpello scribæ. Locus est capi. 36. quẽ
modo citauimus, quemadmodum rex epistolam, siue ut habetur uolumen, discissam scapello coniecerit
in ignem. Allusit autem Hieronymus tacite ad illud Pauli ad Corinthios: Epistola nostra uos estis scri
pta in cordibus. Et paulò post: Quoniam epistola estis Christi, ministrata à nobis & scripta non atramẽ
to, sed spiritu dei uiui &c. Ad similitudinem Ephraim.) Ita legis Osee capi. 7. Et factus est Ephraim,
quasi columba seducta, non habens cor. Verum ne uidear.) Quoniam non fecerat mentionem cera
sorum. Virginali uerecundia.) Quædam maturescentia uirescunt, quædam flauescunt, cerasum, mo
rum & cornum rubescunt maturitate, mox nigrescũt, præter hæc etiam oliuæ. Vt ea nunc à Lucul-
3 lo.) Statim putrescunt cerasa, & ut dixi gratus ille rubor, non manet nisi recẽtibus, nec adest nisi matu
ris. De Lucullo ita Plinius libro decimoquinto cap. 25. Cerasi ante uictoriam Mithridaticam L. Lucul
li non fuere in Italia. At urbis anno sexcentesimo octogesimo, is primum inuexit è Ponto, annisq; cẽ-
tum uiginti, trans Oceanum in Britanniam usq; peruenere, eadem in Aegypto nulla cura potuere gi-
gni. Canistrũ ficis plenũ.) Ita legis Hieremiæ cap. 24. de duobus calathis, quorũ alter habebat ficus
bonas bonas, id est, ualde bonas: alter malas malas, id est, ualde malas. Siquidem huiusmodi conduplica
tione uerbi, epitasin faciunt Hebræi. Contra templum dei sunt.) Id est, è regione templi, ut intelli-
gas fructus pietatis. Locus est, quem modo indicaui, quanquam ibi uterq; calathus ante templum ostẽ-
ditur. In eo quod allatum est.) Quidam sic habebant: In eo quo allatum est, id quod allatum non est
prædicamus. Quoniam de calatho fit in prophetis mentio, de cerasis non fit, sed de ficis. Vnde ex occa-
sione calathi, laudat ficos non allatos, pro cerasis allatis. Alij sic habebant: In eo quod allatum est, id
quod allatum non est, prædicamus.

C ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Xeniola miſſa à Marcella, ſibi & Paulæ filiæq; huius per iocum interpretatur allegoricôs. Offer-
1 tis muſcaria.) Ea conficiuntur uel è pennis auium, uel è chartis, ad abigendas muſcas. Quia muſcæ morituræ.) Sic Eccleſiaſtes cap.10. Muſcæ morientes, perdunt ſuauitatem unguenti. In peruerſum licet.) Id eſt, in malam partem. Nunc enim eadem interpretatur, ut conueniant & in peccatorem qualem ſe uideri uult.

AD MARCELLAM DE ACCEPTIS MVNVSCVLIS.

T abſentiam corporum, ſpiritus cõfabulatione ſolemur: facit unuſquiſq; quod præualet. Vos dona tranſmittis: nos epiſtolas remittimus gratiarum. Ita tamẽ ut quia uelatarum uirginum munus eſt, aliqua in ipſis munuſculis eſſe myſteria demonſtremus. Saccus, orationis ſignum atq; iciunij eſt. Sella, ut foras pedes uirgo nõ moueat. Cerei, ut accenſo lumine, ſponſi expectetur aduentus. Calices, mortificationem carnis oſtendũt, & ſemper animum ad martyrium præparatum. Calix quippe domini inebrians, quàm præclarus eſt. Quod autem & matronis offertis muſcaria, parua, paruis animalibus euentilandis: elegans ſignificatio eſt, debere luxuriam cito reſtinguere, quia muſcæ morituræ, olei ſuauitatem luxuriæ cito cum iſto interituræ mundo, oleum uitæ ſuauioris exterminant. Hic typus ſit uirginum, hæc figura matronarum: In peruerſum licet, munera ueſtra conueniant. Sedere aptum eſt ocioſis, in ſacco iacere pœnitentibus, calices habere potantibus. Licet & propter nocturnos metus, & animos ſemper malo conſcientiæ formidantes, cereos quoq; accendiſſe ſit gratum.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Paulum Concordienſem cẽteſimum agentẽ annum, & tamen adhuc integro uirentiq; corpore laudat, & libros aliquot ab eo petit cõmodato. Eſt autem feſtiuis iocis, nec minus ſanctis plena epiſtola.

D HIERONYMVS AD PAVLVM CONCORDIENSEM.

V manæ uitæ breuitas, damnatio delictorum eſt. Et in ipſo ſæpe lucis exordio, mors ſequuta naſcentẽ, labẽtia quotidie in uitiũ ſecula profitetur. Nã cũ primũ paradiſi colonum, uiperinis nexibus præpeditũ, coluber deduxiſſet ad terras, æternitas mortalitate mutata, in nõgentos & eo amplius annos, ſecundã quodammodo immortalitatẽ maledicti hominis diſtulerat elogium. Exinde paulatim recrude
1 ſcente peccato, totius orbis naufragium gigantum adduxit impietas. Poſt illud, ut ita dixerim, purgati baptiſma mundi, in breue tempus hominum uita cõtracta eſt. Hoc quoq; ſpatiũ, ſceleribus noſtris ſemper cõtra diuina pugnãtibus, penè perdidimus. Quotus enĩ quiſq; aut centenariã tranſgreditur ætatem, aut non ad eam ſic peruenit, ut perueniſſe pœniteat, ſecundũ quod in libro pſalmorum ſcriptura teſtatur: Dies uitæ noſtræ ſeptuaginta anni: ſi autẽ multum, octoginta: quicquid reliquum eſt, labor & dolor. Quorſum, ais, iſta tam alto repetita principio, & ita procul cœpta, ut merito quis Horatiano de nobis poſſit ſale ludere: Et gemino bellũ Troianum orditur ab ouo? Videlicet ut ſenectutem tuã, & caput ad Chriſti ſimilitudinẽ candidum, dignis uocibus prædicemus. Ecce iam cẽtenus ætatis circulus uoluitur, & tu ſemper præcepta dñi cuſtodiens: futuræ beatitudinẽ uitæ
2 per præſentia exẽpla meditaris. Oculi puro lumine uigent: pedes imprimũt certa ueſtigia, auditus penetrabilis, dentes candidi, uox ſonora, corpus ſolidũ, & ſucci plenũ, cani cũ rubore diſcrepãt, uires cum ætate diſſentiũt. Non memoriæ tenacitatem, ut in pleriſq; cernimus, antiquior ſenecta diſſoluit. Nõ calidi acumen ingenij, frigidus ſanguis obtũdit. Nõ cõtractã rugis faciẽ, arata frons aſperat. Non deniq; tremula manus per curuos ceræ tramites errantẽ ſtilum ducit. Futuræ nobis reſurrectionis uirorem in te dominus oſtẽdit, ut
3 peccati ſciamus eſſe, quod cæteri adhuc uiuentes præmoriunt in carne, iuſticiæ, qđ tu adoleſcentiã in aliena ætate mentiris. Et quanq; multis iſtã corporis ſanitatẽ, etiam peccatoribus euenire uideamus, tamen illis hoc diabolus miniſtrat, ut peccent: tibi dominus præſtat, ut

A ſtat,ut gaudeas.Doctiſſimi quiq; Græcorũ,de quibus pro Flacco agens luculenter Tul-
lius ait:Ingenita leuitas & erudita uanitas , regũ ſuorũ ac principũ laudes accepta merce-
de, dicebant:Hoc ego nũc faciẽs,preciũ poſco pro laudibus.Et ne putes modica eſſe quæ
deprecor:margaritum de euangelio poſtularis.Eloquia domini, eloquia caſta , argentum
igne examinatũ:probatũ terræ,purgatum ſeptuplum : ſcilicet commentarios Fortunatia
ni,& propter noticiã perſequutionum Aurelij Victoris hiſtoriã,ſimulq; epiſtolas Noua
tiani,ut dum ſchiſmatici hominis uenena cognoſcimus:libentius ſancti martyris Cypria-
4 ni bibamus antidotum.Miſimus interim te tibi,id eſt,Paulo ſeni Paulũ ſeniorem, in quo
propter ſimpliciores quoſq; multũ in deijciendo ſermone laborauimus.Sed neſcio quo-
modo,etiam ſi aqua plena ſit,tamen eundem odorem lagena ſeruat,quo dum rudis eſſet,
imbuta eſt.Si hoc munuſculum placuerit,habemus etiam alia condita,quæ cum plurimis
orientalibus mercibus ad te,ſi ſpiritus ſanctus afflauerit,nauigabunt.

SCHOLIA.

1 Gigantum adduxit impietas.) Locus eſt Geneſis cap.6.In Hebræo pro Gigantibus, cadentes
habetur נְפִלִים . Symmachus uertit uiolentos.Illis temporibus ætas hominis erat , centum
uiginti anni.Tantum enim datum eſt pœnitendi ſpaciũ:Sed creſcentibus indies uitijs, dilu-
uium inſecutum eſt. Purgati baptiſma mundi.) Nam ut nos baptiſmo purgati renoua-
mur,ita tunc mundus diluuio purgatus uidebatur. Et gemino bellum.) Verſus eſt Horatianus, ex
arte poëtica,penè prouerbiali ioco uſurpatus,quoties rem lõgius repetimus quàm oportet . Veluti ſi
quis bellum Troianum ſcripturus,exordiatur non à proximi belli cauſis,hoc eſt, ab Helena rapta, ſed
à partu Ledæ,quæ iuxta fabulas duo peperit oua ex Iouis concubitu,è quorum altero prodierunt Ca
ſtor & Pollux,ex altero Helena,quæ poſtea præbuit belli materiam. Ad Chriſti ſimilitudinẽ.) Can
2 didus enim apparuit Chriſtus tribus diſcipulis.Et agnus dei uocatus eſt. Exempla meditaris.) Ele
ganter uſus eſt uerbo meditaris.Iam enim cœperat eſſe, quod in reſurrectione futurus erat , hoc eſt in-
corrupto corpore ſemperq; florenti. Memoriæ tenacitatem.) Nam hanc primũ impetit ſenectus,te-
ſte Plinio. Frigidus ſanguis.) Ita Vergilius:Frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis.Et Ariſto
B teles putat in frigidis plus eſſe animi,minus ingenij.Quanquam idem ſcribit, quibus ſanguis eſt craſ-
ſior,ijs minus eſſe ingenij. A ſinis autem craſſiſſimus eſt,homini ſubtiliſſimus. Per curuos ceræ.)
Nam olim in ceratis tabulis,ſtilo æreo ſcribebant. Reſurrectionis uirorem.) Nonnulli codices ha-
bebant,uigorem:utraq; lectio quadrat.Sed uirorem magis probo. Viuentes præmoriuntur.) Defi
cientibus oculis,putreſcentibus dentibus,aut etiã elabentibus,obſurdeſcentibus auribus,euaneſcente
memoria,quid aliud eſt homo,quàm uiuum cadauer?Et Plinius negat hos annos uitæ imputãdos eſſe.
3 In aliena ætate mẽtiris.) Mire uſus eſt uerbo mentiris in bonam partem pro imitaris . Id mollius eſt
in rebus,q̃ in perſonis. Vt ſi dicas,impudens loquacitas,mentitur eloquentiam.Et alienam ætatem uo
cat,non alterius hominis,ſed ut Vergilius Alienis menſibus æſtas, Id eſt, non ſuis:ueluti qui ſenex
amat,aliena ætate amare dicitur. Cõmentarios Fortunatiani.) Is natione Afer,epiſcopus Aquileien
ſis,in euangelia titulis ordinatis,breui ruſticoq; ſermone ſcripſit cõmentarios. Ingenita leuitas.) Eſt
illi nationi natiuum ac gentilicium malum,leuitas ac facilitas , & erudita uanitas. Vanitas mendacitas
eſt. Vnde Iuuenalis: Et quicquid Græcia mendax: Huic ſi accedat eruditio , quiduis poſſit attolle
re. Aurelij Victoris.) Hic decimustertius Romanæ urbis epiſcopus fuit. Epiſtolas Nouatiani.)
Hic Romanæ urbis preſbyter fuit,ſed Nouatianorum hæreſim ſequutus.Schiſmaticũ uocat,quod ad-
4 uerſus Cornelium ſacerdotalem cathedram conatus ſit inuadere. Bibamus antidotum.) Antidotus
enim proprie aduerſus uenena datur.Nouatus eius hæreſis autor,ſancti Cypriani presbyter fuit.Is ne-
gabat poſt baptiſmum relapſos in peccatum eſſe recipiendos ad pœnitentiã.Aduerſus hũc ſcripſit Cy-
prianus. Paulo ſeni Paulum.) Sentit Pauli monachi uitam. In deijciendo ſtilo.) At alij laborãt in
erigendo ſtilo,cũ huic laborandũ fuerit,ut peius diceret. Alia condita.) Id eſt repoſita: ſignificans nõ
eſſe uulgaria,neq; quibuſlibet cõmunia.Ita Vergilianus paſtor ſuum pignus cõmendat: Necdum il-
lis labra admoui,ſed condita ſeruo. Spiritus ſanctus afflauerit.) Apta uſus eſt metaphora, afflauerit.
Spiritus enĩ eſt flare:cum addat nauigabunt,id ait,quod niſi per mare mitti non poterant.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Euſtochium ex omnibus Paulæ liberis ſola,perpetuam uirginitatẽ eſt amplexa:ſolaq; matri Bethle
hem demigrãti comes fuit.Sub huius igitur perſona,quoniam apud Romanos primæ nobilitatis fuit,
uirgines omnes docet,quomodo ſit uiuendũ.Et ſicut eſt boni præceptoris officiũ , non ſolum indicat
formam,quam oporteat ſequi,uerumetiã prodit & aperit technas ac fucos uirginum, monachorum,&
clericorũ,qui ſub prætextu caſtimoniæ,uẽtri & auariciæ ſeruiebãt.Luſit autẽ in his depingẽdis paulò
liberius,q̃ delicatæ quorundam aures ferre poſſent. Vnde alibi ſcribit libellum hunc Romæ, nam illic

C ſcripſit,fuiſſe lapidatũ,& in epiſtola ad Demetriadem,indicat multos hoc offenſos fuiſſe. Et Ruffinus inter cætera crimina,hoc quoq; uiro ſanctiſſimo impingit,quod inſtitutionẽ uirginis profeſſus omniũ omnia crimina prodidiſſet. Meminit huius & Seuerus Sulpitius in dialogo quodã, ſed cũ laude. Verũ hic liber ꝙ male tractat malos monachos & clericos,tam male uiciſſim ab illis tractatus fuit. Adeo nãq; mendoſum reperimus,ut pro unico uitio exprobrato,decem mendas induxiſſe uideantur.

HIERO. AD EVSTOCHIVM DE CVSTODIA VIRGINITATIS.

Vdi filia & uide,& inclina aurem tuã, & obliuiſcere populum tuũ, & domum patris tui,& concupiſcet rex decorem tuum. In quadrageſimoquarto pſalmo deus ad animam loquitur humanam,ut ſecundum exemplum Abrahæ, exiẽs de terra ſua,& de cognatione ſua,relinquat Chaldæos:qui quaſi dæmonia interpretantur,& habitet in regione uiuẽtium,quã alibi propheta ſuſpirat,dicẽs: Credo uidere bona domini,in terra uiuentiũ. Verũ non ſufficit tibi exire de terra tua, niſi obliuiſcaris populi tui,& domus patris tui,ut carne cõtempta,ſponſi iungaris amplexibus. Ne reſpexeris,inquit,retro:nec ſteteris in omni circa regiõe,ſed in mõte ſaluũ te fac, ne forte cõprehẽdaris. Non expedit apprehenſo aratro, reſpicere poſt tergũ, nec de agro reuerti domum,nec poſt Chriſti tunicã,ad tollendum aliud ueſtimentum tecto deſcẽdere. Grãde miraculum:Pater filiã cohortatur,ne meminerit patris ſui. Vos de patre diabolo eſtis,& deſideria patris ueſtri uultis facere,dicitur ad Iudæos. Et alibi:Qui facit peccatum, de diabolo eſt. Tali primũ parẽte generati nigri ſumus,& poſt pœnitentiã,necdum culmine uirtutis aſcẽſo,dicimus:Nigra ſum,ſed ſpecioſa filiæ Hieruſalẽ. Exiui de domo infantiæ meæ:oblita ſum patris mei,renaſcor in Chriſto. Quid pro hoc mercedis accipio? Sequitur:Et cõcupiſcet rex decorẽ tuum. Hoc ergo illud magnũ eſt ſacramentũ. Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ ſuam,& adhærebit uxori ſuæ,& erũt ambo,iam nõ,ut ibi,in una carne,ſed in uno ſpiritu. Non eſt ſpõſus tuus arrogans:nõ ſuperbus,æthiopiſſam duxit uxorem.
D Statim ut uolueris ſapientiã audire ueri Solomonis,& ad eum ueneris, cõfitebitur tibi cuncta quæ nouit,& inducet te rex in cubiculũ ſuũ,& mirum in modũ colore mutato, ſermo tibi ille conueniet: Quæ eſt iſta,quæ aſcendit dealbata? Hæc idcirco domina mi Euſtochium ſcribo:dominã quippe uocare debeo ſponſam domini mei, ut ex ipſo principio lectionis agnoſceres,non me nũc laudẽ uirginitatis eſſe dicturum, quã probaſti optimam,& conſequuta es:nec enumeraturum moleſtias nuptiarũ,quomodo uterus intumeſcat,infans uagiat,cruciet pellex,domus cura ſolicitet,& omnia quæ putãtur bona, mors extrema præcidat. Habent eñ & maritatæ ordinẽ ſuũ,honorabiles nuptias, & cubile immaculatũ:Sed ut intelligeres tibi exeunti de Sodoma, timendũ eſſe Lot uxoris exemplũ. Nulla eſt eñ in hoc libello adulatio. Adulator quippe,blãdus inimicus eſt. Nulla erit rhetorici põpa ſermonis,quæ te etiam inter angelos ſtatuat,& beatitudine uirginitatis expoſita,mundũ ſubijciat pedibus tuis. Nolo tibi uenire ſuperbiam de propoſito, ſed timorem. Onuſta incedis auro,latro tibi uitandus eſt. Stadiũ eſt hæc uita mortalibus,hic contendimus,ut alibi coronemur. Nemo inter ſerpẽtes & ſcorpiones ſecurus ingreditur. Et inebriatus eſt,inquit dñs,gladius meus in cœlo,& tu pacẽ arbitraris in terra,quæ tribolos generat,& ſpinas,quã ſerpens comedit? Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem,ſed aduerſus principatus & poteſtates huius mũdi,& harũ tenebrarũ, aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Magnis inimicorũ circundamur agminibus,hoſtium plena ſunt omnia. Caro fragilis & cinis futura poſt modicũ,pugnat ſola cũ pluribus. Cum autẽ fuerit diſſoluta,& uenerit princeps mũdi huius,& inuenerit in ea nihil, tunc ſecura audies per ꝓphetã: Nõ timebis à timore nocturno: A ſagitta uolãte per diẽ,à negocio perambulãte in tenebris,ab incurſu & dæmonio meridiano. Cadẽt à latere tuo mille,& decẽ milia à dextris tuis,ad te aũt nõ appropinquabunt. Quod ſi eorũ te multitudo turbauerit, & ad ſingula incitamẽta uitiorũ cœperis æſtuare,& dixerit tibi cogitatio tua:quid faciemus? reſpondebit

A spōdebit tibi Helisæus: Noli timere, quia plures nobiscum sunt, quàm cum illis: & orabit, & dicet: Domine aperi oculos puellæ tuæ, ut uideat: & apertis oculis uidebis igneū currū, qui te ad exemplū Heliæ in astra sustollat, & tunc læta cantabis: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo uenantium: Laqueus cōtritus est, & nos liberati sumus. Quamdiu hoc fragili corpore detinemur, q̄diu habemus thesaurum istū in uasis fictilibus, & concupiscit spiritus aduersus carnē: & caro aduersus spiritū, nulla est certa uictoria. Aduersarius noster diabolus, tanq̄ leo rugiens aliquē deuorare quęrēs, circumit. Posuisti, ait Dauid, tenebras: & facta est nox. In ipsa pertransibūt omnes bestiæ syluæ. Catuli leonū rugiētes, aut rapiāt, & quærant à deo escam sibi. Nō quærit diabolus homines infideles: nō eos qui foris sunt, & quorum carnes rex Assyrius in olla succēdit, de ecclesia Christi rapere festinat. Escæ eius secundum Abacuc electæ sunt. Iob subuertere cupit, & deuorato Iuda, ad cribrādos Apostolos expetit potestatē. Non uenit saluator pacem mittere super terrā, sed gladiū. Cecidit Lucifer, qui mane oriebatur: & ille qui in paradiso delitiarum nutritus est, meruit audire: Si exaltatus fueris ut aquila: inde detraham te, dicit dn̄s. Dixerat enim in corde suo: Super sydera coeli ponam sedem meam, & ero similis altissimo. Vnde quotidie ad eos qui per scalā, Iacob somniante, descendunt: loquitur deus: Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes. Vos autem sicut homines moriemini, & tāq̄ unus de principibus cadetis. Cecidit enim primus diabolus, & cum stet deus in synagoga deorum, in medio autē deos discernat. Apostolus eis, qui dij esse desinūt, scribit: Vbi enim in uobis sunt dissensiones & æmulationes: nónne homines estis, & secundum hominē ambulatis? Si Apostolus uas electionis & separatus in euangelium Christi: ob carnis aculeos & incentiua uitiorū reprimit corpus suum, & seruitu ti subijcit, ne alijs prædicans ipse reprobus inueniatur, & tamen uidet aliam legem in mem bris suis repugnantem legi mētis suæ, & captiuum se in legem duci peccati: Si post nudita-

B tem, ieiunia, fames, carcerē, flagella, supplicia, in semetipsum reuersus exclamat: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, tu te putas securā esse debere? Caue quæso, ne quando de te dicat deus: Virgo Israēl cecidit, & nō est qui suscitet eam. Audenter loquar: Cum omnia possit deus: suscitare uirginem nō potest post ruinam. Valet quidē liberare de poena, sed nō uult coronare corruptam. Timeamus illam ꝓphetiā, ne in nobis etiā cōpleatur: Virgines bonæ deficiēt. Obserua quid dicat, & uirgines bonę deficiēt, quia sunt & uirgines malæ. Qui uiderit, inquit, mulierem ad cōcupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Perit ergo, & mēte uirginitas. Istæ sunt uirgines malæ, uirgines carne, nō spiritu: uirgines stultæ, quæ oleum nō habētes, excluduntur à spōso. Si aūt & illæ quæ uirgines sunt, ob alias tamen culpas, uirginitate corporū non saluantur: quid fiet illis, quæ ꝓstituerunt mēbra Christi, & mutauerunt templū sancti spiritus in lupanar? Illico audient: Descende, sede in terra uirgo filia Babylonis: sede in terra, non est solium filiæ Chaldæorū: nō uocaberis ultra mollis, & delicata. Accipe molam, mole farinā, discooperi uelamen tuū, denuda crura, transi flumina, reuelabitur ignominia tua, apparebūt opprobria tua. Et hoc post dei filij thalamos, post oscula fratruelis & spōsi, illa de qua quōdam sermo ꝓpheticus concinebat: Astitit regina à dextris tuis, in uestitu deaurato, circūdata uarietate: nudabitur, & posteriora eius ponētur in faciem ipsius: Sedebit ad aquas solitudinis, posito uase, & diuaricabit pedes suos omni transeunti, & usq̄ ad uerticē polluetur. Rectius fuerat hominis subijsse cōiugium, ambulasse per plana, q̄ ad altiora tendentē, in profundum inferni cadere. Ne fiat obsecro ciuitas meretrix, fidelis Sion: ne post trinitatis hospitium, ibi dæmones

C saltent & Sirenæ nidificēt, & hericij. Nō soluatur fascia pectoralis, sed statim ut libido titillauerit sensum, aut blandū uoluptatis incendium dulci nos calore perfuderit, erūpamus in uocem: Dn̄s auxiliator meus, nō timebo quid faciat mihi caro. Cū paululū interior homo inter uitia atq̄ uirtutes coeperit fluctuare, dicito: Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in domino, quia cōfitebor illi, salutare uultus mei, & deus meus. Nolo

A sinas cogitationem crescere. Nihil in te Babylonium, nihil confusionis adolescat. Dum paruus est hostis interfice, nequitia, ne zizania crescant, elidatur in semine. Audi psalmistã, dicentẽ: Filia Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuã. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petrã. Quia em̃ impossibile est in sensum hominis nõ irruere innatũ medullarum calorem, ille laudatur, ille prædicatur beatus, qui ut cœperit cogitare sordida, statim interficit cogitatus, & allidit ad petrã: petra aũt Christus est. O quoties ego ipse in eremo cõstitutus, & in illa uasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus, horridũ monachis præstat habitaculũ, putabã me Romanis interesse delitijs. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebãt sacco mẽbra deformia, & squalida cutis, sitũ æthiopicæ carnis obduxerat. Quotidie lachrymæ, quotidie gemitus, & si quãdo repugnãtẽ somnus imminẽs oppressisset: nuda humo, uix ossa hærentia collidebã. De cibis uero & potu taceo, cum etiam languentes aqua frigida utantur, & coctũ aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metũ, tali me carcere ipse damnauerã, scorpionum tantum socius & ferarũ, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora ieiunijs, & mens desiderijs æstuabat in frigido corpore, & ante hominẽ suũ iam carne præmortua, sola libidinũ incẽdia bulliebant. Itaq; omni auxilio destitutus, ad Iesu iacebã pedes, rigabam lachrymis, crine tergebã, & repugnantẽ carnẽ, hebdomadarum inedia subiugabã. Non depudesco infelicitatis meæ, quin potius plãgo me nõ esse, quod fuerim. Memini me clamantẽ, diẽ crebro iunxisse cũ nocte, nec prius a pectoris cessasse uerberibus, q̃ rediret dño increpãte trãquillitas. Ipsam quoq; cellulã meam, quasi cogitationum mearum consciam pertimescebã. Et mihimet iratus & rigidus, solus deserta penetrabam. Sicubi cõcaua uallium, aspera mõtium, rupiũ prærupta cernebã: Ibi meæ orationis locus, ibi illud miserrimæ carnis ergastulum: &, ut ipse mihi testis est dñs, post multas lachrymas, post cœlo inherẽtes oculos, non-

B nunq̃ uidebar mihi interesse agminibus angelorũ, & lætus gaudensq; cãtabam: Post te in odore unguentorum tuorum curremus. Si aũt hoc sustinent illi, qui exeso corpore, solis cogitationibus oppugnanť: quid patitur puella, quæ delitijs fruitur? Nempe illud Apostoli: Viuens mortua est. Siquid itaq; in me potest esse cõsilij, si experto crediť, hoc primũ moneo, hoc obtestor, ut spõsa Christi uinum fugiat pro ueneneno. Hæc aduersus adolescẽtiam, prima arma sunt dæmonum. Nõ sic auaricia quatit, inflat superbia, delectat ambitio. Facile alijs caremus uitijs, hic hostis nobis inclusus est. Quocũq; pergimus, nobiscũ portamus inimicũ. Vinum & adolescentia, duplex incendium uoluptatis. Quid oleum flãmæ adijcimus? Quid ardenti corpusculo fomenta igniũ ministramus? Paulus ad Timotheũ: Iam noli, inquit, aquã bibere, sed uino modico utere, propter stomachum tuum, & frequẽtes tuas infirmitates. Vide quibus causis uini potio concedatur, ut ex hoc stomachi dolor, & frequẽs medeať infirmitas. Et ne nobis forsitan de ægrotationibus blãdiremur, modicũ præcepit esse sumendũ, medici potius consilio, quam apostoli: licet apostolus sit medicus spiritualis: Et ne Timotheus imbecillitate superatus, euangelij prædicãdi nõ posset implere discursus. Alioquin se dixisse meminerat: Vinũ in quo est luxuria: Et bonũ est homini uinum non bibere, & carnẽ non mãducare. Noẽ uinũ bibit, & inebriatus est. Post diluuiũ, rudi adhuc seculo, & tunc primum plantata uinea, inebriare uinum forsitan nesciebat. Et ut intelligas scripturæ in omnibus sacramentum. Margaritum quippe est sermo dei, & ex omni parte forari potest, post ebrietatẽ nudatio femorũ subsequuta est, libido iuncta luxuriæ. Prius enim uenter extenditur, & sic cætera membra cõcitantur. Mãducauit enim populus, & bibit, & surrexerũt ludere. Lot amicus dei in mõte saluatus, & de tot milibus populi solus iustus inuentus, inebriať à filiabus suis, & licet illæ putarent genus hoĩm defecisse, & hoc facerent liberorũ magis desiderio, q̃ libidinis: tamen sciebant uirũ iustum, hoc nisi ebrium non esse facturũ. Deniq; quid fecerit, ignorauit: & quanq̃ uoluntas non sit in crimine, error in culpa est. Inde nascũtur Moabitæ: & Ammonitæ inimici Israel: q usq; ad

quartam

A quartam & decimam progeniem,& usq; in æternum,non ingrediuntur in ecclesiam dei. Helias cum Iezabel fugeret,& sub quercu iaceret lassus: ueniente ad se angelo suscitatur, & dicitur ei:Surge & mãduca.Respexit,& ecce ad caput eius panis collyrida, & uas aquę. Reuera non poterat deus conditũ ei merum mittere,& electos cibos, & carnes cõfusione mutatas.Helisæus filios prophetarũ inuitat ad prandiũ, & herbis agrestibus eos alens cõ sonum prandentium audit clamorem:Mors in olla,Homo dei nõ iratus est cocis, lautioris enim mensæ cõsuetudinem nõ habebat,sed farina desuper iacta,amaritudinẽ dulcorauit:eadem spiritus uirtute,qua Moyses mutauerat maram in dulcedinem. Necnõ & illos qui ad eum comprehendendũ uenerant,oculis pariter ac mente cæcatos, cũ in Samariam nescios induxisset,qualibus eos epulis refici imperauerit, ausculta.Pone eis panẽ & aquã, manducent & bibant,& remittãtur ad dominum suũ.Potuit & Danieli de regijs ferculis, opulentior mensa transferri,sed Abacuc ei messorum prandiũ portat, arbitror rusticanũ. Ideoq; & desideriorum uir appellatus est,quia panem desiderij non manducauit, & uinũ concupiscentiæ non bibit.Innumerabilia sunt de scripturis diuina responsa, quæ gulam damnent,& simplices cibos probent. Verum quia nunc non est propositũ de ieiunijs disputare,& uniuersa exequi,sui & tituli sit & uoluminis, hæc sufficiant pauca de plurimis. Alioquin ad exemplum horum,poteris tibi ipsa colligere,quomodo primus de paradiso homo,uẽtri magis obediens,quàm deo,in hanc lachrymarũ deiectus est uallem. Et ipsum dominum satanas fame tentauerit in deserto.Et Apostolus clamitet:Escæ uentri,& uenter escis:deus autem hunc & illas destruet.Et de luxuriosis, quorum deus uenter est. Id enim colit unusquisq;,quod diligit.Ex quo solicite prouidendum est,ut quos saturitas de paradiso expulit,reducat esuries.Quod si uolueris respondere,te nobili stirpe generatam,semper in delitijs,semper in plumis,non posse à uino & esculẽtioribus cibis abstinere, nec his

B legibus uiuere,districtius respondebo:Viue ergo lege tua,quæ dei non potes. Non quod deus uniuersitatis creator & dominus,intestinorum nostrorum rugitu & inanitate uẽtris, pulmonisq; delectetur ardore,sed quod aliter pudicitia tuta esse non possit. Iob deo charus,& testimonio ipsius immaculatus & simplex:audi quid de diabolo suspicetur:Virtus eius in lumbis,& potestas eius in umbilico. Honeste uiri mulierisq; genitalia, immutatis sunt appellata nominibus.Vnde & de lumbis Dauid super sedẽ eius promittitur esse sessurus.Et septuagintaquinq; animæ introierunt in Aegyptum, quæ exierunt de femore Iacob.At postquàm colluctante domino,latitudo femoris eius emarcuit,à liberorum opere cessauit.Et qui pasca facturus est,accinctis mortificatisq; lumbis, facere præcipitur. Et ad Iob dicit deus:Accinge sicut uir lumbos tuos.Et Ioannes zona pellicea cingitur.Apostoli iubentur accinctis lumbis,euangelij tenere lucernas.Ad Hierusalẽ uero,quæ respersa sanguine,in campo inuenitur erroris,in Ezechiele dicitur: Non est præcisus umbilicus tuus. Omnes igitur aduersus uiros,diaboli uirtus,in lumbis est:Omnis in umbilico contra fœminas fortitudo.Vis scire ita esse ut dicimus?Accipe exẽpla. Sampson leone fortior & saxo durior:qui & unus & nudus mille persequutus est armatos,in Dalilæ mollescit amplexibus.Dauid secundum cor domini electus,& qui uenturũ Christum sancto sæpe ore cantauerat:postquàm deambulans super tectum domus suæ,Bethsabeæ captus est nuditate, adulterio iunxit homicidium. Vbi & illud breuiter attende, quod nullus sit etiam in domo tutus aspectus.Quapropter ad dominum pœnitens loquitur:Tibi soli peccaui & malum coràm te feci.Rex enim erat,alium non timebat. Solomon per quem cecinit ipsa sapientia:qui disputauit à cedro libani,usq; ad hisopum,quæ exijt per parietẽ, recessit à domino,quia amator mulierum fuit. Et ne quis sibi de sanguinis propinquitate cõfideret,in illicitum Thamar sororis Amnon frater exarsit incẽdium.Piget dicere,quot quotidie uirgines ruant,quãtas de suo gremio mater perdat ecclesia,super quæ sydera,inimicus superbus ponat thronum suũ:Quot petras excauet, & habitet coluber in foraminibus earum,

C Videas pleraſq; uiduas anteq̃ nuptas,infelicem cõſcientiam mẽtita tantũ ueſte * prote-
Aliter pretegere. gere.Quas niſi tumor uteri,& infantũ prodiderit uagitus,erecta ceruice,& ludẽtibus pedi
bus incedunt.Aliæ uero ſterilitatẽ præbent,& nec dum nati hominis homicidium faciũt.
4 Nonnullæ cũ ſe ſenſerint concepiſſe de ſcelere,abortij uenena meditãtur, & frequẽter etiã
ipſæ cõmortuæ,trium criminũ reæ,ad inferos perducũtur, homicidæ ſui, Chriſti adulte-
ræ,nec dum nati filij parricidæ.Iſtæ ſunt quæ ſolẽt dicere:Omnia mũda mundis. Sufficit
mihi conſcientia mea.Cor mundũ deſiderat deus.Cur me abſtineam à cibis: quos creauit
deus ad utendum?Et ſi quãdo feſtiue & lepide uolũt uiuere, ubi ſe mero ingurgitauerint,
ebrietati ſacrilegiũ copulantes,aiunt:Abſit, ut ego me à Chriſti ſanguine abſtineã. Et quã
uiderint pallentẽ atq; triſtem,miſerã & Manichæam uocãt. Et cõſequenter: Tali eñ pro-
poſito ieiuniũ hæreſis eſt.Hæ ſunt,quæ per publicum notabiliter incedũt,& furtiuis ocu-
lorum nutibus,adoleſcentiũ greges poſt ſe trahũt, quæ ſemper audiunt per prophetam:
5 Facies meretricis facta eſt tibi,impudorata es tu. Purpura tantũ in ueſte tenuis, & laxius,
ut crines decidant,ligatũ caput,ſoccus uilior,& per humeros hiacynthina lena forte uoli-
6 tans:Succinctæ manicæ brachijs adhærentes,& ſolutis genubus fractus inceſſus:Hæc eſt
apud illas tota uirginitas.Habeant iſtæ huiuſmodi laudatores ſuos,ut ſub uirginali nomi
ne,lucroſius pereant.Libẽter talibus nõ placemus.Pudet dicere,proh nefas.Triſte,ſed ue
rum eſt:Vnde in eccleſias Agapetarũ peſtis introijt?Vnde ſine nuptijs aliud nomen uxo
rum?Imò unde nouum concubinarũ genus?Plus inferã:Vnde meretrices uniuiræ?Eadẽ
domo,uno cubiculo,ſæpe uno tenentur & lectulo,& ſuſpicioſos nos uocãt,ſi aliquid exi-
7 ſtimamus.Frater ſororẽ uirginem deſerit,cœlibem ſpernit uirgo germanũ,fratrẽ quærit
extraneum,& cum in eodẽ propoſito eſſe ſe ſimulent, quærunt alienorũ ſpiritale ſolatiũ,
D ut domi habeãt carnale cõmercium.Iſtiuſmodi homines Solomon in Prouerbijs ſpernit,
dicens:Alligabit quis in ſinu ignem,& ueſtimenta eius nõ comburentur?Aut ambulabit
ſuper carbones ignis,& pedes illius non ardebũt?Exploſis igitur & exterminatis his quæ
nolunt eſſe uirgines,ſed uideri:nunc ad te mihi omnis dirigatur oratio. Quæ quanto pri
ma Romanæ urbis uirgo nobilis eſſe cœpiſti,tanto tibi amplius laborandũ eſt, ne & præ-
ſentibus bonis careas,& futuris.Et quidem moleſtias nuptiarum,& incerta cõiugij,dome
ſtico exemplo didiciſti,cum ſoror tua Bleſilla ætate maior,ſed propoſito minor, poſt acce
ptum maritum,ſeptimo menſe uiduata eſt.O infelix humana conditio & futuri neſcia. Et
uirginitatis coronam,& nuptiarum perdidit uoluptatem.Et quanq̃ ſecundum pudicitiæ
gradum teneat uiduitas,tamen quas illam per momenta ſuſtinere exiſtimas cruces,ſpectã-
tem quotidie in ſorore,quod ipſa perdiderit,& cũ difficilius experta careat uoluptate, mi-
norem continentiæ habere mercedem?Sit tamen & illa ſecura,ſit gaudens.Centeſimus &
ſexageſimus fructus de uno ſunt ſemine caſtitatis. Nolo habeas cõſortium matronarũ:
Nolo ad nobilium domos accedas:Nolo te frequenter uidere, quod contemnens, uirgo
eſſe uoluiſti.Sic ſibi ſolent applaudere mulierculæ de iudicibus uiris,& in aliqua poſitis di
gnitate.Si ad imperatoris uxorem concurrit ambitio ſalutantium, cur tu facis iniuriam ui
ro tuo?Ad hominis coniugem,dei ſponſa properas?Diſce in hac parte ſuperbiam ſanctã:
ſcito te illis eſſe meliorem.Neq; uero earum tantum te cupio declinare cõgreſſus, quæ ma
ritorum inflantur honoribus,quas eunuchorum greges ſepiunt,& in quarũ ueſtibus atte
nuata in filum auri metalla texuntur,ſed etiam eas fuge,quas uiduas neceſſitas fecit,nõ uo
luntas:Non quod mortem optauerint maritorum,ſed quod datam occaſionẽ pudicitiæ,
non libenter acceperint.Nunc uero tantum ueſte mutata priſtina, non mutatur ambitio.
8 Præcedit caueas Baſtarnarũ, ordo ſemiuirorũ: & rubẽtibus buccis,cutis farta diſtẽditur,
ut eas putes maritos nõ amiſiſſe,ſed quærere.Plena adulatoribus domus, plena cõuiuis.
Clerici ipſi quos & magiſterio eſſe oportuerat pariter & timori,oſculanẽ capita matrona-
rum,& extenta manu,ut benedicere eos putes uelle, ſi neſcias, precia accipiunt ſalutandi.
Illæ

A Illę interim, quæ sacerdotes suo uiderint indigere præsidio, eriguntur in superbiā. Et quia maritorum expertę dominatū, uiduitatis præferunt libertatem: castæ uocātur & Nōnæ, post cœnam dubiā, Apostolos somniāt. Sint tibi sociæ, quas ieiunia tenuāt, quibus pallor in facie est, quas & ætas probauit & uita, quę quotidie in cordibus suis canūt: Vbi pascis? Vbi cubas in meridie? Quæ ex affectu dicūt: Cupio dissolui, & esse cū Christo. Esto subiecta parētibus: imitare spōsum tuū. Rarus sit egressus in publicū: Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo. Nunquam causa deerit procedēdi, si semper quādo necesse est, processura sis. Sit tibi moderatus cibus, & nūquam uēter expletus. Plures quippe sunt, quæ cū uino sint sobriæ, ciborū largitate sunt ebriæ. Ad orationē tibi nocte surgenti, nō indigestio ructum faciat, sed inanitas. Crebrius lege, disce quàm plurima. Tenēti codicem somnus obrepat, & cadentem faciē, pagina sancta suscipiat. Sint tibi quotidiana ieiunia, & refectio satietatem fugiens. Nihil prodest biduo triduoque trāsmisso, uacuū portare uētrem, si pariter obruatur, si compēsetur saturitate ieiuniū. Ilico mens repleta torpescit, & irrigata humus, spinas libi-
9 dinum germinat. Si quādo senseris exteriorē hominē florem adolescētiæ suspirare, & accepto cibo, cum te in lectulo compositā, dulcis libidinum pompa concusserit: arripe scutum fidei, in quo ignite diaboli extinguūtur sagittæ. Omnes adulterātes, quasi clibanus corda eorum. At tu Christi comitata uestigijs, & sermonibus eius intenta, dic: Nónne cor nostrū ardens erat in uia, cū aperiret nobis Iesus scripturas? Et illud: Ignitū eloquiū tuū, & seruus tuus dilexit illud. Difficile est humanā animam aliquid nō amare, & necesse est, ut in quoscunque mens nostra trahatur affectus. Carnis amor, spiritus amore superatur. Desiderium desiderio restinguitur. Quicquid inde minuitur, hinc crescit. Quin potius semper ingemina, & dicito super lectū tuū: In noctibus quæsiui quē dilexit anima mea. Mortificate ergo, inquit Apostolus, membra uestra quæ sunt super terram. Vnde & ipse postea cōfidenter
B aiebat: Viuo autē, iam nō ego, uiuit uero in me Christus. Qui mortificat membra sua, & in imagine perambulat, nō timet dicere: Factus sum, sicut uter in pruina. Quicquid in me fuerit humoris, excoctum est, & infirmata sunt in ieiunio genua mea, & oblitus sum māducare panem meū. A uoce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ. Esto cicada noctiū. Laua per singulas noctes lectum tuū, lachrymis tuis stratum tuū riga. Vigila & sito sicut passer in solitudine: Psalle spiritu, psalle & sensu: Benedic anima mea dominū, & ne obliuiscaris omnes retributiōes eius, qui propitiatur cūctis iniquitatibus tuis: Qui sanat omnes infirmitates tuas, & redimit ex corruptiōe uitā tuam. Et quis nostrum ex corde dicere potest: Quia cinerem tanquā panem manducabā, & potionem meam cum fletu miscebam? An non flendum est, nō gemendum, cum me rursus serpēs inuitat ad illicitos cibos? Cum de paradiso uirginitatis eiectū, tunicis uult uestire pelliceis, quas Helias ad paradisum rediens, proiecit in terram? Quid mihi & uoluptati, quæ breui perit? Quid cum hoc dulci et mortifero carmine Sirenarū? Nolo illi subiacere sentētiæ, qua in hominē est illata damnatio: In doloribus, & in anxietatibus paries. Mulieris lex ista est, nō mea. Et ad uirum conuersio tua. Sit cōuersio illius ad maritum, quæ uirū non habet Christū: Et ad extremum, morte morieris. Finis iste coniugij, meum propositū sine sexu est. Habeant nuptæ suū tēpus, & titulum. Mihi uirginitas in Maria dedicatur & Christo. Dicat aliquis: Et audes nuptijs detrahere, quæ à deo benedictæ sunt? Nō est detrahere nuptijs, cū illis uirginitas antefertur. Nemo malū bono cōparat. Glorientur & nuptæ, cum à uirginibus sint secundæ: Crescite, ait, & multiplicamini, & replete terrā. Crescat & multiplicetur ille, qui impleturus est terrā. Tuū agmē in cœlis est. Crescite & multiplicamini, hoc expletur edictū post paradisum & nuditatē, et ficus folia, auspicātia pruriginē nuptiarū. Nubat et nubatur ille, qui in sudore faciei comedit panē suū, cuius terra tribolos & spinas generat, & cuius herba sentibus suffocatur. Meū semen, centenaria fruge fœcundū est. Nō omnes capiūt uerbum dei, sed hi quibus datū est. Alium, eunuchum necessitas faciat, me uolūtas. Tempus amplexandi

C amplexandi,& tẽpus abſtinendi à cõplexibus: tẽpus mittẽdi lapides,& tẽpus colligendi.
10 Poſtquam de duritia nationum generati ſunt filij Abrahæ,cœperunt ſancti lapides uolui ſuper terrã. Pertrãſeunt quippe mundi iſtius turbines,& in curru dei, rotarum celeritate uoluuntur. Cõſuant tunicas,qui inconſutã deſurſum tunicã perdiderũt,quos uagitus delectat infantiũ,in ipſo lucis exordio fletu lugẽtium quod nati ſunt. Eua in paradiſo uirgo fuit: poſt pelliceas tunicas,initiũ ſumpſit nuptiarum. Tua regio paradiſus eſt. Serua quod nata es, & dic: Reuertere anima mea in requiem tuã. Et ut ſcias uirginitatem eſſe naturæ, nuptias poſt delictum: uirgo naſcitur caro de nuptijs: in fructu reddens, quod in radice perdiderat. Exiet uirga de radice Ieſſe,& flos de radice eius aſcẽdet. Virga mater eſt domini,ſimplex,pura,ſyncera,nullo extrinſecus germine cohærente, & ad ſimilitudinem dei
11 unione fœcunda. Virgæ flos Chriſtus eſt, dicens: Ego flos campi,& lilium conuallium. Qui & in alio loco,lapis prædicatur abſciſſus de mõte ſine manibus: ſignificante propheta,uirginem naſciturum eſſe de uirgine. Manus quippe accipiũtur pro opere nuptiarũ,ut ibi: Siniſtra eius ſub capite meo,et dextera illius amplexabitur me. In huius ſenſus cõgruit uoluntatem etiã illud,quod animalia quæ in arcã Noë bina inducuntur, immunda ſunt. Impar numerus eſt mũdus: Et Moyſes & Ieſus Naue nudis in ſanctã terrã pedibus iubentur incedere: Et diſcipuli ſine calciamẽtorum onere,& uinculis pelliũ ad prædicationẽ noui euangelij deſtinãtur. Et milites ueſtimẽtis Ieſu ſorte diuiſis: caligas nõ habebãt quas tol
12 lerent. Nec enim poterat habere dominus,quod prohibuerat ſeruis. Laudo nuptias,laudo coniugium,ſed quia mihi uirgines generãt: lego de ſpinis roſam,de terra aurũ,de concha margaritum. Nũquid qui arat,tota die arabit? Nónne & laboris ſui fruge lætabitur? Plus honorantur nuptiæ,quãdo quod de illis naſcitur,plus amatur. Quid inuides mater filiæ? Tuo lacte nutrita eſt,tuis educata uiſceribus,in tuo adoleuit ſinu. Tu illã uirginẽ ſe-
D dula pietate ſeruaſti. Indignaris,quod noluit militis eſſe uxor,ſed regis? Grãde tibi beneficium præſtitit. Socrus dei eſſe cœpiſti. De uirginibus,inquit Apoſtolus,præceptũ domini nõ habeo. Cur? Quia & ipſe ut eſſet uirgo,nõ fuit imperij,ſed propriæ uoluntatis. Neq; enim audiẽdi ſunt,qui eũ uxorẽ habuiſſe cõfingunt,cum de cõtinentia diſſerẽs & ſuadens perpetuam caſtitatẽ,intulerit: Volo aũt omnes eſſe ſicut meipſum. Et infra. Dico autẽ innuptis & uiduis: Bonũ eſt illis,ſi ſic permaneant,ſicut & ego. Et in alio loco: Nunquid nõ habemus poteſtatẽ circũducendi mulieres,ſicut & cæteri apoſtoli? Quare ergo nõ habet domini de uirginitate præceptũ? Quia maioris eſt mercedis,quod nõ cogitur,& offertur. Quia ſi fuiſſet uirginitas imperata,nuptiæ uidebãtur ablatæ. Et duriſſimũ erat cõtra naturam cogere: angelorumq; uitã ab hominibus extorquere,& id quodãmodo damnare,qđ conditum eſt. Alia fuit in ueteri lege felicitas: Beatus qui habet ſemen in Sion, & domeſticos in Hieruſalẽ. Et,maledicta ſterilis,quæ non pariebat: Et,filij tui ſicut nouellæ oliuarũ, in circumitu mẽſæ tuæ. Et repromiſſio diuitiarũ. Et,nõ erit infirmus in tribubus tuis. Nũc dicitur: Ne te lignũ arbitreris aridum. Habes locũ pro filijs & filiabus, in cœleſtibus ſempiternũ. Nunc benedicũtur pauperes,& Lazarus diuiti præferẽ in purpura. Nũc qui infirmus eſt,fortior eſt. Vacuus erat orbis: &,ut de typicis taceã,ſola erat benedictio liberorum. Propterea & Abrahã iam ſenex Cethuræ copulatur. Et Iacob mãdragoris redimit: Et cõcluſam uuluã in eccleſiæ figurã,Rachel cõqueritur. Paulatim uero increſcẽte ſegete, meſſor immiſſus eſt. Virgo Helias,Heliſeus uirgo,uirgines multi filij prophetarũ. Hieremiæ dicitur: Et tu ne accipias uxorẽ. Sãctificatus in utero,captiuitate ꝓpinqua,uxorẽ ꝓhibetur accipere. Alijs uerbis idipſum Apoſtolus loquitur: Exiſtimo hoc bonũ eſſe propter inſtãtem neceſſitatẽ,quoniam bonũ eſt homini ſic eſſe. Quæ eſt iſta neceſſitas,quæ aufert gaudia nuptiarũ? Tẽpus breuiatũ eſt: Reliquũ eſt,ut & qui habent uxores,ſint quaſi non habeãt. In ꝓximo eſt Nabuchodonoſor. Promouit ſe leo de cubili ſuo. Quò mihi ſuperbiſſimo regi ſeruitura cõiugia? Quò paruulos,quos ꝓpheta cõplorat,dicẽs? Adhæſit lingua

lactentis

A lactentis ad faucem ipsius in siti. Paruuli postulauerunt panẽ,& qui frangeret eis,nõ erat. Inueniebatur ergo,ut diximus,in uiris tantũ hoc cõtinentiæ bonũ,& in doloribus iugiter Eua parturiebat. Postquã uero uirgo cõcepit in utero,& peperit nobis puerũ, cuius principatus in humeros eius,deum,fortem,patrẽ futuri seculi:soluta maledictio est. Mors per Euam:uita per Mariã. Ideoq; & diuitius uirginitatis donũ fluxit in fœminas,quia cœpit à fœmina. Statim ut filius dei ingressus est super terrã,nouã sibi familiã instituit, ut qui ab angelis adorabatur in cœlo,haberet angelos & in terris. Tunc Holofernis caput, Iudith continẽs amputauit. Tunc Aman,qui interpretatur iniquitas, suo cõbustus est igni. Tũc Iacobus & Ioãnes relicto patre,rheti,nauicula,sequuti sunt saluatorẽ:affectũ sanguinis & uincula seculi,& curam domus pariter relinquẽtes. Tũc primũ auditum est: Qui uult uenire post me,abneget semetipsum:& tollat crucem suã,& sequatur me. Nemo enim miles cũ uxore pergit ad prælium. Discipulo ad sepulturã patris ire cupiẽti, nõ permittitur. Vulpes foueas habent,& uolucres cœli nidos,ubi requiescãt:filius aũt hominis,nõ habet ubi caput suũ reclinet. Ne forsitan cõtristeris,si anguste manseris. Qui sine uxore est,solicitus est quæ domini sunt,quomodo placeat dño. Qui autẽ cũ uxore est,solicitus est quæ sunt mundi:quomõ placeat uxori. Diuisa est mulier,& uirgo. Quæ nõ est nupta,cogitat quæ sunt domini,ut sit sancta corpore & spiritu. Nã quæ nupta est, cogitat quæ sunt mundi: quomõ placeat uiro. Quãtas molestias habeãt nuptiæ,et quot solicitudinibus uinciant̃,in eo libro quẽ aduersus Heluidiũ de beatæ Mariæ perpetua uirginitate ædidimus,puto breuiter expressum. Nũc eadẽ replicare perlongũ est:Et si cui placet de illo potest haurire fonticulo. Verum ne penitus uidear omisisse:nuc dicã,quod cũ Apostolus sine intermissione orare nos iubeat,& qui in cõiugio debitũ soluit orare nõ possit,aut oramus semper,& uirgines sumus,aut orare desinimus,ut coniugio seruiamus. Et si nupserit,inquit,uirgo,non
B peccat:Tribulationẽ tamẽ carnis habebũt huiusmodi. Et in principio libelli præfatus sũ, me de angustijs nuptiarũ,aut nihil omnino,aut pauca dicturũ:Et nunc eadẽ admoneo,ut si tibi placet scire quot molestijs uirgo libera, quot uxor astricta sit:legas Tertullianũ ad amicũ philosophũ,& de uirginitate alios libellos,& beati Cypriani uolumẽ egregiũ,et Papæ Damasi super hac re,uersu, ꝓsaq; cõposita,& Ambrosij nostri quæ nuper scripsit ad sororẽ opuscula. In quibus tãto se effudit eloquio,ut quicquid ad laudes uirginũ pertinet exquisierit,expresserit,ordinarit. Nobis diuerso tramite incedendũ. Virginitatẽ nõ tantũ efferimus,sed seruamus. Nec sufficit scire,quod bonũ est:nisi custodiatur attentius,quod electũ est: Quia illud iudicij est,hoc laboris:& illud cõmune cũ pluribus,hoc cum paucis. Qui perseuerauerit,ĩquit,usq; in finẽ,hic saluus erit. Et multi uocati,pauci aũt electi. Itaq; obtestor te coràm deo,& Christo Iesu,& electis angelis eius:ne uasa tẽpli dñi, quæ solis sacerdotibus uidere cõcessum est,facile in publicũ proferas:ne sacrariũ dei,quisq; profanus aspiciat. Oza arcam quã non licebat tangere attingens,subita morte prostratus est. Neq; enim uas aureum,& argẽteũ tam charũ deo fuit,quàm tẽplum corporis uirginalis. Præcessit umbra,nunc ueritas est. Tu quidem simpliciter loqueris, & ignotos quosq; blanda non despicis,sed aliter uidẽt impudici oculi. Nõ norunt animę pulchritudinẽ cõsiderare, sed corporũ. Ezechias thesaurum dei,mõstrat Assyrijs:sed Assyrij nõ debuerunt uidere, quod cuperent. Deniq; frequentibus bellis Iudæa cõuulsa,uasa primũ domini capta atq; translata sunt. Inter epulas & cõcubinarũ greges,quia palma uitiorũ est, honesta polluere,Balthasar potat in phialis. Ne declines aurẽ tuã in uerba maliciæ. Sepe enim indecens aliquid loquẽtes, tentant mẽtis arbitrium,si libẽter audias uirgo quod dicitur,si ad ridicula quæq; soluaris,quicquid dixeris,laudant:quicquid negaueris,negant:facetam uocant & sanctã,& in qua nullus sit dolus. Ecce uere ancilla Christi,dicentes: Ecce tota simplicitas:Nõ ut illa horrida,turpis,rusticana,terribilis,& quæ ideo forsitan maritũ nõ habuit, quia inuenire nõ potuit. Naturali ducimur malo. Adulatoribus nostris libẽter fauemus,

& quanq;

C & quanquam nos respōdeamus indignos,& calidus rubor ora perfundat,attamē ad laudem suā,intrinsecus anima lætatur.Spōsa Christi arca est testamēti, intrinsecus & extrinsecus deaurata,custos legis dñi.Sicut in illa nihil aliud fuit,nisi tabulæ testamenti,ita & in te nullus sit extrinsecus cogitatus.Super hoc propiciatoriū quasi super cherubim, sedere uult dñs.Mittit discipulos suos , ut in te sicut in pullo asinæ sedeat. Curis te secularibus soluat,ut paleas & lateres Aegypti derelinquēs,Moysen sequaris in eremo,& terrā repromissionis introeas.Nemo sit qui ,phibeat,nō mater,nō soror,nō cognata, nō germanus: Dominus te necessariā habet.Quod si uoluerint impedire,timeāt flagella Pharaonis, qui populum dei ad colendū eum nolēs dimittere,passus est ea quæ scripta sunt.Iesus ingressus in templū,ea quæ templi nō erant,proiecit.Deus enim zelotes est,& nō uult patris domum fieri speluncā latronū.Alioqui ubi æra numerātur,ubi sunt caueæ columbarum,& simplicitas enecatur,ubi in pectore uirginali seculariū negociorū cura æstuat , statim uelū templi scinditur:spōsus cōsurgit iratus,& dicit:Relinquetur uobis domus uestra deserta. Lege euangeliū,et uide quomodo Maria ad pedes dñi sedens Marthæ studio præferatur. Et certe sedulo hospitalitatis officio:domino atq; discipulis eius, conuiuium præparabat. Martha,inquit,Martha solicita es,& turbaris erga plurima,pauca aūt necessaria sunt,ut unum:Maria bonā partē elegit,quæ non auferetur ab ea.Esto & tu Maria,cibis præferto doctrinam.Sorores tuæ cursitent,& quærāt quomodo Christū hospitem suspiciant.Tu semel seculi onere proiecto,sede ad pedes domini,& dic:Inueni eum quē quærebat anima mea:tenebo eum,& nō dimittā,& ille respōdeat:Vna est columba mea,perfecta mea:una est matri suæ,electa genitrici suæ,cœlesti uidelicet Hierusalē. Semper te cubiculi tui secreta custodiāt,semper tecum sponsus ludat intrinsecus.Oras,loqueris ad spōsum:legis,ille
D tibi loquitur:Et cum te somnus oppresserit, ueniet post parietē , & mittet manū suam per foramen,& tanget uentrē tuum.Et expergefacta consurges,& dices: Vulnerata charitate ego sum,& rursus ab eo audies:Hortus cōclusus soror mea spōsa:hortus conclusus,fons signatus.Caue ne domum exeas,& uelis uidere filias regionis alienæ,quamuis fratres habeas patriarchas,& Israël parente læteris.Dina egressa,corrūpitur.Nolo te spōsum quærere per plateas.Nolo te circumire angulos ciuitatis,dicas licet:Surgā & circūibo ciuitatē, & in foro,& in plateis quæram quē dilexit anima mea,& interroges:Num quem dilexit anima mea,uidistis?nemo tibi respōdere dignabitur.Sponsus in plateis nō potest inueniri.Arcta & angusta uia est,quæ ducit ad uitā.Deniq; sequitur:Quæsiui eū,& non inueni: uocaui eum,& nō respondit mihi.Atq; utinam non inuenisse sufficiat. Vulneraberis,nudaberis,& gemebunda narrabis:Inuenerunt me custodes,qui circumeunt ciuitatē:percusserunt me & uulnerauerunt me,tulerunt theristrū meum mihi.Si autē hoc exiens patitur illa,quę dixerat:Ego dormio,& cor meū uigilat,& fasciculus stactes fratruelis meus mihi, in medio uberum meorum cōmorabitur:quid de nobis fiet,quæ adhuc adolescentulæ sumus?quæ sponsa intrante cum sponso remanemus extrinsecus?Zelotypus est Iesus,non uult ab alijs uideri faciem tuā.Excuses licet atq; causeris obducto uelamine, ora cōtexi,& quæsiui te ibi,& dixi:Annuncia mihi,quē dilexit anima mea:ubi pascis , ubi cubas in meridie,ne quādo efficiar sicut operta super greges sodaliū tuorum:indignabitur,tumebit,et dicet:Si non cognoueris teipsam ô pulchra inter mulieres:egredere tu in uestigijs gregū, & pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum. Sis licet pulchra & inter omnes mulieres species tua diligatur à spōso:nisi te cognoueris,& omni custodia seruaueris cor tuum,nisi oculos iuuenum fugeris:egredieris de thalamo meo,& pasces hædos,qui staturi sunt à sinistris.Itaq; mi Eustochiū filia,domina,cōserua,germana, aliud enim ætatis,aliud meriti, aliud religionis,hoc charitatis est nomē,audi Esaiam loquentē:Populus meus intra cubiculum tuū.Claude ostium tuū,abscondere pusillum aliquātulum,donec transeat ira domini.Foris uagentur uirgines stultæ,tu intrinsecus esto cum spōso,quia si ostiū clauseris,

& secundum

A & secundũ Euangelij præceptum in occulto oraueris patrẽ tuum,ueniet & pulsabit,& di-
cet:Ecce ego sto ante ianuã & pulso.Si quis mihi aperuerit,introibo & cœnabo cum eo,&
ipse mecũ:& tu statim solicita,respõdebis:Vox fratruelis mei pulsantis:Aperi mihi soror
mea,proxima mea,perfecta mea.Necesse est ut dicas: Dispoliaui me tunica mea , quomõ
induam illam?laui pedes meos,quomodo inquinabo eos?Ilico cõsurge & aperi, ne te mo
rante pertranseat:& postea cõqueraris,& dicas:Aperui ego fratrueli meo,fratruelis meus
pertransiuit.Quid eñ necesse est,ut cordis tui ostia clausa sint?Sponso aperiãtur Christo,
claudantur diabolo, secundũ illud:Si spiritus potestatem habẽtis ascenderit super te , ne
dimiseris locũ tuum.Daniel in cœnaculo suo manebat in superioribus(neq; enim manere
poterat in humili) fenestras apertas ad Hierusalem habuit.Et tu habeto apertas fenestras,
sed unde lumẽ introeat,unde uideas ciuitatẽ domini.Ne aperias illas fenestras, de quibus
dicitur,intrauit mors per fenestras uestras.Illud quoq; tibi uitandũ est,ne inanis glorię ar
dore capiaris.Quomodo inquit Iesus,potestis credere,gloriã ab hominibus accipientes?
Vide quale malũ sit,quod qui habuerit,nõ potest credere.Nos uero dicamus: Quoniam
gloriatio mea tu es.Et:Qui gloriatur,in domino glorietur.Et:Si adhuc hominibus placerẽ,
Christi seruus non essem.Et:Mihi autẽ absit gloriari,nisi in cruce domini nostri Iesu Chri
sti:per quẽ mihi mundus crucifixus est,& ego mũdo.Et illud: In te laudabimur tota die,
in domino laudabitur anima mea.Cũ facis eleemosynam,deus solus uideat. Cum ieiu-
nas,læta sit facies tua.Vestis nec satis mũda,nec sordida,& nulla diuersitate notabilis : ne
ad te obuiã prætereuntiũ turba consistat,& digito monstreris.Frater est mortuus,sororis
est corpusculũ deducendum:caue ne dum hæc sæpius facis,ipsa moriaris.Nec satis religio
sa uelis uideri,nec plus humilis quàm necesse est,ne gloriã fugiendo quæras.Plures enim
paupertatis misericordiæ atq; ieiunij arbitros declinãtes,hoc ipso cupiũt placere,qđ place
re cõtemnunt:& mirũ in modum laus dum uitatur,appetitur.Cæteris perturbationibus
B quibus hominis mens gaudet,ægrescit,sperat,& metuit, plures inuenio extraneos . Hoc
uitio pauci admodũ sunt qui caruerũt:& ille optimus,qui quasi in pulchro corpore , rara
neuorũ sorde respergitur.Neq; uero moneo,ne de diuitijs glorieris,& ne de generis nobi
litate te iactes,ne te cæteris pręferas.Scio humilitatẽ tuã.Scio te ex affectu dicere:Domine,
non est exaltatum cor meũ,neq; elati sunt oculi mei.Noui apud te & apud matrem tuam
superbiã,per quam diabolus cecidit,penitus locũ non habere. Vnde ad te super ea scribe-
re superfluũ sit.Stultissimum quippe est docere,quod nouerit ille quẽ doceas. Sed ne hoc
ipsum tibi iactantiã generet,quod seculi iactantiam contempsisti:ne cogitatio tacita subre
pat,ut quia in auratis uestibus placere desisti,placere coneris in sordidis:& quãdo in con-
uentũ fratrũ ueneris uel sororũ,humilius sedeas,scabello te causeris indignam : uocem ex
industria,quasi confectã ieiunijs,tenues:& deficientis imitata gressum , humeris innitaris
alterius. Sunt quippe nõnullæ exterminantes facies suas,ut appareant hominibus ieiu
nantes:quæ statim ut aliquẽ uiderint,ingemiscunt,demittunt supercilium:& operta facie,
uix unum oculũ liberãt ad uidendũ. Vestis pulla,cingulũ sacceum , & sordidis manibus
pedibusq;,uenter solus,quia uideri non potest,æstuat cibo.His quotidie psalmus ille ca-
nitur:Dominus dissipabit ossa hominũ sibi placentiũ.Aliæ uirili habitu,ueste mutata,eru
bescũt esse qđ natæ sunt,crinẽ amputãt,& impudẽter erigũt facies eunuchinas.Sunt quæ
cilicijs uestiunt,& cucullis fabrefactis:ut ad infantiã redeãt,imitãtur noctuas & bubones.
14 Sed ne tantũ uidear disputare de fœminis,uiros quoq; fuge,quos uideris catenatos:qbus
fœminei cõtra Apostolũ crines,hircorũ barba,nigrum pallium,& nudi patientia frigoris
pedes.Hæc omnia argumẽta sunt diaboli.Talẽ olim Antonium,talem nuper Sophroniũ
Roma congemuit.Qui postq; nobiliũ introierunt domos,& deceperunt mulierculas one
ratas peccatis,semper discentes,& nunq; ad scientiam ueritatis peruenientes, tristitiã simu
lant:& quasi longa ieiunia,furtiuis noctium cibis protrahunt.Pudet dicere reliqua,ne ui-

C dear potius inuehi, quàm monere. Sunt alij (de mei ordinis hominibus loquor) qui ideo
presbyteriũ & diaconatũ ambiunt, ut mulieres licentius uideant. Omnis his cura de ueſti-
bus, ſi bene oleant: ſi pes, laxa pelle, nõ folleat. Crines calamiſtri ueſtigio rotãtur, digiti de
anulis radiant: & ne plãtas humidior uia ſpargat, uix imprimũt ſumma ueſtigia. Tales cũ
uideris, ſponſos magis exiſtimato quàm clericos. Quidã in hoc omne ſtudiũ uitamq; po-
ſuerunt, ut matronarũ nomina, domos, moresq; cognoſcant. Ex quibus unum, qui huius
artis eſt prĩceps, breuiter ſtrictimq; deſcribã: quò facilius magiſtro cognito, diſcipulos re-
cognoſcas. Cũ ſole feſtinus exurgit, ſalutandi ei ordo diſponitur, uiarũ cõpendia requirũ-
tur, & penè uſq; ad cubicula dormientium, ſenex importunus ingreditur. Si puluillũ ui-
derit, ſi mãtile elegãs, ſi aliquid domeſticæ ſuppellectilis, laudat, miratur, attrectat, & ſe his
indigere conquerẽs, nõ tam impetrat, quàm extorquet: quia ſingulæ metuunt ueredariũ
urbis offendere. Huic inimica caſtitas, inimica ieiunia, prandiũ nidoribus probat, & altilis
γεροντοπίπης, uulgo pipizo nominatur. Os barbarũ & procax, & in conuicia ſemper arma-
tũ. Quocũq; te uerteris, primus in facie eſt. Quicquid nouũ inſonuerit, aut autor, aut exag
15 gerator eſt famæ. Equi per horarũ momenta mutãtur, tam nitidi, tamq; feroces, ut Thra-
cij regis illũ putes eſſe germanũ. Varijs callidus hoſtis pugnat inſidijs. Sapientior erat co
luber omnibus beſtijs, quas creauerat dñs ſuper terrã. Vnde & Apoſtolus: Non, inquit,
ignoramus eius aſtutias. Nec affectatæ ſordes, nec exquiſitæ mũdiciæ cõueniunt Chriſtia
no. Si quid ignoras, ſi quid de ſcripturis dubitas: interroga eum, quẽ uita cõmendat: excu
ſat ætas, fama nõ reprobat, qui poſſit dicere: Deſponſaui eñ uos uni uiro, uirginẽ caſtam
exhibere Chriſto. Aut ſi nõ eſt qui poſſit exponere, melius eſt aliquid neſcire ſecure, quàm
cũ periculo diſcere. Memento, quia in medio laqueorũ ambulas: & multæ ueteranæ uirgi
nes caſtitatis indubitatæ, in ipſo mortis limine coronam perdidere de manibus. Si quæ
ancillulæ ſunt comites propoſiti tui, ne erigaris aduerſus eas, ne infleris ut domina. Vnũ
D ſponſum habere cœpiſtis, ſimul pſallitis. Chriſti ſimul corpus accipitis, cur menſa diuerſa
ſit? Prouocẽtur & aliæ. Honor uirginũ ſit inuitatio cæterarũ. Quod ſi aliquã ſenſeris infir
miorem in fide, ſuſcipe, cõſolare, blãdire, & pudicitiam illius fac lucrũ tuum. Si qua ſimu-
lat, fugiens ſeruitutẽ, huic aperte Apoſtolum lege: Melius eſt nubere, quàm uri. Eas autem
uirgines & uiduas, quæ otioſæ & curioſæ domos circumeunt matronarum: quæ rubore
frontis abſtrito, paraſitos uincunt mimorũ, quaſi quaſdã peſtes abijce. Corrũpunt mores
bonos, cõfabulationes peſſimæ. Nulla illis niſi uẽtris cura eſt, & quæ uẽtri ſunt proxima.
Iſtiuſmodi hortari ſolẽt, & dicere: Mi catella, rebus tuis utere, & uiue dũ uiuis: & nunquid
filijs tuis ſeruas? Vinoſæ atq; laſciuæ, quiduis mali inſinuãt, ac ferreas quoq; mẽtes ad de-
litias emolliunt. Et cũ luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere uolunt, habẽtes dãnationẽ, qđ
primam fidem irritam fecerunt. Nec tibi diſerta multũ uelis uideri, aut lyrici feſtiuo car
16 minis metro ludere. Non delumbẽ matronarũ ſaliuam delicata ſecteris, quæ nunc ſtrictis
dentibus, nũc labijs diſſolutis, balbutientẽ linguã in dimidiata uerba moderantur, ruſticũ
putantes omne quod naſcitur. Adeo illis adulterium etiam linguæ placet. Quæ enim com
municatio luci ad tenebras? Qui conſenſus Chriſto cũ Belial? Quid facit cũ pſalterio Ho-
ratius? cũ Euangelijs Maro? cum apoſtolis Cicero? Nónne ſcandalizatur frater, ſi te uide
rit in idolio recumbentẽ? Et licet omnia mũda mũdis, & nihil reijciendũ, quod cũ gratiarũ
actione percipitur: tamen ſimul bibere nõ debemus calicẽ Chriſti, & calicẽ dæmoniorum.
Referã tibi meæ infelicitatis hiſtoriã. Cum ante annos plurimos domo, parẽtibus, ſorore,
cognatis, & quod his difficilius eſt, conſuetudine lautioris cibi propter cœlorũ me regna
caſtraſſem: & Hieroſolymam militaturus pergerẽ, bibliotheca, quã mihi Romæ ſummo
ſtudio ac labore confecerã, carere nõ poterã. Itaq; miſer ego lecturus Tullium ieiunabam.
Poſt noctium crebras uigilias, poſt lachrymas, quas mihi præteritorũ recordatio peccato
rũ ex imis uiſceribus eruebat, Plautus ſumebatur in manus. Si quãdo in memet reuerſus,

prophetas

A prophetas legere cœpiſſem,ſermo horrebat incultus.Et quia lumen cæcis oculis nõ uidebam,nõ oculorꝫ putabã culpã eſſe,ſed ſolis.Dũ ita me antiquus ſerpẽs illuderet,in media fermè quadrageſima medullis infuſa febris,corpus ĩuaſit exhauſtũ:& ſine ulla requie(qd' dictu quoqꝫ incredibile ſit)ſic infelicia mẽbra depaſta eſt,ut oſſibus uix hærerẽ.Interim parantur exequiæ,& uitalis animæ calor , toto frigeſcẽte iam corpore,in ſolo tantũ repente pectuſculo palpitbat : cũ ſubito raptus in ſpiritu,ad tribunal iudicis pertrahor:ubi tantũ luminis,& tantũ erat ex circũſtantiũ claritate fulgoris,ut proiectus in terrã,ſurſum aſpicere non auderẽ. Interrogatus de cõditione,Chriſtianũ me eſſe reſpõdi. Et ille qui præſidebat:Mentiris,ait,Ciceronianus es,nõ Chriſtianus. Vbi eñ theſaurus tuus, ibi & cor tuũ. Ilico obmutui,& inter uerbera (nã cædi me iuſſerat) cõſcientiæ magis igne torquebar,illũ mecum uerſiculũ reputans:In inferno aũt quis confitebitur tibi? Clamare autem cœpi & eiulans dicere:Miſerere mei dñe,miſerere mei.Hæc uox inter flagella reſonabat.Tandem ad præſidẽtis genua prouoluti qui aſtiterãt,precabãtur ut ueniam tribueret adoleſcẽtiæ, & errori locũ pœnitentiæ † cõmodaret:exacturus deinde cruciatũ,ſi gentilium literarum libros aliquãdo legiſſem.Ego qui in tanto cõſtrictus articulo,uellẽ etiã maiora promittere:deierare cœpi,et nomẽ eius obteſtãs,dicere:Domine ſi unqꝫ habuero codices ſeculares: ſi legero,te negaui.In hæc ſacramẽti uerba dimiſſus,reuertor ad ſuperos:& mirãtibus cũctis,oculos aperio,tanto lachrymarũ imbre perfuſos , ut etiã incredulis fidẽ facerẽ ex dolore.Nec uero ſopor ille fuerat,aut uana ſomnia,quibus ſæpe deludimur. Teſtis eſt tribunal illud,ante quod iacui:teſtis iudiciũ triſte,quod timui.Ita mihi nunqꝫ cõtingat in talem incidere quæſtionẽ,liuẽtes habuiſſe ſcapulas,plagas ſenſiſſe poſt ſomnum, & tãto dehinc ſtudio diuina legiſſe,quãto nõ ante mortalia legerã. Auariciæ tibi quoqꝫ uitandũ eſt malum,nõ ut aliena nõ appetas (hoc eñ & publicæ leges puniũt)ſed quo tua,quæ ſunt aliena nõ ſerues. Si in alieno,inqt,fideles nõ fuiſtis quod ueſtrũ eſt,quis dabit uobis? Aliena

Fortè condonaret.

B nobis auri argẽtiqꝫ ſunt põdera,noſtra poſſeſſio ſpiritualis eſt:de qua alibi dicit:Redemptio animæ uiri,propriæ diuitiæ.Nemo eñ poteſt duobus dominis ſeruire:aut enim unũ odiet,& alterũ amabit:aut unũ patietur,et alterũ cõtemnet.Nõ poteſtis deo ſeruire et mãmonæ,id eſt,diuitijs.Nã gentili Syrorũ lingua,mãmona diuitiæ nũcupantur. Cogitatio uictus,ſpinæ ſunt fidei.Radix auariciæ,cura gentiliũ.At dicis:Puella ſum delicata,& quę manibus meis laborare nõ poſſum.Si ad ſenectã uenero:ſi ægrotare cœpero,qs mei miſerebitur? Audi apoſtolis loquẽtẽ Ieſum:Ne cogitetis in corde ueſtro,quid mãducetis:neqꝫ corpori ueſtro,quid induamini.Nõnne anima plus eſt qꝫ eſca,& corpus plus qꝫ ueſtimẽtum? Reſpicite uolatilia cœli,quoniã nõ ſerunt,neqꝫ metut:neqꝫ cõgregãt in horrea,& pater ueſter cœleſtis paſcit illa.Si ueſtis defuerit,lilia proponãtur.Si eſurieris,audias, beatos pauperes et eſuriẽtes.Si aliquis te afflixerit dolor,legito:Propter hoc cõplaceo mihi in infirmitatibus meis , & datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ,angelus Satanæ, q me colaphizet,ne extollar.Lætare in omnibus iudicijs dei.Exultauerũt eñ filiæ Iudæ in omnibus iudicijs tuis dñe.Illa tibi ſemp in ore uox reſonet:Nudus exiui de utero matris meæ,nudus redeã.Et:Nihil intulimus in hũc mundũ,neqꝫ auferre quid poſſumus.At nũc pleroſqꝫ uideas armaria ſtipare ueſtibus,tunicas mutare quotidie,& tamen tineas nõ poſſe ſuperare. Quæ relgioſior fuerit,unũ exterit ueſtimentũ,& plenis arcis pãnos trahit. Inficiũtur mẽbranæ colore purpureo.Aurũ liqueſcit in literas,gẽmis codices ueſtiuntur,& nudus ante fores eorũ Chriſtus emoritur.Cum manũ egenti porrexerint,buccinãt.Cũ ad agapen uocauerint,præco cõducitur. Vidi nuper (nomen taceo,ne ſatyram putes) nobiliſſimã Romanorum mulierẽ in baſilica beati Petri ſemiuiris antecedẽtibus,propria manu,quo religioſior putaretur,ſingulos nũmos diſpertire pauperibus.Interea (ut uſu noſſe pfacile eſt) anus quædã annis pãniſqꝫ obſita præcucurrit,ut alterũ nummũ acciperet:ad quã cũ ordine perueniſſet, pugnus porrigitur pro denario,& tãti criminis reus ſanguis effunditur.

C Radix omnium malorum est auaricia. Ideoq; ab Apostolo idolorum seruitus appellatur. Quære primum regnũ dei,& hæc omnia apponẽtur tibi. Nõ occidet fame animã iustam dominus. Iunior fui & senui,& nõ uidi iustũ derelictum, neq; semen eius quærẽs panem. Helias coruis ministrãtibus pascitur. Vidua Sareptana, ipsa cũ filijs nocte moritura, prophetam pascit esuriens. Et mirum in modũ capsace completo, qui alẽdus uenerat, alit. Petrus apostolus, inquit: Argentũ & aurum nõ habeo, quod autẽ habeo, hoc tibi do. In nomine domini Iesu surge & ambula. At nunc multi, licet sermone taceant, opere loquũtur: Fidem & misericordiã nõ habeo, quod aũt habeo, argẽtum & aurum, hoc tibi nõ do. Habentes aũt uictum & uestitũ, his cõtenti sumus. Audi Iacob, quid sua oratione postulet: Si fuerit dominus meus mecũ,& seruauerit me in uia hac per quam ego iter facio, et dederit mihi panem ad mãducandũ,& uestitum ad uestiendũ. Tantũ necessaria deprecatus est: & post annos uiginti diues dominus,& ditior pater, ad terrã reuertitur Chanaan. Infinita de scripturis exempla suppeditant, quę auariciã doceant esse fugiendam. Verũ quia nunc ex parte de ea dicitur,& suo (si Christus annuerit) uolumini reseruatur, quid ante nõ plures annos Nitriæ gestum sit, referemus. Quidam ex fratribus parcior magis quàm auarior, & nesciens triginta argenteis dominũ uẽditum: centũ solidos quos lina texendo acquisierat, moriẽs dereliquit. Initũ est inter monachos consiliũ (nã in eodem loco circiter quinq; milia diuisis cellulis habitabãt) quid facto opus esset. Alij pauperibus distribuẽdos esse dicebant: alij dandos ecclesiæ: nõnulli parentibus remittẽdos. Macarius uero & Pambo & Isidorus,& cæteri, quos patres uocãt, sancto in eis loquẽte spiritu, decreuerũt infodiẽdos esse cũ eodẽ, dicẽtes: Pecunia tua tecũ sit in perditionẽ. Nec hoc crudeliter quisq; putet factum, tãtus cũctos per totã Aegyptũ terror inuasit, ut unũ solidũ dimisisse, sit criminis. Et
17 quoniã monachorũ fecimus mẽtionẽ,& te scio libẽter audire, quæ sancta sunt, aurẽ paulisper accõmoda. Tria sunt in Aegypto genera monachorũ. Primũ cœnobitæ, quod illi
D sauses gentili lingua uocant, nos in cõmuni uiuẽtes possumus appellare. Secũdũ anachoritæ, qui soli habitãt per deserta: & ab eo quod procul ab hominibus recesserint nũcupantur. Tertium genus est, quod remoboth dicũt, deterrimũ atq; neglectũ: & quod in nostra prouincia aut solũ, aut primũ est. Hi bini uel terni, nec multò plures simul habitãt, suo arbitratu ac ditione uiuẽtes. Et de eo quod laborauerint, in mediũ partes cõferũt, ut habeãt alimẽta cõmunia. Habitãt aũt quàm plurimi in urbibus & castellis: & quasi ars sit sancta, non uita: quicquid uendiderint, maioris est precij. Inter hos sæpe sunt iurgia: quia suo uiuentes cibo, nõ patiũtur se alicui esse subiectos. Re uera solent certare ieiunijs & rem secreti, uictoriæ faciũt. Apud hos affectata sunt omnia, laxæ manicæ, caligæ follicantes, uestis crassior, crebra suspiria, uisitatio uirginũ, detractio clericorũ: & si quãdo dies festus uenerit, saturantur ad uomitũ. His igitur quasi quibusdã pestibus exterminatis, ueniamus ad eos qui plures sunt,& in cõmune habitant, id est, quos uocari cœnobitas diximus. Prima apud eos cõfœderatio est, obedire maioribus: & quicquid iusserint, facere. Diuisi sunt per decurias atq; centurias, ita ut nouẽ hominibus decimus præsit. Et rursus decem præpositos, sub se centesimus habeat. Manent separati, sed iunctis cellulis. Vsq; ad horã nonam, ut institutũ est, nemo pergit ad alium, exceptis his decanis, quos diximus: ut si cogitationibus fortè quis fluctuat, illius cõsoletur alloquijs. Post horã nonã in cõmune cõcurritur, psalmi resonãt, scripturæ recitãtur ex more. Et completis orationibus, cũctisq; residentibus, medius, quem patrem uocant, incipit disputare. Quo loquente, tantũ silentium fit, ut nemo alium respicere, nemo audeat excreare. Dicentis laus, in fletu est audientium. Tacite uoluũtur per ora lachrymæ,& ne in singultus quidem erumpit dolor. Cũ uero de regno Christi,& de futura beatitudine,& de gloria cœperit annunciare uentura: uideas cunctos moderato suspirio,& oculis ad cœlũ leuatis, intra se dicere: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ,& uolabo,& requiescã? Post hæc conciliũ soluitur,& unaquęq; decuria cũ suo parente

A parente pergit ad mensam,quibus per singulas hebdomadas uicissim ministrant. Nullus
in cibo strepitus est:nemo comedēs loquit. Viuitur pane,leguminibus & holeribus, quæ
sale solo cōdiuntur. Vinū tantū senes accipiunt,quibus & paruulis sæpe fit prandium, ut
aliorū fessa sustentetur ætas,aliorū nō frangatur incipiens.Dehinc consurgunt pariter,&
hymno dicto,ad præsepia redeūt:ibi usq; ad uesperā cū suis unusquisq; loquitur,et dicit:
Vidistis illū & illum? Quanta in ipso sit gratia? quantum silentium? quàm moderatus in-
cessus? Si infirmū uiderint,cōsolantur:si in dei amore feruentē, cohortantur ad studium.
Et quia nocte extra orationes publicas in suo cubili unusquisq; uigilat,circūeunt cellulas
singulorū:& aure apposita,quid faciant diligenter explorāt.Quē tardiorem deprehende
rint,non increpant:sed dissimulato quod norunt,eū sæpius uisitant:& prius incipientes,
prouocāt magis orare quàm cogūt.Opus diei statum est:quod decano redditū,fertur ad
œconomū,qui & ipse per singulos mēses patri omniū cū magno tremore reddit rationē.
A quo etiā cibi cū facti fuerint,prægustantur:& quia nō licet dicere cuiq;:Tunicā & sagū
textaq; iūcis strata nō habeo:ille ita uniuersa moderatur, ut nemo quod postulet habeat.
Si quis uero cœperit ægrotare,transfertur ad exedram latiorē:& tanto senum ministerio
cōfouetur,ut nec delitias urbium,nec matris quærat affectū. Dominicis diebus orationi
tantum & lectionibus uacant:quod quidem & omni tēpore completis opusculis faciunt.
Quotidie aliquid de scripturis discitur.Ieiuniū totius anni æquale est,excepta quadragesi
ma,in qua sola cōceditur districtius uiuere.A pēthecoste cœnæ mutanē in prādia, quo &
traditioni ecclesiasticæ satisfiat,& uentrē cibo nō onerent duplicato.Tales Philo Platoni-
18 ci sermonis imitator:tales Iosephus Græcus Liuius,in secūda Iudaicæ captiuitatis historia
Essenos refert.Verum quia nūc de uirginibus scribens,penè superfluum de monachis di-
sputaui,ad tertiū genus ueniam,quos anachoritas uocāt:q & de cœnobijs exeuntes, exce
pto pane & sale,ad deserta nihil perferunt amplius.Huius uitæ autor Paulus, illustrator
B Antonius:& ut ad superiora cōscendam,princeps Ioannes Baptista fuit.Talem uero uirū
Hieremias quoq; propheta describit,dicēs:Bonum est uiro cū portauerit iugum ab ado-
lescentia sua.Sedebit solitarius & tacebit, quoniā sustulit super se iugū, & dabit percutiēti
se maxillam:saturabitur opprobrijs,quia nō in sempiternum abijciet dominus. Horū la-
borem & cōuersationē in carne non carnis,alio tēpore si uolueris explicabo. Nunc ad
propositum redeam,quia de auaricia disserens ad monachos uenerā.Quorum tibi exem-
pla proponens,nō dico aurum atq; argentum,& cæteras opes: sed ipsam terram & cœlū
despiciens,& Christo copulata cātabis:Pars mea dominus.Post hæc quanq; Apostolus
orare nos semper iubeat,& sanctis etiā ipse sit somnus oratio,tamē diuisas orādi horas de
bemus habere:ut si forte aliquo fuerimus opere detenti,ipsum nos ad officiū tēpus admo
neat.Horā tertiā,sextā,nonam,diluculū quoq; & uesperā,nemo est qui nesciat. Nec cibi
sumantur,nisi oratione præmissa:nec recedatur à mensa,nisi referaē creatori gratia.Nocti
bus bis terq; surgēdū,reuoluēda quæ de scripturis memoriter retinemus. Egredientes de
hospitio,armet oratio:regrediētibus de platea,oratio occurrat anteq; sessio:nec prius cor-
pusculū requiescat,quàm anima pascaē.Ad omnē actū,ad omnē incessum manus pingat
crucem. Nulli detrahas,nec aduersus filium matris tuæ ponas scādalum.Tu quæ es,ut
alienū seruum iudices? Suo domino stat,aut cadit.Stabit autē: Potens est enim dominus
statuere illum.Nec si biduo ieiunaueris,putes te nō ieiunantibus esse meliorē.Tu ieiunas,
& irasceris:ille comedit,& forte blanditur.Tu uexationē mentis & uentris esuriem rixan
do digeris:ille moderatius alitur , & deo gratias agit.Vnde quotidie clamat Esaias: Non
tale ieiuniū elegi dicit dns.Et iterum:In diebus ieiunorum uestrorum inueniuntur uolun-
tates uestræ,& omnes q sub uestra potestate sunt stimulatis.In iudicijs & litibus ieiunatis,
& percutitis pugnis humilē.Vt quid mihi ieiunatis? Quale illud potest esse ieiunium, cu-
ius iram nō dicam nox occupat,sed luna integram derelinquit? Teipsam considerās, noli

C in alterius ruina,sed in tuo opere gloriari.Nec illarũ tibi exẽpla proponas: quæ carnis cu ram facientes,possessionũ reditus,& quotidianas domus impensas supputãt. Neq; enim undecim apostoli Iudæ proditione sunt fracti:nec Phygelo & Alexandro faciẽtibus nau= fragiũ,cæteri à cursu fidei substiterunt.Nec dicas,illa & illa suis rebus fruitur : honoratur ab hominibus:fratres ad eã cõueniunt & sorores.Nũquid ideo uirgo esse desijt?Primum dubiũ est,an uirgo sit talis.Non enĩ quomodo uidet homo,uidet deus.Homo uidet in fa= cie,deus autẽ uidet in corde.Dehinc etiam si corpore uirgo est,an spiritu uirgo sit, nescio. Apostolus autẽ ita uirginẽ definiuit:Vt sit sancta corpore & spiritu. Ad extremũ habeat sibi gloriã suam.Vincat Pauli sententiã,delitijs fruatur & uiuat.Nos meliorũ exempla se ctemur.Propone tibi beatã Mariam:quæ tantæ extitit puritatis,ut mater domini esse me reretur.Ad quã cum angelus Gabriel in uiri specie descendisset,dicens: Aue gratia plena, dominus tecum:consternata & perterrita,respondere non potuit.Nunq; enim à uiro fue rat salutata.Deniq; nunciũ discit & loquitur.Et quæ hominẽ formidabat,cũ angelo fabu
19 latur intrepida.Potes & tu esse mater domini.Accipe tibi tomum magnũ,nouũ, & scribe in eo stilo hominis:uelociter spolia detrahe:& postq; accesseris ad prophetissam,& conce= peris in utero,& pepereris filiũ,dic:A timore tuo dñe cõcepimus,& doluimus , & peperi= mus spiritũ saluationis tuæ,quẽ fecimus super terram.Tunc & filius tuus tibi respõdebit, & dicet:Ecce mater mea & fratres mei.Et mirũ in modum,illum quem in latitudine pecto ris tui paulò ante descripseras,quẽ in nouitate cordis stilo signaueras:postq; spolia ex ho= stibus receperit:postq; denudauerit principatus & potestates,& affixerit eas cruci, conce= ptus adolescit,& maior effectus spõsam te incipit habere de matre.Grãdis labor,sed gran de præmiũ,esse quod martyres,esse quod apostoli,esse quod Christus est.Quæ quidẽ uni uersa tunc prosunt,cũ in ecclesia fiunt,cũ in una domo pascha celebramus:si arcam ingre
D dimur cũ Noë:si percunte Hiericho,Rahab meretrix iustificata nos cõtinet. Cæterum uir gines,quales apud diuersas hæreses,& quales apud impurissimũ Manichæum esse dicun tur,scorta sunt existimandæ,non uirgines.Si enĩ corporis earum autor est diabolus,quo= modo possunt honorare plasmationẽ hostis sui?Sed quia sciunt uirginale uocabulũ glo= riosum,sub ouium pellibus lupos tegunt.Christum mentitur antichristus,& turpitudinẽ uitæ falsò nominis honore conuestiunt.Gaude soror, gaude filia , gaude mi uirgo : quia quod aliæ simulant,tu uere esse cœpisti. Hæc omnia quæ digessimus,dura uidebuntur ei,quæ nõ amat Christũ.Qui autẽ omnẽ seculi pompã pro purgamento habuerit , & ua= na duxerit uniuersa sub sole,ut Christũ lucrifaciat:qui cõmortuus est domino suo,& con surrexit,& crucifixit carnem cũ uitijs & cõcupiscentijs,libere proclamabit:Quis nos sepa rabit à charitate dei?an tribulatio?an angustia?an persequutio?an fames? an nuditas ? an periculũ?an gladius?Et iterum:Certus sum,quia neq; mors,neq; uita,neq; angelus,neq; principatus,neq; potestates,neq; instãtia,neq; futura,neq; fortitudo,neq; excelsum,neq; profundum,neq; alia creatura poterit nos separare à charitate dei,quæ est in Christo Iesu dño nostro.Dei filius pro nostra salute hominis factus est filius.Nouẽ mensibus in utero
Caute legito. ut nascatur expectat,fastidia sustinet,cruentus egreditur,pãnis inuoluitur , blãdicijs deli= nitur:& ille pugillo mundũ includens,præsepis cõtinetur angustijs.Taceo quod; usq; ad triginta annos ignobilis,parentũ paupertate cõtẽtus est:uerberatur,& tacet: crucifigitur, & pro crucifigẽtibus deprecaĩ.Quid igitur retribuã domino pro omnibus quæ retribuit mihi?Calicem salutaris accipiam,& nomen dñi inuocabo.Preciosa est in conspectu domi ni,mors sanctorum eius.Hæc est sola digna retributio,cum sanguis sanguine compensa= tur,& redempti cruore Christi,pro redẽptore libenter occumbimus . Quis sanctorũ sine certamine coronatus est?Abel iustus occiditur:Abraham uxorẽ periclitatur amittere . Et ne in immensum uolumen extendã,quære & inuenies singulos aduersa perpessos. Solus in delitijs Solomon fuit,& forsitan ideo corruit.Quẽ enĩ diligit dominus, corripit. Casti=
gat

A gat autem omnẽ filiũ quem recipit. Nónne melius est breui tẽpore dimicare, ferre uallũ, arma sumere, lassescere sub lorica, & postea gaudere uictorem, quàm impatientia unius horæ seruire perpetuo? Nihil amantibus durum est, nullus difficilis cupienti labor est. Respice quanta Iacob pro Rachel pacta uxore sustinuit: Et seruiuit, inquit scriptura, Iacob pro Rachel annis septem. Et erant in conspectu eius quasi dies pauci. Vnde & ipse postea memorat: In die urebar æstu, & gelu nocte. Amemus & nos Christũ, eiusque semper quæramus amplexus, & facile uidebitur omne difficile: breuia putabimus uniuersa quæ lõga sunt: et iaculo illius uulnerati, per horarũ momẽta dicemus: Heu me, quia peregrinatio mea prolongata est à me. Non sunt enim condignæ passiones huius temporis ad futurã gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Quia tribulatio patientiam operatur, patientia aũt probationẽ, probatio autem spem, spes autem non confundit. Quando tibi graue uidetur esse quod sustines, Pauli secundã epistolam ad Corinthios lege: In laboribus plurimũ, in carceribus abundantius, in plagis supra modũ, in mortibus frequẽter. A Iudæis quinquies quadragenas una minus accepi, ter uirgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragiũ feci, nocte & die in profundo maris fui. In itineribus sæpius periculis fluminũ, periculis latronũ, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in deserto, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in laboribus, in miserijs, in uigilijs multis, in fame et siti, in ieiunijs plurimis, in frigore & nuditate. Quis nostrũ saltem minimã portionem de catalogo harum sibi potest uindicare uirtutũ? Ob quæ ille postea cõfidenter aiebat: Cursum consummaui, fidem seruaui. Superest mihi corona iustitiæ, quã retribuet mihi in illa die dominus iustus iudex. Si cibus insulsior fuerit, cõtristamur: & putamus deo nos aliqd' præstare beneficium, cum aquatius uinum bibimus. Calix frangitur, mensa subuertitur, uerbera resonant, & aqua tepidior sanguine uindicatur. Regnũ cœlorũ uim patitur, &

B uiolenti rapiunt illud. Nisi uim feceris, cœlorũ regna nõ capies. Nisi pulsaueris importune, panẽ non accipies sacramenti. An non tibi uidetur uiolentia, cum caro cupit esse quod deus est: & illuc unde angeli corruerunt, angelos iudicatura conscendit? Egredere quæso paulisper de carcere, & præsentis laboris ante oculos tuos tibi pinge mercedem, quã nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit. Qualis erit illa dies, cũ tibi Maria mater domini choris occurret comitata uirgineis? cum post rubrũ mare submerso cũ suo exercitu Pharaone, tympanũ tenens præcinet respõsuris: Cantemus domino, gloriose enim honorificatus est: equũ & ascensorẽ proiecit in mare. Tũc Thecla in tuos læta uolabit amplexus. Tunc & ipse sponsus occurret, & dicet: Surge, ueni proxima mea, sponsa mea, columba mea: quia ecce hyems transiuit, pluuia abijt sibi. Tunc angeli mirabũtur, & dicent: Quæ est ista prospiciens quasi diluculũ, speciosa ut luna, electa ut sol? Videbunt te filiæ, & laudabũt reginæ, & concubinæ prædicabũt. Hinc & alius castitatis chorus occurret: Sara cũ nuptis ueniet: filia Phanuelis Anna cũ uiduis. Erunt in diuersis gregibus carnis & spiritus matres tuæ. Lætabitur illa quod genuit: exultabit ista quod docuit. Tunc uere super asinã dominus ascẽdet, & cœlestẽ ingredietur Hierusalẽ. Tunc paruuli, de quibus in Esaia saluator effatur: Ecce ego et pueri quos mihi dedit deus, palmas uictoriæ subleuantes, cõsono ore cantabũt: Osanna in excelsis: Benedictus qui uenit in nomine domini, osanna in excelsis. Tunc centũ quadragintaquatuor milia in cõspectu throni & seniorum tenebunt citharas, & cantabũt canticum nouũ. Et nemo poterit dicere canticũ illud, nisi numerus definitus. Hi sunt qui cũ mulieribus se non coinquinauerunt, uirgines enim permanserunt. Hi sunt qui sequũtur agnũ quocunque uadit. Quotiescunque te uana seculi delectauerit ambitio: quoties in mũdo aliquid uideris gloriosum, ad paradisum mẽte transgredere: esse incipe quod futura es, & audies à sponso tuo: Pone me sicut umbraculum in corde tuo, sicut signaculũ in brachio tuo, & corpore pariter ac mente munita clamabis, & dices: Aquæ multæ nõ poterunt extinguere charitatem, & flumina non operient eam.

C

SCHOLIA

1 NE respexeris, inquit.) Allusit ad historiam Lot fugientis è Sodoma. Non eos qui foris
sunt.) Ita diuus Paulus appellat alienos à professione Christi: quid mihi de his qui foris
sunt iudicare? Escæ eius electæ.) Apud Abacuc capite primo: Diabolus piscatori con-
fertur, qui illicit esca homines, & attrahit uelut hamo. Nam esca proprie dicitur, quod hamo
præfigitur: unde dictum est & inescare. Et deuorato Iuda.) Iam enim pactus erat de prodendo Chri
sto. Verba Christi ad Petrum sunt, Lucæ capite uigesimosecundo. Timeamus illam prophetiam.)
Est apud Amos capite octauo: In illa die uirgines deficient pulchræ. Porrò καλὸς Græcis & bonum
significat, & pulchrum. Descende, sede in terra.) Verba sunt Esaiæ cap. 47. Nudabitur & posterio
ra.) Ita comminatur deus Hieremiæ cap. 13. Diuaricasti pedes tuos omni trāseunti.) Locus est apud
Ezechielem cap. 16. Et usque ad uerticem polluetur.) Ita Hieremias capite secūdo. Filij quoque Mem-
pheos & Taphneos constuprauerunt te usque ad uerticem. Vnde ego nudabo & reuelabo fœmora, &
2 posteriora tua contra faciem tuam, & apparebit ignominia tua. Et Sirenæ nidificent.) Locus est
apud Esaiam cap. 34. quanquam de uocabulis portentorum nonnihil uariant interpretes. Et ante ho-
minem suum.) Hic locus in omnibus quæ uiderim exemplaribus erat deprauatus. Quædam habe-
bant, & quidem uetustiora: Et ante hominem suum, iam carne præmortua. Quædam ita: Et ante homi
nem, sua iam carne præmortuum. Alia rursum: Et ante omnem esum, iam carne præmortua. Fortasse
legendum: Intra sinum, iam carne præmortua. Aut, intra hominem suum, iam carne præmortua: ut in-
telligas libidinem in sola mente uiuere, cum in carne sit mortua. Aut, ante hominem suum, id est, ante
senectam. Inde nascuntur Moabitæ.) Nempe ex incestu. Locus est Deuteronomij cap. 23. ubi deus
uetat, ne Israhelitæ fœdus aut pacem ineant unquam cum Moabitis & Ammonitis, neue sinant illos
uenire in ecclesiam: quod illis ex Aegypto uenientibus, non occurrerint cum pane & aqua: quodque
3 Balaam aduersus illos conduxerint, ut malediceret populo. Panis Collyrida.) Locus est tertio Re-
gum libro, capite uigesimonono. Nonnulli codices habebant, Collyre. Est autem Collyra genus pa-
nis siue crusti, à quo diminutiuum Collyris. Vnde Collyridas in Leuitico legimus, quæ frixa est fa-
rina, aut alio quouis humore cohærens. Conditum ei merum.) Mulsum significat, quod olim erat
in delitijs: uel potius quod Græci uocant οἶνον ἀρωματίτην, uulgò Hippocraticum appellant. Con-
tusione mutatas.) Confundunt enim contusas carnes, ac miscent, ut sorberi quoque possint, & non ui-
deantur esse carnes. Maran in dulcedinem.) Nam מָרָה Mara Hebræis sonat amaritudinem. Lo-
D cus est Exodi decimoquinto. Nec non & illos.) Locus est libro Regum 4. cap. 6. Diuina respon-
sa.) Non quod interroganti sint dicta, sed quod simpliciter oracula responsa dicantur. Super syde-
ra inimicus superbus.) Nam ita minatur apud Esaiam cap. 14. In cœlum conscendam, super astra dei
exaltabo solium meum. Et ludentibus pedibus.) Ita depinxit lasciuum & fractum puellarum in-
4 cessum, quod alibi quoque ludere pedibus uocet. Aliæ uero sterilitatem præbent.) Videtur deesse, si-
bi: ut intelligas sterilitatem non à natura datam, sed pharmacis accersitam, quo citra periculum conce-
ptus libidinentur: & hic nondum natum uocat, nondum conceptum. Nam conceptus abortio occi-
ditur, de quo mox dicet. Volunt uiuere.) Quidam codices habebant, uideri. Viuere autem hic uo-
cat, uoluptarie uiuere, sicuti Catullus: Viuamus mea Lesbia. Porrò lepide ac festiue dixit, quod illas
tetricas & illepidas appellare soleant, quæ seuerius uiuant. Miseram & Manichæam uocant.) Mise-
ram ob sordes: Manichæam, quod Manichæi cum turpissima committerent flagitia, tamen nec carni-
bus, nec ouis uescebantur. Negabant enim ullo mortuo corpore uescēdum esse, quod inde substantia
diuina recessisset. Nec uinum bibebant, quod dicebant esse fel principis tenebrarum. Vuis tamen ue-
scebantur, ut testatur Augustinus in libro ad Quoduultdeum. Et consequenter.) Id est, congrue &
5 merito. Sic enim aliquoties Hieronymus utitur hoc aduerbio. Purpura tantum in ueste tenuis.)
Depingit uirginem delicatam, & sibi parum constantem, cum quædā castimoniam præ se ferant, quæ-
dam lasciuiam indicent. Purpura tenuis, id est, minus ardens, cum pulla uestis magis conueniat ueræ
uirgini. Et laxius, ut crines.) Cum oporteat uirginem comā radere, hæc tantū laxius alligat: ita ta-
men, ut hac occasione capillos ostentet. Soccus uilior.) Soccus delicatū erat calciamentum: uirgines
oportebat nudis incedere pedibus. At illæ soccis utebantur, nisi quod paulò uilioribus. Et per hu-
meros hiacynthina lena.) Hic quoque locus in omnibus erat deprauatissimus. Fortè legēdū: Et per hu-
meros lena fortè uolitās. Nā lena palliū est fœmineū ac delicatū. Fortè uolitās dixit, quod nō esset astri-
cta sicut cæteris, sed temere uolitaret, neglectū magis quàm sanctimoniam indicās. Succinctæ manicæ.)
Obijcitur apud Maronē Troianis ueluti delicatū, quod tunicæ haberēt manicas. Hæc uirgo hoc tantū
6 distabat, quod manicas haberet nō pēdulas, sed astrictas brachijs. Solutis genibus.) Nā hoc quoque pu-
tabant ad uirginitatē pertinere, cū sit lasciuū. Animaduerte lector, ita depinxit hāc uirginem, ut quod
minus ad rē pertineret, in hoc esset aliqua uirginis imago, uelut in socco uiliore, in laxius alligato capi
te. In his uero quæ propius ad rē pertinebāt, ut in sermone, in cibo, in incessu, appareret impudicus animus.
Vnde in ecclesias Agapetarū pestis.) ἀγαπητὴ Græce significat dilectā. Eo uerbo Paulus libēter utit.

Vnde

A Vnde hac uoce isti abutebantur, ad prætexendū turpe cōmercium suum. Vnde meretrices uniui-
ræ.) Vniuiræ, quas Græci uocāt μονογάμως. Vt sub nomine uirginali lucrosius.) Proderat enim il-
lis uirginis titulus ad lucrum, non ad sanctimoniā: atq; hæc lectio magis probatur, quod aliâs simile
quiddam scripsit Hieronymus. Et ita quædam habebant exemplaria. Vide num legendum, lurco-
sius, hoc est, perditius, aut certe licentius pereant. Nam citius, quod in plerisq; scriptum erat, mihi non
7 probatur: neq; multo magis arridet lurcosius. Lucrosius, ut dixi, maxime probo. Frater sororem.)
Mirum est, ut isti qui grammaticen ceu rem triuialem & humilem aspernantur, & sophisticis argu-
tijs freti, nihil non posse sese putant, inuertāt omnia. Locus hic ita distinguendus est, ne repetā quot
modis fuerit confusus. Frater sororem uirginem deserit, cœlibem spernit uirgo germanum: Fratrem
quærit extraneum. Atq; hunc locum nominatim Seuerus Sulpitius citat. Explosis igitur & exter
minatis.) Ausim deierare, & exterminatis, subditicia esse uerba: & aut addita esse ab audaculo quo-
piam, aut pro his scripsisse Hieronymum, & exibilatis. Vtrunq; translatum est à Theatris, in quibus
fabula quæ populo displicuisset, sibilis & strepitu pedum eijciebatur. Caueas Bastarnarū.) Bastar-
næ populus est barbarus ultra Germaniam, unde, ut apparet, mancipia uenalia producebantur Ro-
mā catastis & caueis inclusa. Meminit horum Strabo libro Geographiæ septimo, tametsi fatetur eam
8 gentem sibi ignotam esse. Putat autem hos esse in confinio Germanorū & Pyrrhigetarum. Ordo
semiuirorum.) Aut eunuchos intelligit, quorum ministerio nobiles matronæ gaudebant: aut mini-
stros molles ac delitijs effœminatos. Castæ uocantur & nonnæ.) Ita nunc quoq; uulgò uocantur
monachæ uirgines. Apparet hoc uerbi ab Aegyptijs in uulgi sermonem uenisse. Solent enim aliquo
ties res eius gētis sortiri uocabula, in qua præcipuæ fuerint, aut unde natæ sint. Aegyptus autē, præ-
ter cæteras prouincias, monachorū gregibus abūdabat. Quorum lingua puto monachos & sanctos,
Nonnos fuisse uocatos, monachas & uirgines Nonnas. Nā meminit Suidas Nonni cuiusdam Aegy
ptij, qui Parthenū theologū uersibus sit interpretatus. Et parthenos Græce uirginē sonat, quasi uir-
go scripserit in uirginem. Deniq; in hac eadē epistola aliquāto inferius, cum de monachorū agit gene
ribus, Aegyptijs utitur uocabulis. Et post cœnam dubiam.) Retulit uerba Terentij ex Phormio-
9 ne: Cœna dubia apponitur. Dubiam uocat opiparam, ubi dubites quid sumas potissimum. Libidi
num pompa.) In pompa circunferuntur, quæ delectent oculos. Et libidines suam habent pompam,
cum ostendunt commoda matrimonij, & animo subijciunt uaria coniugij delectamenta. Omnes
adulterantes.) Ita legis Osee cap. 7. Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente. Nam
ad eum modum describit æstus impiorum. Sed habent alium felicem æstum & pij, cum diuinæ scri-
B sptura flagrant amore. In imagine perambulat.) Allusit ad uerba psalmi trigesimioctaui: Verūta
men in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur. In imagine perambulant, qui secundum
piritum uiuunt, non secundum carnem. Iuxta spiritum & animum ad dei imaginem conditi sumus,
qui spiritus est & inuisibilis: iuxta carnem ad pecudum accedimus similitudinem. Mulieris ista lex
est, non mea.) Quasi uirgo mulier non sit, quod dicat Paulus: Diuisa est mulier & uirgo. Esto ci-
cada noctium.) Cicadæ non canunt, nisi feruescente sole, mane, uesperi, & noctu mutæ sunt: & cum
canunt, stridore quodam lugubri strepunt. At pij noctu maxime canunt. Et cicadæ rore pascuntur,
10 pij lachrymis. Postquàm de duritia nationum.) Allusit simul & ad Euangelicum illud: Potens est
deus de his lapidibus suscitare filios Abrahæ, & ad locum prophetæ. Pertranseunt quippe mun-
di huius turbines.) Allusit ad mysticas rotas Ezechielis. Consuant tunicas.) Matres cogūtur pa-
rare tunicas proli. At Christi tunica fuit inconsutilis, simplicitatem significans uere Christiani homi
nis, nihil curantis nisi bonam mentem. At quæ nupsit hanc perdidit tunicam, distracta in uarias cu-
ras. Fletu lugentes quod nati sunt.) Quanq; ferè consentiunt exemplaria, quæ quidem ipse uide-
rim: tamen quoniam omnino non consistit hæc lectio, non dubitem mutare ad hunc modum: Quos
uagitus delectat infantium, in ipso lucis exordio fletu lugentiū quod nati sunt. Aut, flentium quod
nati sunt. Sic & Plinius: A fletu uitam auspicamur. Nam prima uox nascentis hominis ploratus est.
11 Et ad similitudinē dei unione fœcunda.) Quid dignum imprecemur sciolis, qui nihil non depra-
uarunt: Non succurrentibus exemplaribus, ita legendum arbitror: Nullo extrinsecus cohærēte ger
mine, sed ad conchæ similitudinem, dei unione fœcunda. Siquidem gemma est unio, quam & marga-
ritum uocant. Ea nascitur in conchis purissimis, non aliunde concepta quàm ex ipsis conchis qui-
bus cohæret. Plinius è rore cœlesti concipi putat, ac miram habere cum cœlo cognationem. Lege Pli
nij caput trigesimumquintum libri noni. Porrò quod ait, dei unione, aut interpretando dixit per ap
positionem, fœcunda unione, qui deus est, aut unione dei, cui coniuncta fuit infusione diuinæ natu-
ræ: simulq; fit allusio ad uocem unionis, quæ gemmam significat. Paulò post memor huius similitu-
12 dinis: Lego, inquit, de spinis rosam, de terra aurum, de concha margaritum. Quod prohibuerat.)
Quod, nempe habere caligas. Caliga calciamenti genus est. Nam hoc caligarum genus quo nunc
utimur, ueteres nesciebant. Prohibet Christus, ne calciamentum haberent apostoli. Et tamen Petrus
in Actis ab angelo iubetur calciare se caligis suis. Vnde hæc non ad literam accipienda sunt, sed eate-
nus, ut intelligamus omniū rerum corporearum solicitudinem abijciendam ijs, qui uelint apostolico
fungi

C fungi munere. Nunquid qui arat, tota die arabit?) Locus est apud Esaiam capi.28. quem trahit ad
matrimonium & uirginitatem: ut intelligas arandi & serendi tempus praeterisse, nunc esse tẽpus col-
ligendi fructus. Fructus autẽ matrimonij uirginitas. Neq; enim audiendi sunt.) Quidam opinati
sunt Paulo uxorem fuisse, quā in epistolis sororẽ appellans, saluere iubet & commendat. Nouellae
oliuarum.) Quidam codices habebant, sicut nouellatio oliuarum. Vt de typicis taceant.) Innuens
illa aliud significare, quàm sonent. Atq; ita duplici repellit argumento, primū quod typum habeant:
13 deinde quod unà cum Mosaica lege desierint, sicuti bellum & alia pleraq;. Diuisa est mulier & uir
go.) Et hic secus citat, quàm nos uulgò legimus, ut indicatū est alibi. Et Ambrosij nostri.) No-
strum addidit, quod Tertullianus Afer fuerit, ut & Cyprianus: Damasus Hispanus, Ambrosius Ita-
lus, aut si mauis, Gallus. Theristrum siue Theristrium.) Vestis est genus, cuius meminit Iulius Pol
lux. Apparet fuisse uestem aestiuam. Nam θέρος aestatem significat. Populus meus intra.) Locus est
apud Esaiam capi.26. Daniel in coenaculo.) Est apud ipsum capi.6. Coenaculum autẽ est pars do
mus superior, quam uulgò solarium uocant. Ne inanis gloriae ardore.) Fortè legendum est pro ar
dore, nidore: ueluti fumo, qui ad tẽpus delectet, non expleat animum, ut nidor carnium. Et digito
monstreris.) Allusit ad Persianum illud: At pulchrum est digito monstrari, & dicier, hic est. Fas
cias eunuchinas.) Nam eunuchi cum uestem habeant uirilem, tamen imberbi mento, speciem foemi-
14 nae prae se ferunt. Quos uideris catenatos.) Qui cinguli loco catenis ferreis utebantur, ad ostenta-
tionem sanctimoniae. Contra Apostolum.) Qui scripserit indecorum esse uiro, si comam nutriat.
Et nudi impatientia frigoris pedes.) Aut legendum: Nudi patientia frigoris pedes, aut tumidi im
patientia frigoris pedes. Talem olim Antonium.) De his tacito nomine significauit in epistola ad
Rusticum monachum. Calamistri uestigio.) Nam calamistro circūuoluti, postea seruant illius ue-
stigium, iam crispi redditi. Et altilis geranopopa.) Vix locus hic restitui possit citra suppetias exem
plariū. Ex uestigijs mendosae scripturae puto sic esse legendū: Prandium nidoribus probat, altilis, uul-
gò pipizo nominatur: ut intelligas id demū prādium illi lautum esse, quod altilium habeat nidorem.
Et ob id pipizonẽ uulgò dictum, quod pipi uox sit auium cortaliū, ut testatur & Aristophanes. Sed
unde geranopopa? Nam quidam codices non habent. Fortè legendum γερανοπέπτα, geranopepta, à co
quendis gruibus, quae tum in delitijs erāt. Aut γερανοτρίπτα, quod geranos Graecis significet, etiam in-
15 strumentum quo cōminuebantur farinae. Thracij regis germanū.) Germanus plus est quàm fra-
ter, hoc est, simillimus. Sentit autem Diomedem Thraciae regem, qui hospitum carne solitus est pasce
D re equos suos. Hunc Hercules confecit, si fabulis credimus. Quae rubore frontis attrito.) Lego ab-
strito, aut certe absterso. Parasitos uincunt mimorum.) Mimos uocat sordidas & uulgares comoe-
dias, in quibus inducuntur parasiti abiectissime assentantes. Mi catella.) Imitatur blandimenta mu
lierculae. Cum ante annos plurimos.) Haec est illa fabula, quam memoriter tenent omnes etiam
ij, qui ne uerbum quidem unquam legerunt in scriptis Hieronymianis. Vapulauit, inquiunt, Hiero
nymus, quod Ciceronem legerit. Ac mira quadam religione sic ab omnibus bonis abstinent literis
ut nec sacras attingant: ne fortè imprudẽtes incidant in aliquod uerbū Ciceronis, & cū Hieronymo
uapulent: & tum sibi uidentur apostolis proximi, si quàm spurcissime loquantur. At diuus Hierony
mus cum Ruffino locum hunc obijcienti respondet, somniū uocat, etiam si hic somniū fuisse neget.
Nec hoc unquā sensit Hieronymus, Ciceronem non esse legendum: sed in hoc dūtaxat, ut diuina re-
ctius intelligamus, & cōmodius tractemus. Alioqui quid sibi uult, quod scribit ad Oratorẽ Magnū?
At isti, cū uniuersam uitam in nugis sophisticis & inanissimis quaestiuncularū rixis consenescant, sibi
placent quod nihil attigerint bonorū autorum. Vnde rectè statuit Leo decimus: qui, cū haec scriberẽ,
Romanā tenebat sedem, ne quis in scholis publicis, quas uniuersitates uocāt, ultra quinq; annos sic
in rhetoricis aut poëticis literis studiū omne cōsumeret, ut nihil attingeret grauiorū studiorū. Verum
quod uetuit in poëticis, idem uetuit in philosophicis. Nos quoque pueri quondam libris aliquot isto
rum stolidā superstitionem explosimus, qui praetextu religionis politiores literas, quia nō didicerint
insectantur. His acceptum ferimus, quod autorū ut quisq; est lectu dignissimus, ita deprauatissimum
habemus. Horum opera factum est, & ut in restituẽdo Hieronymo, doctis aliquot plus sudoris impen
sum sit, quàm ipse insumpserit scribendo. Quin insuper sacrilegi tantum ac tam sacrum uirum audẽt
uocare poëticum, parumq; religiosum, quod non scribat quaestiones Scotico stilo. Quasi uero Paulus
aut prophetae, aut omnino quisquam ueterum ac uere Christum spirantium theologorum, ad istum
scripserit modum. Ne ipse quidem Aristoteles homo ethnicus, nec inter philosophos admodū proba
tae uitae, qui tantum auri reliquerit, ut à Plinio inter Croesos & Crassos referatur: deinde talium argu
tiarum pater, undẽ tam sophistice nugatus est, quàm nugantur isti, qui se diuinarū literarum doctores
16 & interpretes uocant. Non delumbem matronarū saliuam.) Delumbem uocat mollem & effoemi
natam. Et saliuam gustum & opinionem, quam aliquis primis imbiberit annis. Sumptū est ab infan-
tibus, qui abhorrent à saliua, cui non assueuerint: & eum saporem putant esse suauissimū, quem prima
nutrix praemanso cibo indidit. Retulit autem Satyrici uerba. Omne quod nascitur.) Id est, quic-
quid est naturale, quicquid non est adulteratum artificio. Et elegāter dixit, adulterinū linguae. In ta
lem

A lem incidere quæstionem.) Quæstiones dicuntur etiam cruciatus,quibus ueri confessio exprimitur.
Pannos trahit.) Pannos uocat uestes tritas ac laceras. Cum ad Agapen.) ἀγάπη dilectio est siue
charitas.Sic & hodie apud uulgus Italiæ,Galliæ,& nostrum denique,uocant eleemosynam charitatem.
Nec sine causa uoluit hoc uerbo uti,cum describat,quàm non amanter dent,quod uocant dilectionē.
Hoc nomine proprie significabant conuiuium,quo pauperes reficiebātur:qua uoce usus est & Iudas
17 in epistola sua.Res nō dissimilis sportulę ethnicorū. Cœnobitæ.) κοινὸς cōmunis,βίος uita siue uictus.
Id à Pythagora fluxisse tradunt,cuius est illud:Amicorū cōmunia esse omnia.Hanc uitam κοινόβιον ap-
pellabant,teste Gellio. Anachoritæ.) ἀναχωρεῖν secedere. Vt nemo quid postulet,nemo nō habeat.)
Nonnulli codices habebant: Vt nemo quid postulet,nemo dehabeat,utranque lectionē quis non uideat
esse mēdosam: Sic aūt legendū censeo: Vt nemo quod postulet habeat,id est,ut nō sit necesse quicque pe
tere. Cōpletis opusculis.) Præscriptas operas uocat opuscula,nisi mauis opeculis. A Pētecoste.)
Paschale tempus quinquagesima est,quæ Græce dicitur πεντηκοστή: cuius extremus dies est, quo datus
fuit spiritus sanctus.A Pascha uero usque ad ascensionem domini,uetabat ieiunium ecclesiastica cōsue-
tudo,sicuti testātur & decreta. Ex hoc loco palàm patet,olim cū ieiunarēt Christiani,solitos differre
cibum usque ad uesperam. Et monachi,ne uiderētur ieiunare,cibum capiebant in meridie,quod uulgò
18 nunc faciunt in quadragesima ieiunantes. Tales Philo Platonici sermonis.) Hic Philo Iudæus fuit,
de quo dictum est illud,teste Hieronymo, ἢ φίλων πλατωνίζει,ἢ πλάτων φιλωνίζει, hoc est,aut Philo imitatur
Platonem,aut Plato Philonem. Et Iosephus Græcus Liuius.) Scripsit enim Græce tametsi Iudæus
natus,sed eloquentissime,tantum in aliena profecerat lingua. Essenos refert.) Hic deprauarāt,pro
Essenos,esse nos debere.Esseni populus est interioris Iudææ,uergentis ad Occidentem, nouum philo
sophorum genus:cum fœminis nullum cōmercium,palmulis uictitant,pecuniam spernunt,cōuena-
rum affluxu propagatur populus. Nemo tamen admittitur,ullius culpæ uel leuissimæ sibi conscius.
Hæc ferme Plinius.Nec admodum diuersa tradunt Iosephus & Philo. Phygelo & Alexandro.) Hi
desciuerant à Paulo,sicut alibi monstrauimus. Cum angelo fabulatur.) Venuste usus est uerbo fa-
19 miliari.Fabulantur enim inter se familiares,cum liberius colloquūtur. Fac tibi Tomum grandem.)
τόμους Græci uocant à secando,quod excidantur è pellibus animantium,quæ Latini à conuoluendo &
euoluendo dicunt uolumina:locus est apud Esaiam cap.8. Sume tibi librum grandem, & scribe in eo
stilo hominis,uelociter spolia detrahe,cito prædare.Ac paulò post sequit̄:Et accessi ad prophetissam,
& concepit & peperit filium &c. Cum Maria mater domini.) Exodi 15.cap.Maria prophetissa soror
B Aaron tympanum tenens,præcinit mulierum choro,quod hic torquet ad Mariam uirginem.

ANTIDOTVS. Videt̄ in hac,Satyrica mordacitate inuehi in uirgines & monachos ac clericos, & argutius illorum uitam depingere. Verum quando neminem carpit nominatim,& malos reprehē-dit,non probos,illis imputandū est,qui sic uixerunt,nō Hieronymo,qui illos suis depinxit coloribus.

AD HAEC. Videtur hic quoque quædam durius dicere in matrimonium, cui Hieronymus non admodum fauit,imò tanto magis fauit,quod uoluit esse quàm minime inquinatum libidine,& uirginitati simillimum.Nominatim illud dictum durius: Tempus amplexandi,& tempus abstinendi à complexi-bus.Significat in Euangelij lege tempus esse abstinendi à complexibus.Rursum illud: Consuant tu-nicas & cætera,quasi Christi tunicam non habeant quæ nupserint. Item illud:Et ut scias uirginitatem esse naturæ,nuptias post peccatum.Significat coitum esse naturæ corruptæ,non conditæ.Sunt & alia, quæ si quis inique excutiat,dissentire uiderētur à uulgata theologorum opinione,qui matrimonium faciunt unum è septem sacramentis.Verum hæc omnia, si quo animo scripsit Hieronymus, eo legan-tur,nihil habent quod quenque offendat.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Blesilla Paulæ filia, mortuo marito, admonita ualida febri, totam sese conuertit ad Christum, & monacham profiteri cœpit,non sine magna inuidia & oblatratione cognatorum: quorum obtrecta-tionibus hic respondet diuus Hieronymus.

HIERONYMVS AD MARCELLAM
de ægrotatione Blesillæ.

ABraham tentatur in filio,& fidelior inuenitur.Ioseph in Aegyptū uenditur,ut patrem pascat & fratres.Ezechias uicina morte terretur,et fusus in lachrymas, quindecim annorū spatio protelatur ad uitam. Petrus apostolus domini pas-sione concutitur,& amariter flēs,audit:Pasce oues meas.Paulus lupus rapax, & Beniamin adolescentior in ecstasi cæcatur ut uideat:& repētino tenebrarū horrore cir-cundatur,dominū uocat,quē dudum ut hominē persequebatur. Ita & nūc mi Marcella, Blesillam nostrā uidimus ardore febrium per triginta fermè dies iugiter æstuasse:ut sciret rejciēdas delitias corporis,quod paulò post uermibus exarandū sit. Venit & ad hāc do-

minus

C minus Iesus,tetigitq; manum eius,& ecce surgens ministrat ei.Redolebat aliquid negligē-
1 tiæ,& diuitiarū fascης colligata,in seculi iacebat sepulchro. Sed infremuit Iesus, & cōtur-
batus in spiritu,clamauit dicēs:Blesilla,ueni foras.Quæ uocata surrexit,& egressa cū do-
mino uescitur.Iudæi minentur & tumeant,quærant occidere suscitatā:soli apostoli glorie
tur.Scit se uitam suā ei debere,qui reddidit.Scit se eius amplexari pedes,cuius paulò ante
iudiciū pertimescebat.Corpus penè iacebat exanime,& anhelos artus mors uicina qua-
tiebat.Vbi tunc erāt auxilia propinquorū?ubi uerba omni inaniora fumo? Nihil tibi de-
bet ô ingrata cognatio,quę mūdo perijt,& Christo reuixit.Qui Christianus est,gaudeat:
qui irascitur,nō se esse indicat Christianū.Vidua quæ soluta est uinculo maritali,nihil ne-
cesse habet nisi perseuerare.At scandalizat quēpiam uestis fuscior. Scādalizet Ioānes,quo
inter natos mulierum maior nullus fuit:qui angelus dictus,ipsum quoq; dominū bapti-
zauit:quia camelorum uestitus tegmine,zona pellicea cingebatur.Cibi displicēt uiliores?
nihil uilius est locustis.Illę Christianos oculos scādalizent potius,quæ purpurisso,& qui-
busdam fucis ora oculosq; depingunt:quarū facies gypseæ,& nimio candore deformes,
idola mentiuntur.Quibus si fortè improuidis lachrymarum stilla eruperit,sulco defluit:
quas nec numerus annorū potest docere,quod uetulæ sint, quæ capillis alienis uerticem
2 struunt,& præteritam iuuentutem in rugis anilibus poliunt:quæ deniq; ante nepotum
gregem trementes uirgūculæ componūtur.Erubescat mulier Christiana,si naturæ cogit
decorem,si carnis curam facit ad cōcupiscentiam,in qua qui sunt, secūdum Apostolum,
Christo placere non possunt.Vidua nostra ante morosius ornabatur, & die tota quid si-
bi deesset,quærebat ad speculum.Nunc loquitur confidēter:Nos autem omnes reuelata
facie gloriam domini speculātes, in eandem imaginē transformamur,à gloria in gloriam
quasi domini spiritu.Tunc crines ancillulæ disponebāt,& mitellis crispantibus uertex ar
D tabatur innoxius:nūc neglectum caput scit sibi tantū sufficere quod uelatur.Illo tempore
plumarū quoq; dura mollicies uidebatur,et in extructis thoris iacere uix poterat.Nūc ad
orandum festina cōsurgit,& tinnula uoce cæteris alleluia præripiēs, prior incipit laudare
dominū suū.Flectūtur genua supra nudam humū,et crebris lachrymis facies psimmithio
ante sordidata purgatur.Post orationē psalmi concrepāt,& laxa ceruix poplites uacillan
tes,in somnumq; uergētes oculi,nimio mentis ardore uix impetrāt ut quiescat. Pulla tu-
nica,minus cū humi iacuerit,sordidatur.Soccus uilior,auratorę precium calceorū egenti-
bus largitur.Cingulū non auro,gēmisq; distinctū est,sed laneum,& tota simplicitate pu-
rissimū:& quod possit magis astringere uestimēta,quā cingere. Si huic proposito inuidet
scorpius,& sermone blando de uetita rursum arbore comedere persuadet,illidatur ei pro
solea anathema,& in suo morienti puluere dicat:Vade retro Satana,quod interpretatur,
aduerse.Aduersarius q̄ppe Christi est & antichristus,cui præcepta displicēt Christi.Oro
te,quid tale unquam,quale apostoli fecimus,ut merito scandalizentur? Patrem senem cū
nauicula & reti dimittunt.Publicanus à teloneo surgit,& sequitur saluatorē:uolens disci-
pulus reuerti domū,& suis ante renūciare,magistri uoce prohibetur. Sepultura nō datur
patri:& pietatis genus est,impium esse pro domino.Nos quia serica ueste nō utimur,mo-
nachi iudicamur:quia ebrij nō sumus,nec cachinno ora dissoluimus,cōtinentes uocamur
& tristes.Si tunica nō canduerit,statim illud è triuio,impostor & Gręcus est.Cauillentur
uafriora licet,& pingui aqualiculo fartos circūferant homines.Blesilla nostra ridebit,nec
ᵃdignabitur loquacium ranarū audire coniuicia,cum dominus eius dictus sit beelzebub.

ᵃ Vide an dedignabitur sit legendum.

SCHOLIA.

1 Diuitiarum fascijs.) Historiam Lazari reuocati ad uitam,accommodat ad allegoriam. Vbi uerba.) Quibus ante adhortabantur,ut mundum sequeretur,opes, honorem,uoluptatem, in summa, felicitatem pollicentes, hoc est,inanissimas nugas. Nihil uilius est locustis.) Vbi sunt isti, qui stultissimos mouent tumultus,quod scribatur Ioannes locustis animantibus uesci solitus,& è locustis conantur Iouis,quod aiunt, cerebrum reddere, ne tantus uir cibo pa-
rum

D rum opiparo uideatur alij: Hieronymus fatetur, eo cibo nihil fuisse uilius, idq; putat ad illius laudē per-
tinere. Facies gypseæ.) Olim è gypso statuæ quoq; fiebant, Galli uulgò uocāt plastre. Gypseas ergo
facies uocat, cerussa oblitas & uelut incrustatas: hoc ipso deformes, quod nihil habeant ruboris. Vnde
2 nonnullæ purpurissum adhibebant. Tremētes uirgunculæ.) Ironice dixit, anus iam, ut quibus sint
filij, filijq; filiorum, & tamē perinde quasi uirgunculæ sint præ teneritudine tremētes, comuntur & po-
liuntur. Mitellis crispantibus.) Mitellam fecit à mitra, quod est capitis ornamētum: crispātibus, quia
thorulis intortæ sint. Artabatur innoxius.) Torquebant caput mitris, nihil cōmeritum, cū alia mē-
bra forent crucianda. Facies psimmithio.) Quod Latini uocant cerussam, Græci ψιμμύθιον. In suo
morienti puluere.) Ad hunc modum habebant exemplaria. Quanquam ipse censeo legendū pure pro
puluere, à pus, quod pro ueneno nōnunquam accipitur. Horatius: Rupuli pus atq; uenenum. Et in
præfatione quadam in Esaiam Hieronymus ijsdem fermè uerbis utitur de pure & scorpio. Impostor
& Græcus.) Impostor est, qui arte decipit. Græci olim male audiebant Apud Romanos, ut hinc quoq;
apparet. Huius prouerbij meminit & alibi. Vafriora.) Id est, falsiora, magisq; mordacia. Pingui a-
qualiculo.) Videlicet obesos, qui mulierem ieiunijs macilentam rideant.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Leæ quæ uirginum monasterio præfuerat mortem, cum cōsulis designati qui sub idem ferè tempus obierat diem, morte componit: ostendens, quantum intersit inter exitum sanctorum, & interitum eorum quos hic mundus ut felices adorat.

HIERONYMVS AD MARCELLAM DE EXITV LEAE.

CVm hora fermè tertia hodiernæ diei, septuagesimumsecundum psalmū, id est,
tertij libri principiū legere cœpissemus, & docere cogeremur, tituli ipsius partē
ad finem secundi libri, partē ad principium tertij libri pertinere: quod scilicet,
defecerunt hymni Dauid, filij Iesse, finis esset prioris: psalmus uero Asaph, prin
cipium sequentis, & usq; ad eum locum peruenissemus, in quo iustus loquitur: Dicebam,
si narrabo sic, ecce generationem filiorum tuorum præuaricatus sum, quod in Latinis co-
1 dicibus non ita habemus expressum, repente nobis nūciatum est sanctissimā Leam exisse
C de corpore. Ibiq; ita te palluisse cōspexi, ut uere aut pauca, aut nulla sit anima, quæ fracto
uase testaceo, non tristis erumpat. Et tu quidem, nō quod futuri incerta esses dolebas, sed
quod triste funeri obsequiū non dedisses. Deniq; in medijs fabulis, rursum didicimus reli-
quias eius iam Ostiam fuisse delatas. Quæras, quo pertineat ista replicatio? Respōdebo ti-
bi uerbis Apostoli, multum per omnē modum. Primum, quod uniuersorū gaudijs prose
quenda sit, quæ calcato diabolo, coronam iam securitatis accepit. Secūdo, ut eius uita bre-
uiter explicetur. Tertio ut designatum consulem de suis seculis detrahentē, esse doceamus
in tartaro. Et quidem conuersationem Leæ nostræ, quis possit digno alleuare præconio?
Ita eam totam ad dominū fuisse cōuersam, ut monasterij princeps, mater uirginum fieret,
post molliciem uestium sacco membra triuisse, insomnes orationibus duxisse noctes, & co
mites suas plus exemplo docuisse quàm uerbis. Humilitatis fuit tantæ tamq; subiectæ, ut
quondam domina plurimorum, ancilla omnium putaretur, nisi quod eo Christi magis esset
ancilla, dum domina hominum non putatur. Inculta uestis, uilis cibus, neglectum caput:
ita tamen, ut cum omnia faceret, ostētationem fugeret singulorum, ne reciperet in præsen-
ti seculo mercedem suam. Nunc igitur pro breui labore æterna beatitudine fruitur, excipi
tur angelorum choris: Abrahæ finibus confouetur, & cum paupere quondam Lazaro, di
uitem purpuratum & nō palmatum cōsulem, sed atratum, stillam digiti minoris cernit in-
quirere. O quanta rerū mutatio: Ille quem ante paucos dies dignitatum omnium culmina
præcedebant: qui quasi de subiectis hostibus triumpharet, capitolinas ascēdit arces, quem
plausu quodam & tripudio populus Romanus excepit, ad cuius interitum urbs uniuersa
commota est, nunc desolatus & nudus, nō in lacteo cœli palatio, ut uxor mētitur infelix,
sed in sordētibus tenebris cōtinetur. Hæc uero quam unius cubiculi secreta uallabāt, quæ
pauper uidebatur & tenuis, cuius uita putabatur amentia, Christū sequitur, & dicit: Quæ
cunq; audiuimus, ita & uidimus in ciuitate dei nostri, & reliqua. Quapropter moneo, &
flens gemensq; contestor, ut dum huius mundi uiam currimus, nō duabus tunicis, id est,

C dupliei ueſtiamur fide. Non calciamentorũ pellibus, mortuis, uidelicet operibus prægrauemur: Non diuitiarum nos pera ad terram premat: Non uirgæ, id eſt, potentiæ ſecularis quæratur auxilium: nõ pariter & Chriſtum uelimus habere & ſeculum, ſed pro breuibus & caducis, æterna ſuccedant, & cum quotidie, ſecundum corpus loquor, præmoriamur, in cæteris non nos perpetuos exiſtimemus, ut poſſimus eſſe perpetui.

SCHOLIA.

Non temere meminit interruptæ interpretationis. Siquidem defecerunt hymni Dauid, pertinet ad luctum de morte Leæ. Et illud: Si narrabo ſic, ecce nationem filiorum tuorum &c. pertinet ad utrunq;, ad Leam translatam ad immortalitatem, & ad impium diuitem ad infe-
1 ros præcipitatum. Quæ fracto uaſe teſtaceo.) Ita uocat corpuſculum hoc, Eccleſiaſten ſequutus, qui per ænigma corpus hydriam uocat. Vt conteratur, inquit, hydria ſuper fontem, & cõfringatur rota ſuper ciſternam, & reuertatur puluis in terram ſuam unde erat, & ſpiritus redeat ad deum qui dedit illum. Significat autem diuus Hieronymus, perpaucos eſſe, qui mortem nõ horreant. Deſignatum conſulem.) Deſignati dicebantur, iam quidem creati, ſed qui nondum iniſſent magiſtratum, & idcirco addit, de ſuis ſeculis detrahẽtem, quod interceptus fuiſſet, antequam ineundi magiſtratus dies ueniſſet. Non palmatum conſulem.) Toga cõſularis palmas habebat, quemadmodũ & triumphantis. Ea candida conſueuit eſſe, præſertim candidatis. Atratum.) Alluſit ad magiſtratuum petitores, qui ob candidam ueſtem, candidati uocabãtur. In lacteo coeli palatio.) Alluſit ad lacteam uiam, qua
2 poëte fingũt iter eſſe ad Iouis arcem, reliquorum deorum palatijs, hinc atq; hinc diſpoſitis. Vt uxor mentitur.) Nam erat ethnici mariti uxor ethnica. Vnde iuxta ethnicorum morem in deos relatũ fingebat. Meminit huius in epiſtola ad Paulam de morte Bleſillæ. Quidam codices pro mẽtitur habebãt, commentatur: utraq; lectio probe habet. Nam cõmentum, figmentum uocamus. Vnde commentari. Non duabus tunicis.) Mire totum hunc euãgelij locum ad allegoriam trahit. Duplici ueſtiamur fide.) Vt partim fidamus Chriſto, partim mundo. Hanc epiſtolam ſcripſit ab eremo Romam reuerſus, cum Marcellam erudiret in ſacris literis, ut in illius teſtatur epitaphio.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

D Paulæ primogenita filia, ſeptimo poſt nuptias menſe maritum amiſit, deinde perijt & ipſa nomine Bleſilla, maternæ auiæ uocabulum referens. Huius obitum intemperantius ac ſine ſine plorantẽ Paulam Hieronymus conſolatur, atq; etiam acriter obiurgat, oſtendens non eſſe Chriſtianorum tantopere deflere bene uita defunctos. In ipſius autẽ epitaphio Paulæ, uitium hoc illi tribuit Hieronymus, quod impenſiſſime dilexerit liberos ſuos. Huius epiſtolæ mentionem facit in eo quod modo citauimus epitaphio, teſtans Romæ ſcriptam fuiſſe, nimirum eo tempore cum illuc per Epiphanium, & Paulinum epiſcopos è Syria retractus, Marcellæ cæteriſq; nobilibus fœminis innotuiſſet.

HIERONYMVS AD PAVLAM SVPER OBITV Bleſillæ filiæ.

Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum & plorabo: non ut Hieremias ait, uulneratos populi mei, nec ut Ieſus miſeriam Hieruſalẽ, ſed plorabo ſanctitatem, miſericordiam, innocẽtiam, caſtitatẽ: plorabo omneis pariter in unius morte defeciſſe uirtutes. Non quod lugenda ſit illa quæ abijt, ſed quod nobis impatientius ſit dolendum, qui talem uidere deſiuimus. Quis enim ſiccis oculis recordetur, uiginti annorum adoleſcentulam tam ardenti fide crucis leuaſſe uexillum, ut magis amiſſam uirginitatem, quàm mariti doleret interitũ? Quis ſine ſingultibus
1 tranſeat orandi inſtantiam, nitorem linguæ, memoriæ tenacitatẽ, acumen ingenij? Si Græce loquentem audiſſes, Latine eam neſcire putares. Si in Romanum ſonum lingua ſe uerterat: nihil omnino peregrini ſermo redolebat. Iã uero: quod in Origene quoq; illo, Græcia tota miratur, in paucis non dicam menſibus, ſed diebus, ita Hebrææ linguæ uicerat dif
2 ficultates, ut in diſcendis canendiſq; pſalmis, cum matre contenderet. Humilitas ueſtium non (ut in pleriſq; ſolet) tumentes animos arguebat, ſed cum interiori ſe mente deiecerat, inter ancillarum uirginum cultum dominamq; nihil medium, niſi quod in eo facilius dignoſcebatur, quod neglectius incedebat. Vacillabant ægrotatione greſſus, & pallẽtem ac trementem faciem, uix collum tenue ſuſtinebat, & tamen aut prophetam, aut euangeliũ ſemper in manibus tenebat. Lachrymis ora complentur, ſingultus occupat uocem: et hærentem

A rentem linguam, uiscera commota non laxant. Cum sanctum corpusculum febriũ ardor excoqueret, & semianimæ lectulum uallaret circulus propinquorum, hæc in extrema uerba mandabat: Orate dominum Iesum ut mihi ignoscat, quia implere non potui, quod uolebam. Secura esto mi Blesilla: confidimus, probas uera quæ dicimus: Nunquam est sera conuersio. Vox hæc primum dedicata est in latrone: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Postquàm autem sarcina carnis abiecta, ad suum anima reuolauit autorem, & in antiquam possessionem diu peregrinata conscendit: ex more parantur exequiæ, & nobilium ordine præeunte, aureum feretro uelamen obtẽditur. Videbatur mihi tunc clamare de cœlo: Non agnosco uestes, amictus iste non est meus, hic ornatus alienus est. Sed quid agimus? Matris prohibituri lachrymas, ipsi plangimus. Cõfiteor affectus meos, totus hic liber fletibus scribitur. Fleuit & Iesus Lazarum, quia amabat illum. Non est optimus consolator, quem proprij uincunt gemitus, cuius uisceribus emollitis, fracta in lachrymis uerba desudant. Testor mi Paula Iesum, quem Blesilla nunc sequitur: testor sanctos angelos, quorum consortio fruitur, eadem me dolorum perpeti tormenta quæ pateris: patrem esse spiritu, nutritium charitate, & interdum dicere: Pereat dies illa, in qua natus sum. Et, hei mihi mater, ut quid genuisti me uirum, qui dicerer discrimẽ omni terræ. Et illud: Iustus es domine, ueruntamen iudicia loquar ad te. Quid est, quod uiæ peccatorum prosperãtur? Et, mei quoq; penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum uidens. Et dixi: Quomodo cognouit deus, & si est sciẽtia in excelso? Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias. Sed rursus illud occurrit: Si narrauero sic, ecce generationem filiorum tuorum præuaricatus sum. Nunquid & in meam mentem, nõ hic sæpius fluctus illiditur? Quare senes impij, seculi diuitijs perfruuntur? quare adolescẽtia rudis, & sine peccato pueritia, immaturo flore metitur? Quid

B causæ est, ut sæpe bimuli trimuliq;, & ubera materna lactentes à dæmonio corripiantur, repleantur lepra, morbo regio deuorentur? & econtrario, impij, adulteri, homicidæ, sacrilegi, uegeti atq; securi de sua sanitate, in deum blasphement? Præsertim cum iniusticia patris non redundet ad filium: & anima quæ peccauerit, ipsa moriatur. Aut si manet uetus illa sententia, peccata patrum in filios oportere restitui, iniquũ sit lõgæui patris innumera delicta in innocentem infantiam repensare. Et dixi: Ergo sine causa iustificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas, & factus sum flagellatus tota die. Sed cum hæc cogitarem, statim didici cum propheta: Et suscepi, ut cognoscerem: hic labor est in conspectu meo, donec ingrediar sanctuarium dei, & intelligam in nouissima eorũ. Iudicia enim domini abyssus multa. Et, ò profundum diuitiarũ sapientiæ & scientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Bonus est deus, & omnia quæ bonus facit, bona sint necesse est. Mariti orbitas irrogatur, plango quod accidit. Sed quia sic placet domino, æquo animo sustinebo. Vnicus raptus est filius, durum quidẽ, sed tolerabile, quia sustulit ille, qui dederat. Si cæcus fuero, amici me lectio cõsolabitur. Si auditũ quoq; surdę aures negauerint, uacabo à uitijs: nihil aliud, nisi dominũ cogitabo. Imminebit super hæc & dura pauperies, frigus, languor, & nuditas: extremam expectabo mortẽ, & breue putabo malũ, quod finis melior subsequatur. Consideremus quid Ethicus ille psalmus sonet: Iustus es domine, & rectum iudicium tuum. Hoc nõ potest dicere, nisi ille, qui ad uniuersa quæ patitur, magnificat dominum, & suo merito imputans, in aduersis de eius clementia gloriatur. Exultauerunt enim filiæ Iudæ in omnibus iudicijs domini. Si Iuda confessio interpretatur: confitens autem omnis anima credentis est: necesse est, ut qui se credere dicit in Christo, in omnibus Christi iudicijs gaudeat. Sanus sum, gratias refero creatori. Lãgueo, & in hoc laudo domini uoluntatem. Quando enim infirmor, tunc fortis sum, & uirtus spiritus in carnis infirmitate perficitur. Patitur & Apostolus aliquid quod nõ uult, pro quo ter dominum deprecatur. Sed dicitur ei: Sufficit tibi gratia mea, quia uirtus in infirmitate

C perficitur,& ad reuelationum humiliandam superbiam,monitor quidam humanæ imbecillitatis apponitur,in similitudinem triumphantium,quibus in curru retro comes adhærebat per singulas acclamationes ciuium,dicens:Hominem te esse memento. Cur autem durum sit,quod quandoque patiendum est? Et cur dolemus quenquam mortuū? Ad hoc enim nati sumus,ut maneamus æterni? Abraham,Moyses,Esaias,Petrus,Iacobus,Ioannes,Paulus electionis uas,& super omnia filius dei,moritur:& nos indignamur aliquem exire de corpore,qui ad hoc forsitan raptus est,ne malitia mutaret intellectum eius?Placita enim erat deo anima eius.Propter hoc properauit educere eam de media iniquitate,ne longo uitæ itinere,deuijs oberraret anfractibus. Lugeatur mortuus,sed ille,quē gehenna suscipit,quem tartarus deuorat,in cuius pœnam æternus ignis æstuat. Nos quorum exitum angelorum turba comitatur,quibus obuiā Christus occurrit:grauemur magis,si diutius in tabernaculo isto mortis habitemus. Quia quamdiu hic moramur, peregrinamur à domino.Illa illa nos cupido teneat:Hei mihi,quia peregrinatio mea prolongata est à me,habitaui cum habitantibus Cedar,multum peregrinata est anima mea.Si cedar tenebræ sunt,& mundus iste sunt tenebræ,quia lux lucet in tenebris,& tenebræ eam non cōprehenderunt:faueamus Blesillæ nostræ,quæ de tenebris migrauit ad lucē,& inter fidei incipientis ardorem,cōsummati operis percepit coronam.Reuera si seculare desiderium: &,quod deus à suis auertat,delitias uitæ huius cogitantē,mors immatura rapuisset:plangenda erat,& omni lachrymarum fonte plorāda.Nunc uero cum,propitio Christo,ante quatuor fermè menses,secundo quodammodo propositi se baptismo lauerit,& ita deinceps uixerit,ut calcato mundo,semper monasterium cogitarit,nō uereris, ne tibi saluator dicat:Irasceris Paula,quia tua filia,mea facta est filia? Indignaris de iudicio meo,& rebellibus

D lachrymis facis iniuriam possidenti? Scis enim quid de te, quid de cæteris tuis cogitē.

Cibum tibi denegas,non ieiuniorum studio,sed doloris.Non amo frugalitatem istam.

3 Ieiunia ista aduersarij mei sunt. Nullam animam recipio, quæ me nolente,separatur à corpore. Tales stulta philosophia habeat martyres,habeat Zenonē, Cleombrotum,uel Catonem. Super nullum requiescit spiritus meus,nisi super humilem & quietum,& trementem uerba mea.Hoc est quod mihi in monasterio promittebas? Quod habitu à matronis cæteris separato,tibi quasi religiosior uidebaris? Mens ista quæ plāgit,sericarum uestium est.Interciperis & emoreris,& quasi non in meas manus uentura sis,crudelem iudicem fugis.Fugerat quondam & Ionas animosus propheta,sed in profundo maris meus fuit. Si uiuentem crederes filiam,nunquā plangeres ad meliora migrasse. Hoc est quod per Apostolum meum iusseram,ne pro dormientibus in similitudinem gentium tristaremini. Erubesce,ethnicæ comparatiōe superaris.Melior diaboli ancilla,quàm mea est. Illa infidelem maritum translatum fingit in cœlum,tu mecum tuam filiam commorantem,aut non credis,aut non uis.Sed dicis:quomodo lugere me prohibes,cum & Iacob Ioseph in sacco fleuerit:congregatisque ad se omnibus propinquis noluerit consolari,dicens:Descendam ad filium meum lugens in infernum? Et Dauid Absalon cooperto capite planxerit,repetens: Filius meus Absalon,Absalon filius meus:quis dabit,ut moriar pro te filius meus Absalon? Moysi quoque & Aaron,cæterisque sanctorum solennis sit luctus exhibitus? Perfacilis ad ista responsio est,Luxisse Iacob filium,quem putabat occisum, ad quem & ipse erat ad inferos descensurus,dicens:Descendam ad filium meum lugens in infernū, quia necdum paradisi ianuam Christus effregerat, necdum flammeam illam rompheam & uertiginem præsidentium cherubim,sanguis eius extinxerat. Vnde & Abraham licet in loco refrigerij,tamen apud inferos cum Lazaro fuisse scribitur. Et Dauid iuste fleuisse filium parricidam,qui alium paruulum,postquam ut uiueret impetrare non potuit, quia sciebat non peccasse,non fleuit. De Moyse uero & Aaron,quod eis ex ueteri more sit planctus exhibitus,non mirādum est,cum & in Actis apostolorum iam euāgelio coruscante,Stephano

fecerint

A fecerint Hierosolymæ fratres planctum magnum: Et utique plãctus magnus, non in plangentium examinatione, ut tu putas: sed in pompa funeris, & exequiarum frequẽtia intelgendus sit. Denique de Iacob scriptura sic loquitur: Et ascẽdit Ioseph sepelire patrem suũ, & ascenderunt cum eo omnes pueri Pharaonis, & seniores domus eius, & seniores omnis terræ Aegypti, & omnis domus Ioseph & fratres eius. Et post paululum: Et ascenderunt cum eo quadrigæ & equites, & facta sunt castra grandia nimis. Ac deinde: Et planxerunt eum planctu magno, & forti nimis. Planctus iste solennis, non longas Aegyptijs imperat lachrymas, sed funeris mõstrat ornatum. Iuxta quem modum Aaron quoque & Moysen, fletos esse manifestum est. Nequeo satis scripturę laudare mysteria, & diuinum sensum, in
4 uerbis licet simplicibus admirari, quid sibi uelit quod Moyses plãgitur, & Iesus Naue uir sanctus sepultus refertur, et tamen fletus esse non scribitur. Nempe illud quod in Moyse, id est, in lege ueteri sub peccato Adam omnes tenebantur elogio, & ad inferos descendentes, consequenter lachrymæ prosequebantur, secundum Apostolum, qui ait: Et regnauit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam super eos qui nõ peccauerũt. In Iesu uero, id est, in euangelio: per quem paradisus est apertus, mortem gaudia prosequuntur, flẽtesque hodie Iudæi, & nudatis pedibus in cinere uolutati, sacco incubãt. Ac ne quid desit superstitioni, ex ritu uanissimo pharisæorum, primum cibum lentis accipiũt, uidelicet ostendẽtes quali edulio primogenita perdiderint. Sed merito, quia in resurrectionem domini non credẽtes, antichristi præparantur aduentui. Nos uero qui Christum induimus, & facti sumus, iuxta Apostolum, genus regium & sacerdotale, non debemus super mortuos contristari. Et dixit, inquit, Moyses ad Aaron & Eleazar & Ithamar filios eius, qui relicti erãt: Caput uestrum non denudabitis, & uestimenta uestra nõ scindetis, ne moriamini, & super omnẽ synagogam ueniat ira. Nolite, inquit, scindere uestimenta uestra, & luctum exhibere gen-
B tilem, ne moriamini. Mors nostra peccatum est: Et, quod forsitan crudele alicui uideatur, sed fidei necessarium est, in eodem Leuitico scribitur: quomodo sacerdos magnus ad patrem, matrem, fratresque, uel liberos mortuos prohibeatur accedere: ne uidelicet anima dei sacrificijs uacans, & tota in illius mysterijs occupata, aliquo impediatur affectu. Nónne alijs uerbis idipsum in euãgelio præcipitur, ut nõ renũciet domui discipulus? ut mortuo patri non exhibeat sepulturã? Et de sanctis, inquit, non exiet, & nõ cõtaminabitur sanctificatio dei eius, quia sanctum oleum unctionis à deo super eum est. Certe postquam credimus in Christum, & oleo unctionis eius accepto, illum portamus in nobis, nõ debemus exire de templo, id est, de proposito Christiano: non foras egredi, incredulitati uidelicet gentilium cõmisceri, sed esse semper intrinsecus, id est, uoluntati domini ministrare. Hæc idcirco dicimus: ne ignorantia scripturarum autoritatem tibi præberet in luctu, & uidereris rationabiliter errare. Et adhuc sic loquutus sum, quasi unam de turbis conuenerim Christianam. Nunc uero cum sciam toti te renunciasse mũdo, & abiectis calcatisque delitijs seculi, orationi, ieiunijs, lectioni uacare quotidie, cum ad exemplũ Abraham cupias exire de terra tua, & de cognatione tua, ut & Chaldæis & Mesopotamia derelictis, terram repromissionis introẽas, cum omnẽ substantiolam, aut pauperibus dilargita sis, aut filijs ante mortẽ mũdo mortua dederis: miror te ea facere, quæ si facerent cæteræ, reprehẽsione dignæ uiderẽtur. Redit tibi in memoriam confabulatio eius, blanditiæ, sermo, consortium: & quod his careas, pati nõ potes. Ignoscimus matris lachrymis, sed modũ quærimus in dolore. Si parentem cogito, non reprehẽdo quod plangis. Si Christianam & monacham, istis nominibus mater excluditur. Recens uulnus est, & tactus iste quo blandior, nõ tam curat, quàm exasperat. Attamen quod tẽpore mitigãdum est, cur ratione nõ uincitur? Nam & Noëmi famem fugiens in terra Moab, & maritum perdidit & filios. Et cum suorum auxilio esset destituta, Ruth alienigena ab eius latere nõ recedit. Vide quanti meriti sit desertæ præstitisse solatium. Ex eius semine Christus oritur. Respice Iob, quanta sustinuit, & uidebis te

C nimium delicatam, illum erectis in cœlũ oculis, inter ruinas domus, pœnas ulceris, innumeras orbitates, & ad extremum uxoris insidias, inuictã tenuisse patientiam. Scio quid responsura sis: Hoc illi quasi iusto ad probationẽ euenisse. Et tu è duobus elige, quod uelis: aut sancta es, et probaris: aut peccatrix, et iniuste quereris, minora sustinẽs, quàm mereris.

Quid uetera replicem? Præsentia exempla sectare. Sancta Melania nostri tẽporis inter Christianos uera nobilitas, cum qua tibi dñs, mihiq; cõcedat in die sua habere partem, calente adhuc mariti corpusculo, & necdum humato, duos simul perdidit filios. Rem sum dicturus incredibilem, sed teste Christo nõ falsam. Quis illam tunc nõ putaret more lymphatico, sparsis crinibus, ueste conscissa, lacerum pectus inuadere? Lachrymæ gutta non fluxit, stetit immobilis: & ad pedes aduoluta Christi, quasi ipsum teneret, arrisit. Expeditius, inquit, tibi seruitura sum domine, quia tãto me onere liberasti. Sed forsitan superatur in cæteris. Quinimò qua illos mente cõtẽpserit, in unico postea filio probat: cui omni quã habebat possessione concessa, ingruente iam hyeme Hierosolymã nauigauit. Parce quæso tibi, parce filiæ cum Christo iam regnanti: parce saltem Eustochio tuæ, cuius parua adhuc ætas, & rudis penè infantia, te magistrante dirigitur. Sæuit nunc diabolus, & quia unam cernit de tuis liberis triumphantem, obtritum se esse cõdolens, quærit in remanente uictoriam, quã in præeunte iam perdidit. Grandis in suos pietas, impietas in deũ est. Abraham unicum filium lætus interficit, & tu unam de pluribus quereris coronatam? Non possum sine gemitu eloqui, quod dicturus sum. Cum de media pompa funeris, te exanimem referrent, hoc inter se populus mussitabat: Nónne illud est quod sæpius dicebamus? Dolet filiam ieiunijs interfectã, quod non uel de secundo eius matrimonio tenuerit nepotes. Quousq; genus detestabile monachorum nõ urbe pellitur? non lapidibus obruitur? nõ præcipitatur in fluctus? Matronam miserabilẽ seduxerunt, quæ quàm monacha esse noluerit,
D hinc probatur, quod nulla gentiliũ ita suos unquam fleuerit filios. Qualem putas ad istas uoces Christum habuisse tristiciã? Quomodo exultasse satanam, qui nunc tuam animam eripere festinans, & pη tibi proponẽs doloris illecebram: dum ante oculos tuos, filiæ semper imago uersatur, cupit matrem simul necare uictricis, & solitudinem sororis inuadere relictæ. Non ut terream loquar, sed ut mihi testis est dñs, quasi ante tribunal eius assistẽs, in hæc te uerba cõuenio. Detestandæ sunt istæ lachrymæ, plenæ sacrilegio, incredulitate plenissimæ, quæ non habent modũ, quæ usq; ad uiciniam mortis accedũt. Vlulas & exclamitas, & quasi quibusdam facibus accẽsa, quãtum in te est, tui semper homicida es. Sed ad talem clemẽs ingreditur Iesus, & dicit: Quid ploras? Nõ est mortua puella, sed dormit. Irrideant circũstantes. Ista infidelitas Iudæorũ est. Te quoq; si ad sepulchrum filiæ uolueris ululari, angelus increpabit: Quid quæris uiuentem cum mortuis? Quod quia Maria fecerat Magdalene, postquam uocem domini se clamantis agnouit, ad eius prouoluta pedes audit: Ne tetigeris me, necdum enim ascendi ad patrem meum, id est, non mereris tangere resurgentem, quẽ mortuum existimas in sepulchro. Quas nũc existimas Blesillam nostram pati cruces, quæ ferre tormenta, quod tibi Christum uideat subiratum? Clamat nunc illa lugenti, si unquam me amasti mater, si tua ubera suxi, si tuis instituta sum monitis, ne inuideas gloriæ meæ: nec hoc agas, ut à nobis in perpetuum separemur. Putas esse me solam? Habeo pro te Mariam matrẽ domini. Multas hic uideo, quas ante nesciebam. O quanto melior est iste comitatus. Habeo Annam quondam in euangelio prophetantem: &, quo magis gaudeas, tantorum annorum labores, ego in tribus mensibus consequuta sum. Vnam palmam castitatis accepimus. Misereris mei, quia mũdum reliqui? At ego uestri sortẽ doleo, quos adhuc seculi carcer includit, quos quotidie in acie præliantes, nunc ira, nunc auaricia, nunc libido, nunc uariorũ incentiua uitiorum, pertrahunt ad ruinam. Si uis, ut mater mea sis: cura placere Christo. Non agnosco matrẽ, meo domino displicentem. Loquitur illa & alia multa, quæ taceo, & pro te dominum rogat, mihiq; ut de

eius

A eius mente securus sim, ueniam impetrat peccatorum: quod monui, quod hortatus sum,
quod inuidiam propinquorum, ut salua esset, excepi. Itaque dum spiritus hos artus regit,
dum uitæ huius fruimur cõmeatu, spondeo, promitto, polliceor, illam mea lingua resona
bit, illi mei dedicabuntur labores, illi meum sudabit ingenium: Nulla erit pagina, quæ nõ
Blesillam sonet. Quocunq; sermonis nostri monumenta peruenerint, illa cũ meis opuscu-
lis peregrinabitur. Hanc in mea mente defixam legent uirgines, uiduæ, monachi, sacerdo-
tes. Breuis uitæ spatium, æterna memoria cõpensabit. Quæ cum Christo uiuit in cœlis, in
hominum quoq; ore uictura est. Transibit & præsens ætas, sequentur secula post futura
quæ sine inuidia iudicabunt. Inter Paulæ Eustochijq; nomen media ponetur. Nunquam
in meis moritura est libris. Audiet me semper loquentem cum sorore, cum matre.

SCHOLIA.

1 Nitorem linguæ.) Hieronymus in muliercula laudat elegantiam sermonis, cum hodie sa-
pientes isti, pulchrum ducant spurce loqui, & Christianum hominem decere linguæ sor-
des. In Origene quoque illo.) Illo addidit ob emphasim. Nam si in tam incomparabili
uiro miratur Græcia, quod unam Hebræam linguam adiecerat suæ, quanto magis miran-
dum, fœminam esse trilinguem? Testatur alijs aliquot locis Hieronymus, Origenem Hebraicas di-
dicisse literas, ut diffisus Septuaginta, ueteris testamenti ueritatem ex ea peruestigaret, præsertim in
Tomis, in quibus accuratius disputat. Nam in Homilijs uulgata utitur æditione. Cum matre con-
tenderet.) Contenderet dixit in bonam partem pro certaret, non quod uere certaret, sed quod eò
2 profecerit, ut certare posset. Tumentes animos.) Animi plurali numero, ferociam significant &
fastum. Arguebat posuit pro indicabat, ut Vergilius: Degeneres animos timor arguit. Vacilla-
bant ægrotatione.) Nonnulli codices scriptum habebant: Vacillabat ægrotatione fessa. Vtraque le-
ctio probe habet, nisi quod posterior mihi magis arridet. Pallentem ac trementem.) Vtrunque
consequi solet morbum. Pallor ob uitiatos humores, & exhaustum sanguinem: & tremor ob uires ex-
tenuatas. Et semianimem in lectulum.) Hunc locum in omnibus deprauatum exemplaribus, ita re
B stituimus: Et semianimæ lectulum uallaret circulus propinquorum. Mariti orbitas.) Noue dixit
mariti mortem, mariti orbitatem. Propositi se baptismo.) Significat illi in animo fuisse, monacham
3 fieri, sed morte præuentam, nondum adisse monasterium. Irasceris Paula.) Apte ad affectus indu-
xit Prosopopeiam, dum Christum ipsum loquentem facit. Habeat Zenonem.) Zeno sibi mortem
consciuit, ut quidam putant laqueo, ut alij inedia. Testis Laërtius in eius uita. Theombrotum.) Le-
gendum est Cleombrotum. Is fuit adolescens Ambraciotes, qui de tecto se præcipitem dedit, ut pa-
tet ex Græco epigrãmate. εἰ ἐθέλεις τὸν παῖδα κλεόμβροτον ἀμβρακιώτην μιμοῦ, καὶ τέγεος σὸν δέμας ἐκχάλασον.
Id est. Quod si uelis iuuenem Cleombrotum Ambraciotam imitare, & de tectis tuum corpus demitte.
Catonem.) Vticensem, qui gladio in uentrem adacto, ac manu reuulsis uisceribus perijt, ut refert
Plutarchus in eius uita. Ethnicæ comparatione superaris.) Hanc apparet fuisse cognatam Paulæ,
cuius meminit in epistola, cuius initium: Cum hora ferme tertia, ut uxor mentitur infelix. Mos autem
erat ethnicis, ut uxores, manes maritorum pro dijs colerent, & in larario haberent, quasi iam essent in
4 deorum numerum relati. Moyses plangitur.) De Moysi planctu, legis Deuteronomij capite ulti-
mo. De Iosue sepulto absq; fletus mentione, Iosue capite ultimo. Consequenter.) ἀκολούθως, id est, con
gruenter & merito, qua uoce ad eundem modum utitur & alibi. In Leuitico.) Cap. uigesimoprimo
legis de huiusmodi. Et de sanctis inquit.) Est eodem in loco, Super patre quoq; suo & matre, nõ con-
taminabitur, nec egredietur de sanctis, ne polluat sanctuariũ domini, quia oleum sanctæ unctionis dei
sui super eum est. Quo blandior.) Blandior hoc loco uerbum est, non nomen. Quas nunc existi-
mas.) Inducit alteram Prosopopeiam, cum filiam loquẽtem facit defunctam. Nunquam in meis mo
ritura est.) Vide ut intellexerit diuus Hieronymus, sua scripta semper uictura, in quibus immortalem
famam pollicetur Blesillæ. Neq; enim est ipsa sibi incognita uirtus. Præsensit & prædixit Horatius ac
Vergilius ingenij sui monumenta perpetuo uictura. Præsensit & Ouidius.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Paulina Paulæ filia, post Blesillam natu maxima, nupserat Pammachio Iuueni docto cum primis
& nobili. Qua defuncta, monachi propositum suscepit, opes suas in pauperum subsidium elargiens.
Laudat Hieronymus uxorem defunctam, adhortans maritum, ut in sancto proposito pergat: uere-
cunde significans, ut in Bethlehem se conferat, angustia rei familiaris laborantem, & Paulæ socrui,

C Euſtochioq; cognatæ ſeſe adiungat. Hæc epiſtola tametſi breuis eſt, tamen multum habet & eruditio-
nis & eloquentiæ, utpote ad uirum eruditum & eloquentem ſcripta, à uiro omnium & doctiſſimo &
eloquentiſſimo: Scripſit ad eundem & alia permulta.

AD PAMMACHIVM CONSOLATIO SVPER obitu Paulinæ uxoris.

SAnato uulneri & in cicatricem ſuperductæ cuti, ſi medicina colorē reddere uo-
1 luerit, dum pulchritudinem corporis quærit, plagam doloris inſtaurat. Ita &
ego ſerus conſolator, qui importune per biennium tacui, uereor ne nūc impor
tunius loquar, & attrectans uulnus pectoris tui, quod tempore & ratione cura
tum eſt, commemoratione exulcerē. Quæ enim aures tam duræ, quæ de ſilice exciſa præ-
2 cordia, & Hyrcanarū tigrium lacte nutrita, poſſunt ſine lachrymis Paulinę tuæ audire no
men? Quis parturientē roſam & papillatū corymbum, antequam in calathum fundatur
orbis, & tota rubentium ſoliorum pandatur ambitione, immature demeſſum, æquis ocu-
3 lis marceſcere uideat? Fractum eſt precioſiſſimū margaritum. Virens ſmaragdi gemma
contrita eſt. Quid boni habeat ſanitas, languor oſtendit. Plus ſenſimus quod habuimus,
poſtquam habere deſiuimus. In agro terræ bonæ, tres fructus legimus, centeſimū, ſexage
ſimum, & triceſimū. In tribus mulieribus & ſanguine & uirtute cōiunctis, tria Chriſti præ
mia recognoſco. Euſtochium uirginitatis flores metit. Paula laborioſam uiduitatis aream
terit. Paulina caſtum matrimonij cubile ſeruat. Tali filiarū mater fulta comitatu, totum in
terris uindicat quod Chriſtus promiſit in cœlo. Et ut quadrigā domus una emitteret ſan-
ctitatis, & fœminarū uirtutibus reſponderent uiri, additur comes Pammachius, uerū Eze
chielis Cherubim, cognatus, gener, maritus, imò frater amantiſſimus, quia ſancta conſor-
tia ſpiritus uocabula non tenent nuptiarū. Huic quadrigæ Ieſus præſidet. De his equis &
D Abacuc canit: Aſcende ſuper equos tuos, & equitatio tua ſalus. Impari curſu, pari animo
ad palmam tenditur. Diſcolores equi, ſed uoluntate cōcordes, unum aurigæ iugū trahūt,
non expectantes flagelli uerbera, ſed ad uocis hortamenta ſeruentes. Dicamus aliquid &
de philoſophis. Quatuor uirtutes deſcribunt Stoici, ita ſibi inuicē nexas, & mutuo cohæ-
rentes, ut qui unam nō habuerit, omnibus careat, prudentiā, iuſticiā, fortitudinē, temperā
tiam. Has omnes ſic habetis ſinguli, ut tamen emineatis in ſingulis. Prudētia in te, in ma-
tre iuſtitia, in uirgine fortitudo, in nupta temperantia prædicatur. Quid enim eo ſapiētius,
qui contempta mundi ſtultitia, Chriſtū ſequutus eſt, dei uirtutē & dei ſapientiā? Quid ma
tre iuſtius, quæ inter liberos opibus diſtributis, docuit diuitias contēnendo, quid filij ama
re deberent? Quid Euſtochio fortius, quæ nobilitatis portas, & arrogantiam generis cōſu
laris, uirginali propoſito fregerit, & in urbe prima, primū genus ſubiugauerit pudicitiæ?
Quid Paulina tēperantius? quæ legens illud Apoſtoli: Honorabiles nuptiæ & cubile im-
maculatum, nec ſororis felicitatē, nec matris continētiam auſa appetere, maluit in humilio
ribus tuta pergere, quàm pendulo gradu in ſublimioribus fluctuare? Quanquā illa ſemel
inito matrimonio: nihil aliud diebus ac noctibus cogitauerit, niſi ut reddito fructu nuptia
rum, ſecundū caſtimoniæ gradum arriperet, & tanti dux fœmina facti, uirum propoſito
ſuo iungeret, non relinquens ſalutis comitē, ſed expectans. Dumq; crebris abortijs, & ex
perta fœcunditate cōceptuum, nō deſperat liberos, & ſocrus auiditatem, mariticq; triſticiā
4 præponit imbecillitati ſuæ. Paſſa eſt aliquid de Rachelis exemplo. Pro filio doloris, dexte
ræ uirum, deſiderij ſui peperit hæredem. Certisq; autoribus didici illam: non primæ ſen-
tentiæ dei: Creſcite et multiplicamini, & replete terrā: nec officio coniugali ſeruire uoluiſſe,
ſed ad hoc optaſſe filios, ut Chriſto uirgines pareret. Legimus & uxorē ſacerdotis Phinees
audita captiuitate arcæ domini, ſubito uteri dolore correptā, ædidiſſe filiū Ichabod, & in-
ter manus & officia fœminarum, animā emiſiſſe cum prole. De prima, Beniamin, hoc eſt
filius

A filius uirtutis ad dexteræ. De secunda inclytus sacerdos dei, ex arcæ cognomine nascitur.
5 Nobis post dormitionem somnumq́ Paulinæ: Pammachium monachum ecclesia pepe-
rit posthumum, & patris & coniugis nobilitate patritiũ, eleemosynis diuitem, humilitate
sublimem. Apostolus scribit ad Corinthios: Videte fratres uocationem uestram, quia nõ
multi sapientes, nõ multi nobiles. Hoc nascentis ecclesiæ rudimẽta poscebant, ut granum
sinapis paulatim in arborem cresceret, ut sensim euãgelij fermentum, totam ecclesiæ maſ-
sam altius eleuaret. Nostris tẽporibus Roma possidet, quod mundus ante nesciuit. Tunc
rari sapientes, potẽtes, nobiles, Christiani: Nunc multi monachi sapientes, potentes, nobi-
les. Quibus cunctis Pãmachius meus sapientior, potentior, nobilior: magnus in magnis,
primus in primis, ἀρχιστρατηγός monachorum. Tales Paulina morte sua nobis liberos de-
dit quos uiuens cõcupiuerat possidere. Lætare sterilis quæ nõ paris, erũpe & clama, quæ
non parturis, quoniã quot Romæ sunt pauperes, tot filios repẽte genuisti. Ardentes gẽ-
mæ, quibus ante collum & facies ornabãtur, egentiũ uentres saturant. Vestes sericæ & au
rum in fila lentescens, in mollia lanarũ uestimenta mutata sunt, quibus repellatur frigus,
non quibus nudetur ambitio. Delitiarũ quondã supellectilẽ, uirtus insumit. Ille cæcus ex-
tendens manum, & sæpe ubi nemo est, clamitãs: hæres Paulinæ, cohæres Pãmachij est. Il-
lum truncũ pedibus, & toto corpore se trahentem, teneræ puellæ sustentat manus. Fores
quæ prius salutãtium turbas uomebant, nunc à miseris obsidentur. Alius tumenti aquali
culo mortem parturit, alius elinguis & mutus, & ne hoc quidem habens unde roget, ma-
gis rogat, dum rogare nõ potest. Hic debilitatus à paruo, nõ sibi mẽdicat stipẽ. Ille putre-
factus morbo regio: superuiuit cadaueri suo. Non mihi si linguæ centũ sint, oraq́ cen-
6 tum: Omnia pœnarũ percurrere nomina possim. Hoc exercitu comitatus incedit, in
his Christum confouet, horũ sordibus dealbatur. Munerarius pauperũ, & egentiũ candi-
B datus, sic festinat ad cœlum. Cæteri mariti super tumulos coniugũ spargunt uiolas, rosas,
lilia, floresq́ purpureos: & dolorem pectoris, his officijs cõsolantur. Pammachius noster
sanctam fauillam ossaq́ ueneranda, eleemosynæ balsamis rigat. His pigmentis atq; odori
bus fouet cineres quiescentes, sciens scriptũ: sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna pec-
catum. Quantas uires habeat misericordia, & quibus donãda sit præmijs, beatus Cypria-
nus grãdi uolumine executus, & Danielis consilium probat: qui regẽ impijssimum si se au
dire uoluisset: scit pauperum sustentatione saluandũ. Gaudet huiuscemodi filiæ mater hæ
rede. Non dolet opes ad alium peruenisse, quas cernit ijsdẽ quibus ipsa uolucrat, erogari.
Quin potius gratulatur absq; labore suo, sua uota cõpleri. Non enim substantiæ diminu
7 tio, sed operarij cõmutatio est. Quis enim hoc crederet, ut cõsulum pronepos: & Furiani
germinis decus, inter purpuras senatorũ, furua tunica pullatus incederet, & nõ erubesce-
ret oculos sodalium, ut deridentes se derideret? Est confusio quæ ducit ad mortem: & est
confusio, quæ ducit ad uitam. Prima uirtus est monachi, contemnere hominum iudicia, &
semper Apostoli recordari, dicẽtis: Si adhuc hominibus placere uellem, Christi seruus nõ
essem. Tale quid & dominus loquitur ad prophetas: quod posuerit faciẽ eorũ, quasi urbẽ
æneam, & lapidẽ adamantinum: & columnã ferream, ne pauerent ad iniurias populi, sed
impudentiã subsannantiũ, frontis rigore cõtererent. Ingenia liberaliter educata, facilius ue
recundia, q̃ metus superat. Et quos tormenta nõ uincunt, interdũ uincit pudor. Non est
parum, uirũ nobilem, uirum disertũ, uirũ locupletẽ, potentiũ in plateis uitare comitatum,
miscere se turbis: adhærere pauperibus, rusticis copulari, de principe uulgũ fieri. Sed quã-
to humilior, tãto sublimior est. Lucet margaritũ in sordibus, & fulgor gẽmæ purissimæ
etiam in luto radiat: Hoc est quod dominus repromisit: Glorificãtes me, glorificabo. Alij
hoc intelligant de futuro, quando mœror uertetur in gaudiũ, & transeunte mũdo sancto-
rũ corona nõ trãsit: Ego & in præsentiarũ uideo sanctorũ promissa cõpleri. Anteq̃ Chri-
sto tota mente seruiret; notus erat in senatu, sed multi alij habebãt infulas proconsulares.
Totus

C Totus orbis huiuſcemodi honoribus plenus eſt. Primus erat, ſed inter primos. Præcede-
bat alios dignitate, ſed & alios ſequebatur. Quãuis clarus honor, uileſcit in turba, & apud
uiros bonos indignior fit ipſa dignitas, quã multi indigni poſſidẽt. Vnde egregie de Cæ-
ſare Tullius, cũ quoſdã, ait, ornare uoluit, nõ illos honeſtauit, ſed ornamenta ipſa turpa-
uit. At nũc omnes Chriſti eccleſiæ Pãmachium loquuntur. Miratur orbis pauperẽ, quẽ
hucuſq; diuitẽ neſciebat. Quid cõſulatu illuſtrius? Annuus honor eſt, & poſtquàm alius
ſucceſſerit, prior deſinit. Latent in multitudine laureæ, & triũphi interdum, triũphantium
ſordibus polluuntur. Quod ante per manus patritias tradebatur, & ſola nobilitas poſſi-
debat, quo conſul Marius, uictor Numidiæ & Teuthonũ, atq; Cimbrorũ, ob ignobilita-
8 tem familiæ putabatur indignus: quod Scipio ultra annos pro uirtute meruit, nunc ſola
militia poſſidet, & agreſtia dudũ corpora, fulgẽs palma circũdat. Plus ergo accipimus, q̃
dedimus. Parua dimiſimus, & grãdia poſſidemus. Cẽtuplicato fœnore Chriſti promiſſa
redduntur. In tali & Iſaac quondã agro ſeuerat, qui paratus ad mortẽ, ante euangelium,
euangelicã portauit crucem. Si uis, inquit, perfectus eſſe, uade & uende omnia quæ ha-
bes, & da pauperibus, & ſequere me. Si uis perfectus eſſe. Sẽper grandia in audientium po
nuntur arbitrio. Et ideo uirginitatẽ Apoſtolus non imperat, quia dominus diſputans de
eunuchis, qui ſe caſtraſſent propter regna cœlorũ, ad extremum intulit: Qui poteſt cape-
re, capiat. Non eſt enim uolentis, neq; currẽtis, ſed miſerẽtis dei. Si uis perfectus eſſe. Nõ ti
bi imponitur neceſſitas, ut uolũtas præmium cõſequatur. Si uis ergo eſſe perfectus, & de-
ſideras eſſe quod prophetæ, quod Apoſtoli, quod Chriſtus eſt: uende, nõ partẽ ſubſtan-
tiæ, ne timor penuriæ infidelitatis occaſio ſit, & cũ Anania & Sapphira pereas, ſed uniuer
ſa quæ poſſides. Cumq; uẽdideris, da pauperibus, nõ locupletibus, nõ ſuperbis. Da quo
D neceſſitas ſuſtentetur, nõ quo augeantur opes. Cumq; legeris illud Apoſtoli: Boui triturã
ti os nõ alligabis: Et, dignus eſt operarius mercede ſua: Et, qui altario miniſtrãt, de altario
participãt: memẽto quoq; huius ſentẽtiæ: Habẽtes uictum & ueſtitũ, his cõtenti ſumus.
Vbi uideris fumare patinas, & Phaſides aues lentis uaporibus decoqui, ubi argenti pon-
dus, ubi feruentes Buricos mannos, comatulos pueros, precioſas ueſtes, picta tapetia, ibi
9 ditior eſt largitore cui largiendũ eſt. Pars ſacrilegij eſt: rem pauperũ dare nõ pauperibus:
Et tamen non eſt ſatis perfecto & conſummato uiro opes contemnere, pecuniam diſſipa-
re, & proijcere quod in momento, & perdi & inueniri poteſt. Fecit hoc Crates Thebanus
fecit Antiſthenes, fecerũt plurimi, quos uitioſiſſimos legimus. Plus debet Chriſti diſcipu-
lus præſtare, q̃ mũdi philoſophus, gloriæ animal, & popularis auræ atq; rumorũ uena-
le mãcipiũ. Tibi nõ ſufficit opes contẽnere, niſi Chriſtũ ſequaris. Chriſtũ aũt ſequitur, qui
peccata dimittit, & uirtutũ comes eſt. Chriſtum ſcimus ſapientiam. Hic theſaurus in agro
ſcripturarũ naſcitur, hæc gemma multis emitur margaritis. Sin autem adamaueris capti-
uam mulierẽ, id eſt, ſapientiam ſecularem, & eius pulchritudine captus fueris: decalua eã,
& illecebras crinium atq; ornamẽta uerborũ cum emortuis unguibus ſeca. Laua eã pro-
phetali nitro, & tũc requieſcẽs cũ illa dicito: Siniſtra eius ſub capite meo, & dextera illius
amplexabitur me, & multos tibi fœtus captiua dabit, ac de Moabitide efficietur Iſraëlitis.
Chriſtus ſanctificatio eſt, ſine qua nemo uidebit faciẽ dei. Chriſtus redẽptio, idem redem-
ptor & preciũ. Chriſtus om̃ia, ut qui omnia propter Chriſtũ dimiſerit, unũ inueniat ꝓ o-
mnibus, & poſſit libere proclamare: Pars mea dominus. Sẽtio te diuinis ardere doctri-
nis, nec temeritate quorũdã docere quod neſcias, ſed ante diſcere, quod docturus ſis. Sim
plices epiſtolæ tuæ olent ꝓphetas, Apoſtolos ſapiũt. Nõ cothurnatã affectas eloquentiã,
nec more puerorũ argutas ſentẽtiolas in clauſulis ſtruis. Cito turgẽs ſpuma dilabiť, & q̃-
uis grãdis tumor, cõtrarius ſanitati eſt. Scitũ eſt illud quoq; Catonis: Sat cito, ſi ſat bene.
Quod nos quondã adoleſcẽtuli cũ à ꝑfecto oratore in præfatiũcula diceret, riſimus. Me-
miniſſe te puto erroris mutui, quãdo omne Athenæũ ſcholaſticorũ uocibus conſonabat:
Sat cito,

A Sat cito,si sat bene.Felices,inquit Fabius,essent artes,si de illis soli artifices iudicarẽt. Poë
tam nõ potest nosse,nisi qui uersum potest struere.Philosophos nõ intelligit, nisi qui scit
dogmatũ uarietates.Manufacta et oculis patẽtia,magis probãt artifices.Nostra quàm du
ra sit necessitas,hinc potes animaduertere,quod uulgi stãdũ est iudicio,& ille in turba me
tuendus,quẽ cum uideris solum,despicias.Hoc præteriens tetigi,ut eruditis cõtentus au-
ribus:non magnopere cures,quid imperitorũ de ingenio tuo rumusculi iactitẽt, sed pro-
phetarum quotidie medullas bibas,Christi mystes,patriarcharum symmystes. Siue le-
gas,siue scribas,siue uigiles,siue dormias,Amos tibi semper buccina in auribus sonet.Hic
lituus excitet animã tuã:hoc amore furibundus,quære in lectulo tuo quem desiderat ani
ma tua,& loquere cõfidẽter:Ego dormio,& cor meum uigilat.Cumq; inueneris eũ & te-
nueris,ne dimittas.Et si pauxillum dormitãti elapsus fuerit è manibus, noli protinus de-
sperare.Egredere in plateas,adiura filias Hierusalẽ:reperies eũ cubantẽ in meridie,lassum,
ebrium,noctis rore madefactum,inter greges sodalium,in aromatũ uarietatibus,inter po
ma paradisi.Ibi ei da mãmillas tuas,sugat de erudito pectore, requiescat inter medios cle-
u ros,pẽnæ colũbæ deargentatæ,& interiora eius in fulgore auri.Paruulus iste & puer,qui
butyro & melle saginatur,qui inter caseatos nutritus est mõtes,cito crescit in iuuenẽ, uelo
citer in te hostes spoliat,mature prædatur Damascum,& regẽ uincit Assyrium. Audio
te Xenodochium in portu fecisse Romano,& uirgã de arbore Abraham in Ausonio plã-
tasse littore.Quasi Aeneas noua castra metaris,& sup undã Tyberis, ubi ille cogẽte quon
12 dam penuria,crustis fatalibus & quadris patulis nõ pepercit,tu uiculum nostrũ,id est,do
mum panis ædificas,& diuturnã famem,repentina saturitate compensas.Euge noster, ini
tia transgrederis,statum summũ tenes,de radice peruenis ad cacumen , primus inter mo-
nachos,in prima urbe,primũ sequeris patriarchã.Lot,quod interpretatur declinãs, cãpe
B stria eligat,& iuxta Pythagoræ literã,facilia magis ac sinistra sectetur. Tu in arduis & sa-
xosis cũ Sara tibi monumẽtum para.Iuxta sit ciuitas literarum:deletisq; gigantibus,filijs
13 Enakim,hæreditatẽ tuam,gaudium & risus excipiat.Diues erat Abraham auro,argento,
pecore,possessione,uestibus:tantã habebat familiam,ut ad subitos nuncios iuuenibus ele
ctis,armare posset exercitum,& quatuor reges quos quinq; reges fugerant in Dan consc
quutos occideret,& tamen post tam crebra hospitalitatis officia,dum non refutat homi-
nes,suscipere meruit deũ.Nõ seruis,& ancillulis imperabat,ut ministrarẽt hospitibus,nec
bonum quod exercebat per alios minuit,sed quasi reperta præda,cũ Sara sua humanitati
solus incubuit.Ipse pedes lauit,ipse pinguem uitulũ portauit humeris de armẽto.Stetit ut
seruus peregrinis prãdentibus,& Saræ manibus coctos cibos,ieiunaturus apposuit.Hæc
moneo frater charissime pietate qua te diligo,ut non solum pecuniam , sed teipsum Chri-
sto offeras,hostiã uiuam,sanctã,placentẽ deo,rationabile obsequium tuum: & imiteris fi-
lium hominis,qui nõ uenit ministrari,sed ministrare.Et quod patriarcha alienis,hoc disci
pulis & seruis magister exhibuit & dominus.Corium pro corio,& oĩa quæ homo pos-
sidet,dare potest pro anima sua.Sed tãge,inquit diabolus,carnes eius,nisi in faciẽ benedi-
xerit tibi.Scit hostis antiquus,maius cõtinentiæ quàm nummorum esse certamen . Facile
abijcitur,quod hæret extrinsecus:intestinũ bellum periculosius est.Coniuncta disglutina
mus,unita dissuimus.Zachæus diues erat,apostoli pauperes.Reddidit ille quadruplum
qđ rapuerat,diuisitq; pauperibus medietatẽ substãtiæ suæ quæ remãserat,suscepit Chri-
stũ hospitẽ:salus facta est domui eius,& tamẽ quia paruulus erat,& Apostolicæ proceri-
tati se nõ poterat extẽdere,nõ fuit in duodecim numero Apostolorũ.Apostoli aũt quan-
tum ad diuitias nihil,quantum ad uoluntatẽ,totum mundum pariter reliquerunt.Si offe
ramus Christo opes cũ anima nostra,libẽter suscipiet.Si aũt quæ foris sunt deo,quẽ intus
14 sunt diabolo demus:nõ est æqua partitio,& dicitur nobis:Nónne si recte offeras, & non
recte diuidas,peccasti:Qđ patritij generis, primus inter primos monachos esse cœpisti,
non tibi

14 non tibi ſit tumoris,ſed humilitatis occaſio,ſcienti filium dei factũ filium hominis. Quan
C tumcunq; te deieceris,humilior Chriſto nõ eris.Eſto,incedas nudis pedibus,fuſca tunica
ueſtiaris,æqueris pauperibus,inopum cellulas dignanter introeas,cæcorũ oculus ſis, ma
nus debilium,pes claudorũ,ipſe aquam portes,ligna concidas,focum extruas, ubi uincu
la?ubi alapæ?ubi ſputa?ubi flagella?ubi patibulu?ubi mors?Et cum omnia quæ dixi fe
ceris,ab Euſtochio tua Paulaq; uinceris,ſi nõ opere,certe ſexu. Ego quidem Romæ nõ
eram,& tunc me tenebat eremus.Atq; utinam pertenuiſſet, quando ſocero tuo uiuente,
Toxotio ſeculo ſeruiebam.Sed tamen audio,quæ immundicias platearum ferre non po
terant,quæ eunuchorum manibus portabantur,& inæquale ſolum moleſtius tranſcẽde
bant,quibus ſerica ueſtis oneri erat,& ſolis calor incendium:nunc ſordidatæ & lugubres
& ſui cõparatione forticulæ,uel lucernas concinnant,uel ſuccendunt focum , pauimenta
uerrunt,mundant legumina,holerũ faſciculos in feruentẽ ollam deijciunt,apponunt mẽ
ſas,calices porrigunt,effundunt cibos,huc illucq; diſcurrunt.Et certe magnus uirginum
chorus cũ illis habitat.Num huiuſcemodi miniſteria alijs imperare non poterãt? Sed no
lunt uinci ab his labore corporũ:quas ipſæ ſuperant uirtute animi. Hæc dico, non quod
de ardore mẽtis tuæ quicquam dubitem,ſed quo currentem impellam,& acriter dimican
ti,feruorem fauore augeam.Nos in iſta prouincia ædificato monaſterio,& diuerſorio pro
pter extructo,ne forte & modo Ioſeph cum Maria in Bethleem ueniens non inueniat hoſ
ſpitium,tantis de toto orbe confluentibus turbis obruimur monachorum , ut nec cœptũ
opus deſerere,nec ſupra uires ferre ualeamus. Vnde quia penè nobis illud de euãgelio cõ
tigit,ut futuræ turris nõ ante computaremus expenſas , compulſi ſumus fratrem Pauli
nianũ ad patriã mittere,ut ſemirutas uillulas, quæ barbarorũ effugerunt manus,& parẽ
tum cõmunium cenſus uenderet,ne cœptũ ſanctorũ miniſteriũ deſerẽtes,riſum maledicis
D & æmulis præbeamus.In calce epiſtolæ recordatus ſum quadrigæ ueſtræ & propoſito
quintam deeſſe Bleſillam,penè oblitus de ea loqui,quæ prima de uobis præceſſerit ad do
15 minum.Vere nunc quinq; in treis,ac duas uidemus eſſe diuiſas, illa cum ſorore Paulina
dulci ſomno fruitur,tu duarũ medius,ad Chriſtum leuius ſubuolabis.

SCHOLIA.

PLagam doloris inſtaurat.) Plagam doloris habẽt quæ quidem uiderim exemplaria, ſed
1 mendoſe,ni fallor. Nondum enim de uulnere animi loquitur,ſed de plaga corporis. Nam
de animi plaga mox ſubijcit. Vnde legendum opinor,plagæ dolorem. Cum enim plaga
ipſum uulnus ſignificet, & dolor animi ſit uulnus,non poteſt dici plaga doloris , niſi per
appoſitionem,ut intelligas dolorem renouatum,qui eſt animi uulnus. At nõ iteratur hic
uulnus,ſed priſtini uulneris dolor recrudeſcit commemoratione cicatricem refricante. Tẽpore &
ratione.) Duo ſunt quæ dolorem animi leniunt,tempus ipſum,dies enim adimit ægritudinẽ, & ratio.
Særus conſolator.) Særus,uel quia poſt longum tempus,uel quia poſt tempus. De ſilice exci
ſa præcordia.) Rurſum alluſit ad Maronis carmen, quod ſuperius indicauimus: Sed duris genuit
te cautibus horrens Caucaſus , Hyrcanæq; admorunt ubera tigres. Paulinæ tuæ.) Tuæ dixit,
2 quod olim fuerit uxor , & affectum addidit pronomine. Papillatum Corymbum.) Corymbum
uocat faſtigiatum mucronem roſæ recentis, quæ nondum explicuit ſua folia. Vnde & parturientem
appellat , quod uelut ad partum turgeat. Papillatum item à ſimilitudine papillarum fœminearum.
In Calathum fundatur.) Roſam folijs explicitam , ob ſimilitudinem Calathum uocat . Quemad
modum Vergilius in carmine de Roſa , ſi modo illius eſt: Nec mora, ridentis calathi patefecit ho
norem . Prodens incluſi ſemina denſa croci. Foliorum pandatur ambitione.) Nam folia numera
bantur in roſis,ut autor Plinius . Vnde uenuſte uocauit ambitionem roſæ,uelut oſtẽtantis ſuas opes.
Comparat roſæ,nondum adultæ , puellam adhuc teneram. Et hoc imitatus ex Marone: Iam medi
tans folijs ſe numerare ſuis. Precioſiſſimum Margaritum.) Gemmarum precia mutantur cum æta
tibus,ſicut & cæterarum rerum. Summum autem precium olim fuiſſe margaritis, hoc eſt unionibus,
abunde teſtatur Plinius. Virens ſmaragdi.) Negant quicquam æque uirere , atq; ſmaragdum,
3 cuius gemmæ propria commendatio eſt uiror. Verum Ezechielis.) Cherubim Hebræis plenitu
dinem ſcientiæ ſonat,cuius myſtica deſcriptio eſt apud Ezechielem. Totum ſibi uendicat.) Quia
pro una filia,tot filias uirgines habebat ſpirituales. Nam Chriſtus in euãgelio centuplum pollicetur.
Imò

A Imò frater.) Ita Paulus in epistolis suis uxorem suam sororem appellat, ut sentiunt ij, qui credunt Paulo fuisse uxorem. Nobilitatis portas.) Ita uocat strepitum & splendorem amplæ fortunæ, alludens ad nobilium palatia, quæ portas habēt potius quàm fores. Tanti dux fœmina.) Venuste quod Maro dixit de Didone, torsit ad Paulinam, quæ uiro suo dux fuit ad pietatem amplectendam, & contemnendum mundum. Crebris abortijs.) Sæpius aborsum fecerat Paulina. Non abortit autem, nisi quæ concepit, etiam si uitio aliquo uel corporis, uel seminis fit, ut fœtus nondum maturus ejciatur.
4 tur. Ex abortijs igitur intellexit se non esse sterilem. Rachelis exemplo.) Rachel peperit בִּנְיָמִין Beniamin, quod Hebraice sonat filium dextræ, quo nomine pater infantem uocauit. Nam ipsa moriens dolore partus appellauerat, בֶּן־אוֹנִי Benoni, id est, filium doloris mei. Virum desiderij sui.) Pammachium intellige monachum. Illa in uotis habuit, quod filius fuit: unde & desiderij uocat hæredem. Ichabod.) אִי־כָבוֹד Hebraice sonat, cecidit gloria. Nam id nomen mater moriens imposuit. Refertur primi Regum cap. 4.* De prima proles Beniamin.) Id est, de Rachele, quæ in partu perijt. Vnde moriens mater, uocauit filium Benoni, id est, filium doloris mei. Sed pater commutauit illi nomen, & uocauit Beniamin, id est, filium dextræ. Historia refertur Genesis 35. Ex arcæ cognomine.) Quod arca esset capta, ob id mater eum uocauit Ichabod, id est, cecidit gloria: sic enim sonat Hebraice. Posthumum.) Posthumi dicuntur, qui patre sepulto nascuntur. Nam matre defuncta, Paulinus dum fit monachus, quasi nascitur ecclesiæ. Eleemosynis diuitem &c.) Festiuiter contexuit cōtraria.
5 ἀρχιστρατηγός.) Id est, primus dux: translatum à militia. Qui præcedit uniuersum exercitum, uocatur ἀρχιστρατηγὸς Archistrategus. Salutantium turbas.) Domus potentum salutatorum officijs mane celebrantur. Allusit autem Hieronymus ad carmen Vergilianum: Mane salutantum totis uomit ædibus undam. In his autem omnibus est iucundissima rerum descriptio. Tumenti aqualiculo.) Hydropicum significat. Festiuiter autem dixit, parturit, ob tumorem uentris: Et mortem, ob morbum pene immedicabilem. Debilitatus à paruo.) Taxat crudelitatem quorundam, qui pueris membra distorquent ac frangunt, ut per hos mendicent. Vnde addidit: non sibi mendicat, sed ijs, à quibus producitur. Morbo regio.) Quem Græci Ictericum uocant. Idem & aurigo dicitur, à colore, quem bilis per omne corpus diffusa gignit: unde putrescat summum corpus necesse est. Et licet diutius aliquan-
6 do uiuant, tamen cadauer potius, quàm corpus circumferunt. Munerarij pauperum.) Munerarij dicebantur, qui munus, hoc est, ludos aut spectaculum aliquod ædebant populo: quos Græci uocant Agonothetas, quasi dicas, certaminum positores. Itaq; Pammachium uocat munerarium pauperum,
B quod ut olim qui magistratum petebant, populi fauorem æditis muneribus captabant, Ita hic pauperum fauorem conciliare largitionibus uideretur, ad emerendum regnum dei. Et ob id addidit, egentium candidatus, quod per illorum suffragia ambiret, non magistratum, sed cœlum. Nec citra emphasim dixit, festinat. Nam exoneratus sarcina diuitiarum, quas semel in pauperes erogauerat, celerius ire poterat. Danielis consilium.) Sic enim consulit regi Nabuchodonosor capite quarto. Quamobrem rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum, forsitan ignoscet deus delictis tuis. Filia & mater.) Paulinam intelligit & Paulam. Cōsulum pronepos.) Nobilitatem exprimit Pammachij, qui proauum habuerit consularem. Idē dixerat
7 superius: Et patris & coniugis nobilitate clarum. Et Furiani germinis.) Vult eum à Furio Camillo genus ducere. Furua tunica.) Furuum apud ueteres nigrum erat. Aulici proceres olim candidis uestiebantur, monachi nigro, ueluti lugentes. Quasi urbem æneam.) Locus nonnihil diuersus habetur Ezechielis cap. 3. Ecce dedi faciem tuam ualentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum, ut adamantem & ut silicem dedi faciem tuam. Infulas proconsulares.) Tyaræ genus erat insigne nobilitatis, ut nunc torquem auream collo gestant. Quamuis clarus honos.) Quamuis dixit pro quantumuis: & quidem eleganter, ne quis sciolus scripturam mutet. Per manus patricias.) Nonnulli codices habebant, patricijs: & rectius, ni fallor, ut intelligas insignia nobilitatis olim successione solere contingere. Nam hoc est per manus tradere, cum alius alij tradit per successionem. Quo consul Marius.) Marius quia nouus erat homo, quemadmodum & Cicero uidebatur indignus clauo consulari, quanquam toties uictor, tot actis ex hoste triumphis. Quod Sci-
8 pio ultra annos.) Scipio Africanus ob egregiam uirtutem ante annos legitimos consulatum est assequutus. Fulgens palma.) Opinor pro palma, legendum palla, ut intelligas uestem senatoriam. Quanq; non ignoro palmatam togam olim fuisse uestem triumphalem, qua fortasse nobiles honoris causa utebantur. Fœnore Christi.) Eleganter usus est uerbo. Nam fœnus, quod à ferendo dicitur, proprie est aruorum, quæ plus reddunt quàm acceperunt. Postea cœpit contra naturam pecunia pecuniam parere. In tali agro.) Id est, tam fertili, qui centuplum reddat. Significat autem perfectionem Euangelicam. Lentis uaporibus.) Hoc est, exiguo igni, & paulatim: quemadmodum quæ crustis triticeis insepulta nunc coquuntur in clibano, ut pars delitiarum sit etiam in ratione coquendi, non tantum in genere cibi. Feruentes buricos mannos.) Manni nobilium equi uocabātur, quibus per urbem obequitabant. Horatius: Et Appiam mannis terit. Feruentes uocat, alacres & bene pastos. Nam alioqui manni dicuntur, quod manui assueuerint. Quidam codices habebant buricos, qui-

A dam boricos,quidam omittunt hanc uocem.Fortè Buricos appellauit à ciuitate Achaiæ Buris,quod
illinc laudatissimi mitterentur. Pars sacrilegij.) Partem uocat genus siue speciem.Sacrilegium est
9 furtum rei sacræ.At quod pauperibus est destinatum,id ueluti Christo dicatum est. Crates The-
banus.) Cynicus fuit, qui seruos proijcere aurum in media iussit Libya, quia tardius irent, propter
onus segnes. Et Antisthenes.) Hic Cynicæ sectæ princeps fuit & autor. Porrò Cynicorum erat,
nihil habere præter pallium,peram, & baculum. Sin autem adamaueris capt.&c.) Hæc lex refer-
tur Deuteronomij cap.21. Cothurnatam.) Id est,turgidam & tragicam:à cothurno calceamēto tra-
gico. More puerorum.) Significat epiphonemata,quibus ipse diuus Hieronymus libenter utitur.
Nec hic reprehendit,cum ait: More puerorum, sed ostendit hæc à pueris potissimum & solum affe-
ctari,qui ætate illa rhetorum flosculis ludebant:à uiris iam prouectis non item. In clausulis.) Id est,
10 in fine narrationis, uel argumentationis. Nam hic adhibentur epiphonemata. Grandis tumor.)
Quod est corporum, transtulit ad stilum.Satius est habere corpus pressum & sanum,quàm tumidum
& malis distentum humoribus. Ita oratio melior est, quæ pressa est, quàm exuberans ac tumens.

Erroris mutui.) Fatetur se non rectè risisse optimam sententiam,quā senex uehementer probat.

Athenæum.) Locus erat Athenis Mineruæ sacer,ubi suas artes singuli profirebātur, quem locum
hodie Romæ sophiam uocant.Hic accipit Athenæum pro quouis loco,ubi traduntur literæ. Fe-
lices inquit.) Quintilianus hoc dictum citat, nomine Fabij Pictoris. Dogmatum uarietates.) De-
creta seu placita philosophorum, dogmata uocantur. Sunt autem alia dogmata Stoicorum,alia Peri-
pateticorum,alia Epicuræorum. Christi mystes.) Mystæ dicuntur, qui sacris alicuius numinis sunt
initiati. Symmystæ,qui ijsdem mysterijs sunt initiati. Amos tibi buccina.) Allusit ad hoc, quod est
apud hunc prophetam cap.2.Morietur in sonitu Moab in clangore tubæ.Et rursum cap.3.Si clanget
tuba in ciuitate,& populus non expauescet:Intelligit autem ardorem & impetum ad diuinas literas.

11 Paruulus iste.) Alludit ad locum Esaiæ cap.7.de puero, cui nomen emanuel,qui butyrum & mel
comesurus dicitur:uidelicet ut cito grandescat,& sciat reprobare malum & eligere bonum: & Assy-
rios populari &c. Commiscuit autem hic multos sacræ scripturæ locos,ex cantico amatorio,ex psal-
mis,ex Esaia,qui omnes huc spectant, ut assidua sanctorum uoluminum euolutione meditationeq́;
paretur solida quædam eruditio,non bracteata. Xenodochium.) ξενοδόχειον locus est, quo recipiun-
tur hospites, quæ uulgo hospitalia uocant, trito uocabulo magis quàm probo: à ξένος hospes, &
δέχομαι recipio. De arbore Abraham.) Respexit ad historiam, quæ refertur Genesis capi.17. de
B Abraham tres angelos excipiente hospitio, & sub arbore cibos reliquaq́; hospitalitatis officia exhi-
bente. Huius arboris (quercum autem aiunt fuisse) uestigia sua ætate extitisse, scribit Hieronymus
in epitaphio Paulæ.Quin & Aeneas cum ex fatalis crusti mentione agnosceret Italiam,sub arbore ca-
12 piebat cibum. Crustis fatalibus.) Retulit fabulam, quæ est apud Vergilium libro Aeneidos tertio,
Celeno harpyia prædixerat socijs Aeneæ futurum,ut Italiam adirent:sed non prius cōderent urbem,
quàm illos dira fames Ambesas subigeret malis absumere mensas.Idq́; ita euenisse narrat in septimo:

Consumptis hic fortè alijs,ut uertere morsus. Exiguam in Cererem penuria adegit edendi. Et
uiolare manu,malisq́; audacibus orbem Fatalis crusti,patulis nec parcere quadris Heus,etiam men-
sas consumimus,inquit,Iulus: Nec plura alludens,ea uox audita,laborum Prima tulit finem. Eu-
ge noster.) Sermo est fauentis & applaudentis. Primum patriarcham.) Nempe Abraham,qui prin-
ceps est patriarcharum:is montana elegit & ardua. Campestria eligat.) Diuisus est Lot à fratre suo,
propterea quod ob increscentem familiæ gregisq́; numerum,non caperet illos eadem regio. Lot decli-
nans ab Oriente,elegit sibi regionem circa Iordanem undiq́; irriguam: Abraham concessit in terram
13 Chanaan.Refertur Genesis cap.13. Tu in arduis & saxosis.) De Sara sepulta in Hebron in spelun-
ca,legis Genesis cap.23. Iuxta sit ciuitas literarum.) Significat Cariath sephor,quod Hebræis sonat,
ciuitas literarum.Porrò uicum hūc uicinū fuisse Hebron,satis indicat in epitaphio Paulæ: Atq́; inde,
inquit,consurgens,conscendit Hebron,hæc est Cariath arbe. Moxq́; subijcit:Noluit pergere ad Ca-
riath sephor,id est,uiculum literarum. Deletisq́; gigantibus.) Monstra uitiorum intelligit. De his
legimus Numerorum 13.capi. Populus quem aspeximus, proceræ,staturæ est. Ibi uidimus monstra
quædam filiorum Enak de genere giganteo:quibus cōparati,quasi locustæ uidebamur. Sonat עֲנָקִים
Enakim Hebræis,fortes ac potentes:ut intelligas contemptum fastum nobilium. Hæreditatem g.
cir.) Isaac hæres & filius erat Saræ,id Hebraice sonat gaudium siue risus. Ex duris & arduis laboribus,
mentis bene sibi consciæ gaudium paratur. Rationabile obsequium.) Græce est τὴν λογικὴν λατρείαν
id est, animi cultum: uidelicet ut teipsum offeras hostiam, qui rationalis es uictima. Id Paulus dixit
ad distinctionem pecudum brutarum, quas immolabant Iudæi. Si rectè offeras.) Apparet hanc fu-
14 isse conuersionem Septuaginta,cum Hebraica secus habeant:ut indicat diuus Hieronymus interpre-
tans Genesis caput secundum. Oculus sis cæcorum.) Allusit ad locum Iob cap.29.Oculus fui cæco,
pes claudo. Sui comparatione forticulæ.) Id est,si secum ipse conferantur, reputeturq́; quales nunc
sint,& quales aliquando fuerint,uidentur aliquanto fortiores seipsis. Lucernas concinnant.) Id est,
adaptant & componunt. Propter extructo.) Hic aduerbium est propter, non præpositio, ut Te-
rentius:

A rentius:Interdũ propter dormiet. Et modo non inueniat.) Quoniam olim non erat illis locus in di-
uersorio,& idcirco reclinarũt puerũ in præsepio. Fratrẽ Paulinianum.) Hic indicat diuus Hierony-
mus,sibi fuisse fratrem nomine Paulinianũ,quoniã addit cõmuniũ parentum.Huius & alibi meminit.
Habuit & sororẽ,quam cõmendat alicubi suis amicis. Et semirutas uillulas.) Nam ipse in catalogo
scriptorũ illustrium,ostẽdit oppidũ Stridonis,in quo natus fuerat,à Gotthis subuersum fuisse.Hic ue-
recunde rogat,ut Pãmachius suis opibus Bethlehemiticos sumptus adiuuet,& illic faciat,quod in Ita-
15 lia extructo Xenodochio faciebat. In duas ac treis.) Allusit ad proportiones Arithmeticas.Quinq;
nõ possunt diuidi in duas æquas parteis,sed in duo & tria.Quatuor erãt Paulæ filiæ:quarũ Eustochiũ
duntaxat superfuit.Mater igitur unà cũ filiabus quinariũ efficiebat:tres erant defunctæ uita , duæ su-
pererant,Paula & Eustochiũ:nisi fortè Pammachiũ uult esse quintum,ut excludas Ruffinam,quæ sta-
tim in primo uitæ exordio perijt. Tu duarũ medius.) Verecunde inuitat Pãmachiũ, ut in Bethlehẽ
cõmigret,& Paulæ socrui Eustochioq; sese adiũgat.Nã Romæ nõ perinde cõmodũ esse Christũ sequi.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Paula Romana,primariæ nobilitatis mulier, patre Rogato , matre Blesilla,nupta fuit Toxotio:cui
quatuor ædidit filias,Blesillam,Paulinam,Eustochium,quæ eadem dicta est Iulia , & Ruffinam:unum
filium paterno nomine Toxotium. Marito defuncto,mundi contemptum cœpit profiteri,atque in eo
proposito uixit Romæ annos quinque.Deinde peragratis sacris Iudææ locis,peragrata Aegypto ad
Alexandriam usque,in Bethlehem consedit.Ibi quatuor instituit monasteria.Vnum uirorum,tria uir-
ginum:inter quas uiginti peractis annis,feliciter obijt diem. Huius epitaphium Hieronymus scribit
ad Eustochium filiam,in quo declarat quantam habuerit totius diuinæ scripturæ scientiam , & quàm
paratam promptamq; memoriam.

AD EVSTOCHIVM VIRGINEM
epitaphium Paulæ matris.

1 SI cuncta corporis mei mẽbra uerterẽtur in linguas,& omnes artus humana uo-
ce resonarẽt,nihil dignũ sanctæ ac uenerabilis Paulæ uirtutibus dicerẽ. Nobi-
lis genere,sed multo nobilior sanctitate:potens quondã diuitijs, sed nũc Chri-
B sti paupertate insignior. Gracchorũ stirps,soboles Scipionum,Pauli hæres,cu-
ius uocabulũ trahit,Martiæ Papyriæ matris Africani uera & germana progenies.Romæ
prætulit Bethlehem:& auro tecta fulgẽtia,informis luti uilitate mutauit. Non mœremus
quod talem amisimus,sed gratias agimus,quod habuimus imò habemus.Deo eñ uiuũt
omnia:& quicquid reuertitur ad dñm,in familiæ numero cõputatur . Quanq; amissio il-
lius,cœlestis domus habitatio sit:quæ quãdiu in corpore fuit , peregrinata est à domino,
& uoce semper flebili querebaẽ,dicẽs:Heu mihi,quia peregrinatio mea prolõgata est , ha-
bitaui cũ habitãtibus Cedar,multũ peregrinata est anima mea.Nec mirum si planxerit se
uersari in tenebris (hoc enim Cedar interpretatur) cũ mundus in maligno positus sit : &
sicut tenebræ illius,ita & lumen eius,luxq; in tenebris luceat,& tenebræ eam nõ cõprehẽ
derũt.Vnde et illud crebrius inferebat:Aduena sum et peregrina sicut omnes patres mei.
Et iterũ:Cupio dissolui & esse cũ Christo.Quoties aũt infirmitate corpusculi (quã incredi-
bili abstinentia,& duplicatis cõtraxerat ieiunijs) uexabatur,hoc in ore uoluebat:Subijcio
corpus meũ,& in seruiturẽ redigo:ne alijs prædicãs,ipsa reproba inueniar.Et: Bonum est
uinũ nõ bibere,& carnẽ non mãducare.Et:Humiliaui in ieiunio animã meam, & totum le-
ctum meũ uersasti in infirmitate mea,& uersata sum in miseria,dum mihi cõfigitur spina.
Atq; inter doloris aculeos,quos mira patiẽtia sustinebat , quasi apertos sibi cœlos aspice-
ret,loquebaẽ: Quis dabit mihi pẽnas sicut colũbæ: & uolabo & requiescã? Testor Iesum
& sanctos eius,ipsumq; propriũ angelum, qui custos fuit & comes admirabilis fœminæ,
me nihil in gratiã,nihil more blãdientiũ loqui:sed quicquid dicturus sum, pro testimonio
dicere:& minus eius esse meritis,quã totus orbis canit:sacerdotes miranẽ,uirginũ chori de
siderant,monachorũ & pauperũ turbæ deplangũt.Vis lector eius breuiter scire uirtutes?
Omnes suos pauperes pauperior ipsa dimisit. Nec mirũ, de proximis & familiola quã in
utroq; sexu de seruis & ancillis in fratres sororesq; mutauerat,ista proferre: cũ Eustochiũ
uirginẽ,& deuotã Christo filiam,in cuius cõsolationẽ libellus hic cuditur, procul à nobili

C genere,sola fide & gratia diuitẽ reliquerit. Carpamus igitur narrandi ordinẽ. Alij altius
repetant,& à cunabulis eius,ipsisq; (ut ita dicã) crepundijs matrẽ Blesillã,& Rogatũ pro
ferant patrem:quorũ altera Scipionũ Gracchorumq; progenies est:alter per omnes ferẽ
Græcias usq; hodie stemmatibus & diuitijs,ac nobilitate Agamẽnonis fertur sanguinem
trahere,qui decennali Troiam obsidione deleuit. Nos nihil laudabimus, nisi qđ propriũ
est,& de purissimo sanctæ mẽtis fonte profertur. Quanq; dñs atq; saluator in Euangelio
doceat apostolos,sciscitantes quid sibi redditurus sit,qui sua pro nomine eius dimiserunt,
centuplum in præsentiarũ recepturos,& in futuro uitam æternam. Ex quo intelligimus,
nõ laudis esse possidere diuitias,sed pro Christo eas contemnere:non tumere ad honores,
sed pro dei fide eos paruipẽdere. Vere quod pollicitus est seruis suis et ancillis saluator,red
didit in præsenti. Nam quæ unius urbis contẽpsit gloriam,totius orbis opinione celebra-
tur:quã Romæ habitantem,nullus extra Romã nouerat: latentem in Bethlehem, & bar-
bara & Romana terra miratur. Cuius eñ gentis homines ad sancta loca nõ ueniũt? Quis
aũt in sanctis locis præter Paulã,quod plus inter homines miraretur, inuenit? Hæc sicut
inter multas gẽmas preciosissima gemma micat,& iubar solis paruos igniculos stellarum
obruit & obscurat:ita cunctorũ uirtutes & potentias sua humilitate superauit: minimaq;
fuit inter omnes,ut omnium maior esset. Et quãto se plus deijciebat, tãto magis à Christo
subleuabatur. Latebat,& nõ latebat. Fugiendo gloriam,gloriam merebatur: quæ uirtutẽ
quasi umbra sequitur,& appetitores sui deserẽs,appetit cõtemptores. Sed quid ago, nar-
randi ordinẽ prætermittens? Dum in singulis teneor,non seruo præcepta dicendi. Tali
igitur stirpe generata,iuncta est uiro Toxotio,qui Aeneæ & Iuliorum altissimũ sanguinẽ
trahit. Vnde etiã filia eius Christi uirgo Eustochiũ Iulia nuncupatur,& ipse: Iulius à ma
gno demissum nomen Iulo. Et hæc dicimus, nõ quod habentibus grandia sint,sed quo
cõtemnentibus mirabilia. Seculi homines suspiciũt eos,qui his pollẽt priuilegijs. Nos lau
D damus,qui pro saluatore ista despexerint:& mirũ in modum quos habentes paruipendi-
mus,si habere noluerint cõtemnentes,prædicamus. His inquã orta maioribus, & fœcũdi
tate ac pudicitia probata:primũ uiro,deinde propinquis, & totius urbis testimonio, cum
quinq; liberos ædidisset:Blesillam,super cuius morte eã Romæ cõsolatus sum: Paulinã,
quæ sanctũ & admirabilem uirum & propositi & rerum suarum Pammachiũ reliquit hæ
redem:ad quẽ super obitu eius paruulum libellum ædidimus:Eustochiũ,quæ nũc in san-
ctis locis uirginitatis & ecclesiæ monile preciosum est:Ruffinã, quæ immaturo funere piũ
matris animũ cõsternauit:& Toxotium,post quẽ parere desijt,ut intelligeres eam nõ diu
seruire uoluisse officio cõiugali,sed mariti desiderio,qui marem optabat,liberos ædidisse:
postq; uir mortuus est,ita eũ planxit,ut prope ipsa moreretur: ita se conuertit ad domini
seruitutẽ,ut eius mortem uideretur optasse. Quid ego referã,amplæ & nobilis domus, &
quondam opulentissimæ,omnes penẽ diuitias in pauperes erogatas? Quid in cũctos cle-
mentissimum animũ,& bonitatem etiam in eos, quos nunq; uiderat euagantem? Quis in-
opum moriens,nõ illius uestimentis obuolutus est? Quis clinicorum nõ eius facultatibus
3 sustentatus est? Quos curiosissime tota urbe perquirens,dãnum putabat, si quisq; debilis
& esuriens cibo sustẽtaretur alterius. Spoliabat filios,& inter obiurgãtes propinquos, ma
iorem se eis hæreditatẽ,Christi misericordiam,dimittere loquebatur. Nec diu potuit ex-
celsi apud seculũ generis,& nobilissimæ familiæ uisitationes & frequentiã sustinere: Mœ-
rebat honore suo,& ora laudantiũ declinare ac fugere festinabat. Cumq; Oriẽtis & Occi-
dentis episcopos ob quasdã ecclesiarũ dissensiones Romã imperiales literæ contraxissent,
uidit admirabiles uiros,Christiq; pontifices,Paulinum Antiochenæ urbis episcopum, &
4 Epiphanium Salaminæ Cypri,quæ nũc Constantia dicitur: quorum Epiphanium etiam
hospitem habuit:Paulinũ in aliena manentem domo,quasi proprium,humanitate posse-
dit. Quorũ accensa uirtutibus,per momenta patriam deserere cogitabat. Non domus,nõ
liberorum,

A liberorum,non familiæ,nõ poſſeſſionum,nõ alicuius rei,quæ ad ſeculũ pertinet,memor:
ſola (ſi dici poteſt) & incomitata ad eremũ Antoniorũ atq; Paulorum pergere geſtiebat.
Tandemq; exacta hyeme,aperto mari,redeũtibus ad eccleſias ſuas epiſcopis,& ipſa uoto
cum eis ac deſiderio nauigauit.Quid ultra differo?Deſcendit ad portũ,fratre,cognatis,af
finibus:& (quod his maius eſt) liberis proſequẽtibus,& clemẽtiſſimam matrẽ pietate uin
cere cupientibus.Iam carbaſa tendebantur,et remorũ ductu nauis in altũ protrahebatur.
Paruus Toxotius ſupplices manus tendebat in littore.Ruffina iam nubilis,ut ſuas expe-
ctaret nuptias,tacẽs fletibus obſecrabat.Et tamẽ illa ſiccos tẽdebat ad cœlũ oculos,pieta-
tem in filios,pietate in deũ ſuperans.Neſciebat ſe matrẽ,ut Chriſti probaret ancillã.Tor-
quebantur uiſcera,& quaſi à ſuis mẽbris diſtraheretur,cũ dolore pugnabat:in eo cunctis
5 admirabilior,quod magnã uinceret charitatẽ.Inter hoſtium manus & captiuitatis duram
neceſſitatẽ nihil crudelius eſt,quàm parẽtes à liberis ſeparari.Hoc contra iura naturæ ple-
na fides patiebatur,imò gaudẽs animus appetebat:& amorem filiorum maiore in deum
amore cõtemnẽs,in ſola Euſtochio,quæ & ꝓpoſiti & nauigationis eius comes erat,acqui
eſcebat.Sulcabat interim nauis mare,& cunctis qui cũ ea uehebãtur littora reſpiciẽtibus,
ipſa auerſos tenebat oculos,ne uideret quos ſine tormẽto uidere nõ poterat.Fateor,nulla
ſic amauit filios,quibus anteq; proficiſceretur,cuncta largita eſt:exhæredãs ſe in terra,ut
hæreditatẽ inueniret in cœlo. Delata ad inſulã Pontiam,quã clariſſimæ quondã fœmina
rum ſub Domitiano principe pro cõfeſſione nominis Chriſtiani,Flauiæ Domicillæ nobi
litauit exilium:uidensq; cellulas in quibus illa longum martyrium duxerat,ſumptis fidei
alis,Hieroſolymam & ſancta loca uidere cupiebat. Tardi erãt uenti, & omnis pigra uelo-
citas.Inter Scyllam & Charybdim Adriatico ſe credens pelago, quaſi per ſtagnum uenit
6 Methonen,ibiq; refocillato paululũ corpuſculo: Et ſale tabẽtes artus in littore ponens,
7 Per Maleam,& Cytheram ſparſasq; per æquor Cycladas,& crebris freta cõcita terris:
B Poſt Rhodũ & Lyciam tandẽ uidit Cyprum:ubi ſancti & uenerabilis Epiphanij pedibus
prouoluta,decem ab eo diebus retenta eſt:non in refectionem,ut ille arbitrabatur, ſed in
opus dei,ut re cõprobatũ eſt.Nã omnia illius regionis luſtrans monaſteria,prout potuit,
refrigeria ſumptuũ fratribus dereliquit,quos amor ſancti uiri de toto illuc orbe cõduxe-
8 rat.Inde breui curſu transfretauit Seleuciã,de qua aſcendens Anthiochiã,ſancti confeſſo-
ris Paulini modicum charitate detenta,media hyeme, calẽte ardore fidei,fœmina nobilis:
quæ prius eunuchorũ manibus portabatur,aſello ſedens profecta eſt. Omitto Cœles Sy
9 riæ & Phœnices iter (neq; enim hodœporicon eius diſpoſui ſcribere) ea tãtum loca nomi
nabo,quæ ſacris uoluminibus cõtinẽtur.Bæryto Romana colonia,& antiqua urbe Sido
ne derelicta,in Sareptæ littore Heliæ eſt ingreſſa turriculã:in qua adorato domino ſalua-
10 tore:per arenas Tyri,in quibus genua Paulus fixit,peruenit ad Coth,quę nũc Ptolemais
dicitur:& per cãpos Mageddo,Ioſiæ necis conſcios,intrauit terrã Philiſtijm. Mirata rui-
nas Dor,urbis quondã potẽtiſſimę:& uerſa uice Stratonis turrim ab Herode rege Iudææ
11 in honorẽ Cæſaris Auguſti Cæſaream nuncupatam,in qua Cornelij domum, Chriſti ui
dit eccleſiam,& Philippi ædiculas,& cubicula quatuor uirginũ prophetarũ. Deinde An
tipatrida ſemirutũ oppidulum, quod de patris nomine Herodes uocauerat:& Lyddam
12 uerſam in Dioſpolim.Dorcadis atq; Aeneæ reſurrectione ac ſanitate inclytã. Haud pro-
cul ab ea Arimathiam uiculũ Ioſeph,qui dominũ ſepeliuit:& Nobe urbem quondam ſa-
cerdotum,nunc tumulum occiſorum.Ioppen quoq; fugientis portum Ionæ: & (ut ali-
13 quid perſtringã de fabulis poëtarum) religatæ ad ſaxum Andromades ſpectatricẽ. Repe
14 titoq; itinere Nicopolim,quæ prius Emaus uocabatur,apud quã in fractiõe panis cogni
tus dominus,Cleophæ domũ in eccleſiam dedicauit.Atq; inde proficiſcẽs,aſcẽdit Betho
ron inferiorẽ & ſuperiorẽ,urbes à Solomone conditas,ſed uaria poſtea bellorum tempe-
ſtate deletas:ad dexterã aſpiciẽs Haialon & Gabaon,ubi Ieſus filius Naue cõtra quinque

C reges dimicans,ſoli imperauit,& lunæ:& Gabaonitas ob dolos & inſidias fœderis impe-
trati,in aquarios lignariosq́ damnauit.In Gabaon urbe uſq; ad ſolū diruta,paululū ſub
15 ſtitit,recordata peccati eius,& cōcubinæ in fruſta diuiſæ,& tribus Bēiamin trecētos uiros
propter Paulum apoſtolū reſeruatos. Quid diu moror? Ad leuam mauſoleo Helenæ de-
relicto,quæ Adiabenorū regina in fame populū frumēto iuuerat,ingreſſa eſt Hieroſoly-
16 mam urbem trinominem,Iebus,Salem,Hieruſalē,quæ ab Helio poſtea Hadriano,de rui-
nis,& cineribus ciuitatis in Heliam ſuſcitata eſt.Cumq́; proconſul Palæſtinæ,qui familiā
eius optime nouerat,præmiſſis apparitoribus iuſſiſſet parari prætorium,elegit humilem
cellulam:& cuncta loca tāto ardore ac ſtudio circumiuit,ut niſi ad reliqua feſtinaret,à pri-
mis nō poſſet abduci.Proſtrataq́; ante crucē,quaſi pendentē dominū cerneret,adorabat.
Ingreſſa ſepulchrū,reſurrectiōis oſculabatur lapidem , quē ab oſtio monumēti amouerat
angelus.Et ipſum corporis locū,in quo dn̄s iacuerat,quaſi ſitiens deſideratas aquas,fide-
li ore lambebat.Quid ibi lachrymarum,quātum gemituū,quid doloris effuderit,teſtis eſt
cuncta Hieroſolyma:teſtis eſt ipſe dominus,quē rogabat. Vnde egrediens aſcendit Sion,
quæ in arcē uel ſpeculā uertitur. Hanc urbem quondam expugnauit & reædificauit Da-
17 uid.De expugnata ſcribitur:Væ tibi ciuitas Ariel,id eſt,leo dei:et quondā fortiſſima,quā
expugnauit Dauid.De ea quæ ædificata eſt,dictū eſt:Fundamenta eius in montibus ſan-
ctis:diligit dominus portas Sion,ſuper omnia tabernacula Iacob. Non eas portas,quas
hodie cernimus in fauillā & cinerem diſſolutas:ſed portas,quibus nō præualet infernus,
& per quas credētium ad Chriſtū ingreditur multitudo. Oſtendebatur illi columna eccle
ſiæ porticum ſuſtinēs,infecta cruore domini,ad quam uinctus dicitur & flagellatus.Mō-
ſtrabatur locus,ubi ſuper centum uiginti credentiū animas ſpiritus ſanctus deſcēdiſſet,ut
18 Iohelis uaticiniū compleretur.Deinde facultatula ſua pauperibus atq; conſeruis diſtribu-
D ta,perrexit ad Bethlehē,& in dextera parte itineris ſtetit ad ſepulchrū Rachel , in quo ma-
ter Beniamin,nō ut uocauerat moriēs,Benoni,hoc eſt,filius doloris mei:ſed ut pater pro-
phetizauit in ſpiritu,filium dextræ procreauit.Atq; inde Bethlehē ingreſſa,& in ſpecum
ſaluatoris introiēs:poſtq; uidit ſacrū uirginis diuerſoriū,& ſtabulum in quo agnouit bos
poſſeſſorem ſuū,& aſinus præſepe domini ſui:ut illud impleretur, quod in eodē prophe-
ta ſcriptum eſt:Beatus qui ſeminat ſuper aquas,ubi bos & aſinus calcant:me audiente iu-
rabat,cernere ſe oculis fidei infantē pannis inuolutum:uagientem in præſepe dominum.
19 Magos adorantes,ſtellam fulgentē deſuper,matrem uirginē , nutritium ſedulum,paſto-
res nocte uenientes,ut uiderent uerbū quod factum erat:& iam tunc euangeliſtæ Ioannis
principium dedicarent:In principio erat uerbū,& uerbū caro factum eſt. Paruulos inter-
fectos,Herodem ſæuientem,Ioſeph & Mariā fugiētes in Aegyptum. Mixtisq́; gaudio la-
chrymis,loquebatur:Salue Bethlehē domus panis,in qua natus eſt ille panis,qui de cœlo
deſcendit.Salue Ephrata regio uberrima,atq; καρποφόρε. cuius fertilitas deus eſt.De te quō-
dam Michæas uaticinatus eſt,& tu Bethlehem domus Ephrata,nō minima es in milibus
Iuda.Ex te mihi egredietˀ,qui ſit princeps in Iſraël:& egreſſus eius ab initio à diebus æter-
nitatis.Propterea dabis eos uſq; ad tēpus parientis.Pariet,& reliquiæ fratrū eius conuer-
tentur ad filios Iſraël.In te enim natus eſt princeps,qui ante luciferū genitus eſt:cuius de
patre natiuitas,omnē excedit ætatem. Et tamdiu in te Dauidici generis origo permanſit,
donec uirgo pareret,& reliquiæ populi credētis in Chriſtū,cōuerterētur ad filios Iſraël,et
libere prædicarēt: Vobis oportebat primū loqui uerbum dei:ſed quoniā repuliſtis illud,
& indignos uos iudicaſtis æternæ uitæ,ecce cōuertimur ad gētes.Dixerat enim deus:Nō
ueni niſi ad oues perditas domus Iſraël.Et eo tēpore Iacob ſuper eo uerba completa ſunt:
Non deficiet princeps ex Iuda,& dux de femoribus eius:donec ueniat,cui repoſitū eſt,&
ipſe erit expectatio gentiū.Bene Dauid iurabat,bene uota faciebat,dicēs:Si introiero in ta
bernaculum domus meæ,ſi aſcēdero in lectum ſtrati mei:ſi dedero ſomnum oculis meis,

& palpebris

C & palpebris meis dormitationẽ,& requiem temporibus meis,donec inueniam locum do-
mino,tabernaculũ deo Iacob:& ſtatim quid deſideraret expoſuit, atq; oculis prophetali-
bus,quẽ nos ueniſſe iam credimus,ille uenturũ eſſe cernebat. Ecce audiuimus eũ in Ephra
21 20 ta,inuenimus eum in cãpis ſyluæ. Vau quippe ſermo Hebraicus,ut te docente didici, non
Mariã matrem domini,hoc eſt, ἀυτὴν, ſed ipſum,id eſt, ἀυτὸν ſignificat. Vnde loquitur con
fidenter:Introibimus in tabernaculum eius,adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes eius.
Et ego miſera atq; peccatrix,digna ſum iudicata deoſculari præſepe,in quo dñs paruulus
uagijt: Orare in ſpelunca,in qua uirgo puerpera dñm fudit infantem: Hæc requies mea,
quia domini mei patria eſt. Hic habitabo, quoniam ſaluator elegit eam. Paraui lucernam
Chriſto meo. Anima mea illi uiuet,& ſemen meũ ſeruiet ipſi. Haud procul inde deſcendit
ad turrim Ader,id eſt,gregis:iuxta quã Iacob pauit greges ſuos,& paſtores nocte uigilan
tes audire meruerũt:Gloria in excelſis deo,& ſuper terrã pax hominibus bonæ uolũtatis.
Dumq; ſeruãt oues,inuenerũt agnum dei puro & mundiſſimo uellere, quod in ariditate
totius terræ cœleſti rore completũ eſt:& cuius ſanguis tulit peccata mundi,& extermina- Vel cõplutus
22 torẽ Aegypti,litus in poſtibus fugauit. Statimq; cõcito gradu,cœpit per uiam ueterẽ per-
gere,quæ ducit Gazam,ad potentiã uel ad diuitias dei,& tacita ſecum uoluere, quomodo
Eunuchus Aethiops gentiũ populos præfigurans,mutauerit pellem ſuam: & dum uetus
23 relegit inſtrumentum,fontem repperit Euãgelij. Atq; inde ad dexterã tranſit. A Bethſur
uenit Eſcol,quæ in botrum uertitur. Vnde in teſtimoniũ terræ fertiliſſimæ,& in typũ eius
qui dicit: Torcular calcaui ſolus,& de gẽtibus nõ eſt uir mecum:exploratores botrum mi
24 ræ magnitudinis portauerunt. Nec poſt longũ ſpatium intrauit Saræ cellulas,uidẽs incu
nabula Iſaac,& ueſtigia quercus Abrahã, ſub qua uidit diem Chriſti,& lætatus eſt. Atq;
25 inde cõſurgens,aſcendit Chebron:hæc eſt Cariath arbe,id eſt,oppidum uirorũ quatuor,
D Abraham,Iſaac,Iacob,& Adam magni,quem ibi conditum,iuxta librum Ieſu Naue He-
bræi autumant:licet pleriq; Caleb quartum putent,cuius ex latere memoria monſtratur.
His inſpectis,noluit pergere ad Cariathſephor,id eſt,uiculũ literarũ: quia contemnens oc
cidentem literam,reppererat ſpiritum uiuificantem. Magiſq; mirabatur ſuperiores & in-
feriores aquas,quas Othoniel filius Iephone, Zenez pro auſtrali terra & arida poſſeſſio-
ne ſuſceperat:& aquarũ ductu,ſiccos prioris inſtrumẽti agros faciebat irriguos: ut redem
ptionem ueterum peccatorũ,in aquis baptiſmi reperiret. Altera die,orto iam ſole, ſtetit in
26 ſupercilio Caphar Barucha,id eſt,uillæ benedictionis : quem ad locum Abraham domi-
num proſequutus eſt. Vnde latam deſpiciens ſolitudinem,ac terram quondam Sodomæ
& Gomorræ,Adamæ,& Seboim, contemplata eſt balſami uineas in Engaddi, & Segor
uitulam conternantem,quæ prius Bala uocabatur:& in Zoaram,id eſt,paruulam, Syro
ſermone tranſlata eſt. Recordabatur ſpeluncæ Lot,& uerſa in lachrymas, uirgines ſocias
27 admonebat, cauendum eſſe uinum, in quo eſt luxuria, cuius opus Moabitæ ſunt &
28 Ammonitæ. Diu hæreo in meridie,ubi ſponſa cubantem repperit ſponſum,& Ioſeph in-
29 ebriatus eſt cum fratribus ſuis. Reuertat Hieroſolymam,& per Thecuam atq; Amos ru-
tilantem montis Oliueti crucem aſpiciam,de quo ſaluator aſcendit ad patrem. In quo per
annos ſingulos uacca ruffa in holocauſtum domino cremabatur,& cuius cinis expiabat
30 populũ Iſraël:in quo iuxta Ezechielem,Cherubim de tẽplo trãſmigrantes, eccleſiã domi-
ni fundauerunt. Poſt ingreſſa ſepulchrum Lazari,Mariæ & Marthæ uidit hoſpitium, &
Bethphage uillam ſacerdotalium maxillarum:& locum in quo pullus laſciuiens gentiũ,
dei frena ſuſcepit: apoſtolorumq; ſtratus ueſtibus, mollia terga præbuit ad ſedendum.
Rectoq; itinere deſcendebat Hiericho, recogitans illum de Euangelio uulneratum,ac ſa
31 cerdotibus & leuitis,mentis feritate prætereuntibus,clemẽtiam Samaritæ,id eſt cuſtodis:
qui ſeminecem ſuo iumento impoſitum,ad ſtabulum eccleſiæ deportauit. Et locum Ado
mim,quod interpretatur ſanguinum,quia multus in eo ſanguis crebris latronum funde-

C batur incurſibus. Et arborẽ ſycomorũ Zachæi, id eſt, bona pœnitentiæ opera, quibus cru
enta dudum & noxia rapinis, peccata calcabat: excelſumq́; dominũ de excelſo uirtutũ in-
tuebatur. Et iuxta uiam cæcorum loca, qui receptis luminibus utriuſq; populi credẽtis, in
32 dominũ ſacramẽta præmiſerãt. Ingreſſa Hiericho, uidit urbẽ quã fundauit Hazel in Abi-
ram primogenito ſuo, & cuius portas poſuit in Segub nouiſſimo filiorũ. Intuita eſt caſtra
Galgalæ, & aceruũ præputiorũ, & ſecũdæ circũciſionis myſterium: & duodecim lapides,
qui de Iordanis illuc tranſlati alueo, duodecim apoſtolorũ fundamẽta firmauerãt: & fon-
33 tem quondã legis amariſſimũ & ſterilẽ, quem uerus Heliſæus ſua condiuit ſapientia & in
dulcorem ubertatemq́; conuertit. Vix nox tranſierat, feruentiſſimo æſtu uenit ad Iorda-
nẽ. Stetit in ripa fluminis, & orto ſole, ſolis iuſtitiæ recordata eſt, quomodo in medio am-
nis alueo ſicca ſacerdotes poſuerint ueſtigia: & ad Heliæ & Heliſæi imperium, ſtãtibus ex
utraq; parte aquis, iter unda præbuerit, pollutasq́; diluuio aquas, & totius humani gene-
34 ris interfectiõe maculatas, ſuo dominus mũdauerit baptiſmate. Lõgũ eſt ſi uelim de ualle
Achor dicere, id eſt, tumultus atq; turbarũ, in qua furtũ & auaricia condemnata eſt: & de
Bethel domo dei, in qua ſuper nudã humum, nudus & pauper dormiuit Iacob: & poſito
ſubter caput lapide, qui in Zacharia ſeptẽ oculos habere deſcribitur: & in Eſaia lapis dicĩ
angularis: uidit ſcalã uſq; ad cœlũ tẽdentẽ, in qua dominus deſuper innitebatur, aſcenden
tibus porrigens manũ, & negligentes de ſublimi præcipitans. Sepulchra quoq; in monte
Ephraim Ieſu filij Naue, & Eleazari filij Aaron ſacerdotis, è regione uenerata eſt: quorum
35 alter conditus eſt in Tannathſare à ſeptẽtrionali parte mõtis Gaas: alter in Gabaa filij ſui
Phinees: ſatisq́; mirata eſt, quod diſtributor poſſeſſionũ ſibi mõtana & aſpera delegiſſet.
Quid narrẽ Silo, in qua altare dirutũ hodieq́; mõſtratur, & raptum Sabinarũ à Romulo,
36 tribus Beniamitica præcucurrit. Tranſiuit Sichem, non ut pleriq; errãtes legunt Sichar,
quæ nũc Neapolis appellatur, & ex latere mõtis Garizim extructam circa puteum Iacob
intrauit eccleſiã: ſuper quo reſidens dominus, ſitiensq́; & eſuriens, Samaritanæ fide ſatia-
D tus eſt: quæ quinq; Moſaicorũ uoluminum uiris, ſextoq́;, quem ſe habere iactabat, errore
Doſithei derelicto, uerum Meſſiam, & uerum repperit ſaluatorẽ. Atq; inde diuertens, ui-
dit duodecim patriarcharũ ſepulchra: & Sebaſten, id eſt, Samariam: quæ in honorem Au
guſti ab Herode Græco ſermone Auguſta eſt nominata. Ibi ſiti ſunt Heliſæus & Abdias
prophetæ: & (quo maior inter natos mulierũ nõ fuit) Ioannes Baptiſta. Vbi multis intre
muit cõſternata mirabilibus: nãq; cernebat uarijs dæmones rugire cruciatibus, & ante ſe-
pulchra ſanctorũ ululare homines more luporum, uocibus latrare canum, fremere leonũ,
ſibilare ſerpentũ, mugire taurorũ. Alios rotare caput, & poſt tergũ terrã uertice tangere:
ſuſpẽſisq́; pede fœminis, ueſtes defluere in faciẽ. Miſerebatur omniũ, & per ſingulos effu-
ſis lachrymis, Chriſti clementiã deprecabatur. Et ſicut erat inualida, aſcẽdit pedibus mon-
tem: in cuius duabus ſpeluncis, perſequutionis & famis tẽpore, Abdias propheta centum
prophetas aluit pane & aqua. Inde cito itinere percucurrit Nazareth nutriculam domini,
37 Chanaan & Capharnaum, ſignorũ eius familiares. Lacum Tyberiadis, nauigante domi-
no ſanctificatũ: & ſolitudinem, in qua multa populorum milia paucis ſaturata ſunt pani-
bus, & de reliquijs ueſcentium repleti ſunt cophini duodecim tribuũ Iſraël. Scãdebat mõ-
38 tem Thabor, in quo trãſfiguratus eſt dominus. Aſpiciebat procul mõtes Hermon & Her
moniũ, & cãpos latiſſimos Galilææ, in quibus Siſara & omnis exercitus eius, Barach uin-
cente proſtratus eſt. Torrens Ciſon, qui mediã planiciem diuidebat, & oppidũ iuxta Na-
im, in quo uiduæ ſuſcitatus eſt filius, monſtrabatur. Dies me prius quàm ſermo deficiet, ſi
uoluero cuncta percurrere, quæ Paula uenerabilis fide incredibili peruagata eſt. Trãſibo
39 ad Aegyptũ, & in Sochoth atq; apud fontẽ Sampſon, quẽ de molari maxillæ dente pro-
duxit, ſubſiſtam parumper: & arentia ora colluam, ut refocillatus uideam Moraſthim, ſe-
pulchrum quondam Micheæ prophetæ, nunc eccleſiam. Et ex latere derelinquam Chor

reos,

A reos,& Getheos,Mareſa,Idumæam,& Lachis:& per arenas molliſſimas pergentiū ueſti-
gia ſubtrahētes,latamq́; eremi uaſtitatē,ueniā ad Aegypti fluuium Sior,qui interpretatur
turbidus:& quinq; Aegypti tranſeā ciuitates,quæ loquūtur lingua Chananitide,& terrā
Geſſen,& campos Taneos,in quibus fecit deus mirabilia.Et urbē No,quæ poſtea uerſa
eſt in Alexandriā:& oppidum domini Nitriam,in quo puriſſimo uirtutū nitro ſordes la-
uantur quotidie plurimorū.Quod cū uidiſſet,occurrente ſibi ſancto & uenerabili epiſco-
41 po Iſidoro cōfeſſore,& turbis innumerabilibus monachorū,ex quibus multos ſacerdota
lis & leuiticus ſublimabat gradus:lætabatur quidē ad gloriā domini,ſed ſe indignā tanto
honore fatebatur.Quid ego narrem Macarios,Arſetas,Serapionas,& reliqua columna-
rum Chriſti nomina? Cuius nō intrauit cellulam? quorum pedibus nō aduoluta eſt? Per
ſingulos ſanctos Chriſtum ſe uidere credebat:& quicquid in illos cōtulerat,in dominum
contuliſſe lætabatur.Mirus ardor,& uix in fœmina credibilis fortitudo. Oblita ſexus &
fragilitatis corporeæ,inter tot milia monachorū cū puellis ſuis habitare cupiebat.Et forſi
tan cunctis eā ſuſcipiētibus impetraſſet,ni maius ſanctorū locorū retraxiſſet deſiderium.
Atq; propter feruētiſſimos æſtus de Peluſio Maioniam nauigatiōe perueniens, tanta ue-
locitate reuerſa eſt,ut auem putares.Nec multò poſt in ſancta Bethlehem māſura perpe-
tuo,anguſto per trienniū manſit hoſpitiolo,donec extrueret cellulas ac monaſteria,& di-
uerſorum peregrinorū iuxta uiā cōderet manſiones,in qua Maria & Ioſeph hoſpitiū non
inuenerāt.Huc uſq; iter eius deſcriptū ſit,quod multis uirginibus & filia comite peragra-
uit. Nunc uirtus latius deſcribatur,quæ ipſius propria eſt,& in qua exponēda deo iu-
dice ac teſte profiteor,me nihil addere,nihil in maius attollere more laudantiū:ſed ne rerū
excedam finē,multa detrahere:& ne apud detractores & genuino me ſemper dēte roden-
42 tes fingere puter,& cornicē Aeſopi alienis coloribus adornare. Quæ prima Chriſtianorū
B uirtus eſt,tanta ſe humilitate deiecit,ut qui eā nō uidiſſet, & pro celebritate nominis uide-
re geſtiſſet,ipſam eſſe nō crederet,ſed ancillularū ultimā.Et eū frequētibus choris uirginū
cingeretur,& ueſte & uoce & habitu & inceſſu minima omniū erat:nunq; poſt uiri mortē
uſq; ad diē dormitionis ſuæ cum ullo comedit uiro, quāuis eū ſanctū & in pontificali ſci-
ret culmine cōſtitutum.Balneas,niſi periclitans,nō adijt.Mollia,etiā in grauiſſima febre,
lectuli ſtrata non habuit,ſed ſuper duriſſimā humum,ſtratis ciliciolis quieſcebat:ſi tamen
illa quies dicēda eſt,quæ iugibus penè orationibus dies noctesq́; iungebat:illud implens
de pſalterio:Lauabo per ſingulas noctes lectum meū, lachrymis meis ſtratū meū rigabo.
In qua fontes crederes lachrymarum,ita leuia peccata plangebat,ut illam grauiſſimorum
criminū crederes reā.Cumq́; à nobis crebrius moneretur,ut parceret oculis, & eos ſerua-
ret Euangelicæ lectioni,aiebat:Turpanda eſt facies,quam cōtra dei præceptū purpuriſſo
& ceruſſa & ſtibio ſæpe depinxi.Affligēdum corpus,quod multis uacauit delitijs.Lōgus
riſus,perpeti compenſandus eſt fletu.Mollia linteamina & ſerica precioſiſſima,aſperitate
cilicij cōmutanda.Quæ uiro & ſeculo placui,nunc Chriſto placere deſidero.Si inter tales
tantasq́; uirtutes caſtitatē in illa uoluero prædicare , ſuperfluus uidear:in qua etiam cum
ſecularis eſſet,omnium Romæ matronarū exemplum fuit:quæ ita ſe geſſit, ut nunquā de
illa etiam maledicorum quicquam auderet fama cōfingere.Nihil animo eius clementius,
nihil erga humiles blandius fuit.Non appetebat potētes,nec tamē ſuperbos & gloriolam
quærentes,faſtidio deſpiciebat.Si pauperem uidebat,ſuſtentabat:ſi diuitem,ad benefaciē-
dum hortabatur.Liberalitas ſola excedebat modum.Et uſuras tribuens,uerſuram quoq;
ſæpius faciebat,ut nulli ſtipem rogantium denegaret.Fateor errorem meum : cum in lar-
giendo eſſet profuſior,arguebam:illud proferens de Apoſtolo:Non ut alijs refrigerium,
nobis autem tribulatio: ſed ex æqualitate in hoc tēpore,ut ueſtra abundantia ſit ad illorū
inopiam,& illorum abundantia ſit ad ueſtram inopiam. Et hoc de euangelio ſaluatoris:
Qui habet duas tunicas,det alteram non habenti.Et prouidendum eſſe,ne quod libenter
faceret,

C faceret, semper facere nõ posset: multaq; huiuscemodi, quæ illa mira uerecũdia, & sermõe
parcissimo dissoluebat: testẽ inuocãs deũ, se ꝓ illius nomine cũcta facere: & hoc habere uo
ti, ut mendicãs ipsa moreretur: ut unũ nummũ filiæ nõ dimitteret, & in funere suo aliena
sindone inuolueretur. Ad extremũ inferebat: Ego si petiero, multos inueniã qui mihi tri-
buant: iste mẽdicãs si à me nõ acceperit, quæ ei possum etiã de alieno tribuere, & mortuus
fuerit, à quo eius anima requiretur? Ego cautior in re familiari esse cupiebã, sed illa arden-
tior fide, toto saluatori animo iũgebatur: & pauperẽ dñm, pauper spiritu sequebatur, red-
dens ei quod acceperat, pauper pro ipso effecta. Deniq; cõsequuta est quod optabat, & in
grandi ære alieno filiã dereliquit: quod huc usq; debẽs, nõ suis uiribus, sed Christi se cõfi-
dit misericordia redditurã. Solent pleræq; matronarũ buccinatoribus suis dona cõferre,
& in paucos largitate profusa, manũ à cæteris retrahere: quo illa omnino carebat uitio. Ita
enim singulis suam pecuniã diuidebat, ut singulis necessariũ erat: nõ ad luxuriã, sed ad ne-
cessitatem. Nemo ab ea pauperum uacuus reuersus est. Quod obtinebat, nõ diuitiarũ ma
gnitudine, sed prudẽtia dispensandi: illud semper replicãs: Beati misericordes, quoniã ipsi
misericordiã consequẽtur. Et: Sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna extinguit peccatũ.
Et: Facite uobis amicos de iniquo mãmona, qui uos recipiãt in æterna tabernacula. Et: Da
te eleemosynã, & ecce omnia mũda sunt uobis. Et uerba Danielis, regẽ Nabuchodonosor
monẽtis, ut eleemosynis redimeret peccata sua. Nolebat in his lapidibus pecuniã effunde-
re, qui cum terra & seculo transituri sunt: sed in uiuis lapidibus, qui uoluũtur super terrã,
de quibus in Apocalypsi Ioannis, ciuitas magni regis extruitur: quos in Saphirũ & Sma-
ragdum & Iaspidẽ, & cæteras gẽmas esse uertẽdos, scriptura cõmemorat. Verũ hæc pos-
sunt esse cõmunia cũ paucis: & scit diabolus, non in summo uirtutũ culmine posita. Vnde
loquitur ad dñm, post amissam Iob substãtiam, post euersam domũ, post liberos interfe-
D ctos, coriũ pro corio, & omnia quæ habuerit homo, dabit ꝓ anima sua. Sed extẽde manũ
tuam, & tange ossa eius & carnes, nisi in faciẽ benedixerit tibi. Scimus plerosq; dedisse elee
mosynã, sed de proprio corpore nihil dedisse: porrexisse egentibus manũ, sed carnis uolu-
ptate superatos: dealbasse ea quę foris erãt, & intus plenos fuisse ossibus mortuorũ. At nõ
Paula talis: quæ tantæ cõtinẽtiæ fuit, ut propè mensurã excederet, & debilitatẽ corporis
nimijs ieiunijs ac labore cõtraheret. Quæ, exceptis diebus festis, uix oleũ i cibo caperet: ut
ex hoc uno æstimetur, quid de uino & liquamine, & piscibus, & melle, & ouis, & reliquis
quæ gustui suauia sunt, iudicarit. In qbus sumẽdis quidã se abstinẽtissimos putãt: & si his
34 uentrẽ ingurgitauerint, tutam pudicitiã suspicãtur. Semper quidẽ uirtutes sequitur in-
uidia, feriuntq; summos fulgura mõtes. Nec mirũ si hoc de hominibus loquar, cũ etiã do
minus noster pharisæorũ zelo sit crucifixus, & omnes sancti æmulos habuerint: in paradi
so quoq; serpẽs fuerit, cuius inuidia mors introiuit in orbẽ terrarũ. Suscitauerat ei domi-
nus Adad Idumæũ, qui eam colaphizaret, ne se extolleret: & quasi quodã stimulo carnis
sæpius ammonebat, ne magnitudo uirtutũ altius raperet, & aliarũ uitijs fœminarũ, se in
excelso crederet cõstitutã. Ego aiebã, liuori esse cedendũ, & dandũ insaniæ locũ: quod fe-
cisset Iacob in fratre suo Esau, & Dauid in ptinacissimo inimicorũ Saul: quorũ alter in Me-
sopotamiã fugerit, alter se Allophylis tradiderit, malens hostibus q̃ inuidis subiacere. At
illa respõdebat: Iuste hæc diceres, si diabolus cõtra seruos dei & ancillas nõ ubiq; pugna-
ret, & ad om̃ia loca fugiẽtes nõ præcederet: si nõ sctõrũ locorũ amore retinerer, & Bethle-
hẽ meã in alia reperire possem parte terrarũ. Cur em̃ nõ patiẽtia liuorẽ superẽ? Cur nõ hu
militate frangã superbiã, & percutiẽti maxillam offerã alteram? Dicente apostolo Paulo:
Vincite in bono malũ. Nónne apostoli gloriabãtur, quãdo ꝓ domino sunt passi cõtume
liã? Nõne ipse saluator humiliauit se, formã serui accipiẽs, & factus est obedines patri usq;
ad mortẽ, & mortẽ crucis, ut nos sua passione saluaret? Iob nisi certasset, & uicisset in præ-
lio, nõ accepisset coronã iustitiæ, nec audisset à dño: Putas me aliter loquutũ tibi, quàm ut

A appareres iustus: Beati dicũtur in Euãgelio, qui persequutionẽ patiuntur propter iustitiã. Secura scit cõsciẽtia, quod nõ propter peccata patiamur: & afflictio in seculo, materia præmiorum est. Si quãdo procacior fuisset inimicus, & usq; ad uerborũ iurgia prosilisset, illud psalterij decantabat: Cũ cõsisteret aduersum me peccator, obmutui & silui à bonis. Et rursus: Ego autẽ quasi surdus nõ audiebam, & quasi mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo nõ audiens, & nõ habens in ore suo increpationes. In tentationibus, Deuteronomij uerba uoluebat: Tentat uos dñs deus uester, ut sciat si diligatis dominũ deum uestrũ de toto corde uestro, & de tota anima uestra. In tribulationibus & angustijs. Esaiæ replicabat eloquia: Qui ablactati estis à lacte, qui abstracti ab ubere, tribulationem super tribulationem expectate, spem super spem, adhuc pusillum propter malitiam labiorum, propter linguã malignam. Et scripturę testimoniũ in consolationẽ suam edisserebat: Ablactatorum esse, eorum scilicet, qui ad uirilem ætatem peruenissent, tribulationẽ super tribulationẽ sustinere, ut spem super spem mercãtur accipere. Scientes quoniã tribulatio patientiam operatur, patientia autẽ probationẽ, probatio uero spem, spes aũt non cõfundit. Et, quod si is qui foris est homo noster corrumpatur, ille qui intus est innouetur: & in præsentiarũ leue & momentaneũ tribulationis uestræ, æternæ gloriæ põdus operatur in uobis: non aspicientibus quæ uidentur, sed quæ nõ uidentur. Quæ eñ uidentur, tẽporalia sunt: quæ aũt nõ uidentur, æterna. Nec longũ fore tempus, etiam si humanæ impatientiæ tardum uideatur, quin dei statim uideatur auxiliũ, dicẽtis: Tẽpore oportuno exaudiui te, & in die salutis auxiliatus sum tibi. Nec dolosa labia & linguas iniquorũ esse metuẽdas, cum domino adiutore lætemur, & ipsum debeamus audire per prophetã monentem: Nolite timere opprobria hominũ, & blasphemias eorũ ne metueritis. Sicut enim uestimentũ, sic comedit eos uermis: & sicut lanã, sic deuorauit eos tinea. Et: Per patientiã uestrã possidebitis animas uestras. Et: Non sunt cõdignæ passiones huius tẽporis ad futurã gloriã, quæ reuelabitur in nobis. Et alibi: Tribulationẽ super tribulationẽ sustinere, ut patiẽter agamus in omnibus quæ accidũt nobis. Patiens enim uir multũ prudens. Qui autẽ pusillanimis est, uehemẽter insipiẽs. In lãguoribus & crebra infirmitate dicebat: Quãdo infirma sum, tunc fortis sum. Et: Habemus thesaurũ istũ in uasis fictilibus, donec mortale hoc induat immortalitatem, & corruptiuũ hoc uestiatur incorruptione. Et iterũ: Sicut superabundant passiones Christi in nobis, ita & per Christũ abundauit & cõsolatio. Ac deinde: Ut socij passionũ estis, sic & eritis & cõsolationis. In mœrore cãtabat: Quare tristis es anima, & quare cõturbas me? Spera in deo, quoniã adhuc cõfitebor illi, salutare uultus mei, & deus meus. In periculis loquebatur: Qui uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suam, & sequatur me. Et iterũ: Qui uult animam suam saluam facere, perdet eã. Et: Qui perdiderit animã suam propter me, saluam eam faciet. Quando dispendia rei familiaris & euersio totius patrimonij nunciabatur, aiebat: Quid enim prodest homini si totũ mundũ lucrifecerit, & animæ suæ damnũ habuerit? aut quam dabit homo cõmutationẽ pro anima sua? Et: Nudus exiui de utero matris meæ, nudus & redeam. Sicut dño placuit, ita factũ est. Sit nomen domini benedictũ. Et illud: Nolite diligere mũdum, neq; ea quæ sunt in mundo. Quoniã omne quod in mundo est, desideriũ carnis est, & cõcupiscentia oculorũ, & superbia uitæ huius: quæ nõ est ex patre, sed ex mũdo. Et mũdus transit, & concupiscẽtia eius.

B

44 Scio eñ scriptas infirmitates grauissimas liberorũ, & maxime Toxotij sui, quem diligebat plurimũ. Cũq; illud uirtute cõplesset, turbata sum, & nõ sum loquuta, in hæc uerba prorupit: Qui amat filiũ aut filiã plus quàm me, nõ est me dignus. Et orãs ad dñm, loquebat: Posside domine filios mortificatorũ, qui pro te quotidie mortificant corpora sua. Noui susurronẽ quendã (quod genus hominũ perniciosissimũ est) quasi beneuolũ nũciasse, qđ pro nimio feruore uirtutũ quibusdã uideretur insana, & cerebrũ illius diceret cõfouendũ. Cui illa respõdit: Theatrũ facti sumus mũdo, & angelis et hominibus. Et: Nos stulti ꝑpter Christum,

C Christum, sed stultum dei sapientius est hominibus. Vnde & saluator loquitur ad patrē: Tu scis insipientiā meam. Et iterū: Tanq̄ prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis: ut iumentū factus sum apud te, & ego semper tecum. Quem in Euāgelio & propinqui quasi mentis impotem ligare cupiebāt, & aduersarij suggillabant, dicētes: Dæmonium habet, & Samaritanus est. Et: In Beelzebub principe dæmoniorū ejicit dæmonia. Sed nos audiamus Apostolū cohortantem: Hæc est gloria nostra, testimonium conscientiæ nostræ: quoniā in sanctitate & synceritate, & in gratia dei conuersati sumus in mundo. Et dominū dicentem ad apostolos: Ideo mūdus odit uos, quoniam non estis de mundo. Si enim essetis de mundo, amaret utiq̄ mūdus quod suum erat. Et ad ipsum dominū uerba uertebat: Tu nosti cordis abscondita, & hæc omnia uenerunt super nos, nec sumus obliti tui, nec inique egimus in testamēto tuo, nec auersum est retrorsum cor nostrū. Et: Propter te mortificati sumus tota die: reputati sumus ut oues occisionis. Sed dominus auxiliator meus, nō timebo quid faciat mihi homo. Legi enim: Fili honora dn̄m, & confortaberis, & extra dominū nullum timueris. His & talibus testimonijs, quasi armatura dei, & aduersus omnia quidē uitia: sed præcipue instruebat se cōtra inuidiā sæuientē: & patiendo iniurias, furorem rabidi pectoris mitigabat. Deniq̄ usq̄ ad diē mortis, & huius patiētia, & aliorū zelus omnibus patuit: qui suū rodit autorē, & dum æmulum lædere nititur, in semetipsum

Regula proprio furore bacchatur. Dicam & de ordine monasterij, quomodo sanctorū cōtinentiam in suū uerterit lucrū. Seminabat carnalia, ut meteret spiritualia: dabat terrena, ut cœlestia tolleret: breuia cōcedebat, ut pro his æterna mutaret. Post uirorū monasteriū, quod uiris tradiderat gubernandū plures uirgines quas è diuersis prouincijs cōgregarat, tā nobiles, quàm medij & infimi generis, in tres turmas monasteriaq̄ diuisit: ita dūtaxat, ut in opere & in cibo separatæ, psalmodijs & orationibus iungerētur. Post alleluia cātatū (quo signo uocabantur ad collectā) nulli residere licitū erat. Sed prima seu inter primas ueniēs, cæterarū operiebatur aduentū, pudore & exemplo ad laborē eas prouocans, nō terrore.

D Mane hora tertia, sexta, nona, uespere, noctis medio, per ordinē psalteriū cantabāt. Nec licebat cuiq̄ sororū ignorare psalmos, & non de scripturis sanctis quotidie aliquid discere. Die tātū dominico ad ecclesiā procedebāt, ex cuius habitabāt latere. Et unūquodq̄ agmē matrē propriā sequebatur: atq̄ inde pariter reuertentes, instabant operi distributo, & uel sibi, uel cæteris indumēta faciebāt. Si qua erat nobilis, nō permittebatur de domo sua habere comitem, ne ueterū actuū memor, & lasciuientis infantiæ errorem refricaret antiquū, & crebra confabulatione renouaret. Vnus omniū habitus. Linteamine ad tergendas solū manus utebantur. A uiris tanta separatio, ut à spadonibus quoq̄ eas seiungeret, ne ullam daret occasionem linguæ maledicæ, quæ sanctos carpere solita est in solatiū delinquendi. Si qua uel tardior ueniebat ad psalmos, uel erat in opere pigrior, uarijs eam modis aggrediebatur. Si erat iracūda, blāditijs: si patiēs, correptione: illud Apostoli imitās: Quid uultis? In uirga ueniā ad uos, an in spiritu lenitatis & mā suetudinis? Excepto uictu & uestitu, nullam habere quicq̄ patiebatur, dicēte Paulo: Habētes uictum & uestitum, his cōtenti sumus: ne cōsuetudine plus habēdi præberet locum auaritiæ, quæ nullis expletur opibus: & quāto amplius habuerit, plus requirit: & neq̄ copia, neq̄ inopia minuitur. Iurgātes inter se, sermone lenissimo fœderabat. Lasciuientē adolescētularum carnem crebris & duplicatis frangebat ieiunijs, malens eis stomachum dolere, quàm mentem. Si uidisset aliquam comptiorem, cōtractione frontis, & uultus tristitia arguebat errantē, dicens: Mundiciam corporis atq̄ uestitus, animæ esse immundiciā. Et turpe uerbū atq̄ lasciuū, nunq̄ de ore uirgineo proferendū: quibus signis libidinosus animus ostēditur: & per exteriorē hominem, interioris hominis uitia demonstrantur. Quā linguosam garrulā ac procacē rixisq̄ perspexerat delectari: & sæpius cōmonitam nolle cōuerti, inter ultimas & extra cōuentu sororum, ad fores triclinij orare faciebat, & separatim cibū capere: ut quam obiurgatio nō

correxerat

A correxerat, emẽdaret pudor. Furtum quasi sacrilegium detestabatur. Et quod inter seculi homines, uel leue putatur, uel nihil: hoc in monasterijs grauissimũ dicebat esse delictum. Quid memorẽ clementiã & sedulitatẽ in ægrotãtes, quas miris obsequijs, et ministerijs cõ fouebat? Cumq; alijs languẽtibus, large præberet omia, & esum quoq; exhiberet carniũ, si quãdo ipsa ægrotasset, sibi nõ indulgebat, et in eo inæqualis uidebatur, quod in alijs clementiã, in se duritiã cõmutabat. Nulla iuuenũ puellarũ sano & uegeto corpore, tantæ se dederat continẽtiæ, quãtæ ipsa fracto, & senili debilitatoq; corpusculo. Fateor, in hac re pertinacior fuit, ut sibi nõ parceret, & nulli cederet admonẽti. Referam quod expertus sum. Mense Iulio feruentissimis æstibus incidit in ardorẽ febris, & post desperationẽ cum dei misericordia respirasset, & medici persuaderẽt ob refectionem corporis uino opus esse tenui & parco, ne aquam bibẽs in hydropem uerteretur, & ego clam beatũ papã Epiphanium rogarem, ut eam moneret, imò cõpelleret uinũ bibere: illa, ut erat prudẽs & solertis ingenij, statim sensit insidias: & subridens, meũ esse quod ille diceret, intimauit. Quid plura? Cum beatus pontifex post multa hortamẽta exisset foras, quærenti mihi quid egisset, respondit: Tantũ profeci, ut seni homini penè persuaserit, ne uinũ bibam. Hæc refero, nõ quod inconsideranter, & ultra uires sumpta onera probem: monente scriptura: Super te onus ne leuaueris, sed quod mẽtis eius ardorem, & desideriũ fidelis animæ, ex hac quoq; probare uelim perseuerantia, decantantis: Sitiuit anima mea in te, quàm multipliciter tibi caro mea. Difficile est modũ tenere in omnibus. Et uere iuxta philosophorũ sententiam, μεσότης ἡ ἀρετή, κακία ἡ ὑπερβολὴ τελεῖται, id est, modus uirtus est, uitiũ nimietas reputat̃. Quod nos una & breui sentẽtiola exprimere possumus: Ne quid nimis. Quæ in cõtemptu ciborum tantam habebat pertinaciam: in luctu mitis erat, & suorũ mortibus frangebatur, maxime liberorum. Nam & in uiri & filiarum dormitione, semper periclitata est. Et cũ os stoma-

B chumq; signaret: & matris dolorem, crucis niteretur impressione lenire: superabatur affectu, & credulam mentẽ, parentis uiscera cõsternabant: animoq; uincẽs, fragilitate corporis uincebatur. Quam semel languor arripiens, longo tempore possidebat, ut & nobis inquietudinẽ, & sibi discrimina offerret. In quo illa lætabatur, per momenta cõmemorans: Miser ego homo, qs me liberabit de corpore mortis huius? Dicat prudẽs lector, pro laudibus me uituperationem scribere. Testor Iesum, cui illa seruiuit, & ego seruire cupio, me utrãq; in partẽ nihil fingere, sed quasi Christianũ de Christiana, quæ sunt uera, proferre, id est, historiã scribere, non panegyricũ: & illius uitia, aliorum esse uirtutes. Vitia loquor, secũdum animum meũ, & omniũ sororũ ac fratrum desiderium, qui illã diligimus, & absentem quærimus. Cæterum illa impleuit cursum suũ, fidemq; seruauit, & nũc fruitur corona iustitiæ: sequiturq; agnũ quocunq; uadit. Saturatur quia esuriuit, & læta decãtat: Sicut audiuimus, ita & uidimus in ciuitate domini uirtutum, in ciuitate dei nostri. O beata rerum cõmutatio, fleuit, ut semper rideret: Despexit lacus cõtritos, ut fontem dominũ reperiret. Vestita cilicio est, ut nũc albis uestimentis uteretur, & diceret: Scidisti saccum meũ, & induisti me lætitia. Cinerem sicut panem mãducabat, & potionem suam cũ fletu miscebat, dicens: Fuerũt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, ut in æternũ pane angelorum uesceretur, & caneret: Gustate & uidete, quoniã suauis est dominus. Et, Eructauit cor meũ uerbum bonũ, dico ego opera mea regi. Et Esaiæ, imò dñi per Esaiam in se cerneret uerba compleri: Ecce qui seruiũt mihi mãducabũt, uos aũt esurietis. Ecce qui seruiũt mihi bibẽt, uos autem sitietis. Ecce qui seruiunt mihi lætabuntur, uos autem confundemini. Ecce qui seruiunt mihi exultabũt, uos autem clamabitis ob dolorẽ cordis, & propter contritionem spiritus ululabitis. Dixeram lacus eam semper fugisse contritos, ut fontem dominũ reperiret, ut posset læta cãtare: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarũ, ita desiderat anima mea ad te deus. Quãdo ueniam & apparebo ante faciem dei? Tangam ergo breuiter quomodo hæreticorũ cœnosos deuitauerit lacus, & eos instar habuerit ethnicorum. Quidam

C ueterator callidus, atq; ut sibi uidebatur, doctus & sciolus, me nesciēte cœpit ei proponere quæstiones, & dicere: Quid peccauit infans, ut à dæmone corripiatur? In qua ætate resurrecturi sumus? Si in ipsa qua morimur: ergo nutricibus post resurrectionē opus erit. Sin aliter, nequaquā erit resurrectio mortuorum: sed transformatio in alios. Diuersitas quoq; sexus maris ac fœminæ erit, aut nō erit? Si erit, sequētur & nuptiæ, & cōcubitus, sed & generatio. Si nō erit, sublata diuersitate sexus, eadē corpora nō resurgēt, aggrauat enim terrena inhabitatio sensum multa cogitantē, sed tenuia erūt & spiritualia, dicente Apostolo: Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Ex quibus omībus ꝓbare cupiebat, rationales creaturas ob quædā uitia, & antiqua peccata in corpora esse delapsas: & pro diuersitate & meritis peccatorū, tali uel tali cōditione generari, ut uel corporū sanitate gauderent, & parentū diuitijs ac nobilitate, uel in morbidas carnes & domos inopū uenietes, pœnas pristinorū luerent delictorū, & præsenti seculo atq; corporibus, quasi carcere clauderentur. Quod cū audisset, & ad me retulisset, indicās hominē, mihiq; incubuisset necessitas nequissimæ uiperæ ac mortiferæ bestiæ resistēdi, de quibus psalmista cōmemorat, dicens: Ne tradas bestijs animas cōfitentiū tibi: Et, increpa domine bestias calami, qui scribētes iniquitatem, loquūtur contra dominū mendacium, & eleuant in excelsum os suū: cōueni hominem, & orationibus eius, quam decipere nitebatur, breui interrogatiōe cōclusi. Vtrum crederet futurā resurrectionē mortuorum, an non? Qui cū se credere respōdisset, intuli: Eadem resurgent corpora, an altera? Cum dixisset eadem: sciscitatus sum: In eodem sexu, an in altero? Ad interrogata reticēti, & instar colubri huc atq; illuc transferēti caput, ne feriretur: quia inquā taces, ego mihi pro te respondebo, & consequentia inferam. Si nō resurget mulier, ut mulier, neq; masculus, ut masculus: nō erit resurrectio mortuorū, quia sexus membra habet, membra aūt totum corpus efficiunt. Si aūt sexus & membra nō fuerint, ubi erit resurrectio corporū, quæ sine sexu non cōstant & membris? Porrò si corporum non fuerit resurrectio, nequaquā erit resurrectio mortuorū. Sed & illud quod de nuptijs obijcis: Si eadē membra fuerint, sequi nuptias, à saluatore dissoluitur. Erratis nescientes scripturas, neq; uirtutem dei. In resurrectione enim mortuorū, non nubent, neq; nubētur, sed erunt similes angelorū. Vbi dicitur, nō nubent, neq; nubētur, sexuum diuersitas demonstratur. Nemo enim de lapide & ligno dicit, nō nubēt neq; nubentur, quæ naturā nubendi nō habent: sed de his qui possint nubere, & gratia Christi ac uirtute nō nubant. Quod si opposueris, quomodo ergo erimus similes angelorū: cū inter angelos, nō sit masculus & fœmina. Breuiter ausculta: Nō substantiam nobis angelorū, sed cōuersationem, & beatitudinē dominus repromittit. Quomodo & Ioannes Baptista anteq; decollaretur, angelus appellatus est, & omnes sancti ac uirgines dei, etiā in isto seculo uitam in se exprimunt angelorū. Quando enim dicitur: Eritis similes angelorū, similitudo promittitur, nō natura mutatur. Simulq; responde: quomodo illud interpreteris, quod Thomas domini resurgentis tetigerit manus, & uiderit lancea latus eius perforatū? Et Petrus in littore stātem uiderit dominum, & partem assi piscis, ac fauum mellis comedētem? Qui stabat, profecto habebat pedes. Qui monstrauit latus uulneratum, utiq; & uentrē, & pectus habuit, sine quibus nō sunt latera uentri & pectori cohærētia. Qui loquutus est, lingua & palato ac dentibus loquebatur. Sicut enim plectrū cordis, ita lingua illiditur dētibus & uocalem reddit sonum. Cuius palpatæ sunt manus, cōsequenter & brachia habuit. Cū igitur omīa membra habuisse dicatur, necesse est, ut totū corpus habuerit, quod conficitur ex mēbris: non utiq; fœmineum, sed uirile, id est, eiusdem sexus, in quo mortuus est. Quod si obtēderis, ergo & nos post resurrectionē comedemus? Et quomodo clausis ingressus est ianuis, contra naturam pinguium, & solidorū corporum? Audies: Noli propter cibum resurrectionis fidem in calumniā trahere. Nam & archisynagogi filiæ resuscitatæ iussit cibū dari. Et Lazarus quatriduanus mortuus, cum ipso scribitur inisse couiuium, ne resurrectio eo-

D

rum

A rum phantasma putaret. Sin aũt clausis ingressus est ianuis, & idcirco spirituale & aeriũ corpus niteris approbare, ergo & antequã pateretur, quia contra naturam grauiorũ corporũ super mare ambulauit, spirituale corpus habuit. Et apostolus Petrus, qui & ipse super aquas pẽdulo incessit gradu, spirituale corpus habuisse credẽdus est, cũ potentia magis & uirtus ostendatur dei, quãdo fit aliquid cõtra naturã. Et ut scias in signorũ magnitudine, non naturæ mutationem, sed dei omnipotentiã demonstrari: Qui ambulabat fide: cœpit infidelitate mergi, nisi eum manus dñi subleuasset, dicentis: Modicæ fidei: quare dubitasti? Miror autem te obdurare frontem, loquente domino: Infer digitum tuum huc, & tange manus meas: & porrige manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Et alibi: Videte manus meas, & pedes meos, quia ipse ego sum. Palpate & uidete, quia spiritus carnẽ & ossa nõ habet, sicut me uidetis habere. Et cũ hoc dixisset, ostẽdit eis manus & pedes. Ossa audis & carnẽ, & pedes, & manus: & globos mihi Stoicorũ, atq; aëria quædã deliramenta cõfingis. Porrò si quæris: cur infans à dæmone corripiatur qui peccata nõ habuit: aut in qua ætate resurrecturi simus, cũ diuersa ætate moriamur: ingratis suscipies, iudicia dei abyssus multa. Et: ò altitudo diuitiarũ sapientiæ & scientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & ininuestigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit sensum dñi: aut quis cõsiliarius eius fuit? Aetatũ autẽ diuersitas non mutat corporum ueritatem. Cũ eñ corpora quotidie nostra fluant, & aut crescant, aut decrescãt: ergo tot erimus homines, quot quotidie cõmutamur: aut alius fui cum decem annorum essem, alius cum triginta, alius cum quinquaginta, alius cum iam toto cano capite sum? Igitur iuxta ecclesiarum traditiones: & apostolũ Paulum, illud est respondendum: quod in uirũ perfectũ, & in mensuram ætatis plenitudinis Christi resurrecturi sumus, in qua & Adã Iudæi cõditum autumant: Et dominum saluatorem legimus surrexisse, & multa quæ de utroq; testamento, in suffocationẽ hæretici protuli. Ex quo die ita cœpit hominem detestari, & omnes
B qui eiusdẽ dogmatis erãt, ut eos uoce publica, hostes domini proclamaret. Et hæc dixi, nõ ut breuiter hæresim confutarẽ, cui multis uoluminibus respõdendum est: sed ut fidẽ tantæ fœminæ ostenderẽ, quæ maluit inimicitias hominũ subire perpetuas, quàm dei offensam, amicitijs noxijs prouocare. Dicam ergo ut cœperam, nihil ingenio eius docilius fuit.

Tarda erat ad loquendũ, uelox ad audiendũ: memor illius præcepti: Audi Israël, & tace. Scripturas sanctas tenebat memoriter. Et cum amaret historiã, & hoc ueritatis diceret fundamentũ: magis tamen sequebatur intelligentiam spiritualem: & hoc culmine, ædificationem animæ protegebat. Deniq; cõpulit me, ut uetus & nouum instrumentum, cum filia, me disserente, perlegeret. Quod propter uerecundiã negans, propter assiduitatẽ tamen & crebras postulationes eius præstiti, ut docerẽ quod didiceram: nõ à meipso, id est, à præsumptione, pessimo præceptore, sed ab illustribus ecclesiæ uiris. Sicubi hæsitabã, & nescire me ingenue cõfitebar, nequaquã mihi uoluit acquiescere, sed iugi interrogatione cogebat, ut ẽ multis uarijsq; sententijs, quæ mihi uidereť probabilior, indicarem. Loquar & aliud, quod forsitan æmulis uideatur incredibile. Hebræam linguã, quã ego ab adolescentia, multo labore ac sudore ex parte didici, & infatigabili meditatione nõ desero, ne ipse ab ea deserar, discere uoluit, & cõsequuta est: ita ut psalmos Hebraice caneret, & sermonẽ absq; ulla Latinæ linguæ proprietate personaret. Quod quidẽ usq; hodie in sancta filia eius Eustochio cernimus, quæ ita semper adhæsit matri, & eius obediuit imperijs, ut nũquam absq; ea cubaret, nunquã procederet, nunquã cibũ caperet, ne unum quidẽ nummũ haberet potestatis suæ, sed & paternam & maternam substantiolam, à matre distribui pauperibus lætaretur: & pietatẽ in parentem, hæreditatẽ maximam & diuitias crederet. Nõ debeo silentio præterire, quãto exultauerit gaudio, quod Paulã neptem suã ex Læta & Toxotio genitam, imò uoto & futuræ uirginitatis repromissione cõceptã: audierat in cunis et crepitaculis balbutiente lingua, alleluia cantare: auiæq; & amitæ nomina, dimidiatis uer-

C bis frangere. In hoc solo patriæ desideriũ habuit: ut filium, nurum, neptem, renunciasse seculo, & Christo seruire cognosceret. Quod & impetrauit ex parte. Nã neptis Christi flammeo reseruatur. Nurus æternæ se tradens pudicitiæ, socrus opera, fide, & eleemosynis sequitur, & Romæ conatur exprimere, quod Hierosolymis illa compleuit. Quid agimus anima? Cur ad mortẽ eius uenire formidas? Iamdudum prolixior liber cuditur, dũ timemus ad ultima peruenire, quasi tacẽtibus nobis: & in laudibus illius occupatis differri possit occubitus. Hucusq; prosperis nauigauimus uẽtis, & crispãtia maris æquora labens carina sulcauit. Nũc in scopulos incurrit oratio, & tumẽtibus fluctuũ motibus, præsens utriq; nostrũ intentatur naufragiũ, ita ut cogamur dicere: Præceptor saluos nos fac, perimus. Et illud: Exurge, ut quid obdormis dñe? Quis em̃ possit siccis oculis Paulã narrare moriẽtem? Incidit in grauissimam ualetudinem, imò quod optabat inuenit, ut nos desereret, & plenius domino iungeretur. In quo langore, Eustochiũ filiæ probata semper in matre pietas, magis ab omnibus cõprobata est. Ipsa assidere lectulo, flabellum tenere, sustentare caput, puluillum supponere, fricare pedes, manu stomachũ cõfouere, mollia strata componere, aquã calidam temperare, mappulam apponere, omniũ ancillarũ prçuenire officia, & quicquid alia fecisset, de sua mercede putare subtractum. Quibus illa precibus, quibus lamentis & gemitu, inter iacentem matrem & specum domini discurrit, ne priuaretur tanto contubernio, ne illa absente uiueret: ut eodẽ feretro portaretur? Sed ò mortaliũ fragilis, & caduca natura, & nisi Christi fides nos extollat ad cœlũ, & æternitas animæ promittat, cum bestiis ac iumentis, corporũ una conditio est. Idem occubitus iusto & impio, bono & malo, mundo ac immundo, sacrificanti & nõ sacrificanti. Sicut bonus, ita & qui peccat. Sicut qui iurat, ita & is qui iuramentũ metuit. Similiter & homines & iumẽta, in fauillã & cinerem dissoluuntur. Quid diu immoror, & dolorẽ meum differendo facio longiorẽ? Sentiebat prudẽtissima fœminarũ adesse mortem, & frigente alia parte corporis atq; mẽbro-

D rũ, solum animæ teporem, in sacro pectore palpitare: & nihilominus quasi ad suos pergeret, alienosq; desereret, illos uersiculos susurrabat: Domine dilexi decorẽ domus tuæ, & locũ habitationis gloriæ tuæ. Et, quàm dilecta tabernacula tua dñe uirtutum, concupiscit & deficit anima mea in atria dñi. Et, elegi abiecta esse in domo dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Cumq; à me interrogaretur, cur taceret, cur nollet respondere, an doleret aliquid. Græco sermone respõdit, nihil se habere molestiæ, sed om̃ia quieta & trãquilla perspicere. Post hæc obmutuit, & clausis oculis, quasi iã mortalia despiceret usq; ad expirationẽ animæ, eosdẽ repetebat uersiculos: ut quod dicebat, uix audire possemus. Digitumq; ad os tenens, crucis signũ pingebat in labiis. Defecerat spiritus, & anhelabat in mortẽ. Animaq; erumpere gestiens, ipsum stridorẽ, quo mortaliũ uita finitur, in laudes domini conuertebat. Aderant Hierosolymarũ & aliarum urbium episcopi, & sacerdotum inferiores gradus, ac leuitarũ innumerabilis multitudo. Omne monasteriũ, uirginum & monachorũ chori repleuerant. Statimq; ut audiuit sponsum uocantem: Surge, ueni proxima mea, speciosa mea, columba mea: Quoniã ecce hyems trãsiit & recessit, pluuia abiit sibi: Læta respõdit: Flores uisi sunt in terra, tẽpus sectionis aduenit. Et, credo uidere bona domini in terra uiuentiũ. Ex hinc nõ ululatus, nõ plãctus, ut inter seculi homines fieri solet, sed psalmorũ linguis diuersis examina concrepabant. Translataq; episcoporũ manibus, & ceruicem feretro subiicientibus, cum alii põtifices lampadas cereosq; præferrẽt, alii choros psallentiũ ducerẽt, in media ecclesia speluncæ saluatoris est posita. Tota ad funus eius, Palæstinarũ urbium turba cõuenit. Quem monachorum latentiũ in eremo cellula sua tenuit? Quam uirginum cubiculorum secreta texerunt? Sacrilegiũ putabat, qui nõ tali fœminæ ultimũ reddidisset officium. Viduæ & pauperes in exẽplũ Dorcadis, uestes ab ea præbitas ostẽdebant. Omnis inopum multitudo matrem, & nutritiam se perdidisse clamabat. Quodq; mirũ sit, nihil pallor mutauerat faciẽ, sed ita dignitas quædam & grauitas

A uitas ora complcuerat,ut eam putares non mortuam , sed dormientem Hebræo,Græco,
Latino,Syroq́; sermone psalmi in ordine personabant:non solum triduo , donec subter
ecclesiam,& iuxta specum domini cōderetur:sed per omnem hebdomadam, cunctis qui
uenerant,suum funus,& proprias credētibus lachrymas. Venerabilis uirgo filia eius Eu-
stochium,quasi ablactata super matrem suam,abstrahi à parente non poterat:deosculari
oculos,hærere uultui,totum corpus amplexari,& se cum matre uelle sepeliri. Testis est
Iesus,ne unum quidem nūmum ab ea filiæ derelictum:sed ut ante iam dixi:derelictū ma-
gnum æs alienum:&,quod his difficilius est,fratrū & sororum immēsam multitudinem,
quos sustentare arduū,& abijcere impium est. Quid hac uirtute mirabilius,fœminam no-
bilissimæ familię,magnis quondam opibus:tanta fide omnia dilargitam,ut ad egestatem
penè ultimam perueniret? Iactent alij pecunias,& in corbonam dei æra congesta,funali-
busq́; aureis dona pendentia. Nemo plus dedit pauperibus,quàm quæ sibi nihil reserua-
uit. Nunc illa diuitijs fruitur,& his bonis:quæ nec oculus uidit,nec auris audiuit , nec in
cor hominis ascenderūt. Nostrā uicē dolemus,& inuidere potius gloriæ eius uidebimur,
si uoluerimus diutius flere regnantem. Secura esto Eustochium, magna hæreditate ditata
es. Pars tua dominus,& quo magis gaudeas,mater tua longo martyrio coronata est. Nō
solum enim effusio sanguinis in confessione reputatur,sed deuotæ quoq; mentis seruitus
immaculata,quotidianum martyrium est. Illa corona de rosis & uiolis plectitur, ista de li-
lijs. Vnde & in Cantico scribitur canticorum:Fratruelis meus candidus & rubicūdus:&
in pace,& in bello,eadem præmia uincentibus tribuens. Mater inquam tua audiuit cum
Abraham:Exi de terra tua,& de cognatione tua,& ueni in terrā quam ostendā tibi. Et per
Hieremiam dominum præcipiētē: Fugite de medio Babylonis,& saluate animas uestras.
Et usq; ad diem mortis suæ,non est reuersa in Chaldæam:nec ollas Aegypti,& uirulētias
B carnium desiderauit,sed choris comitata uirgineis,ciuis est saluatoris effecta:et de paruula
45 Bethlehem,cœlestia regna conscendens , dicit ad uerum Noēmi:Populus tuus,populus
meus:& deus tuus,deus meus. Hunc tibi librū ad duas lucubratiunculas,eodem quem
tu sustines dolore,dictaui. Nam quotienscūq; stilum figere uolui,& opus exarare promis-
sum:totiens obriguerūt digiti,cecidit manus,sensus elāguit. Vnde & inculta oratio,uotū
scribentis absq; ulla elegātia & uerborū lepôre testatur. Vale ô Paula, & cultoris tui ulti-
mam senectutem,orationibus iuua. Fides & opera tua Christo te sociant,præsens facilius
quod postulas impetrabis. Exegi monumentum tuū ære perennius,quod nulla destrue-
re possit uetustas. Incidi elogium sepulchro tuo,quod huic uolumini subdidi,ut quocūq;
noster sermo peruenerit,te laudatam,te in Bethlehem conditam lector agnoscat.

Sequitur titulus sepulchri.

Scipio quam genuit,Paulæ fudêre parentes:
46 Gracchorum soboles,Agamemnonis inclyta proles:
Hoc iacet in tumulo. Paulam dixere priores:
Eustochij genitrix:Romani prima senatus
Pauperiem Christi & Bethlehemitica rura sequuta.

In fronte speluncæ.

Aspicis angustum,præcisa rupe sepulchrum?
Hospitium Paulæ est,cœlestia regna tenentis.
Fratrem,cognatos,Romam,patriamq́; relinquens:
Diuitias,sobolem,Bethlehemiti conditur antro.
Hic præsepe tuum Christe,atq; hic mystica magi
Munera portantes,hominiq́; deoq; dedere.

Dormiuit sancta & beata Paula,septimo Kalendarum Februarium,tertia sabbati post so-
lis occubitum. Sepulta est quinto Kalend. earundem. Honorio Augusto, & Arestino cō-

C ſulibus. Vixit in ſancto propoſito, Romæ annos quinꝗ, Bethlehē annos uiginti. Omne
uitæ tempus impleuit, annis quinquagintaſex, menſibus octo, diebus uiginti.

SCHOLIA

1 GRacchorum ſtirps.) Non ſine figura ſtirpem uocat de ſtirpe ortam. Duo Gracchi fuerunt,
Tiberius & Caius, quos nobiliſſimos fuiſſe, teſtatur Iuuenalis: Malo Venuſinam, quàm te
Cornelia mater Gracchorum, ſi cum magnis uirtutibus adfers Grande ſupercilium, & nu-
meras in dote triumphos. Scipionum ſoboles.) Fuerunt & huius nominis atꝗ gentis ali
quot clari, præcipue Scipio Aphricanus ab Aphrica deuicta reperto cognomine. Scipio Aſiaticus ab
Aſia deuicta. Scipio Naſica, uir optimus iudicatus. Pauli Hæres.) Paulum Aemylium ſentit, patrē
Scipionis Aphricani, cuius uitam deſcripſit Plutarchus. Martiæ Papyriæ.) Hāc Paulus Aemylius
duxerat uxorem, Mnaſonis uiri conſularis filiam, ex qua Scipionem Aphricanum ſuſcepit. Quāquam
uxorem poſt diuturnum conuictum repudiauit, neꝗ repudij cauſam fateri uoluit, niſi quod oſtenſo
calceo nouo & bello, negabat alios ſcire, qua parte ſtringeret pedem ſuum: ſignificans uxoris ingeniū,
2 cum ſuis moribus parum conuenire. Ita Plutarchus. Vera & germana.) Quod Græci γνήσιον uo-
cant, contrarium ei, quod dicūt νόθον, illud genuinum poſſis uertere, hoc adulterinum. Paulam autem
germanam uocat, quod ab eius mulieris nobilitate, nequaquam degeneret. Per omneis ferè Græ-
cias.) Græcias dixit, ut nos Gallias & Pannonias, Hiſpanias, Britannias, quod harum regionum una-
quæꝗ in plureis portiones diſſecta ſit. Iulius à magno.) Intertexuit heroicum Maronis carmen,
qui C. Iulium Cæſarem uoluit ab Iulo Aeneæ filio duxiſſe genus. Vt intelligeres.) Addidit Epi-
phonema, huic narrationis parti. Ita planxit.) Elegans ex contrarijs conflata ſententia. Quis Cli-
nicorum.) Pleriꝗ codices habebant clericorum, nonnulli deprauatius Clunicorū, ſed tamen propius
ad germanam ac ueram ſcripturam. Clinicorum enim haud dubie legendum eſt. Nam κλίνη Græce le-
ctus eſt, ut intelligas ob debilitatē corporis, lecto affixos: cuiuſmodi ſunt podagrici, paralyticiꝗ. Vnde
3 & medicorum genus nomen habet eorum, qui lecto decumbentes curant. Si quiſꝗ debilis.) Debi-
les ſunt, uel mutili, uel manco membro, aut alioquin inutili. Dimittere loquebatur.) Si mihi permit
tatur in exemplarium conſenſu mutare ſcripturam, malim iocabatur, ꝙ loquebatur, ut intelligamus
Paulam, hoc ueluti ioco ſolere placare querimonias amicorum, ita dicentem: Non facio uobis damnū,
D imò lucrum. comparo eleemoſynis miſericordiam dei, quam uobis relinquā hæreditatis uice, rem lon-
ge precioſiorem pecunia, aut prædijs. Imperiales literæ.) Mirum eſt ætate diui Hieronymi tantam
etiamnum Imperatorum autoritatem fuiſſe Romæ, ut illorum literis orientis atꝗ occidentis epiſcopi
Romam contraherentur, ac non potius Romani pontificis, præſertim cū Conſtantinus iam Syluestro
ceſſiſſet imperium, ſi uera eſt fama. Salaminæ Cypri.) Nam in Cypro inſula Salamis, ſiue Salamina
eſt, ut alibi teſtatur Hieronymus, quæ poſtea Conſtātia dicta eſt. Quorum Epiphanium.) Quorum
pro è quibus dixit. Hic Epiphanius uir eloquens & eruditus, multa uolumina cōſcripſit aduerſus hæ-
reticos, quæ à doctis legebantur ob rerū cognitionē, ab indoctis ob ſermonis elegantiam. Vixit ad de-
crepitam ætatem, ut teſtatur Suidas. Antoniorum atꝗ Paulorum.) Feſtiuitatis cauſa mutatus eſt
numerus. Significat autem ſanctos monachos Pauli atꝗ Antonij ſimiles, qui uere monachi ſolitariam
uitam exigebant, procul ab omni mortalium ſemoti commercio. Aperto mari.) Veteres abſtinebāt
à mari menſibus hybernis, quod præcipit Heſiodus quoꝗ. Nunc media etiam bruma, ſtudium lucri
Chriſtianos per omnia trahit maria. Dicitur autem aperiri mare, cum fit nauigabile. nimirum à uernis
Fauonijs. Paruus Toxotius.) Hic erat filius Paulæ, minimus natu inter liberos. Vnde conſentaneū
erat illum tenerius ab ea diligi, uel quia ſolus maſculus, uel quia poſtremus omnium natus. Eſt autem
5 hoc loco iucunda rerum hypotyposis, non ſine affectibus, ut obiter hoc indicem de arte. Quod ma-
gnam uinceret charitatem.) Pro charitatem quidam codices habebant pietatem, quanquam hic locus
mihi uidetur non omnino uacare mendo. Fortaſſe ſic erat legendum: Cum dolore pugnabat pietas, in
ea admirabilior, quod magnam uinceret pietatem. Siquidem ut affectus in deum pietas uocatur, ſic &
amor erga parentes aut liberos, pietas dicitur. Ad inſulam Pontiam.) Ab oſtio Tyberino in mari
Italico, duæ occurrunt inſulæ, Pontia & Pandatoria: in quas apparet olim à Romanis mitti ſolitos re-
legatos. Addit autem delata, quaſi non fuerit omnino huc deſtinatus curſus, ſed uolente deo uenti huc
impulerint, ut uideret ueſtigia ſanctarum mulierum. Inſularum meminerunt omnes fere Coſmogra-
phi, nominatim Ptolomæus & Mela. Inter Scyllam & Charybdim.) Anguſtum eſt fretū, per quod
à mari Tyrrheno, uenitur in mare Adriaticum. Venit Methonam.) Methona ciuitas eſt littoralis
Laconicæ, ut Stephanus, Meſſeniæ, ut Ptolomæus. Addit autem quaſi per ſtagnum, quod id mare mi-
nimum ſentiat æſtus. Nam mediterraneum mare, locis aliquot, nullo æſtu creſcit, aut decreſcit, non
magis quàm lacus, cum in Oceano locis quibuſdam, ſurgat ad octonos cubitos, præſertim apud ſe-
6 ptentrionales. Et ſale tabentes artus.) Intertexuit uerſus Vergilianos, hemeſtichijs hinc atꝗ illinc
conſarcinatis. Per Maleam.) Malea promontorium eſt Laconicæ, quod non ſine periculo præter-
nauigabatur, id quod Græco quoꝗ teſtatū eſt prouerbio. Refert Strabo libro octauo. Id in mare pro-
tenditur

A tenditur ad quinq; passuum milia,ut testatur Seruius in quintum librum Aeneidos. Et Cytherā.)
Ea est insula opposita Cretæ.Coniungit autē & Homerus,Maleam ac Cytherā,Odisseæ libro nono,
cum Vlysses narrat se uentis ad Maleam,atq; Cytheram fuisse depulsum. Et Plinius lib.4. Cythera,
inquit,cū oppido,ante Porphyris appellata.Hæc sita est à Maleæ promontorio quinq; milibus pas-
suum,propter angustias ibi nauium ambitu. Sparsasq; per æquor.) Cyclades insulæ sunt, passim
obuiæ in mari,à circuitu dictæ,quod necesse sit eas longo ambitu circuire,si Seruio credimus.Quan
quam dissentit Pomponius.Hæ ad lęuā sunt una cum Sporadibus,præterlegenti Cretā ad dextram.
7 Hemistichia sunt ex tertio Aeneidos libro. Concita terris.) Nam sæuius est mare, terra sæpe inter
currente. Post Rhodum & Lyciam.) Rhodus nobilissima insula est,opposita Lyciæ,quæ pars est
Asiæ littoralis:olim septuaginta complectens oppida,teste Plinio.Porrò Rhodus abest à littore ui-
ginti milibus passuum,olim Ophiusa dicta.Hanc alibi Hieronymus unam,e Cycladibus facit. Tan
dem uidit Cyprum.) Aduerbium tandem,non solum indicat longam & molestam nauigationem:ue
rum etiam desiderium Paulæ,cupientis uidere suum hospitem,nempe Epiphanium.Cyprus ingens
& nobilis est insula ad dextram occurrens,emensis mare Pamphilium. In breui cursu.) Siquidem
ab insula Cypro,ad continentem Syriæ,non admodum longus est traiectus,id quod apparet in tabu
lis cosmographicis.Porrò Seleucia ciuitas est nobilis in promontorio Syriæ. De qua ascendens,
Antiochiam.) Post Seleuciam occurrit Antiochia:quæ est Syriæ Cœles. Nam sunt aliæ complures
huius nominis.In hac Paulinus erat episcopus,sicut indicatum est antea.Quin etiam hæc Syriæ pars
8 quæ Seleuciam complectitur Antiochia dicta est,ut testatur Pomponius. Modicum charitate de-
tenta.)Paula festinabat ad loca sancta,tamen hoc tribuit charitati Paulini,ut illic paulisper commora
retur.Addidit detenta,ut intelligas retinente Paulino nō sua sponte mansisse.Cum hoc Romæ con-
suetudinem habuerat,ut indicat alibi diuus Hieronymus.Apud quē duos reperies Paulinos, alterū
monachum celebrem,postea Nolanum episcopū,cuius extant aliquot epistolæ scriptæ ad diuū Au-
gustinum,& ad hunc una diui Hieronymi.Alterū de quo hoc agit loco.Is fuit Antiochenæ ecclesiæ
episcopus,non is opinor,qui numeratur uigesimus secundus,medius inter Philogonū & Eustathiū,
sed quem Lucifer ab exilio reuocatus,accitis duobus alijs cōfessoribus,Antiochiæ episcopū fecit Eu
stathij episcopi presbyterū,qui se nunq; hæreticorū cōmunione polluerat. Media hyeme.) Appa-
ret totam æstatē nauigatione cōsumptam.Elegāter retulit cōtraria,Brumam & ardorē fidei: sicut &
mox,eunuchorum manus,& asellum. Bæryto Romana Colonia.) Hæc est in ora Syriæ Antioche-
næ,subiecta Libano,ut testatur Pomponius Mela.Meminit & Strabo.Eadem dicta est,felix Iulia, ut
9 testatur Plinius libro quinto cap.20. Syriæ Cœles & Phœnicis.)Phœnices lego nō Phœnicis. Vtra
B q; pars est Syriæ.Nam iuxta Plinium Syria,qua cōtingit Arabas,Palæstina uocatur.Deinde etat Iu-
dæa & Cœle, postea Phœnice,& qua recedit interius, Damascene,ac magis etiā meridiana, Babylo-
nia.Dicta est autem ea pars Cœle, quod Græcis cauam sonat,quod campestris sit & humilis regio.
Non enim hodœporicum.) Id est,itinerarium,ὁδὸς Græce uia est, πορεύομαι ambulo. Inde ὁδοιπόροι
uiatores,aut iter facientes.& ὁδοιπορικὸν opus conscriptum de his quæ in itinere accidunt. In Sare-
pte.) Ciuitas Sidoniorum iuxta publicam uiam sita,quondā habitatio Heliæ,ut testatur alibi. Quo
loco,sicut uidetur,ætate diui Hieronymi,solebat ostendi turris prophetæ,ob memoriā egregij mira-
culi,quod refertur tertio libro Regum capi.17.Nec caret emphasi,quod addit, antiqua urbe Sidone
derelicta.Nam Sidon sæpe nominatur in literis prophetarū,sed ut opulēta & superba.Magis igitur
placuit sanctæ mulieri turricula,quæ paupertatis admoneret,quā diues illa Sidon: cum ipsa relictis
diuitijs,ad paupertatē properaret.Est autē Sidon urbs Phœnices,terminus Chananęorum ad aquilo
nem,iuxta Libani montis ortum sita.Quæ ceciderat quidē in sortem tribui Assur: uerum non fuit
possessa,quod incolas non ualuerint expellere.Plinius significat artificio uitri quondam fuisse nobi-
10 lem.Idem meminit & Sareptc. In quibus genua.) Tyrus metropolis est Phœnices in tribu Nepta
lim,uicesimo prope miliario à Cæsarea Philippi.Porrò quod ait,per arenas Tyri, significat, id quod
narratur in Actis apostolicis cap.21.Paulum cum Tyro nauigaturus esset Ptolemaidem,positis geni-
bus in littore orasse. Peruenit ad Cod.) Quidam codices habebant Cob, ciuitas est Iudææ mariti-
ma,prope montem Carmelum,cui nomen immutatum à Ptolemæo quopiam Ptolemais. Per cam
pos Mageddo.) Historia extat quarto Regum libro capite nono.De Ozochia à Hiehu interfecto,
qui perijt in campo Mageddo.Obuenerat hæc pars sorti tribui Manasse,uerum nō potuit pristinos
habitatores depellere. Terram Philistijm.) Diuus Hieronymus in Hebraicis quæstionibus Phili-
stæos putat esse,quos nos corrupto uocabulo Palæstinos appellamus.Alibi scribit Philistijm uocatā
fuisse Ascalonem,& oppositam regioni Palæstinæ. Mirata ruinas Dor.) Olim ciuitas erat,nouem
milia passuū distans,à Cæsarea Palæstinæ,proficiscētibus Tyrū.Hieronymus in locis Hebraicis,osten
dit hanc suis tēporibus fuisse desertam.Vnde hic quoq; ruinas dicit. Versa uice Stratonis turrim.)
Versa uice,id est,econtrario.Sicut Dor olim celebris,nūc extincta est,ita turris Stratonis olim oppidu
lum ignobile,extructa est in præclaram urbē.Hanc Hieronymus putat olim uocatam Accaron. Pli
nius indicat dictā fuisse Apolloniam.Deinde ab Herode rege conditam,Cæsaream nominatam: po-

C 11 stremo Coloniam primam Flauiam, ab imperatore Vespasiano deductam. Cornelij domum.) Pau
lus salutat in epistolis ecclesiam, quæ sit in Cornelij domo. De domo huius Cornelij, legis in Actis
apostolorum capite decimo. Et Philippi ædiculas.) De hoc fit mentio in Actis apostolicis cap. 21.
Ad hunc Paulus diuertit. Fuit autem unus ex diaconis septem. Cubicula quatuor.) Nam in eo-
dem loco traditur quatuor Philippus habuisse uirgines prophetantes. De patris nomine.) Nem
pe Antipatri, fuit enim Antipatris ciuitas Palæstinæ, quam Hieronymus alibi dirutam fuisse testa-
tur ætate sua. Et Lyddam uersam.) Et hæc maritima ciuitas est Palæstinæ, postea commutato no-
mine uocata Diospolis, id est, Iouis ciuitas. Meminit & Plinius Lyddæ, libro quinto. Dorcadis atq;
Aeneæ.) De Dorcade ad uitam à Petro reuocata, legis in Actis apostolorum capite nono. Id autem
accidit, non in Lydda, sed in Ioppe, quod & ipsum est oppidum Palæstinæ maritimum, haud longe à
Lydda: in qua paulò ante idem Petrus sanauerat Aeneam, octo iam annos affixũ grabato ob paraly-
sim, ut in eodem capite narratur. Porrò Hieronymus ait Lyddam utroque nobilem, quod Lyddæ
nunciatum esset Petro de morte puellæ, &, ut dixi, non longe abesset à Ioppe. Alioqui poterat me-
12 moriæ lapsus uideri. Ac sanitate inclytam.) Quidam codices pro sanitate habebant sanctitate, sed
mendose. Nam quod ait, resurrectione, ad Dorcadem refertur, quæ reuixit. Quod ait sanitate, ad
Aeneam pertinet paralysi liberatum. Nobe urbem quondam sa.) Hanc Doëg Idumæus funditus
euertit, trucidatis octogintaquinque uiris uestitis Ephod lineo, interfectis & mulieribus & pueris, ut
legimus. 1. Regum lib. ca. 22. Hæc ciuitas erat olim sacerdotibus separata. Portum Ionæ.) Ioppe me-
minit & Plinius, Ioppicam eam uocans. Portum Ionæ uocat, quod Ionas propheta cum fugeret Thar
sis, hic nauim conscenderit, ut legitur apud hunc ipsum capite primo. Porrò Ioppe portum fuisse Iu-
dææ, testantur Regum & Paralipomenon libri, ad quem rex Hiram ligna de libano ratibus transpor
tabat, ut illinc terrestri itinere Hierosolymam deueherentur. Est autem oppidum Palæstinæ mariti-
13 mum in tribu Dan. Religatæ ad saxum.) Fabula de Andromada ad saxum alligata, ut beluæ ma-
rinæ exponeretur, quam Perseus eo periculo liberauit, extat apud Ouidium libro Metamorphoseon
quarto. Eleganter autem Hieronymus dixit spectatricem. Siquidem ut refert Pomponius Mela,
ostendebant olim Ioppenses clarum uestigium Andromades à Perseo seruatæ, ac beluæ marinæ, im-
mania ossa, atque his argumentis contendebant hoc oppidum ante diluuium fuisse. Diuus Hiero-
nymus in Ionæ commentarijs, scribit suis adhuc temporibus in littore ostendi solere saxa, quibus An
D dromada fuisset alligata. Plinius prodidit, Ioppen in colle sitam esse, præiacente saxo: in quo uinculo
rum Andromadæ uestigia ostenderentur. Eam illic coli, fabulosam ceto. Repetitoq; itinere.) Vel
quod ibi quieuerit, uel quod iam magis deflectat ad meridianam Syriæ partem. Quanquam Plinius
& Ptolemæus Neapolim habent, sed aliam ab hac. Hieronymus in locis Hebraicis indicat hanc incly
14 tam fuisse ciuitatem Palæstinæ, patriam Cleophæ. De Neapoli postea meminerit. Cleophæ do-
mum.) Apparet illic ecclesiam ostendi solere, quæ fuerit aliquando domus Cleophæ, in qua Chri-
stus, ut sacerdos fregit panem, atq; ita dedicauit. Bethoron superiorem & inferiorem.) De Betho-
ron superiore & inferiore condita à Sara, habes primo Paralipomenon capite, & secundi capite octa
uo, quod Solomon extruxerit Bethoron superiorem & inferiorem, ciuitates muratas, habentes por-
tas, & uectes & seras &c. Aialon & Gabaon.) Ciuitates sunt inter se finitimæ. De hac uictoria Io-
sue, & quomodo sol & luna pugnante illo steterint immoti, legis Iosue capi. decimo. Hieronymus in
descriptione Iudææ uocat Haialon, si modo codex non est mendosus. Esse autem uallem & præru-
ptum super quod orante Iesu, quondam luna stetit iuxta uillam. Nomen manebat etiam ætate Hie-
ronymi cõtra orientẽ Bethelis. Tribus ab ea milibus distat, haud procul à Gabaa, & Rama Saulis ur-
bibus. Et concubinæ in frusta diuisæ.) De uxore leuitæ nefarie constuprata à Beniamitis, & ad
mortem usq; multorum libidine defatigata, deq; eiusdem cadauere in duodecim dissecto partes, quæ
singulæ ad singulas tribus missæ sunt, deq; Beniamitica tribu propemodum ad internitionem dele-
15 ta, legis Iudicum cap. 19. & item cap. 20. Propter Paulum apostolum.) Hoc adiecit, quod Paulus
Beniamiticæ tribus fuerit, ut ipse testatus est. Vnde & illud in illum accõmodatur: Beniamin lupus
rapax. Quæ Adiabenorum regina.) Hoc adiecit, ne putaremus de Helena Argiua dictum. Porrò
Adiabeni in Assyria sunt. Siquidem Syriæ pars ultra Armeniam, olim Adiabene uocabatur. Stepha
nus ostendit mediam fuisse inter Euphratem & Tigrim. Vnde & Messenæ sit dicta. Quidam hinc
uocabulum inditum putant Adiabene, quod ob frequentiam occurrentium fluminum transiri fa
cile non possit. In hac Suidas putat inueniri Naphtham, id est, bituminis genus. Item fauces, quas
uocant, ἄορνον στόμιον, quod hinc halitus exeat adeo pestilens, ut non solum animantia terrestria, si ac-
cesserint, uerum etiam superuolantes aues interimat. Qui si spargeretur, regionem prorsus inhabita-
bilem redderet. Nunc rectus fertur in sublime, ac mox refractus deorsum reflectitur. Ita fit, ut nec ea
quæ sunt in aëre admodum sublimi lędantur, nec quæ in ambitu uersantur. Mausoleũ magnificum
monumentum uocat à Mausolo Cariæ rege, cui uxor incredibili sumptu monumentũ extruxit, hau
stis etiã in potu mariti cineribus. Vnde postea omnia monumẽta Mausolea dici cœpta: cuiusmodi ob
16 meritum Helenæ uidetur illic erectũ. Vrbẽ trinominẽ.) Olim dicta est Salem, ut putat Iosephus.

A Vnde Melchisedec dictus est rex Salem,& inflexo nomine uocata est Salyma,deinde Solyma. Eadem
dicta est Iebus,à Iebuseis incolis. Quibus eiectis rex Dauid eam totius Iudææ metropolim fabrica-
tus est. Ab Helio postea Hadriano.) Apparet Hadrianum imperatorem prænomine Helium
fuisse dictum, atque hinc ciuitatem Heliam, siue Aeliam fuisse uocatam, quod hanc à Tito destru-
ctam,sic instauratam auxerit,ut loca resurrectionis & inuentæ crucis,quæ prius extra mœnia fuerant,
ætate diui Hieronymi,septentrionali muro circundarentur,ut ipse testatur alibi. In Chronicis Euse-
bianis,testatur hanc urbem ab Helio Hadriano conditã fuisse,& in fronte eius portæ,qua Bethlehem
uersus erat iter, sus habebatur marmori insculptus, significans Romanæ potestati subiacere Iu-
dæos.Porrò contumelioso symbolo, per suem repræsentabant populum Iudæorum, quod ea gens
à suillis carnibus superstitiosissime abhorreat. Sunt qui putant hanc non ab Helio Hadriano, sed à
Tito Helio Vespasiani filio extructam fuisse. Sion, quæ in arcem.) Sion Hebraice sonat arcem
siue speculam. Nam Sion mons est,in quo sita est Hierusalem, ut testatur Hieronymus in commen-
17 tarijs Esaiæ. Ariel,id est,leo dei.) Sic enim Hebræis sonat Ariel, & ita uerterunt Aquila & Sym-
machus teste Hieronymo. Atq; ita uocat Hierosolymam,non iuxta historiam, sed iuxta allegoriam,
alioqui Ariel ciuitas est diuersa ab Hierosolyma. Hanc quidam putant esse quam uocant Areopo-
lim,quod Martis idolum adhuc ibi coleretur. Sed quomodo hanc expugnarit Dauid & eandem reædi
ficarit, quoniam paucis explicari non potest,qui cupiet cognoscere,legat interpretationem diui Hie
ronymi,in hunc locum Esaiæ capite uigesimonono. Nam dissensus interpretum facit, ut alij intelli-
gant expugnatam & captam, alij instauratam. Supra centum & uiginti.) Id narratur à Luca in a-
postolorum Actis capite primo. Vt Ioelis uaticinium compler.) Quod est apud hunc prophetam
capite secundo. Sed & super seruos meos & ancillas,in diebus illis effundam spiritum meum. Perre-
xit ad Bethlehem.) Oppidum est distans ab Hierusalem sexto miliario, contra meridianam plagam,
18 iuxta uiam quæ ducit Chebron,teste Hieronymo. Ad sepulchrum Rachel.) Locus est haud pro-
cul à Bethlehem in Ephrata,cui nomen inditum est,sepulchrum Rachel,quod illic sepulta sit,ut testa-
tur Hieronymus in Matthæum,& item in Hieremiam. In quo Beniamin mater.) Rachel cum eni-
teretur Beniamin, seq; sentiret dolore mori, uocauit eum Benoni, id est,filium doloris mei. Sed pa-
ter inflexit nomen in melius auspicium,& uocauit eum Beniamin, quod sonat filius dextræ. Ita legis
Genesis capite trigesimoquinto. Specum saluatoris.) Quod illic putetur fuisse natus Christus.
In eodem propheta.) Nempe Esaia,cuius hæc uerba sunt capite trigesimosecundo: Beati qui se-
B minatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini. Vtrunq; uero prophetæ locum de-
torsit ad hanc rem,festiuiter magis quàm serio. Nec enim de hoc asino aut boue loquutus est pro-
pheta. Quin & illud annotandum, aliquando secus Hieronymum hunc locum citare, quàm habea-
19 tur apud Esaiam. Cernere se oculis fidei.) Ad hunc respexit locum qui librum illum conscripsit,
cuius initium est: Cogitis me ò Paula & Eustochium, quisquis is fuit (nam Hieronymum autorem
non esse, suo docebimus loco) cum ait: Ad præsepe quoq; ò Paula,te teste nato puero,& cætera quæ
sequuntur. Bethlehem domus panis.) Hoc enim Hebræis sonat Bethlehem. Salue Ephrata.)
Hebræis Ephrata fertilem, aut frugiferam sonat. Est autem Bethlehem in Ephrata, ut paulò supe-
rius ostensum est,& palàm testatur Hieronymus, exponens psalmum centesimum trigesimumpri-
mum. Regio inquiens Bethlehem usque hodie appellatur Ephrata. Huius rei & aliæ scripturæ,
testes sunt: Ephrata ipsa est Bethlehem. Atque καρποφόρη.) Id est, frugifera, καρπὸς fructus est,
20 φέρω, fero. Inde καρποφόρος, ferax siue fertilis. Zod quippe.) Varie deprauatus est hic locus, ob
utriusque sermonis Hebraici Græciq; inscitiam. Nonnulli codices habebant Zop, nonnulli Sod,
nonnulli ו Vau. Hebræi genus nominis aut personæ, appositicia litera notant, non pronomine
sicuti Græci & Latini. Proinde si scribatur cum adiectione ה he שְׁמַעֲנוּהָ, significabit audiuimus
eam, genere fœmineo. Si cum adiecstione ו Vau שְׁמַעֲנוּהוּ, significat audiuimus eum, genere ma-
sculino. Quanquam in Hebraicis pariter & Latinis exemplaribus habetur hic locus genere fœmi-
nino per ה he שְׁמַעֲנוּהָ, id est, audiuimus eam, & מְצָאנוּהָ, id est, inuenimus eam. Item ἠκούσαμεν
αὐτὴν καὶ εὕρομεν αὐτήν. Nec huiusce rei mentionem facit Hieronymus hunc enarrans psalmum, si uel
illius,uel certe integri sunt illi commentarij. Vnde uidetur ad id data opera detorsisse, ob loci huius
21 commoditatem. Vt te docente didici.) Hoc ita legendum est,ut accipias Paulam,hæc loqui præsen
te Hieronymo,ad quem uerterit orationem,& à quo sermonem Hebraicum didicerit, quẽadmodum
testatur & postea. Vel ex hoc loco conijcere licet,diuum Hieronymum Paulæ totius huius peregri-
nationis comitem fuisse. Adar.) Nam ea uox Hebræis significat gregem uel populum. Historiam
hanc legis, Geneseos capite uigesimonono. Quidam putant Ader esse locum in quo fuit ædificatum
templum. Turrim Ader,id est,gregis appellatã,ob cõgregationem totius gentis. Diuus Hieronymus
in Hebraicis quæstionibus putat esse locum iuxta Bethlehem,in quo grex angelorum cecinit in ortu
domini,uel in quo Iacob pecora pauit,atq; hinc inditum nomen. Meminit huius loci Michæas. Et tu
turris nebulosa filia Sion. Litus in postibus.) Litus participiũ est à lino, quod significat inunctus.
22 Allusit ad historiam Exodi. Per uiam ueterem.) Sic appellatur in sacris literis. Nec temere addidit,
hoc

C hoc cognomen:nimirum innuens ueteris esse uitæ non Christianæ,studere diuitijs. Quæ ducit Ga-
22 zam.) Nam Gaza quondam Phoenices post Palæstinæ ciuitas fuit, siquidem Stephano credimus,
de qua dictum est alibi. Porrò Gaza Persica lingua diuitias significat,qua uoce tamen sint usi La-
tini,uelut Horatius in Odis.Icci, beatis nunc Arabum inuides Gazis, quod ea gens opulentia im-
modica fuerit infamis. Pomponius Mela,prodidit Gazam Persica lingua sonare ærarium,& hinc no-
men inditum huic urbi,quod cum Cambyses armis Aegyptum peteret, huc belli & opes & pecu-
niam contulisset. Vocem barbaram usurparunt Latini pro thesauro. Porrò quod Hieronymus ad-
didit, uel potentiam dei, huc pertinet, quod eadem ciuitas dicta est Aza. Porrò Aza Hebræis si-
gnificat,robusta seu fortis. Quomodo Eunuchus Aethiops.) Allusit ad hoc,quod refert Lucas in
Actis apostolorum, capite octauo. Angelus autem domini loquutus est ad Philippum,dicens: Sur-
ge & uade contra meridianum,ad uiam quæ descendit ab Hierusalem in Gazam, hæc est deserta &c.
Nec temere meminit de Aethiopis mutata pelle, quod locus quem legebat Eunuchus haberet illa:
Et sicut agnus coràm tondente &c. Simulq; respexit ad illud Hieremiæ capite decimotertio. Si mu-
23 tare potest Aethiops pellē suam &c. Vetus relegit instrumentum.) Hoc refert ad uiam ueterem,
quæ quasi notabat uetus instrumentum. Fontem reperit.) Velut aquam uiuam & nouam, qua re-
nasceretur. Et apte discedit à Gaza,futurus Christianus. De fonte uero mox dicam. A Bethsur ue-
nit.) Hæc ætate Hieronymi uocabatur Bethsura: uicus est in tribu Iuda,obuius uigesimo lapide eun
tibus ab Hierosolyma Chebron. Iuxta hunc fons est ad radices montis ebulliens, qui ab eadem in qua
gignitur humo sorbetur. In hoc fonte putant Eunuchum Candacis reginæ baptizatum fuisse.
Escol.) Opinor hanc esse Escaul,quam Hieronymus indicat obuiam ad septentrionem ab Eleuthe-
ropoli proficiscentibus Nicopolim. Escol autem אֶשְׁכֹּל Hebraice sonat botrum. Diuus Hierony-
mus in Hebraicis quæstionibus,ostendit Mambre & Escol fratres fuisse amicos Abrahæ. Vnde no-
men inditum est locis. Saræ cellulas.) Id est,paruas ædiculas, quæ illic monstrabantur,ob miracu-
24 lum antiquitatis,in quibus genuit Isaac. Ac uestigia quercus.) Nempe apud Mambre, de qua di-
ctum in superioribus scholijs. Vestigia uocat monumenta, quæ diuus Hieronymus alibi testatur ex-
titisse usq; ad tempora suæ infantiæ,quanquam ibi terebinthum uocat. Atq; inde consurgens.) Nā
Chebron haud procul abesse à conualle Mambre,in qua deum uidit Abraham,legimus Geneseos ca-
pite decimotertio. Hæc uillula dicta est & Chariath arbe. Abest ab Hierosolyma uiginti duobus fer-
D mè passuū milibus. Cariath arbe.) Cariath arbe sonat Hebræis uicum, uel oppidum quatuor ui-
rorum, quod illi putant illic quatuor esse sepultos, Adam, Abraham, Isaac & Iacob. Porrò eundem
fuisse locum Chebron & Chariath arbe, testatur Iosue caput decimumquartum. Rursum libri Iudi-
cum,caput primum. Antiquitus dicebatur Chariath arbe,postea commutato nomine dictus est Che-
bron. Adam magni.) Sic enim legis Iosue cap.14. Adam maximus ibi inter Enakim situs est. Sed
25 de his diximus aliàs. Caleb quartum putent.) Hic erat filius Iephone, cui Iosue montem Chebron
possidendum tradidit,ut habetur eo quem modo citaui loco. Montanam enim fuisse regionem si-
gnificat, cum ait, ascendit Chebron. Cariathsepher.) Quod Hebræis sonat, uiculum literarum.
Hunc locum olim Dabir uocatum fuisse,postea dictum Cariathsepher, testatur Iudicum libri caput
primum,& eundem non procul abfuisse ab Chebron. Literam occidentem.) Allusit ad illud Pau-
linum: Litera occidit,spiritus autem uiuificat. Othoniel filius Iepho.) Quemadmodum Axa uxor
Othoniel,suasu mariti petierit à patre suo Caleb,irriguū superius & inferius, pro arente terra Austra
26 li,legis Iosue cap.15. Caphar Barucha.) Sonat uillam benedictionis. Quomodo Abraham produxe-
rit angelos euntes Sodomam, legis Geneseos cap.18. Apparet in monte locum esse. Latam despi-
ciens,) Nimirum è monte, & desertum est ad meridiem. Ac terram quondam Sodomæ.) Quon-
dam dixit,quia nunc lacus est pestilens,quem mortuum uocant mare. Cæteri lacum Asphaltiten, à
bitumine quod solum gignit. Apud Strabonem Sirbonis ni fallor appellatur,de quo prodigiosa quæ-
dam prodidit libro decimosexto: Addens Sodomam metropolim fuisse regionis olim tredecim oppi-
dis habitatæ,quæ deinde terræmotu sit absorpta,quod terra fuerit ignea. Eratosthenes putat id lacu-
um inundatione contigisse, qui subinde erumpentes terram contexerint. Balsami uineas.). De ui-
nea Engaddi fit mentio in Canticocanticorum: Botrus Cypri dilectus meus mihi in uineis Engaddi.
Hieronymus in Hebraicis quæstionibus ostendit grandem uicum fuisse in tribu Iuda, palmarum &
opobalsami fertilem,prius dictum Asason Thamar, id est,urbs palmarum. Imminet mari mortuo.
27 Cuius opus sunt.) Significat incestum concubitum Lot cum utraq; filia,è quarum altera natus est
Moab princeps eius populi,ex altera Ammon,autor primus eius gentis. Vterq; populus illaudatus
in diuinis literis. Et Segor uitulum conternantem.) Segor ciuitas sola superfuit ex incendio quin-
que ciuitatum Sodomorum. Imminet mari mortuo,diuidit Moabitas à Philistæis. Hieronymus te-
statur in hac positum fuisse præsidium Romanorum. Iuxta hanc gigni balsamum, & poma palma-
rum,pristinæ ubertatis indicia. Quondā uocata fuit Bala,quod Hebræis sonat absorpta, quod tertio
terrarum motu fuisset prostrata. Vnde & Lot ei loco diffidebat. Segor autē Hebræis sonat paruulam
seu iuniorem. Syrorum autem lingua Zoara dicitur: uoce idem significante illis,quod Iudæis Segor.

Porrò

A Porrò quod adiecit,uitulam conternantem,uoce nimirum à ternione conficta,quod apud Hebræ-
os habeatur שְׁלִשִׁיָּה, sumpsit ex Esaiæ cap.15. Vectes eius usq; ad Segor uitulam conternantem.
Speluncæ Lot.) Apparet ostendi solere speluncam in qua filiæ Lot,cum eo concubuerunt. De-
scenderat enim in speluncam diffisus urbi Segor, & ob eam causam diuus Hieronymus non putat
18 excusandum Lot,ut cui dominus promiserit in Segor tutum fore ab incendio. Diu hæreo in meri
die.) Significat hanc partem Australem fuisse. Quidam codices habebant: Deinde diuertit ad meri-
diem,uerum prior lectio plus habet festiuitatis,propter phantasiam historicam. Imaginatur enim se
in his locis uersari, quos describit,& uelut animo obambulat. Possunt autem hæc uerba ad Paulam
accommodari,ut eam ita loquentem faciat: Diu hæreo in meridie, uelut offensam memoria rerum
parum lætarum,præsertim cum illic dormiat sponsus in canticis,quem magis expedit in nobis uigi-
lare. Porrò de Ioseph qui iussit adesse fratres suos,ut secum conuiuium agerent in meridie,legis Ge-
nesis cap.43. Cuius conuiuij simulq; capitis hic est finis: Biberuntq; & inebriati sunt cum eo. Ab his
19 igitur male ominatis locis reflectit se ad montem Oliueti,ut felicioris ominis. Reuertar Hierosoly
mam.) Ab extrema meridiana parte,reflectit ad septentrionem & occidentem. Et per Thecuam
atque Amos.) Duo montes sunt in conspectu redeuntibus à mari mortuo Hierosolymam,ultra hos
ostendit se mons Oliueti. Thecua buccinam sonat, Amos fortem. Rutilantem montis Oliueti cru
cem.) Apte dixit rutilantem, ob ruborem sanguinis. Nonnulli codices pro crucem scriptum habe-
bant lucem, ut intelligas de luce ascendentis in cœlum Iesu. In quo per annos singulos.) Sic ha-
bes in Numeris capite decimonono. De quo saluator ascendit ad patrem.) Montem Oliueti tor-
rens Cedron interfluit,eumq; diuidit ab Hierosolyma ad exortum solis, ubi ultima uestigia domini
humo impressa,adhuc ætate diui Hieronymi monstrabantur,ut ipse literis prodidit,nō absq; memo-
rabili miraculo. Etenim cum terra eadem,quotidie à credentibus hauriretur,nihilominus sancta illa
uestigia,continuo pristinum statum recipiebant. Addit & aliud miraculum,cum eo in loco condere
tur ecclesia,summum illius cacumen nunq; potuit contegi neq; concamerari,sed semper ab ima ter-
ra usq; ad summum cœlum patuit iter qua dominicum corpus ascenderat in cœlum. Ad huiusmodi
igitur spectacula properabat Paula. Abest mons ab Hierusalem,itinere sabbati,in hoc Christum a-
30 scendisse,testatur Lucas in Actis cap.1. De templo transmigrantes.) De Cherubim migrantibus,le-
gis apud Ezechielem cap.decimo. Rursum de nouo templo,per quod uult intelligi Christianam ec-
clesiam,legis apud eundem cap.quadragesimo. Refert simile quiddam & Iosephus de transmigratio-
B ne uirtutum e templo. Sepulchrum Lazari.) Id ostendebatur in Bethania. Ea est uilla in latere mō-
tis Oliueti,secundo lapide ab Hierosolyma. Quo in loco extructam ecclesiā fuisse,testatur alibi Hie-
ronymus Lazari suscitati monumentum. Betphage uillam.) Betphage uiculus erat sacerdotum,
in monte Oliueti situs. Sonat autem ut uidetur Hebraice,domus maxillarum. Sic enim exponit Hie
ronymus enarrans euangelium Matthæi. Ex hoc loco Christus misit suos discipulos,qui adducerent
pullum asinæ,quem nunc trahit ad allegoriam. Rectoq; itinere descendebat Hiericho.) Recto,
quia ante hac ob montes obuios,non nihil circumacta est. Cæterum Hiericho dicta est & Oza. Est
in tribu ephraim,oppidum bis subuersum,bis item instauratum. Hoc dominus Iesus dignatus est sua
31 illustrare prædicatione. Cogitans illum de euangelio.) Via quæ ducit ab Hierusalem in Hiericho
fuit olim infamis latrocinijs. De parabola uulnerati à latronibus,legis Lucæ cap.10. Et locum Ad-
domim.) Hebræis enim sonat sanguinem. Et arborem Sycomorum.) Id accidisse iuxta ciuitatem
Hiericho, testatur Lucas capite.19. Apparet arborem adhuc monstrari solitam ætate Hieronymi.
Peccata calcabat.) Quod Zachæus arborem sycomorū ascendit,uti Iesum uideret, legis Lucæ.19.
idq; accidit in Hiericho. De genere arboris plura diximus in annotationibus euangelicis, quam Hie
ronymus interpretatur peccata,lætaliter dulcia. Ea calcat,qui festinans ad Christum,erigit se in altū,
& prius amatas illecebras spernit. Cæcorum loca.) De duobus cæcis legis apud Matthæum capite
nono. Verum hos duos nō illuminauit priusquàm reuersus esset in domum suam,hoc est Nazareth.
Cæterum Bartineum, Timei filium sanauit in Hiericho, peruictus illius improbis clamoribus, ut
refert Lucas capite decimooctauo, ubi palàm indicat hoc accidisse in uia, quæ ducit Hiericho.
32 Fundauit Hasel in Abiram.) Ita Iosue capite sexto, imprecatus est, postquam hanc urbem euerte-
rat. Maledictus uir coràm domino, qui suscitauerit & ædificauerit ciuitatem Hiericho. In primoge-
nito suo fundamenta illius iaciat,& in nouissimo liberorum ponat portas eius. Hác enim Iosue sub-
uertit funditus. Et accerurum præputiorum.) Nam Hebræis Galgala sonat collem præputiorum,
uel collem circuncisionis. Hæc uocabatur secunda circuncisio facta per Iosue,sicuti refertur Iosue ca
pite quinto,eiq; loco nomen est inditum Galgala, qui factum testaretur. Huc respexit Hieronymus
cū ait: secundæ circuncisionis mysterium,interpretans euangelium, quæ circuncisio est non carnis,
sed affectuum animi. Ostendebatur ætate Hieronymi locus desertus,eorum,quæ illic fecit Iosue uesti
gia retinens,miro cultu habitus ab illius partis incolis,hoc est orientalibus. Et duodecim lapides.)
Duodecim lapides quos Iosue, præmonitus à deo, iussit ab electis è singulis tribubus uiris deporta-
33 ri, e Iordane sublatos, legis Iosue capite quinto,in ipsa statim fronte. Et fontem quondam legis.)

Hoc primum

C Hoc primum miraculum fecit Helisæus, post arreptum in aëra Heliam, atque id temporis habitabat
Hiericho. Quæ ciuitas cum esset accommoda incolis, sed aquas haberet steriles & insuaues, Helisæus
sale immisso in fontem, reddidit eas salubres ac fertiles, ut legis quarto Regum libro capite secundo.
Verum autem Helisæum, Christum interpretatur Hieronymus, qui amaram & inutilem Moysi le-
gem, sua gratia condulcauit & salutiferam reddidit. Feruentissimo æstu.) Subest tacita ἔμφασις,
in nocte & æstu feruentissimo, iam nondum orto sole tamen illa feruebat, & ideo properabat ad flu-
men. Quomodo in medio Iordanis.) Quemadmodum aquæ Iordanis inferiores in mare defluxe-
rint, superiores constiterint, montis instar intumescentes, alueo qui in medio erat sicco relicto, do-
nec sacerdotes portantes arcam fœderis unà cum populo transirent: Legis Iosue capite tertio.
34 Longum est, si uelim de Achor.) De Achor lapidato à filijs Israël, omnibus illius facultatibus igni
exustis propterea quod suffuratus fuerat de rebus hostium, lege Iosue caput septimum. Achor autē
interpretatur turbationem, quod Iosue dixerit ei qui peccarat: Quia turbasti nos, exturbet te domi-
nus in die hac. Bethel domo dei.) Id enim sonat apud Hebræos Bethel. De Iacob legis Genesis ca-
pite uigesimooctauo: quomodo supposito capiti lapide dormiens uiderit mysticam illam scalam.
Connexuit autem huius lapidis allegoriam, cum eius allegoria, de quo scribit Zacharias capite ter-
tio. Quia ecce lapis quem dedi coràm Iesu, super lapidem unum septem oculi sunt. Sepulchra quo-
que.) De Iosue sepulto in monte Ephraim, deq; Eleazaro filio Aaron, & illic sepulto, legis Iosue capi
te ultimo. Porrò mons Ephraim uergit ad deserta, in quo ciuitas est Thamnasara, siue Thamna, in hac
Hieronymus indicat suis quoque temporibus magnum sepulchrum ostendi solere. Porrò montis
35 nomen est Gaa. In Gabaa.) Gabaath est in tribu Beniamin, urbs Phinees. Quod distributor pos
sessionum &c.) Nam Iosue in sua possessione legitur fuisse sepultus. Ea sita est in monte Ephraim.
Vnde mirata est Paula, quid sibi uoluerit Iosue, quod montuosa & aspera sibi sumpserit, cum ipsi in
manu esset, campestria quæ fertiliora sunt deligere. Siue quod id esset singularis continentiæ, neque
enim huius temporis principes meliora tantum sumerent, sed si possent omnia uendicarent. Siue
quod subest mysterium, uirtutem non in mollibus, sed in duris & arduis rebus esse sitam. Et raptū
Sabinarum.) Romani per speciem ludorum solennium, Sabinorum mulieres rapuerunt, ne noua
ciuitas, inopia mulierum periret, ut refert Titus Liuius libro primo. Itidem & Beniamitæ, ne peri-
ret tribus, quæ propter constuprationem unius mulieris pene deleta fuit, rapuerunt puellas aliarum
D tribuum, solennes choros ducentes in Silo. Historiam legis Iudicum capite ultimo. Altare dirus-
tum.) Quoniam Beniamitæ sacrificantes ex insidijs adoriebantur. Præcucurrit.) Vel quia tempo
36 re prior, uel quia uiolentior. Certe similis utrisq; causa, & simili occasione utriq; sunt usi. Transiuit
Sichem.) Ea fuit ciuitas Iacob, sic uocata à filio Emor regis sui. Est autem in Samaria, non procul à
sepulchro Ioseph. Iuxta hanc dominus Iesus collocutus est cum muliercula Samaritana. Quo quidē
in loco postea ecclesia extructa est, ex latere montis Gazirim. Eam suis adhuc temporibus extitisse,
testatur alibi diuus Hieronymus. De Neapoli meminit Plinius & Ptolemeus. Cæterum in locis He
braicis Hieronymus hanc urbem Sichar uocat, nisi corruptus est codex. Dosithei errore.) Is hære-
ticus fuit Iudaizans. Sebasten, id est, Samariam.) Samaria regalis erat ciuitas tribus Israël, in uer-
tice Somer montis sita, media inter Galilæam & Iudæam. Vnde quondam omnis illa regio Samaria
fuit dicta. Ciuitas ipsa ab Herode Antipatri filio, Græco uocabulo σεβαστή dicta est, quod Latine so-
nat Augusta. Nam Latini uocant augustum, quod maiestatem quandam præ se ferat, id quod
37 Græci uocant sebaston, à uerbo σέβομαι, quod est ueneror & adoro. Abdias propheta.) Extat hi-
storia libro Regum tertio capite decimooctauo. Nutriculā domini.) Vnde dictus est Nazaræus,
& olim Christiani probro Nazaræi uocabātur. Nazareth autem est uicus in Galilæa iuxta montem
Thabor. Chanaan & Capharnaum.) Nam in Chanaa Galilææ mutauit aquam in uinum. Et in
Capharnaum demigrauit relicta Nazareth, posteaquam tentatus fuit à diabolo, atque illic auspica-
tus prædicationem regni dei, & in eadem ciuitate sanauit filium centurionis paralyticū. Porrò Cha-
naa oppidum fuit in tribu Assur, Galilææ gētium. Capharnaum oppidum est haud procul à stagno
Genezareth in Galilæa gentium, situm in finibus Zabulon, & Neptalim, ut in locis Hebraicis indi
cat Hieronymus. Lacum Tyberiadis.) Iordanis qui ex Penade fonte oritur iuxta montem Anti-
libanum, ubi prima conuallium obtigit occasio in lacum se fundit, longum sedecim milia passuum,
latum sex mil. Genesareth, siue Genesaram uocant. Amœnis oppidis circumseptus est. Rursum in al
ueo suo aliquandiu progressus, lacum Tyberiadis facit. Etiam si Plinius libro quinto capi. 15. uidetur
ex utroq; unum facere lacum. Nouissime decurrit in lacum Asphaltiten, quem eundem, ut dixi, ma-
38 re mortuum uocant. Scandebat montem Thabor.) Non temere addidit, scādebat. Est enim mons
mira rotunditate sublimis, sicut alibi diximus in medio Galilææ, dirimēs tribus Isachar & Neptalim.
Eundem uocant Itabyrium. Campos latissimos Galilææ.) Est enim mons Thabor, ut dictum est
in medio Galilææ. Et ab hoc monte descendit exercitus Barach pugnaturus aduersus hostes. Histo-
riam legis Iudicum capite quarto. Torrens Cison.) Est iuxta montem Thabor. Hoc loco dimica-
tum est cum Sisara, ut testatur in locis Hebraicis. Est & ciuitas Cison in tribu Isachar separata leuitis.

Et oppidum

A Et oppidum iuxta Naim.) Iuxta,hoc loco aduerbium est. Naim autem distat à Thabor monte secū-
do miliario contra meridiem iuxta Endor.De filio uiduæ in uitam reuocato, legis Lucæ capite septi-
mo. Transibo in Aegyptum.) Nam omisso itinere,reflectit ad Occidentem meridionalem. Et in
39 Socoth.) Hic fuit prima mansio filiorum Israël exeuntium ex Aegypto:etiam si Hieronymus in ex-
plicandis mansionibus ad Fabiolam,hanc secundam facit. Apud fontem Sampson.) Ostendebatur,
ut apparet,locus dictus fons Sampson,ob fontem,quem illi sitienti deus elicuit è dente maxillæ asini.
Vnde dictus est locus,fons inuocantis de maxilla:ut legis Iudicum capite decimoquinto. Vt refo-
cillatus uideam.) Allusit ad hoc,quod scriptum de Sampsone : Quibus haustis, refocillauit spiritum,
& uires recepit. Morasthi.) Hic est uiculus Palæstinæ , haud procul ab Eleutheropoli situs , patria
Malachiæ prophetæ:unde & Morasthites cognominatur. Eodem in loco monstrabatur illius sepul-
chrum. Et ex latere derelinquam.) Has regiones ut impias non inuisit , sed ad leuam relinquit.
Chorreos.) Horum fit mentio in sacris literis. Ietheos.) A Ietheth.quæ est regio principū Edom,
40 in Gabalene,hoc est , Idumæa. Idumæam.) Huic postea commutatum est nomen Gabalene.Regio
quondam Esau,à quo uocabulum inditum Idumæa,quod ille Edom uocatus sit.Plinius item Idumæā
partem facit maritimæ Syriæ. Lachis.) Vna est è ciuitatibus,quas cepit Iesus,rege eius interfecto.
. Et per arenas mollissimas.) Huiusmodi describit Lucanus in Libya. Ad Aegypti fluuium Sior.)
Opinor hunc esse,quem alij Nilum uocant. Gessen.) Hic habitauit Iacob cum liberis. Et cam-
pos Thaneos.) De quibus legis psalmo septuagesimoseptimo. Hic Moyses & Aaron ædiderunt sua
prodigia . Et hic habitarunt Hebræi , qui metu Babyloniorum fugerant cum Hieremia. Versa
est in Alexandriam.) Alexandria ciuitas est Aegypti,inter Africam Aegyptum & mare , quasi clau-
strum posita : in qua corpus diui Marci euangelistæ conditum , sua ætate à fidelibus honorari sole-
re,testatur diuus Hieronymus. Versam dixit,ob nomen cōmutatum ab Alexandro Magno, qui eam
aut condidit,aut instaurauit:cuius meminit Plinius libro quinto. Et oppidum Nitriam.) Allusit ad
nitrum,quod olim adhibebant in eluendis uestium maculis,ob acrimoniam:cuius uice nunc utuntur
cinere ac lixiuio,siue sapone. Apparet autem hoc oppidum tum nuper conuersum fuisse ad religio-
41 nem Christi. Isidoro confessore.) Is episcopus fuit Pelusiotarum,uir eruditus,qui libris epistolari-
bus interpretatus est sacram scripturam,ut testis est Suida. Macarios , Arsetas.) Nomina sunt illu-
strium apud Aegyptios monachorum. Sed festiuitatis gratia numerum singularem mutauit in plu-
ralem. De Pelusio magnam.) Pelusium est unum ex ostijs Nili,proximum Iudææ. Apparet terre-
B stri itinere peruenisse usq; ad Alexandriam & Nitriam:deinde ob intolerabilem regionis æstum , ab
ostio Pelusiaco renauigasse in Iudæam. Cæterum pro magna,quidam codices habebant,magnam,qui-
dam Maiomam,nonnulli Nazumam. Maioma portus erat Gazæ , cui post uersum nomen Constan-
tia,ac deinde dicta Gaza maritima , quemadmodum alibi latius explicuimus. Genuino me semper
&c.) Genuini dentes sunt,qui sub gena latent,qui & canini dicuntur. Vnde qui mordacius obloquun
42 tur,genuino dicuntur rodere. Persius: Et genuinum fregit in illis. Cornicem Aesopi.) Sentit de
Apologo Aesopi,apud quem cornicula furtiuis auium plumis se uestierat. Cumq; primū esset omni-
bus miraculo,ob insolitam colorum uarietatem,demum suam quibusq; reuellentibus plumam,nuda-
ta risui fuit. Versuram quoq; sæpe.) Quidam haud contemnendi codices,pro uersuram habebant
usuram,sed mendose. Nam uersuram Latini uocant,cum æs alienum ære alieno dissoluitur. Ita Paula
cum deesset pecunia , mutuo sumebat ad usuram. Eam ad diem præscriptum , cum rursus non esset
quo resolueret , denuo sumebat mutuum ab alio , quo superius æs alienum redderet , creditore tan-
tum mutato,manente nihilominus obligatione. Exempla sunt apud Terētium,Donatum interpretē,
& Senecam. Suis buccinatoribus.) Miram & gratiam & Emphasim addidit metaphora. Nam buc-
cinatores sunt,qui canunt buccina. Et buccina admonetur populus , ut audiat præconium, aut edictū
43 publicū. Vnde ambitiosos laudatores,buccinatores uocat. Feriuntq; summos.) Versus est ex Odis
Horatianis,quem Hieronymus eò detorsit,ut significet egregiam uirtutem obnoxiam esse inuidiæ.
In eundem sensum Titus Liuius:Liuor,inquit,uelut ignis alta petit. Quanquam Horatius in aliā sen-
tentiam dixit,nempe magnam fortunam expositam esse tristibus casibus. Adad Idumæam.) Hic
Adad puer fugerat in Aegyptum,interfectis ad à Dauid omnibus masculini generis Idumæis. Inde
mortuo Dauid , iam grandior factus , & adiutus opibus Pharaonis , negocium exhibuit Solomoni,
ut legis libro Regum tertio , capite undecimo. Videtur autem significare Ruffinum. Allophy-
lis.) Hoc est,alienigenis. De Iacob,quomodo ob inuidiam fratris Esau fugerit in Mesopotamiam,legis
Genesis capite uigesimooctauo. De Dauid,quomodo à Saul inuidente suæ gloriæ , profugerit ad A-
chis Philistæum,legis Regum primi libri capite uigesimoseptimo. Patiens enim uir.) Sic habet So-
lomon in prouerbiorum capite decimoquarto:Qui patiens est,multa gubernatur sapientia:qui autē
44 impatiens est,exaltat stultitiam suam. Toxotij sui.) Hic erat filius Paulæ natu minimus. Et ma-
tris dolorem.) Nonnulla exemplaria habebant, matricis dolorem : utraq; lectio tolerabilis,nisi quod
argutior est matris,ut intelligas affectum maternum:quoniam de filiarum obitu paulò ante meminit.
Conueni hominem.) Error quem coarguit,partim sapit Originē,uel potius Platonem , & uidetur

C Ruffinum subnotare tacito nomine. Christi flammeo.) Flammeum est, quo foeminæ tegunt capi-
ta. Præsens utriusq; nostri intentatur naufragium.) Ita constanter habebant exemplaria:neq; cuiq;
obscurum est,quin hic locus sit deprauatus. Arbitror ita legendum:Præsens utriq; nostrum intẽtatur
naufragium,ut intelligas Eustochium & Hieronymum pariter Paulæ obitu fuisse periclitatos, cum
illa uiua fuissent felices. Iusto & impio,bono & malo.) Ita scribit Ecclesiastes capite nono:eo quod
uniuersa æque ueniant,iusto & impio,bono & malo,mundo & immundo,immolanti uictimas & sacri-
45 ficia contemnenti. Sicut bonus,sic & peccator:ut periurus,ita qui uerum deierat. Veram Noemi.)
נָעֳמִי Noemi Hebraice sonat pulchram uel consolatam:id trahit ad Paulam. Porrò locus est Ruth ca-
pite primo. Nunc tibi librum.) Ad Eustochium filiam loquitur, non ad Paulam. Ad duas lucu-
bratiunculas.) Dictamus,cum ipsi non scribimus,sed notario scribendum pronunciamus,hoc est,lin-
gua tantum utimur nostra,manu aliena. Et mirum est senem,ut apparet penè decrepitum, tantum po-
tuisse duabus dictatiunculis,præsertim luctu occupatum. Non enim aliquid subinane suspicari libet
in uiro tam sancto. Exegi monumentum.) Exegi,pro perfeci dixit:monumentum uocat hunc li-
brum,quem de illius scripsit uirtutibus. Retulit autem carmen ex Odis Horatianis: Exegi monu-
mentum ære perennius. Regaliq; situ pyramidum altius. Quod non imber edax, nõ aquilo impo-
tens possit diruere,aut innumerabilis Annorum series,aut fuga temporum. Aere perennius.) Nã
antiquitus ponebantur æreæ statuæ,aut tituli in æs incidebantur,ad propagandam in posteros defun-
cti memoriam. Verum huiusmodi monumenta,si tempestatis,aut hominũ iniuria nõ demolitur,certe
tempus ipsum omnia consumens,abolet. Ingenij monumenta sola perpetua sunt, & in omne durant
æuum. Agamemnonis inclyta.) Maternum genus duxerat à Scipionibus & Gracchis,paternũ ab
Agamemnone. Diuitias sobolem.) Post hoc carmen quidam codices additum habebãt hũc uersum:
His fruitura locis,felix ubi dona Magorum. Mihi uidetur superesse.

ANTIDOTVS. Offendet fortassis nonnullos hic locus,quo diuus Hieronymus uidetur non
satis tribuere his,qui sacras ædes suis sumptibus uel extruunt,uel ornant:cum his temporibus pleriq;
summam hanc esse pietatem existiment:& sint nonnulli principes,qui tot bella, tot cædes,tot sacrile-
gia,tot totius uitæ facinora simul atq; flagitia:probe compensata putent,si sacram aliquam ædiculam,
uel alienis sumptibus curarint extruendam,ut ne quid dicam de episcopis. Et audias passim,sacerdo-
tes tantum tribuentes donatijs templo dicatis,ut inexplebile sacrilegium fore clamitent, si quis hinc
aliquid in pauperum subsidium fame pereuntium detrahere conetur:atq; id si fiat, Christum ipsum,
D aut uirginem Mariam suis bonis spoliari uociferentur. Quasi uero Christus eiusmodi gaudeat osten-
taculis,qui ipse pauperrimus, opes istas calcandas esse docuit:aut sanctissima Maria nugis eiusmodi
gaudeat,cum uiua semper neglexerit. Aut quasi decorum sit ea ostentari in templis Christianorum,
in quibus hæc docentur esse spernenda Christi discipulis. Non damnauit igitur Hieronymus elegan-
tem templorum structuram:non reprehendit ornatum mundum, sed in his negat esse culmen uirtu-
tis:& præfert eleemosynam,quæ in uiua dei templa,hoc est,in Christi pauperes erogatur. Sed ipsius
Hieronymi uerba subnotabo: Nolebat,inquit,in his lapidibus pecuniam effundere, qui cum terra &
seculo transituri sunt:sed in uiuis lapidibus, qui uoluuntur super terram:& cætera quæ sequuntur in
hanc sententiam. Rursum aliquanto inferius,cum ait: Iactent alij pecunias, & in corbonam dei æra
congesta,funalibusq; aureis dona pendentia. Non improbat eos qui munera templis dicant,sed quid
magis probet innuit.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Hic Lucinius natione Beticus,destinarat adire Bethlehem,& opibus suis iuuerat Hieronymi gre-
gem:sanctum illius propositum collaudat,hortans ut pergat quò cœpit, ad perfectam uirtutem. Re-
spondet ad quædam,de quibus scripserat Lucinus.

HIERONYMVS AD LVCINIVM.

NEc opinãti mihi,subito literæ tuæ redditę sunt:quæ quãto insperatæ,tãto gau-
diorum plenæ,quiescentem animam suscitarunt:ut statim amore cõplecterer,
quem oculis ignorabã,& illud mecum tacitus mussitarẽ: Quis dabit mihi pen-
nas sicut columbæ,& uolabo & requiescã,ut inueniat quẽ diligit anima mea?
1 Vere nunc in te sermo dominicus cõpletus est: Multi ab Oriente & Occidẽte uenient,&
recumbent in sinu Abrahæ. Cornelius cẽturio cohortis Italicæ,iam tũc Lucinij mei præfi-
gurabat fidẽ. Apostolus Paulus scribẽs ad Romanos: Cum,inquit,in Hispaniã proficisci
cœpero,spero quod prætereũs uideam uos,& à uobis deducar illuc:tãtis fluctibus appro-
bauit,quid de illa prouincia quæreret. In breui tẽpore ab Hierosolymis usq; ad Illyricum
Euangelij iaciens fundamenta, Romam uinctus ingreditur:ut uinctos superstitionis er-
roribus

A roribus liberos faciat. Manet in hospitio conducto per bienniũ, ut nobis utriusq; instru-
mẽti æternã reddat domũ. Piscator hominũ, misso rete apostolico, te quoq; quasi pulcher
rimũ Auratã inter innumera pisciũ genera traxit ad littus. Reliquisti amaros fluctus, sal-
sos gurgites, fissuras mõtiũ, & Leuiathã regnantẽ in aquis, cũ Iesu deserta expetẽs cõtem-
psisti, ut possis illud propheticũ canere: In terra deserta, & in inuio, & inaquoso, sic in san-
cto apparui tibi. Et iterũ: Ecce elongaui fugiẽs, & mãsi in solitudine. Expectabã eũ qui sal-
uum me fecit à pusillanimitate spiritus & tẽpestate. Obsecro te & moneo parẽtis affectu,
ut qui Sodomã reliquisti, ad mõtana festinãs, post tergum ne respicias: ne aratri stiuam, ne
fimbriam saluatoris, ne cincinnos eius, noctis rore madefactos, quos semel tenere cœpisti,
aliquãdo dimittas: ne de tecto uirtutũ pristina quæsiturus uestimẽta descẽdas, ne de agro
reuertaris domũ, ne campestria cum Lot & amœna hortorũ diligas: quæ nõ irrigãtur de
2 cœlo ut terra sancta, sed de turbido flumine Iordanis, postq; dulces aquas maris mortui
cõmixtione mutauit. Cœpisse multorũ est, ad culmẽ peruenisse paucorũ. Qui in stadio cur
rũt, omnes quidẽ currũt, sed unus accipit brauiũ. At cõtra de nobis dicitur: Sic currite: ut
apprehẽdatis. Nõ est inuidus Agonotheta noster: nec alterius palma, alteri parat ignomi-
niã. Omnes athletas suos desiderat coronari. Gaudet anima mea, & magnitudine lætitiæ
rẽ mœroris patior. Ruth in lachrymas uerba prorũpunt. Zachæus publicanus ad unius
horæ cõuersionẽ, hospitem habere meruit saluatorẽ. Martha & Maria, cõuiuio præpara-
to dñm suscepere. Meretrix lauat fletibus pedes, & unguẽtis bonorũ operũ dominici cor
poris dedicat sepulturã. Simon leprosus inuitat magistrũ cũ discipulis, & nõ cõtemnitur.
Abrahæ dicit: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & uade
in terrã quã mõstrauero tibi. Relinquit Chaldæam, relinquit Mesopotamiã: quærit quod
nescit, ne perdat quod inuenerat. Non enĩ arbitratus est simul se habere posse & patriam
& dñm, sed iam tunc illud prophetæ Dauid opere complebat: Aduena ego sum apud te
B & peregrinus, sicut omnes patres mei: Hebræus, id est, περάτης, atq; trãsitor: dũ nõ est præ-
senti uirtute cõtentus, sed præteritorũ obliuiscẽs, in futurũ se extẽdit, & scit illud: Ibunt de
uirtute in uirtutẽ: mysticũ fortius est nomen, & uiam tibi aperuit, quomodo nõ quæras ea
quæ tua sunt, sed quæ aliena: & illos putes parẽtes, fratres, affines atq; cognatos, q tibi in
Christo copulati sunt. Mater, inqt, mea & fratres mei sunt hi, qui faciunt uoluntatẽ patris
mei. Habes tecũ prius in carne, nũc in spiritu sociam: de cõiuge germanã, de fœmina uirũ,
de subiecta parẽ: quæ sub eodẽ iugo ad cœlestia simul regna festinat. Cauta rei familiaris
dispensatio, & ad calculos rediens, non cito deponitur. Ioseph cũ tunica Aegyptiã effuge-
re nõ potuit. Adolescẽs ille, qui opertus sindone sequebatur Iesum: quia tẽtus fuerat à mi-
nistris, terrenũ abijciẽs operimentũ, nudus euasit. Helias igneo curru raptus ad cœlũ, me-
loten reliqt in terris. Helisæus boues & iuga prioris operis uertit in uota. Loquit̃ sapiẽtissi
mus uir: Qui tãgit picẽ, inquinabit̃ ab ea. Quãdiu uersamur in rebus seculi, & anima no-
3 stra possessionũ ac redituum procuratione deuincta est, de deo libere cogitare non possu-
mus. Quæ enim participatio iustitiæ cũ iniquitate, aut quę societas lucis ad tenebras? Qui
consensus Christi ad Belial? Quæ pars fideli cũ infideli? Nõ potestis, inquit dñs, deo serui
re & mãmonæ. Aurum deponere incipientiũ est, non perfectorũ. Fecit hoc Crates Theba
nus, fecit Antisthenes. Seipsum offerre deo, proprie Christianorũ est & apostolorum: qui
duo cũ uidua paupertatis suæ in Gazophylaciũ æra mittẽtes, totum censum quem habue
runt, dño tradiderunt, & merẽtur audire: Sedebitis super duodecim solia, iudicantes duo
decim tribus Israël. Hæc & ipse intelligis, quo animo replicẽ: & quod sub alijs uerbis te ad
sanctorũ locorũ inuitem habitaculũ. Abundantia tua multorũ inopiam sustentauit, ut &
horũ diuitiæ in tuam indigentiã redundarẽt. Fecisti tibi amicos de iniquo mãmona, qui te
reciperẽt in æterna tabernacula. Laudãda res, & apostolicorũ tẽporũ uirtutibus coæquã-
da: quãdo uẽditis possessionibus suis, credentes afferebant pecunias, atq; fundebant ante

C pedes apostolorũ, ostendentes auariciã esse calcandã. Sed dominus magis quærit animas credentiũ, quàm opes. Legimus: Redẽptio animæ uiri, propriæ diuitiæ. Possumus quidẽ diuitias proprias intelligere, quę nõ de alieno, nõ de rapinis sunt: iuxta illud: Honora deũ de tuis iustis laboribus: sed melior est intelligẽtia, ut diuitias proprias cognoscamus thesauros absconditos, quos nec fur possit suffodere, nec latro uiolẽtus eripere. Opuscula mea quæ nõ sui merito, sed tua bonitate desiderare te dicis: ad describendũ hominibus tuis dedi, & descripta uidi in chartaceis codicibus: ac frequẽter monui, ut cõferrent diligentius, & emendarẽt. Ego eñ tãta uolumina præ frequẽtia cõmeantiũ & peregrinorũ turbis relegere nõ potui: & ut ipsi probauêre præsentes, lõgo tẽtus incõmodo, uix diebus quadragesimæ, quibus ipsi proficiscebãtur, respirare cœpi. Vnde si paragrãmata reppereris, uel minus aliqua descripta sunt, quæ sensum legẽtis impediãt: nõ mihi debes imputare, sed tuis, & imperitiæ notariorũ librariorumq́ incuriæ: q scribũt nõ qđ inueniũt, sed qđ intelligũt: & dũ alienos errores emẽdare nituntur, ostẽdunt suos. Porrò Iosephi libros, & sanctorũ Papiæ & Polycarpi uolumina, falsus ad te rumor pertulit à me esse trãslata: quia nec ocij mei, nec uirium est, tantas res eadẽ in alterã linguã exprimere uenustate. Origenis & sancti Didymi pauca transtulimus, uolẽtes nostris ex parte ostẽdere, quid Græca doctrina retineret. Canonẽ Hebraicæ ueritatis, excepto octateucho, quẽ nũc in manibus habeo, pueris tuis & notarijs dedi describendũ. Septuaginta interpretũ æditionẽ, & te habere nõ dubito, & ante annos plurimos diligẽtissime emendatã, studiosis tradidi: nouũ Græcæ reddidi autoritati. Vt eñ ueterũ librorũ fides de Hebræis uoluminibus examinãda est, ita nouorũ Græci sermonis normã desiderat. De sabbato quod quæris, utrum ieiunandũ sit: & de eucharistia, an accipienda quotidie, quod Romanæ ecclesiæ & Hispaniæ obseruare

D perhibẽtur: scripsit quidẽ & Hippolytus uir disertissimus, & carptim diuersi scriptores è uarijs autoribus ædidere. Sed ego illud te breuiter admonendũ puto, traditiones ecclesiasticas (præsertim quæ fidei nõ officiant) ita obseruãdas, ut à maioribus traditæ sunt. Nec aliorũ cõsuetudinẽ, aliorũ cõtrario more subuerti. Atq; utinã omni tẽpore ieiunare possimus, qđ in Actibus apostolorũ diebus Pẽtecostes & die dominico, apostolũ Paulũ, & cũ eo credẽtes fecisse legimus. Nec tamẽ Manichææ hæreseos accusandi sunt, cũ carnalis cibus præferri nõ debuerit spirituali. Eucharistiã quoq; absq; cõdemnatione nostri, & pungente cõsciẽtia, semper accipere, & psalmistã audire, dicentẽ: Gustate & uidete, quoniã suauis est dñs, & cũ eo canere: Eructauit cor meũ uerbũ bonũ. Nec hoc dico, quod dominicis diebus ieiunandũ putẽ, & cõtextas sexaginta diebus ferias auferã: sed unaquæq; prouincia abundet in sensu suo, & præcepta maiorũ, leges apostolicas arbitretur. Duo palliola, & amphimalum de tuis usibus uel utenda, uel sanctis danda suscepi. Ego insignia paupertatis, & quotidianę symbolia pœnitẽtiæ, tibi et sorori tuæ misi: quatuor ciliciola apta proposito & usibus uestris: & codicẽ, hoc est uisiones Esaiæ ualde obscurissimas: quas nuper historica explanatione disserui: ut quotiescunq; mea opuscula uideris, toties amici dulcissimi recordatus, nauigationẽ quã parumper distuleras, pares. Et quia nõ est in homine uia eius, & à domino gressus hominis diriguntur: si fortè (quod procul absit) aliquid fuerit impedimenti, quæso ut quos charitas iungit, terrarũ longitudo non separet, & absentem Lucinium nostrum, semper præsentem literarum uicissitudine sentiamus.

SCHOLIA.

1 MVlti ab Oriente & Occidẽte.) Siue quod uere conuersus esset ad Christum, rebus omnibus contemptis: siue quod undiq; Bethlehem concurreretur è longinquis regionibus. Pulcherrimum Auratam.) Aurata piscis est, à colore dictus: qui nomẽ suum hodieq; apud uulgus Italicum obtinet. Leuiathan regnantem.) Ita describitur apud Iob: Nunquid extrahas Leuiathan hamo? Ad montana festinans.) Respexit ad historiam Lot, qui iussus est ad mõtana fugere, Sodoma ardente. Ne aratri stiuam.) Varijs allusionibus infarsit hunc locũ. Primum allusit ad id quod est in Euangelio: qui missã ad aratrum manu retrospexerit, non esse idoneum regno dei.

Deinde

A Deinde ad mulierẽ,quæ tacta fimbria Ieſu,ſanata eſt à fluxu ſanguinis.Item alludit ad illud quod eſt in
Canticis:Caput meũ plenũ eſt rore,& cincinni mei guttis noctium.Rurſus ad illud Euangelicũ, quod
2 in die illa uetat,ne de tecto deſcendat:ut tunicam recipiat,qui nudus fugere cœperit . Rurſum de Lot
& Abraham,qui diuiſi ſunt.Abraham elegit montana,Lot campeſtria. Poſt dulces aquas.) Plinius
libro quinto,cap.15.prodidit Iordanẽ amnem amœnum,ſalubribus eſſe aquis,donec poſt lõgos flexus
uelut inuitus Aſphaltite lacui miſcetur.Ibi perdit laudatas aquas peſtilentibus mixtas. Diximus eum
lacũ mortuũ mare dici.Significat autem uere Chriſtianum,ab uniuerſis huius mundi curis liberũ eſſe
oportere. Non eſt inuidus Agonotheta.) Agonotheta Græcis eſt,qui certamini præſidet, propoſi
tis præmijs. ἀγὼν certamen, τίθημι pono. Rem doloris patior.) Sic & apud Terentium Demea la-
chrymat præ gaudio. Ruth in lachrymis.) Eſt Ruth capite primo:Flent enim nurus Noëmi, nõ do
lore,ſed amore.Simulq; profectæ ſunt in Bethlehem. Vnde tacite ſignificat diuus Hieronymus opta-
re ſe conſortiũ Lucinij. Sed ſuſpicor hunc locũ eſſe deprauatum:legendum autem Ruth,pro uerbis la-
chrymæ prorumpunt. Quanquã & altera lectio tolerabilis. Hebræus,id eſt, περάτης.) περᾶν Græce eſt
tranſire,ſiue ſuperare aut tranſmittere.Idem Hebræis ſonat Hebræus. Meloten reliquit in terris.)
μηλώτη pellis eſt ouilla,ſiue exuuium uelleris ouilli: μῆλον enim ouem ſignificat. Crates Thebanus.)
Hic aurum abiecit in mare:de quo dictum eſt aliâs. Antiſthenes Cynicus fuit, ſtrennuus contemptor
3 omnium rerum. Ac redituum.) A redeundo dicuntur,non à reddendo. Ouidius: Turpe thori re
ditu,cenſus augere paternos. Quod autem fructus ex re quapiam colligitur,id ex ea redire dicitur.
Si paragrammata,) παραγράμματα dicere poſſis literas perperam poſitas: γράμμα litera, & præpoſitio
παρὰ, in malam ferè partem ſignificat. Et ſancti Didymi.) In huius catalogo teſtatur ſe uertiſſe librũ
de ſpiritu ſancto. Excepto octateucho.) Octo Græce octo,& τεῦχος uolumen. Ita diſtinguitur à pen
tateucho,quinq; cõplectente uolumina Moyſi,cum hæc pars octo complectatur. Amphimalum.)
Tunica eſt Gauſapina,utrinq; uillos habens. Quotidiana ſymbolia pœnitentiæ.) σύμβολον aliquãdo
ſignificat ſignum:inde diminutiuum ſymbolium.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Theodorã Hiſpanã uiduã cõſolatur de morte Lucinij Betici mariti,ſed quẽ fratris habuerit loco.

HIERONYMVS AD THEODORAM
epitaphium Lucinij Betici.

IVgubri nuncio cõſternatus ſuper ſancti & uenerabilis mihi dormitione Luci
B nij,uix breuẽ epiſtolã dictare potui. Non quod eius uicem doleam,quẽ ſcio ad
meliora tranſiſſe,dicente Moyſe: Tranſiens uidebo uiſionẽ hanc magnam:ſed
quo torquear deſiderio,nõ meruiſſe me eius uiri uidere faciẽ,quẽ in breui tem
pore huc uenturũ eſſe credebã. Verum eſt illud ſuper neceſſitate mortis prophetale uatici
nium,qđ fratres diuidat,& chariſſima inter ſe nomina crudelis & dura diſſociet. Sed habe
mus cõſolationẽ,quia dñi uoce iugulatur,per quẽ ad eam dicitur : Ero mors tua ô mors,
ero morſus tuus inferne. Et in conſequentibus: Adducet urentẽ uentum dñs de deſerto
deſcendentẽ,qui ſiccabit omnes uenas eius,& deſolabit fontẽ illius. Exiuit eñ uirga de ra-
dice Ieſſe,& flos de uirginali frutice pullulauit. Qui loquitur in Cãtico canticorũ:Ego flos
campi,& lilium cõualliũ. Flos noſter mortis interitus:ideoq; & mortuus eſt : ut mors illius
morte moreretur. Quod aũt de deſerto dicit̃ adducendus,uirginalis uterus demõſtratur,
qui abſq; coitu & ſemine uiri,deũ nobis fudit infantẽ : qui calore ſpiritus ſancti exiccaret
fontes libidinũ,& caneret in pſalmo:In terra deſerta & inuia & inaquoſa,ſic in ſancto ap-
parui tibi. Aduerſum ergo mortis duritiã & crudeliſſimã neceſſitatẽ hoc ſolatio erigimur,
quod breui uiſuri ſumus eos quos dolemus abſentes. Neq; eñ mors,ſed dormitio & ſom
nus appellat̃. Vnde & beatus Apoſtolus uetat de dormiẽtibus cõtriſtari: ut quos dormi-
re nouimus,ſuſcitari poſſe credamus:& poſt digeſtũ ſoporẽ uigilare cũ ſanctis,& cũ ange
lis dicere:Gloria in excelſis deo,& ſuper terrã pax hoĩbus bonæ uolũtatis. In cœlo, ubi
nõ eſt peccatũ,gloria eſt,& ꝑpetua laus,& indefeſſa præconia. In terra aũt,ubi ſeditio,bel-
la atq; diſcordiæ,pax imprecãda eſt:& pax nõ in omnibus,ſed in his, ꝗ bonæ uoluntatis
ſunt:& ſalutationẽ audiunt Apoſtolicã:Gratia uobis & pax à deo patre,& dño noſtro Ie-
ſu Chriſto multiplicet̃:ut in pace ſit locus eius,et habitatio eius in Sion,id eſt,in ſpecula,in
ſublimitate dogmatũ atq; uirtutũ,in anima credentis:cuius quotidie angelus uidet faciem
dei,& reuelato uultu gloriã dei cõtẽplatur. Vnde obſecro te,& currẽtẽ,ut aiunt,impello,

C ut Lucinium tuũ desideres quidẽ ut fratrem, sed gaudeas regnare cũ Christo, quia raptus est, ne malitia immutaret mentẽ eius. Placita eñi erat deo anima illius, & in breui spatio tẽpora multa cõpleuit. Nos dolẽdi magis, q quotidie stamus in prælio peccatorũ, uitijs sordidamur, accipimus uulnera, & de ocioso uerbo reddituri sumus rationẽ. Ille iam securus & uictor te aspicit de excelso, & fauet laborãti: & iuxta se locũ præparat, eodẽ amore & eadem charitate, qua oblitus officij cõiugalis: in terra quoq; sororẽ te habere cœperat, imò tu illũ fratrẽ: quia casta cõiunctio, sexum nõ habet nuptialẽ. Et si adhuc in carne positi &
1 renati in Christo, nõ sumus Græcus & barbarus, seruus & liber, masculus & fœmina, sed omnes in eo unũ sumus: quãto magis cũ corruptiuũ hoc induerit incorruptionẽ, & mortale hoc induerit immortalitatẽ, nõ nubẽt, neq; nubenẽ, sed erũt sicut angeli in cœlis. Quãdo dicit, nõ nubent, neq; nubẽtur, sed erunt sicut angeli in cœlis, nõ natura & substantia corporũ tollitur, sed gloriæ magnitudo mõstratur. Neq; enim scriptũ est, erũt angeli, sed sicut angeli. Vbi similitudo promittitur, ueritas denegatẽ. Erunt, inqt, sicut angeli, id est, similes angelorũ: ergo homines esse nõ desinent. Inclyti quidẽ & angelico splendore decorati, sed tamen homines: ut apostolus apostolus sit, & Maria Maria: & cõfundatur hæresis, quæ ideo incerta et magna promittit, ut quæ certa & moderata sunt, auferat. Et quia hæreseos semel fecimus mentionẽ, qua Lucinius noster dignæ eloquẽtiæ tuba prædicari potest, q spurcissima per Hispanias Basilidis hæresi sæuiente, & instar pestis & morbi, totas intra Pyrenæũ & Oceanũ uastãte prouincias, fidei ecclesiasticæ tenuit puritatẽ, nequaq; suscipiens, Armagil, Barbelon, Abraxas, Balsamũ, & ridiculũ Leusiborã, cæteraq; magis portẽ-
2 ta quàm nomina: quæ ad imperitorũ & mulierculariũ animos concitandos, quasi de Hebraicis fontibus hauriunt, barbaro simplices quosq; terrẽtes sono: ut quod nõ intelligũt, plus mirẽtur. Refert Hirenæus, uir apostolicorũ tẽporũ, & Papiæ auditoris euãgelistæ Ioannis discipulus, episcopus ecclesiæ Lugdunẽsis: quod Marcus quidã de Basilidis gnosti
D ci stirpe descẽdens, primũ ad Gallias uenerit: & eas partes per quas Rhodanus & Garũna fluunt, sua doctrina maculauerit: maximeq; nobiles fœminas, quædã in occulto mysteria repromittens, hoc errore seduxerit: magicis artibus & secreta corporũ uoluptate, amorem sui cõciliãs. Inde Pyrenæũ trãsiens, Hispanias occuparit: & hoc studio habuerit, ut diuitũ domus, & in ipsis fœminas maxime appeteret: quæ ducunẽ uarijs desiderijs, semper discẽtes, et nunq; ad sciẽtiã ueritatis peruenientes. Hoc ille scripsit ante annos circiter trecẽtos. Et scripsit in his libris, quos aduersus oĩes hæreses doctissimo & eloquẽtissimo sermone cõposuit. Ex quo ppẽdat prudẽtia tua, qua Lucinius noster laude sit dignus: q clausit aurẽ, ne audiret iudiciũ sanguinis: & omnẽ substãtiã suã dispersit et dedit pauperibus, ut iustitia eius maneret in æternũ. Nec patriæ suæ largitate cõtẽtus, misit Hierosolymarũ & Alexandrinæ ecclesię tãtũ auri, quãto multorũ possit inopiæ subueniri. Qđ cũ multi mirenẽ et prędicẽt, ego in illo magis laudabo feruorẽ & studiũ scripturarũ: quo ille desiderio opuscula nostra flagitauit: & missis sex notarijs (q̃a in hac ꝓuincia Latini sermonis scriptorũq; penuria est) describi sibi fecit, quæcũq; ab adolescẽtia usq; in præsens tẽpus dictauimus. Nõ nos honorauit, q paruuli & minimi Christianorũ omniũ sumus, & ob cõsciẽtiã pctõrũ, Bethlehemitici ruris saxa incolimus: sed Christũ, q honoratẽ in seruis suis: & aplis repromittit, dicẽs: Qui uos recipiũt, me recipiũt. Et q me recipiũt, recipiunt eũ qui me misit. Itaq; charissima filia, hãc epłam amoris mei in illũ habeto epitaphiũ: & qcqd posse me scieris in opere spũali, audacter impera: ut sciãt sęcula post futura, eũ q dicit in Esaia: Posuit me ut sagittã electã, in pharetra sua abscõdit me, duos uiros tãtis maris atq; terrarũ inter se spatijs separatos, suo acumine uulnerasse: ut cũ mutuo in carne se nesciãt, amore spũs copulenẽ. Subscriptio. Sãctã te corpore & spũ seruet ille Samarites, id est, seruator & custos: de quo in psalmo scribiẽ: Nõ dormitabit neq; dormiet q custodit Israẽl: ut Hir, q interptaẽ uigil, q descẽdit ad Daniel, ad te quoq; ueniat, & possis dicere; Ego dormio, & cor meũ uigilat.

Scholia.

A SCHOLIA.

1 NOn sumus Græcus & barbarus.) Ita Paulus ad Galatas cap.3. Quicunq; in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus, neq; Græcus: nõ est seruus, neq; liber: non est masculus, neq; fœmina. Omnes eñ uos unũ estis in Christo Iesu. Quando dicit non nubẽt.) De hac hæresi disputat in epitaphio Paulæ copiosius. Basilidis hæresi.) Basilides in cæteris Simonianus, trecentos sexagintaquinq; fabricatus est cœlos, ut testatur diuus Augustinus in libro ad Quoduultdeum. Inde mysticũ illud nomen suis discipulis cõmendabat ἀβραξας. Nã his literis iuxta Græcam supputationẽ, hic numerus signatur: α & β, significant unũ & duo, ρ & α, centũ & unum, ξ & α, ducenta & unum: σ, quæ septima est in hac dictione litera, significat sexaginta. In summa reddũtur trecenta sexagintaquinq;. Proinde mundũ hunc & hominẽ negabat à deo conditũ, sed à trecẽtesimo sexagesimoquinto cœlo. Idem negabat ipsum Christum à Iudæis fuisse crucifixum, sed eius loco Simonem Cyrenensem, qui iuxta Matthæum, coactus fuit baiulare crucẽ domini. Diuus Hieronymus enarrans tertium Amos prophetæ caput, prodidit Basilidẽ hoc portentoso uocabulo deũ appellasse, quẽ gentiles alijs literis, sed eundẽ reddentibus numerũ, μειθραν appellent. Mythran aũt illi solem appellant, qui hoc dierum numero cursum annuũ cõficit. Meminit idẽ huius prodigiosi uocabuli Abraxas, enarrãs primum Abdiæ caput. Cæterũ illud, Armagil, Barbelon, Balsamũ, Leusibora, consimilis insaniæ sunt uocabula: in hoc conficta, ut αἰῶνας, hoc est, secula significent, literarũ notis: quæ ridicule cõmentus est Valentinus & Marcion, triginta constituens αἰῶνας, quadradas, octoadas, & duodecadas, atq; huiusmodi præstigijs uerborum, plebeculæ simplici & imperitæ conans imponere: quæ peregrina magis miratur: & quæ minus intelligit, plus credit habere mysterij. Vnde qui ridiculas profitentur artes, magiam notoriam, Græca quædã & Hebraica: nõnulla conficta uocabula inculcãt nihil significantia. Meminit
2 horum uerborũ Hieronymus & in libro aduersus Vigilantiũ. Item in cõmentarijs in Esaiam. Quasi de Hebraicis fontibus.) Non quod Hebraica sint, sed quo plus haberẽt autoritatis, hinc sumpta uideri uolebant, ex occultis illorũ Thalmudicis aut Caballisticis libris: haberẽtq; nonnihil tale, quale apud Hebræos nomen dei tetragrãmaton. Basilidis gnostici.) Hoc cognominis sibi uindicabãt, ob arcanã mysticorum scientiã, sed rectius ijdem βορβορῖται sunt dicti à cœno, ob turpitudinẽ quã exercebãt in suis mysterijs. Hirenæus uir apostolicorũ temporum.) Hic uolumẽ scripsit aduersus quinq; hæreses, ut testatur in catalogo scriptorũ Hieronymus, ubi mentionẽ facit & Papiæ. Inde Pyrenæum.) Montes enim Pyrenæi Gallias dirimunt ab Hispanijs. Vt Hir, qui uigil.) Habes Danielis cap.4.

B ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Fabiolam nobilem fœminam laudat, quod post lapsum ad Christum conuersa, sanctissimam uereq; Christianam egerit uitam, gloriosumq; meruerit uitæ finem. Scripsit ad hãc de uestibus Aaron, cuius epistolæ initium est: Vsq; hodie, quam in suo reperies Tomo. Item alteram de mansionibus.

HIERONYMVS AD OCEANVM EPITAPHIVM FABIOLAE.

PLures anni sunt, quod super dormitione Blesillæ, Paulã uenerabilẽ fœminã, recẽti adhuc uulnere, cõsolatus sum. Quartæ æstatis circulus uoluitur, ex quo ad Heliodorũ episcopũ Nepotiani scribens epitaphiũ, quicquid habere potui uirium in illo tunc dolore cõsumpsi. Ante hoc fermè bienniũ, Pãmachio meo pro subita peregrinatione Paulinæ, breuẽ epistolã dedi, erubescens ad disertissimũ uirum plura loqui, & ei sua ingerere: ne nõ tam cõsolari amicũ uiderer, q̃ stulta iactantia docere perfectũ. Nũc mihi fili Oceane uolẽti, & ultrò appetẽti, debitũ munus imponis: quo pro
1 nouitate uirtutũ, ueterẽ materiã nouam faciã. In illis enim uel parẽtis affectus, uel mœror auunculi, uel desideriũ mariti temperãdũ fuit: & pro diuersitate personarũ, diuersa de scripturis adhibẽda medicamina. In præsentiarũ tradis mihi Fabiolã, laudẽ Christianorũ miraculum gẽtiliũ, luctũ pauperũ, solatiũ monachorũ. Quicquid primũ arripuero sequẽtiũ comparatione uilescit. Ieiuniũ prædicẽ? Sed præualescunt eleemosynę. Humilitatẽ laudẽ? Sed maior est fidei ardor. Dicam appetitas sordes, & in cõdemnationẽ uestiũ sericarũ plebeium cultũ, & seruilia indumenta quæsita? Plus est animũ deposuisse, q̃ cultũ. Difficilius arrogãtia, quàm auro caremus & gemmis. His enim abiectis, interdũ gloriosis tumemus sordibus: & uendibilẽ paupertatẽ, populari auræ offerimus. Cælata uirtus, & cõscientiæ sota secreto, deum solũ iudicem respicit. Vnde nouis mihi est efferenda præconijs & ordine rhetorum prætermisso, tota de cõfessionis ac pœnitentiæ incunabulis assumẽda. Alius forsitan scholæ memor, Q. Maximum Vnus qui nobis cũctando restituit rem, † & Fabiorũ gentẽ proferret in mediũ: diceret pugnas; describeret prælia: & per tãtæ nobilitatis Fortè ex Fabiorũ gente.

C gradus Fabiolam uenisse iactaret:ut quod in uirga nō poterat, in radicibus demōstraret. Ego diuersorij Bethlehemitici,& præsepis dñi amator,in quo uirgo puerpera deum fudit infantē,ancillā Christi,nō de nobilitate ueteris historiæ,sed de ecclesiæ humilitate producam. Et quia statim in principio,quasi scopulus quidā, & procella mihi obtrectatorum eius opponitur:quod secūdū sortita matrimoniū,prius reliquerit:nō laudabo cōuersam, nisi prius ream absoluero. Tāta prior maritus uitia habuisse narratur:ut ne scortū quidē & uile mancipiū ea sustinere posset. Quæ si uoluero dicere,perdam uirtutē fœminæ:quæ maluit culpā subire dissidij, q̄ corporis sui infamare partē, & maculas eius detegere. Hoc solū proferā,quod uerecūdæ matronæ & Christianæ satis est. Præcepit dominus uxorē non debere dimitti,excepta causa fornicatiōis:& si dimissa fuerit,manere innuptā. Quicquid uiris iubetur,hoc cōsequēter redundat in fœminas. Neq; enim adultera uxor dimittenda est,& uir mœchus tenēdus. Si qui meretrici iungitur,unū corpus facit:ergo & quæ scortatori impuroq; sociatur,unū cū eo corpus efficit. Aliæ sunt leges Cæsarū,aliæ Christi:aliud Papinianus,aliud Paulus noster præcipit. Apud illos uiris impudicitiæ frena laxantur:& solo stupro atq; adulterio condēnato,passim per lupanaria & ancillulas libido permittit̄:quasi culpā dignitas faciat,nō uoluntas. Apud nos,qđ nō licet fœminis,æque nō licet uiris:& eadē seruitus pari cōditione cēsetur. Dimisit ergo,ut aiūt uitiosum:dimisit illius & illius criminis noxiū:dimisit (penè dixi)quod clamāte uicinia,uxor sola nō prodidit:sin aūt arguitur,quare repudiato marito,nō innupta permāserit:facile culpā fatebor, dum tamē referam necessitatē. Melius est,inquit Apostolus,nubere q̄ uri. Adolescentula

Nota. erat,uiduitatē suā seruare nō poterat. Videbat aliā legem in mēbris suis repugnātem legi mentis suæ,& se uinctā & captiuā ad coitū trahi. Melius arbitrata est aperte cōfiteri imbecillitatem suā,& umbrā quādā miserabilis subire cōiugij,quàm sub gloria uniuiræ opera exercere meretricū. Idē Apostolus uult uiduas adolescētulas nubere,filios procreare,nul-

D lam dare occasionē aduersario maledicti gratia. Et protinus cur hoc uelit,exponit:Iam em̄ quædā abierunt retro post Satanam. Igitur & Fabiola,quia persuaserat sibi, & putabat à se uirū iure dimissum:nec Euāgelij uigorē nouerat,in quo nubēdi uniuersa causatio uiuētibus uiris fœminis amputatur:dum multa diaboli uitat uulnera,unū incauta uulnus accepit. Sed quid ego in abolitis & antiquis moror,quærēs excusare culpā,cuius pœnitentiam ipsa cōfessa est? Quis hoc crederet,ut post mortē secūdi uiri in semet reuersa:quo tempore solent uiduæ negligētes,iugo seruitutis excusso,agere se liberius:adire balneas,uolitare per plateas,uultus circūferre meretricis:saccū indueret,ut errorē publice fateretur:& tota urbe spectāte Romana,ante diē Paschæ in basilica quondā Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio,staret in ordine pœnitētiū,episcopo,presbyteris,& omni populo collachrymātibus:sparsum crinē,ora lurida,& squalidas manus, sordida colla submitteret? Quæ peccata fletus iste nō purget? Quas inueteratas maculas hæc lamēta nō abluant? Pe

2 trus trinam negationē trina cōfessione deleuit:Aaron sacrilegiū,& conflatū ex auro uituli caput,fraternæ correxere preces. Dauid sancti & māsuetissimi uiri homicidiū pariter & adulterium,septē dierum emēdabat fames. Iacebat in terra,uolutabatur in cinere:& oblitus regiæ potestatis,lumen quærebat in tenebris. Illumq; tantū respiciēs quē offenderat, lachrymabili uoce dicebat:Tibi soli peccaui,& malū coram te feci. Et:Redde mihi lætitiā salutaris tui,& spiritu principali confirma me. Atq; ita factū est,ut qui me prius docuerat uirtutibus suis,quomodo stans nō caderē:doceret per pœnitentiā,quomodo cadēs resurgerem. Quid tam impium legimus inter reges quàm Achab, de quo scriptura dicit:Non fuit alius talis ut Achab:qui uenūdatus est,ut faceret malū in cōspectu domini? Hic cum propter sanguinē Nabuthæ correptus fuisset ab Helia,et audisset irā domini per prophetam:Occidisti,& insuper possedisti:& ecce ego inducā super te malū, & demetā posteriora tua,& reliqua:scidit uestimenta sua,& operuit cilicio carnē suā : ieiunabatq; in sacco,&

ambulabat

A ambulabat demisso capite. Tunc factus est sermo dei ad Heliā Thesbyten, dicens: Nónne
uidisti Achab humiliatū corā me? Quia ergo humiliatus est mei causa, nō inducam malū
in diebus eius. O felix pœnitētia, quæ ad se dei trahit oculos: quæ furentem sententiam
dei, confesso errore mutauit. Hoc idē & Manassen in Paralipomenon, & Niniuen fecisse
legimus in propheta, publicanū quoq; in Euangelio. E quibus primus nō solum indulgē
tiam, sed & regnū recipere meruit. Alter impendētem dei fregit irā. Tertius pectus uerbe-
rans pugnis, oculos nō leuabat ad cœlū. Et multo iustificatior recessit publicanus humili
cōfessione uitiorū, quàm pharisæus superba iactatione uirtutū. Nō est loci huius ut pœni
tentiam prædicem, & quasi cōtra Montanū Nouatumq; scribēs, dicā illam hostiā domi-
no esse placabilem: Et, sacrificiū deo, spiritū contribulatū: Et, malo pœnitentiā peccatoris,
quàm mortē: Et, exurge, exurge Hierusalē: & multa alia, quæ prophetarū clangūt tubæ.
Hoc unū loquar, quod & legētibus utile sit, & præsenti causæ cōueniat. Non est confusa
dominū in terris, & ille eā nō cōfundetur in cœlo. Aperuit cūctis uulnus suū, & decolorē
in corpore cicatricē, flens Roma cōspexit. Dissluta habuit latera, nudū caput, clausum os.
Nō est ingressa ecclesiā domini, sed extra castra cū Maria sorore Moysi separata cōsedit:
ut quam sacerdos eiecerat, ipse reuocaret. Descendit de solio delitiarū suarū, accepit molā,
3 fecit farinā, & discalciatis pedibus trāsiuit fluenta lachrymarū. Sedit super carbones ignis.
Hi ei fuere in adiutoriū. Faciē per quam secūdo uiro placuerat, uerberabat, oderat gēmas,
linteamina uidere nō poterat, ornamenta fugiebat. Sic dolebat, quasi adulterium cōmisis-
set, & multis impendijs medicaminū unum uulnus sanare cupiebat. Diu morati sumus
in pœnitētia, in qua uelut in uadosis locis rescdimus, ut maior nobis & absq; ullo impedi-
mento se laudū eius campus aperiret. Recepta sub oculis omnis ecclesię cōmunione, quid
fecit? Scilicet in die bona malorū nō oblita est: & post naufragium rursum tentare noluit
B pericula nauigādi. Quin potius omnē censum quē habere poterat (erat autē amplissimus,
& respondens generi eius) dilapidauit, ac uēdidit: & in pecuniā cōgregatū, usibus paupe-
rum præparauit, & prima omnium νοσοκομεῖον instituit, in quo ægrotātes colligeret de pla-
teis, & cōsumpta languoribus atq; inedia miserorū membra foueret. Describam ego nūc
diuersas hominū calamitates, truncas nares, effossos oculos, semiustos pedes, luridas ma-
nus, tumētes aluos, exile fœmur, crura turgētia, & de exesis ac putridis carnibus, uermicu
los bulliētes? Quoties morbo regio & pedore cōfectos humeris suis ipsa portauit? Quo-
ties lauit purulentā uulnerū saniem, quam alius aspicere nō ualebat? Præbebat cibos pro-
pria manu, & spirans cadauer sorbitiūculis irrigabat. Scio multos diuites & religiosos ob
stomachi angustiā exercere huiusmodi misericordiā per aliena ministeria, & clemētes esse
pecunia, nō manu. Quos equidē non reprobo, & teneritudinē animi nequaq; interpretor
infidelitatem: sed sicut imbecillitati stomachi ueniā tribuo, sic perfectæ mentis ardorem in
cœlum laudibus fero. Magna fides ista contemnit. Scit quid in Lazaro diues purpuratus
aliquādo non fecerit, quasi superba mens retributione damnata sit. Ille quem despicimus,
quem uidere non possumus, ad cuius intuitū nobis uomitus erumpit, nostri similis est, de
eodē nobiscū formatus est luto, ijsdem compactus elemētis. Quicquid patitur, & nos pati
possumus. Vulnera eius existimemus propria: & omnis animi in alterū duritia, clemēti in
nosmetipsos cogitatione frāgetur. Non mihi si linguæ centū sint, oráq; centū, Ferrea
uox. Omnia morborū percurrere nomina possim, Quæ Fabiola in tāta miserorū refri
geria cōmutauit, ut multi pauperū sani, languētibus inuiderēt. Quanq; illa simili liberali-
tate erga clericos & monachos ac uirgines fuerit. Quod monasteriū nō illius opibus sustē
tatum est? Quē nudū & clinicum nō Fabiolæ uestimēta texerūt? In quorū se indigētiā nō
effudit præceps & festina largitio? Angusta misericordiæ eius Roma fuit. Peragrabat er
go insulas & totū Ethruscū mare, Volscorūq; ꝓuinciā, & recōditos curuorꝝ littorꝝ sinus,
in quibus monachorꝝ cōsistūt chori, uel proprio corpore, uel trāsmissa per uiros sanctos
ac fideles

C ac fideles munificentia circumibat. Vnde repente & cõtra opinionẽ omniũ Hierosolymã
nauigauit, ubi multorꝫ excepta cõcursu, nostro parumper usa est hospitio: cuius societatis
recordans, uideor mihi adhuc uidere quam uidi. Iesu bone, quo illa feruore, quo studio
intenta erat diuinis uoluminibus? & ueluti quandã famẽ satiare desiderãs, per prophetas,
Euangelia, psalmosq́ꝫ currebat: quæstiones & proponẽs, & solutas recõdens in scriniolo
pectoris sui. Nec uero satiabatur audiẽdi cupidine, sed addens scientiã, addebat dolorẽ: &
quasi oleum flãmæ adieceris, maioris ardoris fomenta capiebat. Quodã die cum in mani-
bus Moysi Numeros teneremus, & me uerecũde rogaret, quid sibi uellet nominũ tãta cõ
geries: cur singulæ tribus in alijs atqꝫ alijs locis uarie iungerẽtur: quomodo Balaã ariolus
sic futura Christi mysteria prophetarit, ut nullus propemodũ prophetarũ tam aperte de
eo uaticinatus sit: respõdi ut potui, & uisus sum interrogationi eius satisfacere. Reuoluẽs
ergo librũ, peruenit ad eum locũ, ubi catalogus describitur omniũ mansionũ, per quas de
Aegypto egrediẽs poplus, peruenit usqꝫ ad fluẽta Iordanis. Cumq́ꝫ causas quæreret & ra
tiones singularũ, in quibusdam hæsitaui, in alijs inoffenso cucurri pede, in plerisqꝫ simpli-
citer ignorantiã cõfessus sum. Tũc uero magis cœpit urgere, & quasi nõ mihi liceret nesci
re, qđ nescio, expostulare: ac se indignã tantis mysterijs dicere. Quid plura? Extorsit mihi
negandi uerecũdiã, ut propriũ ei opus huiuscemodi disputatiũculæ pollicerer, quod usqꝫ
in præsens tẽpus, ut nũc intelligo, domini uolũtate dilatũ, reddetur memoriæ illius: ut sa-
cerdotalibus prioris ad se uoluminis induta uestibus, per mũdi huius solitudinẽ gaudeat
se ad terrã repromissionis aliquãdo uenisse. Verũ quod cœpimus prosequamur. Quæ-
rentibus nobis dignũ tãtæ fœminæ habitaculũ, cũ illa ita solitudinẽ cuperet, & diuersorio
4 Mariæ carere nollet: ecce subito discurrẽtibus nuncijs, Oriens totus intremuit ab ultima
Mæotide inter glatialẽ Tanain, & Massagetarũ immanes populos, ubi Caucasi rupibus
feras gẽtes Alexãdri claustra cohibẽt, erupisse Hunorum examina, quæ pernicibus equis
D huc illucq́ꝫ uolitãtia, cædis pariter ac terroris cũcta cõplerẽt. Aberat tũc Romanus exerci-
tus, & bellis ciuilibus in Italia tenebatur. Hãc gentẽ Herodotus refert sub Dario rege Me-
dorũ uiginti annis Oriẽtẽ tenuisse captiuũ, & ab Aegyptijs atqꝫ Aethiopibus annuũ exe-
gisse uectigal. Abigat Iesus ab orbe Romano tales ultra bestias. Insperati ubiqꝫ aderãt, &
famã celeritate uincẽtes, nõ religioni, nõ dignitatibus, nõ ætati parcebãt, nõ uagiẽtis mise-
rebantur infantiæ. Cogebãtur mori, qui nõdũ uiuere cœperãt. Et nesciẽtes malũ suũ, inter
hostiũ manus ac tela ridebãt. Cõsonus inter omnes rumor, petere eos Hierosolymã, & ob
nimiam auri cupiditatẽ ad hãc urbem percurrere. Muri neglecti pacis incuria, satiebãtur:
Antiochia obsidebatur. Tyrus se uolẽs à terra abrũpere, insulã quærebat antiquã. Tunc
& nos cõpulsi sumus parare naues, esse in littore: aduentũ hostiũ præcauere, et sæuiẽtibus
uentis, magis barbaros metuere q̃ꝫ naufragiũ, nõ tam propriæ saluti, quàm uirginũ casti-
moniæ prouidẽtes. Erat in illo tempore quædã apud nos dissensio, & barbarorũ pugnã
domestica bella superabãt. Nos in Oriente tenuerũt iam fixæ sedes, & inueteratũ locorũ
5 sanctorũ desideriũ. Illa quæ tota in sarcinis erat, & in omni urbe peregrina, reuersa est ad
patriã, ut ibi pauper uiueret, ubi diues fuerat: manẽs in alieno, quæ multos prius hospites
habuit: & (ne sermonẽ lõgius protraham) in cõspectu Romanæ urbis pauperibus eroga
ret, quod illa teste uẽdiderat. Nos hoc tãtum dolemus, quod preciosissimũ de sanctis locis
monile ꝑdidimus. Recepit Roma qđ amiserat, & procax ac maledicta lingua gẽtiliũ ocu-
lorũ testimonio cõfutata est. Laudẽt cæteri misericordiã eius, humilitatẽ, fidẽ: ego ardorẽ
animi plus laudabo. Librũ quo Heliodorũ quõdã Iuuenis ad eremũ cohortatus sũ tene
bat memoriter: & Romana cernẽs mœnia, inclusam se esse plãgebat. Oblita sexus, fragili-
tatis immemor, ac solitudinis tãtũ cupida, ibi erat, ubi animo morabať. Nõ poterat teneri
consilijs amicorũ: ita ex urbe, quasi de uinculis gestiebat erũpere. Dispensationẽ pecuniæ,
& cautam distributionẽ genus infidelitatis uocabat. Nõ alijs distributionẽ eleemosynarũ
tribuere,

A tribuere,sed suis pariter effusis,ipsa pro Christo stipes optabat accipere.Sic festinabat, sic
impatiens erat morarũ,ut illã crederes profecturã.Itaq; dum semper paratur,mors eã in-
uenire nõ potuit imparatam.Inter laudes fœminæ subito mihi Pammachius meus exori-
tur.Paulina dormit,ut iste uigilet.Præcedit maritum,ut Christo famulũ derelinquat.Hic
hæres uxoris,& hæreditatis alij possessores.Certabãt uir & fœmina,qs in portu Abrahæ
tabernaculũ figeret:& erat hæc inter utrunq; contentio,quis humanitate superaret.Vicit
uterq;,& uterq; superatus est.Ambo se uictos & uictores fatẽtur,dũ quod alter cupiebat,
uterq; perfecit.Iungũt opes,sociant uoluntates:ut quod æmulatio dissipatura erat,cõcor
dia cresceret.Necdũ dictũ,iam factũ.Emitur hospitiũ,& ad hospitiũ turba cõcurrit. Non
est enim labor in Iacob,nec dolor in Israël.Adducũt maria,quos in gremio suo terra susci
piat.Mittit Roma properãtes,quos nauigaturos littus molle cõfoueat.Quod Publius se
mel fecit in insula Mytilene erga unũ apostolũ,&(ne contradictioni locũ tribuam) in una
nauim:Hoc isti & frequẽter faciũt & in plures:nec solũ inopum necessitas sustentatur, sed
prona in omneis munificẽtia aliquid & habẽtibus prouidet.Xenodochiũ in portu Roma
6 no situm,totus pariter mũdus audiuit.Sub una æstate didicit Britannia, quod Aegyptus
& Parthus nouerãt uere.Quod scriptũ est:Timẽtibus dñm, omnia cooperãtur in bonũ,
in obitu tantæ fœminæ uidimus cõprobatũ.Quodã præsagio futurorũ ad multos scripse
rat monachos,ut uenirẽt,& se graui onere laborantẽ absoluerẽt, faceretq; sibi de iniquo
mãmona amicos,qui eã reciperẽt in æterna tabernacula. Venerũt,amici facti sunt,dormi-
uit illa quomodo uoluit:& deposita tandẽ sarcina,leuior uolauit ad cœlum. Quantum
haberet uiuentis Fabiolæ Roma miraculũ,in mortua demõstrauit.Necdũ spiritũ exhala
uerat,necdũ debitã Christo reddiderat animã: Et iam fama uolans,tanti prænuncia lu-
ctus,totius urbis populũ ad exequias cõgregabat.Sonabãt psalmi,& aurata tẽplorũ, ro-
B boans in sublime quatiebat alleluia.Hic iuuenũ chorus,ille senum,qui carmine laudes fœ
7 mineas & facta ferant.Non sic Furius de Gallis,nõ Papyrius de Samnitibus , non Scipio
de Numãtia,nõ Põpeius de Ponti gentibus triũphauit.Illi corpora uicerãt,hæc spiritua-
les nequitias subiugauit.Audio præcedentiũ turmas,& cateruatim in exequijs eius multi
tudinẽ cõfluentem.Non plateæ,nõ porticus,nõ imminẽtia desuper tecta capere poterant
prospectantes.Tũc suos in unũ populos Roma cõspexit:fauebãt sibi omnes in gloria pœ
nitentis.Nec mirũ si de eius salute homines exultarẽt,de cuius cõuersione angeli lætaban
tur in cœlo.Hoc tibi Fabiola ingenij mei senile munus,has officiorũ inferias dedi.Lauda-
uimus sæpe uirgines,uiduas,ac maritatas,quarũ semper fuere cãdida uestimenta, quæ se-
quuntur agnũ quocũq; uadit.Felix præconiũ,quod nulla totius uitæ sorde maculatur.
Procul liuor facessat,absit inuidia.Si paterfamilias bonus est, quare oculus noster malus
est?Quæ inciderat in latrones,Christi humeris reportata est.Multæ mãsiones sunt apud
patrem. Vbi abundauit peccatum,superabũdauit gratia.Cui plus dimittitur, plus amat.

SCHOLIA.

PArentis affectus.) Parentis,refertur ad Paulam Blesillæ matrem:auunculi,ad Heliodorum Nepotiani auunculum:mariti,ad Pammachium Paulinæ maritum. Scholæ memor.) Declamatoriam scholam intellige.Porrò præcepta iubent in genere laudatorio à maiorũ laudibus ordiri. Vnus qui nobis.) Retulit Vergilianum carmen ex libro Aeneidos sexto, quod ille ab Ennio mutuatus traditur.Dictum est hodie de Quinto Fabio Maximo, qui conctatione sua Hannibalem fregit,remq; Romanã pene ad extremam desperationem redactam restituit. Vnde & contator dictus est. Et quia statim in princip.) Hoc ad consilium pertinet,quod & admonet Quintilinus,ut si quid fuerit quod ad causam uideatur obstaturũ,id amoliamur non obseruata ratione cõmunium præceptorũ.Id quod fecit M.Tullius in oratione habita pro Milone. Corporis sui infamare partem.) Corporis partẽ maritum uocat,quod uir & uxor unũ corpus appellet Paulus. Hoc addidit, ne uideret uel fauore tacuisse,uel metu,sed humanitate.Hoc admonendũ putaui,ne quis hic inepte argutus,aliqd obscœnius somniet,cũ nihil tale significet Hieronymus. In basilica quondã Laterani.) Indicat unde basilica Lateranẽsis,quæ Romæ summa fuit,nomen inuenerit. Aaron sacrilegiũ.) Legis
Exodi

C Exodi capite uigeſimoſecundo. Fraternas preces,) Moyſi preces intelligit. Quàm Achab.) De pec-
cato Achab,& de huius poenitentia, legis tertio libro Regum, capite uigeſimoprimo. Contra Mon
tanum.) Vel hinc apparet, iſtos Chriſtianis poſt baptiſmum lapſis, negaſſe per poenitentiam reditum
ad gratiam Chriſti: deceptos, opinor, occaſione uerborum Pauli in epiſtola ad Hebræos: Impoſſibile eſt
&c. Et Ioannis in prima epiſtola: Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis. Alioqui ſi
ſenſerunt non eſſe recipiendos in contubernium eccleſiæ, qui à baptiſmo prolapſi fuiſſent in aliquod
crimen, ab hac ſententia minimũ abfuit Auguſtinus, qui ſemel lapſo aperit eccleſiæ fores, relapſo clau
dit. Nec tamen huic claudit fores cœli, cui claudit fores templi. Ex hoc loco potes animaduertere, olim
confeſſionem fuiſſe publicam: & de notis commiſſis, publicam item ſatisfactionem. Et apparet Hiero-
nymi tempore nondum inſtitutam fuiſſe ſecretam admiſſorum confeſſionem, quam poſtea eccleſia ſa-
lubriter inſtituit, ſi modo recte utantur ea & ſacerdotes & laici. Verum in hoc labuntur theologi qui-
dam parum attenti, quod quæ ueteres illi de huiuſmodi publica & generali confeſſione, quæ nihil aliud
erat, quàm ſignis quibuſdam & piaminibus ab epiſcopo indictis, ſe peccatorem, & bonorũ communio-
ne indignum agnoſcere, trahunt ad hanc occultam & longe diuerſi generis. Sedit ſuper carbones
3 ignis.) Alluſit ad carbones deſolatorios Dauid: & carbonem uiuum, qui purgauit labia Eſaiæ. Et
reſpondens generi.) Reſpõdens eleganter dixit, pro conueniens & par. Erat enim ut nobiliſſima, ita &
ditiſſima. Noſocomion.) Ita lego in pleriſq; exemplaribus. Vide legendum ne ſit νοσυντοκόμιον, quod
Latine ſonat languentium uiculum. Nam νοσεῖν ægrotare eſt, κώμη uicus ſeu caſtellum. Niſi forte ma-
uis νοσοκομεῖον à uerbo κομέω, quod eſt curo ſeu nutrio, pro loco quo nutriuntur ac fouentur ægroti:
atq; hoc mihi magis placet. Neq; enim admodum me mouet interpretatio Græcæ uocis, quam in qui-
buſdam codicibus aſſcripſit neſcio quis. Exile fœmur, crura tur.) Alluſit ad Horatianum illud: Et
fœmur tumentibus exile ſuris additum. Id autem ſolet euenire tumidis & hydropicis. Vermiculos
bullientes.) Significat morbum pedicularem, quo perijt L. Sylla. Spirans cadauer.) Quaſi uiuens
iam mortuus ſit: hoc ſuperius alijs dixit uerbis, de morbo regio laborantibus: Suo funeri ſuperuiuit.
In cœlum laudibus fero.) Prouerbialis eſt hyperbole, pro eo quod eſt, uehementer laudare. Cli-
4 nicum.) Id eſt, qui ob morbum lecto decũbit, ut alibi diximus. Ab ultima Mæotide.) Quæ ad Scy-
thas pertingit. Vnde & ea gens Mæotici uocãtur, à palude Mæotide, quæ à Boſphoro ad Tanaim uſq;
deflectitur, autore Mela. Glacialem Tanaim.) Quod flumen hoc ob regionis frigus ſæpe concre-
ſcat gelu. Maſſagetas.) Populus eſt Scythiæ, intra Caucaſi rupes concluſus. Alexandri clauſtra.)
D De portis Caucaſijs ſentit, quas magno errore Caſpias uocatas, admonet Plinius libro ſexto, capite
undecimo. Item libro quinto, capite uigeſimoſeptimo. Hac de re qui plura cupiet cognoſcere, le-
gat librum Strabonis undecimum. Tales ultra beſtias.) Noue dixit, pro eo quod eſt, magis feros,
quàm ſint ipſæ beſtiæ: niſi malis, ultra pro poſthac. Tyrus ſe uolens à terra.) Tyrus metropolis Phœ
nices, abeſt uigeſimo propè miliario à Cæſarea Philippi, quondam inſula mari præalto ſeptingentis
paſſibus diuiſa: ſed ab Alexandro Magno continens facta, comportatis aggeribus, ut ipſe teſtatur ali-
5 bi Hieronymus. Incuria pacis.) In pace negliguntur ea quæ ad bellum pertinent. Obſidebatur
Antiochia.) De ciuitate Antiochia ſentit, quæ ſita eſt in Cœleſyria. Quæ tota in ſarcinis.) Hiero-
nymus & Paula cum ſuis uirginibus cogebantur manere, quod illic iam ædificauerant. At Fabiola,
quoniam omnia ſua in ſarcinis habebat, non in ædificijs aut fundis, poterat fugere. Hoc adiecit, ne
uideretur reliquiſſe Bethlehem: uel quod parum illi conueniret cum cæteris, uel quod inſtituti pœni-
teret. Necdum dictum, iam factum.) Hoc prouerbiali dicto miram facti celeritatem ſignificabant.
Vergilius: Dicto citius tumida æquora placat. In inſula Mitylene.) Inſula eſt oppoſita Aſiæ, in qua
Paulus excuſſit uiperam: & in qua Publius eius inſulæ princeps, Paulum triduo benigne excepit ho-
ſpitio: cuius patrem ſanauit dyſenteria laborantem, ut legis in Actis apoſtolicis capite octauo. Ne
contradictioni.) Vt excludam, quod forte quis obiecturus ſit, Publium in plures hoſpitalem fuiſſe,
6 nempe in unam nauim, quæ Paulum uehebat. Didicit Britannia.) Britanniam nominat, ut quæ
longiſſime ſemota ſit ab Aegypto. Adeo uelox fuit fama, ut quod uere cognouerant propinqui
Aegyptij, id eadem æſtate rumor ad Britannos extremos orbis peruexerit. Quo modo uoluit.)
Hoc eſt pauper: id enim optabat. Et iam fama uolans.) Rurſus intertexuit uerſum Maronis.
Quatiebat alleluia.) Annotandum eſt, alleluia cani ſolitum in funere Chriſtianorum, uelut à gratu
lantibus, quod euolaſſent ad ſuperos. Hic iuuenum chorus.) Carmen eſt Maronis ex octauo Aenei
dos libro: Hic iuuenum chorus, ille ſenum qui carmine laudes Herculeas & facta ferũt. Herculeas
Hieronymus uertit in fœmineas. Non ſic Furius.) Furium Camillum ſentit, qui Gallos præter
ſpem ex urbe Roma depulit. Non Papyrius.) Papyrius Curſor egregiam de Samnitibus uictoriam
retulit, cæſis eodem die Samnitum triginta milibus, trecentis quadraginta: captis quatuor milibus, ſe-
ptuagintaſeptem: captis item ſignis militaribus nonagintaſeptem. Autor Titus Liuius primæ Deca-
7 dis libro decimo. Non Scipio de Numantia.) Scipio Africanus Numantiam acerrime obſedit.
Ipſi ciues ne in manus uictoris uenirent, inuicem ſeſe trucidarunt. Scipio tandem captam urbem fun-
ditus deleuit, deq; ea triumphauit. De Ponti gentibus.) Cneus Pompeius Tigranem Armeniorũ
regem

A regem in deditionem accepit: Mithridatem sæpius prælio uictum, & fugiētem per omnia persecutus, ad sumendum uenenum adegit. Deniq; Asiam in prouinciæ formam redegit. In unum populos.) Vel quia septicollis est urbs, uel quia uarias habet in se nationes urbs Romana. Si paterfamilias.) Christum intelligit, qui benignitate sua dignatus est eā hoc honore, quæ resipuit post lapsum. Inferias dedi.) Inferiæ dicuntur sacrificia, aut munera quæ in honorem defunctorum inferuntur.

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM.

Excusat se Theophilo papæ Alexandrino, quod librū illius paschalem, eruditum pariter & eloquē
1 tem, serius uerterit: impeditus partim obitu Paulæ, partim suo morbo. Iuncto paschali libro.) Vtinam extaret hic liber, quem tantopere probat diuus Hieronymus. Nam de his duobus quos reperimus inter illius opera, quid sentiendum sit, suo dicemus loco. Non esse tristem eloquentiam.) Est enim, ut inquit M. Tullius, alumna pacis eloquentia, & lætis ac tranquillis rebus efflorescit. Item Ouidius: Carmina proueniunt animo deducta sereno. Demosthenem atq; Platonem.) Hoc est summū oratorem cum summo philosopho.

HIERONYMVS AD THEOPHILVM.

EX eo tēpore quo beatitudinis tuæ accepi epistolas, iuncto paschali libro, usq;
1 in præsentē diem, ita & mœrore luctus, & solicitudine, ac diuersis super statu ecclesiæ hinc inde rumoribus exagitatus sum, ut uix uolumē tuum potuerim in Latinum sermonem uertere. Optime enim nosti iuxta ueterem sententiam, non esse tristem eloquentiam: maxime si ad ægritudinem animi, accedat corporis ægritudo. Et hanc ipsam epistolam febre æstuans, & quintum iam diem decumbens lectulo, nimia festinatione dictaui: breuiter indicans beatitudini tuæ, magnum me laborem sustinuisse in translatione eius, ut omnes sententias pari uenustate transferrē, & Græcæ eloquētiæ, Latinum aliqua ex parte responderet eloquium. In principio philosopharis, & generaliter agens dum omnes erudis, unum iugulas: in reliquis autem quod uel difficillimum est, rhetoricæ eloquentiæ iungis philosophos, & Demosthenem, atq; Platonem nobis cō
B socias. O quanta dicuntur in luxuriam, quantis præconijs extollitur continētia, & de intimis sapientiæ disciplinis, diei ac noctis, lunæ cursus ac solis ratio, mūdi istius natura describitur, & hanc ipsam disputationem ad scripturarum refers autoritatem, ne in paschali libro uidearis de secularibus quicq; fontibus mutuatus. Quid plura? In his laudare te uereor, ne assentandi crimen incurram. Optimus liber est, & in philosophis: & agens susceptam causam, absq; inuidia personarum. Vnde obsecro te ignoscas tarditati etiam meæ. Ita enim sanctæ & uenerabilis Paulæ confectus sum dormitione, ut absq; trāslatione huius libri, usq; in præsentiarū, nihil aliud diuini operis scripserim. Perdidimus enim, ut ipse nosti repente solatium, quod, ut conscientiæ nostræ testis est dominus, nō ad proprias du cimus necessitates, sed ad sanctorum refrigeria, quibus illa solicite seruiebat. Sancta & uenerabilis te filia tua Eustochium, quæ nullam pro matris absentia recipit consolationem, te uniuersa fraternitas suppliciter salutat. Libros quos dudum scripsisse te nunciasti, uel legendos nobis, uel uertendos transmitte. Vale in Christo.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Abigao presbytero Hispano, excusat se quod non scripserit. Eundem consolatur, ne moleste ferat cæcitatem corporis, cum animo cernat: Huius integritatem laudat.

HIERONYMVS AD ABIGAVM.

QVamuis mihi multorum sim cōscius peccatorum, & quotidie in oratiōe flexis genibus loquar: Delicta iuuētutis meæ, & ignorantias meas ne memineris, tamen sciens scriptum esse ab Apostolo: ne inflatus superbia incidat in iudicium diaboli: Et in alio loco scriptum: Superbis deus resistit: humilibus aūt dat gratiam, nihil ita à pueritia conatus sum uitare quàm tumentem animū & ceruicem erectam, dei contra se odium prouocantem. Noui enim magistrū & dominum & deum meum in carnis humilitate dixisse: Discite à me, quia mitis sum et humilis corde, & ante p os Dauid cecinisse: Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Et in alio loco legimus:

C Ante gloriam humiliabitur cor uiri,& ante ruinam eleuatur. Itaq; obsecro te, ne me putes sumptis literis tuis ante tacuisse: & aliorum, uel infidelitatem, uel negligentiam in me referas. Quid enim causæ erat, ut prouocatus officio tacerem, & amicitias tuas, meo silentio repellerem, qui ultro soleo bonorum appetere necessitudinem, & me eorum ingerere charitati? Quia meliores sunt duo, quàm unus, & si alter ceciderit, ab altero fulcietur. Funiculus triplex non facile rumpitur, & frater fratrem adiuuans, exaltabitur. Scribe ergo audacter: & absentiam corporum, crebro uince sermone. Nec doleas si hoc non habeas quod formiculæ, & muscæ, & serpentes habent, id est, carnis oculos: sed illum te oculum habere lætare, de quo in Cantico dicitur canticorũ: Vulnerasti me soror mea sponsa, uno de oculis tuis, quo deus uidetur: de quo à Moyse dicitur: Transiens uidebo uisionem hãc magnam. Deniq; quosdam etiam mundi philosophos legimus, ut totam cogitationem ad mentis cogerent puritatem, sibi oculos eruisse. Et à propheta dicitur: Intrauit mors per fenestras uestras. Et Apostoli audiunt: Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, & reliqua. Vnde præcipitur eis, ut leuent oculos & uideant segetes candidas, quæ præparatæ sunt ad metendum. Quod autem precaris, ut nostris monitis Nabuchodonosor, & Rapsaces, & Nabuzardan, & Holofernes in te occidãtur, nunquam nostra auxilia postulares, si in te uiuerent. Sed quia illi in te mortui sunt, & cum Zorobabel, & cum Iesu filio Iosedech sacerdote magno, cum Ezra quoq; & Neemia ruinas Hierusalem ædificare cœpisti, nec mittis mercedes in pertusum sacculum, sed thesauros tibi in cœlestibus paras, idcirco nostras appetis amicitias, quos Christi famulos arbitraris. Sãctam filiam meam Theodoram, sororem beatæ memoriæ Lucini per se commendatam, meo sermone commendo, ut in cepto itinere non lassetur, ut ad terram sanctam multo per eremũ labore perueniat, ut non putet perfectam esse uirtutem exisse de Aegypto, sed per innumerabiles insidias
1 ad montem Nabo, & ad Iordanem fluuium peruenire, ut accipiat secundam in Galgala circuncisionem, ut illi muri Hiericho corruant, sacerdotalium tubarum subuersi clango-
D ribus, ut iuguletur Adonizedek, ut Hai, & Azor pulcherrimæ quondam corruant ciuitates. Fratres qui nobiscum in monasterio sunt te salutant. Sanctos qui nos diligere dignãtur per te, oppido salutamus,

SCHOLIA.

1 CRebro uince sermone.) Quidam codices pro uince habebant iunge, sed magis mihi probatur uince. Quosdam etiam mundi.) Democritum intelligit Epicurum, & horum discipulum Metrodorum qui fecerunt mundos innumerabiles. Nabuchodonosor &c.) Hostes barbari, qui subuerterunt Hierusalem, populo in captiuitatem abducto, uerum Zorobabel, cum Iesu cæterisq;, de quibus meminit Aggeus cap. 1. & 2. ruinas ciuitatis restituerunt. Animus est tẽplum dei, uitia hostes, uirtutes instauratrices. Sic enim interpretatur diuus Hieronymus. Nec mittis mercedes.) Aggeus cap. 1. Et qui mercedes congregauit, misit eas in sacculum pertusum. Vide eius lo-
2 ci interpretationem, & hunc rectius intelliges. Ad montem Naboth.) Naboth enim Hebræis sessionem significat. Ea est animæ quies & tranquillitas, quàm parit perfecta uirtus. Allusit autẽ ad mansiones, quas alibi est interpretatus. Secundam in Galgala.) Christianorum est secunda circuncisio, quorum est amputare omnes affectus: nõ solum turpes, uerũetiam mundanos & corporeos crassosq;. Allusit autem ad circũcisionem quam fecit Iosue in loco cui à re nomẽ est inditum Galgala, quod Hebraice significat collem præputiorum. Vt illi Hiericho.) Quomodo septem tubis canentibus septẽ sacerdotibus, funditus ruerint muri Hiericho legis Iosue cap. 6. Adonizedek.) Hic fuit unus ex quinq; regibus, quos confecit Iosue, ut legis Iosue cap. 10. Hai & Azor.) De Hai capta, habes eodem cap. De Azor exusta flammis, opulentissima ciuitate, legis Iosue cap. 11.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Castrutiũ Pannonium cõsolatur de cæcitate oculorũ, docẽs eam aliquoties à deo propitio immitti.

HIERONYMVS AD CASTRVTIVM.

Anctus filius meus Heraclius diaconus mihi retulit, qđ cupiditate nostri Cissam usq; uenisses: & homo Pãnonius, id est terrenũ animal, nõ timueris Adriatici maris æstus & Aegæi atq; Ionij subire discrimina. Et nisi te pius fratrũ retinuisset

A nuisset affectus: uoluntatem opere complesses. Habeo itaq; gratias, & in acceptum refero. In amicis enim non res quaeritur, sed uoluntas. Quia alterum ab inimicis saepe praebetur: alterum sola charitas tribuit. Simulq; obsecro: ne imbecillitatem corporis quam sustines, de peccato tibi existimes euenisse. Quod quidem & Apostoli suspicantes de eo qui natus erat caecus ex utero, interrogantesq; dominum saluatorem. Iste peccauit an parētes eius, ut caecus nasceretur, audiunt: Neque hic peccauit, nec parentes eius, sed ut manifestentur opera dei. Quantos enim cernimus Ethnicos atq; Iudaeos, haereticos, atq; diuersorū dogmatum homines, uolutari in coeno libidinum, madere sanguine, feritate lupos, rapacitate miluos uincere, & nihilominus flagellum non appropinquare tabernaculis eorum, nec eos cum hominibus uerberari: & idcirco superbire contra deum, & transire usq; ad coelū os eorum? Cum sanctos ecōtrario uiros, sciamus aegrotationibus, miserijs & egestate torqueri, qui forsitan dicunt: Ego frustra sanctificaui animam meam, & laui inter innocentes manus meas. Et statim se reprehendentes aiunt. Si narrauero sic, ecce nationem filiorum tuorum reprobaui. Si caecitatis causam putas esse peccatum: & id dei inferre iram, quod crebro medici remediantur: Insimulabis Isaac, qui in tantum lucis expers fuit: ut etiam cui nollet, errore deceptus benediceret. Referes crimen in Iacob, cuius caligauerat acies: & cū interioribus oculis, & spiritu prophetali lōge post futura prospiceret: & Christū cerneret de stirpe regia esse uenturum, Ephraim & Manassem uidere nō poterat. Quid inter reges Iosia sanctius? Aegyptio mucrone interfectus est. Quid Petro: qd Paulo sublimius? Neronianum gladiū cruentarunt. Et (ut de hominibus taceam) dei filius sustinuit ignominiā crucis: & tu putas beatos, qui felicitate istius seculi & delitijs perfruuntur? Magna ira est, quando peccātibus non irascitur deus. Vnde & in Ezechiele ad Hierusalē, Iam, inquit, nō irascar tibi, zelus meus recessit à te. Quē enim diligit dominus, corripit: & castigat omnem

B filium quem recipit. Nō erudit pater, nisi quē amat. Non corripit magister discipulū, nisi eum quem ardētioris cernit ingenij. Medicus si cessauerit curare, desperat. Quod si respōderis: quo modo Lazarus recepit mala in uita sua: libenter nunc tormenta patiar: ut futura mihi gloria reseruetur. Nō enim uindicabit dominus bis in idipsum. Iob uir sanctus & immaculatus, & iustus in generatione sua: cur tanta perpessus sit, ipsius uolumine cōtinetur. Et ne ueteres replicādo historias, longum faciam, & excedam mēsuram epistolae: breuem tibi fabulam referam, quae infantiae meae temporibus accidit. Beatus Antonius cum à sancto Athanasio Alexandriae episcopo propter confutationē haereticorum, in urbem Alexandriam esset accitus, & isset ad eum Didymus uir eruditissimus, captus oculis: inter caeteras sermocinationes, quas de scripturis sanctis habebāt: cū eius admiraretur ingeniū: & acumen animi collaudaret: sciscitās ait: Num tristis es, quod oculis carnis careas? Cum ille pudore reticeret: secundo tertioq; interrogans: tādem elicuit: ut moerorem animi simpliciter fateretur. Cui Antonius: Miror, ait, prudentem uirum eius rei dolere damno: quā formicae & muscae & culices habent: & non laetari illius possessione: quam sancti soli & apostoli meruerūt. Ex quo peruides, quod multo melius sit spiritu uidere quàm carne: & illos oculos possidere, in quos peccati festuca nō possit incidere. Nos, licet hoc anno non ueneris, tamen non desperamus aduentum tuum. Quod si sanctus Diaconus portitor literarum, tuis amplexibus fuerit irretitus: & illo comitante huc ueneris: libenter suscipiam dispensationem moram, magnitudine foenoris duplicati.

Legendū arbitror dispēdium morae.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Iulianus diues & potens, intra paucos dies amisit duas filias & uxorem. Mox incursantibus barbaris, bonam possessionum partem perdidit. Hunc comparatione Iob consolatur, & exemplo Pammachij Paulinaeq; adhortatur ad perfectam uitam, hoc est absolutum mundi contemptum, uidelicet huc uocante etiam ipsa fortuna.

C HIERONYMVS AD IVLIANVM.

1 Filius meus, frater tuus, Ausonius in ipso iam profectiōis articulo, cū mihi præsentiam sui tarde dedisset, & cito abstulisset, atq; in pūcto tēporis, salue pariter ualeq; dixisset: uacuū se redire arbitratus est, nisi mearū aliquid ad te nugarū, tumultuario sermone portaret. Iam demisso synthemate equus publicus sternebatur, & nobilē iuuenem punicea indutū tunica baltheus ambiebat, & tamē ille apposito notario cogebat loqui, quæ uelociter ædita, uelox eō sequeretur manus: & linguæ celeritatem, prenderēt signa uerborū. Itaq; nō scribentis diligētia, sed dictātis temeritate, lōgū ad te silentium rumpo, offerēs tibi nudam officij uoluntatē. Extēporalis est epistola, absq; ordine sensuū: sine lenocinio & cōpositione uerborū, ut totum in illa amicū, nihil de oratore reperias. In procinctu effusam putes, & abire cupiēti ingestū uiaticū. Diuina scriptura loquitur: Musica in luctu, intempestiua narratio. Vnde & nos lepôrem artis rhetoricæ contemnētes, & puerilis atq; plausibilis eloquij uenustatē, ad sanctarū scripturarum grauitatem cōfugimus, ubi uera uulnerū medicina est, ubi dolorū certa remedia: in quibus recipit unicum filiū mater in feretro, ubi turbę dicitur circunstāti: Nō est mortua puella, sed dormit. Vbi & quatriduanus mortuus ad uocē inclamātis domini ligatus egreditur. Audio te in breui tempore, duas uirgunculas filias iunctis penè extulisse funeribus, & pudicissimam ac fidissimā cōiugem tuā Faustinam, imò fidei calore germanā, in qua sola post amissos liberos acquiescebas, subita tibi dormitione subtractā: quasi si naufragus in littore latrones reperiat, & iuxta eloquia prophetarū fugiens ursum, incidat in leonem: extendensq; manum ad parietē, à colubro mordeatur. Cōsecuta rei familiaris damna: uastationem totius barbaro hoste prouinciæ, & in cōmuni depopulatione priuatas possessionum tuarū ruinas, abactos armentorū ac pecorū greges, uinctos occisosq; seruulos, & in unica
D filia quam tibi tam crebræ orbitates fecerāt chariorem, electū nobilissimū generū: ex quo, ut omnia taceam, plus mœroris, q̄ gaudij suscepisti. Hic est catalogus tētationū tuarum, hæc cum Iuliano tyrunculo Christi, pugna hostis antiqui. Quæ si ad te respicias, grandia sunt. Si ad bellatorē fortissimum, ludus & umbra certaminis. Beato Iob post malorū examina uxor pessima reseruata est, ut per eam disceret blasphemare. Tibi sublata est optima, ut miseriarum solatiū perderes. Aliud est sustinere quā nolis: aliud desiderare quā diligas. Ille in tot mortibus filiorū domus suæ ruinā unum habuit sepulchrum, & scissis uestibus, ut parentis monstraret affectum, procidēs in terrā adorauit, & dixit: Nudus exiui de utero matris meæ, nudus & redeā. Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictū. Tu, ut parcissime dicā, inter multorum officia propinquorū: & consolantes amicos, quorū exequias prosequutus es. Perdidit ille simul
2 omnes diuitias, & succedentibus sibi malorū nuncijs ad singulas plagas ferebatur immobilis, complens, in se illud de sapiente præconium: Si fractus illabatur orbis: Impauidum ferient ruinæ. Tibi maior pars derelicta substātiæ, ut tantum tenteris, quātum ferre potes. Necdum enim ad eū peruenisti gradū, ut totis aduersum te cunctis dimicetur. Diues quōdam dn̄s, & ditior pater: subito orbus & nudus est. Cumq; in omnibus his quæ cōtigerāt ei, non peccasset coram domino: nec quicquā loquutus esset insipiēs, exultās dn̄s in uictoria famuli sui, & illius patientiā suū ducens triumphū, dixit ad diabolū: Animaduertisti famulum meū Iob: quia nō est quisq; ei similis super terrā? Homo innocēs, uerus dei cultor, abstinēs se ab omni malo, et adhuc perseuerās in innocētia. Pulchre addidit: Et adhuc perseuerans in innocētia, quia difficile est pressam malis innocētiā, nō dolere: & hoc ipso fide non periclitari, quod se uideat iniuste sustinere quod patitur. Ad quæ respōdēs diabolus dn̄o, ait: Corium pro corio, & om̄ia quæ habuerit homo dabit pro anima sua. Sed extēde manum tuā, & tange ossa & carnes eius, nisi in faciē benedixerit tibi. Callidissimus aduersarius & inueteratus dierum malorū, nouit alia esse quæ extrinsecus sint, & philosophis

quoq;

A quocq; mundi adiaphora, hoc est indifferentia, in eorũ amissione atq; cõtemptu perfectam non esse uirtutem, alia quæ intrinsecus & desiderata cogãt dolere perdẽtem. Vnde audacter dei renuit prædicationem, & dicit nequaquam eum debere laudari, qui nihil de se, sed totum extra se dederit, qui pro corio suo coria obtulerit filiorũ, deposuerit marsupium, ut fruatur corporis sanitate. Vnde intelligat prudẽtia tua usq; ad hũc terminũ peruenisse tẽtationes tuas, & dedisse te corium pro corio, pellẽ pro pelle, omniaq; quæ habes parũ esse dare pro anima tua, necdum autem extentam in te manum dei, nec tactas carnes, nec ossa confracta, ad quorũ dolorem difficile est nõ ingemiscere: & in faciẽ deo benedicere, pro eo quod est maledicere. Vnde & Nabutha in Regum libris dicitur benedixisse deũ & regẽ, & idcirco lapidatur à populo. Sciens aũt dominus athletam suum, imò uirũ fortissimum etiam in isto extremo perfectoq; certamine nõ posse superari: Ecce, inquit, trado illũ tibi, tantum animã illius custodi. Caro uiri sancti datur in diaboli potestatẽ, & animæ sanitas reseruatur, ne si illud percussisset, in quo sensus est mentisq; iudiciũ, nõ esset culpa peccantis, sed eius qui statum mentis euerterat. Laudent ergo te alij, & tuas cõtra diabolum uictorias panegyricis prosequãtur, quod læto uultu mortes tuleris filiarũ, quod in quadragesimo die dormitionis earum lugubrem uestẽ mutaueris, & dedicatio ossiũ martyris, candida tibi uestimenta reddiderit, ut nõ sentires dolorem orbitatis tuæ, quẽ ciuitas uniuersa sentiret, sed ad triumphum martyris exultares, quod sanctissimam cõiugem tuã nõ quasi mortuam, sed quasi proficiscẽtem deduxeris. Ego te nequaq; adulatiõe decipiã, nec lubrica laude supplantabo. Loquar illud potius quod tibi audire cõducit. Fili accedẽs ad seruitutem dei, præparato animã tuã ad tentationẽ, & cum omnia feceris, dicito: Seruus inutilis sum, feci quod facere debui. Tulisti liberos, quos ipse dederas. Recepisti ancillã, quam mihi ob breue solatiũ cõmodaueras. Non cõtristor, quod recepisti: sed ago gratias, quod

B dedisti. Quondam diues adolescẽs omnia quæ in lege præcepta sunt, se implesse iactabat. Ad quem dominus in euangelio. Vnum, inquit, tibi deest: Si uis perfectus esse, uade uẽde omnia quæ habes, & da pauperibus: & ueni sequere me. Qui omia se fecisse dicebat, in primo certamine diuitias uincere nõ potest. Vnde & difficile intrant diuites in regna cœlorũ: quæ expeditos, & alarũ leuitate subnixos, habitatores desiderãt. Vade, inqt, & uẽde: nõ partem substãtiæ, sed uniuersa quæ possides, & da: nõ amicis, nõ consanguineis, nõ propinquis, nõ uxori, nõ liberis, plus aliquid addam: Nihil tibi ex omnibus metu inopiæ reseruans, ne cũ Anania damneris & Sapphira, sed da cuncta pauperibus: & fac tibi amicos de iniquo mammona: qui te recipiãt in æterna tabernacula, ut me sequaris, ut dominum mundi, possessionẽ habeas: ut possis canere cũ propheta: Pars mea dñs, & ut uerus leuita nihil de terrena hæreditate possideas. Et hoc hortor: Si uis esse perfectus, si apostolicæ dignitatis culmen cupis, si sublata cruce Christũ sequi, si apprehẽso aratro nõ respicere post tergum, si in sublimi tecto positus, pristina uestimenta cõtemnis, & ut euadas Aegyptiam

3 dominam, seculi palliũ derelinquis. Vnde & Helias ad cœlorũ regna festinans, nõ potest ire cũ pallio, sed mundi in mũdo uestimẽta dimittit. Sed hoc ais apostolicæ dignitatis est, & eius qui uelit esse perfectus. Cur aũt & tu nolis esse perfectus? Cur qui in seculo primus es, nõ in Christi familia primus sis? An quia uxorẽ habueris? Habuit & Petrus, & tamen cum reti eam & nauicula dereliquit. Prouidẽtissimus dominus, & omniũ salutẽ desiderãs malensq; pœnitentiã peccatoris quàm mortem, abstulit tibi hanc excusationẽ, ut non illa te retrahat ad terras, sed tu eam sequaris ad paradisi regna trahentem. Bona liberis pares, quæ te ad dominum præcesserunt, ut partes earũ non in diuitias sororis proficiant, sed in redemptionẽ animæ tuæ, atq; alimẽta miserorum. Hæc monilia filiæ tuæ à te expetũt, his gemmis ornari capita sua uolunt. Quod periturũ erat in serico, uilibus pauperum tunicis seruetur. Repetunt à te parteis suas, iunctæ sponso nolunt uideri pauperes & ignobiles, propria ornamẽta desiderãt. Nec est, quod excuses nobilitatem & diuitiarum pondera.

A Respice sanctum uirũ Pammachium, & feruẽtissimæ fidei Paulinum presbyterũ, qui nõ solum diuitias, sed seipsos domino obtulerunt: Qui cõtra diaboli tergiuersationẽ, nequaquam pellẽ pro pelle, sed carnes & ossa & animas suas domino cõsecrarunt: Qui te & exẽplo & eloquio, id est, & opere & lingua possunt ad maiora perducere. Nobilis es, & illi: sed in Christo nobiliores. Diues & honoratus, & illi: imò ex diuitibus & honoratis pauperes & inglorij, & idcirco ditiores & magis inclyti, quia pro Christo pauperes et inhonorati. Et tu quidẽ benefacis, quod sanctorũ diceris usibus ministrare, fouere monachos, ecclesijs offerre q̃ plurima. Sed hæc rudimẽta sunt militiæ tuæ. Cõtemnis aurũ, cõtempse-
4 runt & multi philosophi. E quibus unus, ut cæteros sileam, multarũ possessionũ precium proiecit in pelagus: Abite dicens in profundũ malæ cupiditates: ego uos mergã, ne ipse mergar à uobis. Philosophus gloriæ animal, & popularis auræ uile mãcipium, totã simul sarcinam deposuit, & tu te putas in uirtutũ culmine constitutum, si partẽ ex toto offeras? Teipsum uult dominus hostiam uiuam, placẽtem deo. Te, inquam, nõ tua. Et ideo uarijs tentationibus cõmonet, quia multis plagis & doloribus eruditur Israël. Et quẽ diligit dominus corripit. Flagellat aũt omnem filiũ quẽ recipit. Paupercula uidua duo æra minuta misit in Gazophylacium. Et quia totũ obtulit quod habebat, omnes dicitur in oblatione munerum dei superasse locupletes, quæ nõ pondere sui, sed offerentiũ uolũtate pẽsantur. Vt multis erogaueris censum tuũ, & quidam tua gaudeãt liberalitate, tamẽ multo plures sunt, quibus nihil dedisti. Neq; ẽm Darij opes, & Crœsi diuitiæ ualent explere pauperes mundi. Quod si teipsum dño dederis, & apostolica uirtute perfectus, sequi cœperis saluatorem, tunc intelliges ubi fueris, & in exercitu Christi, q̃ extremum tenueris locum. Non planxisti filias mortuas, & paternæ in genis lachrymæ Christi timore siccatæ sunt. Quãto maior Abraham, qui unicum filiũ uoluntate iugulauit, & quem hæredem mundi futurũ
B audierat: nõ desperat etiã post mortem esse uicturum. Iepte obtulit uirginem filiã, & idcirco in enumeratione sanctorũ ab Apostolo ponitur. Nolo tãtum ea offeras domino, quæ potest fur rapere, hostis inuadere, proscriptio tollere: quæ & accedere possunt & recedere, & instar undarum ac fluctuũ à succedentibus sibi dominis occupãtur: atq;, ut uno cũcta sermone comprehendã, quæ uelis, nolis, in morte dimissurus es. Illud offer, quod tibi nullus hostis possit auferre: nullus eripere tyrãnus, quod tecum pergat ad inferos, imò ad regna cœlorũ, & ad paradisi delitias. Extruis monasteria, & multus à te per insulas Dalmatiæ sanctorũ numerus sustẽtatur. Sed melius faceres, si & ipse sanctus inter sctõs uiueres. Sancti estote, quoniã ego sanctus sum, dicit dominus: Apostoli gloriãtur, quod omnia dimiserint, & secuti sint saluatorẽ: & certe præter retia, & nauem nihil legimus eos dimisisse, & tamen testimonio futuri iudicis coronãtur. Quia se offerẽtes, totũ dimiserãt quod habebant. Hæc loquor nõ in sugillationẽ operum tuorum, uel quod extenuem liberalitatẽ & eleemosynas tuas, sed quod te nolim inter seculares esse monachum, & inter monachos secularem. Totumq; à te expetam, cuius audio mentem diuino cultui deditam. Si huic cõsilio nostro, uel amicus, uel assecla, uel propinquus renititur, & te ad delitias splẽdẽtis mẽsæ reuocat: intelligito eum nõ de tua anima, sed de suo uẽtre cogitare, & omnes opes lautasq; conuiuia, subita morte finiri. Octo & sex annorũ, intra uiginti dies duas filias amisisti, & arbitraris senẽ diu posse uiuere? Cuius ut ætas lõga tendatur, audi & Dauid dies uitæ nostræ septuaginta anni. Si autẽ amplius, octoginta: & quicquid superest, labor & dolor est. Felix & omni dignus beatitudine, quẽ senectus Christo occupat seruiẽtem, quẽ extrema dies saluatori inuenerit militantem, qui non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta: cui in introitu paradisi dicetur: recepisti mala in uita tua, nunc autẽ hic lætare. Nec enim ulciscetur bis dominus in eadẽ re. Diuitem purpuratum gehennæ flamma suscepit. Lazarus pauper & ulceribus plenus, cuius carnes putridas lãbebãt canes, & uix de micis mensæ locupletis miserabilem sustẽtabat animam, in sinu Abrahæ recipitur, & tanto pa-

A triarcha parēte lætatur. Difficile imò impossibile est, ut & præsentibus quis & futuris fru
atur bonis: ut & hic uentrem, & ibi mentem impleat, ut de delitijs transeat ad delitias, ut
in utroq; seculo primus sit, ut & in cœlo & in terra appareat gloriosus. Quod si tibi tacita
cogitatio scrupulum mouerit: cur monitor ipse non talis sim, qualem te esse desidero, &
nonnullos uideris in medio itinere corruisse: illud breuiter respondebo, non mea esse quæ
dico, sed domini saluatoris. Non monere quod ipse possim, sed quid debeat uelle, qui ser-
uus futurus est Christi. Et athletæ suis incitatoribus fortiores sunt, & tamen monet debi-
lior, ut pugnet ille qui fortior est. Noli respicere Iudam negantem, sed Paulum respice cō-
fitentem. Iacob ditissimi patris filius, solus & nudus in baculo pergit Mesopotamiam, ia-
cet lassus in itinere, & qui delicatissime à Rebecca matre fuerat educatus, lapide ad caput
pro puluillo utitur. Vidit scalam de terra usq; ad cœlum, & ascendentes per eam angelos
& descendentes, & desuper innitentem dominum, ut lassis manum porrigeret, ut ascendē
tes suo ad laborem prouocaret aspectu. Vnde & uocatur locus ipse Bethel, id est, domus
dei, in qua quotidie ascenditur atq; descenditur. Et sancti enim corruunt, si fuerint negli-
gentes: & peccatores pristinum recipiunt gradum, si sordes fletibus lauerint. Hoc ideo di-
xi, ut non te terreant descendentes, sed prouocent ascendentes. Nunquam exemplū à ma
lis sumitur. Etiam in seculi rebus semper à meliori parte incitamenta uirtutum sunt. Obli-
tus propositi, & epistolaris breuitatis, plura dictare cupiebam, ad materiæ quippe dignita
tem, & ad meritum personæ tuę, parū est omne quod dicitur, & ecce tibi noster Ausonius
cœpit schedulas flagitare, urgere notarios: & hinnitu feruentis equi, ingenioli mei festinus
5 arguere tarditatem. Memento igitur nostri, & cura ut in Christo ualeas. Atq; ut cætera ta
ceam, domestica sanctæ Veræ exempla sectare, quæ uere sequuta Christū: peregrinatio-
nis molestias sustinet, & sit tibi tanti dux fœmina facti.

B S C H O L I A.

1 Filius meus.) Suum filium uocat, senex iuuenem, illius fratrem, ob æqualem ætatē, siue quod
germanus esset. Iam dimisso Synthemate.) Synthema Græce, cōpositionem significat. Vn-
de uestis genus è uarijs cōpositæ quę & Synthesis dicitur: & Synthesiati qui hac induti essent.
Martialis: Synthesibus dum gaudet eques, dominusq; senatus. Et alibi: Frigus enim ma
gnum synthesis una facit. Apparet hanc uestem fuisse potentum & nobilium uice togæ quam hic de-
ponit conscensurus equum. Equus publicus.) Id honoris causa fiebat nobilibus. Fugiens ursum
incidat.) Ita legis Amos, capite quinto. Quomodo si fugiat uir à facie leonis, & occurrat ei ursus. Et
ingrediatur domum, & innitatur manu super parietem, & mordeat eum coluber. Punicea indutū.)
2 Purpura & baltheus, insignia quondam erant procerum aulicorū. Musica in luctu.) Musicam hoc
loco uocat rhetoricam orationis suauitatē. Si fractus illatur orbis.) Duo uersus sunt ex Odis Hora-
tij, de uiro Stoico, quem nulla res commouere possit. Totis aduersum te cuneis.) Cuneos aciem uo
cat, quod hac specie soleant acies confligere instructæ. Ditior pater.) De Iob sentit, qui diues erat pos-
sessionibus, sed beatior erat numero liberorum. Ἀδιάφορα.) Id est, indifferentia. Sic enim uocant Stoici
omnia præter uirtutem & turpitudinem, quod illa nec mala sint nec bona, ueluti paupertas, diuitiæ, re
gnum, seruitus, uita, mors. Vnde est Nabutha.) De Naboth per dolū occiso quod creditus esset ma-
ledixisse deo & Regi, legis libro Regū tertio, capite uigesimoprimo. Panegyricis.) Panegyrici erāt
orationes solennes, quæ in frequentissimo totius populi conuentu, recitabantur in laudem alicuius.
Si in sublimi tecto.) Locus est apud Marcum capite decimo tertio. Duobus uerbis indicauit allego-
3 riam. Tectum est fastigium euangelicæ perfectionis, uestimenta mundi opes. Aegyptiam dominam.)
Quod est in Genesi de Ioseph solicitato ab impudica domina, trahit ad tropologiā. Vnde & Helias.)
Locus est quarto Regum libro cap. secundo. Ad paradisi regna trahentem.) Quia præcessit & mor
tua est. Nonnulli codices habebant, tendentem. Sed trahentem mihi magis probatur. In uilibus.)
Quasi solum hoc maneret ex opibus, quod in pauperes fuerit erogatum. Iunctæ sponso.) Quia iā
in cœlo sint. In diuitias sororis.) Sentit de Vera Iuliani sorore, cuius mentionem facit in calce epi-
stolæ. Excuses nobililitatem.) Excusamus illi, cui negamus quod petit. Excusamus eum, pro quo
respondemus. Excusamus rem, ut ualetudinē, occupationes, ætatem, cuius prætextu nos excusamus.
Hoc admonui, quod in plerisq; codicibus locū hunc deprauarāt inelegantes quidā hac offensi elegan-
4 tia. E quibus unus.) Id narrāt de Cratete philosopho, cuius alibi sæpenumero meminit. Vile mā-

C cipium.) Accommodat exemplum per collationem. Mancipium uocat, philosophum quod seruiat famæ populari, & huius gratia nihil non faciat. Iepte obtulit uirginem.) Refertur in epistola Pauli ad Hebræos, inter sanctos Iepte, cū fuerit spurius. De uirgine filia ex uoto immolata, legis Iudicum, capite undecimo. Proscriptio tollere.) Proscriptio fuit olim atrocissimum damnationis genus, qua subito facultates alicuius publicabātur. Patriarcha parente.) In cuius sinu fouetur ut filius. Et Athle
5 tæ suis incitatoribus.) Athletæ dicuntur qui non conducti, sed gloriæ causa certant. Qui hos certantes extimulant uoce, uocat incitatores. Sanctæ Veræ.) Hanc apparet esse Iuliani sororē, cuius ante meminit. In calce huius epistolæ asscriptum erat in quibusdam codicibus: Tribuat tibi Christus ut audias, ut taceas, ut intelligas, & sic loquaris. Quæ quoniā adiecta uidebantur à quopiam, & nihil ad huius epistolæ pertinebant argumentū, resecui, præsertim cum in uetustis exemplaribus non haberentur.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Exuperantium adhortatur, ut relicta militia imperiali, cōferat se ad perfectam Christiani uitā, unaq; cum fratre suo Quintiliano Bethlehem commigret.

AD EXVPERANTIVM HORTATORIA.

INter omnia quæ mihi sancti fratris Quintiliani amicitiæ præstiterunt, hoc uel maximum est, quod te mihi ignotum corpore, mente sociauit. Quis enim non
1 diligat eū, qui sub paludamēto & habitu militari agat opera prophetarum, & exteriorem hominē aliud promittentem, uincat interiori homine, qui formatus est ad imaginem creatoris? Vnde & prior ad officium prouoco literarū, & precor, ut mihi occasionē tribuas sæpius rescribēdi, quo de cætero scribā audacius. Illud autem prudentiæ tuæ breuiter significasse sufficiat, ut memineris apostolicæ sententiæ: Vinctus es uxori, ne quæras solutionē: solutus es, ne quæras uxorē, id est, alligationē, quæ solutioni cōtraria est. Qui igitur seruit officio cōiugali, uinctus est: qui uinctus est, seruus est. Qui autem solutus est, liber est. Cum ergo Christi gaudeas libertate, & aliud agas, aliud repromittas, ac propemodū in domate cōstitutus sis, nō debes ad tollēdā tunicā tecto descendere,
D nec respicere post tergum, nec aratri semel arrepti stiuam dimittere. Sed si fieri potest, imitare Ioseph, & Aegyptiæ dominæ pallium relinquæ, ut nudus sequaris dominum saluatorem, qui dicit in euāgelio: Nisi quis dimiserit omnia, & tulerit crucē suā, & secutus me fuerit, nō potest meus esse discipulus. Projce sarcinā seculi, ne quæras diuitias: quæ camelorum prauitatibus cōparantur: Nudus & leuis ad cœlū euola, ne alas uirtutū tuarum auri deprimāt pōdera. Hoc autē dico, nō quo te auarū didicerim, sed quod intelligam, idcirco adhuc militiæ operā dare, ut impleas sacculum, quē euacuare dominus præcepit. Si igitur qui habēt possessiones & diuitias, iubentur omnia uēdere, & dare pauperibus, & sic sequi saluatorē: dignatio tua, aut diues est, & debet facere quod præceptū est: aut adhuc tenuis, & nō debet quærere, quod erogatura est. Certe Christus pro animi uolūtate omnia in acceptum refert. Nemo apostolis pauperior fuit, & nemo tantū pro domino dereliquit. Vidua illa in euāgelio paupercula, quæ duo minuta misit in Gazophylacium, cūctis præfertur diuitibus, quia totum quod habuit dedit. Et tu igitur erogāda nō quæras, sed quæsita iam tribue, ut fortissimū tyrunculum suum Christus agnoscat, ut lætus tibi de longissima regione uenienti occurrat pater, ut stolam tribuat, ut donet anulum, ut immolet pro te uitulum saginatū, ut expeditū cū sancto fratre Quintiliano ad nos cito faciat nauigare. Pulsaui amicitiarum fores: si aperueris, nos crebro habebis hospites.

SCHOLIA.

1 SVb paludamento.) Paludamentum uestis est militaris. Vnde paludati uocātur. In domate constitutus.) Respicit ad illud euangelicum, quo uetamur e tecto descendere, ad tollenda uestimenta. Stiuam dimittere.) Stiua pars ea est aratri, qua regitur ac tenetur. Respexit ad locum illum euangelicum: Nemo mittens manum ad aratrum &c. Quæ camelorum prauitatibus.) Prauum est quod intortum est. Camelorum corpora distorta, & gibbo montuosa. At simplex sit oportet, qui uelit sequi Christum. Aut adhuc tenuis.) Eleganter tenuem uocat pauperem. Eroganda non quæras.) Venuste usus est schemate ἀντιμεταβολῆς, quā quidam uocant cōmutationē. Christus agnoscat.) Agnoscimus, quæ recipimus & approbamus.

Argumentum

A ARGVMENTVM ET SCHOLIVM.

Ex ipsa epistola nō liquet ad quam scripta sit. Titulus tamen indicat scriptā ad materterā Castorinā, cum hac apparet Hieronymo fuisse dissidij nescio quid. Rogat igitur, ut tandē secū redeat in gratiam.
Ioannes idem Apostolus.) Nō sine causa addidit, idem apostolus & euāgelista. Partim quod non omnes epistolæ Ioannis, sint Ioannis euangelistæ. Partim quo plus ponderis habeat sententia, asscribit titulos autoritatis. Nec enim leue uideri potest, quod scripsit, is qui simul fuerit & apostolus & euāgelista. Irascimini & no. pec.) Si cōtigerit irasci, ne sinas irā exire in maledictū aut scelus, aut in simultatē,

AD CASTORINAM MATERTERAM.

IOannes idem apostolus & euangelista in epistola sua, ait: quicūq; odit fratrem suum, homicida est, & recte: Cum enim homicidiū ex odio sæpe nascatur: quicunq; odit, etiam si necdum gladio percusserit: animo tamen homicida est. Cur ais tale principiū? Scilicet ut ueteri rancore deposito, mundū pectoris deo pare mus habitaculū? Irascimini, inquit Dauid, & nolite peccare. Hoc quid uelit intelligi, Apostolus plenius interpretatur: Sol nō occidat super iracundiā uestrā. Quid agemus nos in die iudicij, super quorū iram nō unius diei, sed tantorū annorū sol testis occubuit? Dominus loquitur in euangelio: Si offers munus tuū ad altare, ibiq; recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuū ante altare, & uade recōciliari prius fratri tuo, & sic offeres munus tuū ad altare. Væ mihi misero, ne dicā & tibi, qui tāto tempore, aut nō obtuli munus ad altare, aut ira permanēte sine causa obtuli. Quomodo in quotidiana prece unquā diximus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, animo discrepāte cū uerbis: oratione dissidente cū factis? Precor itaq; quod & ante annū prioribus literis rogauerā, ut pacē quā nobis reliquit dominus, habeamus: & meum desiderium, & tuā mentē Christus intueatur. In breui ante tribunal eius, reconciliata seu scissa cōcordia, aut præmium recuperabit, aut poenā. Quod si tu, quod procul absit, nolueris, ego liber ero. Epistola me hæc mea cum lecta fuerit, absoluet.

B ARGVMENTVM ET SCHOLIVM.

Hanc scripsit iuuenis ex eremo, quam primum relicta patria adijt, Heliodoro comite. Familiaris est epistola, & ex parte iocosa. Loco motum.) Qui cedit loco, significat se uelle cōponere litem. Est autē sermo militaris. Aegrotatio.) Eleganter ægrotationem tribuit corpori, animo ægritudinem, cū molestia seu morbus ad utrumq; pertineat. Oratorio more.) Primum argumentis rem probant, deinde iubent citari testes. Nam argumenta ex ipsa re colligit orator. Testimonia sunt extra causam. Meis sceleribus fugatus.) Ciuiliter imputat suis sceleribus quod ille non remanserit, ut amicum liberet suspitione leuitatis. Sororem meam.) Apparet sororem Hieronymi uirginitatis propositum arripuisse, quam & aliâs cōmendat amicis suis. Hibera excetra.) Significat obtrectatorem aliquem uirulentum. Nam excetra dicta est hydra, quā confecit Hercules. Addidit Hibera, quod illa fuerit Argiuorū. Hibera autem dixit, uel quod Hispanus esset obtrectator, uel quod portentosus.

AD IVLIANVM DIACONVM.

ANtiquus sermo est: Mendaces faciunt, ut nec uera dicentibus credatur. Quod mihi à te ego obiurgatus de silentio literarum accidisse uideo. Dicam: Sæpe scripsi, sed negligentia baiulorum fuit? Respondebis: Omnium non scribentiū uetus ista excusatio est. Dicam, nō reperi qui epistolas ferret? Dices, hinc isthuc isse quā plurimos. Contendam, me etiam his dedisse? At illi, quia non reddiderunt, negabunt: & erit inter absentes incerta cognitio. Quid igitur faciam? Sine culpa ueniam postulabo, rectius arbitrans pacem loco motum petere, quàm æquo gradu certamina concitare, quanquam ita me iugis tam corporis ægrotatio, quàm animæ ægritudo consumpsit: ut morte imminente, nec mei penè memor fuerim. Quod ne falsum putes, oratorio more post argumēta testes uocabo. Sanctus frater Heliodorus hic adfuit, qui cum mecum eremum uellet incolere, meis sceleribus fugatus abscessit. Verum omnem culpā præsens uerbositas excusabit. Nā, ut ait Flaccus in Satyra: Omnibus hoc uitium est cantoribus, inter amicos. Rogati ut nunq; cātent, iniussi nunq; desistāt. Ita te deinceps fascibus obruā literarū, ut ecōtrario incipias rogare, ne scribā. Sororē meā filiā in Christo tuā, gaudeo te

primum

C primum nunciante,in eo permanere,quod cœperat. Hic enim ubi nunc ſum : non ſolum quid agatur in patria, ſed an ipſa patria perſtet,ignoro. Et licet me ſiniſtro Hibera excetra ore dilaniet:nō timebo hominū iudiciū:habiturus iudicē meum:iuxta illud quod quidam ait:Si fractus illabatur orbis:Impauidum ferient ruinæ. Quapropter quæſo ut apoſtolici memor præcepti,quo docet opus noſtrū permanere debere: & tibi à domino præmiū in illius ſalute pares:& me de cōmuni in Chriſto gloria,crebris reddas ſermonibus lætiorē.

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM.

Apparet hanc fuiſſe ſcriptam cū primum adiſſet eremum,& in Syriæ ſolitudinibus incōmode ageret,nec manere poſſet,ob uexationē regionis:nec redire,quod iam aggreſſus eſſet hoc uitæ genus. Ex titulo magis quàm ex epiſtola cognoſcimus,hāc ſcriptā ad Theodoſium,& cæteros anachoritas. Omni crimine caput.) Caput ſeipſum uocat,ut pro toto homine,caput dicimus. Nec regredi ualeo.) Quia ſuſceperat monachi propoſitum,nec progredi,quia obſtabant multa incommoda.

AD THEODOSIVM.

Vàm uellem nunc ueſtro intereſſe cōuentui,& admirandum conſortium: licet iſti oculi nō mereantur aſpicere:tota cū exultatione cōplecti. Spectarem deſertum omni amœnius ciuitate. Viderē deſolata ab accolis loca:quaſi ad quoddā paradiſi inſtar ſanctorū cœtibus obſideri. Verū quia hoc mea faciunt delicta: ne cōſortio beatorū inſeratur obſeſſum omni crimine caput:idcirco obſecro (quia uos impetrare poſſe nō ambigo) ut me ex iſtius tenebris ſeculi ueſtro liberetis oratu. Et ut ante dixeram præſens,& nūc per literas uotū indicare nō ceſſo,quod mens mea omni ad id ſtudium & cupiditate rapiatur. Nūc ueſtrū eſt,ut uoluntatem ſequatur effectus: Meum eſt,ut uelim. Obſecrationum ueſtrarum eſt,ut quod uelim & poſſim. Ego ita ſum,quaſi à cūcto grege morbida aberrans ouis. Quod niſi me bonus paſtor ad ſua ſtabula humeris impoſitum reportarit: lababūt greſſus,& in ipſo conamine ueſtigia cōcident aſſurgētis. Ego ſum
D ille prodigus filius:qui omni quā mihi pater crediderat portione profuſa,necdū me ad genitoris genua ſubmiſi:necdū cœpi prioris à me luxuriæ blādimēta depellere. Et quia paululum non tam deſiui à uitiis,quàm cœpi uelle deſinere,nūc me nouis diabolus ligat retibus,nūc noua impedimēta proponēs:maria undiq; circūdat,& undiq; pontū,nūc in medio cōſtitutus elemento:nec regredi ualeo:nec progredi poſſum: Supereſt ut oratu ueſtro ſancti ſpiritus aura me prouehat,& ad portum optati littoris proſequatur.

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM.

Apparet hoc eſſe fragmentū longioris epiſtolæ. Scripſerat in charta puſilla,ob inopiam,& tamē minutis literis,quo plus uerborū cōplecteref. Videt humaniter exceptus fuiſſe à uirginibus quibuſdam. His gratias agit,qđ ipſe ſanctæ,ſe peccatorē nō contēpſerint. Nec hic titulus additus eſt ex epiſtola. In-
1 ſcribitur ēm ad uirgines Hermonēſes,quas apparet fuiſſe in mōte Hermon. Dico ēm læſus.) Apparet aliquē obtrectatorē minuere conatū opinionē illius apud has uirgines. Nolite iudicare.) Vtitur duplici argumēto. Nemo deſpiciēdus. Qui ſcis ēm an malus ſit? Fallitur in multis hominū iudiciū. Et ſi malus erat,fieri poteſt,ut cōuerſus ſit in aliū uirū. Hunc cum deus recipiat,cur faſtidiant homines?

HIERONYMVS AD VIRGINES HERMONENSES.

Hartæ exiguitas indiciū ſolitudinis eſt,& idcirco longum ſermonē, breui ſpatio coartaui. Quia & uobiſcum uolebam prolixius loqui, & anguſtia ſchedulæ cogebat tacere. Nunc igitur ingenio eſt uicta pauperies. Minutæ quidem literæ, ſed confabulatio longa eſt. Et tamen in hoc neceſſitatis articulo animaduertite charitatem,cum nec penuria ſcriptionis ualuerit prohibere ne ſcriberem. Vos
1 autem ignoſcite obſecro dolenti. Dico enim læſus,dico lachrymans:ne unum quidem apicem,toties uobis tribuenti officium,præſtitiſtis. Scio quia nulla communio luci & tenebris eſt:nulla cum ancillis dei,peccatori ſocietas. At tamen & meretrix domino pedes lachrymis lauit,& de dominorum micis canes edunt. Et ipſe ſaluator non uenit iuſtos uocare,ſed peccatores. Non egent ſani medico. Et magis uult pœnitentiam peccatoris quàm mortem. Et errantē ouiculā ſuis humeris refert. Et prodigū filiū reuertentē,excipit lętus pater.
Quin

A Quin potius Apostolus ait: Nolite iudicare ante tēpus. Tu enim quis es qui alienū seruū iudices? Suo dño stat, aut cadit. Et qui stat, uideat ne cadat. Et inuicē onera uestra portate. Aliter sorores charissimæ hominū liuor, aliter Christus iudicat. Non eadem est sententia tribunalis eius, & anguli susurronum. Multæ hominibus uiæ uidentur iustæ, quæ postea reperientur prauæ. Et in testaceis uasculis thesaurus sæpe recōditur. Petrum ter negantē, amaræ in suū locum restituere lachrymæ. Cui plus dimittitur, plus amat. De toto grege siletur, & ob unius morbidæ pecudis salutē angeli lætantur in cœlo. Quod si cui uidetur indignum, audiat à Domino: Amice, si ego bonus sum, quare oculus tuus nequam est?

ARGVMENTVM ET SCHOLIVM.

Nec à quo scripta sit hæc, nec ad quem satis liquet, stilus Augustinum magis resipit quàm Hieronymum. Cum in urbem Leges.) Legij sunt in Pānonia, quæ finitima est patriæ diui Hieronymi. Lege est in Africa. Vnde magis uidebitur esse scripta ab Augustino.

AD AVGVSTINVM.

Cum in urbe Leges anteriori tempore commeassem: nimium sum contristatus, quod te totum ibidem minime potui reperire. Inueni enim te medium, & ut ita dicam, partē animæ tuæ: Seuerum charissimum, de quo ex parte gauisus sum, Perfecte enim gauderem, si te totum inuenirem. Vnde ex parte qua te repereram gratulabar, & propter partē tuam, quā nequaquam cernebā, omnibus modis contristabar. Proinde dixi animæ meæ: Quare tristis es, & quare cōturbas me? Spera in deo, & faciet præsentem amicum quem diligis. Vnde cōfido in domino & spero, quod me faciet de tua uisione gratulari. O si oculis cerni dilectio posset: profecto uideres, quanta apud te nostra esset dilectio. Aut enim æquiparans dilectioni tuæ magnum tibi afferret gaudium: aut si maior esset, magnum tibi afferret imitationis studium. Ergo quia in domino te dili-
B go, dilige diligentem. Et ut cæteri tecum diligant, per ecclesiasticam autoritatem hortare. Nam quod petis in literis tuis, ut ego pro te orem: id recte facerem, si ego ipse à peccatis liber essem, ut pro alijs liceret orare. Et ideo te admoneo, ut orationes assiduas animi tui pro me emittas ad dominum, & memor professionis, illā ante oculos tuos constituas diē: in qua iustus ab auditu malo non timebit, & ideo iustus non timebit, quia non audiet: Vade in ignem æternum. Sed ueni benedicte patris mei, percipe regnum. Ad quod nos perducat, qui uiuit & regnat in secula seculorum, Amen.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Hieronymus cū primū relictis cognatis & amicis Syriam adisset, Heliodorus aliquantisper apud cū cōmoratus, reuersus est in patriā. Innocentius febri perijt. Euagrij solius & Hylæ cōtubernio sublevabatur. Nā Bonosus, cū quo pariter ab infantia fuerat educatus, & in literis institutus, quem ad monachī propositū prior inflāmauit, solus in insula quadā horrida, sanctā agebat uitam. Ac rebus hoc loco stantibus, tandē intellexit Ruffinum, quem & ipsum habuerat studiorū sacrorū sodalem, in Aegyptum cōcessisse. Hunc igitur inuitat ad se, & de suo statu deq; Bonosi sodalis sui uita reddit certiorem.

HIERONYMVS AD RVFFINVM.

Plus deū tribuere quàm rogatur, & ea sæpe cōcedere, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderūt, licet ex sacrorum ministerio uoluminum ante cognouerim, tamen in causa propria nunc probaui Ruffine charissime. Ego enim qui audaci fieri satis uoto credebam, si uicissitudine literarū imaginem nobis præsentiæ mētiremur: audio te Aegypti secreta penetrare: monachorū inuisere choros, & cœlestē in terris circumire familiā. O si mihi nunc dominus Iesus Christus, uel Philippi ad Eunuchum, uel Abacuc ad Danielem translationē repente concederet, q̃ ego nūc tua arctis stringerē colla complexibus, q̃ illud os, quod mecū uel errauit aliquando uel sapuit, impressis figerē labijs. Verū quia nō tā te sic ad me uenire, q̃ ad te sic ire non mereor, & inualidum etiā cū sanum est corpusculū, crebri fregere morbi: has mei uicarias,

& tibi

C & tibi obuias mitto,quæ te copula amoris innexum,ad me usq; perducāt.Prima inopina ti gaudij ab Heliodoro fratre mihi est nunciata felicitas.Non credebā certum,quod certū esse cupiebā,præsertim cū & ille ab alio se audisse diceret,& rei nouitas fidē sermonis aufer ret.Rursum suspensam uoto nutante mentem,quidam Alexandrinus monachus, qui ad Aegyptios cōfessores,& uoluntate iam martyres,pio plebis iam dudū fuerat transmissus obsequio,manifestus ad credulitatē nuncij autor impulerat.Fateor & in hoc meam labasse sententiam.Nam cū & patriam tuam ignoraret & nomen, in eo tamen plus uidebatur afferre,quod eadē asserebat quæ iam alius indicauerat.Tandem plenum ueritatis pōdus erupit.Ruffinum enim Nitriæ esse,& ad beatū perrexisse Macarium:crebra commeantiū multitudo referebat.Hic uero tota credulitatis frena laxaui,& tūc uere ægrotū esse me do lui.Et nisi me attenuati corporis uires quadā compende præpedissent, nec mediæ feruor æstatis,nec nauigātibus semper incertum mare, pia cū festinatione gradienti,ualuisset obsistere.Credas mihi frater:nō sic tēpestate iactatus portū nauta prospectat, nō sic sitientia imbres arua desiderāt, nō curuo assidens littori anxia filiū mater expectat. Postquā me à tuo latere subitus turbo conuulsit:postquam glutino charitatis hærentem impia distraxit

2 auulsio: Tunc mihi cæruleus supra caput astitit imber. Tunc maria undiq;,& undiq; cœlum.Tandē in incerto peregrinationis erranti, cū me Thracia, Pontus atq; Bithynia, totumq; Galatiæ & Cappadociæ iter,& feruido Cilicū terra fregisset æstu: Syria mihi uelut fidissimus naufrago portus occurrit. Vbi ego quicquid morborū esse poterat expertus,ex duobus oculis unum perdidi.Innocentiū em̄ partē animæ meæ,repentinus febriū ardor abstraxit.Nunc uno & toto mihi lumine Euagrio nostro fruor, cui ego semper infirmus ad laborē cumulus accessi.Erat nobiscū & Hylas sancti Melanij famulus,qui puritate morū,maculam seruitutis abluerat,& hic necdum obductam rescidit cicatricē. Verū quia de dormiētibus cōtristari Apostoli uoce prohibemur,& nimia uis mœroris læto superueniente nūcio tēperata est:indicamus hæc tibi:ut si nescis,discas,si ante cognouisti,pa

D riter gaudeamus.Bonosus tuus,imò meus:&,ut uerius dicā,noster,scalā præsagatā Iacob somniante iam scandit,portat crucē suam:nec de crastino cogitat, nec post tergū respicit. Seminat in lachrymis,ut in gaudio metat.Et sacramēto Moysi serpentem in eremo suspēdit.Cedāt huic ueritati,tam Græco quàm Romano stilo,mēdacijs ficta miracula. Ecce puer honestis seculi nobiscū artibus institutus:cui opes affatim,dignitas apprime,inter æqua les erat:contēpta matre,sororibus,& charissimo sibi germano, insulā pelago circunsonāte naufragam,cui asperæ cautes & nuda saxa & solitudo terrori est,quasi quidā nouus paradisi colonus insedit.Nullus ibi agricolarū:nullus monachorū,ne paruulus quidē, quē nosti, Onesimus,quo uelut fratre in osculo fruebatur:in tāta uastitate adhæret lateri co-

3 mes.Solus ibi imò iam Christo comitāte non solus:uidet gloriā dei, quā etiā apostoli, nisi in deserto non uiderant.Non quidem conspicit turritas urbes, sed in nouæ ciuitatis cēsu, dedit nomen suum.Horrent sacco mēbra deformi. Sed sic melius obuiā Christo rapietur in nubibus.Nulla Euriporum amœnitate perfruitur,sed de latere domini aquam uitæ bibit.Proponatur tibi ante oculos amice dulcissime,& in præsentiā rei totus animo ac mēte conuertere.Tunc poteris laudare uictoriā,cum laborem præliantis agnoueris.Totā circa insulam fremit insanum mare,& sinuosis montium illisum scopulis æquor reclamat.Nullo terra gramine uiret,nullis uernans cāpus densatur umbraculis.Abruptæ rupes, quasi quendam horrore carcerē claudūt.Ille securus,intrepidus,& totus de Apostolo armatus: tunc deum audit dum diuina relegit,nunc cū deo loquitur cū dominum rogat,& fortasse ad exemplum Ioannis aliquid uidet,dum in insula cōmoratur.Quas nunc diabolum nectere credis tricas?quas parare arbitraris insidias?Forsitan antiquæ fraudis memor,famē suadere tentabit.Sed iam illi responsum est: Non in solo pane uiuit homo.Opes forsitan gloriamq; proponet.Sed dicetur illi:Qui cupiūt diuites fieri,incidūt in muscipulā & tentationes,

A tationes. Et: Mihi gloriatio omnis in Christo est. Fessa mēbra, ieiunijs morbo grauāte con
cutiet, sed Apostoli repercutietur eloquio: Quādo eñ infirmor, tūc fortior sum. Et uirtus
in infirmitate perficitur. Minabitur mortē, sed audiet: Cupio dissolui, & esse cum Christo.
Ignita iacula uibrabit, sed excipiētur scuto fidei. Et ne multa replicē, impugnabit Satanas,
sed tutabitur Christus. Gratia tibi domine Iesu, quod in die tua habeo, qui pro me te pos
sit rogare. Scis ipse (tibi enim patēt pectora singulorū, qui cordis arcana rimaris: qui tātæ
bestiæ aluo inclusum prophetā in profundo uides) ut ego & ille pariter à tenera infantia
ad florentē usq; adoleuerimus ætatem: ut ijdem nos nutricum sinus, ijdem amplexus fo
uerint baiulorū. Et cū post Romana studia ad Rheni semibarbaras ripas, eodē cibo, pari
frueremur hospitio, ut ego primus cœperim uelle te colere. Memēto quæso hūc bellatorē
tuum, mecū quondam fuisse tyronem. Habeo promissum maiestatis tuæ. Qui docuerit &
non fecerit, minimus uocabitur in regno cœlorum. Qui aūt docuerit & fecerit, maximus
uocabitur in regno cœlorū. Fruatur ille uirtutis corona, & ob quotidiana martyria stola
tus agnū sequatur. Multæ enim sunt māsiones apud patrē. Et: Stella à stella differt in cla
ritate. Mihi concede, ut inter sanctorū calcanea caput possim leuare: ut cū ego uoluerim,
ille perfecerit: mihi ignoscas, quia implere nō potui: illi tribuas præmium quod meretur.
Plura fortasse q̃ epistolæ breuitas patiebatur, longo sermone protraxerim: quod mihi
semper accidere consueuit, quando aliquid de Bonosi nostri laude dicendū est. Sed ut ad
illud redeam unde discesseram, obsecro te ne amicū qui diu quæritur, uix inuenitur: diffi
cile seruatur: pariter cum oculis mens amittat. Fulgeat cui libet auro, & pompaticis fercu
lis corusca ex sarcinis metalla radient. Charitas non potest comparari. Dilectio preciū nō
habet. Amicitia quæ desinere potest, uera nunq̃ fuit. Vale in Christo.

SCHOLIA.

1 AVdaci fieri satis uoto.) Audax uotū appellat, cum optat aliquis, quod uix possit impetrari.
B Præsentiæ mentiremur.) Rursum mentiri ponit pro effingere & imaginari, aut imitari.
Nam mutuis literis quasi colloquimur absentes. Plus igitur obtigit, quàm ausus fuerat
optare, cum ipse Ruffinus adueniret in Aegyptum. Cœlestē in terris.) Sentit cœtus mo
nachorum, cœlestem uitam in terris agētium. Philippi ad Eunuchum.) Quomodo angelus miserit
Philippum obuiam Eunucho ut baptizaretur, legis in Actis apostolorum cap. 8. Habacuc ad Da
nielem.) De Habacuc qui attulit prandiū Danieli incluso, legis Danielis cap. 14. Vel errauit aliquā
do.) Quod eodem Origenis studio ducerentur. Item alibi: Errauimus iuuenes, emēdemur senes. Ruf
finum esse Nitriæ.) Ea ciuitas est iuxta Alexandriam, tum recens ad Christū conuersa. Semper in
2 certum mare.) Non solum hybernis mensibus. Nam hæc scripsit æstate. Tunc mihi cæruleus.) In
tertexuit uersus ex Aeneide Vergiliana. Significat sibi obortas tenebras & rerum desperationē ob di
gressionem sodalis. Cum me Thracia, Pontus.) Miro cōpendio complexus est iter suū, quo perue
nit è Dalmatia in Syriam. Primū enim occurrit Thracia, in qua est Constantinopolis: ab hac transmisso
freto Propōtidis, peruenit in minorē Asiam, in qua occurrit Ponthus, Bithynia, Galatia, & Cappado
cia. Nam à Cilicia proxima est Syria. E duobus oculis.) Vehementer charum amicū oculum uocat,
amantium more. Nunc uno & toto.) Toto, quia non superest alius oculus. Erat nobiscū.) Hylas,
aptum famulo uocabulum. Nam is fuit minister Herculis. Necdum obductum.) Intelligi uult re
3 centem dolorē ex obitu Innocentij. In osculo fruebatur.) Hoc dixit alludēs ad uocē Græcā ὀνόμαι, id
est, fruor. Vnde dictus est Onesimus. Quā apostoli nisi.) Matthæus cap. 17. & Marcus cap. 9. quorū
ille addit seorsum, hic solos: ostendēs in solitudine montis hāc uisionē apostolis exhibitam fuisse. No
uæ ciuitatis censu.) Census agebatur quinto quoq; anno. Tum mos erat singulos dare nomina. Sed
sic melius.) Nimirum minus onustus corporis mole. Nulla Euriporū.) Euripos olim nobiles gau
debant habere in hortis, sic arte factos, ut aqua subito immitteretur & emitteretur: & miris uicibus huc
& illuc flueret ac reflueret, ad exēplar Euripi maris. Ad exemplū Ioannis.) Nam is creditur Apoca
4 lypsim in Pathmo insula scripsisse. Quas nunc diabolū.) Respexit ad hoc, quod Christus tētatus fuit
in deserto. Ad Rheni semibarbaras ripas.) Admonuimus alibi Hieronymū in Gallia cōmoratū, no
minatim Treueris, licet hæ regiōes nūc Germaniæ nomine ferātur uulgò. Semibarbaras uocat, quod
cultiores essent extrema Germania. Quin & alibi Galliarū studia florētissima uocat. Qui docuerit &
non fecerit.) Hoc ad se refert, qui bonos omnes instigarit ad hanc uitā, etiā si ipse nō possit eandē sequi.
Pompaticis ferculis.) Quibus in publicis ludis ac pompis spectacula statuarum, aut similia ostenta

C cula circũferebãtur. Quanquam locus hic mihi uidet̃ nõ uocare mendo. Charitas nõ potest.) Admonet Ruffinum, ut perseueret in amicitia, quasi iam tum præsagiẽs futurũ, ut eum aliquãdo sentiret hostem.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Expostulat cum Nitia hypodiacono Aquileiæ, quod nihil scribat, uelut immemor recentis amici. Exemplo Chromatij & Eusebij hortatur, ut aliquãdo scribat. Hic Nitias Hieronymo sodalis fuit delitiarum, & peregrinationum comes. Quanquam ad quem scripta sit epistola, è titulo liquet, non ex ipsa.

HIERONYMVS AD NITIAM.

1 TVrpilius comicus tractans de uicissitudine literarum: Sola, inquit, res est, quæ
homines absentes præsentes facit. Nec falsam dedit, quanquam in re nõ uera sen-
tẽtiam. Quid enim est (ut ita dicam) tam præsens inter absentes, quàm per epi-
stolas, & alloqui & audire quos diligas? Nã & rudes illi Italiæ homines, quos
2 Cascos Ennius appellat, qui sibi (ut in rhetoricis Cicero ait) ritu ferino uictum quærebãt,
ante chartæ & membranarum usum, aut in dedolatis è ligno codicilis: aut in corticibus ar-
borum mutuo epistolarum alloquia missitabãt. Vnde & portitores earum tabellarios, &
scriptores à libris arborũ librarios uocauere. Quanto magis igitur nos, expolito iam arti-
bus mundo, id non debemus omittere, quod illi sibi præstiterũt: apud quos erat cruda ru-
sticitas, & qui humanitatẽ quodãmodo nesciebant? Ecce beatus Chromatius cum sancto
Eusebio non plus natura quàm morum æqualitate germano, literario me prouocauit of-
ficio. Tu modo à nobis abiens, recentem amicitiã scindis potius quàm dissuis. Quod pru-
denter apud Ciceronem Lælius uetat. Nisi forte ita tibi exosus est Oriẽs, ut literas quoque
tuas huc uenire formides. Expergiscere, expergiscere, euigila de somno, præsta unã chartæ
schedulam charitati. Inter delitias patriæ, & communes quas habuimus peregrinationes,
aliquando suspira. Si amas, scribe obsecrãti: si irasceris, iratus licet scribe. Magnum & hoc
desiderij solamen habebo, si amici literas, uel indignantis accipiam.

D SCHOLIA

1 TVrpilius.) Hunc Eusebius testatur fuisse tẽporibus Pompeij. Quanquam nulla ingenij sui mo-
numenta nobis reliquit, quæ quidem extent. Quanquam in re non uera.) Nam comœdia res
ficta est: & tamen in fictis fabulis ueræ dicuntur sententiæ. Quidam non intelligentes hunc
locum, ut qui nihil intelligunt, nisi quod redactum sit in formam syllogismi, pro his uerbis,
2 quanquam in re non uera mutauerant, quam in se nouerat. Quos Cascos Ennius appellat.) Prisci cascũ
uocabant uetus, lingua Sabinorum. Ennianum carmen adducit Marcus Varro: Quam primum Casci
populi caruere Latini. Est & prouerbiũ in Chiliadibus nostris: Cascus cascam ducit, id est, uetulus ue-
tulam. Ferino ritu.) Quia glandibus uictitabant. Ante chartæ.) Membranæ conficiuntur è pel-
libus, chartæ è linteis. E ligno codicillis.) Tabulis ceratis, aut corticibus arborum. Vnde codices di-
cuntur libri, à codice seu caudice arborum. Tu modo à nobis.) Modo, id est, paulò ante. Quo grauius
est tam cito desisse meminisse absentis amici. Scindis potius quàm dissuis.) Dissuimus paulatim, di-
scindimus repente. Docet autem M. Tullius in Lælio, dissuendam esse consuetudinem, non discinden-
dam: si quando inciderimus in amicitiam nobis parum idoneam.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Chromatius & Eusebius fratres, unà cum Iouiniano amico & matre, nec non sororibus uirginibus, eadẽ in domo sancte uiuebant. His omnibus una epistola satisfacit Hieronymus, cõprobat laudes Bonosi, de quo scripserant. Sororem suã illis cõmendat, & sanctum illorũ contubernium laudibus uehit.

HIERONYMVS AD CHROMATIVM.

NOn debet charta diuidere, quos amor mutuus copulauit: nec per singulos offi-
cia mei sunt partiẽda sermonis, cũ sic inuicẽ uos ametis, ut nõ minus treis chari-
tas iungat, quàm duos natura sociauit: quin potius si rei cõditio pateretur, sub
uno literulæ apice nomina indiuisa cõcluderẽ: uestris quoque ita me literis prouo-
cantibus, ut & in uno treis, & in tribus unũ putarẽ. Nã postquam sancto Euagrio trãsmitten-
1 te, in ea ad me eremi parte delatæ sunt, quæ inter Syros ac Sarracenos uastũ limitẽ ducit:
sic gauisus sum, ut illum diẽ Romanæ felicitatis, quo primũ Marcelli apud Nolam præ-
lio post Cannẽsem pugnã Hannibalis agmina cõciderũt, ego uicerim. Et licet supradictus
frater sæpe me uisitet, atque me ita ut sua in Christo uiscera foueat, tamen longo à me spatio

seiunctus

A seiunctus, non minus mihi dereliquit abeundo desiderium, ꝙ attulerit ueniēdo lætitiam.
Nunc cum uestris literis fabulor, illas amplector, illæ mecū loquūtur, illæ hic tantū Lati-
2 næ sciunt. Hic enim aut barbarus semisermo discendus est, aut tacendū. Quotiescūq; cha-
rissimos mihi uultus, notæ manus referunt impressa uestigia, toties aut ego hic non sum,
aut uos hic estis. Credite amori uera dicenti: & cum has scriberē, uos uidebam. De quibus
hoc primum queror, cur tot interiacentibus spatijs maris atq; terrarū tam paruam episto
lam miseritis, nisi quod ita merui: q uobis (ut scribitis) ante nō scripsi. Chartā defuisse nō
puto Aegypto ministrāte cōmercia. Et si alicui Ptolemæus maria clausisset, tamē rex Atta
lus mēbranas à Pergamo miserat, ut penuria chartæ pellibus pensaretur. Vnde & Perga-
menarum nomen ad hunc usq; diem tradēte sibijnuicem posteritate seruatū est. Quid igi-
tur? Arbitrer baiulum festinasse? Quamuis lōgæ epistolæ una nox sufficit. An uos aliqua
occupatione detentos? Nulla necessitas maior est charitate. Restāt duo: Vt aut uos pigue-
rit, aut ego nō meruerim. E quibus magis uolo uos incusare tarditatis, ꝙ me condemnare
3 non meritum. Facilius enim negligentia emendari potest, ꝙ amor nasci. Bonosus (ut scri-
bitis) quasi filius 'ἰχθύος, id est, piscis aquosa petit. Nos pristina cōtagione sordētes: quasi re
guli & scorpiones arentia quæq; sectamur. Ille iam calcat super colubri caput: nos serpēti,
terram ex diuina sentētia comedēti, adhuc cibus sumus. Ille iam potest summū graduum
psalmū scandere, nobis adhuc in primo ascēsu flentibus: nescio an dicere aliquādo cōtin-
gat: Leuaui oculos meos in mōtes, unde ueniet auxilium mihi. Ille inter minaces seculi flu-
ctus in tuto insulæ, hoc est, ecclesiæ gremio sedens, ad exemplū Ioannis, librum forte iam
deuorat: ego in scelerum meorū sepulchro iacens, & peccatorū uinculis colligatus, domi-
nicum de Euāgelio expecto clamorē: Hieronyme ueni foras: Bonosus inquam (quia secū-
4 dum prophetam omnis diaboli uirtus in lumbis est) trans Euphratem tulit lumbare suū:
B ubi illud in foramine petræ abscōdens, & postea scissum reperiēs, cecinit: Domine, tu pos
sedisti renes meos. Dirupisti uincula mea, tibi sacrificabo hostiā laudis. Me uero Nabucho
donosor ad Babylonem, id est, cōfusionem mentis meæ catenatum duxit: ibi mihi captiui
tatis iugum imposuit: ibi ferri circulū naribus meis innectēs, de canticis Sion cantare præ-
cepit. Cui ego dixi: Dominus soluit cōpeditos, dominus illuminat cæcos. Vt breuiter coe
ptam dissimilitudinem finiam, ego ueniam deprecor, ille expectat coronā. Soror mea, san-
cti Iuliani in Christo fructus est. Ille plantauit, uos rigate: dominus incremētū dabit. Hanc
mihi Iesus pro eo uulnere, quod diabolus inflixerat, præstitit, uiuā reddēdo pro mortua.
Huic ego (ut ait gentilis poëta) omnia etiā tuta timeo. Scitis ipsi lubricū adolescentiæ iter,
in quo & ego lapsus sum, & uos nō sine timore transistis. Hoc illa nūc maxime ingrediēs,
omnium est fulcienda præceptis, omniū est sustentanda solatijs, id est, crebris uestræ san-
ctitudinis epistolis roborāda. Et quia charitas omnia sustinet, obsecro ut etiam à papa Va
leriano ad eam cōfortandam literas exigatis. Nostis puellares animos his rebus plerunq;
solidari, si se intelligāt curæ esse maioribus. In mea enim patria rusticitatis uernacula, deus
uenter est, & in diē uiuitur: & sanctior est ille, qui ditior est. Accessit huic patellæ (iuxta tri-
tum populi sermone prouerbium) dignū operculum: Lupicinus sacerdos, secūdum illud
quoq;, de quo semel in uita Crassum ait risisse Lucillius: similem habent labra lactucam,
asino carduos comedente: uidelicet ut perforatam nauem debilis gubernator regat, & cæ
cus cæcos ducat in foueam. Talisq; sit rector, quales illi qui regūtur. Matrem cōmunem,
quæ cum uobis sanctitate sociatur: in eo uos præuenit, quia tales genuit, cuius uere uēter
aureus potest dici, eo salutamus honore, quo nostis: unà quoq; suscipiēdas cunctas soro-
res, quæ sexum uicere cum seculo: quæ oleo ad lampadas largiter præparato, sponsi ope-
riuntur aduentū. O beata domus, in qua morātur Anna uidua, uirgines prophetissæ, ge-
minus Samuel nutritus in templo. O tecta felicia, in quibus cernimus Machabæorū mar
tyrum coronis cinctam martyrem matrem. Nam licet quotidie Christum confiteamini,

Pro alicui, fortè legendum, alicubi.

C dum eius præcepta seruatis: tamen ad priuatã gloriã publica hæc accessit uobis & aperta confessio, quod per uos ab urbe uestra Ariani quondam dogmatis uirus exclusum est. Et miramini forsitan, quod in fine iam epistolæ rursum exorsus sim. Quid faciã? Vocem pectori negare non ualeo: epistolæ breuitas compellit tacere: desiderium uestri cogit loqui. Præproperus sermo: confusa turbatur oratio: amor ordinem nescit.

SCHOLIA.

1 QVæ inter Syros ac Sarracenos.) Hos diuus Hieronymus pro Agarenis, Sarracenos corrupto uocabulo dictos putat. Gentem autem esse feram, & incertis uagãtem sedibus, infestam finitimis omnibus. In Hebraicis quæstionibus significat Sarracenos ab Ismahele ortos, dictos à Sarram, quod Hebraica lingua sonat Onagrum. Sunt autem in confinio Syriæ & Arabiæ ad meridianam plagam. Marcelli apud Nolam.) In Cannẽsi pugna multa Romanorum milia ceciderant, uictore Hannibale. Rursus apud Nolam Marcelli auspicijs, Pœni grauissime concisi sunt.
2 Narrat Liuius Decadis tertiæ, libro quarto. Aut barbarus semisermo.) Consentiunt quidem exemplaria, uerum arbitror legendum, semibarbarus sermo, quod parum Syriace illic loquerentur: aut barbarissimus sermo: aut barbarus mihi sermo. Aegypto ministrante cõmercia.) Vide num legendum sit, Aegypti ministrante cõmercio. Nam hinc aduehebantur chartæ siue papyrus, quæ aliunde fiebant quàm ex membranis. Aut si non placet mutare scripturam, intellige chartas è Tyro, ubi primũ inuẽtæ putantur, deuehi in Aegyptum. Tamen rex Attalus membranas.) Leuiter allusit ad historiã, quod ob æmulationem circa bibliothecas, Ptolemæus non passus sit exportari papyrum, & ob id chartæ ab Alexandro repertæ sunt. Deinde Pergami inuentæ membranæ, quarum magnam uim Attalus rex Romam misit. Quasi filius piscis.) Quod piscis amet aquas. Is iocus quoniam frigidior erat, addidit Hieronymus, sicut scribitis, ostendens illorum esse, nõ suum. Nos pristina.) Bonosus elegerat insulam undiq; mari circũfluam, Hieronymus uersabatur in arenis Syriæ. Porrò regulus, quem Græci basiliscum uocant, & scorpius, in aridis locis maxime reperiuntur, ut in Libycis arenis. Nos serpenti.) Ita legis Genesis tertio: Super pectus tuũ gradieris, & comedes terram omnibus diebus uitæ tuæ. Peccator autem pabulum est diaboli. Summum graduum psalmũ.) Allusit ad quindecim gradus, qui
4 sunt in quindecim psalmis. Trans Euphratem.) Hic locus ad quem allusit, est apud Hieremiã capite decimotertio. Rusticitas uernacula.) Quod Græci uocant ἐπιχώριον, hoc est, proprium alicubi lo-
D co. Quidam codices scriptum habebant, rusticitatis uernacula. Lupicinus sacerdos.) Episcopum intelligit dignum tali populo. Scitis lubricum.) Hic palàm confitetur Hieronymus se fuisse lapsum in adolescentia, & alibi fatetur se uirginitatem non habere. Gentilis poëta.) Sic Vergilius in quarto libro Aeneidos: Omnia tuta timens. Similem habent labra.) Lactuca mollis est. At asinus quoniã habet labra dura, quod nobis est lactuca, hoc illi est carduus, herba spinosissima.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Expostulat cum Chrysogono Aquileiæ monacho, quod nihil scribens, oblitus uideatur absentis amici, idq; tam cito, & eius quem nuper amicum habere cœperit.

HIERONYMVS AD CHRYSOGONVM MONACHVM.

QVi circa te affectus meus sit, charissimus ambobus Heliodorus tibi potuit fideliter nunciare: qui non minore te diligit amore, quã ego diligo: ut semper in ore meo nomen tuum sonem: ut ad primam quanq; confabulationem iucũdissimi mihi consortij recorder, ut humilitatem admirer: uirtutem efferam, prædi-
1 cem charitatem. Verum tu quod natura lynces insitum habent, ne post tergum respicientes meminerint priorum, & mens perdat, quod oculi uidere desierint: ita nostræ es necessitudinis penitus oblitus: ut illam epistolam quam in corde Christianorũ scriptam Apostolus refert, non parua litura, sed imis (ut aiunt) ceris eraseris. Et illæ quidem (quas diximus) feræ, sub frondente captantes arboris ramo fugaces capreas: aut timidum ceruos animal comprehendunt: currentemq; frustra prædam, dum hostem suum secum uehit: rabido desuper ore dilaniant, & tamdiu meminere prædandi, quamdiu uenter uacuus siccũ fame guttur exasperat. Vbi uero sanguine pasta feritas uiscera distenta compleuerit, cũ saturitate succedit obliuio: tamdiu nescitura quid capiat, donec memoriam reuocauerit esuries. Tu necdum satiatus è nobis, cur finem iungis exordio? cur amittis antequam teneas? Nisi fortè negligentiæ semper excusatione socia, asseras te non habuisse quod scriberes: cum hoc ipsum debueris scribere, te non habuisse quod scriberes.

A

SCHOLIA.

1 Ed tu quod natura lynces.) Plinius tradit Lyncibus hanc inesse obliuionẽ:ut si inter edendũ subito respexerint, oblitæ cibi qui adest: alium quærant. Quam in corde Christi.) Sic enim Paulus ad Corinthios epistola secunda, cap. 3. Epistola mea uos estis scripta in cordibus &c.
Parua litura.) Litura delet summũ æquor ceræ, à linendo dicta. At tum solent apparere nonnunquã aliqua literarum uestigia. Cæterum quod penitus aboletur, imis ceris eradi dicitur.

HIERONYMVS AD ANTONIVM DE MODESTIA.

Ominus noster humilitatis magister, disceptãtibus de dignitate discipulis, unũ apprehendit è paruulis, dicens: Quicunq; uestrum non fuerit conuersus sicut infans, non potest introire in regnũ cœlorũ. Quod ne tantum docere, nec facere uideretur, impleuit exemplo: dum discipulorum pedes lauat: dum traditorẽ osculo excipit: dum loquitur cum Samaritana: dum ad pedes sibi sedente Maria, de cœlorum disputat regno: dum ab inferis resurgens, primũ mulierculis apparet. Satanas autem ex archangelico fastigio non aliam ob causam, nisi ob contrariam humilitati superbiam ruit. Et Iudaicus populus primas cathedras, & salutationes in foro uendicans, deputato
1 antea in stillam situlæ, gentium populo succedẽnte, deletus est. Contra sophistas quoq; seculi & sapientes mundi Petrus & Iacobus piscatores mittuntur. Cuius rei causa scriptura ait: Superbis deus resistit, humilibus dat gratiam. Vide frater quale malũ sit, quod aduersarium habet deum. Ob quod in Euangelio & pharisæus arrogans spernitur, & humilis publicanus auditur. Decẽ iam (nisi fallor) epistolas plenas tam officij quàm precũ misi, cum tu ne nutum quidem facere digneris: & domino loquente cum seruis, frater cum fratre non loqueris. Nimis, inquies, contumeliose. Crede mihi, nisi stili uerecundia prohiberet, tanta læsus ingererem, ut inciperes mihi rescribere, uel iratus. Sed quoniã & irasci hominis est, & iniuriam non facere, Christiani: ad antiquum morem reuertẽs, rursus precor, ut & diligentem te diligas, & conseruo sermonem cõseruus impartias. Vale in domino.

B

SCHOLIA.

1 Ontra sophistas.) Sophistas intelligit sapientiæ professores. At nunc ut diuitias & imperiũ, ita sapientiam quoq; plusq; mundanam libenter amplectimur, cũ Christus amet esse purus ab omni contagio mundi. Cum tu ne motum quidem.) Quidam codices habebant motũ, quidam mutum, quidam nutum. Coniicio scriptum fuisse, ne my quidem, siue ne mu quidẽ, pro eo quod est, ne minimũ quidem uerbum. M. Varro refert hunc uersum, ni fallor, Ennianum: Dicit quod minimum est: neq;, ut aiunt, my facere audẽt. De quo plura scripsimus in Chiliadibus prouerbiorum. Aliquis imperitus, cũ nõ intelligeret, quid sibi uellet facere mu, castigauit, hoc est, deprauauit, mutum: quod alius rursum offensus absurditate sensus, uertit in motũ. Tertius quispiam, cui nec hoc faciebat satis, ex mutum fecit nutum. Atq; hæc sanè lectio tolerabilior est.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Quidã ex consensu uxoris, instituerat ab usu matrimonij abstinere: sed per occasionem domesticæ cõsuetudinis relapsus est ad coitum. Illa pœnitẽs, se cõtulerat ad loca sancta. Hieronymo rem narrat. Adhortatur igitur maritũ, ut uxoris exẽplo pœniteat, & sacra uisat loca. Opinor nomẽ eius ad quẽ scribit, data opera ab Hieronymo ꝑtermissũ, ne famã illius notaret. Quãq; haud scio qs ascripsit ad Rusticũ.

HIERONYMVS AD RVSTICVM.

Vod ignotus ad ignotũ audeo scribere, sanctæ ancillæ Christi Hedibię & filiæ meæ, cõiugis tuæ Artemiæ, imò sororis ex coniuge atq; conseruæ, fecit deprecatio. Quæ nequaq; propria salute cõtenta, tuam & ante quæsiuit in patria, & nũc in sanctis locis quærit, imitari cupiens Andreæ & Philippi apostolorũ beneuolentiam: quorũ uterq; inuentus à Christo, fratrem Simonem, & amicum Nathanaël inuenire desiderat, ut alter eorũ mereatur audire: Tu es Simon filius Iohãna, tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Alter donũ dei (hoc enim lingua nostra sonat Nathanaël) Christi ad se loquẽtis testimonio subleuetur: Ecce uere Israëlita: in quo dolus nõ est. Optauerat quondã & Lot cum filiabus saluare coniugem suã, & de incendio Sodomæ &

C Gomorræ penè semiustus erumpēs, educere eā, quæ pristinis uitijs tenebatur astricta: sed ea desperatione trepida, respiciensq́ post tergū, æterno infidelitatis titulo condemnatur. Et ardens fides pro una muliere perdita, totā Segor liberat ciuitatem. Deniq; postq́ Sodomiticas ualles ac tenebras derelinquēs, ad mōtana conscendit, ortus est ei Sol in Segor, quæ interpretatur paruula: ut parua fides Lot, quia maiora nō poterat, saltem minora seruaret. Neq; ēm Gomorræ quondā & erroris habitator, statim ad meridiē poterat perueni re, in qua Abraham amicus domini cum angelis suscepit deum. Et Ioseph fratres pascit in Aegypto, spōsusq́ audit à sponsa: Vbi cubas? ubi pascis in meridie? Samuel quondā plāgebat Saulē, quia superbiæ uulnera pœnitentiæ medicamine nō curabat. Et Paulus lugebat Corinthios, qui fornicationis maculas lachrymis delere nolebāt. Vnde & Ezechiel librū deuorat scriptū intus & foris, carmine & plāctu & uæ. Carmine super laude iustorū: plāctu: super pœnitentibus: uæ super his de quibus scriptū est: Cū uenerit impius in profundum malorū, cōtemnit. Quos ostendit Esaias, dicēs: Vocauit dominus sabaoth in die illa ad flctū & plāctum & decaluationē & accinctionē ciliciorū: ipsi autē fecerunt lætitiam & exultationē, mactantes uitulos & occidentes oues, ut comederent carnes, dicētes: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. De quibus & Ezechiel loquitur: Et tu fili hominis dic domui Israël, sic loquuti estis, dicētes: Errores nostri & iniquitates nostræ super nos erunt, & in ipsis cōtabescimus: & quomodo salui esse poterimus? Dic eis: Viuo ego dicit dominus. Nolo mortē impij, sed ut cōuertatur à uia sua. Et iterū: Reuertimini recedentes à uia uestra: quare moriemini domus Israël? Nihil tam offendit deū, quàm desperatiōe meliorū hærere prioribus. Licet ipsa desperatio incredulitatis indiciū sit. Qui enim desperat salutē, non putat futurum esse iudiciū. Quod si metueret, utiq; bonis operibus se iudici præpararet. Audiamus per Hieremiam loquentē deum: Cōuerte pedem tuū à uia aspe
D ra, & guttur tuum à siti. Et iterū: Nunquid qui cadit non resurget? aut qui auersus est, non reuertetur? Et per Esaiam: Quādo cōuersus ingemueris, tūc saluus eris, & scies ubi fueris. Scire nō possumus ægrotationis mala, nisi cū fuerit sanitas cōsequuta. Et quantum boni uirtus habeat, uitia demonstrāt: clariusq́ fit lumē cōparatione tenebrarū. Ezechiel quoq; ijsdem uerbis, quia eodem & spiritu: Cōuertimini, inquit, & redite ab iniquitatibus uestris domus Israël, & nō erūt uobis in tormentū impietates. Proijcite omnes impietates uestras quibus impie egistis aduersum me: & facite uobis cor nouū & spiritū nouū. Et quare moriemini domus Israël? Nolo enim mortē peccatoris dicit dn̄s. Vnde & in consequentibus loquitur: Viuo ego dicit dominus. Nolo mortē peccatoris, nisi ut reuertatur à uia sua & uiuat, ne mēs incredula de bonorū repromissione desperet: & semel perditioni animus destinatus, nō adhibeat uulneri curationē: quod nequaq; existimat posse curari. Idcirco iurare se dicit, ut si non credimus promittenti deo, credamus saltem pro nostra salute iuranti. Quā ob causam iustus precatur, & dicit: Conuerte nos deus salutaris noster, & auerte furorē tuū à nobis. Et iterū: Domine, in uoluntate tua præstitisti decori meo fortitudinem. Auertisti faciē tuam à me, & factus sum cōturbatus. Postq́ enim fœditatē delictorū meorum uirtutum decore mutaui, infirmitatem meam tua gratia roborasti. Ecce audio pollicētem: Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non reuertar donec deficiāt: ut qui te ante fugiebam, & inimicus eram, tua comprehendar manu. Ne cesses à persequēdo donec deficiam à uia mea pessima, & reuertar ad uirum meum pristinū: qui mihi dabit linteamina mea, & oleum, & similam, & cibabit me pinguissimis cibis. Qui idcirco obsepsit atq; præclusit uias meas pessimas, ut eam inuenirem uiam, quæ dicit in Euāgelio: Ego sum uia, ueritas, & uita. Audi prophetā loquentē: Qui semināt in lachrymis, in gaudio metēt. Euntes ibant & flebant, portantes semina sua. Venientes autē uenient in exultatione: portantes manipulos suos. Et loquere cum eo: Lauabo per singulas noctes lectū meum, in lachrymis meis stratum meū rigabo. Et iterum: Sicut desiderat ceruus ad fontes aquarū, ita

desiderat

A desiderat anima mea ad te deus. Sitiuit anima mea ad te deũ fontẽ uiuũ, quãdo ueniam & apparebo ante faciẽ dei. Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes per diẽ & noctẽ. Et in alio loco: Deus deus meus, ad te de luce uigilo. Sitiuit anima mea ad te, quàm multipliciter tibi caro mea. In terra deserta & inuia & inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Quãq; enĩ sitierit te anima mea, tamẽ multo te plus carnis meæ labore quæsiui, et tibi in sancto apparere nõ potui: nisi prius in terra deserta à uitijs & inuia aduersarijs potestatibus, & absq; humore & rheumate ullius libidinis cõmorarer. Fleuit & dominus super ciuitatẽ Hierusalem, quia non egissent pœnitentiã: & Petrus trinã negationem amaritudine abluit lachrymarũ, impleuitq; illud propheticum: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Plangit et Hieremias populum pœnitentiã non agentẽ, dicẽs: Quis dabit capiti meo aquã, & oculis meis fontẽ lachrymarum, & plorabo populũ istum per diem & noctem? Cur aũt plangat & defleat, sequenti sermone demonstrat: Nolite flere mortuũ, neq; plangatis eum. Flete planctu qui egreditur, quia nõ reuertetur ultra. Nequaq; igitur gẽtilis plangẽdus est, atq; Iudæus qui in ecclesia non fuerũt, & semel mortui sunt: de quibus saluator dicit: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos: sed eos plange, qui per scelera atq; peccata egrediuntur de ecclesia, & nolunt ultra reuerti ad eam damnatione uitiorũ. Vnde & ad uiros ecclesiasticos, qui muri & turres ecclesiæ nũcupantur, loquitur sermo propheticus, dicẽs: Muri Sion, proferte lachrymas, implentes illud Apostoli: Gaudere cũ gaudentibus, flere cum flentibus: ut dura corda peccantiũ uestris lachrymis prouocetis ad fletũ, ne perseuerãtes in malicia, audiant. Ego plantaui te uineam frugiferam, omne semen uerũ: quomodo uersa es in amaritudinẽ uitis alienæ? Et iterum: Ligno dixerunt, pater meus es tu: & lapidi, tu genuisti me, & uerterunt ad me dorsa, & nõ facies suas. Et est sensus: Noluerunt ad me cõuerti, ut agerent pœnitentiam, sed per cordis duritiam in iniuriã meam sua terga uerterunt. Quamobrẽ & dominus loquitur ad Hieremiam: Vidisti quæ fecerũt mihi habitatio Israël? Abierunt super omnem montem excelsum, & subter omne lignũ frondosum, & fornicati sunt ibi, & dixi:

B Postq; fornicata est & fecit hæc omnia, ad me reuertere, & non est reuersa clementia dei, ô nostra duritia, dum & post tanta scelera nos prouocat ad salutem. Et ne sic quidem uolumus ad meliora conuerti: Si reliquerit, inquit, uxor uirum suũ, & alij nupserit, & uoluerit postea reuerti ad eum: nũquid suscipiet eã, & nõ detestabitur? Pro quo scriptum est iuxta Hebraicam ueritatẽ, quod in Græcis & Latinis codicibus nõ habetur: Et tu reliquisti me, tamen conuertere & suscipiam te dicit dominus. Esaias quoq; in eũdem sensum ijsdẽ penè loquitur sermonibus: Conuertimini qui profundum consilium cogitatis, & iniquum filij Israël: reuertere ad me, & redimã te. Ego deus, & nõ est alius præter me, iustus & saluator non est absq; me. Reuertimini ad me, & salui eritis, qui estis in extremis terræ. Recordamini horum, & ingemiscite, & agite pœnitentiã qui erratis. Conuertimini corde, & memẽtote priorum à seculo: quoniã ego sum deus, & nõ est alius absq; me. Scribit & Iohel: Conuertimini ad me ex toto corde uestro, in ieiunio, & lachrymis, & planctu: scindite corda uestra, & non uestimẽta uestra. Misericors enim & miserator est dominus, & agens pœnitentiam super malicijs. Quantæ aũt sit misericordiæ, & quàm (ut ita loquar) nimiæ ineffabilisq; clemẽtiæ, Osee propheta nos doceat, per quẽ loquit̃ deus: Quid tibi faciã Ephraim? quomodo te protegam Israël? quid tibi inquam faciam? Sicut Adama pomam te, & sicut Seboim. Conuersum est cor meũ in me, & cõturbata est pœnitudo mea. Nequaq; faciam secundũ iram furoris mei. Vnde & Dauid loquitur in psalmo: Non est in morte qui memor sit tui, in inferno aũt quis cõfitebitur tibi? Et in alio loco: Peccatum meũ notum feci, & iniquitatem meã non abscondi. Dixi, pronũciabo cõtra me iniquitatẽ meam domino, & tu dimisisti impietatem cordis mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tẽpore opportuno. Verũtamen in diluuio aquarum multarũ ad eum nõ approximabunt. Vide quãta magnitudo sit fletuũ, ut aquarum diluuio comparetur. Quos qui habuerit, & dixerit cũ

C Hieremia: Non sileat pupilla oculi mei: statim in illo complebitur: Misericordia & ueritas obuiauerũt sibi, iustitia & pax deosculatæ sunt: ut si te iustitia & ueritas seruauerint, misericordia & pax prouocẽt ad salutẽ. Totam pœnitentiã peccatoris ostẽdit psalmus qnquagesimus, quando ingressus est Dauid ad Bethsabeæ uxorẽ Vriæ Ethei, & à Nathan prophetante correptus, respondit: Peccaui. Statimq́ꝫ meruit audire: Et dominus abs te abstulit peccatũ. Adulterio em̃ iunxerat homicidiũ, & tamen cõuersus ad lachrymas: Miserere, ait, mei deus secundũ magnã misericordiam tuam. Et secundũ multitudinẽ miserationum tuarum, dele iniquitatẽ meã. Magnũ enim peccatũ, magna indigebat misericordia. Vnde iungit & dicit: Multũ laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meã ego agnosco, & delictũ meum cõtra me est semper. Tibi soli peccaui (rex enim eram, aliũ non timebam) & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, et uincas cũ iudicaris. Conclusit enim deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur. Tantumq́ꝫ profecit, ut dudũ peccator & pœnitens transierit in magistrũ, & dicat: Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te cõuertẽtur. Cõfessio enim & pulchritudo corã eo, ut qui sua confessus fuerit peccata, & dixerit: Putruerũt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ, fœditatẽ uulnerũ in sanitatis decorẽ cõmutet. Qui enim abscõdit iniquitatẽ suam, nõ prosperabitur. Achab rex impijssimus, uineam Nabuthæ cruore possedit: & cũ Hiezabel nõ tam cõiugio sibi, quàm crudelitate cõiuncta, Heliæ increpatione corripitur. Hæc dicit dominus: Occidisti & possedisti. Et iterũ: In loco in quo linxerunt canes sanguinem Nabuthæ, ibi lingent sanguinẽ tuũ, & Hiezabel canes comedẽt ante muros Iezraël. Quod cũ audisset Achab, scidit uestimenta sua, & posuit saccũ super carnem suam ieiunauitq́ꝫ & dormiuit in cilicio. Factusq́ꝫ est sermo domini ad Heliã, dicens: Quoniã reueritus est Achab faciem meã, non inducam malũ in diebus eius. Vnũ scelus Achab & Hiezabel,

D tamen conuersus ad pœnitentiã Achab, pœna differtur in posteros, & Hiezabel in scelere perseuerans, præsenti iudicio condẽnatur. Loquitur & dominus in Euãgelio: Viri Niniuitæ surgent in iudiciũ cum generatione hac, & cõdemnabunt eam, quia egerũt pœnitentiã in prædicatione Ionæ. Nõ em̃ ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiã. Drachma perit, & tamẽ inuenitur in stercore. Nonagintanouẽ oues relinquunĩ in solitudine, & una ouis quæ aberrauerat, pastoris humeris reportaĩ. Vnde & lætitia angelorũ est super uno peccatore agente pœnitentiã. Quãta felicitas, ut de salute nostra exultẽt cœlestia? De quibus dicitur: Pœnitẽtiam agite, appropinquabit enim regnũ cœlorum. Nullum in medio spatium. Mors & uita sibi cõtraria sunt, & tamẽ pœnitẽtia copulantur. Luxuriosus filius totam prodegerat substantiam: & procul à patre, uix porcorum cibis inediam sustẽtabat. Reuertitur ad parẽtem, immolatur ei uitulus saginatus: stolam accipit & anulũ ut Christi recipiat uestimentum, quod dudũ polluerat, & audire mereatur: Candida sint semper uestimenta tua. Receptoq́ꝫ signaculo dei, proclamet ad dñm: Pater, peccaui in cœlũ, & corã te: & reconciliatus osculo, dicat ad eum: Signatum est super nos lumẽ uultus tui domine. Iustitia iusti nõ liberabit eum in quacunq́ꝫ die peccauerit: & iniquitas iniqui nõ nocebit ei, quacũq́ꝫ die cõuersus fuerit. Vnũquenq́ꝫ iudicat sicut inuenerit. Nec præterita cõsiderat, sed præsentia: si tamẽ uetera crimina nouella cõuersione mutentur. Septies cadit iustus, & resurget. Si cadit, quomodo iustus? Si iustus, quomodo cadit? Sed iusti uocabulũ nõ amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit. Et non solum septies, sed septuagiessepties delinquenti, si conuertatur ad pœnitentiã, peccata donantur. Cui plus dimittitur, plus diligit. Meretrix lachrymis pedes saluatoris lauat, & crine detergit: et in typũ ecclesiæ de gẽtibus cõgregatæ meretur audire. Dimittũtur tibi peccata tua. Pharisæi iustitia perit superbia: & publicani humilitas, cõfessione saluatur. Per Hieremiam contestatur deus: Ad summã loquar cõtra gentẽ et regnũ, ut eradicem & destruam, & disperdã illud. Si pœnitentiã egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersum eã: agam et ego pœnitentiã super malo,

A quod cogitaui ut facerē ei. Et ad summā loquar super gentem & regnū, ut ædificem, & ut plantem illud. Si fecerit malū in conspectu meo, ut nō audiat uocem meam: pœnitentiam agam super bono, quod loquutus sum ut facerē ei. Statimq; infert: Ecce ego fingo contra uos malū, & cogito cōtra uos cogitationē. Reuertatur unusquisq; à uia sua mala, & dirigi te uias uestras & studia uestra. Qui dixerūt: Desperauimus: post cogitationes enī nostras ibimus, & unusquisq; post prauitatē cordis sui malū faciemus. Symeon iustus in Euāgelio loquitur: Ecce hic positus est in ruinā, & in resurrectionē multorū: in ruinā uidelicet peccatorū: & in resurrectionē eorū, qui agūt pœnitētiā. Apostolus scribit ad Corinthios: Auditur inter uos fornicatio: & talis fornicatio, qualis ne inter gentes quidē, ita ut uxorē patris aliquis habeat. Et uos inflati estis, & nō magis luctū habuistis, ut tollatur de medio uestrū, qui hoc opus fecit. Et in secūda ad eosdē epistola, ne abūdātiori tristitia pereat, qui eiusmo di est: reuocat eum & obsecrat, ut confirment super illum charitatem: ut qui incestu periērat, pœnitētia cōseruetur. Nullus quidē mundus à peccato: ne si unius quidē diei fuerit ui ta eius, numerabiles aūt anni uitæ illius. Astra quoq; ipsa nō sunt mūda in cōspectu eius: & aduersum angelos suos peruersum quid excogitauit. Si in cœlo peccatū, quāto magis in terra? Si delictum in his qui carēt tentatione corporea: quāto magis in bonis, qui fragili carne circūdamur, & cū Apostolo dicimus: Miser ego, qs me liberabit de corpore mortis huius? Non enī habitat in carne nostra bonū, nec agimus quod uolumus, sed quod nolu mus: ut aliud anima desideret, aliud caro facere cogatur. Quod si quidā iusti appellantur in scripturis, & nō solū iusti, sed iusti in conspectu dei: iuxta illā iustitiam appellātur iusti, iuxta quam supra dictū est: Septies cadit iustus, & resurget. Et iuxta quod iniquitas iniqui nō nocebit ei in quacūq; die cōuersus fuerit. Deniq; & Zacharias pater Iohannis, qui scribitur iustus, peccauit in eo quod nō credidit, & statim silentio cōdemnatur. Et Iob, qui iustus & immaculatus, ac sine querela in principio uoluminis sui scribit, postea & dei sermone, & cōfessione sui peccator arguitur. Si Abrahā, Isaac & Iacob, prophetæ quoq; & apo-

B stoli, nequaq; caruere peccato: si purissimū triticū habuit mixtas paleas, quid de nobis dici potest, de quibus illud scriptū est: Quid paleis ad frumentū dicit dñs? Et tamē paleæ futuro reseruantur incendio: & zizania hoc tēpore mixta sunt segetibus frumentorum, donec ueniat qui habet uentilabrum in manu sua, & purgauerit aream: ut cōgreget triticū in hor rea, & quisquilias gehennæ igni cōburat. Hæc omnia quasi pulcherrima scripturarū prata discurrens, in unum locum uolui cōgregare: & de speciosissimis floribus coronam tibi texere pœnitentiæ, quā imponas capiti tuo: & assumas pēnas columbæ, & uoles & requiescas, & clemētissimo reconcilieris patri. Narrauit mihi uxor quondā tua, nūc soror atq; conserua, quod iuxta præceptū Apostoli ex cōsensu abstinueritis uos ab opere nuptiarū, ut uacaretis oratiōi: tuaq; rursum uestigia, quasi in salo posita fluctuasse, imò (ut apertius loquar) esse prolapsa. Illam autē audisse à domino cū Moyse: Tu uero hic sta mecū, & dixisse de domino: Statuit supra petrā pedes meos. Tuam domū, quæ fundamenta fidei so lida nō habebat, postea diaboli turbine concidisse. Porrò illius perstare in dño, & suū tibi hospitiū non negare: ut cui prius coniunctus fueras corpore, nūc spiritu copuleris. Qui enim adhæret dño, unus spiritus est cum eo. Cumq; uos rabies barbarorū, & imminens captiuitas separaret, sub iurisiurandi testificatione pollicitū: ut ad sancta transeuntem loca uel statim, uel postea sequereris, & seruares animā tuam, quā uisus fueras negligētia perdi disse. Redde igitur quod præsente deo spopōdisti. Incerta est uita mortaliū: ne ante rapiaris, quàm tuā impleas sponsionē. Imitare eā, quam docere debueras. Prohpudor, fragilior sexus uincit seculū, & robustior superatur à seculo. Tāti dux fœmina facti est: & nō sequeris eā, in cuius salute cādidatus es fidei? Quod si te rei familiaris tenēt reliquiæ, ut scilicet & mortes amicorū & ciuium uideas, et ruinas urbiū atq; uillarū: saltē inter captiuitatis mala, & feroces hostiū uultus, & prouinciæ tuæ infinita naufragia, teneto tabulā pœnitētiæ: & memento

C memento conseruæ tuæ, quæ tuam quotidie suspirat nec desperat salutem. Tu uagaris in patria, imò non patria, quia patriam perdidisti, ista pro te in locis uenerabilibus resurrectionis & crucis, & incunabulorum domini saluatoris: in quibus paruulus uagijt, tui nominis recordatur, teq́ ad se orationibus trahit: ut si non tuo merito, saltem huius salueris fide. Iacebat quondam paralyticus in lectulo, & sic erat cunctis artubus dissolutus, ut nec pedes ad ingrediendum, nec manus mouere posset ad precandum: & tamen profertur ab alijs, & restituitur pristinæ sanitati, ut portaret lectulũ, qui dudum portabatur à lectulo. Et te igitur absentem corpore, præsentem fide offert conserua tua domino saluatori: & dicit cum Chananæa: Filia mea male uexatur à dæmonio. Rectè enim appellabo animã tuã filiam animæ eius, quæ sexus nescit diuersitatem: quia te quasi paruulum, atq́ lactentem, & necdum ualentem sumere solidos cibos, inuitat ad lac infantiæ, & nutricis tibi alimenta demonstrat: ut possis dicere cum propheta: Erraui sicut ouis perdita: quære seruum tuũ, quoniam mandata tua non sum oblitus.

SCHOLIA.

1 ABsq; humore & rheumate.) ῥεῦμα Græce fluxus est. Pituita & humor, corporis desiccatur inedia. Et corpore exucco, libido extinguitur. Id refert ad hoc quod scriptũ est: In inuio & inaquoso. Sicut Adama ponam te.) Adama & Seboim duæ ciuitates sunt iuxta Sodomam, ex his quas ignis cœlestis absumpsit. Quid paleis ad frumẽtum.) Est apud Hieremiam capi. 23. Tanti dux fœmina facti.) Hemistichium est Maronis, quo diuus Hieronymus libenter utitur. Candidatus es fidei.) Quia seruatur uir infidelis in muliere fideli. Vt cãdidati nondũ assequuti sunt honorẽ, sed proximũ est ut cõsequanť: ita uicinus est saluti, cuius uxor iã pręcessit ad uere Christianã uitã.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Docet uiduis & uirginibus uitandam esse domesticam consuetudinem, eorum unde sit periculum, uel pudicitiæ, uel famæ. Argumentum epistolæ narrat ipse. In calce huius libelli subsignificat hoc argumentum à se declamatorio more fuisse sumptum & tractatum. Idem innuit in alia quadam epistola:
D unde nec hic ullum nomen admiscetur usquam. Versatur in genere suasorio: tamen plurimi incidunt loci coniecturales, in quibus mire lusit Hieronymus. Vtitur crebris dilemmatis in argumentando. Multum item admiscet festiuitatis.

DE VITANDO SVSPECTO CONTVBERNIO.

REtulit mihi quidã frater è Gallia se habere sororẽ uirginem, matremq́ uiduã: quæ in eadẽ urbe diuisis habitarẽt cellulis: & uel ob hospitij solitudinẽ, uel ob custodiendas facultatulas, præsules sibi quosdã clericos assumpsissent: ut maiore dedecore iungerentur alienis quàm à se fuerant separatæ. Cumq́ ego ingemiscerem, & multo plura tacẽdo quàm loquẽdo significarẽ: Quæso te, inquit, corripias eas literis tuis, & ad concordiã reuoces: ut mater filiam, & filia matrem agnoscat. Cui ego: Optimam, inquã, mihi iniungis perniciẽ: ut alienus conciliem, quas filius fraterq́ non potuit. Quasi uero episcopalẽ cathedrã teneam, et nõ clausus cellula, ac procul à turbis remotus, uel præterita plangã uitia, uel uitare nitar præsentia. Sed & incõgruũ est latere corpore, & lingua per totũ orbẽ uagari. Et ille: Nimium, ait, formidolosus es. Vbi illa quondã constantia, in qua multo sale orbẽ defricans, Lucilianum quippiam retulisti? Hoc est, aio, quod me fugat, & labra diuidere nõ finit. Postq́ enim arguẽdo crimina, factus sum criminosus: & iuxta tritum uulgi sermone prouerbiũ: Iurgantibus & negantibus cũctis, nec aures me credo habere, nec tactũ: ipsiq́ parietes in me maledicta resonarunt, & in me psallebant qui bibebãt uinũ: coactus malo tacere didici: rectius esse arbitrãs, ponere custodiã ori meo, & ostiũ munitũ labijs meis, q́ declinare cor meũ in uerba maliciæ: & dũ carpo uitia, in uitiũ detractiõis incurrere. Quod cũ dixissem: Nõ est, inqt, detrahere, uerum dicere: nec priuata correptio, generalẽ facit doctrinã: cum aut rarus: aut nullus sit, q sub huius culpæ reatũ nõ cadat. Quæso ergo te, ne me tãto itinere uexatũ, frustra uenisse patiaris. Scit enim dñs, qđ post uisionẽ sanctorũ locorũ, hãc uel maxime causam habui, ut cũ tuis literis sorori mederer ac matri. Et ego: Iamiam, inquã, qđ uis faciã: nã & epistolæ trãsmarinæ sunt, &

specialiter

A specialiter sermo dictatus, raro potest inuenire quos mordeat. Te autē obsecro, ut clam ser monem hunc habeas. Cumq; portaueris eū pro uiatico, si auditus fuerit: lætemur pariter: si autē contemptus fuerit, quod & magis reor, ego uerba perdiderim, tu itineris longitudi nem. Primū uos scire cupio soror & filia, me non idcirco scribere, quia aliquid de uobis sinistrum suspicer, sed ne cæteri suspicentur, uestrā me orare concordiā. Alioquin (quod absit) si peccatorū uos existimarē glutino cohæsisse, nūq; scriberē, scirem q; me surdis nar rare fabulā. Deinde hoc obsecro, ut si mordacius quippiā scripsero, non tam meæ putetis austeritatis esse, quàm morbi. Putridæ carnes ferro curātur & cauterio: uenena serpentina pelluntur antidoto. Quod satis dolet, maiori dolore expellit. Ad extremū hoc dico, quod si etiā hæc cōscientia criminis uulnus nō habeat, habet tamē fama ignominiā. Mater & fi lia nomina pietatis, officiorū uocabula, uincula naturæ, secūda post deū fœderatio. Non est laus, si uos diligitis: scelus est, qđ odistis. Dominus Iesus Christus subiectus erat parēti bus suis: uenerabatur matrē, cuius ipse erat pater. Colebat nutritiū, quē nutrierat: gesta tumq; se meminerat alterius utero, alterius brachijs. Vnde & in cruce pendens, cōmēdat parentē discipulo, quā nunq; ante crucē dimiserat. Tu uero filia (iam em̄ desino ad matrē loqui, quā forsitan & ætas & imbecillitas ac solitudo excusabilē facit) tu inquam filia, eius domū angustā iudicas, cuius nō tibi fuit uēter angustus? Decē mēsibus utero clausa uixi sti, & uno die in uno cubiculo cū matre nō duras? An oculos eius ferre nō potes? Et quæ omnes motus tuos, utpote illa quæ genuit, quæ aluit, & ad hāc adduxit ætatē, facilius in telligit, testem domesticā fugis? Si uirgo es, quid times diligentē custodiā? Si corrupta, cur non palā nubis? Secunda post naufragiū tabula est, quod male cœperis, saltem hoc reme dio tēperare. Necq; uero hoc dico, quod post peccatū tollā pœnitentiā, ut quod male cœ pit, male perseueret, sed quod desperē in istiusmodi copula diuulsionem. Alioqui si ad ma trem migraueris post ruinā, facilius poteris cum ea plāgere, quod per illius absentiā perdi

B disti. Quod si adhuc integra es, & nō perdidisti, serua ne perdas. Quid tibi necesse est in ea uersari domo, in qua necesse habes quotidie aut perire, aut uincere? Quis unq; mortalium iuxta uiperā securos somnos capit? Quæ etsi nō percutiat, certe solicitat. Securius est peri re nō posse, quàm iuxta periculū nō perisse. In altero trāquillitas est, in altero gubernatio. Ibi gaudemus, hic euadimus. Sed fortè respōdeas: Nō bene morata mater est, res seculi cu pit, amat diuitias, ignorat ieiuniū, oculos stibio linit, uult cōpta procedere, & nocet propo sito meo, nec possum cū huiusmodi uiuere. Primū quidē etiā si talis est ut causaris, maius habebis præmiū, si talē nō deseras. Illa te diu portauit in utero, diu aluit: & difficiliores in fantiæ mores, blāda pietate sustinuit. Lauit pānorum sordes, & immūdo sæpe fœdata est stercore. Assedit ægrotāti: & quæ pro te sua fastidia sustinuit, tua quocq; passa est. Ad hanc perduxit ætatē, ut Christū amares docuit. Nō tibi displiceat eius cōuersatio, quæ te spōso tuo uirginē consecrauit. Quod si ferre non potes, & delitias eius fugis: atq; (ut hoc uulgò solet dici) secularis est mater, habes alias uirgines, habes sanctū pudicitiæ chorū. Quid ma trem deserens, eum diligis, qui forsitan suam reliquit sororem & matrem? Illa difficilis, sed iste facilis. Illa iurgatrix, ergo iste placabilis. Quæro utrum uirū sequuta sis, an postea inue neris? Si eum sequuta es, manifestū est cur matrem reliqueris. Si postea repperisti, ostendis quid in matris hospitio nō potueris inuenire. Durus dolor, et meo mucrone me uulnerās: Qui ambulat, inquit, simpliciter, ambulat cōfidenter. Tacerem, si me nō morderet cōscien tia, & in alijs meum crimen non reprehenderem: nec per trabem oculi mei alterius festucā uiderem. Nunc autē cum inter fratres procul habitās, corumq; fruens cōtubernio, hone ste sub arbitris, & uideā raro, & uidear: impudētissimū est eius te uerecundiam non sequi, cuius sequeris exemplū. Quod si dixeris: Et mihi sufficit conscientia mea: habeo deum iu dicem: qui meæ uitæ est testis: non curo quid loquātur homines. Audi Apostolum scribē tem: Prouidentes bona, nō solum corā deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si quis

te carpit,

C te carpit quod sis Christiana, quod sis uirgo: nõ cures: quod ideo dimiseris matrem, ut in monasterio inter uirgines uiueres: talis detractio laus tua est. Vbi nõ luxuria in puella dei, sed duricia carpitur: crudelitas ista pietas est. Illum enĩ præfers matri, quẽ præferre iuberis & animæ tuæ. Quẽ si & ipsa prætulerit, & filiã te sentiet & sororem. Quid igitur? scelus est sancti uiri habere cõtubernium? Obtorto collo me in ius trahis, ut aut probẽ quod nolo, aut multorũ inuidiã subeam. Sanctus uir nunq̃ à matre filiã seiungit: utranq; suscipit, & utranq; ueneratur. Sit quãlibet sancta filia, mater uidua indicium castitatis est. Si coæuus tuus est ille, nescio quis, matrẽ tuam honoret ut suam: si senior te, ut filiam diligat, & parentis subijciat disciplinæ. Non expedit amborũ famæ, plus te illũ amare quàm matrem: ne non uideatur in te affectũ eligere, sed ætatem. Et hæc dicerem, si fratrẽ monachum nõ haberes, si domesticis careres præsidijs. Nũc uero, prohdolor, inter matrẽ atq; germanũ, & matrẽ uiduam, fratremq; monachum: cur se alienus interserit? Bonũ quidem est, ut te & filiam noueris & sororẽ. Si autem utrunq; non potes, & mater quasi dura respuitur, saltẽ frater placeat. Si frater asperior est, mollior sit illa quæ genuit. Quid palles? quid æstuas? quid uultũ rubore suffundis? & trementibus labijs impatientiã pectoris contestaris? Non superat amorẽ matris & fratris, nisi solius uxoris affectus. Audio præterea te suburbana rura, uillarum amœnitates cũ affinibus atq; cognatis, & istiusmodi generis hominibus circumire. Nec dubito quin uel consobrina, uel soror sit: in quarũ solatiũ, noui generis ducaris assecla. Absit quippe, ut quamuis proximi sint & cognati, uirorũ te suspicer captare cõsortia. Obsecro ergo te uirgo, ut mihi respondeas. Sola uadis in comitatu propinquorũ, an cũ amasio tuo? Quãuis sis impudens, seculariũ oculis eũ ingerere non audebis. Si enim hoc feceris, & te & illũ familia uniuersa cantabit. Vos cunctorum digiti denotabunt. Ipsa quoq; soror aut affinis siue cognata, quæ in adulationẽ tui sanctũ nõ nunq̃ corã te uocat:
D cũ se paululum auerterint, portentuosum ridebunt maritum. Sin autẽ sola ieris (quod & magis existimo) utiq; inter seruos adolescẽtes, inter maritatas fœminas atq; nupturas, inter lasciuas puellas, & comatos linteatosq; iuuenes, furuarũ uestiũ puella gradieris. Dabit tibi barbatulus quilibet manũ, sustentabit lassam: & pressis digitis, aut tentabitur, aut tentabit. Erit tibi inter uiros matronasq; cõuiuiũ: spectabis aliena oscula, prægustatos cibos. Et nõ absq; scãdalo tuo in alijs sericas uestẽs, auratasq; miraberis. In ipso quoq; conuiuio ut uescaris carnibus, quasi inuita cogeris. Vt uinũ bibas, dei laudabit creatura. Vt laues balneis, sordibus detrahetur. Et omnes te, cũ aliqd eorũ quæ suadẽt, si retrectãs feceris, puram, simplicẽ, dominã, & uere ingenuam conclamabunt. Personabit interim aliquis cãtor ad mensam, & inter psalmos dulci modulamine currentes: quoniam alienas non audebit uxores, te, quæ custodẽ nõ habes, sepius respectabit. Loquetur nutibus: & quicq̃d metuit dicere, significabit affectibus. Inter has tãtas illecebras uoluptatum, etiam ferreas mẽtes libido domat: quæ maiorẽ in uirginibus patitur famem, dum dulcius putat omne quod nescit. Narrãt gentiliũ fabulæ, cãtibus Sirenarũ nautas isse in saxa præcipites: & ad Orphei citharã, arbores bestiasq;, ac silicũ dura mollita. Difficile inter epulas seruat̃ pudicitia. Nitens cutis, sordidũ ostẽdit animũ. Legimus in scholis pueri, & spirantia in plateis æra perspeximus: aliquẽ ossibus uix hærẽtem, illicitis arsisse amoribus, & ante uita caruisse quàm peste. Quid tu facies puella, sani corporis, delicata, pinguis, rubẽs, æstuãs inter carnes, inter uina, & balneas, iuxta maritatas, iuxta adolescẽtulos? Quæ & si rogata nõ feceris, tamen deforme putes testimoniũ si rogeris. Libidinosa mens ardẽtius honest̃ persequitur: & qđ nõ licet, dulcius suspicatur. Vestis ipsa uilis & pulla, animi tacentis indiciũ est: si rugã non habeat: si per terrã ut altior uidearis trahatur: si de industria dissuta sit tunica, ut aliqd intus appareat, operiatq; quod fœdũ est, & aperiat qđ formosum. Caliga quoq; ambulãtis nigella ac nitens, stridore ad se iuuenes uocat. Papillæ fasciolis cõprimũtur, & crispãti cingulo: angustius pectus arctatur. Capilli, uel in frontẽ, uel in aures defluunt. Palliolum interdum

A terdum cadit, ut cādidos nudet humeros, & quasi uideri noluerit, cælat festina, quod uolens detexerat. Et quando in publico quasi per uerecundiam operit faciem: lupanarium arte, id solum ostendit, quod ostensum magis placere potest. Respondebis: Vnde me nosti? Et quomodo tam longe positus, iactas in me oculos tuos? Fratris hoc tui mihi narrauerunt lachrymæ, & intolerabiles per momenta singultus. Atq; utinam ille mentitus sit, & magis timens hoc quàm arguens, dixerit: Sed mihi crede: nemo mentiens plorat. Dolet sibi prælatum iuuenem, non quidem comatum, non uestium sericarum, sed torosulum, et in sordibus delicatum: qui ipse sacculum signet, textrinum teneat, pensa distribuat, regat familiam, emat, quicquid de publico necessarium est: Dispensator & dominus & præueniens officia seruulorum, quem omnes rodant famuli: & quicquid domina non dederit, illum clamitēt subtraxisse. Querulum seruulorū genus est, & quantacūq; dederis, semper eis minus est. Non enim considerant de quāto, sed quātum detur, doloremq; suum solis, quod possunt, obtrectationibus consolantur. Ille parasitum, iste impostorem: hic hæredipetam: alius nouo quolibet appellat uocabulo. Ipsum iactant assidere lectulo, obstetrices adhibere languenti, portare matulam, calefacere lintea, plicare fasciolas. Facilius mala credunt homines, & quodcunq; domi fingitur, rumor in publicum fit. Nec mireris, si ancillę & seruuli de uobis ista confingant, cū mater quoq; idipsum queratur & frater. Fac igitur quod moneo, quod precor, ut primum matri, dehinc si id fieri non potest, saltem fratri reconcilieris. Aut si ista tam chara nomina hostiliter detestaris, diuidere ab eo, quem tuis diceris prætulisse. Si autem & hoc non potes, reuerere certe tuos. Si non potes deserere, uel honestius sodali tuo utere. Separentur domus uestræ, diuidaturq; conuiuiū, ne maledici homines sub uno tectulo uos manentes, lectulum quoq; criminentur habere cōmunem. Potes & ad necessitates tuas quale uoluisti habere solatiū, & aliqua ex parte publica carere infamia. Quāquam cauenda sit macula, quæ nullo nitro secundum Hieremiam, nulla
B fullonum herba elui potest. Quando uis ut te uideat & inuisat, adhibe arbitros, amicos, liberos, seruulos. Bona consciētia nullius oculos fugit. Intret intrepidus, securus exeat. Taciti oculi, & sermo silens, & totius corporis habitus, uel trepidationem interdū, uel securitatem loquuntur. Aperi quæso aures tuas, et clamorem totius ciuitatis exaudi. Iā perdidistis uestra uocabula, et mutuo ex uobis cognomina suscepistis: tu illius diceris, et ille tuus. Hæc mater audit & frater: paratiq; sunt, & precantur uos sibi diuidere, & priuatā uestræ coniunctionis infamiam laudem facere cōmunem. Tu esto cū matre, sit ille cū fratre. Audentius diliges sodalem fratris tui, honestius amabit mater amicum filij quàm filiæ suæ. Quod si nolueris, si mea monita rugata fronte contempseris, epistola tibi hæc uoce libera proclamabit: Quid alienum seruū obsides? Quid ministrum Christi famulum tibi facis? Respice ad populum: singulorū facies intuere. Ille in ecclesia legit, in te aspiciunt uniuersi, nisi quod penè licentia coniugali de tua infamia gloriaris. Nec iam secreto dedecore potes esse contenta. Procacitatem libertatem uocas. Facies meretricis facta est tibi, nescis erubescere. Iterum me malignum, iterū suspitiosum et rumigerulū clamitas. Egó ne suspitiosus? egó ne maliuolus? qui ut in principio epistolæ præfatus sum: ideo scripsi, quia nō suspicabar. An tu negligens, dissoluta, contemptrix: quæ annos nata uigintiquinq; adolescentē necdum bene barbatulum: ita brachijs tuis, quasi cassibus inclusisti? Optimū reuera pędagogum, qui te moneat, qui asperitate frontis terreat. Et quanquam in nullis ætatibus libido sit tuta: tamen uel cano capite, ab aperta defendit ignominia. Veniet, ueniet tēpus, dies enim allabitur dum ignoras, & iste formosulus tuus, quia cito senescūt mulieres, maxime quæ iuxta uiros sunt, uel ditiorem reperiet uel iuniorem. Tunc te pœnitebit cōsilij tui, & tædebit pertinaciæ, quando & rem & famā amiseris, quando quod male iunctum fuerat, diuidetur bene. Nisi forte secura es, & coalescente tanti temporis charitate dissidium non uereris. Tu quoq; mater quæ propter ætatem maledicta non metuis, noli sic uindicare ut

C pecces. Magis à te discat filia separari, quàm tu ab illa seiungi. Habes filium & filiam & generum, imò & contubernalem filiæ tuæ. Quid quæris aliena solatia, & ignes iam sopitos suscitas? Honestius est tibi saltem culpam filiæ sustẽtare, quàm occasionem tuæ quærere. Si tecum filius monachus, pietatis uiduitatisq; præsidium. Quid tibi alienum hominem quæris, in ea præsertim domo, quæ filium & filiam capere non potuit? Eius iam ætatis es, ut possis nepotes habere ex filia: Inuita ad te utrunq;. Reuertatur cum uiro, quæ sola exierat. Virum dixi, nõ maritum. Nemo calumnietur. Sexum significare uolui, non coniugiũ. Aut si erubescit & retractat, & domum in qua nata est arbitratur angustam, uos ad eius hospitium pergite, quamuis arctum sit, facilius matrẽ & fratrem capere potest quàm hominem alienum, cum quo certe in domo una sine cubiculo, casta manere nõ poterat. Sint in una domo duæ fœminæ, & duo masculi. Si autem & tertius ille γηροβόσκος tuus, abire nõ uult, & seditiones ac turbas concitat, sit biga, sit triga, frater uester ac filius, & sororem illi exhibebis & matrem. Alij uitricum & generum uocitent, ille nutritium appellet & fratrẽ. Hæc ad breuem lucubratiunculam celeri sermone dictaui, uolens desiderio postulantis satisfacere, & quasi ad scolasticam materiam me exercens. Eadem enim die mane pulsabat ostium, qua profecturus erat. Simulq; ut ostenderem obtrectatoribus meis, quod & ego possem quicquid ueniret in buccam dicere. Vnde & de scripturis pauca perstrinxi. Nec orationem meam, ut in cæteris libris facere solitus sum, illarũ floribus texui. Extemporalis est dictatio, & tanta ad lumen lucernulæ facilitate profusa, ut notariorũ manus lingua præcurreret, & signa ac furta uerborum uolubilitas sermonum obrueret. Quod idcirco dixi, ut qui non ignoscit ingenio, ignoscat uel tempori.

SCHOLIA.

1 Lucilianum quiddam retulisti.) Palam allusit ad id quod Horatius scripsit de Lucilio saty~
D rico. At idem, quod sale multo Vrbem defricuit, charta laudatur eadem. Salem uocat dicta salsa ac mordacia. Et defricare, pro taxare & tangere positum est. Iurgantibus atq; negantibus cunctis.) Etenim si consentientes uniuersi, negẽt se tales, quales tu prædicas, nimirum quod uides, non uides: & quod audis, non audis. Vestram euariare.) Quidã codices habebant, orare. Ego legendum censeo curare. Surdis narrare fabulam.) Prouerbium est, ubi quis nihil agit suadendo. Venena serpentina.) Serpentina seu serpentino superest: legendũ, uenena tolluntur antidoto.

Coràm te uocat.) Coràm hic aduerbium est. Et omnes tecum &c.) Et hic locus, uarius habebatur in exemplaribus. Opinor ita legendũ: Et omnes te, cum aliquid eorum quæ suadent, detrectans feceris,
2 puram, simplicem &c. Legimus in scholis.) Exemplum eius qui amore contabuit, cuius statua posita fuerat in publico. Spirãtia dixit, quasi uiua, quod ueluti uiuum hominem repræsentaret. Ita Vergilius: Excudentq; alij spirantia mollius æra. Sed rosulum & in sordibus.) Quidam codices habebãt Tossulum: legendum censeo, Torosulum: ut intelligas hominẽ non exhaustum uigilijs & ieiunijs, sed bene curata cute & obeso corpore, etiam si parum nitide cultũ alias. Antiqui equites Romanos Trossulos appellabant, quæ quidem appellatio uidetur in iocum prouerbialẽ abisse. Persius: Trossulus exultat tibi per subsellia læuis. Sed torosulus magis placet. Ille parasitum.) παρὰ iuxta, & σῖτος cibus. Vnde qui libenter cibo uescũtur alieno, parasiti uocabãtur. Iste impostorem.) Qui arte fallunt, impostores appellantur, uelut qui uitreas gemmas pro natiuis uendũt. Hic hæredipetam.) Id est capta~
3 torem testamentorum. Portare matulam.) Quædã exemplaria habebant mapulam: nõnulla matulam. E gemino mendo conijcere licet, legendũ esse matulã. Id est uas, in quod redditur lotium. Erat abiectissimum obsequij genus porrigere matulam. Meminit hac de re in epistola ad Nepotianum.

Nullo nitro.) Locus est apud Hieremiam capite secundo: Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam Borith, maculata es in iniquitate tua coram me. Porrò Borith indicat Hieronymus septuaginta uertisse herbam fullonum. Borith autem esse herbam, quæ in Palæstina nascatur locis humectis, habens eandem fermè uim quam habet nitrum. Nitrum autem quiddam est non dissimile sali, quod ob acrimoniam olim ad lauandas uestes adhiberi consueuit. Et tertius ille.) Græca uox hoc loco uaria subijcitur in exemplaribus. Nec magni refert, aliorum errores percensere. Dubium non est quin legẽdum sit γηροβόσκος. Sic enim Græce uocatur, qui senilem ætatem parentis, aut amici fouet ac sustinet, & γηροβοσκεῖν, alere senem. A γῆρας senectus & βόσκω pasco.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Diaconus quidam impostor fugiens maritum, cuius uitiauerat uxorem, episcopi sui literis Hieronymo commendatus, uenerat in Bethlehem, simulans se uelle monachum fieri. Receptus est. Hic in

ipsis sa

A ipsis sacris locis ausus est uirginem quandam ad stuprum solicitare. Deprehēso & ueniam petenti, ignouit Hieronymus. Is deinde passim cœpit obtrectare famæ sancti uiri. Admonet igitur eū, ut ingressus monasterium aliquod, pœnitentiæ laboribus expiet sua commissa. Apparet hoc quoq; thema, declamatoria ratione tractatum ab Hieronymo.

OBIVRGATIO GRAVIS IN SABINIANVM DIACONVM.

SAmuel quondam lugebat Saulem, quia pœnituerat dominum, quod unxisset eum regē super Israël. Et Paulus Corinthios, in quibus audiebatur fornicatio: & talis fornicatio, qualis nec inter gētes, & quidem uoce flebili cōmonebat, dicens: Ne cū rursus uenero, humiliet me deus apud uos, & lugeā multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiā super immunditijs, quas gesserūt in impudititia & fornicatione. Si hoc propheta & Apostolus nulla ipsi labe maculati, clementi in cūctos mēte faciebāt, quanto magis ego ipse peccator, in te debeo facere peccatore, qui nō uis erigi post ruinā, nec oculos ad cœlū leuare: sed prodita patris substātia, porcorū filiquis delectaris, & superbiæ prærupta cōscendens, præceps laberis in profundū? Deū uētrē uis habere pro Christo, seruis libidini, gloriaris in carne & cōfusione tua, & quasi pinguis hostia in mortem propriā saginaris, imitarisq; eorum uitam, quorum tormenta non metuis: ignorans, quoniā benignitas dei ad pœnitentiā te hortetur. Secundum autē duritiam tuā & cor impœnitēs, thesaurizas tibi irā in die iræ. An idcirco induratur iuxta Pharaonem cor tuum, quia nō statim percuteris, & differris diu ad pœnā? Et ille dilatus est: & decem plagas, non quasi ab irato deo, sed quasi à patre cōmonēnte sustinuit, donec in peruersum acta pœnitentia, populum quē dimiserat per deserta sequeretur, & ingredi auderet maria: per quæ sola doceri potuit, timori habendū eum, cui etiam elementa seruiunt. Dixerat & ille: Non noui dominū, neq; dimitto Israël. Quem tu imitans loqueris: Visio quā hic uidet, in dies longos est, & in tēpora lōga iste prophetat. Propter quod dicit idem

B propheta: Hæc dicit Adonai dñs: Non prolongabuntur amplius omnes sermones mei, quoscunq; loquar, quia loquar uerbū & faciā. Sanctus Dauid de impijs & de scelestis dicit: quorū tu pars nō modica, sed princeps es: quod seculi felicitate fruerentur & dicerent: Quomō cognouit deus, & si est scientia in excelso? Ecce ipsi peccatores & abūdantes in seculo obtinuerūt diuitias: penè lapso pede & fluctuāti uestigio causabatur, dicens: Ergo sine causa iustificaui cor meū, & laui inter innocentes manus meas. Præmiserat enim, quia æmulatus sum super iniqua agentes, pacē peccatorum uidens, quia nō est respectus mortis eorū, & solida plaga in flagella eorum. In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Propterea tenuit eos superbia, circundati sunt iniquitate & impietate sua. Egredietur sicut ex adipe iniquitas eorū: trāsierunt in affectū cordis. Cogitauerunt, & locuti sunt mala, iniquitatem in excelso locuti sunt. Posuerūt in cœlum os suum, & lingua eorū pertransijt super terram. Nónne tibi uidetur de te omnis psalmus esse compositus? Vegeto quippe es corpore, & nouus antichristi Apostolus, cū in una notus fueris ciuitate, trāsgrederis ad aliā. Non indiges sumptibus, nō plaga forti percuteris. Et cum hominibus, qui nō sunt ut tu irrationabilia iumenta, corripi nō mereris. Propterea elatus es in superbiā, & uestimentū tuum fœdat luxuria, & quasi ex aruina pingui & quodā adipe eructans uerba mortifera, non te respicis esse moriturum, nec unquam post expletā libidinem pœnitentia remorderis. Trāsisti in affectum cordis, & ne tibi solus uidearis errasse, simulas nefanda de seruis dei, nesciens quod iniquitatē in altū loquaris, & ponas in cœlum os tuum. Nec mirum si à te qualescunq; serui dei blasphemētur, cum patremfamilias beelzebub uocauerint patres tui. Non est discipulus supra magistrū, nec seruus supra dominum suū. Si illi in uiridi ligno tanta fecerunt, tu in me arido ligno quid facturus es? Tale quid & in Malachia plebs scandalizata credentiū, de ore tuo loquitur: Dixerunt, uanus est q seruit deo. Et quid plus? Quia custodiuimus mādata eius, & quoniā iuimus supplicā

C tes ante faciē dei omnipotentis. Et nunc nos beatos dicimus alienos. Reædificātur omnes qui faciunt iniqua. Aduersati sunt duo, & salui facti sunt. Quibus postea diem iudicij dominus cōminatur, & quid inter iustū & iniustū futurū sit, multo ante prænūcians, ait: Et conuertimini: & uidebitis quid sit inter iustum, & iniustum: inter seruientē domino, & nō seruientē domino. Hæc tibi ridicula fortè uideantur, qui comoedis & lyricis scriptoribus, mimis & lentulis delectaris, quanquam ne ista tibi quidē præ nimia cordis hebetudine intelligenda concesserim. Prophetarum uerba contēnas, sed respondebit Amos: Et in tribus & in quatuor impietatibus, nónne auersabor eū dicit dominus? Quoniam enim Damascus, Gaza, Tyrus, Idumæa, Ammonitæ, & Moabitæ, Iudæi quoque & Israël sæpe ad se dei uaticinio destinato, ut agerent aliquando poenitentiam, audire contempserunt, iræ suæ quam illaturus est dominus causas iustissimas profert, dicens: In tribus & quatuor impietatibus nónne auersabor eos? Sceleratum est, inquit, mala cogitare: concessi. Nequius est male cogitata uelle perficere, & hoc pro mea misericordia benignus indulsi. Nūquid & opere implēdum peccatū fuit? & mea superbe calcanda clemētia? Tamen & post factū, quia malo poenitentiā peccatoris quàm mortē: Non em̄ sani opus habent medico, sed male habentes, iacēti manū porrigo, & conspersum in sanguine suo, ut proprijs fletibus lauetur exhortor. Quod si nec sic poenitentiā uult agere, & fracto nauigio tabulā, per quam saluari poterat, nō retentat, cogor dicere: Super tribus & quatuor impietatibus, nónne auersabor eū dicit dominus? Auersionē ducens pro poena, dum suæ peccator relinquitur uolūtati. Inde est quod peccata patrū in tertiā & quartam generationem restituit, dum non uult statim punire peccātes: Sed ignoscēs primis, postrema cōdemnat. Alioqui si protinus scelerū ultor existeret: & multos alios, & certe Paulū apostolum ecclesiæ nō haberent. Ezechiel propheta, cuius supra fecimus mentionē, dei uerbum ad se factum referens, ait: Aperi os tuum, &

D māduca quæ ego dabo tibi. Et uidi, inquit, & ecce manus extēta ad me, & in ipsa uolumen libri. Et reuoluit illud in conspectu meo, & in ipso scriptū erat, à facie & retrorsum, lamentum & carmen, & uæ. Prima scriptura ad te pertinet, si tamen uolueris agere poenitentiam post delictū. Secūda ad sanctos, qui ad dei canticū prouocant. Non est em̄ pulchra laudatio in ore peccatoris. Tertia ad tui similes: qui desperantes, semetipsos tradiderūt immunditiæ, & fornicationi, & uentri & his quæ infra uentrē sunt, qui putant omnia morte finiri & nihil esse post mortē, & dicunt: Tēpestas si transierit, nō ueniet super nos. Liber ille, quē propheta deuorat, omnis series scripturarū est. In quibus & poenitēs plāgitur, & iustus canitur, & maledicitur desperans. Nihil ita repugnat deo, quàm cor impoenitens. Solum crimen est, quod ueniam cōsequi nō potest. Si enim ei ignoscitur post peccatum, qui peccare desistit: & ille flectit iudicem qui rogat: impoenitens autem omnis ad iracūdiam prouocat iudicantē, solum desperationis crimen est, quod mederi nequeat. Porrò ut scias deū quotidie peccatores ad poenitentiā prouocare: qui si rigidi perstiterint, de clemēte eum seuerum & trucem faciūt: Audi Esaiæ uerba dicētis: Et uocabit, inquit, dn̄s Sabaoth in die illa ad fletum, & planctum magnum, & decaluationem, & accinctionem ciliciorum. Ipsi uero fecerunt læticiam & exultationem: mactantes uitulos, & immolantes oues, ut comederent carnes, & biberēt uinum, dicētes: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Post quas uoces & perditæ mētis audaciam, scriptura cōmemorat, dicēs: Et reuelata sunt hæc in auribus domini Sabaoth, non remittetur uobis hoc peccatum, donec moriamini. Si enim peccato mortui fuerint, tunc eis remittetur peccatum. Quod quamdiu in peccato uixerint, nō dimittit̄. Parce quæso animæ tuæ. Crede dei filiū futurū esse iudicē. Recordare à quo episcopo diaconus ordinatus sis. Nec mirum quāuis sanctum hominē, tamen in homine deligēdo potuisse falli, cū & deum poeniteat, quod Saul in regē unxerit: Et in duodecim Apostolis Iudas sit proditor repertus, & de quondā ordinis tui hominibus Nicolaus Antiochenus, immūdiciarū omniū, & Nicolaitarum hæreseos autor extitisse referatur. Nō tibi illa

A illa nunc replico, quod plures uirgines stuprasse narreris, quod à te nobiliū uiolata matrimonia, publico cæsa sint gladio, quod per lupanaria impurus, & helluo cucurristi. Magna quidē ista sunt pōdere suo, sed fiunt eorū quæ illaturus sum cōparatione leuiora. Rogo quantū crimen est, ubi stuprum & adulterium parū est? Infelicissime mortaliū, tu speluncam illam, in qua dei filius natus est, & ueritas de terra orta est, & terra dedit fructū suum, de stupro condicturus ingrederis. Nō times, ne de præsepi infans uagiat, ne puerpera uirgo te uideat, ne mater domini contempletur? Angeli clamāt, pastores currunt, stella desuper rutilat, Magi adorāt, Herodes terretur, Hierosolyma cōturbatur, & tu cubiculū uirginis, decepturus uirginē irrepis? Paueo miser, & tam mēte, quàm corpore perhorresco, ponere tibi uolēs ante oculos tuos, opus tuum. Tota ecclesia nocturnis uigilijs Christū dominū personabat, & in diuersarū gentiū linguis, unus in laudibus dei spiritus cōcinebat. Tu inter ostia quondam præsepis dn̄i, nunc altaris, amatorias epistolas fulciebas, quas postea illa miserabilis: quasi flexo adoratura genu, inueniret & legeret. Et stabas deinceps in choro psallētiū, & impudicis nutibus loquebaris. Proh nefas, nō possum ultra progredi. Prorūpunt lachrymæ antequàm uerba, & indignatione pariter ac dolore, in ipso meatu faucium spiritus coartatur. Vbi mare illud eloquētiæ Tullianæ? Vbi torrēs fluuius Demosthenis? Nūc profecto muti effetis ambo, & uestra lingua torpesceret. Inuēta est res, quā nulla eloquētia explicare queat. Repertū est facinus, qd' nec Mimus fingere, nec Scurra ludere, nec Atellanus possit effari. Moris est in Aegypti & Syriæ monasterijs, ut tam uirgo quàm uidua, quæ se deo uouerint, & seculo renūciantes omnes delitias seculi cōculcarint, crinem monasteriorū matribus offerāt desecandū, non intecto postea cōtra Apostoli uoluntatem incessuræ capite, sed ligato pariter ac uelato. Nec hoc quispiam, præter tondētes nouit & tonsas, nisi qđ quia ab omnibus fit, penè scitur ab omnibus. Hoc autē duplicē ob causam, de cōsuetudine uersum est in naturā, uel quia lauacrum non adeunt: uel quia oleū, nec capite, nec ore norunt, ne à paruis animalibus, quæ inter cutem & crinē gigni solēt & cōcretis sordibus, opprimanť. Videamus igitur, tu uir bone inter ista quid feceris. Futuro matrimonio, in spelūca illa uenerabili, quasi quosdā obsides accipis capillos, sudariola infelicis, & cingulū dotale pignus deportas, iurans ei te nullā similiter amaturū. Deinde curris ad pastorum locum, & angelorū desuper strepitu concinente, in eadem uerba testaris. Nihil dico amplius, quod in oscula rueris, quod amplexatus sis. Totū quidem de te credi potest, sed ueneratio præsepis & campi non me sinunt plus credere, quàm te uoluntate tantū & animo corruisse. Miser: Nónne quādo in spelunca cū uirgine stare cœpisti, caligauerūt oculi tui, lingua torpuit, cōciderunt brachia, pectus intremuit, nutauit incessus? Post apostoli Petri Basilicā, in qua Christi flāmeo cōsecrata est, post crucis & resurrectionis & ascēsionis dominicæ sacramēta, in quibus rursum se in monasterio uicturam spoponderat, audes crinē accipere tecum noctibus dormituræ, quem Christo messuerat in spelūca? Deinde à uespere usque mane fenestræ illius assides, & quia propter altitudinē, hærere uobis cominus nō licebat, per funiculū, uel accipis aliquid, uel remittis. Vide quanta diligentia domini fuerit, ut nunquàm domi uirginē, nisi in ecclesia uideris: & cū talem uterque uestrū haberit uoluntatem, nisi per fenestram nocte facultas uobis non fuerit colloquendi. Oriebatur tibi, ut postea didici, sol inuito. Exanguis, marcidus, pallidus, ut suspitione omni careres, euangeliū Christi, quasi diaconus lectitabas. Nos pallorē ieiunij putabamus, exangue os contra institutū ac morē tuum, quasi cōfectum uigilijs mirabamur. Iam tibi & scalæ per quas deponeres miserā parabantur, iam iter dispositū, decreta nauigia, condicta dies, fuga animo pertractata, et ecce angelus ille cubiculi Mariæ ianitor, cunarū domini custos, & infantis Christi gerulus, corā quo tāta faciebas, ipse te prodidit. O funestos oculos meos, ò diem illū omni maledictione dignissimū, in quo epistolas illas quas hucusque retinemus, cōsternata mēte legi. Quæ ibi turpidines? quæ blanditiæ? quanta de cōdicto stupro exultatio?

C tatio? Hæccine diaconum, nō dicam loqui, sed scire potuisse? Vbi miser ista didicisti, qui in ecclesia te nutritum esse iactabas? Nisi quod in eisdem epistolis iuras te nunquam pudicū, nunquā fuisse diaconum. Si negare uolueris, manus tua te redarguet, ipsi apices proclama bunt. Habeto igitur interim lucrū sceleris, nō possum tibi ingerere quæ scripsisti. Iaces ita-
2 q̄ aduolutus genibus meis, & misericordiā, ut tuis uerbis utar, sanguinis deprecaris. Et ò te miserū, neglecto iudicio dei, me tantū quasi uindicem times. Ignoui fateor. Quid enim aliud possum tibi facere Christianus? Hortatus sum ut ageres pœnitentiā, & in cilicio & ci nere uolutareris, ut solitudinē peteres, ut uiueres in monasterio, ut dei misericordiam iugi- bus lachrymis implorares. At tu bonæ spei columen, excetræ stimulis inflāmatus, factus es mihi in arcum peruersum, & cōtra me cōuiciorū sagittas iacis. Inimicus tibi factus sum, uera dicens: Non dolebo de maledictis. Quis enī nesciat, nihil nisi flagitiosum tuo ore lau dari? Hoc plāgo, quod te ipse nō plangis, quod te nō sentis mortuum, quod quasi gladia- tor paratus libithynæ in proprium funus ornaris. Amiciris linteis, digitos anulis oneras, dentes puluere teris, raros in rubenti caluaria digeris capillos, taurina ceruix toris adipeis
3 intumescens, nec quia propter libidinē fracta est, inclinaī. Super hæc, unguenta fragras, mutas balneas, & cōtra renascentes pilos pugnas, per forum ac plateas, nitidus ac politus amator incedis. Facies meretricis facta est tibi, nescis erubescere. Cōuertere miser ad dn̄m, ut ad te dominus cōuertatur. Age pœnitentiā: ut & ille agat pœnitentiam super omnibus quæ locutus est malis, ut faceret tibi. Quid neglecto uulnere proprio alios niteris infama- re? Quid me bene tibi & sedulo consulentē, quasi phreneticus morsu laceras? Esto, ego fla gitiosus sim, ut uulgò iactitas, saltem mecum age pœnitentiā. Criminosus, ut simulas, *imi tare* lachrymas criminosi. Num mea peccata uirtutes tuæ sunt? An malorū tuorū putas so latium, si multos tui similes habeas? Fluāt paululū de oculis lachrymæ, inter sericū & lin-
D teamina, quibus tibi uideris fulgidus & formosus, intellige te nudū, cōscissum, sordidatū, mendicantem. Nunquā est sera pœnitentia. Quamuis de Hierosolymis descenderis, & sis in itinere uulneratus, inde te Samaritanus impositū iumēto, curādumq̄ ad stabulum rese ret. Sed & si mortuus iaces in sepulchro, tamē & fœtentē dominus suscitabit. Imitare saltē cæcos illos, propter quos saluator dimittēs domū suam & hæreditatē suā, Hiericho uenit. Sedentibus in tenebris & umbra mortis lux orta est eis. Qui postquam præterire domi- num cognouissent, cœperūt clamare, dicētes: Fili Dauid miserere nostri. Poteris & tu uide re, si clames, si accitus ab eo sordida uestimēta proijcias. Cum cōuersus ingemueris, tūc sal- uus eris, & tunc scies ubi fueris. Tangat modice cicatrices tuas, pertractet luminū quondā tuorū uestigia. Licet ab utero sic genitus sis, & in delictis cōceperit te mater tua, asperget te hysopo, & mūdaberis: lauabit te, et super niuē dealbaberis. Quid incuruus terræ hæres, & totus in cœno iaces? Illa quā decem & octo annis satanas uinxerat, postq̄ à saluatore cura ta est, cœlū erecta suspexit. Quod ad Cain dictū est, tibi dictū puta: Peccasti, quiesce. Quid lōgius recedis à facie dei, & habitas in terra Naim? Quid totus in salo fluctuas, nec statuis supra petrā pedē tuū? Caue ne te Phinees cū Madianitide fornicantē sua hasta configat,
4 qui plus q̄ Thamar uirginē frater & cōsanguineus polluisti, uersus in Absalom, occidere eum cupis, qui te rebellantē plāgit & mortuū. Clamat cōtra te sanguis Nabuthæ, & uinea Iezraël, hoc est seminis dei, quā in hortū uoluptatis, & lasciuiæ holera cōuertisti, dignā de te ultionem reposcit. Mittitur tibi Helias, tormentū et interitū nunciās. Incuruare, & sacco uestire paulisper, & de te poterit dicere deus: Vidisti, quia reueritus fuerit Achab à facie mea? Non superducam malitiā in diebus eius. Sed forte blandiris tibi, quod à tali episco- po diaconus ordinatus es. Iam superius dixi, nec patrem pro filio, nec filiū pro patre puni- ri. Anima enī quæ peccauerit, ipsa morietur. Et Samuel habuit filios qui recesserūt à timo- re dei, & abierūt post auariciam & iniquitatem. Et Heli sacerdos sanctus fuit, sed habuit fi- lios: qui, ut in Hebræorum uoluminibus legimus, fornicabātur cū mulieribus in taberna culo

A culo dei,& in similitudinem tui,impudenter sibi dei ministerium uendicabāt. Vnde & locus tabernaculi ipse subuersus est,& propter uitia sacerdotū dei, sanctuarium destitutum est. Quanq; & ipse Heli dum est nimium lenis in filios,offendit deum. Tantumq; abest,ut te ualeat episcopi tui iusticia liberare,ut timendum sit,ne propter te de solio suo corruens, pereat insanabilis. Oza leuites arcam domini,quam portare ipse debuerat,quasi ruentem sustentare uoluit,& percussus est. Quid de te futurum putas, qui stantem arcam domini præcipitare conatus es? Quanto magis episcopus qui te ordinauit probabilis est,tanto tu amplius detestandus,qui talem hominem fefellisti. Solemus mala domus nostræ scire nouissimi,ac liberorum & coniugum uitia, uicinis canentibus ignorare. Nouerat te omnis Italia. Vniuersi te stare ante altare Christi ingemiscebant. Nec tu tam callidus eras,ut prudenter tua uitia cælares. Sic æstuabas,sic subantem te & lasciuientē huc atq; illuc rapiebat uoluptas,ut quasi quosdam triumphos,palmamq; uitiorū de expletis libidinibus subleuares. Deniq; inter gladios barbari mariti,& mariti potentis excubias, impudicitiæ flāma te rapuit. Non timuisti in illa domo adulterium facere,in qua sine iudice læsus uir se poterat ulcisci. Duceris ad hortulos,ad suburbana pertraheris, tam libere & insane te agis,ut absente marito uxorem te putes habere,nō adulteram. Vnde per quosdam cuniculos dū illa tenetur,erumpis. Romā occultus ingrederis,latitas inter Samnitas latrones,& ad primum mariti nunciū,quod nouus tibi ex alpibus Hannibal descendisset, nauigio te credis intuto. Tanta fugæ celeritas fuit,ut tempestatem terra duceres tutiorē. Venisti utcunq; in Syriam,inde te uelle Hierosolymā transcendere,& seruiturū domino polliceris. Quis non susciperet eum,qui se monachū promittebat,præsertim ignorās tragœdias tuas,& episcopi tui cōmendaticias ad cæteros sacerdotes epistolas legens? At tu infelix transfigurabas te in angelū lucis,& minister satanæ,ministrū iusticiæ simulabas. Sub uestitu ouiū latebas lupus,& post adulterium hominis,adulter Christi esse cupiebas. Hæc idcirco retuli,ut totam tibi scenam operū tuorum,quasi in breui depingerē tabella, & gesta tua ante oculos

B tuos ponerem,ne misericordiā domini nimiamq; clemētiam,materiā existimes delictorū, rursum crucifigens tibimetipsi filium dei,& ostentui habens,& non legens illud quod sequitur. Terra enim uenientem sæpe super se bibens imbrem,& generans herbam opportunam illis à quibus colitur,accipit benedictionem à domino. Proferens autem spinas & tribolos,reproba est & maledicto proxima,cuius consummatio fit in combustionem.

SCHOLIA

ET solida plaga in flagella.) Locus est ex psalmo 72. tametsi secus habet æditio uulgata,etiā Græcorum, Hebræi sic habent וּבְרִיא אוּלָם & firmū palatium. Si in uiridi ligno.) Verba sunt Christi Lucæ uigesimotertiō. Se Christus uiride lignum uocat, ut iuuenem & innoxium,& uirtutum frondibus uirentem. De ore tuo loquitur.) Id est,tuis uerbis. Nam ita sentis ut illi loquuntur. Quidam codices habebāt,choro pro ore. Locus autem est apud Malachiam cap. 3. Qui comœdis.) Comœdi qui agūt comœdias. Lyrici uersus,qui ad lyram canūtur. Mimi,qui scribunt uersus in scena repræsentandos. Et Lentulis.) Explicat quid dixerit mimis,quod Lentulus inter primos celebris mimographus fuerit. Quædam exemplaria pro Lentulis,habebāt clientulis,sed mendose. Nicolaus Antiochenus.) Hic unus ex septē primis diaconis fuit electus,ut habes in Actis apostolorum. Cæterum pro neophytarum,& ophitarum,quas uoces in codicibus reperi,scribendum Nicolaitarum. Quorum meminit Augustinus in libro ad Quoduultdeum. Et item mētio in decretis pontificum. Nec mimus effingere.) Et carmē ipsum mimus uocatur,& scriptor, & histrio,qui pronunciat à uerbo μιμέω, quod est imitor, quod histriones etiam citra uocem aliquoties gesticulatione corporis quiduis repræsentent. Et misericordiam sanguinis.) Locus hic ut deprauatus,diuersus habebatur in exemplaribus. Quædam habebant: Et heminam sanguinis,ut intelligas minimum sanguinis. Quædam misericordiam sanguinis,ut accipias uulgus his uerbis solere deprecari capitis periculū. Ostendit enim uerba uulgi esse & inepta,non sua,cum adijcit, Vt tuis uerbis utar. Paratus libithynæ.) In omnibus,quæ quidem uiderim exemplaribus habebatur,Paratus libidine. Sed refragantibus illis non sum ueritus mutare libithynæ. Sic enim mortem uocant poëtæ. Hor. Nisi quod libithyna sacrauit. Vbi mare illud.) Ciceroni mare tribuit,ob copiā. Demostheni torrentē,ob uim & impetū. Nec Atellanus.) Atellanus dicitur obscœnarum fabularū obscœnus gesticulator,ut alibi dictū est.

C Dentes puluere teris.) Puluisculum intellige,confectum ex aromatibus, quo olim delicati diuites purgabant dentes. Raros in rubenti caluaria.) Magis ridiculum erat, comendi capillitij studiosum esse,qui pauculos haberet pilos.Addidit rubenti,uel quod bene pastus esset,uel quod caluis ferè rubet caluaria.Porrò digeris dixit pro disponis & ordinas. Mutas balneas.)Id est,subinde alia atq; alia adis
3 balnea.Quarum usus putatur obstare ne syluescant pili,& læue seruare corpus. Ita Persius: Elixasq; nates labefactes forcipe adunca. Domum suam & hæreditatem.) Allusit ad uerba Hieremiæ capite duodecimo:Reliqui domum meam,dimisi hæreditatē meam,dedi dilectam &c. Iuxta Hiericho sanati sunt cæci. Si accitus ab eo,sordida.) Lucæ decimooctauo cap. legis cæcum accersitum à Iesu,& ita sanatum. Et scies ubi fueris.) Quod ut cæci,sic & impij in tenebris ambulent, nescientes in quantis uersentur malis,nisi deus illis aperuerit oculos. Pertractet luminum tuorum.) Apud Matthæum capite nono:Iesus tangit oculos cæcorum,atq; ita sanat. In terra Naim.) Allusit ad uocem Hebraicam,Naim enim sonat fluctum,siue commotionem.Est oppidum eius nominis in Iudæa,in quo Iesus suscitauit filium uiduæ. Apud Græcos item σάλος undarum motum & iactationem significat à σαλεύομαι. Vnde poëtæ mare salum uocat. Cum Madianitide.) Historia est in libro Numerorum cap. uigesimoquinto.Quidam codices habebant,fero hasta configat. Quidam, ferro hastæ. Quidam Syromastæ.
4 Qui plusquam Thamar.) Amnon uitiauit sororem suam Thamar,ut legimus Regum libro secundo cap.13.At sacra uirgo plusquam soror est. Versus in Absalom.) Nam is persequebatur Dauid patrem,à quo tamen sic amabatur,ut mortuum defleuerit:Absalom fili mi,fili mi Absalom. Solemus mala domus.) Iuxta illud Iuuenalis: Dedecus ille domus sciet ultimus: Vt subantem & lasciuientem.) Subare est niti ad coitum.Horatius: Iamq; subando,tenta cubilia,tectaq; rumpit: Vsus est hoc uerbo Plautus quoq;.Plerıq; codices habebant deprauatum,pro subantem,sudantem. Inter Samnitas latrones.) Cum his crebro pugnatum est à Romanis. Nauigio te credis incauto.) Pro incauto quidam habebant,intuto.Significat parum tutam & incautam nauigationem,aut nauim minus tutam. Scenam operum.) E Scena prodibant actores,qui fabulam repræsentabant.Vnde comœdiæ scenis distinguuntur.Etiam scenam umbram uocant.Illud autem sentit, se uitam illius obscuram, in medium protulisse,& publicasse.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

D Vercellæ,maritus quidā uxorē innoxiam detulerat adulterij,cōijcitur in carcerem unà cū iuuene, quem accusarat maritus,admouētur tormēta.Iuuenis impatiēs,cōfessus est,quod nō admiserat.Mulier constanter negauit.Vterq; dānatus ducitur ad suppliciū,ille occiditur.Hæc sæpius icta uixit,demum admoto iugulo mucrone,uisa est mori. Sublatū cadauer reuixit.Huic cū ad supplicium requireretur Euagrius,ab Imperatore libertatē suis precibus impetrauit. Lusit in hac epistola diuus Hieronymus artificio scribēdæ historiæ,& stilū iam scribēdi desuetudine torpescentē,hac exercitatiūcula renouauit.

AD INNOCENTIVM DE MVLIERE SEPTIES ICTA.

Aepe à me Innocenti charissime postulasti,ut de eius rei miraculo, quæ nostra ætate acciderat,non tacerem.Cumq; ego id uerecunde & uere, ut nunc experior,negarem,meq; assequi posse diffiderem,siue quia omnis sermo humanus
1 inferior esset laude cœlesti,siue quia ocium quasi quædam ingenij rubigo,par uulam licet facultatem,pristini siccasset eloquij,tu econtrario asserebas, in dei rebus non possibilitatem inspici debere,sed animum:neq; posse eum uerba deficere, qui credidisset in uerbo.Quid igitur faciam?Quod implere non possum,negare non audeo.Super onerariam nauem rudis uector imponor.Et homo qui necdum scalmum in lacu rexi,Euxini
2 maris credor fragoribus.Nunc mihi euanescentibus terris,cœlum undiq;,& undiq; pontus:nunc unda tenebris inhorrescens,& cæca nocte,nimborum spumei fluctus canescūt. Hortaris ut tumida malo uela suspendam,rudentes explicem,clauum regam. Pareo iam iubenti,& quia charitas omnia potest,spiritu sancto cursum prosequente confidam,habi
3 turus in utraq; parte solatium.Si me ad optatos portus æstus appulerit, gubernator putabor.Si inter asperos orationis anfractus, impolitus sermo substiterit, facultatem forsitan requires,uoluntatem certe flagitare non poteris. Igitur Vercellæ Ligurum ciuitas haud procul à radicibus Alpiū sita,olim potens, nunc raro est habitatore semiruta. Hāc cum ex more consularis inuiseret,oblatam sibi quādam mulierculam unà cum adultero, nam hoc crimen maritus impegerat,pœnali carceris horrore circundedit. Neque multo post,cum liuidas carnes ungula cruenta pulsaret,& sulcatis lateribus dolor quæreret ue
4 ritatem,infelicissimus iuuenis uolens compendio mortis longos cruciatus uitare, dum in suum

A ſuum mentitur ſanguinem, accuſauit alienum, ſolusq; omnium miſer, merito iuſſus
eſt percuti, qui non reliquit innoxiæ, unde poſſet negare. At uero mulier ſexu for-
tior ſuo, cum eculeus corpus extenderet, & ſordidas fœtore carceris manus poſt ter-
gum uincula cohiberẽt, oculis quos tantũ tortor alligare nõ poterat, ſuſpexit ad cœlũ, &
uolutis per ora lachrymis: Tu, inquit, teſtis es domine Ieſu: cui occultũ nihil eſt, qui es ſcru
tator renis & cordis, nõ ideo me negare uelle, ne peream, ſed ideo mẽtiri nolle, ne peccem.
At tu miſer homo, ſi interire feſtinas: cur duos interimis innocentes? Equidẽ & ipſa cupio
mori, cupio inuiſum hoc corpus exuere, ſed nõ quaſi adultera. Præſto iugulũ, micantẽ in-
trepida excipio mucronem, innocentiã tamẽ mecũ feram. Nõ moritur, quiſquis uicturus
occiditur. Igitur cõſularis paſtis cruore luminibus, ut fera, quæ guſtatũ ſemel ſanguinem
ſemper ſitit, duplicari tormẽta iubet, & ſæuũ dentibus frendens, ſimilẽ carnifici minitatus
eſt pœnã, niſi confiteretur ſexus infirmior, quod nõ poterat robur uirile reticere. Sucurre
domine Ieſu, ad unũ hominem tuum complura ſunt inuẽta ſupplicia. Crines ligantur ad
ſtipitẽ, & toto corpore ad eculeũ fortius alligato, uicinus pedibus ignis apponitur, utrũq;
latus carnifex fodit, nec papillis dantur induciæ: immota mulier manet, & à dolore corpo
ris ſpiritu ſeparato, dum cõſcientiæ bono fruitur: uetuit circa ſe ſæuire tormẽta. Iudex cru
delis, quaſi ſuperatus attollitur. Illa deum deprecatur, ſoluũtur membra compagibus. Illa
oculos ad cœlum tendit, quaſi de cõmuni ſcelere alius confitetur. Illa pro cõfitente negat,
& periclitans ipſa, aliũ uendicat periclitantem. Vna interim uox eſt: Cæde, ure, lacera, nõ
feci. Si dictis tollitur fides: ueniet dies, quæ hoc crimen diligenter diſcutiat, habeo iudicem
meum. Iam laſſus tortor ſuſpirabat, ingemit: nec erat nouo uulneri locus. Iã uicta ſæuitia,
corpus quod laniarat horrebat. Ex templo ira excitus conſularis: Quid miramini, inquit,
circunſtantes, ſi torqueri mulier mauult, q̃ perire? Adulterium certe ſine duobus cõmitti
B non potuit, & eſſe credibilius reor, noxiã ream negare de ſcelere, quàm innocẽtem iuuenẽ
confiteri. Pari igitur prolata in utrũq; ſentẽtia, damnatos carnifex trahit, totus ad ſpecta-
culum populus effunditur, ut prorſus quaſi migrare ciuitas putaretur, ſtipatis proruens
portis turba denſatur. Et quidẽ miſerrimi iuuenis ad primũ ſtatim ictũ amputatur gladio
caput, truncumq; in ſuo ſanguine uolutatur cadauer. Poſtq; uero ad fœminam uentum
eſt, & flexis in terrã poplitibus, ſuper trementem ceruicem micans eleuatus eſt gladius, &
exertam carnifex dexterã totis uiribus concitauit, ad primũ corporis tactum ſtetit muero
lœtalis, & leuiter perſtringẽs cutem, raſuræ modicæ ſanguinẽ aſperſit, imbellem manum
percuſſor expauit, & uictam dexteram gladio marceſcente miratus, in ſecundos impetus
torquet. Lãguidus rurſus in fœminam mucro delabitur, & quaſi ferrũ eam timeret attin-
gere circa ceruicem torpet innoxiam. Itaq; furens & anhelans lictor, paludamẽto in ceruiz
s cem retorto, dum totas expedit uires, fibulam quæ chlamydis mordebat oras, in humum
excuſſit, ignarusq; rei, enſem librabat in uulnus. En tibi ait mulier ex humero aurum ruit,
collige multo quæſitum labore, ne pereat. Proh rogo quæ eſt iſta ſecuritas? Impendẽtem
non timet mortem: lætatur percuſſa, carnifex pallet, oculi gladium nõ uidentes, fibulã ui-
dent. Et ne parum eſſet, quod non formidabat interitũ, præſtat beneficium ſæuienti. Iam
igitur & tertius ictus ſacramẽtum fruſtratus erat trinitatis. Iam ſpiculator exterritus & nõ
credens ferro, mucronem aptabat in iugulum, ut qui ſecare non poterat, ſaltem præmẽte
manu corpori cõderetur. O omnibus res inaudita ſeculis. Ad capulũ gladius reflectitur,
& uelut dominum ſuũ uictus aſpiciens, confeſſus eſt ſe ferire non poſſe. Huc huc mihi triũ
exempla puerorũ, qui inter frigidos flammarũ globos hymnos ædidere pro fletibus, cir-
ca quorũ ſaraballa ſanctamq; cæſariem, innoxiũ luſit incendium. Huc beati Danielis re-
uocetur hiſtoria, iuxta quem adulantibus caudis, prædam ſuam leonum ora timuerunt.
Nunc Suſanna nobilis fide, omniũ ſubeat mentibus, quæ iniquo damnata iudicio, ſpiritu
ſancto puerũ replente ſaluata eſt: Ecce non diſpar in utraq; miſericordia domini. Illa libe-
rata

C rata per iudicem,ne iret ad gladiū:hæc à iudice damnata,absoluta per gladiū est. Tādem
ergo ad fœminam uindicādam populus armatur. Omnis ætas,omnis sexus carnificē fu-
gat,& cœtu in circulū cocunte exclamat.Nō credit penè unusquisq; quod uidet. Turba-
tur tali nūcio urbs propinqua,et tota lictorū turma glomeratur.E quibus medius,ad quē
damnatorum cura pertinebat erumpēs,& caniciem immūdam perfuso puluere turpans:
Quin meum,inquit,ò ciues petitis caput? me illi uicariū datis? Si estis misericordes,si cle-
mentes estis,si uultis seruare damnatā:innocēs certe perire nō debeo.Quo fletu uulgi cō-
cussus est animus,mœstusq; se per omnes torpor insinuat,& mirū in modum uoluntate
mutata:cum pietatis fuisset,quod ante defenderant:pietatis uisum est genus ut paterētur
occidi.Nouus igitur ensis:nouus percussor apponitur.Stat uictima:Christo tantū fauēte
munita.Semel percussa concutitur,iterū repetita quassatur,tertio uulnerata prosternitur.
O diuinæ potētiæ sublimāda maiestas,quę prius fuerat quarto ꝑcussa,nec læsa:ideo post
paululum uisa est mori,ne pro ea periret innoxius.Clerici quibus id officij erat,cruentum
linteo cadauer obuoluūt,& fossam humū lapidibus cōstruentes, ex more tumulū parāt.
6 Festinato sol cursu occasum petit:& misericordia domini,celeriore cursu naturæ nox ad-
uenit.Subito fœminæ palpitat pectus,& oculis quærētibus lumē,corpus animat̄ ad uitā.
Iam spirat,iam uidet,iam subleuatur , & loquitur. Iam in illā potest uocē erumpere:Dn̄s
auxiliator meus,nō timebo quid faciat mihi homo.Anus interim quædā,quæ ecclesiæ su
stentabat̄ opibus,debitū cœlo spiritū reddidit,& quasi de industria ordine currente rerū,
uicarium tumulo corpus operitur.Dubia adhuc luce:in littore diabolus occurrit,quærit
cadauer occisæ,sepulchrum sibi monstrari petit:uiuere putat,quā mori potuisse miratur.
Recens à clericis cespes ostēditur,& dudū superiecta humus,cū his uocibus ingeritur fla-
D gitanti:Erue scilicet ossa iam cōdita.Infer nouū sepulchro bellum,& si hoc parum est,aui-
bus ferisq; laniāda mēbra discerpe.Septies percussa,debet aliqd plus morte perpeti.Tali
ergo inuidia carnifice confuso:clàm domi mulier refocillatur.Et ne fortè creber medici ad
ecclesiam cōmeatus suspitiōis panderet uiam,cum quibusdam uirginibus ad secretiorem
uillulā secto crine trāsmittitur.Ibi paulatim uirili habitu ueste mutata, in cicatricē uulnus
obducitur.Et ò uere ius summū,summa malicia:post tanta miracula adhuc sæuiūt leges.
7 En quo me gestorū ordo pertraxit.Iam enī ad Euagrij nostri nomen perueniemus.Cuius
ego pro Christo laborē,si arbitrer à me dici posse,nō sapiam. Si penitus tacere uelim,uo-
ce in gaudium erumpente nō possim.Quis enim ualeat digno canere præconio,Auxen-
tium Mediolanis incubantem,huius excubijs sepultū,penè anteq; mortuū? Romanum
episcopum iam penè factionis laqueis irretitū:& uicisse aduersarios,& nō nocuisse supera
tis? Verum hæc ipse equidē spatijs exclusus iniquis Prætereo, atq; alijs post me me-
moranda relinquo. Præsentis tantum rei fine cōtentus sum. Imperatorem de industria
adit,precibus fatigat,merito lenit,solicitudine ꝓmeret̄:ut redditā uitæ,redderet libertati.

S C H O L I A.

1 INgenij rubigo.)Cato contulit ingenium hominis cum ferro,quod si exerceas,usu quidem
nonnihil atteritur.Si non exerceas,magis cōsumitur rubigine. Pristini successit eloquij.)
Nihil enim citius exarescit q̄ fons eloquentiæ.Et duriuscule geminā metaphoram in eadē
complexus est sententia,ferri & fontis. Non possibilitatem.) Græce magis dixit quàm La
tine.Quanq; philosophis & Theologis hic sermo conceditur τὸ δυνατὸν. Neq; posse eum uerba defi-
cere.) Quidam codices habebant, eum in uerbo deficere. Quidam, ei uerba deficere. Quidam, eum
uerba deficere,quod postremum ego sanè potissimum approbo, ut deficere uerbo additus sit accu-
sandi casus. Super oneratam nauim.) Quædam exemplaria scriptum habebant, onerariam nauim,
quæ quidem posterior lectio mihi magis probatur. Siquidem onerarias naues uocant maiores illas
oneribus uehendis paratas. Sunt enim & actuariæ.Porrò plus est periculi si pereat nauis onusta mer-
cibus.Vnde ea non solet,nisi perito nauclero committi. Scalmum in lacu.) Minores cymbæ, Scal-
2 mi uocantur. Euxini maris.) Idem Ponticum uocant, incipit à Bosphoro Thracio, hoc undo-
sius & feruentius, quod minus profundum, nec littora habet arenosa aut mollia, raras stationes.

Vnde

A Vnde ob sæuiciam & incommoditatem ἄξενον, id est, inhospitum dixerunt accolæ: deinde ominis causa
dictum est, εὔξενον, id est, bene hospitale. Et pulchre dixit credor, de re periculosa. Euanescentibus ter-
ris.) Sic enim apparet procul intuentibus. Nam progresso, terræ condi uidētur & paulatim uideri de-
sinunt. Cœlum undiq; & und.) Hemistichium est ex Aeneide Maronis. Nunc unda tenebris in-
hor.) Imitatus est illud Vergilianum: Et inhorruit unda tenebris. Nocte nimborum.) Allusit ad
illud Maronis: Olli cæruleus supra caput astitit imber. Noctem hyememq; ferens. Noctem uocat cali-
ginem densissimam, & nocti simillimam. Spumei fluctus canes.) Vt lusit uerbis poëticis, id quod li-
cet in historia nonnunquam. Tumida malo.) Ob sinus uento distentos. Cursum prosequente.)
Cursum uocat nauticū, quoties uelis impellitur nauis. Et spiritus, hoc est flatus si prosper est, cursum
3 adiuuat. Ad optatos portus.) Venuste dixit æstus appulerit, hoc est ipse undarum impetus, non ars
mea. Et proprie nauis appellitur, siue appellit. Orationis anfractus.) In Euxino mari multi sunt lit
torum anfractus & flexus periculosi nauitis. Persistit adhuc in metaphora. Facultatem fortè.) Id est,
intelliges mihi defuisse facultatem non uoluntatem. Quod conatus sum, declaraui me uoluisse satisfa-
cere, quod non sim assequutus, hinc est quia non potuerim. Vercellæ Ligurum.) Ligures ea pars Ita
liæ in qua sunt Ienuenses, proximi alpibus Gallicis. Quondam mulierculam.) Ex hoc loco palā ap-
paret adhuc ætate diui Hieronymi, adulterium capite solere puniri. Nunc magnatum lusus est. Et sæui
tur passim in miseros fures. Cum nec Draconis leges, nec Romanæ, nec ullæ ethnicorum, nec ipsæ Mo
saicæ leges simplex furtū supplicio capitis uindicauerint. Sed auaricia nostra facit, ut usq; adeò simus
infensi furibus, & ideo magnum malum existimamus furtum, quia pecuniam summi boni loco duci-
4 mus. Compendio mortis.) Ad quam longior erat uia per cruciatus. Et interim tractat locum conie
cturalem, à quæstionibus. Ille confessus est crimen, quod non admiserat, impatientia tormentorum. Illa
mori maluit, quàm de se mentiri. Non reliquit innoxiæ.) Nam illius confessio, quasi præiudicium
erat mulieri. Rasuræ modicæ sanguinem.) Quædam habebant exemplaria, Rasuræ modico sangui-
ne. Imbellem manum percussor expauit.) Nonnulli codices sic habebant, Aspersit sine bello imbel
lem manum. Sed mendose, ni fallor. Conijcio asscripsisse quempiam imbellem, id est, sine bello: & inter-
pretamentum ab alio redactum fuisse in contextum. Mucro delabitur.) Quidam habebant, debilita
5 tur: sed delabitur magis probo. Dum totas expedit uires.) Quidam habebant expetit: quidā, exerit.
Exerit probo, sed magis arridet expedit. Expedimus enim quod explicamus & promimus ad aliquid
agendum. Fibulam quæ Chlamydis.) Fibulis astringunt extremas oras uestium. Mire depinxit hūc
B carnificem, cum suo paludamento, cum fibula aurea. Decentissima uero usus est metaphora in morde-
bat oram, quod ueluti morsu astringat. Tertius ictus frustratus.) Frustratus passiue dixit pro frustra
adactus. Sacramentum erat.) Habebat mysterium & significationem diuini ternionis. Et ne parū
esset.) Opinor legendum: Et ceu parum esset, hoc est quasi parum esset. Corpori conderetur.) Con
dimus quod occultamus & abscondimus. Ferrum infixum corpori, condi dicitur. Circa quorum Sa-
raballa.) Saraballum Parthorum lingua, uestis genus est fluxæ. Vtitur hoc uerbo diuus Hierony-
6 mus in Danielem capite tertio. Celeriore cursu naturæ.) Hic locus uarie fuerat deprauatus.
Quidam habebant: Et misericordia domini, celerior matura nocte aduenit. Opinor ita legendum: Et
misericordia domini celerior cursu naturæ nox aduenit, ut intelligas per misericordiā dei factū, ut nox
adueniret celerior quàm solito naturæ cursu. Et ò uere ius summum.) Hunc quoque locum sciolus
aliquis deprauauerat. Sic enim mutatus erat: Et ò uere ius summum, & summa læticia. Non dubium
est, quin scribēdum sit: Et ò uere summum ius, summa malicia. Citat enim tritissimum illud adagium,
7 Summum ius, summa malicia: quo significatum est, nihil esse peius, quàm ius nimis exacte seruatum.
Exposuimus copiosius in Chiliadibus nostris. Ad Euagrij nostri.) Huius humanitate significauit
se subleuatum fuisse, cum primum in Syriæ solitudines commigrasset. Auxentium Mediolanis in-
cubantem.) Significat hæresiarcham cui successit Ambrosius, oppressum diligentia Euagrij. Verū
hæc ipse equidem.) Versus sunt ex Georgicis Maronis. Spatijs iniquis.) Hoc sentit, sibi non suppe-
tere tempus, ad hæc omnia referenda.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

De ortu & uita obitu Pauli primi, sicuti putant Eremitæ, & quomodo fuerit sepultus à diuo Antonio monacho. Tanta erat in exemplaribus uarietas, ut appareat Hieronymum sæpius idem argumentum alijs tractasse uerbis, aut alium exercēdæ copiæ causa, hoc fecisse. Videtur & hoc Hieronymus exercitandi ingenij gratia lusisse.

VITA PAVLI EREMITAE.

Nter multos sæpe dubitatum est, à quo potissimum monachorum eremus habitari cœpta sit. Quidam enim altius repetentes, à beato Helia & Ioanne sumpsere principium. Quorum & Helias plus nobis uidetur fuisse, quàm monachus, & Iohannes ante prophetare cœpisse quàm natus est. Alij autem,

C in quam opinionem uulgus omne cōsentit, asserunt Antonium huius propositi fuisse caput, quod ex parte uerū est. Non enim tam ipse ante omnes fuit, quàm ab eo omnium incitata sunt studia. Amathas uero & Macarius discipuli Antonij, quorū superior magistri corpus sepeliuit, etiā nunc affirmant Paulum quendam Thebæum principem istius rei fuisse: quod non tam nomine, quàm opinione nos quoq; cōprobamus. Nonnulli & hæc & alia prout uoluntas tulit iactitant: subterraneo specu crinitū calcancotenus hominē fuisse, & multa quæ persequi ociosum est, incredibilia fingentes. Quorum quia impudens mendacium fuit, ne refellenda quidē sententia uidetur. Igitur quia de Antonio tam Græco q̃ Romano stilo diligenter traditū est: pauca de Pauli principio & fine scriberę disposui, magis quia res omissa fuit, quàm fretus ingenio. Quomō aūt in media ætate uixerit, & quas satanæ pertulerit insidias, nulli hominū cōpertum habetur. Sub Decio & Valeriano persequutoribus, quo tēpore Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, felici cruore dānati sunt, multas apud Aegyptū & Thebaidam ecclesias, tēpestas sæua populata est. Voti tūc Christianis erat, pro Christi nomine gladio percuti. Verū hostis callidus tarda ad mortē supplicia conquirens: animas cupiebat iugulare, non corpora. Et ut ipse, qui ab eo passus est, Cyprianus ait: uolētibus mori, nō permittebat occidi. Cuius ut crudelitas notior fiat: duo memoriæ causa exempli subiecimus. Perseuerantē igitur in fide martyrē, & inter eculeos laminasq; uictorē, iussit melle perungi, & sub ardentissimo sole, ligatis manibus post tergū resupinari, scilicet ut muscarū aculeis cederet, qui ignitas sartagines ante superasset. Alium iuuenili ætate florentē: in amœnissimos hortulos præcepit abduci. Ibiq; inter lilia candētia & rubentes rosas, cum leni iuxta murmure aquarū serperet riuus: & molli sibilo arborū folia uentus præstringeret, super extructum plumis lectū resupinari, & ne se inde posset excutere: blādis serico nexibus irretitum relinqui. Quò cū recedētibus cunctis, meretrix speciosa uenisset, cœpit delicatis stringere colla cōplexibus. Et, quod dictu quoq; scelus est, manibus attrectare uirilia: ut corpore in libidinem cōcitato, se uictrix impudica superiaceret. Quid ageret miles Christi, & quò se uerteret nesciebat. Quē tormēta nō uicerāt superabat uoluptas. Tandē cœlitus inspiratus: præcisam morsu linguā in osculantis se faciem expuit, ac sic libidinis sensum succedēs doloris magnitudo superauit. Per idē ergo tēpus quo talia gerebātur apud inferiorē Thebaidā, cum sorore iam uiro tradita, post mortem amborū parentū in hæreditate locupleti, Paulus relictus est annorum circiter quindecim, literis tam Græcis quàm Aegyptiacis apprime eruditus, mansueti animi, deum ualde amans. Et cum persecutionis procella detonaret, in uillam remotiorem & secretiorem secessit. Verū quid nō mortalia pectora cogis Auri sacra fames? Sororis maritus cœpit prodere uelle, quē cælare debuerat. Non illum uxoris lachrymæ, nō cōmunio sanguinis, non spectans cūcta ex alto deus, ab scelere reuocauit. Ad hæc instabat crudelitas, quæ pietatē uidebatur imitari. Quod ubi prudētissimus adolescens intellexit, ad montium deserta confugiens, dum persecutionis finē præstolaretur, necessitatem in uoluntatem uertit, ac paulatim progrediens: rursusq; subsistens, atq; hoc idem sæpius faciens: tādem reperit saxeum montē: Ad cuius radicē haud procul erat grādis spelunca, quæ lapide claudebatur. Quo remoto (ut est cupiditas hominū occulta cognoscere) auidius explorās, animaduertit intus grāde uestibulum, qđ aperto desuper cœlo, patulis diffusa ramis uetus palma contexerat, fontem lucidissimū ostendens: cuius riuum tātummodo foras erumpētem, statim modico foramine, eadē quæ genuerat aquas terra sorbebat. Erant præterea per exesum montem haud pauca habitacula, in quibus scabrę iā incudes & mallei, quibus pecunię olim signatæ uisebantur. Hunc locū Aegyptiorū literæ ferunt furtiuæ monetæ officinam fuisse, ea tempestate qua Cleopatræ iunctus est Antonius. Igitur adamato (quasi quod à deo sibi offerretur) habitaculo, omnē ibidē in orationibus & solitudine duxit ætatem. Cibū & uestimentum ei palma præbebat. Quod ne cui impossibile uideatur: Iesum testor & sanctos an-

D

A ctos angelos eius in ea eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur: uidisse me monachos, de qbus unus per triginta annos clausus, hordeaceo pane & lutulēta aqua uixit. Alter in cisterna ueteri (quā gentili sermone Syri cubā uocāt) quinqꝫ caricis per singulos dies sustētabatur. Hæc igitur incredibilia esse uidebūtur his, qui nō crediderint: quia omīa possibilia sunt credentibus. Sed ut ad id redeā unde digressus sum, cū iam centū tredecim annos beatus Paulus uitā cœlestē ageret in terris, & nonagenarius in alia solitudine Antonius moraretur (ut ipse asserere solebat) hæc in mētem eius cogitatio incidit, nullū ultra se perfectum monachū in eremo consedisse. At illi per noctem quiescenti reuelatum est esse alium ulterius multo se meliorem, ad quē uisendum deberet proficisci. Ilico erūpente luce, uenerabilis senex infirmos artus baculo regente sustētās, cœpit ire uelle quò nesciebat. Et iam media dies coquēte desuper sole feruebat, nec tamen à cœpto itinere abducebatur, dicens: Credo in deū meū, quia quod mihi seruo suo promisit, ostēdet. Nec plura his, cōspicit hominē equo mixtū, cui opinio poëtarū Hippocentauro uocabulū indidit. Quo uiso, salutaris impressiōe signi armat frontē: Et heus, tu, inquit, quanam in parte hic seruus dei habitat? At ille barbarū nescio quid infrendens, & frangēs potius uerba, q̄ proloquens: inter horrentia ora senis blandū quæsiuit alloquiū. Et dextræ protensione manus cupitū indicat iter, & sic patentes campos uolucri transmittens fuga, ex oculis mirantis euanuit. Verum hæc utrum diabolus ad terrēdū eum simulauerit, an (ut solet) eremus mōstruosorum animaliū ferax istā quoqꝫ gignat bestiam, incertum habemus. Stupens itaqꝫ Antonius, & de eo quod uiderat secum uoluēs, ulterius progreditur. Nec mora, inter saxosam conuallē haud grandē homūculū uidet, aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarū pedes desinebat. Infractusqꝫ & hoc Antonius spectaculo, scutum fidei & loricā spei, ut bonus præliator arripuit: nihilominus memoratū animal, palmarum fructus eidem ad uiaticum quasi pacis obsides afferebat. Quo cognito, gradū

B pressit Antonius & quisnam esset interrogās, hoc ab eo responsum accepit: Mortalis ego sum, & unus ex accolis eremi: quos *uario delusa errore gētilitas, Faunos Satyrosqꝫ & incubos uocans colit. Legatione fungor gregis mei. Precamur ut pro nobis cōmunem deū depreceris, quem pro salute mundi uenisse cognouimus, & in uniuersam terrā exiīt sonus eius. Talia eo loquēte, lōgæuus uiator ubertim faciē lachrymis rigabat: quas magnitudo lætitiæ, indices cordis effuderat. Gaudebat q̄ppe de Christi gloria, & de interitu Satanæ: simulqꝫ admirās, quod eius posset intelligere sermonē, & baculo humū percutiēs, aiebat: Væ tibi Alexandria, quæ pro deo portenta uenerari, Væ tibi ciuitas meretrix, in quā totius orbis dæmonia cōfluxere. Quid nūc dictura es? Bestiæ Christum loquūtur, & tu pro deo portēta uenerari. Needū uerba cōpleuerat, & quasi pēnigero uolatu petulcū animal aufugit. Hoc ne cuiqꝫ ob incredulitatē scrupulum moueat, sub rege Cōstantino uniuerso mundo teste defenditur. Nā Alexādriā istiusmodi homo uiuus perductus, magnū populo spectaculū præbuit: & postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur sale īfuso, Antiochiam ut ab imperatore uideretur, allatū est. Sed ut propositū persequar, Antonius cœptam regionem pergebat, ferarum tantum uestigia intuens, & eremi latam uastitatem. Quid ageret, quò uerteret gradū nesciebat. Iam altera effluxerat dies. Restabat unum, ut deseri se à Christo nō posse cōfideret. Pernox secūdas in oratiōe exegit tenebras, & dubia adhuc luce, procul intuetur lupam sitis ardoribus anhelantē, ad radicem montis irrepere. Quam sequutus oculis, & iuxta speluncā cū fera abiisset accedēs, intro cœpit aspicere: nihil curiositate proficiente, tenebris arcētibus uisum. Verum (ut scriptura ait) perfecta dilectio foras mittit timorē: suspēso gradu & anhelitu temperato, callidus explorator ingressus: ac paulatim progrediēs, sæpiusqꝫ subsistēs, sonū aure captabat. Tādem per cæcæ noctis horrorē procul lumē intuitus: dum auidius properat, offenso in lapidem pede, strepitum concitauit: post cuius sonitum beatus Paulus ostiū quod patebat occludēs, sera obfirmauit

* Aliàs uano

C mauit. Tunc uero Antonius præ foribus corruens, usque ad sextam, & eo amplius horam, aditum precabatur, dicēs: Qui sim, unde, cur uenerim nosti. Scio me nō mereri eon spectū tuū: tamē nisi uidero, nō recedā. Qui bestias recipis, hominē cur repellis? Quæsiui, et inueni: pulso, ut aperiatur. Quod si non impetro, hic moriar ante postes tuos: certe sepelies uel meū cadauer: Talia perstabat memorās, fixusq́ manebat. Ad quē respōsum paucis ita reddidit heros. Nemo sic petit, ut minetur: nemo cū lachrymis iniuriā, uel calumniā facit. Et miraris si nō recipiam, cū moriturus adueneris? Sic arridēs Paulus patefecit ingressum. Quo aperto, dū in mutuos miscētur amplexus, proprijs se salutauere nominibus, gratiæ domino in cōmune referūtur. Et post sanctum osculum residēs Paulus, cum Antonio ita exorsus est: En quē tāto labore quæsisti, putridis senectute mēbris operit inculta canicies. En uides hominē, puluerē mox futurum. Verum quia charitas omnia sustētat, narra mihi quæso, quomodo se habeat humanū genus. An in antiquis urbibus noua tecta cōsurgāt: quo mundus regatur imperio: an supersint aliqui, qui dæmonū errore rapiātur. Inter has sermocinationes suspiciunt alitem coruū in ramo arboris cōsedisse, qui inde leniter subuolabat, & integrum panem ante ora mirantium deposuit. Post cuius abscessum: Eia, inquit Paulus, dominus nobis prandiū misit, uere pius, uere misericors. Sexaginta iam anni sunt quod accipio dimidij semper panis fragmētum: uerū ad aduentum tuū, militibus suis duplicauit annonā. Igitur domino gratiarum actione celebrata, super uitrei marginem fontis uterq́ cōsedit. Hic uero quis frāgeret panē oborta cōtentio, penē diem duxit in uesperū. Paulus more cogebat hospitij. Antonius iure refellebat ætatis. Tandē consiliū fuit, ut apprehenso è regione pane, dum ad se quisq́ nititur, pars cuiq́ sua remaneret in manibus. Dehinc paululū aquæ in fronte prono ore libauerūt: & immolantes deo sacrificiū laudis, noctē transegere uigilijs. Cumq́ iam esset terræ redditus dies, beatus Paulus ad Antoniū

D sic loquutus est: Olim te frater in istis regionibus habitare sciebā: olim te conseruū meum mihi promiserat deus. Sed quia iam dormitiōis tēpus aduenit, & quod semper cupiebam dissolui & esse cum Christo, peracto cursu superest mihi corona iustitiæ: tu missus es à domino, qui humo corpusculū meū tegas, imò terrę terrā reddas. His Antonius auditis, flēs & gemens ne se desereret, atq́ ut eomitē talis itineris acciperet, precabatur. Et ille: Nō debes, inquit, quærere quæ tua sunt, sed quę aliena. Expedit tibi sarcina carnis abiecta, agnū sequi. Sed & cæteris expedit fratribus, ut tuo adhuc instituātur exēplo. Quamobrē quæso perge, nisi molestū est & pallium, quod tibi Athanasius episcopus dedit, ad inuoluēdū corpusculum meū defer. Hoc autē beatus Paulus rogauit, non quod magnopere curaret utrum tectū putresceret cadauer, an nudum (quippe qui tanto temporis spacio, cōtextis palmarū folijs uestiebatur) sed ut à se recedenti mœror suæ mortis leuaretur. Stupefactus ergo Antonius, quod de Athanasio & pallio eius audierat, quasi Christū in Paulo uidēs, & in pectore eius deum uenerās, ultra respondere nihil ausus est: sed cū silētio lachrymās, osculatis eius oculis manibusq́, ad monasteriū quod postea à Saracenis occupatum est, regrediebatur. Neq́ uero gressus sequebātur animū. Sed quamuis corpus inane ieiunijs, seniles etiam anni fregerant, tamē animo uincebat ætatem. Tandem fatigatus & anhelus ad habitaculum suū confecto itinere peruenit. Cui cum duo discipuli, qui ei longo iam tēpore ministrare cōsueuerant, occurrissent, dicētes: Vbi tamdiu moratus es pater? Respondit: Væ mihi peccatori, qui falsi monachi nomen fero. Vidi Heliam, uidi Ioānē in deserto, & uere uidi Paulum in paradiso. Et sic ore compresso, manu uerberans pectus, ex cellula pallium protulit. Rogantibusq́ discipulis, ut plenius quidnā rei esset exponeret, ait: Tempus tacendi, & tempus loquēdi. Tunc egressus foras, & ne modicū quidē cibi sumens per uiam qua uenerat regressus est, illum sitiens, illū uidere desiderās, illū oculis ac mente contemplans. Timebat enim quod euenit, ne se absente Christo debitum spiritum redderet. Cumq́ iam dies alia illuxisset, & triū horarū spatio uiā remeauisset, uidit inter angelorum choros,

A choros, inter prophetarum & apostolorum populos, niueo candore Paulum fulgētem in sublime conscēdere. Et statim in faciem suam procidens, sabulum capiti superiaciebat: plorans'q & eiulans, aiebat: Cur me Paule dimittis? Cur insalutatus abis? Tam tarde notus, tam cito recedis? Referebat postea beatus Antonius tanta se uelocitate, quod reliquū erat uiæ cucurrisse, ut instar auis peruolasset: nec immerito: Nam introgressus speluncam, uidit genubus cōplicatis, erecta ceruice, extensis'q in altū manibus, corpus exanime. Ac primū & ipse uiuere eum credēs, pariter orabat. Postq̃ uero nulla (ut solebat) suspiria precantis audiuit, in flebile osculū ruens, intellexit quod etiā cadauer sancti, deū (cui omnia uiuunt) officioso gestu precabatur. Igitur obuoluto & prolato foras corpore, hymnos quoq; & psalmos de Christiana traditione decantās, cōtristabatur Antonius, quod sarculum quo terram foderet nō haberet: fluctuans'q uario mētis æstu, & secum multa reputās, dicebat: Si ad monasterium reuertar, tridui iter est: si hic maneam, nihil ultra proficiam. Moriar ergo, ut dignum est, iuxta bellatorem tuū Christe ruens extremū halitum fundam. Talia eo animo uoluente, ecce duo leones ex interioris eremi parte currentes, uolantibus per colla iubis, ferebantur: quibus aspectis exhorruit. Rursus'q ad deum referens mentē, quasi columbas uideret, mansit intrepidus. Et illi quidē directo cursu, ad cadauer beati senis substiterunt: adulantibus'q caudis circa eius pedes accubuere, fremitu ingenti rugiētes: prorsus ut intelligeret eos plangere, quomodo poterāt. Deinde haud procul cœperunt humū pedibus scalpere: arenam'q certatim egerentes, unius hominis capacem locum foderunt. Ac statim quasi mercedem pro opere postulantes, cum motu aurium ceruice reiecta, ad Antonium perrexerunt, manus eius pedes'q lingentes. At ille animaduertit benedictionē eos à se precari. Nec mora, in laudationem Christi effusus, quod muta quoq; animalia deū esse

B sentirent, ait: Domine, sine cuius nutu nec folium arboris defluit, nec unus passerū ad terram cadit, da illis sicut tu scis. Et manu annuēs eis, ut abirēt imperauit. Cum'q illi recessissent, sancti corporis onere seniles curuauit humeros. Et deposito eo in fossam, desuper humum congregans tumulum ex more composuit. Postq̃ aūt alia dies illuxit, ne quid pius hæres ex intestati bonis nō possideret, tunicam eius sibi uendicauit, quem in sportarū modum de palmæ folijs ipse sibi contexuerat. Ac sic ad monasterium reuersus, discipulis cuncta ex ordine replicauit, diebus'q solennibus Paschæ & Pentecostes semper Pauli tunica uestitus est. Libet in fine opusculi eos interrogare, qui sua patrimonia ignorāt, qui domos marmoribus uestiunt, qui uno filo uillarum insuunt prædia: huic seni nudo quid unquā defuit? Vos gemma bibitis, ille naturæ concauis manibus satisfecit. Vos in tunicis aurum texitis, ille ne uilissimum quidem indumentum habuit mancipij uestri. Sed econtrario illi quidem pauperculo paradisus patet, uos auratos gehenna suscipiet. Ille uestem Christi, nudus licet, tamen seruauit: uos uestiti sericis, indumentum Christi perdidistis. Paulus uilissimo puluere coopertus iacet resurrecturus in gloriam: uos operosa saxi sepulchra premūt cum uestis opibus arsuros. Parcite quæso uobis: parcite saltē diuitijs quas amatis. Cur & mortuos uestros auratis obuoluitis uestibus? Cur ambitio inter luctus lachrymas'q non cessat? An cadauera diuitum nisi in serico putrescere nesciunt? Obsecro quicūq; hæc legis, ut Hieronymi peccatoris memineris: cui si dominus optionem daret, multo magis eligeret tunicam Pauli cum meritis eius, quàm regum purpuram cum pœnis suis.

SCHOLIA.

Mathas uero &c.) Tres celebrantur Antonij discipuli: Sarmata, Amathas, & Macarius: quorum Sarmata à Saracenis incursantibus fuit interemptus. Quid nō mortalia pectora cogis &c.) Carmen est ex Aeneide Maronis. Instabat crudelitas.) Nam religionis prætextu sæuiebant in Christianos, & impij uocabantur, apud quos solos erat pietas. Furtiuæ monetæ.) Ad eundem usum paratum fuisse putarim, quod hodie Cumis ostenditur antrum Sibyllæ. Olim signatæ uisebantur.) Nonnulli codices pro uisebantur scriptum habebant, cudebantur. Igitur adamato.) Festiuiter dixit adamato, cum sentiat eum loco delectatum. Cibum & uestimentum.)

C Nam fructum habet iucundissimum, quem palmulas, alij dactylos uocant. Et arbor est hirsuta frondibus.
2 bus. Quinque carycis.) Ficos siccos carycas uocant: etiam si postea Græci carycas uocare cœperunt cibi genus ex contusis carnibus confectum. Hippocentaurum.) Superne homines sunt, inferne equi: unde nomen inditum ἵππος equus, κεντεῖν stimulare. Plinius testatur huiusmodi monstrum Romam aliquoties allatum spectaculi gratia. Nonnulli codices habebant, onocentaurum: nonnulli centaurum. Frangens potius.) Id est, fragore quodam promens. Inter horrentia ora.) Hic locus habebatur diuersus in exemplaribus, nec ulla lectio mihi faciebat satis. Offenso in lapidem pede.) Sic enim legendum arbitror, cum hic locus uarie deprauatus haberetur. Talia perstabat.) Vt libenter diuus Hieronymus inserit uersus Vergilianos. Ex intestati bonis.) Iocatur quod Paulus utpote pauperculus, intestatus decesserit, hoc est, non condito testamento. Qui sua patrimonia.) Pauperis est numerare pecus, ut inquit Ouidius. Et iuxta Flaccum, exilis domus est, ubi non & multa supersunt: & fallunt dominos & prosunt furibus. Qui uno filo.) De margarito gemma sentit, quod unico filo insuitur uesti, & tamen precium est multorum prædiorum.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

Paulus & Hilarion diuerso uitæ genere parem assequuti sunt laudem. Ille per omnem uitam latitauit, hoc ipso notissimus, quod nulli notus fuerit. Hic dum huc & illuc discurrens fugitat famã, quo magis fugit hominum noticiam, hoc magis innotuit omnibus.

VITA SANCTI HILARIONIS.

Cripturus uitam beati Hilarionis, habitatorem eius inuoco spiritum sanctum: ut qui illi uirtutes largitus est, mihi ad narrandas eas sermonem tribuat, ut facta dictis exæquentur. Eorum enim qui fecere uirtutes (ut ait Crispus) tanta
1 habentur merita, quantum ea uerbis potuere attollere præclara ingenia. Alexander Magnus Macedo, quem uel arietem, uel pardum, uel hircum caprarum Daniel uocat: cum ad Achillis tumulum peruenisset: Felicem te, ait, iuuenis, qui magno frueris præcone meritorum, Homerum uidelicet significans. Porrò mihi tanti ac talis uiri cõuersatio, uitaque dicẽda est: ut Homerus quoque si adesset, uel inuideret materiæ, uel succũberet.
2 Quanque enim sanctus Epiphanius Salaminæ Cypri episcopus, qui cum Hilarione pluri-
D mum uersatus est, laudem eius breui epistola scripserit, quæ uulgò legitur: tamen aliud est locis cõmunibus laudare defunctum, aliud defuncti proprias narrare uirtutes. Vnde & nos fauore magis illius quàm iniuria, cœptum ab eo opus aggredientes, maledicorum uoces contemnimus: qui olim detrahentes Paulo meo, nunc fortè detrahẽt & Hilarioni: illũ solitudinis calumniati, huic obijcientes frequentiam: ut qui semper latuit, non fuisse: qui à multis uisus est, uilis existimetur. Fecerunt hoc & maiores eorum quondam pharisæi, quibus nec Ioannis eremus ac ieiunium, nec domini saluatoris turbæ cibi potusque placuere. Verum destinato operi imponam manum, & Scyllæos canes obturata aure trãsibo. Hilarion ortus uico Thabatha, qui circiter quinque milia à Gaza urbe Palæstinæ ad austrum situs est: cum haberet parentes idolis deditos, rosa (ut dicitur) de spinis floruit. A quibus missus Alexandriam, grammatico traditus est: ibique quantum illa patiebatur ætas, magna ingenij & morum documẽta præbuit, in breui charus omnibus & loquendi arte gnarus.
3 Quodque his maius est omnibus, credens in dominum Iesum, non Circi furoribus, nõ arenæ sanguine, non theatri luxuria delectabatur, sed tota illi uoluntas in ecclesiæ erat cõgregatione. Audiens autem tunc celebre nomen Antonij, quod per omnes Aegypti populos ferebatur, incensus uisendi eius studio, perrexit ad eremum. Et statim ut eum uidit, mutato pristino habitu, duobus ferè mensibus iuxta eum mansit, contemplans ordinem uitæ eius, morumque grauitatem. Quàm creber in oratione, quàm humilis in suscipiẽdis fratribus, seuerus in corripiendis, alacer in exhortandis esset: & ut continentiam cibique eius asperitatem nulla unquam infirmitas frangeret. Porrò frequentiam eorum, qui ad eũ ob uarias passiones aut impetus dæmonum concurrebant, ultra non ferens: nec congruum esse ducens, pati in eremo populos ciuitatum: sicque sibi magis incipiendum esse, ut cœpisset Antonius, illum quasi uirum fortem uictoriæ præmia accipere, se necdum militare cœpisse, reuersus est cum quibusdam monachis ad patriam: & parẽtibus iam defunctis, partem

A tem substantiæ fratribus, partem pauperibus largitus est, nihil sibi omnino reseruans, & timēs illud de Actibus apostolorū, Ananiæ & Sapphiræ uel exemplum, uel supplicium, maximeq́ dominici memor, dicētis: Qui nō renūciauerit omnibus quæ habet, nō potest meus esse discipulus (erat aūt tūc annorum quindecim) sic nudus & armatus in Christo, solitudinem quæ in septimo miliario à Maioma Gazæ emporio per littus euntibus Aegyptum ad leuam flectitur, ingressus est. Cumq́ essent crueta latrociniis loca, & propinqui amiciq́ eius imminēs periculum denūciarent: contempsit mortem, ut mortem euaderet. Mirabantur omnes animum: mirabātur ætatem, nisi quod flamma quædam pectoris, & scintillæ fidei in oculis relucebant. Lenes erāt genæ, delicatū corpus & tenue, & ad omnē iniuriā impatiens: quod leui uel frigore, uel æstu posset affligi. Igitur sacco tātum membra coopertus, & pelliceum habēs ependyten, quem illi beatus Antonius proficiscēti dederat, sagumq́ rusticum inter mare & paludē, uasta et terribili solitudine fruebatur, quindecim tantum carycas post solis occasum comedēs. Et quia regio latrociniis infamis erat, nunquam in eodē loco mansitans. Quid faceret diabolus? quo se uerteret? Qui gloriabatur ante, dicens: In cœlum ascendam: super sydera cœli ponam thronū meum, & ero similis altissimo: cernebat se uinci à puero, & prius ab eo calcatū fuisse, quàm per ætatē calcare potuisset. Titillabat itaq́ sensus eius, & pubescenti corpori solita uoluptatum incēdia suggerebat. Cogebatur tyrunculus Christi cogitare quod nesciebat: & eius rei animo pompā uoluere, cuius experimēta non nouerat. Iratus itaq́ sibi, & pectus pugnis uerberās, quasi cogitationes cæde manus posset excludere: Ego, inquit, aselle faciam, ut nō calcitres: nec te hordeo alam, sed paleis. Fame te conficiam & siti: graui onerabo pondere: per æstus indagabo & frigora, ut cibum potius quàm lasciuiam cogites. Herbarum ergo succo & paucis carycis post triduū uel quadriduum deficientem animam sustentabat, orans frequēter &
B psallens, & rastro humū fodiēs: ut ieiuniorum laborem labor operis duplicaret. Simulq́ fiscellas iunco texens, æmulabatur Aegyptiorū monachorū disciplinam, & Apostoli sententiam, dicētis: Qui autē non operatur, non manducet: sic attenuatus, & intantum exeso corpore, ut ossibus uix hæreret. Quadam nocte cœpit infantū audire uagitus, balatus pecorum, mugitus boum, plāctū quasi mulierum, leonum rugitus, murmur exercitus, & rursus uariarū portēta uocum, ut ante sonitu q̄ aspectu territus cederet. Intellexit dæmonum ludibria: & prouolutus genibus, Christi crucē signauit in fronte: taliq́ armatus cassi
4 de, & lorica fidei circūdatus, iacens fortius præliabat: amodo uidere desiderās, quos horrebat audire, & solicitis oculis huc illucq́ circūspiciens. Cum interim ex improuiso, splendente luna, cernit rhedam feruētibus equis super se irruere: cumq́ inclamasset Iesum, ante oculos eius repētino terræ hiatu pompa omnis absorpta est. Tunc ille ait: Equū & ascēsorem proiecit in mare. Et, hi in curribus, & hi in equis, nos aūt in nomine dei nostri magnificabimur. Multæ sunt tētationes eius, & die noctuq́ uariæ dæmonū insidiæ: quas si omnes narrare uelim, modū excedā uoluminis. Quoties illi nudæ mulieres cubāti, quoties esurienti largissimæ apparuere dapes? Interdū orantē, lupus ululās & uulpecula ganniēs transiliuit, psallentiq́ gladiatorū pugna spectaculū præbuit, & unus quasi interfectus, & ante pedes eius corruēs, sepulturā rogauit. Orauit semel fixo in terram capite: et ut natura fert hominū, abducta ab oratione mens, nescio quid aliud cogitabat: insiliit dorso eius festinus gladiator: & latera calcibus, ceruicem flagello uerberans: Eia, inquit, cur dormitas? cachinnansq́ desuper, cum defecisset, an hordeum uellet accipere, sciscitabatur. Igitur à sextodecimo usq́ ad uicesimū suæ ætatis annū, æstus & pluuias breui tuguriūculo declinauit, qđ iunco & carice texerat. Extructa deinceps breui cellula, quę usq́ hodie pmanet, latitudine pedū quatuor, altitudine pedū qnq́, hoc est statura sua humiliore, porrò lōgitudine paulò ampliore, q̄ eius corpusculū patiebatur, ut sepulchrū potius quàm domū crederes: capillum semel in anno die Paschæ totondit: super nudam humum stratumq́

C iunceum uſq; ad mortem cubitauit. Saccum quo ſemel fuerat indutus, nūquam lauans: & ſuperfluum eſſe dicens, mundicitias in cilicio quærere. Nec mutauit alteram tunicam, niſi cum prior penitus ſciſſa eſſet. Scripturas quoq; ſanctas memoriter tenens, poſt orationes & pſalmos quaſi deo præſente recitabat. Et quia longū eſt per diuerſa tēpora carptim aſcē ſum eius edicere, comprehendam breuiter, ante lectoris oculos uitam eius pariter expo-nens, & deinceps ad narrandi ordinem regrediar. Viceſimoprimo anno uſq; ad uiceſi-mumſeptimum, tribus annis dimidium lentis ſextarium madefactum aqua frigida come-dit, & alijs tribus panem aridum cum ſale & aqua. Porrò à uigeſimoſeptimo uſq; ad trice-ſimum, herbis agreſtibus, & uirgultorum quorūdam radicimus crudis ſuſtentatus eſt. A triceſimo autem primo uſq; ad triceſimumquintum, ſex uncias hordeacei panis, & coctū modice holus abſq; oleo in cibo habuit. Sentiēs autem caligare oculos ſuos, & totum cor-pus impetigine & pumicea quadam ſcabredine contrahi, ad ſuperiorem uictum adiecit o-leum: & uſq; ad ſexageſimum tertium uitæ ſuæ annum hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinſecus aut pomorum, aut leguminis, aut cuiuslibet rei guſtās. Inde cum ſe uide-ret corpore defatigatum, & propinquam putaret imminere mortem: à ſexageſimoquarto anno uſq; ad octogeſimum pane abſtinuit, incredibili feruore mētis: ut eo tempore quaſi nouus accederet ad ſeruitutem domini, quo cæteri ſolent remiſſius uiuere. Fiebant autem ei de farina & cōminuto holere ſorbitiunculæ, cibo & potu uix quinq; uncias appenden-tibus: ſicq; complens ordinem uitæ, nunquam ante ſolis occaſum, nec in diebus feſtis, nec in grauiſſima ualetudine ſoluit ieiunium. Sed iam tempus eſt ut ad ordinem reuertamur.

Cum habitaret adhuc in tuguriolo annos natus decē & octo, latrones ad eum nocte ue-nerunt, uel exiſtimantes habere aliquid quod tollerent, uel in contemptum ſui reputantes fieri, ſi puer ſolitarius eorum impetus non pertimeſceret. Itaq; inter mare & paludē à ueſpere uſq; ad ſolis ortum diſcurrentes, nūquam locum eius cubiculi inuenire potuerunt. (Aut, cubilis.)

D Porrò clara luce reperto puero, quaſi per iocum: Quid, inquiunt, faceres, ſi latrones ad te uenirent? Quibus ille reſpōdit: Nudus latrones nō timet. Et illi: Certe, aiunt, occidi potes. Poſſum, inquit, poſſum: & ideo latrones nō timeo, quia mori paratus ſum. Tūc admirati conſtantiam eius & fidem, confeſſi ſunt noctis errorem, cæcatosq; oculos, correctiorē de-inceps uitam pollicentes. Viginti & duos iam in ſolitudine habebat annos, fama tantū notus omnibus, & per totas Palæſtinæ uulgatas urbes: cum interim mulier quædā Eleu-theropolitana cernēs deſpectui ſe haberi à uiro ob ſterilitatem (iam enim per annos quin-decim nullos coniugij fructus dederat) prima irrumpere auſa eſt ad beatū Hilarionem: & nihil tale ſuſpicanti, repente genibus eius aduoluta: Ignoſce, inquit, audaciæ: ignoſce neceſ-ſitati meæ. Quid auertis oculos? quid rogantem fugis? Noli mulierem aſpicere, ſed miſe-ram. Hic ſexus genuit ſaluatorem. Non habent ſani opus medico, ſed qui male habent. Tādem ſubſtitit, & poſt tantum temporis uiſa muliere, interrogauit cauſam aduētus eius ac fletuum. Et poſtquàm didicit, leuatis ad cœlum oculis, fidere iuſſit: euntemq; lachrymis proſequutus, exacto anno uidit cum filio. Hoc ſignorum eius principium, maius aliud ſignum nobilitauit. Ariſtæneta Helpidij, qui poſtea præfectus prætorio fuit, uxor, ualde nobilis inter ſuos, & inter Chriſtianos nobilior: reuertens cum marito & tribus liberis à beato Antonio, Gazæ propter eorum infirmitatem remorata eſt. Ibi enim ſiue ob corru-ptum aërem, ſiue (ut poſtea claruit) propter gloriam Hilarionis ſerui dei, hemitritæo pari-ter arrepti, omnes à medicis deſperati ſunt. Iacebat ululans mater, & quaſi inter tria filio-rum diſcurrens cadauera, quem prius plangeret, neſciebat. Cognito autē quod eſſet qui-dam monachus in uicina ſolitudine, oblita matronalis pompæ, tantum ſe matrem noue-rat, uadit comitata ancillulis & eunuchis: uixq; à uiro perſuaſum eſt, ut aſello ſedens per-geret. Ad quem cum perueniſſet: Per ego te, ait, Ieſum clementiſſimum deum noſtrum obteſtor, per crucem & ſanguinem, ut reddas mihi treis filios, & glorificetur in urbe gēti-

lium

A 5 lium nomen domini saluatoris, & ingrediatur seruus eius Gazam, & Marnas corruat. Renuente illo & dicente, nunquam se egressurum de cella: nec habere consuetudinem, ut nō modo ciuitatem, sed ne uillulam quidem ingrederetur: prostrauit se humi crebro clamitans: Hilarion serue Christi, redde mihi liberos meos. Quos Antonius tenuit in Aegypto, à te seruentur in Syria. Flebant cuncti qui aderant, sed & ipse negans fleuit. Quid multa? Non prius mulier recessit, quàm ille pollicitus est se post solis occasum Gazam introiturum. Quò postquam uenit, singulorum lectulos & arentia membra considerās, inuocauit Iesum. Et ô mira uirtus, quasi de tribus fontibus sudor pariter erupit: eadem hora acceperūt cibos, lugentemque matrem cognoscentes, & benedicentes deum, sancti manus deosculati sunt. Quod postquàm auditum est, & lōge lateque percrebuit, certatim ad eum de Syria & Aegypto confluebant: ita ut multi crederent in Christum, & se monachos profiterentur. Necdum enim tunc monasteria erant in Palæstina, nec quisquam monachum ante sanctum Hilarionem in Syria nouerat. Ille fundator & eruditor huius conuersationis & studij in hac prouincia fuit. Habebat dominus Iesus in Aegypto senem Antoniū: habebat in Palæstina Hilarionē iuniorem. Facidia uicus est Rhinocoruræ urbis Aegypti. De hoc (sunt decem iam anni) cæca mulier adducta est ad beatum Hilarionem: oblataque ei à fratribus (iam enim multi cum eo monachi erant) omnem se substantiam expendisse ait in medicos. Cui respōdit: Si quæ in medicis perdidisti dedisses pauperibus, curasset te uerus medicus Iesus. Clamante autem illa, & misericordiam deprecante, expuit in oculos eius: statimque saluatoris exemplum uirtus eadem prosequuta est. Auriga quoque Gazensis in curru percussus à dæmone, totus obriguit: ita ut nec manum agitare, nec ceruicem posset reflectere. Delatus ergo in lecto, cum solam linguam moueret ad preces, audit non prius posse sanari, quàm crederet in Iesum: & se sponderet arti pristinæ renunciaturum. Credi-

B dit, spopōdit, sanatus est: magisque de animæ quàm de corporis salute exultauit. Præterea fortissimus iuuenis nomine Marsitas de territorio Hierosolymæ, tātum sibi applaudebat in uiribus, ut quindecim frumenti modios diu longeque portaret: & hanc haberet palmam fortitudinis suæ, si asinos uinceret. Hic afflictus pessimo dæmone, non catenas, non compedes, non claustra ostiorum integra patiebatur: multorū nasum & aures morsibus amputauerat: horum pedes, illorum gulam fregerat. Tantumque terrorem omnibus incusserat, ut oneratus catenis & funibus, in diuersa nitentium, quasi ferocissimus taurus ad monasterium pertraheretur: quem postquàm fratres uidêre, perterriti, (erat enim miræ magnitudinis) nunciauerūt patri. Ille sicut sedebat, iussit eum ad se pertrahi & dimitti. Solutoque: Inclina, ait, caput & ueni. Tremere ille, & ceruicem flectere, nec aspicere contra ausus: omnique ferocitate deposita, pedes cœpit sedentis lambere. Adiuratus itaque dæmon, & tortus qui iuuenem possederat, septima die egressus est. Sed nec illud tacendū est, quod Orionus, uir primarius & ditissimus urbis Ailæ, quæ mari rubro imminet, à legione possessus dæmonum, ad eum adductus est. Manus, ceruix, latera, pedes ferro onerati erāt: furorisque sæuitiam torrui oculi minabantur. Cumque deambularet sanctus cum fratribus, & de scripturis nescio quid interpretaretur, erupit ille de manibus se tenētium: & amplexus eum post tergum, in sublime leuauit. Clamor ortus ab omnibus: timebant enim ne confecta ieiunijs membra collideret. Et sanctus arridens: Sinite, inquit, & mihi meū palæstritam dimittite. Ac sic reflexa super humeros manu, caput eius tetigit: apprehensoque crine, ante pedes adduxit: stringens è regione ambas manus eius, & plantas utroque calcās pede: simulque ingeminans, torquere dæmonum turba. Cumque ille eiularet, & reflexa ceruice terram uertice tāgeret: Domine, inquit, Iesu: solue miserum, solue captiuum. Vt unum, ita & plures uincere tuum est. Rem loquor inauditā: ex uno hominis ore diuersæ uoces, & quasi confusus populi clamor audiebatur. Curatus itaque & hic non post multum temporis, cum uxore & liberis uenit ad monasterium: plurima, quasi gratiam redditurus, dona

C afferens. Cui sanctus: Non legisti, inquit, quid Giezi, quid Simon passi sint: quorum alter
accepit preciũ, alter obtulit: ut ille uẽderet gratiam spiritus sancti, hic mercaretur? Cumq;
Orionus flens diceret: Accipe, & da pauperibus, respõdit: Tu melius potes tua distribue-
re, qui per urbes ambulas, & nosti pauperes. Ego qui mea reliqui, cur aliena appetã? Mul
tis nomẽ pauperũ, occasio auariciæ est: misericordia uero artem non habet. Nemo melius
erogat, quàm qui sibi nihil reseruat. Tristi autẽ & in terra iacenti: Noli, inquit, cõtristari fi-
li, quod facio pro me, & pro te facio. Si ẽm hæc accepero, & ego offendã deum, & ad te le-
gio reuertetur. Quis uero possit silentio præterire, quod Gazanus Maramites haud lõ
ge à monasterio eius lapides ad ædificandũ de ora maris cudens, totus paralysi dissolutus
& ab operis socijs delatus ad sanctũ, statim ad opus reuersus est? Etenim littus quod Palæ
6. stinæ Aegyptoq; prætenditur, per naturam molle, arenis in saxa durescẽtibus asperatur,
paulatimq; cohærescens sibi glarea, perdit tactum, cum non perdat aspectum. Sed &
Italicus eiusdem oppidi municeps Christianus, aduersum Gazensem duumuirum, Mar-
næ idolo deditum, Circenses equos nutriebat (hoc siquidẽ in Romanis urbibus iam inde
seruatur à Romulo) ut propter felicẽ Sabinarum raptum, ab ipso quasi cõsiliorum deo,
quadrigæ septeno currãt circumitu: & equos partis aduersæ fregisse, uictoria sit. Hic itaq;
æmulo suo habente maleficũ, qui dæmoniacis quibusdam imprecationibus huius impedi
ret equos, & illius incitaret ad cursum: uenit ad beatũ Hilarionẽ, & nõ tam aduersariũ læ-
di, quàm se defendi obsecrauit. Ineptũ uisum est uenerãdo seni, in huiuscemodi nugis ora-
tionem perdere. Cumq; subrideret & diceret: Cur ẽm non magis equorum preciũ pro sa-
lute animæ tuæ pauperibus erogas? Ille rẽspõdit, functionẽ esse publicam: & hoc nõ tam
se uelle, quàm cogi: nec posse hominẽ Christianum uti magicis artibus, sed à seruo Christi
potius auxiliũ petere, maxime cõtra Gazenses aduersarios dei: & nõ tam sibi quàm eccle-
siæ Christi insultãtes. Rogatus ergo à fratribus qui aderãt, scyphũ fictilẽ quo bibere cõsue
D uerat, aqua iussit impleri, eiq; tradi. Quem cum accepisset Italicus, & stabulum, & equos,
& aurigas suos, rhedam, carcerumq; repagula aspersit. Mira uulgi expectatio: nã & aduer
sarius hoc ipsum irridens diffamauerat, & fautores Italici sibi certam uictoriã pollicentes
exultabant. Igitur dato signo hi aduolant, isti præpediunẽ. Sub horũ curru rotæ feruent,
illi præteruolantium terga uix cernunt. Clamor fit uulgi nimius: ita ut ethnici quoq; ipsi
cõcreparẽt, Marnas uictus à Christo est. Porrò furentes aduersarij, Hilarionẽ maleficum
Christianũ ad suppliciũ poscere. Indubitata ergo uictoria, & illis, & multis retro Circensi-
bus plurimis fidei occasio fuit. Eiusdẽ Gazensis emporij, oppido uirginem dei uicinus
iuuenis deperibat. Qui cũ frequẽter tactu, iocis, nutibus, sibilis, & cæteris huiusmodi, quæ
7 solent morituræ uirginitatis esse principia, nihil profecisset: perrexit Mẽphim, ut confesso
uulnere suo, magicis artibus rediret armatus ad uirginẽ. Igitur post annum doctus ab Ae
sculapij uatibus, nõ remediantis animas, sed perdẽtis: uenit præsumptũ animo stuprũ ge-
stiens, & subter limen domus puellæ tormẽta quædã uerborũ, & portentosas figuras scul
ptas in æris Cyprij lamina defodit. Ilico insanire uirgo, et amictu capitis abiecto, rotare cri
nem, stridere dẽtibus, inclamare nomẽ adolescẽtis. Magnitudo quippe amoris se in furo-
rem uerterat. Perducta ergo à parẽtibus ad monasterium, seni traditur: ululante statim &
cõfitente dæmone, uim sustinui, inuitus abductus sum: quàm bene Memphis somnijs ho
mines deludebã. O cruces ô tormenta quæ patior. Exire me cogis, & ligatus subter limen
teneor. Non exeo, nisi me adolescẽs qui tenet, dimiserit. Tũc senex: Grandis: ait, fortitudo
tua, qui licio & lamina strictus teneris. Dic, quare ausus es ingredi puellã dei? Vt seruarẽ,
inquit, eam uirginẽ. Tu seruares proditor castitatis? Cur nõ potius in eum qui te mittebat
es ingressus? Vt quid, respõdit, intrarẽ in eum, qui habebat collegam meũ amoris dæmo-
8 nem? Noluit autẽ sanctus antequ purgaret uirginem, uel adolescentẽ, signa iubere perqui-
ri: ne aut solitis incãtationibus recessisse dæmon uideretur, aut ipse sermoni eius accommo
dasse

A daſſe fidem,aſſerens fallaces eſſe dæmones,& ad ſimulandũ eſſe callidos:& magis reddi-
ta ſanitate increpuit uirginẽ,cur feciſſet talia,per quæ dæmon intrare potuiſſet. Nõ ſo-
lum autẽ in Palæſtina,& in uicinis urbibus Aegypti uel Syriæ,ſed etiã in longinquis pro
uincijs fama eius percrebuerat.Nanq; cãdidatus Cõſtantij imperatoris rutilus coma, &
candore corporis indicans prouinciã (inter Saxones quippe & Alemanos gens eius non
tam lata quàm ualida,apud hiſtoricos Germania,nũc uero Frãcia uocatur) antiquo, hoc
eſt,ab infantia poſſeſſus à dæmone,qui noctibus eũ ululare,ingemiſcere,fremere dẽtibus
compellebat,ſecreto ab imperatore euectionẽ petijt,cauſam ei ſimpliciter indicans. Et ac-
ceptis ad conſularẽ quoq; Palæſtinæ literis,cũ ingenti honore & comitatu Gazam dedu-
ctus eſt.Qui cũ à decurionibus illius loci quæſiſſet,ubi habitaret Hilarion monachus, ter
riti Gazenſes,& putantes eũ ab imperatore miſſum, ad monaſterium adduxerunt, ut &
honorem cõmendato exhiberent:& ſi quid ex præteritis iniurijs in Hilarionem eſſent of-
fenſi,nouo officio deleretur.Deambulabat tũc ſenex in arenis mollibus,& ſecum de pſal-
mis neſcio quid ſubmurmurabat.Videnſq; tantã turbã uenientẽ, ſubſtitit. Et reſalutatis
omnibus,manuq; eis benedicens:poſt horã cæteros abire præcepit, illũ uero cum ſeruis
ſuis & apparitoribus remanere.Ex oculis eñ eius & uultu,cur ueniſſet agnouit.Statim er
9 go ad interrogationẽ ſuſpenſus homo,uix terrã pedibus tangens,& immane rugiens, Sy
ro quo interrogatus fuerat ſermone,reſpondit:Videres de ore barbaro,& qui Francã tã-
tum & Latinam linguam nouerat,Syra ad purum uerba reſonare:ut non ſtridor,nõ aſpi
ratio,nõ idioma aliquod Palæſtini deeſſet eloquij.Confeſſus eſt itaq;, quo in eũ intraſſet
ordine.Et ut interpretes eius intelligerent,qui Græcam tantum & Latinam linguam no-
uerant,Græce quoq; eum interrogauit.Quo ſimiliter & in uerba eadẽ reſpondente,mul-
taſq; incantationum occaſiones,& neceſſitates magicarum artium obtendente: Non cu-
ro,ait, quomodo intraueris, ſed ut exeas in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti impero.
B Cumq; curatus eſſet,ſimplicitate ruſtica decem auri libras offerẽs,hordeaceum ab eo pa-
nem accepit:audiẽs quod qui tali cibo aleretur,aurum pro luto ducerent. Parum eſt de
hominibus loqui,bruta quoq; animalia quotidie ad eum furentia pertrahebantur, in qui
bus Bactrum camelũ enormis magnitudinis,qui iam multos obtriuerat,triginta & eo am
plius uiri diſtentum ſolidiſſimis funibus cũ clamore adduxerunt. Sanguinei erant oculi,
ſpumabat os,uolubilis lingua turgebat,& ſuper omnẽ terrorẽ rugitus perſonabat imma
nis.Iuſſit igitur eũ dimitti ſenex.Statim uero & qui adduxerant,& qui cum ſene erãt,uſq;
ad unum omnes defugere.Porrò ille ſolus perrexit obuiam,& ſermone Syro: Non me,
inquit,terres diabole tanta mole corporis:& in uulpecula,et in camelo unus atq; idem es.
Et interim porrecta ſtabat manu.Ad quem dum furens, & quaſi eum deuoratura belua
perueniſſet,ſtatim corruit:ſubmiſſumq; caput terræ coæquauit,mirãtibus cũctis qui ade
rant,poſt tantam ferociam tantã ſubito manſuetudinem.Docebat autem ſenex, hominũ
cauſa diabolum etiam iumenta corripere:& tanto eorum ardere odio,ut non ſolum ipſos
ſed & ea quæ ipſorũ eſſent,cuperet interire.Huiuſq; rei proponebat exemplum,quod an
tequam beatum Iob tentare permitteretur,omnem ſubſtantiam eius interfecerit. Nec mo
uere quempiã debere,quod domini iuſſione duo milia porcorũ à dæmonibus interfecta
ſunt.Siquidem eos qui uiderant,non potuiſſe eos aliter credere exiſſe de homine tantam
dæmonum multitudinem,niſi grandis porcorum numerus,& quaſi à multis actus pari-
ter corruiſſet. Tempus me deficiet,ſi uoluero uniuerſa ſigna,quę ab eo perpetrata ſunt,
dicere.In tantã eñ à domino fuerat eleuatus gloriam,ut beatus quoq; Antonius audiens
cõuerſationẽ eius,ſcriberet ei,libenterq; eius epiſtolas ſumeret.Et ſi quãdo de Syriæ parti
bus ad ſe languentes perrexiſſent,diceret eis:Quare uos tam longe uexare uoluiſtis,cũ ha
beatis ibi filium meum Hilarionem?Exemplo itaq; eius per totam Palæſtinam innume-
rabilia monaſteria eſſe cœperunt,& omnes ad eum monachi certatim currere. Quod ille
cernens

C cernens,laudabat domini gratiã:& pro affectu animi ſingulos cohortabatur, dicẽs: Præ-
terire figurã huius mũdi:& illam eſſe ueram uitam,quæ uitæ præſentis emeretur incõmo
do. Volens autẽ exemplũ eis dare & humilitatis & officij,ſtatis diebus ante uindemiã
luſtrabat cellulas monachorũ.Quod poſtq̃ cognitũ eſt à fratribus,omnes ad eum cõflue
bant:& comitati tali duce,circumibant monaſteria,habẽtes uiaticum ſuum : quia interdũ
uſq; ad duo milia hominũ congregabantur.Sed & procedente tempore,unaquæq; uillu-
la uicinis monachis ad ſuſceptionem ſanctorum gaudens,cibos offerebat.Quantum autẽ
fuerit in eo ſtudij,ut nullum fratrem quamuis humilem, quamuis pauperem præteriret,
uel illud indicio eſt,quod uadẽs in deſertũ Cades ad unũ de diſcipulis ſuis uiſendum , cũ
infinito agmine monachorũ peruenit Eluſam,eo fortè die,quo anniuerſaria ſolennitas o-
mnem oppidi populũ in templum Veneris congregauerat.Colunt autẽ illam ob Luciſe-
rum,cuius cultui Saracenorũ natio dedita eſt.Sed & ipſum oppidũ ex magna parte ſemi-
barbarũ eſt propter loci ſitũ.Igitur audito quod ſanctus Hilarion præteriret (multos enĩ
Saracenorũ arreptos à dæmone frequẽter curauerat) gregatim ei cum uxoribus & liberis
obuiã proceſſere,ſubmittẽtes colla,& uoce Syra Barach,id eſt,benedic inclamãtes. Quos
ille blãde humiliterq; ſuſcipiẽs,obſecrabat ut deum magis quàm lapides colerent,ſimulq;
ubertim flebat,cœlũ ſpectans,& pollicens ſi Chriſto crederẽt,ad eos ſe crebro eſſe uentu-
rum.Mira domini gratia,nõ prius abire paſſi ſunt,quàm futuræ eccleſiæ lineã mitteret:&
ſacerdos eorũ,ut erat coronatus,Chriſti ſigno denotaretur. Alio quoq; anno cũ exitu-
rus eſſet ad uiſenda monaſteria,& digereret in ſchedula,apud quos manere,quos in trãſi-
tu uiſitare deberet: ſcientes monachi quendã de fratribus parciorẽ, ſimulq; cupiẽtes uitio
eius mederi,rogabãt ut apud eũ maneret.Et ille:Quid,inquit,uultis & uobis iniuriam , &
fratri uexationẽ facere?Quod poſtq̃ frater ille parcus audiuit,& annitẽtibus cunctis, uix
D ab inuito impetrauit,ut ſuũ quoq; monaſteriũ in manſionũ ordinẽ poneret.Poſt diem er
go decimum uenerunt ad eum,cuſtodibus iam in uinea,qua uenirent illi diſpoſitis,qui cũ
lapidibus & glebarũ iactu,fundaq; uertigine accedentes deterrerent, ſine eſu uuæ mane
omnes profecti ſunt,ridẽte ſene,& diſſimulãte ſcire quod euenerat.Porrò ſuſcepti ab alio
monacho,cui Sabas uocabulũ eſt (debemus quippe parci tacere uocabulũ, largi dicere)
quia dominicus erat dies,inuitabãtur ab eo uniuerſi in uineam, ut ante horã cibi uuarum
paſtu laborẽ uiæ ſubleuarent.Et ſanctus:Maledictus,ait,qui prius refectionem corporis
quàm animæ quæſierit.Oremus,pſallamus,reddamus domino officiũ , & ſic ad uineam
properabitis.Cõpleto itaq; miniſterio,in ſublimi ſtans benedixit uineæ,& ſuas ad paſcen
dum dimiſit oues.Erant autẽ qui ueſcebantur,non minus tribus milibus . Cumq; cẽtum
lagenis æſtimata fuiſſet integra adhuc uinea,poſt dies uiginti trecẽtas fecit.Porrò ille par
cus frater multo minus ſolito colligẽs,etiã id quod habuerat uerſum in acetũ ſero doluit.
Hoc multis fratribus ſenex ante futurũ dixerat. Deteſtabatur autẽ præcipue monachos
qui infidelitate quadã in futurum reſeruarent ſua:& diligentiã haberent,uel ſumptuũ,uel
ueſtitus,aut alicuius earũ rerum quæ cum ſeculo tranſeunt. Deniq; unum de fratribus in
quinto ferè à ſe miliario manentẽ,quia comperiebat hortuli ſui nimis cautum timidumq;
cuſtodẽ,& pauxillum habere nũmorũ,ab oculis abegerat.Qui uolens ſibi reconciliari ſe-
nẽ,frequẽter ueniebat ad fratres,& maxime ad Heſychiũ,quo ille uehemẽtiſſime delecta-
batur.Quadã igitur die ciceris faſcem uirẽtis,ſicut in herbis erat detulit.Quem cum Heſy
chius poſuiſſet in menſa ad ueſperum,exclamauit ſenex,ſe putorem eius ferre non poſſe,
ſimulq; unde eſſet rogauit.Reſpondente autem Heſychio,quod frater quidam primitias
agelli ſui fratribus detuliſſet:Non ſentis,inquit,putorẽ teterrimũ,& in cicere fœtere auari
tiam?Mitte bubus,mitte brutis animalibus,& uide an comedãt.Quod cũ ille iuxta præ-
ceptum in præſepe poſuiſſet, exterriti boues,& plus ſolito mugiẽtes,ruptis uinculis in di
uerſa fugerunt.Habebat enim ſenex hanc gratiã,ut ex odore corporum ueſtiumq;, & ea-
rum

A rum rerum quas quis tetigerat,sciret cui dæmoni,uel cui uitio subiaceret. Igitur sexage simo tertio uitæ suæ anno cernẽs grãde monasteriũ,& multitudinẽ fratrũ seu habitãtiũ: turbasq; eorum qui diuersis languoribus & immundis spiritibus occupatos ad se deduce bant,ita ut omni genere hominũ solitudo per circumitũ repleretur, flebat quotidie, & incredibili desiderio cõuersationis antiquæ recordabat. Interrogatus à fratribus quid haberet cur se cõficeret,ait:Rursum ad seculũ redij,& recepi mercedẽ meã in uita mea. En homines Palæstinæ & uicinæ prouinciæ existimãt me alicuius esse momenti,& ego sub prætextu monasterij ad dispensationẽ fratrum,uilem supellectilem habeo. Seruabatur autem à fratribus,maxime ab Hesychio:qui miro amore uenerationi senis deditus erat. Cumq; ita uixisset lugens bienniũ,Aristæneta illa,cuius supra fecimus mentionẽ,præfecti tũc uxor, sed nihil de præfecti ambitu habens uenit ad eũ,uolens etiam ad Antonium pergere. Cui ille flens: Vellẽ,ait,ipse quoq; ire,si nõ carcere huius monasterij clausus tenerer, & si eundi fructus esset. Biduum enim hodie est,quod totus mundus tali parente orbatus est. Credidit illa & substitit. Et post paucos dies ueniente nuncio,Antonij dormitionem audiuit.

Mirentur alij signa quæ fecit:mirentur incredibilẽ abstinentiã,scientiam, humilitatem. Ego nihil ita stupeo,quàm gloriã illum & honorem calcare potuisse. Cõcurrebant episcopi,presbyteri,clericorũ & monachorũ greges,matronæ quoq; Christianorum grandis tẽtatio,& hinc inde ex urbibus & agris uulgus ignobile:sed & potẽtes uiri & iudices,ut benedictum ab eo panẽ uel oleum acciperent. At ille nihil aliud nisi solitudinẽ meditabatur, intantũ,ut quadã die proficisci statuerit:& adducto asello (nimis quippe exesus ieiunijs, uix ingredi poterat) iter arripere conaretur. Quod cũ percrebuisset,& quasi uastitas & iustitium Palæstinæ indiceretur,plus quàm decẽ milia hominum diuersæ ætatis & sexus ad retinendũ eum congregata sunt. Immobilis ille ad preces,& baculo arenas discutiens, lo-

B quebatur:Fallacẽ dominũ meum nõ faciam:non possum uidere subuersas ecclesias,calcata Christi altaria,filiorũ meorũ sanguinem. Vniuersi autem qui aderant,intelligebãt reuelatum ei quiddã esse secreti,quod nollet cõfiteri:& nihilominus custodiebant eũ,ne proficisceretur. Decreuit ergo,publica omnes uoce cõtestans,nõ cibi se,nõ potus quicquam sumere,nisi dimitteretur. Et post septẽ dies inediæ,tandẽ relaxatus,ac ualedicẽs plurimis,cũ infinito agmine prosequentium uenit Betilium:ubi persuasis turbis ut reuerterentur, elegit quadraginta monachos,qui haberẽt uiaticũ,& possent ieiunantes ingredi, id est, post solis occasum cibũ sumere. Quinto igitur die uenit Pelusium,uisitatisq; fratribus,q in uicina eremo erant,& in loco qui dicitur Lychnos morabãtur,perrexit post triduum ad castrum Theubatũ,ut uideret Dracontium episcopum & confessorẽ,qui ibi exulabat. Quo incredibiliter cõsolato tãti uiri præsentia,post aliud triduum multo Babylonẽ labore peruenit,ut uideret Philonem episcopum & ipsum cõfessorem. Cõstantius enim rex Arianorum fauens hæresi,utrunq; in ea loca deportauerat. Inde egrediens post triduum, uenit ad oppidum Aphroditon:ubi conuento dyacono Baisane,qui locatis camelis & dromedis,ob aquæ in eremo penuriam consueuerat euntes ad Antonium ducere,cõfessus est fratribus instare diem dormitionis beati Antonij:& peruigilẽ noctem in ipso quo defunctus fuerat loco,à se ei debere celebrari. Tribus igitur diebus per uastam & horribilẽ solitudinem,tandem ad montẽ altissimum peruenerunt,repertis ibi duobus monachis, Isaac & Pelusiano,quorũ Isaac interpres Antonij fuerat. Et quia se præbet occasio,& ad id loci uenimus,dignũ uidetur breui sermone habitaculum tanti uiri describere. Saxeus & sublimis mons per mille circiter passus,ad radices suas aquas exprimit:quarũ alias arenæ ebibunt:aliæ ad inferiora delapsæ,paulatim riuum efficiunt:super quẽ ex utraq; ripa palmæ innumerabiles,multũ loco & amœnitatis & commodi tribuunt. Videres senem huc atq; illuc cum discipulis beati Antonij discurrere. Hic aiebãt psallere,hic orare,hic operari, hic fessus residere solitus erat. Has uites, has arbusculas ipse plantauit: illam areolam ma-

nibus

C nibus suis ipse cõposuit. Hanc piscinam ad irrigandũ hortulum multo sudore fabricatus
est. Istum farculũ ad fodiendum terrã pluribus annis habuit. Iacebat in stratu eius, et quasi
calens adhuc cubile deosculabatur. Erat autem cellula non plus mensuræ per quadrũ te-
nens, quàm homo dormiens extendi poterat. Præterea in sublimi mõtis uertice, quasi per
cochleam ascẽdentibus, arduæ ualde, duæ eiusdẽ mẽsuræ cellulæ uisebãtur: in quibus ue-
nientium frequẽtiam, & discipulorum suorum contubernium fugiens moratus est. Verũ
hæ in uiuo excisæ saxo, ostia tantũ addita habebant. Postq̃ autẽ ad hortulum uenerant:
Videtis, inquit, Isaac hoc pomarium arbusculis consitũ, & holeribus uirẽs. Ante hoc fer-
mè triẽniũ cũ Onagrorũ grex uastaret, unum è ductoribus eorũ stare iussit, baculoq̃ tũ-
dẽs latera: Quare, inquit, comeditis quod nõ seminastis? Et exinde acceptis aquis, ad quas
potandas uentitabãt, nunq̃ eos nec arbusculã, nec holera contigisse. Præterea rogabat se-
nex, ut sibi locũ tumuli eius ostenderẽt. Qui cũ seorsum eum abduxissent, utrum mõstra-
uerint nec ne, ignoratur. Causam occultandi iuxta præceptum Antonij fuisse referẽtes, ne
Pergamus, qui in illis locis ditissimus erat, sublato ad uillam suã sancti corpore, martyriũ
fabricaretur. Igitur reuersus ad Aphroditon, duobus secũ tantũdem retentis fratribus,
in uicina eremo moratus est: tanta abstinẽtia & silentio, ut tũc primũ se cœpisse Christo ser-
uire diceret. Porrò iam triẽniũ erat, quod clausum cœlũ illas terras arefecerat: ut uulgo di-
cerent, Antonij mortẽ etiam elementa lugere. Non latuit fama Hilarionis, accolas quoq̃
illius loci: & certatim uirilis ac muliebris sexus ora luridi, & attenuati fame, pluuias à ser-
uo Christi, id est, à beati Antonij successore deprecabantur. Quos ille cernẽs, mire doluit.
Eleuatisq̃ in cœlũ oculis, & utrasq̃ in sublime erigẽs palmas, statim impetrauit qđ roga-
uerãt. Ecce autẽ sitiens arenosaq̃ regio, postq̃ pluuijs irrorata est, tantã serpentũ & uene-
natorũ animaliũ ex improuiso ebulliuit multitudinẽ: ut percussi innumerabiles, nisi ad Hi-
D larionẽ cõcurrissent, statim interirent. Benedicto itaq̃ oleo uniuersi agricolæ atq̃ pastores
tangentes uulnera, certam salutem resumebant. Vidẽs etiam ibi se miris honoribus affici,
perrexerit Alexandriã, inde ad ulteriorẽ Oasim eremũ transiturus. Et quia nunq̃ ex quo
cœperat esse monachus, in urbibus mãserat, diuertit ad quosdã fratres sibi notos in Bru-
tio, haud procul ab Alexandria: qui cũ miro gaudio suscepissent senem, & iam uicina nox
esset, repẽte audiũt discipulos eius asinũ sternere, illũq̃ parare proficisci. Itaq̃ aduoluti pe-
dibus, rogabãt ne hoc faceret: & ante limen prostrati, citius se mori, q̃ tãto carere hospite
testabantur. Quibus ille respõdit: ideirco abire festino, ne uobis molestiam generem. Certe
ex posterioribus cognoscetis, nõ sine causa me subito ambulasse. Igitur altera die Gazen-
ses cum lictoribus profecti (nam pridie eum uenisse cognouerant) intrantes monasteriũ:
cum illũ minime inuenissent, inuicem loquebantur: Nonne uera sunt quæ audiuimus? ma-
gus est, & futura cognoscit. Vrbs autẽ Gaza, postq̃ profecto de Palæstina Hilarione, Iu-
lianus in imperiũ successerat, destructo monasterio eius, precibus ad imperatorẽ datis, &
Hilarionis & Hesychij mortẽ impetrauerat: amboq̃ ut quærerentur, toto orbe scriptum
erat. Egressus ergo de Brutio, per inuiã solitudinẽ intrauit Oasim: ibiq̃ anno plus minus
exacto, quia illuc quoq̃ sua fama præuenerat, quasi iã in Oriẽte latere nõ posset: ubi mul-
ti illũ & opinione, et uultu nouerãt, ad solas nauigare insulas cogitabat: ut quẽ terra uulga-
uerat, saltẽ maria cælarẽt. Eodẽ fermè tẽpore Hadrianus discipulus eius de Palæstina su-
peruenit, dicẽs Iulianũ occisum, Christianũ imperatorẽ regnare cœpisse: reuerti eũ debere
ad monasterij sui reliquias. Quod ille audiens detestatus est, & conducto camelo per ua-
stam solitudinẽ, peruenit ad maritimã urbem Libyæ Paretoniũ: ubi Hadrianus infelix uo-
lens Palæstinã reuerti, & pristinã sub nomine magistri quærẽs gloriam, multas ei fecit in-
iurias. Ad extremum: cõuasatis quæ à fratribus ei missa detulerat, nesciente illo profectus
est. Super hoc quia alter locus referẽdi nõ est, hoc tantum dixerim in terrorem eorũ, qui
magistros despiciunt, quod post aliquantulũ temporis computruerit morbo regio. Ha-
bens

A bens igitur ſenex Gazanũ ſecum,aſcendit claſſem,quæ Siciliam nauigabat.Cumq́ue uenũ-
dato euangeliorum codice,quem manu ſua adoleſcẽs ſcripſerat,dare naulum diſponeret,
in medio fermè Adriæ,naucleri filius arreptus à dæmone, clamare cœpit & dicere:Hila-
rion ſerue dei,cur nobis per te & in pelago tutos eſſe nõ licet? Da mihi ſpatium donec ad
terram ueniã,ne hic eiectus,præcipiter in abyſſum.Cui ille:Si deus meus,ait,tibi concedit
ut maneas,mane.Sin aũt ille te ejcit,quid mihi inuidiã facis,homini peccatori atq́ue mendi-
co?Hoc aũt dicebat,ne nautæ & negociatores qui in naui erãt,ſe cũ ad terrã perueniſſent,
proderent.Nec multo poſt purgatus eſt puer,patre fidẽ dante,& cæteris qui aderãt,nulli
12 ſe ſuper eius nomine locuturos.Ingreſſus aũt Pachynum promontorium Siciliæ,obtulit
nauclero euangelium pro ſubuectione ſua & Gazani. Qui nolens accipere, maxime cum
uideret illos,excepto illo codice & his quibus ueſtiti erant,amplius nihil habere,ad extre-
mum iurat ſe nõ accepturum.Sed & ſenex accẽſus fiducia pauperis cõſciẽtiæ, in eo magis
lętabatur,& quod nihil haberet ſeculi,& ab accolis illius loci mẽdicus putaretur. Porrò
recogitãs ne negociatores de oriente ueniẽtes ſe notũ facerent,ad mediterranea fugit loca,
id eſt,uiceſimo à mari miliario,ibiq́ue in quodã deſerto agello,lignorũ quotidie faſcem alli-
gans,imponebat dorſo diſcipuli.Quo in proxima uilla uenũdato, & ſibi alimoniã, & his
qui forte ad eos ueniebant,pauxillulum panis emebant.Sed uere iuxta quod ſcriptũ eſt:
Non poteſt ciuitas latere ſuper montẽ poſita.Scutarius quidã cum in Baſilica beati Petri
Romæ torqueretur,clamauit in eo immundus ſpiritus.Ante paucos dies Siciliã ingreſſus
eſt Hilarion ſeruus Chriſti, & nemo eum nouit, & putat ſe eſſe ſecretum, ego uadam &
prodam illum.Statimq́ue cũ ſeruulis ſuis aſcenſa in portu naue,appulſus eſt Pachynum,&
deducente ſe dæmone,ubi ante tuguriũ ſenis ſe proſtrauit,ilico curatus eſt. Hoc initium
ſignorum eius in Sicilia,innumerabilẽ ad eum deinceps ægrotãtium, ſed & religioſorum
B hominum adduxit multitudinem:intantum,ut de primoribus quidam tumẽs morbo in-
tercutis,eodem die quo ad cũ uenerat,curatus ſit.Qui poſtea offerens ei infinita munera,
audiuit dictũ ſaluatoris ad diſcipulos:Gratis accepiſtis,gratis date. Dum hæc ita gerũtur
in Sicilia,Heſychius diſcipulus eius,toto ſenem orbe quærebat,luſtrãs littora, deſerta pe-
netrans.Et hanc tantũ habens fiduciã,quia ubicũq́ue eſſet,diu latere non poſſet.Tranſacto
igitur iam triẽnio,audiuit Methonæ à quodam Iudæo, uilia populis ſcruta uendẽte,pro-
phetam Chriſtianorũ appáruiſſe in Sicilia,tanta miracula & ſigna facientem, ut de ueteri-
bus ſanctis deputaretur.Interrogatus itaq́ue habitũ eius,inceſſum & linguã,maximeq́ue æta
tem,nihil dicere potuit.Ille enim qui referebat, famã ad ſe ueniſſe tãtum hominis teſtaba-
tur.Ingreſſus igitur Adriam,proſpero curſu uenit Pachynũ,& in quadã curui littoris uil-
lula,famam ſenis ſciſcitatus,conſona uoce omniũ cognouit ubi eſſet, quid ageret,nihil in
eo ita cunctis admirãtibus,quàm quod poſt tanta ſigna atq́ue miracula,ne fragmen quidẽ
panis à quoquam in illis locis accepiſſet.Et ne longum faciã,ſanctus uir Heſychius ad ma
giſtri genua prouolotus,plantaſq́ue eius lachrymis rigans,tandẽ ab eo ſubleuatus,poſt bi-
dui triduiq́ue ſermonem audit à Gazano,nõ poſſe ſenem iam illis habitare regionibus,ſed
uelle ad barbaras quaſdã pergere nationes,ubi & nomen & ſermo ſuus incognitus foret.

Duxit itaq́ue illum ad Epidaurum Dalmatiæ oppidũ,ubi paucis diebus in uicino agello
manſitans,nõ potuit abſcondi.Siquidem draco miræ magnitudinis, quos gẽtili ſermone
boas uocant,ab eo quod tam grandes ſint,ut boues glutire ſoleant,omnem late uaſtabat
prouinciam,& nõ ſolũ armẽta & pecudes,ſed agricolas quoq́ue & paſtores tractos ad ſe ui
ſpiritus abſorbebat.Cui cũ pyram iuſſiſſet præparari,& oratione ad Chriſtũ miſſa euoca-
to populo,præcepiſſet ſtruem lignorum ſcãdere,ignem ſuppoſuit. Tum itaq́ue cuncta ſpe-
ctante plebe,immanem beſtiam cõcremauit. Vnde æſtuans quid faceret:quo ſe uerteret,
aliam parabat fugam,& ſolitarias terras mẽte perluſtrans,mœrebat quod tacẽte de ſe lin-
gua,miracula loqueretur. Ea tempeſtate,terræ motu totius orbis,qui poſt Iuliani mortẽ

C accidit, maria egressa sunt terminos suos, & quasi rursum deus diluuium minaretur, uel in antiquũ chaos redirent omnia, naues ad prærupta de latere montiũ pependerunt. Quod cum uiderent Epidauritani, fremẽtes fluctus & undarũ moles, & mõtes gurgitum littoribus inferri, uerentes quod iam euenisse cernebãt, ne oppidũ funditus subuerteretur ingressi sunt ad senem, & quasi ad prælium proficiscentes, posuerunt eum in littore. Qui cũ tria crucis signa pinxisset in sabulo, manusq; contra tẽderet, incredibile dictu est in quantam altitudinẽ intumescẽs mare ante eũ steterit: ac diu fremens, & quasi ad obicem indignans, paulatim in semetipsum relapsum est. Hoc Epidaurus & omnis illa regio usq; hodie prædicat, matresq; docẽt liberos suos ad memoriã in posteros trãsmittendã. Vere illud quod ad apostolos dictũ est: Si credideritis, dicetis huic monti, transi in mare, & fiet, etiam iuxta literam impleri potest, si tamẽ quis habuerit apostolorum fidem & talem qualem illis habendã dominus imperauit. Quid enim interest, utrũ mons descendat in mare, an immensi undarum montes repente obriguerint, & ante senis tãtum pedes saxei ex alia parte molliter fluxerint. Mirabatur omĩs ciuitas, & magnitudo signi Salonis quoq; percrebuerat. Quod intelligens senex, in breui lembo clam nocte fugit, & inuenta post biduum oneraria naui, perrexit Cyprũ. Cumq; inter Maleã & Cytheram piratæ derelicta classe in littore, quæ nõ antemna, sed conto regitur, duobus haud paruis myoparonibus occurrissent, & denuo hincinde fluctus occurrerẽt, remiges omnes qui in naui erãt trepidare, flere, discurrere, præparare cõtos, & quasi nõ sufficeret unus nũcius, certatim seni piratas adesse dicebãt. Quos ille procul intuẽs subrisit. Et cõuersus ad discipulos dixit: Modicæ, inquit, fidei quare trepidatis? Nũquid plures sunt hi q̃ Pharaonis exercitus? tamẽ omnes deo uolẽte submersi sunt. Loquebatur hic, & nihilominus spumãtibus rostris, hostiles turmæ imminebant, iactu tantũ lapidis medio. Stetit ergo in prora nauis, & porrecta contra uenientes

D manu: hucusq;, ait, uenisse sufficiat. O mira rerũ fides, statim resilire nauiculæ, & impellẽtibus cõtra remis, ad puppim impetus redit. Mirabãtur piratæ, post tergũ se redire nolẽtes: totoq; corporis nixu, ut ad nauigiũ peruenirẽt laborãtes, uelocius multo quàm uenerant, ad littus ferebantur. Prætermitto cætera, ne uidear in narratione signorũ, uolumẽ extendere. Hoc solũ dicã, quod inter Cycladas nauigans, hincinde clamãtium de urbibus & uicis, & ad littora concurrentium, immundorum spirituum uoces audiebantur. Ingressus ergo Paphum urbem Cypri nobilẽ carminibus poëtarum, quæ freq̃uẽter terræmotu lapsa, nũc ruinarũ tantum uestigijs quid olim fuerit ostendit, in secundo ab urbe miliario habitabat ignobilis, gaudensq; quod paucis diebus quiete uiueret. Verum non ad plenũ uiginti transiere dies, cum per omnem illam insulam quicunq; immundos habebant spiritus clamare cœperunt, uenisse Hilarionem seruum Christi: & ad eũ se debere properare.

E Hoc Salamina, hoc Curium, hoc Lapetha, & urbes reliquæ cõclamabãt, plerisq; asserentibus scire se quidẽ Hilarionem, & uere illum esse famulum dei, sed ubi esset ignorare: Intra triginta igitur nec multo amplius dies, ducẽti fermẽ, tã uiri quàm mulieres, ad eum cõgregati sunt. Quos cũ uidisset, dolens quod se nõ paterentur quiescere, & quodammodo in ultionem sui sæuiens, tanta eos orationum instantia flagellauit: ut quidam statim, alij post biduum triduumúe, omnes uero intra unam hebdomadã curarentur. Manens itaque ibi biennio, & semper de fuga cogitãs, Hesychium ad se ueris tẽpore reuersurum, Palæstinam ad salutationẽ fratrum & monasterij sui cineres uisendos misit. Qui cũ reuertisset, cupienti rursum ad Aegyptum nauigare, hoc est ad ea loca, quæ uocantur Bucolia, eo quod nullus ibi Christianorũ esset, sed barbara tantum & ferox natio, suasit ut in ipsa magis insula ad secretiorem locum conscenderet. Quem cũ diu lustrans omnia reperisset, perduxit eũ duodecim milibus à mari procul inter secretos asperosq; montes, & quo uix reptando manibus genubusq; posset ascendi. Qui introgressus, cõtemplatus quidẽ est terribilẽ ualde & remotum locum, arboribusq; hincinde circundatum, habẽtem etiã aquas de super-

cilio

A cilio collis irriguas,& hortulũ peramœnum,& pomaria plurima, quorũ fructũ nunquã
in cibo sumpsit:sed antiquissimi iuxta tẽpli ruinam,ex quo (ut ipse referebat & eius disci-
puli testantur) tam innumerabiliũ per noctes & dies dæmonũ uoces resonabant, ut exer-
citum crederes.Quo ille ualde delectatus, quo scilicet antagonistas haberet in proximo,
habitauit ibi per annos quinq;,& sæpe inuisente se Hesychio,in hoc extremo iã uitæ suæ
tẽpore refocillatus est,quod propter asperitatẽ difficultatemq; loci & umbrarum (ut fere
batur uulgò) multitudinẽ,aut nullus,aut rarus ad se uel posset,uel auderet ascẽdere.Quo
dam autẽ die egressus hortulũ,uidit hominẽ toto corpore paralyticũ iacentem ante fores.
Interrogauitq; Hesychium quisnã esset,uel quomodo fuisset adductus. Qui respondens
ait: procuratorẽ se fuisse uillulæ,ad cuius cõfinia hortulus quoq; in quo ipsi erãt, pertine-
ret. Et ille collachrymans tẽdensq; ad iacentẽ manum: Tibi,inquit, dico in nomine domi-
ni nostri Iesu Christi,surge & ambula. Mira uelocitas. Adhuc uerba in ore loquẽtis uolue
bantur,& iam mẽbra solidata ad standũ hominẽ surrigebãt. Quod postquã auditum est,
etiam difficultatẽ loci,& iter inuium plurimorũ uicit necessitas. Nihil æque per circumitũ
cunctis uillis obseruãtibus,quàm ne quo modo elaberetur. Disseminauerat ẽm hoc de eo
rumor diu eum in eodẽ loco manere non posse. Quod ille nõ leuitate quadam,aut puerili
sensu uictus faciebat,sed honorem fugiens & importunitatem. Semper enim silentium &
uitam ignobilẽ desiderabat. Igitur octogesimo ætatis suæ anno cũ absens esset Hesychi-
us:quasi testamẽti uice breuẽ manu propria scripsit epistolam,omnes diuitias suas ei dere
linquens. Euangeliũ scilicet,& tunicam sacceam,cucullam & palliolũ. Nam minister eius
ante paucos dies obierat. Venerunt itaq; ad ægrotantem de Papho multi religiosi uiri: &
maxime quod eum dixisse audierant,iam se ad dominum migraturum,& de corporis uin
culis liberandũ. Sed & Constantia quædam sancta fœmina, cuius generum & filiam de
morte liberauerat unctione olei,quos omnes adiurauit,ut ne pũcto quidẽ horæ post mor
B tem reseruaretur,sed statim eum in eodẽ hortulo terra operirent,sicut uestitus erat in tuni
ca cilicina & cuculla,et sago rustico. Iamq; modicus calor tepebat in corpore,nec præter
sensum quicquã uiui hominis supererat,et tamẽ apertis oculis loquebatur: Egredere,quid
times? egredere anima mea qd dubitas? Septuaginta propè annis seruisti Christo, & mor-
tem times? In hæc uerba exhalauit spiritũ. Statimq; humo obrutũ, ante urbi sepultũ,quã
mortuum nunciauerũt. Quod postquã Palæstinæ sanctus uir audiuit Hesychius, per-
rexit ad Cyprum,& simulans se uelle habitare in eodẽ hortulo,ut diligẽtis custodiæ suspi
tionem accolis tolleret,cũ ingenti uitæ suæ periculo,post decẽ ferè menses corpus eius fu-
ratus est. Quod Maioniam deferens,totis monachorũ & oppidorum turbis prosequenti
bus:in antiquo monasterio cõdidit,illæsa tunica,cuculla & palliolo:et toto corpore quasi
adhuc uiueret,integro:tantisq; fragrãte odoribus,ut delibutũ unguẽtis putaretur. Nõ
mihi uidetur in calce libri tacẽda Constãtiæ illius sanctissimæ mulieris deuotio, quæ perla
to ad se nuncio,quod corpusculũ Hilarionis Palæstinæ esset,statim exanimata est,uerã in
seruum dei dilectionem etiã morte comprobans. Erat enim solita peruigiles in sepulchro
eius noctes ducere,& quasi cũ præsente ad adiuuandas orationes suas sermocionari. Cer
nas usq; hodie miram inter Palæstinos & Cyprios contentionẽ,his corpus Hilarionis, il-
lis spiritum se habere certãtibus. Et tamẽ in utriusq; locis magna quotidie signa fiunt, sed
magis in hortulo Cypri,forsitan quia plus illum locum dilexerit.

SCHOLIA.

1 Potuere attollere.) Magni refert à quo pingaris, aut à quo tua uita literis prodatur.
Vel arietem.) Ita legis Danielis capite octauo: Et enim aries stabat ante paludem. Quan-
quam ex his arietibus alterum interpretatur Darium auunculum Cyri, alterum Darium
quem deuicit Alexander Magnus. Vel pardum.) Pardum appellat Daniel cap. septimo.
Post hæc,inquiens,aspiciebam,& ecce alia bestia quasi pardus,& alas habebat quatuor super se, & qua-

C tuor capita erant in bestia. Porrò regem hunc alatum pardum facit, quod incredibili celeritate mun-
dum peragrauit. Cæterum per quatuor capita, quatuor intelligi uult duces, qui suppresserũt Alexã-
drum, Ptolemæum, Seleucum, Philippum, Antigonum. Vel hircum caprarum.) De hirco memi-
nit capite octauo. Illud mirandum hic Hieronymum ueluti dubitare, per quam harum bestiarum si-
gnificatus sit Alexander, cum illic interpretetur & Angelus & hic ipse. Ad Achillis tumulum.) Is
erat sepultus in Troia, Cenotaphium erat in Cheroneso, Achillis laudes extulit Homerus in Iliade. Et
Alexander iam puer amabat pædagogum Leonidem, qui se Phœnicem appellare solitus est. Philip-
pum, Peleum. Nec tamen contigit Alexandro præco qualem optabat. Etenim cum Appellem na-
ctus esset pictorem, statuarium Lysippum, summos artifices: Cherylum habuit malum poëtam.
2 Salaminæ Cypri.) Est enim in insula Cypro metropolis Salamina, siue Salamis, de qua sentit hoc
loco. Locis communibus.) Taxat eos qui laudant non ad fidem historiæ, sed ad exemplum, quomo
do Xenophon laudauit Cyrum, tametsi malum exemplar ille nobis proposuit. Fauore magis q̃.)
Nequis putaret æmulatione factum, quod Hieronymus idem tractaret argumentum quod tractaue-
rat Epiphanius. Nam fauere uidetur, qui absoluit quod alius cœpit. Nec domini saluatoris.) Hoc
est quod Christus ipse testatur in euangelio: Cecinimus uobis, & non saltastis: planximus, & non luxi-
stis. Scylleos canes.) Allusit ad fabulam Scyllæ, quam poëtæ fingunt pubetenus cinctam canibus
ob latratum undarũ. Obturata aure.) Respexit ad fabulam Vlyssis, qui cera sociorum aureis obtura
uit, ne cantu Sirenarum auocarentur. Rosa de spinis.) Rosæ apud priscos prima gloria fuit inter flo
res. Et tamen hæc in spinoso nascitur frutice, folijs etiam aculeatis. Circi furoribus.) Romæ in circo
agebantur certamina. Annotandum ab Hieronymo notari, quod hodie principes Christiani præclarũ
in primis ac uere regium putant, armatos hastis inter se concurrere, magno periculo, nullo fructu. Qui
dam codices post hæc uerba, circi furoribus habebant, non artificis furia, quæ puto addita ab indocto
3 quopiam, qui conatus sit interpretari quid dixisset circi furores. Non arenæ sanguine.) Siquidem
in arena committebantur gladiatores, spectaculum homine prorsus indignum. Non Theatri luxu-
ria.) Luxuriam dixit propter ostẽtationem barbaricarum opum. De qua meminit & in epistolis Ho-
ratius. Vel exemplum, uel supplicium.) Supplicium, si puniti sunt nocentes: exemplum, si emen-
dati sunt qui spectarunt. A Maionia Gazæ emporio.) Vel hinc apparet Maioniam fuisse littoralem
D quod eam uocet emporium Gazæ, uelut opportunam importationibus. Emporium enim Græcis est,
quod nobis mercatus, ab importando. Historia tripartita Maiomã appellat non Maioniam, quæ quum
prius esset portus Gazæ ciuitatis, fauore Cõstantini ciuitatis honore donata est, ne seruiret idololatris,
& ex nomine Constantij Constantini filij Cõstantia dicta est. Deinde per Iulianum in ditionem Gazẽ-
sium redacta est & appellata Gaza maritima. Ependyten.) ἐπενδύτης Græcis dicitur intima uestis,
quam intusium, siue subuculam uocant Latini. Vox quæ statim hoc loco sequebatur in codicibus, era-
ciasten, in plerisq; exemplaribus non habebatur, nec uideo quid sibi uelit. Post solis occasum.) Hoc
erat antiquis ieiunium, nihil capere cibi toto die. Per ætatem peccare.) Nonnulli codices pro pecca-
re habebant calcare. Cæde manus.) Atrocem percussionem uocat cædem. Quidam habebant cessio-
ne, opinor scriptum fuisse cesione, per simplex s. Per æstus indagabo.) Non uideo quid hoc loco si-
4 bi uelit indagabo, puto legendum, agam. Iacens fortius.) Exemplo Moysi, qui orãdo felicissime pu
gnauit. Iacentem uocat prostratum & supplicem in oratione. Quod iunco & carice.) Carex herba
est agrestis, sed spinosa: cum iuncus sit leuis & enodis. Lentis sextarium.) Lens leguminis est genus
uile & plebeium. Sextarius mensuræ nomen. Eleutheropolitana.) Eleutheropolis ciuitas est Syriæ.
Præfectus prætorio.) Nam erant & præfecti ærario, & præfecti urbis. Hemitritæo pariter.) Hic
quidam non intelligentes hunc locum pro hemitritæo mutarant, & meriti, sed prorsus ridicule. Siqui-
dem ut clarissime docet Cornelius Celsus libro tertio capite itẽ tertio: Tertianæ febris duo sunt gene-
ra, alterum quod eodem modo quo quartana & incipit & desinit, nec aliud discrimen est, nisi quod unũ
tantum diem præstat integrum, tertio recurrit. Alterum longe perniciosius, quod tertio quidem die
reuertitur, ex octo autem & quadraginta horis, fere sex & triginta per accessionem occupat, interdum
etiam uel minus uel plus, nec ex toto in remissione desistit, sed tantum leuior est morbus. Et ob id me
dici ἡμιτριταῖον appellarunt, quod imperfecta sit tertiana, & propius ad quotidianam accedat. Ga-
zam & Marnas.) Marnas dei nomen est, uel dæmonis potius, qui illic colebatur, de quo dictum in su-
5 perioribus scholijs. Rinocoruræ.) Quidam codices habebant Rinochæ, uerum utraque lectio men-
dosa est, legendum est autem Rhinocuraræ. Id est oppidum Aegypti, sic appellatum, quod olim in-
colæ summas nares haberent incisas, id quod nunc uidemus in equis quibusdam. Autor Stephanus.
Propius ad ueram lectionem accedebant, qui habebant Rinocoruræ. Si asinos uinceret.) Nam ho
rum est gestare onera, hominis est ingenio ualere magis quàm corpore. Meum Palæstritam.) Palæ
stra lucta, Palæstrites luctator. Gazarius siue Gazanus Maramites.) Quidam habebant, zaname-
nus Manumites. Suspicor Gazamus nomen esse proprium, & pro Maranites legendum Maiomites, si-
ue Maiomenus. Nam id temporis Maiomæ nomen adhuc uetus manebat. Et fit mentio de ora maris.
Maioma autem portus erat Gazæ. In saxa durescentibus.) Simile quiddam uidemus in Britannia
apud

A apud Londinum, Nempe limum marginis defluente ſubinde aqua, paulatim in ſaxa dureſcere, manen
6 te tamen priſtina limi ſpecie. Perdit tactum.) Subaudi priſtinum. Non eſt idem tangenti, & tamen
idem eſt aſpectui. Maleficum Chriſtianorum.) Maleficum uocat, non ſimpliciter eum qui male
facit, ſed qui magicis & improbatis utitur artibus. Chriſtiani quondam laborarunt hac infamia, pro-
pter miraculorum nouitatem. Ad ſupplicium poſcunt.) Non admodum refert cõmemorare, quàm
uarie fuerit hic locus deprauatus. Verum collatis diuerſis deprauationibus, ita legendum eſſe depre-
hendimus. Porrò furentes aduerſarij Hilarionem maleficum Chriſtianum ad ſupplicium poſcere. In-
dubitata ergo uictoria, & illis & multis retro Circenſibus, plurimis fidei occaſio fuit. Senſus eſt. Occa-
ſione huius uictoriæ, plurimos ad fidem Chriſti fuiſſe conuerſos, non ſolum in illis ludis Circenſibus,
qui tum agebantur, uerumetiam alijs multis ordine ſecutis. Oppido uirginem dei.) Oppido hoc lo
7 co, ni fallor, aduerbium eſt, pro ualde: & deperire poſuit, pro adamare. Morituræ uirginitatis.) Vt
eleganter luſit in uerbi metaphora. Sunt enim apud medicos morituri hominis indicia quædam, ita
ſunt & uirginitatis. Perrexit Memphim.) De hac urbe Aegypti prodigioſiſſima memorantur ſu-
per illuſionibus dæmonum & magorum oſtentis. Aeſculapij uatibus.) Hi magicis incantamentis
pollicebantur remedia morborum, quales ſunt hodie quoque inter Chriſtianos, tam impudentes, ut
auſint eiuſmodi promittere: & reperiunt tam ſtultos, ut credant illos poſſe præſtare. Non remedian
tis.) Remediari dixit pro mederi. Quod uerbi, non recordor uſquam legiſſe me, niſi quod hic eodem
uritur aduerſus Iouinianum, addito ut hic quoque facit, accuſandi caſu. Aeris Cyprij.) Genus eſt
æris mollius, & ad ſculpturam magis accommodum. Qui licio & lamina.) Licia fila ſunt, quibus
implicatur ſtamen. Ea detracta è ſtamine, putabant in maleficijs efficaciam habere. Teſtis Vergilius.
Et item Plinius oſtendit licium telæ detractum, ſeptenis nodis alligari ſolitum, ſic ut ad ſingulos no-
dos uiduam aliquam nominarent. Id exiſtimabant remedio eſſe morbis inguinſi. Et lamina.) Vtra-
8 que res mollis, filum & lamina cuprij æris, in quo magicæ imagines erant depictæ. Signa iubere per-
quiri.) Veluti deprehenſurus an uera dixiſſet dæmon. Mirum eſt autem, quod hic de una uirgine nar-
rat Hieronymus, ſed ætate noſtra rem uidimus multo prodigioſiorem, in frequenti uirginum mona-
ſterio, quod eſt in Hannonia, uulgò dictum keinout. Ea res nõ mediocriter torquebat humaniſſimum
præſulem & uere patrem, epiſcopum Cameracenſem Henricum, inter inclytos illos Berganæ ſtirpis
heroas, tum natu maximum. Nam apud hunc id temporis admodum iuuenis uiuebam. Quæ gymna-
B ſia uir ille ſuper hac re non conſuluit? Quos non adduxit, quos exiſtimaſſet, uel eruditione pollere, uel
ſanctimonia? Nemo non ſtupefactus diſceſſit. Nec prius extinctum eſt hoc malum, quàm extinctis ad
unam uirginibus, quæ fuerant à dæmone correptæ. Candidatus Conſtantij.) Candidatum uocat,
quod ambiret apud imperatorem honorem militiæ. Rutilus coma.) Hinc Horatius: Nec fera cæ-
rulea domuit Germania pube. Inter Saxones & Alemanos.) Hanc hodie uulgò non Franciam, ſed
Franconiam appellant. Neq; enim accipi poteſt de Francia Galliarum, ea parte in qua ſunt Pariſij.
9 Francam tantum & Latinam.) Francam linguam appellat, eam quæ nunc eſt Germanica. Non
idioma.) ἰδίωμα Græcis proprietas eſt. Habet uniuſcuiuſq; gentis ſermo, neſcio quid ſuum & pecu-
liare. Bactrũ camelum.) Addidit nomen gentis, quod illinc maximi mitterentur. Submiſſumq;
caput.) Nam cameli natura ſunt erecto & prælongo collo. Et ad profectum animæ.) In nonnullis
ſcriptum erat, pro affectu animi. Quamuis humilem.) Quamuis dixit, pro quantumuis, ut aliàs
admonuimus. Cades.) Ea dicitur Cades Barnæ. Eſt in deſerto, coniungitur ciuitati Petræ in Ara-
bia. Peruenit Peluſium.) Peluſium ciuitas in extremo Nili oſtio orientem uerſus. Verum magis
mihi placet, quod in alijs erat exemplaribus, Eluſam. Ea ciuitas eſt nunc Palæſtinæ quondam Arabiæ,
teſte Stephano. Nam Peluſium in Aegypto eſt. Ob Luciferum.) Quem & heſperum uocant. Hanc
enim ſtellam, Veneris eſſe putant. Syra Barach.) Alij ſcriptum habebant Barecho. Lineam mit-
10 teret.) Id eſt, ut ducta linea circunſcriberet locum extruendæ eccleſiæ, quod olim in urbibus quoque
condendis religioſe fiebat. In manſionem poneret.) In alijs habebatur, in manſionum ordine pone-
ret. Manſiones autem uocat, ubi quieſcitur in itinere. Vaſtitas & iudicium.) Sic habebant exem-
plaria permulta, ſed palàm eſt iuſtitium eſſe legendum. Iuſtitium autem eſt, quando diebus nefaſtis
nihil agere publice licet. Hic longius tranſtulit, ad omnium rerum intermiſſionem, & quaſi publi-
cum luctum. Id eſt poſt ſolis or.) Rurſum interpretatur, quid ſit ieiunium: nempe totum diem à ci-
bis abſtinere. Atq; id uocar habere uiaticum, non egere cibo. Qui dicitur Lychnos.) In nonnullis
exemplaribus habebatur, Lith pro Lychnos. Et pro Theribatum Thabotum. Philemonem.) Ple-
11 rique codices habebant Philonem. Et Dromedis.) Dromadas uocat animal ad curſum idoneum, &
hinc uocabulum. Præterea in ſublimi.) Hic locus diuerſus habebatur in exemplaribus. In quibuſ-
dam ita ſcriptum erat: Quaſi per cochleam aſcendentibus, ut arduæ ualde, duæ eiuſdem menſuræ cel-
lulæ uidebanrur. In alijs ſic erat: Quaſi per cochleam aſcendentibus, ut arduo ualle adniſu, eiuſdem
menſuræ cellulæ uiſebantur. Martyrium fabricaretur.) Martyrium appellat monumentum, aut
ſacellum martyri dicatum, ut Ἀνάκτορα & ſimilia apud Græcos. Plus minus.) Ita loquimur, incertum
ſignificantes utrum paulò plus fuerit, an paulò minus. Ad ſolas inſulas.) Solas uocat deſertas.

C Nam & locus solus dicitur, in quo nemo uersatur, ut apud Ouidium: Loca sola nocent, loca sola ca-
ueto. Ad extremum conuastatus.) Quidam hunc locum ita deprauarant: Commendatis fratribus
ei, qui ei missa detulerat. At dubium non est, quin scribendum sit conuasatis. Est enim conuasare in sar-
cinam componere, quod uelis asportare. Ita seruus ille Terentianus: Aliquid conuasassem & senis
12 ultus essem iracundiam. Pachynum.) Sicilia tria habet promontoria, Pachynum, quod Graeciam
spectat. Lilybeum, quod Africam, Pelorum, quod ad Italiam uergens, Scyllae aduersum est. Audiuit
Methonae.) De Methona diximus in Epitaphio Paulae. Quidam codices habebant, Methono. Habe-
tur autem & huius nominis ciuitas in Arabia. Vilia populis scruta.) Allusit ad illud Horatianum
in epistolis: Vilia uendentem tunicato scruta popello. Boas uocant.) Nimirum à Graeca uoce,
• βόες, quae boues significat. Duobus haud paruis myoparonibus.) Myoparo siue ut Graeci Myopa-
ron genus nauigij est, ad cursum & celeritatem paratum. Hinc inde fluctus occurrerent.) Est enim
circa Maleam promontorium periculosissima nauigatio, quod Graeco quoque testatum est prouer-
bio. Nobilem carminibus.) Nam ipsam Venerem Paphiam appellant, quod illic olim coleretur.
13 Hoc Corion, hoc Lapithe.) Haec nomina uarijs modis erant deprauata, ut cuique uenerat in mẽtem,
ita mutata scriptura. Verum haud dubium est quin legendum sit, Curium & Lapethos iuxta descri-
ptionem Ptolemaei. Significat enim uniuersam insulam Cyprum, cuius praecipue sunt urbes quas re-
censuit, Salamina ad orientem, Paphos ad occidentem, Lapethus ad septentrionem, Curium ad meri-
diem. Quae uocantur Bucolia.) Quasi dicas bubulcorum loca siue sedes. Tantos agonistas.) Sic
habebant plerique codices. Alij pro Agonistas mutarant, quos desiderabat. Ego non uideo quid hoc lo-
co uelit, tantos, quasi uel maiores essent hi caeteris, uel plures. Vnde conijcio legendũ, pro tantos Ago-
nistas, antagonistas, quod Graecis significat aduersarium certaminis ἀνταγωνιστής. Vt diligenti custo-
dia suspitionem oculis tolleret.) Sic habebant aliquot exemplaria. Verum ex alijs non minus, sed ali-
ter deprauatis, colligo legendum: Vt diligentis custodiae suspitionem accolis tolleret, ut hic sit sensus.
Eum ob id simulasse uelle commorari se in eo hortulo, ne alioqui ueniret in suspitionem accolis eius
loci, quod tam diligenter obsideret & obseruaret sepulchrum.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SEQVENTIS.

D Depinxit solitarium, depinxit celebrem, depingit hic captiuum & agitatum. Lusit & in hoc ar-
gumento, ingenij exercitandi gratia. Caeterum uarietatem lectionis, apparet non casu, sed studio ali-
cuius accidisse.

DE VITA MALCHI CAPTIVI monachi.

1 Vi nauali praelio dimicaturi sunt, ante in portu & in tranquillo mari flectunt
gubernacula, remos trahunt, ferreas manus, & uncos praeparant, dispositum-
que per tabulata militem, pendente gradu, & labente uestigio stare firmi-
ter consuescunt, ut quod in simulachro pugnae didicerint, in uero certami-
ne non perhorrescant. Ita & ego qui diu tacui (silere quippe me fecit, cui meus sermo
supplicium est) prius exerceri cupio in paruo opere, & ueluti quãdam rubiginem linguae
abstergere, ut uenire possim ad latiorem historiam. Scribere enim disposui (si tamen uitam
dominus dederit, & si uituperatores mei saltem fugientem me, & inclusum persequi desie-
• rint) ab aduentu saluatoris usque ad nostram aetatem, id est, ab apostolis, usque ad nostri
temporis faecem, quomodo & per quos Christi ecclesia nata sit, & adulta, persequutioni-
bus creuerit, martyrijs coronata sit: Et postquam ad Christianos principes uenit, potentia
quidem & diuitijs maior, sed uirtutibus minor, facta sit. Verum haec aliàs. Nunc quod
imminet explicemus. Maronia triginta fermè milibus ab Antiochia urbe Syriae, haud grã-
2 dis ad orientẽ distat uiculus. Hic post multos, uel dominos, uel patronos, dum ego ado-
lescentulus morarer in Syria, ad papae Euagrij necessarij mei possessionem deuolutus
est, quem idcirco nunc nominaui: ut ostenderẽ, unde nossem quod scripturus sum. Erat
igitur illic quidam senex nomine Malchus, quẽ nos Latine regẽ possumus dicere, Syrus
natione & lingua, & reuera αὐτόχθων, Anus quoque in eius cõtubernio ualde decrepita, & iã
morti

A morti proxima uidebatur, tam studiose ambo religiosi, & sic ecclesiæ limen terētes, ut Zachariam & Helizabeth de euangelio crederes, nisi quod Ioannes in medio nō erat. De his cum curiose ab accolis quærerem, quæ nam esset eorū copula, matrimonij, sanguinis, an spiritus: omnes uoce consona, sanctos & deo placitos, & mira nescio quæ respondebant. Qua cupiditate illectus, adortus sum hominem, & curiosius sciscitatus rerum fidem, hæc ab eo accepi. Ego, inquit, mi nate Maroniaci agelli colonus, sed solus parentibus fui. Qui cum me quasi stirpem generis sui, & hæredem familiæ suæ ad nuptias cogerent, monachum potius me uelle esse respondi. Quantis pater minis, quantis mater blanditijs persequuti sint, ut pudicitiam proderem, hæc res sola indicio est, quod & domum & parentes fugi. Et quia ad orientem ire non poteram propter uicinam Persidem, & Romanorum militum custodiam, ad occidentem uerti pedes, pauxillulum nescio quid portans uiatici, quod me ab inopia tantum defensaret. Quid multa? Perueni tandem ad eremū Chalcidos, quæ inter Immam & Essam magis ad austrum sita est. Ibi repertis monachis, eorum me magisterio tradidi, manuum labore uictum quæritans, lasciuiamq́ carnis refrenans ieiunijs. Post multos annos incidit mihi desideriū, ut ad patriam pergerem. Et dum adhuc uiueret mater, iam enim patrem mortuum audieram, solarer uiduitatem eius, & exinde uenundata possessiuncula, partem erogarem pauperibus, partem monasterio constituerem, quid erubesco confiteri infidelitatem meam? partem in sumptuū meorum solatia reseruarem. Clamare cœpit abbas meus diaboli esse tentationem, & sub honestæ rei occasione, latere antiqui hostis insidias. Hoc esse reuerti canem ad uomitum suum. Sic multos monachorum esse deceptos, nusquam diabolum aperta fronte se prodere. Proponebat mihi exempla de scripturis plurima: inter quæ illud, quod initio Adam quoque & Euam spe diuinitatis supplantauerit. Et cum persuadere non posset, prouolutus genibus obsecrabat, ne se desererem, ne me perderem: nec aratrū tenens, post tergum respicerem.
B Væ misero mihi, uici monitorem pessima uictoria, putans illum non meam salutem, sed suum solatium quærere. Prosequutus ergo me de monasterio, quasi funus efferret, & ad extremum ualedicens: Video, ait, te fili satanæ cauterio notatum: non quæro causas, excusationes non recipio. Ouis quæ de ouilibus egreditur, lupi statim morsibus patet. De Beria ad Essam pergentibus, uicina est publico itineri solitudo, per quam Saraceni incertis sedibus huc atq; illuc semper uagantur. Quæ suspicio frequentiam in illis locis uiatorum congregat, ut imminens periculum auxilio mutuo declinetur. Erant in comitatu meo uiri, fœminæ, senes, iuuenes, paruuli, numero circiter septuaginta. Et ecce subito equorum camelorumq́ sessores Ismaelitæ irruunt, crinitis uittatisq́ capitibus, ac seminudo corpore, pallia & latas caligas trahentes, pēdebant ex humero pharetræ, laxos arcus uibrantes, hastilia longa portabant. Non em̄ ad pugnandū: sed ad prædam uenerant. Rapimur, dispergimur, in diuersa trahimur. Ego enim longo postliminio hæreditarius possessor, & sero mei consilij pœnitens, cum altera muliercula in unius heri seruitutē sortitus uenio. Ducimur, imò portamur sublimes in camelis, & per uastam eremum semper ruinam timētes, pendemus potius quàm sedemus. Carnes semicrudæ cibus, & lac camelorum potus erat. Tandem grādi amne transmisso, peruenimus ad interiorem solitudinē, ubi dominam liberosq́ ex more gētis adorare iussi, ceruices flectimus. Hic quasi clausus carcere, mutato habitu, id est, nudus ambulare disco. Nam aëris quoq; intemperies, nihil aliud præter pudēda uelari patiebatur. Traduntur mihi pascendæ oues, & in malorū cōparatione hoc fruor solatio, quod dominos meos, & conseruos rarius uideo. Videbar mihi aliquid habere sancti Iacob. Recordabar Moysi, qui & ipsi in eremo quondam fuere pastores. Vescebar recenti caseo & lacte. Orabam iugiter, canebam psalmos, quos in monasterio didicerā. Delectabat me captiuitas mea. Agebam dei iudicio gratias, quod monachum quem in patria fueram perditurus, in eremo inueneram. O nihil unquam tutum apud diabolum.

C O multiplices & ineffabiles eius insidiæ. Sic quoq; latētem me inuenit inuidia. Dominus uidens gregē suum crescere, nihilq; in me deprehendens fraudulētiæ, sciebam enim Apostolum præcepisse: Dominis sic quasi deo fideliter seruiendum, & uolens me remunerare quo fidum sibi magis faceret, tradidit mihi illam conseruam meam, aliquando captiuam. Et cum ego refutarem, dicerem'q; me Christianum, nec licere mihi uxorem uiuentis mariti accipere (siquidem captus nobiscum uir eius, ab alio domino fuerat abductus) rursus ferus ille & implacabilis in furorem uersus, euaginato me cœpit petere gladio. Et nisi consestim brachia tendens mulierem præoccupassem, ilico fudisset sanguinem. Iam igitur uenerat tenebrosior solito, & mihi nimium matura nox. Duco in speluncam semirutam, nouam coniugem: & pronubante nobis mœsticia, uterq; detestamur alterum, nec fatemur. Tunc uere sensi captiuitatem meam, prostratusq; humi, monachum cœpi plangere, quē perdebam, dicens: Huccine miser seruatus sum? Ad hoc me mea scelera perduxerunt, ut incanescente iam capite, uirgo maritus fierem? Quid prodest parentes, patriam, rem familiarem contempsisse pro domino: si hoc facio, quod ne facerem, illa contempsi, nisi quod fortè propterea hæc sustineo, quia patriam desideraui? Quid agimus anima? perimus an uincimus? Expectamus manum domini, an proprio mucrone cōfodimur? Verte in te gladium, tua magis mors timenda est, quàm corporis. Habet & seruata pudicitia suum martyrium, iaceat insepultus Christi testis in eremo, ipse mihi ero persecutor & martyr. Sic fatus, eduxi in tenebris quoque micantem gladium, & acumine contra me uerso: Vale, inquam, infelix mulier: habeto me martyrem potius, quàm maritū. Tunc illa pedibus meis prouoluta: Precor te, inquit, per Iesum Christum, & per huius horæ necessitatem adiuro, ne effundas sanguinem tuum in crimen meū. Vel si mori placet, in me primum uerte mucronem: Sic nobis potius coniungamur. Etiam si uir meus ad me redierit, seruarem castitatem, quā me captiuitas docuit, uel interirem potius quàm perderem. Cur moreris, ne mihi iungaris?

D Ego morerer, si mihi iungi uelles. Habeto me coniugem pudicitiæ, & magis animæ copulā amato: quàm corporis. Sperēt domini maritum, Christus nouerit fratrē. Facile suadebimus nuptias, cum nos uiderint sic amare. Fateor, inquit, obstupui, & admiratus uirtutē fœminæ, coniugem plus amaui. Nunquam tamen illius nudum corpus intuitus sum, nunq; eius carnem attigi, timēs in pace perdere, quod in prælio seruauerā. Trāseunt in tali matrimonio dies plurimi, amabiliores nos dominis fecerant nuptiæ. Nulla fugæ suspitio, interdum & mense toto aberam fidus gregis pastor per solitudinē. Post grande interuallum dum solus in eremo sedeo, & præter cœlū terramq; nihil uideo, cœpi mecum tacitus uoluere, & inter multa, cōtubernij quoq; monachorum recordari, maximeq; uultum patris mei, qui me erudierat, tenuerat, perdideratq;. Sicq; cogitans, aspicio formicarum gregem angusto calle feruere, ferre onera maiora, quàm corpora. Aliæ herbarum quædam semina forcipe oris trahebant, aliæ egerebant humum de foueis, & aquarū meatus aggeribus excludebant. Illæ uēturæ hyemis memores, ne madefacta humus in herbā horrea uerteret, illata semina præcidebant. Hæ luctu celebri, corpora defuncta deportabant. Quodq; magis mirū est in tanto agmine, egrediens non obstabat intranti, quin potius si quam uidissent sub fasce & onere concidisse, suppositis humeris adiuuabant. Quid multa? Pulchrum mihi spectaculum dies illa tribuit. Vnde recordatus Salomonis, ad formicarum solertiam nos mittentis, & pigras mētes tali exemplo suscitantis, cœpi tædere captiuitatis, & monasterij cellulas quærere, ac formicarū illarū similitudinē desiderare, ubi laboratur in mediū, cumq; nihil cuiusq; propriū sit, omniū omnia sunt. Regresso ad cubile occurrit mulier, tristitiā animi dissimulare nō potui. Rogat cur ita exanimatus sim. Audit causas, hortatur fugā. Peto silētij fidē, nō aspernat, & iugi susurro inter spē & metū medij fluctuamus. Erāt mihi in grege duo hirci miræ magnitudinis. Quibus occisis, utres facio, coruūq; carnes uiatico præparo. Et primo uesperi, putātibus nos dn̄is secreto cubitare,

inuadimus

A inuadimus iter, utres & partes carnium portātes. Cumq́ꝫ perueniſſemus ad fluuium, nam
decem milibus aberat, inflatis cōſcenſisq́ꝫ utribus, aquis nos credimus, paulatim pedibus
ſubremigantes, ut deorſum nos flumine deferente, & multo longius quàm cōſcendera-
mus, in alteram nos exponente ripam, ueſtigium ſequentes perderent. Sed inter hæc ma-
defactæ carnes, & ex parte lapſæ, uix tridui cibum pollicebantur. Bibimus uſqꝫ ad ſatieta-
tem, futuræ nos ſiti præparantes. Currimus, poſt tergum ſemper aſpicimus, & magis no-
ctibus prouehimus, quàm diebus: uel propter inſidias late uagantium Saracenorum, uel
propter ardorem ſolis nimium. Paueſco miſer etiam referēs, & ſi tota mente ſecurus, toto
tamen corpore perhorreſco. Poſt diem uero tertium, dubio proſpectu procul aſpicimus
duos camelis inſidentes uenire concitos. Statimq́ꝫ mens mali præſaga, putare cœpit domi
num meditari mortem, ſolem cernere nigreſcētem. Dumq́ꝫ timemus, & ueſtigijs nos pro-
ditos per arenas intelligimus, offertur ad dexteram ſpecus, longe ſub terrā penetrans. Igi-
tur timentes uenenata animalia, nam ſolent uiperæ, reguli & ſcorpiones, cæteraq́ꝫ huiuſce
modi, feruorem ſolis declinantia, umbram petere: intrauimus quidem ſpeluncam, ſed ſta-
tim in ipſo introitu ſiniſtræ nos foueæ credimus, nequaquam ultra progrediētes, ne dum
mortem fugimus, incurramus in mortem. Illudq́ꝫ nobiſcum reputātes, ſi iuuat dominus
miſeros, habemus ſalutem. Si deſpicit peccatores, habemus ſepulchrū. Quid putas fuiſſe
nobis animi? quid terroris, cum ante ſpecum haud procul ſtarent dominus & conſeruus,
et ueſtigio indice iam ad latebras perueniſſent? O multo grauior expectata, q̄ illata mors.
Rurſus cum timore & labore lingua balbutit, & quaſi clamante domino, mutire non au-
deo. Mittit ſeruum, ut nos de ſpecu trahat: ipſe camelos tenet, & euaginato gladio, noſtrū
expectat aduentum. Interea tribus ferè uel quatuor cubitis introgreſſo famulo, nobis ex
occulto tergum eius uidentibus, nam oculorum iſtiuſmodi natura eſt, ut poſt ſolē umbrā
B intrantibus, cæca ſint omnia, uox per antrum ſonat: Exite furciferi, exite morituri. Quid
ſtatis? quid moramini? Exite. Dominus uocat, patienter expectat. Adhuc loquebatur, &
ecce per tenebras aſpicimus leænam inuaſiſſe hominem, & gutture ſuffocatum, cruentum
intro trahere. Ieſu bone, quid tunc terroris nobis, quid gaudij fuit? Spectabamus domino
neſciente, hoſtem noſtrum perire. Qui cum uideret illum moras facere, ſuſpicatus eſt duos
uni reſiſtere. Sed iram differre non ualens, ſicut tenebat gladium ad ſpelūcam uenit, & fu-
rore rabido ſerui increpans uecordiam, prius à fera eſt tentus quàm ad noſtras latebras
perueniret. Qui ſunt qui hoc crederent, ut ante os noſtrum, beſtia pro nobis dimicaret?
Sublato autē illo metu, ſimilis ante oculos noſtros uerſabatur interitus, niſi quod tutius
erat rabiem leonis, quàm iram hominis ſuſtinere. Pauemus intrinſecus, & ne mouere qui-
dem nos auſi, præſtolabamur euentum rei, inter tanta pericula, pudicitiæ tantum cōſciē-
tia pro muro ſepti. Leæna inſidias cauens, & uiſam eſſe ſe ſentiens, apprehenſos mordicus
catulos effert, nobisq́ꝫ cedit hoſpitium. Neqꝫ tamen ſatis creduli, ſtatim erumpimus: ſed
expectantes diu, & egredi cogitantes: illius nobis figurabamus occurſum. Sublato ergo
horrore, & alia tranſacta die egredimur ad ueſperam, uidimusq́ꝫ camelos, quos ob nimiā
uelocitatem dormedarios uocant, præteritos cibos in ore uoluere, & in aluum miſſos ite-
rum retrahere. Quibus aſcenſis, & noua ſitarcia, id eſt, annona refocillati, decima tandem
die ad Romana per deſertum caſtra uenimus. Oblatiq́ꝫ tribuno, rem ordinę pandimus,
inde tranſmiſſi ad Sabinum Meſopotamiæ ducem, camelorum præcium accepimus. Et
quia iam abbas ille meus dormierat in domino, ad hæc delatus loca me monachis reddo,
hanc trado uirginibus, diligens eam ut ſororem, non tamen ei me credens ut ſorori. Hæc
mihi ſenex Malchus adoleſcentulo retulit. Hæc ego uobis narraui ſenex, & caſtis hiſtoriā
caſtitatis expono. Virgines caſtitatem cuſtodire exhortor. Vos narrate poſteris, ut ſciant
inter gladios, & inter deſerta & beſtias, pudicitiam nunquam eſſe captiuam: & hominem
Chriſto deditum poſſe mori, non poſſe ſuperari.

Scholia

C

SCHOLIA

1 QVi nauali.) Hanc Græci uocant, ναυμαχίαν, Subsignificat autem hoc argumentum non esse
serium, sed exercitandi stili causa sumptum. Ferreas manus.) Harpagones uocant, quibus
iniectis attrahunt nauim, commissuri. Cui meus sermo sup.) Ruffinum, ni fallor, signifi-
cat, à quo omnia illius carpebantur. Fugientem me.) Mutarat enim locum cedens aduer-
sario, sicut alibi testatus est. Ab aduentu.) Opus quod hic pollicetur de claris scriptoribus, reperies
in fine huius tomi. Et postquam ad christianos principes.) Quid diceres Hieronyme, si nunc uide-
res ecclesiam, tot regnis, tot opibus, tot bellis, tot uictorijs, tot triumphis, tot legationibus profanis, tot
fœderibus, penè obrutam? Maronias.) Quidam habebant Maronianus, sed deprauate. Apud Ptole-
2 mæum legimus Maroniam, & conuenit locus ad Hieronymi descriptionem. Papæ Euagrij.) Hunc
ostendit & aliàs sibi subsidio fuisse. Malchus.) Hebræis מֶלֶךְ sonat regem. Inde libri Malachim di-
cuntur. Thebastonis indigena.) Hic locus non uno modo deprauatus fuit. E uestigijs puto legen-
dum esse ad hunc modum. Syrus & natione & lingua & reuera αὐτόχθων. Porrò indigena eius loci, as-
scripserat aliquis, uolens exponere, quid esset αὐτόχθων. Chalcidos.) Chalcis est ad septentrionem
Syriæ. Essa seu Issa littoralis est. Imma interior ad orientem. Tenebrosior solito.) In omnibus exem-
plaribus pro solito habebatur solitudo. Et pronubante nobis.) Pronubæ est dictare uerba nuptia-
lia, bene ominata. Atqui hic malis ominibus insbatur matrimonium, ut uterque alterum detestaretur:
pronubari dixit, pro pronubæ officio fungi. Ob mœsticiam.) Quidam habebant iusticiam, alij tri-
3 sticiam: mihi mœsticiam magis probatur. Rursus cum timore.) Locus hic planè deprauatus est, nec
uno modo. Vide num sic legendum sit. Rursum timore labor, lingua balbutit, & quasi clamante do-
mino, mutire non audeo. Vt sensus sit, Malchum inter narrandum pati denuo, quod olim in ipsa re
fuisset passus. Aut sic, timore labor, lingua balbutit, & clamante domino mutire non audeo. Vt intelli-
gas cum euocanti domino præ metu non ausum fuisse respondere. Dromedarios.) Dromos enim
Græce cursus est. Præteritos cibos.) Ruminant enim cameli. Sed uide num præstet legere prætri-
tos. Sitarcia.) σῖτος cibus, & ἀρκεῖν sufficere.

CATOLOGI SCRIPTORVM ECCLESIASTIcorum, Index.

HIERONYMI EPISTOLA AD Dextrum prætorio præfectum, è Latina lingua in Græcam translata.

A

HIERONYMVS DEXTRO.

Hortaris Dexter, ut Tranquillum sequens, ecclesiasticos scriptores in ordinem digeram: & quod ille in enumerandis gentilium literarum uiris fecit illustribus, ego in nostris faciam, id est, ut à passione Christi, usque ad decimumquartum Theodosij imperatoris annũ, omneis qui de scripturis sanctis memoriæ aliquid prodiderunt, tibi breuiter exponam. Fecerunt quidem hoc idem apud Græcos, Hermippus peripateticus, Antigonus Carystius, Satyrus doctus uir, & longe omnium doctissimus, Aristoxenus musicus. Apud Latinos autẽ Varro, Santra, Nepos, Hyginus, & ad cuius nos exemplum uis prouocare, Tranquillus. Sed non mea & illorum similis est conditio: illi enim ueteres historias annalesq́ue replicantes, potuerunt quasi de ingenti prato paruam opusculi sui coronam texere. Ego quid acturus, qui nullum præuium sequens, pessimum, ut dicitur, magistrum memetipsum habeo? Quanquàm Eusebius Pamphili, in decem Ecclesiasticæ historiæ libris, maximo nobis adiumento fuerit: & singulorum de quibus scripturi sumus uolumina, ætates autorum suorum sæpe testantur. Itaq́ue dominum Iesum Christũ precor, ut quod Cicero tuus, qui in arce Romanæ stetit eloquentiæ, non est facere dedignatus in Bruto, oratorum Latinæ linguæ texens catalogum: id ego in ecclesiæ illius scriptoribus enumerandis, digne cohortatione tua impleam. Si qui autem de his qui usque hodie scriptitant, à me in hoc uolumine prætermissi sunt, sibi magis quàm mihi debent imputare. Neque enim cælantes scripta sua, de his quæ non legi, nosse potui, & quod alijs forsitan sit notum, mihi in hoc terrarum angulo fuerit ignotum. Certe cum scriptis suis claruerint, non magnopere nostri silentij dispendio suspirabunt. Discant ergo Celsus, Porphyrius, Iulianus, rabidi

B

aduersus

ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ δέξτρον ἔπαρχον πραιτορίου, ἀπὸ ῥωμαϊκῆς εἰς ἑλληνικὰ μεταβληθεῖσα.

ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΔΕΞΤΡΩ.

Προτρέπει δέξτρε, ὥς τε τραγκύλλον ἑπόμενόν με, τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφέας κατὰ τάξιν ἐκθέσθαι, καὶ ὅπερ ἐκεῖνος ἀπαριθμούμενος τοὺς περιφανεῖς ἄνδρας, τοὺς τὰ ἐθνικὰ συντάξαντας πεποίηκε, κἀγὼ ἐν τοῖς ἡμετέροις ποιήσω, τουτέστιν, ἀπὸ τοῦ πάθους τοῦ σωτῆρος ἄχρι τεσσαρεσκαιδεκάτου τοῦ ἔτους θεοδοσίου τοῦ βασιλέως, πάντας τοὺς ἐκ τῶν θείων γραφῶν συγγραψαμένους τι, καὶ τῇ μνήμῃ παραδεδωκότας, διὰ βραχέων φανερώσω. πεποιήκασι μὲν οὖν τοῦτο αὐτὸ παρὰ τοῖς ἕλλησιν, ἕρμιππος περιπατητικὸς, ἀντίγονος καρύστιος, σάτυρος ἀνὴρ πολυμαθὴς, καὶ πολλῶν πάνυ διδασκαλικώτερος, ἀριστόξενος μουσικὸς, παρὰ δὲ τοῖς ῥωμαίοις, βάῤῥων, σάντρας, νέπως, ὑγῖνος, καὶ οὗ εἰς ὑπόδειγμα ἡμᾶς προκαλεῖσθαι βούλει, τραγκύλλος, ἀλλ᾽ οὐκ ἔστιν ἐμοῦ καὶ ἐκείνων ὁμοία ἡ αἵρεσις. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ, παλαιὰς ἱστορίας καὶ τὰ ἑκάστου ἔτους ἀνακυλίοντες συντάγματα, ἐδύναντο ὡσανεὶ ἐκ μεγάλου λειμῶνος, ἐλάχιστον γοῦν τοῦ οἰκείου ἔργου στέφανον πλέξαι. Ἐγὼ δὲ, τί διαπράξομαι, ἡγούμενον ἑπόμενος οὐδενὶ, ἀλλ᾽ ἐμαυτὸν κάκιστον, ὡς ὁ λόγος φησὶ, διδάσκαλον ἔχων; εἰ καὶ τὰ μάλιστα εὐσέβιος ὁ παμφίλου εἰς δέκα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱστορίας βίβλους, μεγίστην ἡμῖν παρέχετο βοήθειαν, καὶ τὰ ἑκάστου περὶ ὧν συγγράφειν μέλλομεν τεύχη ὑπὲρ τῶν οἰκείων τὴν μαρτυρίαν παρέξουσι χρόνων. τοῦ γοῦν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ δέομαι, ἵν᾽ ὅπερ ὁ σὸς κικέρων, ὁ ἐν τῷ ἄκρῳ τῶν ῥωμαϊκῆς εὐγλωττίας ἱστάμενος, ποιῆσαι οὐκ ἀπηξίωσεν εἰς βροῦτον, τὸν τῶν ῥητόρων τῆς ῥωμαϊκῆς γλώττης συντάττων κατάλογον, τοῦτο ἐγὼ ἐν τῷ ἀπαριθμήσασθαι τοὺς συγγραφέας τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, ἐξεπληρώσω διὰ τῆς σῆς προτροπῆς. εἰ δέ τινες, ἐκ τῶν ἄχρι τήμερον συγγεγραμμένων παρ᾽ ἐμοῦ ἐν τῷ δὲ τῷ τεύχει παρελείφθησαν, ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ ἐμοὶ λογισθείησαν. οὐ δὲ γὰρ ἀποκρυπτόντων αὐτῶν τὰ ἴδια συγγράμματα, γνῶναι ἐδυνάμην οἷς οὐκ ἐνέτυχον, καὶ ὅπερ ἄλλοις ἴσως ἐστὶν γνωστὸν τυγχάνει, ἐμοὶ ἐν τῇ τοῦ κόσμου τούτου γωνίᾳ, ἄγνωστον ὑπῆρξεν, ἅμα ὅλαν καταδῆλοι διὰ τῶν οἰκείων γένωνται συγγραμμάτων, οὐχ ὡς τὰ μέγιστα βλαβέντες τὴν ἡμετέραν ἀναστενάξουσι σιωπήν. μαθέτωσαν τοιγαροῦν κέλσος, πορφύριος, ἰουλιανὸς, οἱ λυσσώδεις

κατὰ

A Iam, quæ de septem catholicis est, quæ & ipsa ab alio quodam sub nomine eius ædita asseritur: licet paulatim tēpore procedente obtinuerit autoritatem. Hegesippus uicinus apostolicorum temporū, in quinto cōmentariorum libro de Iacobo narrans, ait: Suscepit ecclesiam Hierosolymæ post apostolos frater domini Iacobus, cognomēto Iustus. Multi siquidem Iacobi uocabantur. Hic de utero matris sanctus fuit, uinū & siceram nō bibit, carnē nullam comedit, nunquàm attonsus est, nec unctus unguēto, nec usus balneo. Huic soli licitū erat ingredi sancta sanctorum. Siquidem uestibus laneis non utebatur, sed lineis, solusq; ingrediebatur tēplum, & flexis genibus pro populo deprecabatur: intantum, ut camelorum duritiem traxisse eius genua crederētur. Dicit & alia multa, quæ enumerare longum est. Sed & Iosephus in uicesimo libro antiquitatū refert, & Clemens in septimo Hypotyposeon, mortuo Festo, qui Iudæam regebat, missum à Nerone esse successorem eius Albinum: qui cum necdum ad prouinciā peruenisset: Ananus, inquit, pōtifex adolescēs Anani filius, de

B genere sacerdotali, accepta occasione, ἀναρχίας concilium congregauit: & compellens publice Iacobum, ut Christum dei filium denegaret, cōtradicentē lapidari iussit: qui cum præcipitatus de pinna templi cōfractis cruribus, adhuc semiuiuus tendēs ad cœlum manus diceret: Domine, ignosce eis: quod enim faciūt, nesciūt: fullonis fuste, quo rudia uestimēta extorqueri solēt, in cerebro pcussus interijt. Tradit item Iosephus tātæ eum sanctitatis fuisse, & celebritatis in populo: ut propter eius necē, creditum sit subuersam esse Hierosolymam. Hic est de quo Paulus apostolus scribit ad Galatas: Alium autem apostolorum uidi neminem, nisi Iacobum fratrem domini. Et apostolorū super hoc crebrius Acta testatur. Euāgelium quoq; quod appellatur secundū Hebræos, & à me nuper in Græcū Latinumq; sermonē translatū est, quo & Origenes sæpe utit̄, post resurrectionē saluatoris refert. Dn̄s autē cum dedisset sindonem seruo sacerdotis, iuit ad Iacobū, & apparuit ei. Iurauerat enim Iacobus, se non comesturū panē ab illa hora, qua biberat calicē domini, donec uideret eum resurgētem

ἀλλ᾽ ἥτις τῶν ἑπτὰ καθολικῶν τυγχάνει. Καί τινες παρ᾽ ἑτέρου τινὸς ἐπὶ ὀνόματι αὐτοῦ ἐκδεδόσθαι ταύτην φάσκουσι, καὶ κατὰ βραχὺ τοῦ χρόνου προϊόντος, αὐθεντίας τινὸς ἐπελάβετο. Ἡγήσιππος γείτων τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, ἐν τῷ πέμπτῳ λόγῳ τῶν ὑπομνημάτων περὶ Ἰακώβου διηγούμενος, ἔφη. Ἐδέξατο τὴν ἐκκλησίαν Ἱεροσολύμων μετὰ τοὺς ἀποστόλους, ἀδελφὸς τοῦ κυρίου Ἰάκωβος, ὁ ἐπικληθεὶς δίκαιος, διὰ τὸ πολλοὺς καλεῖσθαι Ἰακώβους, οὗτος ἐκ γενετῆς ἅγιος ἦν, οἶνον καὶ σίκερα οὐκ ἔπιε, κρεῶν δὲ οὐδὲ ἑτέρου ὄντος οὐ μετέλαβε πώποτε, οὐδὲ ἐκείρατο, οὐδὲ ἀλείμμασιν, ἢ λουτροῖς προσωμίλησεν, τούτῳ δὲ ἦν αὐτῷ εἰσελθεῖν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἐσθῆτι ἐρείνῃ μὴ κεχρημένῳ, ἀλλὰ λινῇ, μόνῳ τε αὐτῷ ἐξῆν εἰς τὸν ναὸν εἰσιέναι, καὶ γόνατα κλίνων, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ προσηύχετο, τοσοῦτον, ὥστε τὰ γόνατα αὐτοῦ ὑπερβαίνειν νομίζεσθαι τοὺς τῶν καμήλων τύπους, λέγει καὶ ἕτερά τινα, ἃ μακρὸν ἂν εἴη καταλέγεσθαι. Καὶ γὰρ καὶ Ἰώσηππος ἐν τῷ εἰκοστῷ τῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ, καὶ Κλήμης ἐν τῷ ἑβδόμῳ τῶν ὑποτυπώσεων εἰρήκασι, μετὰ τὴν τελευτὴν Φήστου τοῦ τὴν Ἰουδαίαν διέποντος, πεμφθῆναι παρὰ Νέρωνος διάδοχον αὐτοῦ Ἀλβῖνον, καὶ πρὶν ἢ τοῦτον τῆς ἐπαρχίας ἐπιβῆναι, Ἄνανος, φησὶν, ἱερεὺς νέος, Ἀνάνου υἱὸς, γένους ἱερατικοῦ, εἰληφὼς ἀφορμὴν ἀναρχίας συνεδρίου γενομένου, ἠνάγκασε τὸν Ἰάκωβον δημοσίᾳ, ἵνα τὸν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἀρνήσηται, ἀντιλέγοντα δὲ λιθασθῆναι προσέταξεν, ὃς ἐκ τοῦ πτερυγίου τοῦ ναοῦ κρημνισθεὶς, κατεαγότων αὐτοῦ τῶν σκελῶν, ἡμιθανὴς ἐπάρας εἰς οὐρανὸν τὰς χεῖρας, λέγει. Κύριε, σύγγνωθι αὐτοῖς, ὃ γὰρ ποιοῦσιν ἀγνοοῦσι, τότε κναφικῷ μοχλῷ ᾧ τὰ ἱμάτια ἐκπιάζειν εἰώθασι, κατὰ τοῦ ἐγκεφάλου κρουσθεὶς, ἀνεπαύσατο. Προστίθησιν ὁ αὐτὸς Ἰώσηππος, τοσαύτης αὐτὸν γεγενῆσθαι ἁγιοσύνης ἐντὸς καὶ θρησκείας παρὰ τῷ λαῷ, ὡς διὰ τὸν αὐτοῦ θάνατον πεπιστεῦσθαι πάντας, τὰ Ἱεροσόλυμα πεπορθῆσθαι. Περὶ τούτου καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τοὺς Γαλάτας λέγει. Ἄλλον δὲ ἐκ τῶν ἀποστόλων οὐδένα εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου. Καὶ τῶν ἀποστόλων περὶ τούτου μαρτυροῦσιν αἱ πράξεις. Καὶ τὸ εὐαγγέλιον δὲ τὸ ἐπιγράφον καθ᾽ Ἑβραίους, ὅπερ ὑπ᾽ ἐμοῦ νῦν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ Ῥωμαϊκὴν γλῶτταν μετεβλήθη, ᾧ καὶ Ὠριγένης πολλάκις κέχρηται, μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος, λέγει. Ὁ δὲ κύριος δεδωκὼς σινδόνα τῷ δούλῳ τοῦ ἱερέως, ἀπελθὼν πρὸς Ἰάκωβον, ὤφθη αὐτῷ, ὠμωμόκει γὰρ Ἰάκωβος μὴ γεύσασθαι ἄρτου, ἐξ ἐκείνης τῆς ὥρας ἀφ᾽ ἧς πεπώκει τὸ ποτήριον ὁ κύριος, ἕως οὗ ἴδῃ αὐτὸν

Pro τύπους legendū arbitror τύλους.

Græcus legisse uidetur, apuit.

C resurgentem à mortuis. Rursusq; post paululum: Afferte, ait dominus, mensam & panem. Statimq; additur: Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Iacobo iusto, & dixit ei: Frater mi, comede panē tuum, quia resurrexit filius hominis à dormientibus. Triginta itaq; annos Hierosolymis rexit ecclesiā, id est, usq; ad septimū Neronis annū, & iuxta templum ubi & præcipitatus fuerat, sepultus est. Titulum usq; ad obsidionem Titi & ultimam Hadriani notissimum habuit. Quidam è nostris in monte olíueti eum putauerunt conditum, sed falsa eorum opinio est.

Matthæus, qui & Leui, ex publicano apostolus, primus in Iudæa propter eos qui ex circuncisione crediderant, Euangelium Christi Hebraicis literis uerbisq; cōposuit. Quod quis postea in Græcum transtulerit, non satis certum est. Porrò ipsum Hebraicum habetur usq; hodie in Cæsariensi bibliotheca, quam Pāphilus martyr studiosissime confecit. Mihi quoq; à Nazaræis, qui in Beroea urbe Syriæ hoc uolumine utuntur, descri-
D bendi facultas fuit. In quo animaduertēdum, quod ubicunque euangelista, siue ex persona sua, siue ex persona domini saluatoris, ueteris scripturæ testimonijs utitur, non sequatur Septuaginta translatorum autoritatem, sed Hebraicam, è quibus illa duo sunt: Ex Aegypto uocaui filium meum. Et: Quoniam Nazaræus uocabitur.

Hec usque ad Iudā non sunt Hieronymi, sed à Græcis adiecta.

Iacobus Zebedæi filius, duodecim tribubus quæ erāt in dispersione, omnibus prædicauit Euangelium domini nostri Iesu Christi. Interfectus est autem gladio ab Herode Tetrarcha Iudæorum.

Philippus apostolus in Phrygia prædicat Euangelium domini Iesu. Sepelitur Hierapoli cum filiabus honorifice.

Bartholomæus apostolus, Indis ijs qui dicuntur fortunati, prædicauit Euangelium Christi, & Euangelium quod est secundum Matthæum eis tradidit. Dormiuit autem Albanopoli oppido maioris Armeniæ.

Thomas apostolus, quemadmodum traditū est nobis, Parthis & Medis & Persis & Germanis & Hircanis & Bactris & Magis prædicauit Euangelium domini. Dormi-

uit

ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν. Αὖθις δὲ μικρὸν ὕστερον, δότε, φησὶν ὁ κύριος, τράπεζαν καὶ ἄρτον. Εὐθὺς δὲ προστίθεται, λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐπιδωκὼς Ἰακώβῳ τῷ δικαίῳ, λέγει αὐτῷ. Ἀδελφέ μου, ἔσθιε τὸν ἄρτον τὸν σόν, ἠγέρθη γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν. Τριάκοντα τοιγαροῦν ἐνιαυτοὺς τὴν Ἱεροσολύμων κυβερνήσας ἐκκλησίαν, τουτέστιν, ἕως ἑβδόμου ἐνιαυτοῦ Νέρωνος, πλησίον τοῦ ναοῦ ἀπετέθη, ἐν ᾧ καὶ ἐρρίφθη, τίτλον ἄχρι τοῦ Τίτου πολιορκίας, καὶ τῆς τελευταίας Ἀδριανοῦ ἐπίσημον ἔχων. Ὅν τινες δὲ ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τοῦ ἐλαιῶνος τεθάφθαι νομίζουσι, ψευδοῦς οὔσης τῆς τούτων ὑπονοίας.

Ματθαῖος ὁ καὶ Λευίς, ἀπόστολος ἀπὸ τελωνῶν, ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ πρῶτος διὰ τοὺς ἐκ περιτομῆς πιστεύσαντας εὐαγγέλιον τοῦ ΧΡΙΣΤΟΥ γράμμασιν καὶ ῥήμασιν Ἑβραϊκοῖς συνέταξεν, ἀγνοουμένου τοῦ μετὰ ταῦτα εἰς Ἑλληνικὸν τοῦτο μεταφράσαντος. Τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν ἄχρι τήμερον ἔστιν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Καισαρείας τῆς παρὰ Παμφίλου μάρτυρος φιλοσπουδάστως κατασκευασθείσης. Ἐμοὶ δὲ παρὰ τῶν Ναζωραίων τῶν ἐν Βεροίᾳ τῆς Συρίας τούτῳ κεχρημένων, ἄδεια παρεσχέθη τῆς τούτου μεταγραφῆς. Δι᾽ οὗ ἔστιν ἀκριβῶς μαθεῖν, ὡς ἔνθα ἂν ὁ εὐαγγελιστὴς εἴτε ἐκ προσώπου οἰκείου, εἴτε ἐκ προσώπου τοῦ κυρίου ἡμῶν ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ καὶ σωτῆρος ταῖς μαρτυρίαις κατακέχρηται τῶν παλαιῶν γραφῶν, μὴ ἀκολουθεῖν τῇ αὐθεντίᾳ τῶν ἑβδομήκοντα ἑρμηνευτῶν, ἀλλὰ τῇ Ἑβραϊκῇ, ἀφ᾽ ὧν τὰ δύο ἐστὶν ἐκεῖνα, ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. Καὶ, ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται.

Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου, ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ, πᾶσιν ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου ἡμῶν ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, ἀνῃρέθη δὲ μαχαίρᾳ ὑπὸ Ἡρώδου τετράρχου τῶν Ἰουδαίων.

Φίλιππος ὁ ἀπόστολος ἐν Φρυγίᾳ κηρύσσει τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου ΙΗΣΟΥ. Θάπτεται ἐν Ἱεραπόλει μετὰ τῶν θυγατέρων ἐνδόξως.

Βαρθολομαῖος ὁ ἀπόστολος, Ἰνδοῖς, τοῖς καλουμένοις εὐδαίμοσιν, ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ ΧΡΙΣΤΟΥ, καὶ τὸ κατὰ Ματθαῖον αὐτοῖς εὐαγγέλιον δέδωκεν, ἐκοιμήθη δὲ ἐν Ἀλβανοπόλει τῆς μεγάλης Ἀρμενίας.

Θωμᾶς ὁ ἀπόστολος, καθὼς ἡ παράδοσις περιέχει, Πάρθοις καὶ Μήδοις καὶ Πέρσαις καὶ Γερμανοῖς καὶ Ὑρκανοῖς καὶ Βάκτροις καὶ Μάγοις ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου. Ἐκοιμή-

θη

A uit in ciuitate Calamina, quæ est Indiæ.

SImon Cananæus, cognomento Iudas, frater Iacobi episcopi, qui & successit illi in episcopatum, post obitum Iacobi cognomẽto iusti: uixit annos uiginti supra centũ. Crucifixus autem sub Traiano præfecto, mota persecutione graui, dormiuit.

MAtthias, cum unus esset è numero septuaginta, allectus est in ordinẽ undecim apostolorum, in locum Iudæ Iscariotæ, qui fuit proditor. In altera Aethiopia, ubi est irruptio Apsari & Hyssi portus, prædicauit euangelium, cum essent homines agrestes. Et illic dormiuit & illic sepultus est, usque ad hodiernum diem.

TImotheus autẽ Ephesiorum episcopus ordinatus à beato Paulo, ex gentibus erat, non ex circuncisione. De quo multa testatur Paulus, admonens ut honestam professionẽ dati sibi doni seruaret, qui & gloriose illic testificatus est.

TItus episcopus Cretæ, in eadem & in circumiacentibus insulis prædicauit euãgeB lium Christi. Ibidem autem & dormiuit, & sepultus est, nempe in Creta.

CRescens in Gallijs prædicauit euãgelium & illic sepultus est, Eunuchus Candaces Aethiopum reginæ in Arabia cognomento Felici. Et in Taprobana insula maris rubri prædicauit euãgelium domini. Aiunt autem eum & ibidem martyrium pertulisse, & honorifice fuisse sepultum.

IVdas frater Iacobi paruam quidem quæ de septem catholicis est, epistolam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumit testimoniũ, à plerisque reijcitur: tamen autoritatem uetustate iam & usu meruit, & inter sanctas scripturas computatur.

PAulus apostolus, qui ante Saulus, extra numerum duodecim apostolorum, de tribu Beniamin & oppido Iudææ Gischalis fuit, quo à Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Ciliciæ commigrauit, à quibus ob studia legis missus Hierosolymã, à Gamaliele uiro doctissimo, cuius Lucas meminit, eruditus est. Cum autem interfuisset neci martyris Stephani, & acceptis à pontifice templi epistolis, ad persequẽdos eos, qui Christo

ᾤκει ἐν πόλει Καλαμίνῃ τῆς Ἰνδικῆς.

ΣΙμων ὁ Κανανaῖος, ὁ ἐπικληθεὶς Ἰούδας, ἀδελφὸς Ἰακώβου τοῦ ἐπισκόπου, ὃς ὡς καὶ τὸν κλῆρον τῆς ἐπισκοπῆς ἐδέξατο μετὰ τὴν Ἰακώβου τοῦ δικαίου κοίμησιν, ἔζησεν ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη. Σταυρῷ δὲ προσδεθεὶς ἐπὶ Τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως, διωγμοῦ μεγάλου κινηθέντος, ἐκοιμήθη.

ΜΑτθίας εἷς ὢν τῶν ἑβδομήκοντα, συγκαταριθμηθεὶς δὲ μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων, ἀντὶ Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου τοῦ προδότου γενομένου, ἐν τῇ δευτέρᾳ Αἰθιοπίᾳ, ὅπου ἡ παρεμβολὴ Ἀψάρου, καὶ Ὕσσου λιμήν, ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον, ἀγρίοις ἀνθρώποις οὖσι, καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη, καὶ ἐκεῖ ἐτάφη ἕως τῆς σήμερον.

ΤΙμόθεος δὲ ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου κατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ μακαρίου Παύλου, ἐξ ἐθνῶν ἦν, οὐκ ἐκ περιτομῆς, ᾧ καὶ πολλὰ μαρτυρεῖ Παῦλος, νουθετῶν τὴν καλὴν ὁμολογίαν τοῦ δοθέντος αὐτῷ χαρίσματος φυλάξαι, ὃς καὶ ἐνδόξως ἐκεῖ ἐμαρτύρησεν.

ΤΙτος ἐπίσκοπος Κρήτης, ἐν αὐτῇ καὶ ταῖς πέριξ νήσοις ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖ καὶ ἐκοιμήθη καὶ ἐτάφη ἐν Κρήτῃ.

ΚΡίσκης ἐν Γαλλίαις ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἐκεῖ ἐτάφη, εὐνοῦχος Κανδάκης τῆς βασιλίσσης Αἰθιόπων, ἐν Ἀραβίᾳ τῇ εὐδαίμονι, καὶ ἐν τῇ Ταπροβάνῃ νήσῳ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου. Λόγος δὲ περιέχει ὡς καὶ μεμαρτυρηκέναι αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ ἐνδόξως ταφῆναι.

ΙΟύδας ἀδελφὸς Ἰακώβου, ἐλαχίστην, ἥτις ἐκ τῶν ἑπτὰ καθολικῶν ἐστίν, ἐπιστολὴν καταλέλοιπεν, καὶ ἐπείπερ ἀπὸ τῆς βίβλου Ἐνὼχ, τῆς ἀποκρύφου τυγχανούσης, προσλαμβάνεται ἐν αὐτῇ μαρτυρίας, παρὰ πολλῶν ἐκβάλλεται, ἀλλ' ὅμως τῇ ἀρχαιότητι καὶ τῇ τῆς χρήσεως αὐθεντίᾳ ἠξιώθη ταῖς θείαις γραφαῖς συγκαταριθμεῖσθαι.

ΠΑῦλος ὁ ἀπόστολος ἔξω τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα ἀποστόλων τυγχάνων, ἐκ φυλῆς Βενιαμίν, καὶ κώμης Γισχάλων τῆς Ἰουδαίας, ὁρμώμενος, πορθηθείσης παρὰ τῶν Ῥωμαίων τῆς αὐτῆς κώμης, μετὰ τῶν οἰκείων γονέων εἰς Ταρσὸν τῆς Κιλικίας κατῴκησεν, ὑφ' ὧν σταλεὶς διὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ νόμου εἰς Ἱεροσόλυμα, παρὰ Γαμαλιὴλ ἀνδρὶ διδασκαλικωτάτῳ, οὗ καὶ Λουκᾶς μέμνηται, ἐφοίτησεν, ἀλλ' ἡνίκα παρῆν τῇ σφαγῇ Στεφάνου τοῦ μάρτυρος, λαβὼν ἐπιστολὰς τοῦ ἱερέως ἐπὶ διωγμῷ τῶν

C Christo crediderāt, Damascū pergeret, reuelatiõe cõpulsus ad fidē, quæ in Actibus apostolorū scribitur, in uas electiõis de persecutore trāslatus est. Cumq́ primū ad prædicationē eius Sergius Paulus procõsul Cypri credidisset, ab eo quod eum Christi fidei subegerat, sortitus est nomen Paulus: & iuncto sibi Barnaba, multis urbibus peragratis, reuertensq́ Hierosolymā, à Petro Iacoboq́ & Ioãne gentium apostolus ordinatur. Et quia in Actibus apostolorũ plenissime de eius cõuersatiõe scriptū est, hoc tantū dicā, qđ post passionē dñi uicesimoquinto anno, id est secūdo Neronis, eo tēpore quo Festus ꝓcurator Iudææ successit Felici, Romā uinctus mittit̃, & bienniū in libera manens custodia, aduersus Iudæos de aduētu Christi quotidie disputauit. Sciēdum autē in prima satisfactiõe, necdū Neronis imperio roborato, nec in tāta erumpēte scelera, quāta de eo narrāt historiæ, Paulum à Nerone dimissum, ut euāgeliū Christi in Occidētis quoq; partibus prędicaret: sicut ipse scribit in secūda epistola ad Timotheū, eo tēpore quo & passus est, de uinculis dictat epistolā: In pri
D ma mea satisfactiõe nemo mihi affuit, sed oēs me dereliquerūt: nõ eis imputetur. Dñs autē mihi affuit, & cõfortauit me, ut p me pdicatio cõpleret̃, & audirēt oēs gētes, & liberatus sum de ore leonis. Manifestissime leonē ꝓpter crudelitatē Neronē significans. Et in sequētibus: Liberatus sum de ore leonis. Et statim: Liberauit me dñs ab omi ope malo, & saluauit me in regnū suū cœleste, qđ scilicet p̃sens sibi sentiret imminere martyriū. Nā & in eadē epistola præmiserat: Ego em̄ iam immolor, & tēpus resolutiõis meæ instat. Hic ergo xiiij. Neronis anno, eodē die quo Petrus, Romæ pro Christo capite trūcatus sepultusq́ est in uia Ostiēsi, anno post passionē domini tricesimo septimo. Scripsit aūt nouē ad septē ecclesias epistolas, ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Ephesios unam, ad Philippēses unam, ad Colossenses unā, ad Thessalonicenses duas: præterea ad discipulos suos, Timotheo duas, Tito unā, Philemoni unam. Epistola aūt quæ fertur ad Hebræos, nõ eius creditur ꝓpter stili sermonisq́ distātiā: sed uel Barnabæ iuxta Tertullianū: uel Lucæ euangelistæ

ἐν τὸν ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ πιστεύσαντας, ὁδεύσας τῇ Δαμασκῷ ἐξ ἀποκαλύψεως εἰς τὴν πίστιν τὴν ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἐγγεγραμμένην, εἰς σκεῦος ἐκλογῆς ἀπὸ διώκτου μετηνέχθη, πιστεύσαντος δὲ πρῶτον εἰς τὴν τούτου κήρυξιν Σεργίου Παύλου ἀνθυπάτου τῶν Κυπρίων, ἐξ αὐτοῦ ὅτι αὐτὸν τῇ πίστει τοῦ ΧΡΙΣΤΟΥ ὑπέταξεν, ἐκληρώθη τοῦ ὀνόματος Παύλου, καὶ συζεύξας ἑαυτῷ Βαρνάβαν, πολλάς τε πόλεις ὁδεύσας, ἀναζεύξας εἰς Ἱεροσόλυμα παρὰ Πέτρου καὶ Ἰακώβου τῶν ἐθνῶν ἀπόστολος καθίσταται. Ἐπεὶ τοίνυν ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων περὶ τῆς τούτου διαγωγῆς πολλὰ εἴρηται, τοῦτο μόνον λέξω, ὅτι τῷ μετὰ τὸ πάθος τοῦ κυρίου εἰκοστῷ πέμπτῳ ἔτει, τουτέστι δευτέρῳ Νέρωνος, ἡνίκα Φῆστος ὁ τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπος διεδέξατο Φήλικα, εἰς Ῥώμην δέσμιος πέμπεται, καὶ ἐπὶ δύο ἐνιαυτοὺς ἐν ἐλευθέρᾳ μένων προφυλακῇ, κατὰ τῶν Ἰουδαίων περὶ τῆς ἐλεύσεως ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ἑκάστοτε διηγήσατο. Δεῖ δὲ εἰδέναι ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ ἀπολογίᾳ, μήπω τῆς τοῦ Νέρωνος βασιλείας στερεωθείσης, μήτε εἰς τοσαύτας αὐτοῦ πράξεις, ὅσας αἱ ἱστορίαι φέρουσιν, ἐξοκείλαντος, Παῦλος παρὰ Νέρωνος ἀπελύθη ἐπὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ καὶ ἐν τοῖς ἑσπερίοις μέρεσιν κηρύξαι, καθὼς γράφει ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ, ἐν τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ καὶ ἔπαθεν, ὅτι ἄρ ἐν τοῖς δεσμοῖς ὤν, ἐπέστελλε, λέγων. Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμπαρεγένετο, καὶ ἐρρύσθην ἐκ στόματος λέοντος, σαφῶς διὰ τὴν ὠμότητα, Νέρωνα λέγων. Αἰσθόμενος γὰρ δηλονότι ἐπικεῖσθαι αὐτῷ τὸ μαρτύριον, ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ προσέθηκε, λέγων. Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέστηκεν. Ὁμοίως τοίνυν καὶ αὐτὸς τεσσαρεσκαιδεκάτῳ Νέρωνος ἐνιαυτῷ, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ᾗ καὶ Πέτρος ἐν Ῥώμῃ ὑπὲρ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ἀποκεφαλισθεὶς, ἐτάφη ἐν τῇ ὁδῷ, τῇ λεγομένῃ Ὀστιησίᾳ, ἔτους μετὰ τὸ πάθος τοῦ κυρίου ἡμῶν ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, τριακοστῷ ἑβδόμῳ. Ἔγραψε δὲ ἐπιστολὰς ἐννέα, πρὸς ἑπτὰ ἐκκλησίας οὕτως, πρὸς Ῥωμαίους μίαν, πρὸς Κορινθίους δύο, πρὸς Γαλάτας μίαν, πρὸς Ἐφεσίους μίαν, πρὸς Φιλιππησίους μίαν, πρὸς Κολοσσαεῖς μίαν, πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο, καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητὰς, Τιμοθέῳ δύο, Τίτῳ μίαν, Φιλήμονι μίαν. Τὴν δὲ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν τινὲς νομίζουσι μὴ εἶναι αὐτοῦ, διά τε τὸν χαρακτῆρα, καὶ τὴν τοῦ λόγου διαφωνίαν, ἀλλὰ Βαρνάβα κατὰ τὸν Τερτυλλιανὸν, ἢ τοῦ Λουκᾶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ

A gelistæ, iuxta quosdam: uel Clementis Romanæ postea ecclesiæ episcopi, quem aiunt sententias Pauli proprio ordinasse & ornasse sermone. Vel certe quia Paulus scribebat ad Hebræos, & propter inuidiam sui apud eos, nominis titulum in principio salutationis amputauerat. Scripserat ut Hebræus Hebræis Hebraice, id est, suo eloquio disertissime, ut ea quæ eloquenter scripta fuerant in Hebræo, eloquentius uerterentur in Græcũ: & hanc causam esse, quod à cæteris Pauli epistolis discrepare uideatur. Legunt quidam & ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur.

Barnabas Cyprius, qui & Ioseph Leuites, cum Paulo gentium apostolus ordinatus, unam ad ædificationem ecclesiæ pertinentem epistolam composuit, quæ inter apocryphas scripturas legitur. Hic postea propter Ioannem discipulum, qui & Marcus uo-
B cabatur, separatus à Paulo, nihilominus euangelicæ prædicationis iniunctum sibi opus exercuit.

Lucas medicus Antiochensis, ut eius scripta indicant, Græci sermonis non ignarus fuit, sectator apostoli Pauli, & omnis peregrinationis eius comes. Scripsit euangeliũ, de quo idem Paulus: Misimus, inquit, cum illo fratrem, cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias. Et ad Colossenses, Salutat uos Lucas medicus charissimus. Et ad Timotheum: Lucas est mecum solus. Aliud quoq; ædidit uolumen egregium, quod titulo πράξεις ἀποστόλων prænotatur: cuius historia usque ad biennium Romæ cõmorantis Pauli peruenit, id est, usque ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus, in eadem urbe librum esse compositum. Igitur περιόδους Pauli, & Theclæ, & totam baptizati Leonis fabulam, inter apocryphas scripturas computamus. Quale enim est, ut indiuiduus comes apostoli, inter cæteras eius res, hoc solum ignorauerit? Sed & Tertullianus uicinus eorum temporum, refert presbyterũ quendã in Asia σπουδαστὴν apostoli Pauli, conuictũ apud Ioannem, quod autor esset libri, & cõfessum

γγελικοῦ, καθάπερ τισὶ δοκεῖ, ἢ Κλήμεντος τοῦ τῆς ἐκκλησίας Ῥώμης ὕστερον ἐπισκόπου, ὅν φασι τὰ ἀποφθέγματα Παύλου οἰκείῳ συντάξαι καὶ κοσμῆσαι λόγῳ. ἢ τόγε μᾶλλον Παῦλος γράφων πρὸς Ἑβραίους, διὰ τὸν φθόνον τὸν πρὸς αὐτὸν, τὴν τοῦ ἀποστόλου ἐπιγραφὴν ἐν ἀρχῇ τῆς προσηγορίας γραφῆναι, οὐκ ἐδοκίμασεν.
Ἐγεγράφει γὰρ ὡς Ἑβραῖος Ἑβραίοις, τουτέστιν οἰκείᾳ φράσει ἐλλογίμως, καὶ ὅπως εὐφραδῶς συντέτακτο τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ, εὐφραδέστερον εἰς Ἑλληνικὴν μετεφράσθη, καὶ ταύτην εἶναι τὴν αἰτίαν, τοῦ οἴεσθαι διαφωνεῖν ταῖς ἄλλαις Παύλου ἐπιστολαῖς. τινὲς δὲ, καὶ τὴν πρὸς Λαοδικέας ἀναγινώσκουσιν, ἀλλὰ παρὰ πάντων ἐκβάλλεται.

Βαρνάβας Κύπριος, ὁ καὶ Ἰωσὴφ Λευΐτης, μετὰ Παύλου τῶν ἐθνῶν ἀπόστολος κατασταθεὶς, μίαν πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ἐπιστολὴν συνέταξεν, ἥ τις εἰς τὰς ἀποκρύφους γραφὰς ἀναγινώσκεται. οὗτος ὕστερον διὰ Ἰωάννην τὸν μαθητὴν, ὃς καὶ Μάρκος ἐκαλεῖτο, χωρισθεὶς Παύλου, οὐδὲν ἧττον τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἔργον ἐπιταγὲν αὐτῷ ἐπλήρωσεν.

Λουκᾶς ἰατρὸς Ἀντιοχεὺς, καθὼς τὰ συγγράμματα αὐτοῦ δηλοῖ, τοῦ ἑλληνικοῦ οὐκ ἄπειρος, σπουδαστὴς Παύλου ἀποστόλου, καὶ πάσης αὐτοῦ τῆς ἀποδημίας ἀκόλουθος. συνέταξεν εὐαγγέλιον, περὶ οὗ αὐτὸς Παῦλος, ἀπεστείλαμεν φησὶ σὺν αὐτῷ τὸν ἀδελφὸν, οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κατὰ πάσας τὰς ἐκκλησίας. Καὶ πρὸς τοὺς Κολασσαεῖς, ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητός. καὶ πρὸς Τιμόθεον, Λουκᾶς ἐστὶ μετ᾽ ἐμοῦ μόνος. Καὶ ἕτερον δὲ ἐξέδωκε τεῦχος ἐξαίρετον, ἐπιγράφειν πράξεις ἀποστόλων, οὗ ἡ ἱστορία ἕως διετίας διάγοντος ἐν τῇ Ῥώμῃ Παύλου ἐκτείνεται, τουτέστιν ἕως τετάρτου Νέρωνος ἐνιαυτοῦ. ἀφ᾽ ὧν πεπείσμεθα, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὴν βίβλον συντετάχθαι. Ἡ γὰρ περίοδος Παύλου καὶ Θέκλας, καὶ πᾶς ὁ μῦθος ὡσανεὶ Λέοντος βαπτισθέντος, εἰς τὰς ἀποκρύφους γραφὰς ψηφισθήσεται. οὐδὲ γὰρ ἐνεχώρει τὸν ἀχώριστον τοῦ ἀποστόλου μεταξὺ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ πράξεων τοῦτο ἠγνοηκέναι. Ἀλλὰ καὶ Τερτυλλιανὸς ἐκείνων τῶν χρόνων, ἀναφέρει πρεσβύτερόν τινα ἐν τῇ Ἀσίᾳ, σπουδαστὴν Παύλου ἀποστόλου, ἐλεγχθέντα ἐπὶ Ἰωάννου, οἷα παρ᾽ αὐτοῦ συνταγείσης βίβλου.

C & confessum se hoc Pauli amore fecisse, & ob id excidisse quidam suspicantur, quotiescunque in epistolis suis Paulus dicit, iuxta euangelium meum, de Lucæ significare uolumine: & Lucam non solum ab apostolo Paulo didicisse euangelium, qui cum domino in carne nõ fuerat, sed à cæteris apostolis, quod ipse quoque in principio sui uoluminis declarat, dicens: Sicut tradiderunt nobis, qui à principio ipsi uiderunt & ministri fuerunt sermonis. Igitur euangelium sicut audierat scripsit. Acta uero apostolorum sicut uiderat cõposuit. Vixit octoginta & quatuor annos, uxorem non habens. Sepultus est Constantinopoli, ad quam urbem uicesimo Cõstantij anno, ossa eius cũ reliquijs Andreæ apostoli translata sunt de Achaia.

MArcus discipulus & interpres Petri, iuxta quod Petrũ referentem audierat, rogatus Rhomæ à fratribus, breue scripsit euan-
D geliũ. Quod cũ Petrus audisset, probauit, & ecclesiæ legendũ sua autoritate ædidit, sicut Clemens in sexto ὑποτυπώσεων libro scribit. Et Papias Hierosolymitanus episcopus, meminit huius Marci, & Petrus in epistola prima. sub nomine Babylonis figuraliter Rhomã significãs: Salutat uos quæ in Babylone cũ electa, & Marcus filius meus. Assumpto itaque euãgelio quod ipse cõfecerat, perrexit Aegyptũ, & primus Alexãdriæ Christũ annũcians, cõstituit ecclesiã, tãtæ doctrinæ & uitæ cõtinẽtia ut omnes sectatores Christi ad exẽplũ sui cogeret. Denique Philo disertissimus Iudæorũ, uidẽs Alexãdriæ primã ecclesiã adhuc Iudaizantẽ, quasi in laudem gentis suæ librũ super eorũ cõuersatiõe scripsit. Et quomodo Lucas narrat Hierosolymę credẽtes omnia habuisse cõmunia: sic ille quod Alexãdriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus est autẽ octauo Neronis ãno, & sepultus Alexandriæ, succedente sibi Aniano.

IOannes apostolus, quem Iesus amauit plurimum, filius Zebedæi, frater Iacobi apostoli, quẽ Herodes post passionẽ domini decollauerat, nouissimus omnium scripsit euangelium, rogatus ab Asiæ episcopis, aduersus Cerinthũ, aliosque hæreticos, & maxime tunc Ebionitarum dogma cõsurgens, qui asserunt Christum

ὡμολογηκέναι φίλτρῳ κατεχόμενον Παύλου τοῦτο πεποιηκέναι, διὸ καὶ ἐκβεβλῆσθαι τοῦτον τινὲς ὑπολαμβάνουσιν. ὁσάκις γὰρ Παῦλος ἐν ταῖς οἰκείαις ἐπιστολαῖς λέγει, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, δῆλον ὡς περὶ τοῦ τεύχους τοῦ κατὰ Λουκᾶν σημαίνει, καὶ Λουκᾶν οὐ μόνον παρὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου μεμαθηκέναι τὸ εὐαγγέλιον, οἷα μετὰ τοῦ κυρίου τηνικαῦτα ἐν τῷ σώματι μὴ γενομένου, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἰδίου συντάγματος περιφανῶς λέγει. Καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται. τοιγαροῦν τὸ εὐαγγέλιον καθὼς ἀκήκοεν ἔγραψε. τὰς δὲ πράξεις τῶν ἀποστόλων, καθὰ ἑώρακεν αὐτὸς, καὶ συνέταξεν. Ἠνέχθη τὰ λείψανα αὐτοῦ καὶ ἀπετέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰς ἣν πόλιν τῷ εἰκοστῷ Κωνσταντίνου ἐνιαυτῷ τὸ τούτου σῶμα μετὰ τῶν λειψάνων Ἀνδρέου τοῦ ἀποστόλου μετηνέχθη.

ΜΑρκος μαθητὴς καὶ ἑρμηνευτὴς Πέτρου, καθὼς τοῦ Πέτρου διηγουμένου ἀκήκοε, παρακληθεὶς ἐν τῇ Ῥώμῃ παρὰ τῶν ἀδελφῶν, βραχὺ συνέταξεν εὐαγγέλιον, ὅπερ ἐντυχὼν Πέτρος ἐδοκίμασε, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθησόμενον αὐθεντίας ἐξέδωκε, καθὰ συνεγράψατο Κλήμης ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν ὑποτυπώσεων λόγῳ, καὶ Παπίας Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, μέμνηται τούτου τοῦ Μάρκου, καὶ Πέτρος ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ, ἐπ' ὀνόματι Βαβυλῶνος εἰκονικῶς Ῥώμην σημαίνων. Ἀσπάζεται ὑμᾶς φησὶν ἡ ἐν Βαβυλῶνι σὺν τῇ ἐκλεκτῇ, καὶ Μάρκος ὁ ἐμὸς υἱός. παραλαβὼν τοιγαροῦν τὸ εὐαγγέλιον, ὅπερ αὐτὸς συνέταξε, καταλαμβάνει τὴν Αἴγυπτον, καὶ πρῶτος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ΙΗΣΟΥΝ ΧΡΙΣΤΟΝ κηρύττων, κατεστήσατο ἐκκλησίαν, τοσαύτῃ παιδεύσει καὶ βίου καρτερίᾳ διέπρεψεν, ὥστε πάντας τοὺς ἀκολουθοῦντας τῷ ΧΡΙΣΤΩ ἔπεισε τῇ τούτου διαγωγῇ. Ὅθεν καὶ Φίλων ὁ τῶν Ἰουδαίων ἐλλογιμώτατος, ὁρῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρώτην ἐκκλησίαν ἔτι ἰουδαΐζουσαν, ὡσανεὶ εἰς ἔπαινον τοῦ οἰκείου ἔθνους, βιβλίον περὶ τῆς τούτων διαγωγῆς συνεγράψατο, καὶ ὥσπερ Λουκᾶς διηγεῖται τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις πιστεύσαντας πάντα ἐσχηκέναι κοινά, οὕτως ἐκεῖνος ὅπερ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ Μάρκου τοῦ διδασκάλου ἑώρα γινόμενον. τῇ μνήμῃ παρέδωκε. τελευτήσας δὲ τῷ ὀγδόῳ τοῦ Νέρωνος ἔτει, ἀπετέθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, διαδεξαμένου αὐτὸν Ἀνανίου.

ΙΩάννης, ὃν ΙΗΣΟΥΣ πάνυ ἠγάπησεν, υἱὸς Ζεβεδαίου, ἀδελφὸς Ἰακώβου τοῦ ὑπὸ Ἡρώδου μετὰ τὸ πάθος τοῦ κυρίου ἀποκεφαλισθέντος, ἔσχατος πάντων ἔγραψεν εὐαγγέλιον, παρακληθεὶς παρὰ τῶν τῆς Ἀσίας ἐπισκόπων, καὶ κατὰ Κηρίνθου καὶ ἄλλων αἱρετικῶν, καὶ μάλιστα τηνικαῦτα τοῦ τῶν Ἐβιωνιτῶν δόγματος ἀνακύψαντος, τῶν φασκόντων τὸν

χριστὸν

A Christū ante Mariā nō fuisse. Vnde & cōpulsus est diuinā eius natiuitatē edicere. Sed & aliam causam huius scripturæ ferūt: quod cū legisset Matthei, Marci & Lucæ uolumina, probauerit quidem textum historiæ, & uera eos dixisse firmauerit, sed unius tantum anni, in quo & passus est, post carcerem Ioannis historiam texuisse. Prætermisso itaq; āno, cuius acta à tribus exposita fuerāt, superioris tēporis antequā Ioānes clauderet in carcerē, gesta narrauit, sicut manifestū esse poterit his q̃ diligenter quatuor Euāgeliorum uolumina legerint. Quæ res etiā διαφωνίαν, quæ uidet Ioannis esse cū cæteris, tollit. Scripsit autē & unā epistolā, cuius exordiū est: Quod fuit ab initio, q̃d audiuimus & uidimus oculis nostris, q̃d perspeximus, & manus nostræ cōtrectauerūt de uerbo uitæ: quæ ab uniuersis ecclesiasticis & eruditis uiris probatur. Reliquæ aūt duæ, quarū principiū est: Senior electæ dominæ & natis eius: & sequētis: Senior Caio charissimo, quē ego diligo in ueritate: Ioānis presbyteri asserunt, cuius & hodie alterū sepulchrum apud Ephesum ostendit: & nōnulli putāt duas memorias eiusdē Ioānis euāgelistæ esse: sup qua

B re cū per ordinē ad Papiā auditorē eius uentum fuerit, disseremus. Quartodecimo igitur anno, secundā post Neronē psecutionē mouente Domitiano, in Patmos īsulā relegatus, scripsit Apocalypsim, quā īterptat Iustinus martyr & Hirenæus. Interfecto autē Domitiano, & actis eius ob nimiā crudelitatē à senatu rescissis, sub Pertinace principe redit Ephesum: ibiq; usq; ad Traianū principē perseuerās, totas Asię fundauit rexitq; ecclesias, & cōfectus senio, sexagesimooctauo post passionem dñi anno mortuus, iuxta eandē urbē sepultus est.

HErman, cuius apostolus Paulus ad Romanos scribēs meminit: Salutate Asyncritum, Phlegontē, Herman, Patrobam, Hermen, & qui cum eis fratres sunt: asserunt autorem esse libri, qui appellatur Pastor, & apud quasdam Græciæ ecclesias etiam publice legitur. Reuera utilis liber, multiq; de eo scriptorum ueterum usurpauerunt testimonia. Sed apud Latinos penè ignotus est.

PHilo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, idcirco à nobis inter scriptores

ΧΡΙΣΤΟΝ πρὸ Μαρίας μὴ γεγενῆσθαι, ὅθεν ἠναγκάσθη τὴν θείαν γέννησιν αὐτοῦ εἰπεῖν. Καὶ ἄλλην δὲ αἰτίαν τούτου τοῦ συγγράμματος φέρουσιν. ἀναγνοὺς γὰρ Ματθαίου, Μάρκου, καὶ Λουκᾶ τὰ τεύχη, ἐδοκίμασε μὲν τὸ ὕφος τῶν ἱστοριῶν καὶ ἀληθῆ αὐτοὺς εἰρηκέναι ἐβεβαίωσεν, ἑνὸς δὲ ἐνιαυτοῦ μόνον, ἐν ᾧ καὶ ἔπαθε, μετὰ τὴν φυλακὴν Ἰωάννου τὴν ἱστορίαν συντάξαι. ἐάσας τοίνυν τὸν ἐνιαυτὸν οὗ τὰ πεπραγμένα παρὰ τῶν τριῶν διηγεῖται, τοῦ ἀνωτέρου χρόνου, πρὶν ἢ τὸν Ἰωάννην ἐμβληθῆναι εἰς τὴν εἱρκτὴν, τὰς πράξεις διηγεῖτο, καθὰ σαφηνισθήσεται τοῖς ἐπιμελῶς τοῖς τέτρασιν εὐαγγελίοις ἐντυγχάνουσιν. ὅπερ καὶ τὴν διαφωνίαν τὴν δοκοῦσαν εἶναι Ἰωάννου μετὰ τῶν λοιπῶν, ἐξῆρε. ἔγραψε δὲ μίαν ἐπιστολὴν, ἧς ἡ ἀρχή ἐστι. ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ἥ τις παρὰ πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ἐγκρίνεται. Αἱ δὲ λοιπαὶ δύο, ὧν ἡ ἀρχή ἐστι, πρώτης μὲν, ὁ πρεσβύτερος ἐκλεκτῇ κυρίᾳ, δευτέρας δὲ, ὁ πρεσβύτερος Γαΐῳ τῷ ἀγαπητῷ, Ἰωάννου πρεσβυτέρου λέγονται. οὗ ἔτι καὶ νῦν ἕτερον μνῆμα ἐν τῇ Ἐφέσῳ τυγχάνει. καί τινες νομίζουσι, τὰ δύο μνημεῖα Ἰωάννου εἶναι τοῦ εὐαγγελιστοῦ, περὶ οὗ ἡνίκα κατὰ τάξιν εἰς Παπίαν τὸν τούτου ἀκροατὴν ἔλθωμεν διηγησόμεθα. τοιγαροῦν τεσσαρεσκαιδεκάτῳ ἔτει, δεύτερον μετὰ Νέρωνα διωγμὸν κινοῦντος Δομετιανοῦ, εἰς Πάτμον νῆσον περιορισθεὶς, συνέταξεν Ἀποκάλυψιν, ἣν μετέφρασεν Ἰουστῖνος μάρτυς καὶ Εἰρηναῖος. σφαγέντος δὲ Δομετιανοῦ, καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ διὰ τὴν πολλὴν ὠμότητα παρὰ συγκλήτου ἀκυρωθεισῶν, ἐπὶ Περτίνακος εἰς Ἔφεσον ἀναζεύξας, ἕως Τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως ἐκεῖσε διατελέσας, πάσας τὰς τῆς Ἀσίας ἐθεμελίωσε καὶ ᾠκοδόμησεν ἐκκλησίας, καὶ λίαν γηράσας ἑξηκοστῷ ὀγδόῳ ἐνιαυτῷ, μετὰ τὸ πάθος κυρίου τελευτήσας, πλησίον τῆς προειρημένης πόλεως ἠξιώθη τῆς κοιμήσεως.

Ἑρμᾶς, οὗ ὁ ἀπόστολος πρὸς Ῥωμαίους γράφων μέμνηται, ἀσπάσασθε Ἀσύγκριτον, Φλέγοντα, Ἑρμᾶν, Πατρόβαν, Ἑρμῆν, λέγεται αὐθέντης γεγενῆσθαι βίβλου, ἐπιγραφείσης ποιμὴν, ἥ τις ἔν τισιν ἀνατολικαῖς ἐκκλησίαις δημοσίᾳ ἀναγινώσκεται. Καὶ ἀληθῶς χρήσιμος ὁ λόγος, ἀφ' οὗ πολλοὶ τῶν παλαιῶν συγγραφέων ὑπέκλεψαν μαρτυρίας, ἀλλὰ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἄγνωστος εἶναι δοκεῖ.

Φίλων Ἰουδαῖος, τεχθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, γένους ἱερέων, δι' αὐτοῦ παρ' ἡμῶν μεταξὺ τῶν

C ſcriptores eccleſiaſticos ponitur,quia librum
de prima Marci euãgeliſtæ apud Alexandriã
ſcribens eccleſia,in noſtrorum laude uerſatus
eſt,non ſolum eos ibi,ſed in multis quoque
prouinciis eſſe memorans,& habitacula eorũ
dicens monaſteria.Ex quo apparet talem pri
mũ Chriſto credentiũ fuiſſe eccleſiam,quales
nũc monachi eſſe nitũtur & cupiunt,ut nihil
cuiuſq; propriũ ſit,nullus inter eos diues,nul
lus pauper,patrimonia egentibus diuidunt,
orationi uacatur,& pſalmis,doctrinæ quoq;
& continentiæ,quales & Lucas refert,primũ
Hieroſolymæ fuiſſe credẽtes.Aiunt hunc ſub
Caio Caligula Romæ periclitatum,quò lega
tus gentis ſuæ miſſus fuerat.Cũ ſecunda uice
ueniſſet ad Claudiũ,in eadem urbe locutum
eſſe cum apoſtolo Petro,eiuſq; habuiſſe ami-
citias,& ob hanc cauſam etiã eccleſiam Mar-
ci,diſcipuli Petri,apud Alexandriã ſectatores
ornaſſe laudibus.Extãt huius præclara & in-
numerabilia opera in quinq; libros Moyſi:
De confuſione linguarũ liber unus:De natu-
ra & inuentione liber unus:De his quæ ſenſu
precamur & teſtamur liber unus: De erudi-
tione liber unus:De hærede diuinarũ rerum
D liber unus:De diuiſione æqualium & contra-
riorum liber unus:De tribus uirtutibus liber
unus:Quare quorũdam in ſcripturis mutata
ſunt nomina liber unus:De pactis libri duo:
De uita ſapientis liber unus:De gigantibus li
ber unus:Quod ſomnia mittãtur à deo libri
quinq;:Quæſtionũ & ſolutionũ in Exodo li-
bri quinq;: De tabernaculo & decalogo libri
quatuor:Necnõ de uictimis & repromiſſioni
bus,ſiue maledictis: De prouidentia: De Iu-
dæis:De cõuerſatione uitæ:De Alexãdro,di-
cẽte quod propriã rationẽ muta animalia ha-
beant,& quod omnis inſipiẽs ſeruus ſit:Et de
uita noſtrorũ librũ,de quo ſupra diximus,id
eſt de apoſtolicis uiris,quẽ & inſcripſit περὶ βίου
θεωρητικοῦ ἱκετῶν, quod uidelicet cœleſtia cõtemplẽ-
tur,& ſemper deũ orẽt:& ſub aliis indieibus:
De agricultura duo:De ebrietate duo. Sũt &
alia eius monumẽta ingenii,q̃ in noſtras ma-
nus nõ peruenerũt.De hoc uulgo apud Græ
cos dicitur, ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει,
id eſt,aut Plato Philonẽ ſequit̃, aut Platonẽ
Philo:tanta eſt ſimilitudo ſenſuũ & eloquii.

In hoc Græcus pro egẽtibus, legiſſe uidetur gentibus.

Lucius

τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τάσσεται, ἐπεί-
περ περὶ τῆς πρώτης Μάρκου εὐαγγελιστοῦ ἐν Ἀλε-
ξανδρείᾳ ἐκκλησίας γράφων, εἰς ἔπαινον τῶν ἡμε-
τέρων χωρεῖ, οὐ μόνον αὐτόθι αὐτούς, ἀλλὰ καὶ
ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις εἶναι φάσκων, καὶ τὰς οἰ-
κήσεις αὐτῶν καλῶν μοναστήρια, ἀφ' ὧν δηλοῦται τοι-
αύτη ἐξ ἀρχῆς τῶν εἰς ΧΡΙΣΤΟΝ πιστευσάντων ἐκ-
κλησίαν γενέσθαι, ὁποῖοι οἱ νῦν μοναχοὶ εἶναι βούλον-
ται καὶ ἐνθυμοῦσιν, ὥς τι μηδὲν ἴδιον ἔχειν τινά,
μηδὲ εἶναι ἐν αὐτοῖς πλούσιον ἢ πένητα, τὰς δὲ
οὐσίας τοῖς ἔθνεσι διανέμοντες, εὐχαῖς σχολάζου-
σι καὶ ψαλμοῖς, παιδεύσει τε καὶ ἐγκρατείᾳ, οἵ-
ους ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει, τὸ πρῶτον ἐν Ἱεροσολύμοις
τοὺς πιστοὺς γεγενῆσθαι. Λέγουσι τοῦτον ἐπὶ Γα-
ΐου Καλλιγόλα ἐν τῇ Ῥώμῃ κινδυνεῦσαι, ὅπου καὶ
πρεσβευτὴς τοῦ οἰκείου ἔθνους ἀπεστάλη. καὶ ὅτε τὸ
δεύτερον ἦλθε πρὸς Κλαύδιον, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει
διαλεχθῆναι τῷ ἀποστόλῳ Πέτρῳ, καὶ τούτου ἐσχη-
κέναι φιλίαν. καὶ διὰ τοῦτον τοὺς σπουδαστὰς Μάρ-
κου τοῦ μαθητοῦ Πέτρου, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔπεσι κε-
κοσμηκέναι. Εἰσὶ τούτου περιφανῆ καὶ ἀναρίθμητα
συντάγματα εἰς πέντε λόγους Μωϋσέως, οὕτως
περὶ συγχύσεως γλωσσῶν λόγος εἷς. περὶ φύσεως
καὶ εὑρήματος. περὶ ὧν κατὰ νοῦν εὐχόμεθα καὶ
ἀπομαρτυρόμεθα, λόγος εἷς. περὶ παιδεύσεως λό-
γος εἷς. περὶ κληρονόμου τῶν θείων πραγμάτων λό-
γος εἷς. περὶ μερισμοῦ ἴσων καὶ ἐναντίων λό-
γος εἷς. περὶ τριῶν δυνάμεων λόγος εἷς. περὶ τῶν
ἐναλλαγεισῶν γραφῶν παρά τινων λόγος εἷς. περὶ
συνθηκῶν λόγοι δύο. περὶ βίου φιλοσοφικοῦ λόγος
εἷς. περὶ γιγάντων λόγος εἷς. περὶ τοῦ τοὺς ὀνεί-
ρους παρὰ θεοῦ πέμπεσθαι, λόγοι πέντε. ζητημά-
των καὶ ἑρμηνευμάτων τῆς ἐξόδου, λόγοι πέντε.
περὶ τῆς σκηνῆς καὶ δεκαλόγου, λόγοι τέσσαρες.
περὶ θυσιῶν, περὶ ὑποσχέσεων, ἤτοι κατάρων, περὶ
προνοίας, περὶ Ἰουδαίων, περὶ διαγωγῆς βίου, περὶ
Ἀλεξάνδρου, καὶ ὅτι ἴδιον λογισμὸν ἔχει τὰ ἄλο-
γα, ὅτι πᾶς ἄφρων δοῦλός ἐστιν. περὶ διαγωγῆς
τῶν ἡμετέρων, περὶ οὗ ἔμπροσθεν εἴπομεν, τουτέ-
στι τῶν ἀποστόλων, λόγος εἷς, ὃν ἐπέγραψε, περὶ
βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν, τουτέστιν, ὅτι τὰ ἐπουρά-
νια ἀτενίζουσι καὶ ἀεὶ εὔχονται τῷ θεῷ. περὶ γε-
ωργίας λόγοι δύο, περὶ μέθης δύο. Εἰσὶ καὶ ἕτερα
αὐτοῦ συγγράμματα, ὅσπερ εἰς τὰς ἡμὰς χεῖρας
ἐλθόντα. περὶ τούτου ἐστὶν ἡ παροιμία τῶν ἑλληνι-
κῶν, ἢ Πλάτων φιλωνίζει, ἢ Φίλων πλατωνί-
ζει, τοσαύτη ἐστὶν ὁμοιότης τῆς τε διανοίας καὶ
φράσεως.

Λούκιος

A Lucius Anneus Seneca Cordubensis Sotionis Stoici discipulus, & patruus Lucani poëtæ, cōtinentissimæ uitæ fuit: quem non ponerem in catalogo sanctorum, nisi me illæ epistolæ prouocarēt, quæ legūtur à plurimis, Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum. In quibus cū esset Neronis magister, & illius tēporis potētissimus, optare se dicit eius esse loci apud suos, cuius sit Paulus apud Christianos. Hic ante bienniū ꝗ̃ Petrus & Paulus coronarent martyrio, à Nerone interfectus est.

Iosephus Matthathiæ filius, ex Hierosolymis sacerdos, à Vespasiano captus, cum Tito filio eius relictus est. Hic Romam ueniens, septem libros Iudaicæ captiuitatis imperatoribus patri filioq; obtulit, qui & bibliothecæ publicæ traditi sunt: & ob ingenij gloriā statuam quoq; meruit Romæ. Scripsit autem & alios uiginti antiquitatum libros, ab exordio mundi, usq; ad decimūquartum annum Domitiani Cæsaris, & duos ἀρχαιότητος aduersum Appionem grammaticum Alexandrinum, qui sub Caligula legatus missus ex parte gentilium: contra Philonem etiam librum, uituperationem gentis Iudaicæ continentem, scripserat.
B Alius quoq; liber eius, qui inscribitur περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ, ualde elegans habetur in quo & Machabæorū sunt digesta martyria. Hic in decimooctauo antiquitatum libro, manifestissime cōfitetur, propter magnitudinem signorū, Christū à pharisæis interfectū, & Ioānem Baptistam uere prophetam fuisse, & ꝓpter interfectionē Iacobi apostoli, dirutā Hierosolymā. Scripsit autem de domino in hunc modum: Eodem tempore fuit Iesus uir sapiens, si tamen uirum eum oportet dicere. Erat enim mirabilium patrator operū, & doctor eorum, qui libenter uera suscipiūt: plurimos quoq; tam de Iudæis quàm de gentibus, sui habuit sectatores, & credebatur esse Christus. Cumq; inuidia nostrorum principum, cruci eū Pilatus addixisset, nihilominus qui eum primum dilexerant, perseuerauerūt. Apparuit enim eis tertia die uiuēs. Multa & hæc & alia mirabilia, carminibus prophetarum de eo uaticinantibus, & usq; hodie Christianorum gens ab hoc sortita uocabulum, non defecit.

Iustus

Λούκιος ἄννιος σένεκα κορδουβένσιος, σώζοντος στωϊκοῦ μαθητής, καὶ θεῖος πρὸς πατρὸς λουκιανοῦ τοῦ ποιητοῦ, πάνυ ἐγκρατής, ὃν οὐ πάντως κατηρίθμουν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἁγίων, εἰ μὴ αἱ ἐπιστολαὶ τούτου προὔτρεπον, αἱ παρὰ πολλῶν ἀναγινωσκόμεναι, παύλου πρὸς σένεκα, καὶ σένεκα πρὸς παῦλον. νέρωνος ὢν διδάσκαλος, καὶ κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ δυνατὸς, ηὔχετο τοιοῦτον ἔχειν παρὰ τοῖς ἰδίοις τόπον, οἷον παῦλος παρὰ τοῖς χριστιανοῖς. οὗτος πρὸ ἐνιαυτῶν δύο τοῦ παθεῖν τοὺς ἀποστόλους πέτρον καὶ παῦλον, παρὰ νέρωνος ἐσφάγη.

Ἰώσηππος ματθίου υἱός, ἱεροσολύμων ἱερεύς, παρὰ οὐεσπασιανοῦ ἁλούς, μετὰ τίτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κατελείφθη, ὃς εἰς ῥώμην ἐλθὼν, ἑπτὰ λόγους τῆς ἰουδαϊκῆς ἁλώσεως, τοῖς δύο βασιλεῦσι τῷ τε πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ προσενήνοχεν, οἵτινες καὶ τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ παρεδόθησαν, καὶ διὰ τὴν δόξαν τῆς εὐφυΐας, ἀνδριάντος ἠξιώθη. ἔγραψε δὲ καὶ τῆς ἀρχαιολογίας λόγους εἴκοσι, ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου ἀρχῆς, ἕως τεσσαρεσκαιδεκάτου ἔτους δομετιανοῦ καίσαρος, καὶ δύο ἀρχαιότητος κατὰ ἀππίωνος γραμματικοῦ ἀλεξανδρέως, ὃς ἐπὶ καλλιγόλα πρεσβευτὴς ἀπεστάλη παρὰ τοῦ μέρους τῶν ἐθνικῶν, κατὰ φίλωνος λόγον περιέχοντα κατάγνωσιν τῶν ἰουδαίων ἔγραψε. ἔστι καὶ ἄλλος αὐτοῦ λόγος περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ ἐξαίρετος πάνυ, ἐν ᾧ καὶ τὸ πάθος τῶν μακκαβαίων ἐμνήσθη. οὗτος ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ, φανερῶς ὁμολογεῖ, διὰ τὸν ὄγκον τῶν σημείων, τὸν χριστὸν ἐσφάχθαι παρὰ φαρισαίων, καὶ ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν ἀληθῶς γεγενῆσθαι προφήτην, καὶ διὰ τὴν σφαγὴν ἰακώβου τοῦ ἀποστόλου τὰ ἱεροσόλυμα πεπορθῆσθαι. ἔγραψε δὲ καὶ περὶ τοῦ κυρίου οὕτως. γίνεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἰησοῦς σοφὸς ἀνὴρ, εἴγε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρή. ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητὴς, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῇ τ᾽ ἀληθῆ δεχομένων. καὶ πολλοὺς μὲν ἰουδαίους πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπηγάγετο, ὁ χριστὸς οὗτος ἦν, καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ᾽ ἡμῖν, σταυρῷ ἐπιτετιμηκότος πιλάτου, οὐκ ἐπαύσαντο, οἱ τὸ πρῶτον αὐτὸν ἀγαπήσαντες. ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν, πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτα καὶ ἄλλα μυρία περὶ αὐτοῦ εἰρηκότων, εἴς τε νῦν χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε ὠνομασμένων, οὐκ ἐπέλιπε τὸ φῦλον.

Hic interpres aliquid mutauit.

Et hic additum est aliquid.

Ἰοῦστος

C IVstus Tiberiẽsis,de prouincia Galilæa,conatus est & ipse Iudaicarũ rerum historiã texere,& quosdam cõmentariolos de scripturis componere,sed hunc Iosephus arguit mẽdacij. Constat autem illum eo tempore scripsisse,quo & Iosephus.

CLemẽs,de quo apostolus Paulus ad Philippenses scribens,ait:Cum Clemente & cæteris cooperatoribus meis,quorũ nomina scripta sunt in libro uitæ,quartus post Petrũ Romæ episcopus.Siquidem secundus Linus fuit,& tertius Anacletus,tametsi pleriq; Latinorũ,secundũ post Petrũ apostolum putent fuisse Clemenẽ. Scripsit ex psona Romanæ ecclesiæ,ad ecclesiã Corinthiorũ ualde utilem epistolã,quę & in nõnullis locis publice legit̃, quæ mihi uidet̃ characteri epistolæ,quæ sub Pauli noĩe ad Hebræos fert̃,cõuenire.Sed & multis de eadẽ epistola,nõ solũ sensibus,sed iuxta uerbor̃ quoq; ordinẽ abutitur.Omnino grandis in utraq; similitudo est.Fertur & secũda eius nomine epistola,quæ à ueteribus reprobatur.Et disputatio Petri & Appionis lõgo sermõe cõscripta,quã Eusebius in tertio
D Historiæ ecclesiasticæ uolumĩe coarguit.Obijt tertio Traiani anno,& noĩs eius memoriã usq; hodie Romæ extructa ecclesia custodit.

IGnatius Antiochenæ ecclesiæ tertius post Petrũ apostolũ episcopus,cõmouente persecutionẽ Traiano,damnatus ad bestias,Romã uinctus mittitur,Cumq; nauigans Smyrnam uenisset,ubi Polycarpus auditor Ioãnis episcopus erat,scripsit unã epistolã ad Ephesios,alterã ad Magnesianos,tertiam ad Trallenses,quartã ad Romanos,& inde egrediens scripsit ad Philadelpheos & ad Smyrnęos,& proprie ad Polycarpũ,cõmẽdans illi Antiochensem ecclesiã:in qua & de Euãgelio,quod nuper à me translatũ est,super persona Christi ponit testimoniũ,dicens:Ego uero & post resurrectionẽ in carne eum uidi,& credo quia sit.Et quãdo uenit ad Petrũ:& ad eos qui cũ Petro erãt,dixit eis:Ecce,palpate me,& uidete,quia non sum dæmoniũ corporale. Et statim tetigerũt eum,& crediderũt.Dignũ autẽ uidetur,quia tanti uiri fecimus mẽtionẽ,& de epistola eius,quã ad Romanos scribit,pauca ponere.De Syria usq; ad Romam pugno ad bestias

Ἰοῦστος τιβεριάδος, ἐπαρχίας γαλιλαίας, ἐπεχείρησε μὲν καὶ αὐτὸς ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν συντάξαι, καί τινα ὑπομνήματα περὶ γραφῶν, ἀλλὰ τοῦτον ἰώσηπος ἐλέγχει ψευσάμενον. καὶ γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ συνέγραψεν, ὅτι καὶ ἰώσηπος.

Κλήμης, περὶ οὗ παῦλος ὁ ἀπόστολος πρὸς φιλιππησίους γράφων λέγει· μετὰ καὶ κλήμεντος, τέταρτος μετὰ πέτρον ῥώμης ἐπίσκοπος. δεύτερος γὰρ λῖνος ἐγένετο, τρίτος ἀνέγκλητος, εἰ καὶ πλεῖστοι τῶν ῥωμαίων ὑπολαμβάνουσι, δεύτερον μετὰ τὸν ἀπόστολον γεγενῆσθαι κλήμεντα. ἔγραψεν ἐκ προσώπου τῆς ἐκκλησίας ῥώμης, πρὸς τὴν ἐν κορίνθῳ ἐκκλησίαν ἐπιστολὴν πάνυ θαυμαστήν, ἥτις ἐν φανεροῖς τόποις δημοσίᾳ ἀναγινώσκεται, τῷ χαρακτῆρι τῆς πρὸς ἑβραίους ἐπιστολῆς παύλου συνᾴδουσα, οὐ μόνον νοήμασιν, ἀλλὰ καὶ λόγοις, καὶ ἁπλῶς μεγίστη ἐστὶν ἐν ἑκατέρᾳ ὁμοίωσις. φέρεται καὶ ἑτέρα ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ εἶναι ἐπιστολή, ἥτις παρὰ πάντων ἀποδοκιμάζεται. καὶ διάλογος πέτρου καὶ ἀππίωνος μακρῷ λόγῳ συνταχθεῖσα, ἥν τινα εὐσέβιος ἐλέγχει ἐν τῷ τρίτῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τεύχει. τελευτᾷ τῷ τρίτῳ ἐνιαυτῷ τραϊανοῦ, καὶ τὴν τούτου μνήμην ἄχρι τήμερον, ἡ ἐν τῇ ῥώμῃ οἰκοδομηθεῖσα ἐκκλησία φυλάττει.

Ἰγνάτιος τῆς ἐν ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας μετὰ πέτρον τὸν ἀπόστολον ἐπίσκοπος, διωγμὸν κινήσαντος τραϊανοῦ, θηριομαχῆσαι καταδικασθεὶς, εἰς ῥώμην στέλλεται δέσμιος. πλέων δὲ καὶ ἐπιστὰς τῇ σμύρνῃ, ἐν ᾗ πολύκαρπος ἀκροατὴς ἰωάννου ἐπίσκοπος ἦν, ἔγραψε πρὸς ἐφεσίους ἐπιστολὴν μίαν, ἄλλην πρὸς μαγνησιανούς, τρίτην πρὸς τραλλιανούς, τετάρτην πρὸς ῥωμαίους, κἀκεῖθεν ἐξιὼν, ἔγραψε φιλαδελφεῦσι, καὶ σμυρναίοις, καὶ ἰδικῶς πρὸς πολύκαρπον, παρατιθέμενος ἐν αὐτῷ τὴν ἐν ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ καὶ περὶ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ πρώην μεταφρασθέντος, ἐκ προσώπου ἰησοῦ χριστοῦ μνήμην ποιεῖται λέγων. ἐγὼ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σώματι αὐτὸν εἶδον, καὶ πιστεύω ὅτι ἐστί, καὶ ὅτε ἦλθον πρὸς πέτρον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ὄντας, εἶπεν αὐτοῖς. ψηλαφήσατέ με, ὅτι οὐκ εἰμὶ δαιμόνιον σωματικόν. καὶ εὐθέως ἥψαντο αὐτοῦ, καὶ ἐπίστευσαν. ἄξιον δὲ φαίνεται, ἐπειδὴ τοιούτου ἀνδρὸς πεποιήμεθα μνήμην, ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ τῆς πρὸς ῥωμαίους γραφείσης, ὀλίγα ἐκθεῖναι. ἀπὸ συρίας ἄχρι ῥώμης, θηριομα-

χῶ

A beſtias in mari & in terra, nocte dieq; ligatus cū decem leopardis, hoc eſt, militibus, qui me cuſtodiūt: quibus & cū benefeceris, peiores fiunt. Iniquitas autem eorū, mea doctrina eſt, ſed non idcirco iuſtificatus ſum. Vtinam fruar beſtijs, q̃ mihi ſunt præparatæ, quas & oro mihi ueloces eſſe ad interitū, & ad ſupplicia, & allici ad comedendū me, ne ſicut & aliorū martyrū nō audeāt corpus attingere. Qđ ſi uenire noluerint, ego uim faciā ut deuorer. Ignoſcite mihi filioli: quid mihi ꝓſit, ego ſcio. Nunc incipio Chriſti eſſe diſcipulus, nihil de his quæ uidētur deſiderans, ut Ieſum Chriſtū inueniā. Ignis, crux, beſtiæ, cōfractio oſſium, mēbrorū diuiſio, & totius corporis contritio, & tota tormēta diaboli, in me ueniāt, tantū ut Chriſto fruar. Cūq; iā dānatus eſſet ad beſtias, ardore patiēdi, cū rugiētes audiret leones, ait: Frumentum Chriſti ſum, dentibus beſtiarum molar, ut panis mundus inueniar. Paſſus eſt anno undecimo Traiani. Reliquiæ corporis eius Antiochiæ iacēt extra portam
B Daphniticam in cœmiterio.

Polycarpus, Ioannis apoſtoli diſcipulus, & ab eo Smyrnæ epiſcopus ordinatus, totius Aſiæ princeps fuit. Quippe qui nōnullos apoſtolorū, & eorū qui uiderāt dn̄m, magiſtros habuerit & uiderit. Hic propter quaſdā ſuper die paſchæ quæſtiones, ſub imperatore Antonino Pio, eccleſiam in urbe regente Aniceto, Romam uenit, ubi plurimos credentiū, Marcionis & Valentini perſuaſione deceptos, reduxit ad fidem. Cumq; ei fortuito obuiam fuiſſet Marcion, & diceret: Cognoſcis nos? Reſpondit: Cognoſco primogenitū diaboli. Poſtea uero regnante M. Antonino & L. Aurelio Cōmodo, quarta poſt Neronē perſecutione, Smyrnæ, ſedente proconſule & uniuerſo populo in amphitheatro aduerſus eum perſonante, igni traditus eſt. Scripſit ad Philippēſes ualde utilem epiſtolam, quæ uſq; hodie in Aſiæ conuentu legitur.

Papias, Ioannis auditor, Hieropolitanus epiſcopus in Aſia, quinq; tantum ſcripſit uolumina, quæ prænotauit, explanatio ſermonū domini. In quibus cū ſe in præfatione aſſerat, nō uarias opiniones ſequi, ſed apoſtolos autores habere, ait: cōſiderabā qd Andreas, quid

χῶ ἐν θαλάσσῃ καὶ ἐν γῇ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, δεδεμένος δέκα λεοπάρδοις, τουτέστι, στρατιώταις τοῖς φυλάττουσί με. οἵτινες καὶ μετὰ εὐεργεσίαν χείρονες γίνονται. αἱ γὰρ ἀνομίαι αὐτῶν, παίδευσίς μοι ἐστὶ, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο δεδικαίωμαι. καὶ εἴθε ἀπολαύσω τῶν θηρίων τῶν ἐντρεπισθέντων μοι, ἃ ἵνα εὔχομαι ὀξύτατα εἶναι μοι εἰς ἀπώλειαν, καὶ ἐνδελεχίζειν εἰς τὴν ἐμὴν κατάβρωσιν, μήπως ὃν τρόπον ἐπὶ τῶν ἄλλων μαρτύρων, μὴ τολμήσωσι τοῦ σώματός μου ἅψασθαι. εἰ γὰρ ἐπελθεῖν μὴ θελήσουσιν, ἐγὼ βιάσομαι, ποθῶν καταβρωθῆναι. σύγγνωτέ μοι τεκνία, τὸ συμφέρον μοι ἐγὼ οἶδα. νῦν ἄρχομαι εἶναι μαθητὴς, οὐδὲν τούτων τῶν ὁρωμένων ἐπιθυμῶν, ἵνα τὸν ΙΗΣΟΥΝ ΧΡΙΣΤΟΝ εὕρω. πῦρ, σταυρὸς, θηρία, σύγκλασις ὀστέων, καὶ τῶν μελῶν διασπασμὸς, καὶ παντὸς τοῦ σώματος σύντριψις, καὶ βάσανοι τοῦ διαβόλου, εἰς ἐμὲ ἐλθέτωσαν, ἵνα ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ἀπολαύσω. κατακριθεὶς τοίνυν θηριομαχῆσαι, καὶ πόθῳ τοῦ παθεῖν, ἀκούσας τοῦ βρυγμοῦ τῶν λεόντων, ἔφη· σῖτος ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ εἰμὶ, καὶ εὔχομαι τοῖς ὀδοῦσι τῶν θηρίων ἀλεσθῆναι, ἵνα ἄρτος καθαρὸς εὑρεθῶ. ἔπαθε δεκάτῳ ἔτει Τραϊανοῦ. τὸ δὲ λείψανον ἔξω τῆς Δαφνιτικῆς πύλης Ἀντιοχείας κατάκειται ἐν τῷ κοιμητηρίῳ.

Πολύκαρπος Ἰωάννου ἀποστόλου μαθητὴς, καὶ παρ' αὐτοῦ τῆς Σμυρναίων ἐπίσκοπος κατασταθεὶς, πάσης τῆς Ἀσίας ἀρχηγὸς γέγονε, διὰ τὸ πολλοῖς τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν τὸν ΧΡΙΣΤΟΝ ἑωρακότων συντετυχηκέναι, καὶ διδασκάλους ἐσχηκέναι. οὗτος διά τινας αἰτίας τοῦ πάσχα, βασιλεύοντος Ἀντωνίνου τοῦ Πίου, καὶ ἐπισκοπεύοντος τῆς ἐκκλησίας Ῥώμης Ἀνικήτου, ἐπέστη τῇ Ῥώμῃ, ἐν ᾗ καὶ πολλοὺς τῷ δόγματι Μαρκίωνος καὶ Οὐαλεντίνου πιστεύσαντας, ἀνεκαλέσατο. ἀπαντήσαντος δὲ αὐτῷ ἐξ αὐτομάτου Μαρκίωνος, καὶ εἰρηκότος αὐτῷ· γνώριζε ἡμᾶς; ἀπεκρίθη, γνωρίζω τὸν πρωτότοκον τοῦ διαβόλου. μετὰ ταῦτα βασιλεύοντος Μάρκου Ἀντωνίνου, καὶ Λουκίου Αὐρηλίου Κομόδου, τετάρτου μετὰ Νέρωνα διωγμοῦ κινηθέντος, ἐν Σμύρνῃ θακοῦντος τοῦ ἀνθυπάτου, καὶ παντὸς τοῦ δήμου ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ κατ' αὐτοῦ βοῶντος, πυρὶ παρεδόθη. ἔγραψε πρὸς Φιλιππησίους πάνυ θαυμασίαν ἐπιστολὴν, ἥτις ἄχρι τοῦ παρόντος ἐν τῇ Ἀσιανῇ συνόδῳ ἀναγινώσκεται.

Παπίας Ἰωάννου ἀκροατὴς Ἱεραπολίτης, καὶ Ἀσίας ἐπίσκοπος, πέντε μόνους συνέταξε λόγους, οὓς καὶ ἐπέγραψεν, ἐξηγήσεις λόγων κυρίου. ἐν οἷς λέγων ἐν προοιμίοις μὴ ἀκολουθεῖν ποικίλαις φήμαις, ἀλλὰ τοὺς ἀποστόλους ἔχειν ἡγεμόνας, ἔφη. κατενόουν τί Ἀνδρέ-

& ας, τί

C as, quid Petrus dixiſſent, quid Philippus, q́d Thomas, quid Iacobus, quid Ioannes, quid Matthæus, uel alius q́libet diſcipulorum dñi: quid etiã Ariſtion & ſenior Ioannes, diſcipuli dñi loquebanť. Nõ eẽ tantũ mihi libri ad legendũ ꝓſunt, quãtũ uiua uox, uſq; hodie in ſuis autoribus perſonans. Ex quo apparet ex ipſo catalogo nominũ, aliũ eſſe Ioannem, qui inter apoſtolos poniť: & aliũ ſeniorẽ Ioãnem, quẽ poſt Ariſtionẽ enumerat. Hoc autẽ diximus ꝓpter ſuperiorẽ opinionẽ quã à pleriſq; retulimus traditã, duas poſteriores epiſtolas Ioãnis, nõ apoſtoli eſſe, ſed presbyteri: hic dicitur mille annorũ Iudaicã ædidiſſe δευτέρωσιν, quem ſecuti ſunt Irenæus & Apollinarius, & cæteri, qui poſt reſurrectionẽ aiũt in carne cũ ſanctis dñm regnaturũ. Tertullianus quoq; in libro de ſpe fideliũ, & Victorinus Pictauienſis, & Lactantius hac opinione ducuntur.

QVadratus apoſtolorum diſcipulus, Publio Athenarum epiſcopo, ob Chriſti fidem martyrio coronato, in locum eius ſubſtituitur, & eccleſiam grandi terrore diſperſam,
D fide & induſtria ſua congregat. Cumq; Hadrianus Athenis exegiſſet hyemem, inuiſens Eleuſinã, & omnibus penè Græciæ ſacris initiatus, dediſſet occaſionem his, qui Chriſtianos oderant, abſq; præcepto imperatoris uexare credentes: porrexit ei librũ pro religione noſtra compoſitum, ualde utilem, plenumq; ratiõis & fidei, & apoſtolica doctrina dignũ: in quo & antiquitatem ſuæ ætatis oſtendens, ait, plurimos à ſe uiſos, qui ſub domino uarijs in Iudæa oppreſſi calamitatibus ſanati fuerant, & qui à mortuis reſurrexerant.

ARiſtides Athenienſis philoſophus eloquentiſſimus, & ſub priſtino habitu diſcipulus Chriſti, uolumẽ, noſtri dogmatis rationem cõtinens, eodem tẽpore quo & Quadratus, Hadriano principi dedit, id eſt, apologeticum pro Chriſtianis: quod uſq; hodie perſeuerãs, apud philologos ingenij eius indicium eſt.

AGrippa, cognomento Caſtor, uir ualde doctus, aduerſum uigintiquatuor Baſilidis hæretici uolumina, quæ in euangelium confecerat, fortiſſime diſſeruit, prodens eius uniuerſa myſteria, & prophetas enumerans,

ας, τί Πέτρος εἰρήκασι, τί Φίλιππος, τί Θωμᾶς, τί Ἰάκωβος, τί Ἰωάννης, τί Ματθαῖος, καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ κυρίου μαθηταί, τί δὲ Ἀριστίων καὶ ὁ πρεσβύτερος Ἰωάννης, μαθηταὶ τοῦ κυρίου ἐλάλησαν. οὐδὲ γάρ με τοσοῦτον βίβλοι εἰς ἀνάγνωσιν ὠφελοῦσιν, ὅσον ζῶσα φωνή, ἥτις ἄχρι τοῦ παρόντος διὰ τῶν συγγραψαμένων ἀκμάζει. Δηλοῦται δὲ ἐξ αὐτοῦ τοῦ καταλόγου τῶν ὀνομάτων, ἄλλον εἶναι Ἰωάννην ἀπόστολον, καὶ ἄλλον εἶναι πρεσβύτερον Ἰωάννην, ὃν ἕνα ὕστερον μετὰ τὸν Ἀριστίωνα καταριθμεῖται. ταῦτα δὲ εἰρήκαμεν διὰ τὰ προαναφερόμενα, ἐν οἷς εἴπομεν, τὰς δύο ὑστέρας ἐπιστολὰς μὴ εἶναι Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου, ἀλλὰ τοῦ πρεσβυτέρου. οὗτος λέγεται χιλίων ἐνιαυτῶν Ἰουδαϊκὴν ἐκδεδωκέναι δευτέρωσιν, ᾧ ἠκολούθησαν Εἰρηναῖος καὶ Ἀπολλινάριος, καὶ οἱ λοιποὶ οἵτινες μετὰ τὴν ἀνάστασιν φάσκουσιν ἐν τῷ σώματι μετὰ τῶν ἁγίων τὸν κύριον βασιλεύειν. Καὶ Τερτυλλιανὸς δὲ ἐν τῇ βίβλῳ τῇ περὶ τῆς ἐλπίδος τῶν πιστῶν, καὶ Βικτωρῖνος Πεταβίωνος, καὶ Λακτάντιος ταύτῃ τῇ δοκήσει εἵλκοντο.

Κουαδρᾶτος τῶν ἀποστόλων μαθητής, παθόντος Ποπλίου Ἀθηνῶν ἐπισκόπου ὑπὲρ τοῦ ΧΡΙΣΤΟΥ, εἰς τὸν αὐτοῦ τόπον ὑπεισέρχεται, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐν μεγάλῃ ταραχῇ διασκορπισθεῖσαν συνάγει. Καὶ ἡνίκα Ἀδριανὸς ἐν Ἀθήναις ἐχείμαζεν ἐν Ἐλευσῖνι γενόμενος, καὶ πάντα σχεδὸν τὰ τῆς Ἑλλάδος μυστήρια μυηθείς, δέδωκεν ἀφορμὴν ἐπὶ τὸ τοὺς μισοῦντας τοὺς Χριστιανούς, καὶ δίχα βασιλικῆς κελεύσεως κολάσαι, ἐπέδωκε βίβλον ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας θρησκείας συντεθεῖσαν, πάνυ χρησίμην, καὶ γέμουσαν λογισμοῦ καὶ πίστεως, ἀξίαν τε τῆς ἀποστολικῆς παιδεύσεως, ἐν ᾗ καὶ τὴν ἀρχαιότητα τῆς ἰδίας ἡλικίας δεικνύς, ἔφη, πολλοὺς ἑωρακέναι τοὺς ὑπὸ τοῦ κυρίου ποικίλαις ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ κάμνοντας νόσοις ἰαθέντας, καὶ ὅτι ζωὰς ἐκ νεκρῶν ἀνέστησαν.

Ἀριστείδης Ἀθηναίων φιλόσοφος εὐφραδής, καὶ κατὰ τὴν προτέραν διαγωγὴν μαθητὴς ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, τεῦχος δόγματος ἡμετέρου, ἀνάμεστον λογισμῶν, κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, ἐν ᾧ καὶ Κουαδρᾶτος Ἀδριανῷ τῷ βασιλεῖ ἐπιδέδωκε, τουτέστιν ἀπολογητικὸν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, ὃ πρὸς ἄχρι τοῦ παρόντος παρὰ τοῖς φιλολόγοις σώζεται.

Ἀγρίππας, ὁ ἐπίκλην Κάστωρ, ἀνὴρ πάνυ πεπαιδευμένος, κατὰ τῶν εἰκοσιτεσσάρων Βασιλείδου αἱρετικοῦ λόγων τῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον παρ' αὐτοῦ περιφρασθέντων, γενναίως διηγωνίσατο, πάντα αὐτοῦ τὰ μυστήρια ἐκφαίνων, καὶ τοὺς προφήτας συναπαριθμούμενος,

A enumerans, Barcaban & Marcob, & ad terrorē audientiū alia quædā barbara nomina: & deū maximū eius Abraxas, qui quasi annū cōtinens, iuxta Græcorū numerū supputet. Mortuus est autem Basilides, à quo Gnostici in Alexandria tēporibus Hadriani: qua tempestate & Chochibus dux Iudaicæ factionis, Christianos uarijs supplicijs enecauit.

EGesippus uicinus apostolicorum tēporū, & omnes à passione domini usq; ad suā ætatē, ecclesiasticorū actuum texens historias, multaq; ad utilitatem legentium pertinentia, hinc inde congregans, quinq; libros composuit, sermone simplici: ut quorum uitā sectabatur, dicēdi quoq; exprimeret characterem. Asserit se uenisse sub Aniceto Romā, qui decimus post Petrū episcopus fuit, & perseuerasse usq; ad Eleutheriū eiusdē urbis episcopum, qui Aniceti quondam diaconus fuerat. Præterea aduersum idola disputans, ex quo primū errore creuissent, subtexit historiā: ex qua ostendit, qua floruerit ætate. Ait enim: Tumulos mortuis tēplaq; fecerunt, sicut usq; hodie uidemus: è quibus est & Antinous seruus Hadriani Cæsaris, cui & gymnicus agon
B exercetur apud Antinoum ciuitatem: quā ex eius nomine condidit, & statuit prophetas in templo. Antinoum autē in delicijs habuisse Cæsar Hadrianus scribitur.

IVstinus philosophus, habitu quoque philosophorū incedens, de Neapoli urbe Palæstinæ, patre Prisco Bacchio, pro religione Christi plurimū laborauit, intantum ut Antonino quoq; Pio, & filijs eius, & senatui librum contra gentes scriptum daret, ignominiamq; crucis non erubesceret, & alium librū successoribus eiusdem Antonini, M. Antonino Vero, & L. Aurelio Cōmodo. Extat eius & aliud uolumen cōtra gentes, ubi de dæmonum quoq; natura disputat: & quartum aduersus gentes, cui titulū prænotauit, ἔλεγχος: sed & alium de monarchia dei, & alium librum, quem prænotauit Psalten, & alium de anima. Dialogus contra Iudæum, quem habuit aduersus Tryphonem principē Iudæorum, sed & contra Marcionem insignia uolumina, quorum Irenæus quoq; in quinto aduersus hæreses libro meminit: & alium librū contra

προσαριθμουμένους, Βαρκαβᾶν καὶ Μαρκώβ, καὶ πρὸς φόβον τῶν ἀκροωμένων, ἕτερα ἄττα βάρβαρα ὀνόματα, καὶ τὸν μέγιστον αὐτῶν θεὸν Ἀβραξὰς, οἷα ἐνιαυτὸν περιέχοντα κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν γραμμάτων ψηφιζόμενον. Τελευτῶντος Βασιλείδου Γνωστικοὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκαλέσαν ἐν τοῖς χρόνοις Ἀδριανοῦ, ὅτε καὶ Χωχέβας ὁ τῶν Ἰουδαίων ἡγούμενος, πολλοὺς τῶν Χριστιανῶν ποικίλαις τιμωρίαις ἀπώλεσεν.

Ηγήσιππος τῶν χρόνων τῶν ἀποστόλων, πλήσιος ἀπὸ τοῦ πάθους τοῦ κυρίου, ἕως τῶν ἰδίων χρόνων, τῶν ἐκκλησιαστικῶν πράξεων ὑφαίνων ἱστορίας, καὶ πολλὰ ἔργα εἰς ὄφελος τῶν ἀναγινωσκόντων συντείνοντα, πανταχόθεν συλλέγων, πέντε συνέθηκε βίβλους ἁπλουστέρῳ λόγῳ, ὥστε ἐκείνων διηγήσασθαι χαρακτῆρας, ὧν τὸν βίον ἐξηκολούθει. Φάσκει δὲ ἐπιδημῆσαι τῇ Ῥώμῃ ἐπὶ Ἀνικήτου, τοῦ μετὰ Πέτρον δεκάτου ἐπισκόπου, καὶ διαπετελεκέναι ἄχρι Ἐλευθέρου ἐπισκόπου τῆς προειρημένης Ῥώμης, ὃς Ἀνικήτου διάκονος ἐγεγόνει. Καὶ κατὰ τῶν εἰδώλων διηγούμενος, ἐκ ποίας πρῶτον πλάνης ηὐξήθη, συνέταξεν ἱστορίαν, δεικνὺς ἐν ποίοις ἤκμασε καιροῖς, φάσκει γὰρ οὕτως. Τύμβους τοῖς νεκροῖς, καὶ ναοὺς ἐποιήσαντο, καθὰ ἄχρι τοῦ δεῦρο ὁρῶμεν, ἀφ' ὧν ἐστὶ καὶ Ἀντίνοος, ὁ δοῦλος Ἀδριανοῦ καίσαρος, οὗ ἴσος καὶ γυμνικὸς ἀγὼν ἐν τῇ Ἀντινόῳ ἐπιτελεῖται, καὶ τὸ δίκαιον τῆς πόλεως ἐκ τῆς αὐτοῦ προσηγορίας ἔτυχε, καὶ προφήτας ἐν τῷ ναῷ ἔστησε. Τὸν δὲ Ἀντίνοον ἐν τῷ μεταξὺ τῆς αἰδιλικίων ἐσχηκέναι Ἀδριανόν τινὲς συγγράφονται.

Ιουστῖνος φιλόσοφος, καὶ τῷ σχήματι τῶν φιλοσόφων χρώμενος, ἀπὸ τῆς Νεαπολιτῶν ἐπαρχίας Παλαιστίνης, ἐκ πατρὸς Πρίσκου Βακχείου, ὑπὲρ τῆς θρησκείας τῶν Χριστιανῶν πάνυ ἐκοπίασεν, ὥστε καὶ Ἀντωνίνῳ τῷ ἐπίκλην πίῳ, καὶ τοῖς τούτου υἱέσι, καὶ τῇ συγκλήτῳ, βίβλον κατὰ τῶν ἐθνῶν συνταχθεῖσαν ἐπιδοῦναι, τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ σταυροῦ μὴ αἰσχυνόμενος, καὶ ἄλλην βίβλον τοῖς τοῦ αὐτοῦ Ἀντωνίνου διαδόχοις, τουτέστι Μάρκῳ Ἀντωνίνῳ Βήρῳ, καὶ Λουκίῳ Αὐρηλίῳ Κομόδῳ. Ἔστι καὶ ἄλλη αὐτῷ βίβλος κατὰ τῶν ἐθνῶν, ἐν ᾗ περὶ τῆς φύσεως τῶν δαιμόνων διαλέγεται, καὶ τέταρτον λόγον ὁμοίως κατὰ τῶν ἐθνῶν, ὃν ἐπέγραψεν ἔλεγχος, καὶ ἄλλον περὶ τῆς τοῦ θεοῦ μοναρχίας, καὶ ἄλλον ὀνόματι ψάλτην, καὶ ἕτερον περὶ τῆς ψυχῆς. Διάλογον κατὰ τῶν Ἰουδαίων, ὃν ἔσχε κατὰ Τρύφωνος ἀρχηγοῦ τῶν Ἰουδαίων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ Μαρκίωνος ἐπίσημα τεύχη, ὧν ἴσον καὶ Εἰρηναῖος ἐν τῷ πέμπτῳ λόγῳ τῷ κατὰ τῶν αἱρέσεων μέμνηται. Καὶ ἄλλη βίβλος

C cōtra oēs hæreſes: cuius facit mētionē in apologetico, quē dedit Antonino Pio. Hic cū in urbe Roma haberet τὰς διατριβὰς, & Creſcētem Cynicum, qui multa aduerſum Chriſtianos blaſphemabat, redargueret, guloſum, & mortis timidū, luxuriæq́; & libidinū ſectatorem, ad extremū ſtudio eius & īſidÿs accuſatus q Chriſtianus eſſet, pro Chriſto ſanguinē fudit.

MElito Aſianus, Sardēſis eps, librū impatori M. Antonino Vero, q Frōtonis oratoris diſcipulus fuit, p Chriſtiano dogmate dedit. Scripſit quoq; & alia, de qbus iſta ſūt quæ ſubiecimus: De paſcha libros duos: de uita prophetarū librū unū: de eccleſia librum unū: de die dñica librū unū: de ſenſibus librū unū: de fide librū unum: de plaſmate librum unū: de aīa & corpe librū unū: de baptiſmate librū unū: de ueritate librū unū: de generatione Chriſti librū unū: de pphetia ſua librū unū: de philoxenia librū unū: & aliū librū q clauis inſcribit: de diabolo librū unū: de apocalypſi Ioānis librum unū, καὶ περὶ ἐνσωμάτου θεοῦ librū unū: & ἐκλογῶν libros ſex. Huius elegans

D & declamatoriū igeniū Tertullianus ī ſeptē libris, quos ſcripſit aduerſus eccleſiā, p Montano, dicit eū à pleriſq; noſtrorꝫ pphetā putari.

THeophilus ſextus Antiochenſis eccleſiæ epiſcopus, ſub imperatore M. Antonino Vero librū cōtra Marcionē cōpoſuit, q uſq; hodie extat. Feruntur eius & ad Autolicum tria uolumina, & cōtra hæreſim Hermogenis liber unus, & alÿ breues elegātesq; tractatus ad ædificationē eccleſiæ pertinentes. Legi ſub nomine eius in euāgeliū & in puerbia Salomonis cōmētarios, q mihi cū ſuperiorū uoluminū elegātia & phraſi nō uidentē cōgruere.

APollinarius Aſiæ Hierapolitanus eps, ſub imperatore M. Antonino ſecundo floruit, cui & inſigne uolumē p fide Chriſtianorū dedit. Extāt eius & alÿ qnq; aduerſum gētes libri, & de ueritate duo, & aduerſū Cataphrygas tūc primū exortos cū Priſcilla & Maximilla inſanis uatibus, icipiēte Mōtano.

DIonyſius Corinthiorū eccleſiæ eps, tantæ eloquentiæ & induſtriæ fuit, ut nō ſolum ſuæ ciuitatis & puinciæ populos, ſed & aliarū urbiū & puinciarū epos epiſtolis erudiret. E quibus eſt una ad Lacedæmonios, alia

κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων, ἧς μέμνηται ἐν τῷ ἀπολογητικῷ, ὃν ἔδωκεν Ἀντωνίνῳ τῷ Πίῳ. Οὗτος ἐν τῇ Ῥώμῃ ἔχων τὰς διατριβὰς, εὐθύνων Κρίσκεντα τὸν κυνικὸν, τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν βλασφημοῦντα, καὶ καλῶν αὐτὸν λαίμαργον, καὶ τὸν θάνατον φοβούμενον, ἄσωτόν τε καὶ ἀκόλαστον, τέλος τῇ τούτου ἐνεργείᾳ καὶ ἐπιβουλῇ, ὡς Χριστιανὸς ὑπὲρ τοῦ ΧΡΙΣΤΟΥ ἔπαθεν.

ΜΕλίτων Ἀσιανὸς, Σάρδεων ἐπίσκοπος, βίβλον βασιλεῖ Μάρκῳ Ἀντωνίνῳ Βήρῳ, Φρόντωνος τοῦ ῥήτορος μαθητῇ γεγονότι, ὑπὲρ τοῦ Χριστιανῶν δόγματος ἐπιδέδωκεν. Ἔγραψε δὲ καὶ ἕτερα, ἀφ᾽ ὧν τάδε ὑπετάξαμεν, τοῦ πάσχα λόγους δύο, περὶ βίου προφητικοῦ λόγον ἕνα, περὶ ἐκκλησίας λόγον ἕνα, περὶ ἡμέρας κυριακῆς λόγον ἕνα, περὶ διανοίας λόγον ἕνα, περὶ τῶν αἰσθητῶν λόγον ἕνα, περὶ πλάσεως ἕνα, περὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἕνα, περὶ βαπτίσματος ἕνα, περὶ ἀληθείας ἕνα, περὶ γεννήσεως ΧΡΙΣΤΟΥ ἕνα, περὶ προφητείας ἰδίας ἕνα, περὶ φιλοξενίας ἕνα, καὶ ἕτερον λόγον ὃς ἐπιγράφεται κλεὶς, περὶ διαβόλου ἕνα, περὶ ἀποκαλύψεως Ἰωάννου ἕνα, καὶ περὶ τοῦ ἐνσωμάτου θεοῦ λόγον ἕνα, ἐκλογῶν λόγους ἕξ. Τούτου τὴν εὐφυΐαν ἐπαινῶν Τερτυλλιανὸς ἐν τοῖς ἑπτὰ λόγοις, οὓς ἔγραψε κατὰ τῆς ἐκκλησίας ὑπὲρ Μοντανοῦ, λέγει ὅτι πολλοὶ τῶν ἡμετέρων νομίζουσιν αὐτὸν εἶναι προφήτην.

ΘΕόφιλος ἕκτος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, βασιλεύοντος Μάρκου Ἀντωνίνου Βήρου βίβλον κατὰ Μαρκίωνος συνέταξεν, ἣ ἕως ἄρτι τήμερον τυγχάνει. Τούτου φέρεται καὶ πρὸς Αὐτόλυκον τρία τεύχη, καὶ κατὰ τῆς αἱρέσεως Ἑρμογένους λόγος εἷς, καὶ ἄλλαι βραχεῖαι βίβλοι, εἰς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ἀνήκουσαι. Ἀνέγνων ἐπ᾽ ὀνόματι αὐτοῦ εἰς εὐαγγέλιον καὶ εἰς παροιμίας Σολόμωνος ὑπομνήματα, ἅ τινά μοι οὐ δοκοῦσι συμφωνεῖν τῇ εὐφυΐᾳ καὶ τῇ φράσει τῶν προειρημένων συγγραμμάτων.

ΑΠολινάριος Ἱεραπόλεως τῆς Ἀσίας ἐπίσκοπος, βασιλεύοντος Μάρκου Ἀντωνίνου Βήρου ἤνθησεν, ᾧ [illegible] καὶ ἐπίσημον τεῦχος ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως ἐπιδέδωκεν. Εἰσὶ καὶ ἕτεροι αὐτοῦ κατὰ τῶν ἐθνῶν λόγοι, καὶ περὶ ἀληθείας δύο, καὶ κατὰ τῶν Φρυγῶν τότε πρῶτον ἀνακυψάντων ἅμα Πρισκίλλῃ καὶ Μαξιμίλλῃ ἀνοσίοις προφήτισιν, ἀρξαμένου Μοντανοῦ.

ΔΙονύσιος τῆς κατὰ Κόρινθον ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, τοσοῦτον εὐφραδὴς καὶ σπουδαῖος ἐγένετο, ὥστε μὴ μόνον τοὺς λαοὺς τῆς ἰδίας πόλεως καὶ ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων δι᾽ ἐπιστολῶν πεπαιδευκέναι, ἀφ᾽ ὧν ἐστι μία πρὸς Λακεδαιμονίους, ἄλλη

A alia ad Athenieñſes, tertia ad Nicomedenſes, quarta ad Cretẽſes, quinta ad eccleſiã Amaſtrianam, & ad reliquas Ponti eccleſias: ſexta ad Gnoſſianos, & ad Pinytũ, eiuſdẽ urbis epiſcopũ: ſeptima ad Romanos, quã ſcripſit ad Soterem epiſcopũ eorum: octaua ad Chryſophorã, ſanctã fœminã. Claruit ſub ĩpatore M. Antonino Vero, & L. Aurelio Cõmodo.

Pinytus Cretenſis, Gnoſſiæ urbis epiſcopus, ſcripſit ad Dionyſium Corinthi epiſcopũ ualde elegantẽ epiſtolam: in qua docet, nõ ſemper lacte populos nutriẽdos, ne quaſi paruuli ab ultimo occupentur die: ſed & ſolido ueſci debere cibo, ut in ſpiritualem profíciant ſenectutẽ. Et hic ſub M. Antonino Vero, & L. Aurelio Cõmodo floruit.

Tatianus, qui primũ oratoriã docẽs, non paruam ſibi ex arte rhetorica gloriã comparauerat, Iuſtini martyris ſectator fuit, florens in eccleſia, quàmdiu ab eius latere nõ diſceſſit. Poſtea uero inflatus eloquentiæ tumore, nouã cõdidit hæreſim, quæ ἐγκρατιτῶν dicitur, quã poſtea Seuerus auxit, à quo eiuſdem
B partis hæretici Seueriani uſq; hodie appellantur. Porrò Tatianus infinita ſcripſit uolumina, è quibus unus cõtra gentes florẽtiſſimus extat liber, qui inter omnia opera eius fertur inſignis. Et hic ſub imperatore M. Antonino Vero, & L. Aurelio Cõmodo floruit.

Philippus epiſcopus Cretenſis, hoc eſt, urbis Gortynæ: cuius Dionyſius in epiſtola ſua meminit, quã ſcripſit ad eiuſdem ciuitatis eccleſiam: præclarum aduerſum Marcionem ædidit librum, temporibusq; M. Antonini Veri, & L. Aurelij Commodi claruit.

Muſanus, non ignobilis inter eos, qui de eccleſiaſtico dogmate ſcripſerunt, ſub imperatore M. Antonino Vero, cõfecit librũ aduerſus quoſdam fratres, qui de eccleſia ad Encratitarum hæreſim declinauerant.

Modeſtus & ipſe ſub ĩpatore M. Antonino, & L. Aurelio Cõmodo aduerſum Marcionẽ ſcripſit librũ, q̃ uſq; hodie pſeuerat. Ferũt ſub nomĩe eius & alia συγγράμματα, ſed ab eruditis quaſi ψευδεπίγραφα repudiant.

Bardeſanes in Meſopotamia clarus habitus eſt, qui primum Valentini ſectator, deinde confutator, nouam hæreſim cõdidit.

Ardens

ἄλλη πρὸς Ἀθηναίους, τρίτη πρὸς Νικομηδεῖς, τετάρτη πρὸς Κρῆτας, πέμπτη πρὸς Ἀμαστριανὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑτέρας Πόντου ἐκκλησίας, ἕκτη πρὸς Κνωσσιανοὺς καὶ Πινυτὸν τῆς αὐτῆς πόλεως ἐπίσκοπον, ἑβδόμη πρὸς Ῥωμαίους, ἣν ἔγραψε πρὸς Σωτῆρα τὸν τούτων ἐπίσκοπον, ὀγδόη πρὸς Χρυσοφόραν εὐλαβῆ γυναῖκα. Διέπρεψεν ἐπὶ Μάρκου Ἀντωνίνου Βήρου, καὶ Λουκίου Αὐρηλίου Κομόδου.

Πινυτὸς Κρήτης Κνωσσοῦ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος, ἔγραψε πρὸς Διονύσιον Κορίνθου ἐπίσκοπον πάνυ κομψὴν ἐπιστολήν, ἐν ᾗ διδάσκει, οὐκ ἀεὶ δεῖν τοὺς λαοὺς γάλακτι τρέφεσθαι, μήπως ὡς νήπιοι τῇ ἐσχάτῃ καταληφθῶσιν ἡμέρᾳ, ἀλλὰ καὶ στερεῷ βρώματι, ἵνα εἰς πνευματικὸν προκόψωσι γῆρας. Καὶ οὗτος ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἤνθησεν.

Τατιανός, ὁ πρῶτον τὴν ῥητορικὴν διδάσκων, οὐκ ἐλαχίστην ἐκ τῆς ῥητορικῆς ἐπιστήμης δόξαν ὠνήσατο, Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος σπουδαστὴς γέγονε, διαπρέπων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐφ' ὅσον τῆς τούτου πλευρᾶς οὐκ ἀπέστη. ὕστερον δὲ ὑπὸ ὄγκου τῆς παιδεύσεως ἐπαρθείς, καινὴν συνεστήσατο αἵρεσιν, λέγω δὴ τῶν ἐγκρατιτῶν, ἣν μετέπειτα Σευῆρος ἐπηύξησεν, ἀφ' οὗ ἄχρι τοῦ παρόντος οἱ τούτου τοῦ μέρους αἱρετικοὶ Σευηριανισταὶ ὀνομάζονται. Ὁ δὲ προειρημένος Τατιανὸς πάμπολλα συνεγράψατο τεύχη, ἀφ' ὧν ἐστι κατὰ τῶν ἐθνῶν λόγος εἷς πάνυ θαυμαστός, ὃς μεταξὺ πάντων αὐτοῦ τῶν συγγραμμάτων ἐπίσημός ἐστι. Καὶ οὗτος βασιλεύοντος Μάρκου Ἀντωνίνου Βήρου, καὶ Αὐρηλίου Κομόδου ἤνθησεν.

Φίλιππος ἐπίσκοπος Κρήτης πόλεως Γορτύνης, οὗτινος Διονύσιος ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ μέμνηται, ἣν ἔγραψε πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς προειρημένης πόλεως, ἔνδοξον πάνυ κατὰ Μαρκίωνος ἐξέδωκε βίβλον, ἐν τοῖς καιροῖς τῶν προειρημένων διέπρεψεν.

Μουσανός, οὐκ ἄδοξος μεταξὺ τῶν περὶ ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος συγγραψαμένων, ἐπὶ Μάρκου Ἀντωνίνου Βήρου κατεσκεύασε βίβλον πρός τινας ἀδελφούς, τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, πρὸς τὴν τῶν Ἐγκρατιτῶν αἵρεσιν καταντήσαντας.

Μόδεστος, καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ἀντωνίνου καὶ Κομόδου κατὰ Μαρκίωνος συνέταξε βίβλον, ἥτις ἄχρι σήμερον ὑπάρχει. Φέρεται καὶ ἄλλα αὐτοῦ συγγράμματα, ἅτινα παρὰ τῶν πεπαιδευμένων ὡς ψευδεπίγραφα ἀποδοκιμάζεται.

Βαρδησάνης ἐν Μεσοποταμίᾳ λαμπρὸς φανείς, πρῶτον μὲν Βαλεντίνου σπουδαστής, ὕστερον δὲ ἀντίπαλος, καινὴν αἵρεσιν συνεστήσατο.

 τότε

C Ardens eius à Syris prædicatur ingenium,
& in disputatione uehemens. Scripsit infinita
aduersum omnes penè hæreticos, qui ætate
eius pullulauerant. In quibus clarissimus ille
est & fortissimus liber, quē M. Antonino de
fato tradidit: & multa alia super persecutione
uolumina, quę sectatores eius de Syra lingua
uerterunt in Græcam. Si autem tanta uis est
& fulgor in interpretatione, quantam puta-
mus in sermone proprio?

Victor tertiusdecimus Romanæ urbis epi
scopus, super quæstione paschæ, & alia
quædam scribens opuscula, rexit ecclesiā sub
Seuero principe annis decem.

IRenæus Pothini epī qui Lugdunensem in
Gallia regebat ecclesiā, presbyter, à marty-
ribus eiusdē loci ob quasdā ecclesiæ quæstio-
nes legatus Romā missus, honorificas super
nomine suo ad Eleutheriū episcopū perfert li-
teras. Postea iam Pothino propè nonagena-
rio, ob Christum martyrio coronato, in locū
eius substituitur. Cōstat autē Polycarpi, cuius
supra fecimus mentionem, sacerdotis & mar
tyris, hūc fuisse discipulū. Scripsit quinque ad-
D uersus hæreses libros, & contra gentes uolu-
men breue, & de disciplina aliud, & ad Mar-
tianū fratrē de apostolica prædicatione, & li-
brum uariorū tractatuū, & ad Blastū de schi-
smate, & ad Florinum de monarchia, siue q
deus non sit cōditor malorū, & περὶ τῆς ὀγδοάδος
egregiū cōmētarium, in cuius fine significans
se apostolicorū temporū uicinū fuisse, sic sub-
scripsit: Adiuro te, q trāscribis librū istū, per
dn̄m Iesum Christū, & p gloriosū eius aduen
tū, quo iudicaturus est uiuos & mortuos, ut
cōferas postq trāscripseris, & emēdes illum
ad exemplar, unde scripsisti, diligētissime: hāc
quoque obtestationem similiter trāsferas, ut in-
uenisti in exemplari. Feruntur eius & aliæ ad
Victorem epm̄ Romanum de quæstione pa
schæ epistolæ, in quibus cōmonet eū, nō faci-
le debere unitatem collegij scindere. Siquidē
Victor multos Asiæ & orientis epōs, à deci-
maquarta luna cū Iudæis pascha celebrabant
dānādos crediderat. In qua sentētia hi qui dis-
crepabant ab illis, Victori non dederunt ma-
nus. Floruit maxime sub Cōmodo principe
q M. Antonino Vero i imperiū successerat.

Pantænus

τούτου παρὰ τῶν Σύρων θερμοτάτη κηρύττεται εὐφυΐα, καὶ ἐν διαλέξει σφοδροτάτη. ἔγραψε πάμπολλα κατὰ πασῶν σχεδὸν τῶν αἱρέσεων, τῶν ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ἀναφυεισῶν· ἐν οἷς περιφανής ἐστι καὶ γενναῖος ἐκεῖνος ὁ λόγος, ὃν Μάρκῳ Ἀντωνίνῳ περὶ μοίρας ἐπιδέδωκε, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλὰ περὶ διωγμοῦ τεύχη, ἅπερ οἱ τούτου σπουδαῖοι ἀπὸ τῆς Σύρας εἰς Ἑλληνικὴν διάλεξιν μετέφρασαν. ὅπου δὲ τοσαύτη ἰσχύς ἐστι καὶ λαμπρότης ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ, πόσην νομίζομεν ἐν τῷ οἰκείῳ λόγῳ ἔχειν ἀρετήν;

Βίκτωρ τρισκαιδέκατος Ῥώμης ἐπίσκοπος, περὶ τοῦ πάσχα ζητήσεως, καὶ ἄλλα τινὰ συντάξας τεύχη, ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν βασιλεύοντος Σεβήρου ἔτη δέκα.

Εἰρηναῖος Ποθεινοῦ τοῦ ἐπισκόπου Λουγδούνου τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐκκλησίας πρεσβύτερος, παρὰ τῶν μαρτύρων τῆς εἰρημένης πόλεως, διά τινας ἐκκλησιαστικὰς αἰτίας, πρεσβευτὴς εἰς Ῥώμην σταλείς, ἐπ' ὀνόματι οἰκείῳ δεξάμενος ἐπιστολὰς γεμούσας τιμῆς, πρὸς Ἐλεύθερον ἐπίσκοπον Ῥώμης ἀπηνέγκατο. μετὰ δὲ ταῦτα Ποθεινοῦ σχεδὸν ἐνενηκονταετοῦς μαρτυρήσαντος, εἰς τὸν τούτου τόπον ὑπεισέρχεται. ὁμολογεῖται δὲ Πολυκάρπου, οὗ τινος προεμνήσθημεν, γεγενῆσθαι μαθητής. ἔγραψε πέντε κατὰ τῶν αἱρετικῶν βίβλους, καὶ κατὰ τῶν ἐθνῶν τεῦχος βραχύ, καὶ περὶ ἐπιστήμης ἕτερον, καὶ πρὸς Μαρκιανὸν ἀδελφὸν περὶ τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος, καὶ βίβλον ποικίλων ὁμιλιῶν, καὶ πρὸς Βλάστον περὶ σχίσματος, καὶ πρὸς Φλωρῖνον περὶ μοναρχίας, καὶ ὅτι ὁ θεὸς κτίστης κακῶν οὐκ ἔστι, καὶ περὶ ὀγδοάδος ἐξαίρετον σύνταγμα, ἐν τῷ τέλει δὲ τοῦ αὐτοῦ συντάγματος ὑπέγραψεν οὕτως. ὁρκῶ σε τὸν μεταγράφοντα ταύτην τὴν βίβλον, κατὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου ἐλεύσεως αὐτοῦ, ἐν ᾗ κρινεῖ ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα ἀντιβάλῃς μετὰ τὸ γράψαι, καὶ κατορθώσῃς πρὸς τὰ ἀντίγραφα, ἀφ' ὧν ἔγραψας, ἐπιμελῶς, καὶ τοῦτον τὸν ὁρκισμὸν ὁμοίως μεταγράψῃς, καθὼς εὗρες ἐν τοῖς ἀντιγράφοις. φέρονται αὐτοῦ καὶ ἄλλαι πρὸς Βίκτωρα ἐπίσκοπον Ῥώμης περὶ ζητήσεως τοῦ πάσχα ἐπιστολαί, ἐν αἷς παραινεῖ αὐτῷ μὴ ῥᾳδίως ὀφείλειν τὴν ἕνωσιν τῆς ἑταιρότητος διασχίσαι. καὶ γὰρ Βίκτωρ πολλοὺς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπους καθεῖλεν, οἳ ἅμα τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης μετὰ τῶν Ἰουδαίων τὸ πάσχα ἐπετέλεσαν. τούτῃ δὲ τῇ γνώμῃ τοὺς διαφωνήσαντας μὴ συναινέσαι Βίκτωρι. ἤνθησε μάλιστα ἐπὶ Κομόδου βασιλέως, ὅστις εἰς τὸν Ἀντωνῖνον Βῆρον ὑπεισῆλθεν.

Πάνταινος

A PAntænus Stoicæ ſectæ philoſophus, iuxta quandam ueterem in Alexādria conſuetudinem, ubi à Marco euangeliſta ſemper eccleſiaſtici fuere doctores, tantæ prudētiæ & eruditionis, tam in ſcripturis diuinis, quàm in ſeculari literatura fuit, ut in Indiam quoq; rogatus ab illius gentis legatis, à Demetrio Alexandriæ epiſcopo mitteretur, ubi reperit Bartholomæum de duodecim apoſtolis, aduentum domini Ieſu, iuxta Matthæi euangelium prædicaſſe, quod Hebraicis literis ſcriptum, reuertens Alexandriam, ſecum retulit. Huius multi quidem in ſanctam ſcripturam extant commentarij, ſed magis uiua uoce eccleſijs profuit. Docuitq; ſub Seuero principe, & Antonino cognomento Caracalla.

RHodon genere Aſianus, à Tatiano, de quo ſupra diximus, Romæ in ſcripturis eruditus, ædidit plurima: præcipuūq; aduerſus Marcionē opus, in quo refert, quomodo ipſi quoq; inter ſe Marcionitæ diſcrepent, & Apellem ſenem alium hæreticū à ſe quōdam fuiſſe conuentum, & riſui habitum, eo quod deum quem coleret, ignorare ſe diceret. Me-
B minit in eodem libro, quem ſcripſit ad Calliſtionem, Tatiani ſe Romæ fuiſſe auditorem. Sed & in Hexaēmeron elegantes tractatus cōpoſuit, & aduerſum Phrygas inſigne opus. Temporibusq; Commodi & Seueri floruit.

CLemēs Alexādriæ eccleſiæ presbyter, Pāntæni, de quo ſupra retulimus, auditor, poſt eius mortē Alexādriæ eccleſiaſticā ſcholā tenuit, & κατηχήσεων magiſter fuit. Ferūtur eius inſignia uolumina, plenaq; eruditionis & eloquētiæ, tam de ſcripturis diuinis, q̃ de ſecularis literaturæ inſtrumēto. E qbus illa ſunt, στρωματεῖς libri octo: ὑποτυπώσεων libri octo: aduerſus
Græca uariant. gentes liber unus: pædagogi libri tres: de paſcha liber unus: de ieiunio diſceptatio: & alius qui inſcribit: Quiſnā diues ille ſit, q ſaluet. De obtrectatiōe liber unus: de canonibus eccliaſticis, & aduerſum eos q Iudæorū ſequūtur errorē, liber unus, quē ꝑpie Alexādro Hieroſolymorū epo προσεφώνησε. Meminit aūt in ſtromatibus ſuis, uoluminis Tatiani, aduerſus gētes, de quo ſupra diximus: & Caſſiani cuiuſdam χρονογραφίας, quod opuſculū inuenire nō potui. Necnon & de Iudæis Ariſtobulū quendam,

&

ΠΑνταινος Στωϊκῆς δόγματος φιλόσοφος, κατά τινα παλαιὰν τῶν Ἀλεξανδρέων συνήθειαν, ἐν ᾗ ἀπὸ Μάρκου τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἐκκλησιαστικοὶ γεγόνασι διδάσκαλοι, τοσαύτης σοφίας καὶ παιδεύσεως, τοῦτο μὲν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, τοῦτο δὲ καὶ ἐν τοῖς κοσμικοῖς γράμμασιν ἐντὸς γέγονεν, ὥστε παρακληθέντα αὐτὸν παρὰ τῶν Ἰνδίας πρεσβευτῶν, ὑπὸ Δημητρίου Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου, εἰς τὴν Ἰνδίαν ἀποσταλῆναι, ἐν ᾗ εὗρε Βαρθολομαῖον ἐκ τῶν δώδεκα ἀποστόλων, τὴν ἔλευσιν τοῦ κυρίου ΙΗΣΟΥ κατὰ τὸ Ματθαίου εὐαγγέλιον κηρύξαντα, ὅπερ Ἑβραϊκοῖς γράμμασι γεγραμμένον, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀναζεύξας, μεθ' ἑαυτοῦ ἐκόμισε, τούτου πολλὰ ὑπομνήματα εἰς τὰς θείας γραφὰς τυγχάνει, ἀλλὰ μᾶλλον ζώσῃ φωνῇ τὰς ἐκκλησίας ὠφέλησεν, ἐδίδαξε ἐπὶ Σευήρου καὶ Ἀντωνίνου τοῦ ἐπίκλην Καρακάλλου.

ΡΟδων Ἀσιανός, παρὰ Τατιανοῦ περὶ ἀναφερομένου ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς παιδευθείς, ἐξέδωκε μὲν πάμπολλα, ἐξαίρετον δὲ κατὰ Μαρκίωνος σύνταγμα, ἐν ᾧ διηγεῖται, ὅπως καὶ αὐτοὶ εἰς ἑαυτοὺς Μαρκιωνισταὶ διαφωνοῦσι, καὶ τὸν Ἀπελλῆν τὸν γέροντα ὁμοίως αἱρετικόν, συντετυχηκέναι αὐτοῖς, καὶ καταγέλαστον γεγενῆσθαι, εἰρηκότα ὅτι τὸν θεὸν ὃν σέβει, ἀγνοεῖ. Μέμνηται ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ, ἣν ἔγραψε πρὸς Καλλιστίωνα, Τατιανοῦ γεγενῆσθαι ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀκροατής, καὶ εἰς τὴν ἑξαήμερον δὲ κομψὰς ὁμιλίας συνέταξε, καὶ κατὰ τῶν Φρυγῶν ἐπίσημον ἔργον, ἀνθήσας ἐπὶ τῶν χρόνων Κομόδου καὶ Σευήρου.

ΚΛήμης Ἀλεξανδρείας πρεσβύτερος, Πανταίνου, περὶ οὗ προείπομεν, ἀκροατής, ὃς μετὰ τὴν τούτου τελευτὴν τὰς διατριβὰς τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας κατεῖχε, καὶ κατηχήσεων διδάσκαλος γέγονεν, ἐπίσημά τε τεύχη παιδεύσεως, καὶ εὐγλωττίας ἀνάμεστα συνέταξε, τοῦτο μὲν τῶν θείων, τοῦτο δὲ τῶν κοσμικῶν, ἀφ' ὧν εἰσι τάδε, στρωματεῖς ὀκτὼ, ὑποτυπώσεων λογοὶ ὀκτὼ, κατὰ τῶν ἐθνῶν παιδαγωγοὶ τρεῖς, περὶ τοῦ πάσχα εἷς, περὶ νηστείας διάλεξις, καὶ ἕτερος ἐπιγραφόμενος, τίς ἄρα πλούσιος σωθήσεται. περὶ κακολογίας λόγος εἷς, περὶ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν, καὶ κατὰ τῶν ἀκολουθούντων τῇ τῶν Ἰουδαίων πλάνῃ λόγον, ὃν ἰδικῶς Ἀλεξάνδρῳ ἐπισκόπῳ Ἱεροσολύμων προσεφώνησε. Μέμνηται δὲ ἐν τοῖς ἰδίοις στρώμασιν τοῦ τεύχους Τατιανοῦ τοῦ προειρημένου κατὰ τῶν ἐθνῶν, καὶ Κασσιανοῦ τινὸς χρονογραφίας, ὅπερ ἐν τοῖς παλαιοῖς εὑρεῖν οὐκ ἠδυνήθημεν. Οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ Ἰουδαῖος Ἀριστόβουλόν τινα,

& 4 καὶ

C & Demetrium & Eupolemum scriptores aduersus gentes refert, qui in similitudinem Iosephi ἀρχαιογονίας Moysi & Iudaicæ gentis asseuerant. Extat Alexandri Hierosolymitarum episcopi, qui cum Narcisso postea rexit ecclesiã, epistola super ordinatione Asclepiadis cõfessoris ad Antiochenses, congratulantis eis, in qua ponit in fine: Hæc uobis domini ac fratres scripta transmisi per Clementem beatum presbyterum, uirum illustrem, & probatum: quem uos quoque scitis, & nunc plenius recognoscetis, qui cum huc uenisset iuxta prouidentiam & uisitationem dei, confirmauit & auxit domini ecclesiam. Constat Origenem huius fuisse discipulum. Floruit autem Seueri & Antonini filij eius temporibus.

Miltiades, cuius Rhodon in opere suo, quod aduersus Mõtanum, Priscillam, Maximillamq; cõposuit, recordatur, scripsit contra eosdem uolumẽ præcipuum: & aduersus gentes Iudæosq; libros alios: & principibus illius tẽporis apologeticum dedit. Floruit autem M. Antonini Commodi tẽporibus.

D Apollonius uir disertissimus, scripsit aduersus Montanũ, Priscillã, & Maximillã insigne & lõgũ uolumẽ, in quo asserit Mõtanũ & insanas uates perisse suspẽdio: & multa alia, in quibus de Priscilla & Maximilla refert: Si negãt eas accepisse munera, cõfiteãtur nõ esse ꝓphetas qui accipiũt: & mille hoc testibus approbabo. Sed & ex alijs fructibus probãtur ꝓphetæ. Dic mihi, crinẽ fucat ꝓphetes? stybio oculos linit? Prophetæ uestibus & gẽmis ornãtur? Prophetes tabula ludit & tesseris? Propheta fœnus accipit? Respondeant, utrum hoc fieri liceat, an non: meũ est approbare, quod fecerint. Dicit in eodẽ libro, quadragesimũ esse annum usq; ad tẽpus, quo ipse scribebat librũ, ex quo hæresis Cataphrygarũ habuerit exordium. Tertullianus sex uoluminibus aduersus ecclesiam æditis, quos scripsit περὶ ἐκστάσεως, septimum proprie aduersus Apollonium elaborauit, in quo omnia quæ ille arguit, conatur defendere. Floruit autem Apollonius sub Cõmodo, Seueroq; principibus.

Sarapion undecimo Commodi imperatoris anno, Antiochiæ episcopus ordinatus, scripsit epistolam ad Carinum, &

Pontium

καὶ Δημήτριον, καὶ Εὐπόλεμον ἀναφέρει, οἷα κατὰ τῶν ἐθνῶν συγγεγραφαμένους καθ᾽ ὁμοιότητα Ἰωσήπου, ἀρχαιογονίας Μωϋσέως, καὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. ἔστι καὶ Ἀλεξάνδρου Ἱεροσολύμων ἐπισκόπου, ὃς μετὰ Νάρκισσον ὕστερον προέστη τῆς ἐκκλησίας, ἐπιστολὴ περὶ χειροτονίας Ἀσκληπιάδου ὁμολογητοῦ, πρὸς Ἀντιοχέας, συγχαίροντος αὐτοῖς, ἐν ᾗ εἰς τὸ τέλος οὕτως λέγει. ταῦτα ὑμῖν κύριοι ἀδελφοί τε τὰ γράμματα ἐπέπεμψα διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου Κλήμεντος ἀνδρὸς περιφανοῦς, καὶ δεδοκιμασμένου, ὃν καὶ ὑμεῖς ἴστε, καὶ νῦν πλέον ἐπιγνώσεσθε, ὅς τις ἐνταῦθα ἐλθὼν κατὰ πρόνοιαν καὶ ἐπιφοίτησιν θεοῦ, ἐστερέωσε καὶ ηὔξησε τοῦ κυρίου τὴν ἐκκλησίαν, ὡμολόγηται τὸν Ὠριγένην τότε γεγενῆσθαι μαθητὴν. ἤνθησε δὲ βασιλευόντων Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

Μιλτιάδης, οὗ Ῥόδων ἐν τῷ ἰδίῳ συγγράμματι τῷ κατὰ Μοντανοῦ καὶ Πρισκίλλας καὶ Μαξιμίλλας συντεθέντι, μέμνηται, ἔγραψε κατ᾽ αὐτῶν τεῦχος ἐξαίρετον, καὶ κατὰ τῶν ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων λόγους ἄλλους, ἐπέδωκε δὲ τοῖς τηνικαῦτα βασιλεῦσιν ἀπολογητικὸν, ἀνθήσας ἐν τοῖς χρόνοις Μάρκου Ἀντωνίνου Κομόδου.

Ἀπολλώνιος ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος, ἔγραψε κατὰ Μοντανοῦ, Πρισκίλλας καὶ Μαξιμίλλας μέγα καὶ ἐπίσημον τεῦχος, ἐν ᾧ φησὶ Μοντανὸν καὶ τὰς μαινομένας προφήτιδας ἀπάγξασθαι, καὶ ἕτερα πολλὰ ἐν οἷς περὶ Πρισκίλλας καὶ Μαξιμίλλας λέγει. εἰ ἀρνοῦνται αὐτὰς εἰληφέναι δῶρα, ὁμολογήσωσι μὴ εἶναι προφήτας τοὺς δεχομένους δῶρα, καὶ διὰ χιλίων τοῦτο ἐλέγχω μαρτύρων, ἀλλὰ καὶ διὰ ἑτέρων ἔργων προφῆται δοκιμάζονται, εἰπέ μοι, κόμην βάπτει προφήτης; στιβίῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς χρίει; προφήτης ἐσθήματι καὶ μαργαρίταις κοσμεῖται; προφήτης τάβλα καὶ κυβείοις παίζει; τόκους λαμβάνει προφήτης; ἀποκριθῶσιν εἰ τοῦτο γενέσθαι ἐξόν ἐστι καὶ μὴ, καὶ ἐμὸν δεῖ ἐλέγξαι ὅτι ταῦτα πεποιήκασι. λέγει ἐν αὐτῇ τῇ βίβλῳ, τεσσαρακοστὸν εἶναι ἐνιαυτὸν ἕως τοῦ καιροῦ, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς συγγράφεται, ἀφ᾽ οὗ τὴν ἀρχὴν ἐδέξατο ἡ αἵρεσις ἡ κατὰ Φρύγας. Τερτυλλιανὸς δὲ ἐκδεδωκὼς λόγους ἓξ κατὰ τῆς ἐκκλησίας περὶ ἐκστάσεως, τὸν ἕβδομον ἰδικῶς κατὰ Ἀπολλωνίου συνέταξεν, ἐν ᾧ πάντα ὅσα ἐκεῖνος ἐλέγχων ἐπιχειρεῖ, ἐκδικεῖ. ἤνθησε δὲ Ἀπολλώνιος ἐπὶ Κομόδου καὶ Σεβήρου.

Σαραπίων τῷ ἑνδεκάτῳ ἐνιαυτῷ Κομόδου τοῦ βασιλέως χειροτονηθεὶς τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Κάρινον καὶ

Πόντιον

A Pontium, de hæresi Montani, in qua & hæc addit: Vt autem sciatis falsi huius dogmatis, id est, nouæ prophetiæ, ab omni mundo insaniam reprobari, misi uobis Apollinaris beatissimi, qui fuit in Hierapoli Asiæ episcopus, literas. Ad Domnum quoque qui persecutionis tempore ad Iudæos declinauerat, uolumen composuit: & alium de euangelio, quod sub nomine Petri fertur, librum ad Rhosensem Ciliciæ ecclesiam, quæ in hæresim eius lectione diuerterat. Leguntur & sparsim eius breues epistolæ autoris sui ἀσκήσει & uitæ congruentes.

APollonius Romanæ urbis senator, sub Cōmodo principe à seruo, Seuero proditus, quod Christianus esset, imperato ut rationem fidei suæ redderet, insigne uolumen cōposuit, quod in senatu legit, & nihilominus sententia senatus pro Christo capite truncatus est, ueteri apud eos obtinente lege, absque negatione non dimitti Christianos, qui semel ad eorum iudicium pertracti essent.

THeophilus Cæsareæ Palæstinæ (quæ olim turris Stratonis uocabatur) episco-

B pus, sub Seuero principe aduersum eos, qui decimaquarta luna cum Iudæis pascha faciebant, cum cæteris episcopis synodicam ualde utilem composuit epistolam.

BAcchylus Corinthi episcopus, sub eodem Seuero principe clarus habitus, de pascha ex omnium qui in Achaia erāt episcoporum persona, elegantem librum scripsit.

POlycrates Ephesiorum episcopus, cum cæteris episcopis Asiæ, qui iuxta quādam ueterem consuetudinem cum Iudæis decima quarta luna pascha celebrabant: scripsit aduersus Victorem episcopum Romanum epistolam synodicam, in qua docet se apostoli Ioannis & ueterum autoritatem sequi, de qua hæc pauca excerpsimus. Nos igitur inuiolabilem celebramus diem, neque addentes aliquid, neque dementes. Etenim in Asia elementa maxima dormierunt, quæ resurgent in die domini, quando uenturus est de cœlis in maiestate sua, & suscitaturus omnes sanctos, Philippum loquor de duodecim apostolis, qui dormiuit Hierapoli, & duas filias eius quæ uirgines senuerunt: & aliam eius filiam, quæ spiritu

Πόντιον, περὶ τῆς αἱρέσεως Μοντανοῦ, ταῦτα προσθείς, ἵνα δὲ γνῶτε τὴν βλάβην τοῦ δόγματος τούτου, τῆς καινῆς λέγω προφητείας, καὶ τὴν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μανίαν ἀποδοκιμασίαν ὑπάρχειν, ἔπεμψα ὑμῖν Ἀπολιναρίου τοῦ μακαριωτάτου, ὃς γέγονεν Ἱεραπολίτης Ἀσίας ἐπίσκοπος, γράμματα. Καὶ πρὸς Δόμνον δὲ τὸν κατὰ καιρὸν τοῦ διωγμοῦ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους κατανεύσαντα συνέταξε τεῦχος, καὶ ἄλλο περὶ τοῦ εὐαγγελίου, ὅπερ ἐπ' ὀνόματι Πέτρου φέρεται, καὶ πρὸς τὴν ἐν Ῥώσῳ τῶν Κιλίκων ἐκκλησίαν βίβλον, ἥ τις εἰς τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ ἐξετράπη, καί τινας εἰς ἀνάγνωσιν τῆς τούτου αἱρέσεως μετήνεγκεν. Ἀναγινώσκονται δὲ καὶ σποράδην βραχύταται αὐτοῦ ἐπιστολαὶ τῇ ἀσκήσει καὶ τῷ βίῳ αὐτοῦ συνᾴδουσαι.

ἈΠολλώνιος Ῥώμης συγκλητικὸς ἐπὶ Κομόδου τοῦ βασιλέως παρὰ τοῦ δούλου παρὰ Σεβήρῳ προδοθεὶς Χριστιανὸς εἶναι, ἐπιταγείς τε τῆς οἰκείας πίστεως δοῦναι λόγον, μέγα τεῦχος συνέταξεν, ὅπερ ἐν τῇ συγκλήτῳ ἀνέγνω, καὶ οὕτως οὐδὲν ἧττον ἀποφάσει τῆς συγκλήτου, ὑπὲρ τοῦ ΧΡΙΣΤΟΥ ἀπετμήθη, παλαιᾶς παρ' αὐτοῖς κατεχούσης συνηθείας, δίχα ἀρνήσεως μὴ ἀφιέσθαι τοὺς Χριστιανούς, τοὺς ἅπαξ εἰς τὴν αὐτῶν ἀκρόασιν ἑλκυσθέντας.

ΘΕόφιλος Καισαρείας Παλαιστίνης, ἣ ποτε πρώην πύργος Στράτωνος ἐκαλεῖτο, ἐπίσκοπος, ἐπὶ Σεβήρου τοῦ βασιλέως κατὰ τῶν ἐπιτελούντων τὸ πάσχα μετὰ τῶν Ἰουδαίων τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης, συνοδικὴν ἐπιστολὴν πάνυ θαυμαστὴν μετὰ ἑτέρων συνέταξεν.

ΒΑκχύλος Κορίνθου ἐπίσκοπος, ὁμοίως Σεβήρου βασιλεύοντος λαμπρὸς ὑπάρχων, περὶ τοῦ πάσχα ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἐν Ἀχαΐᾳ ἐπισκόπων, θαυμαστὴν συνέταξε βίβλον.

ΠΟλυκράτης Ἐφέσου ἐπίσκοπος, μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀσίας ἐπισκόπων, τῶν ἐπιτελούντων τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα μετὰ τῶν Ἰουδαίων τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης, κατὰ Βίκτορος ἐπισκόπου Ῥώμης ἐπιστολὴν συνοδικὴν ἐξέδωκε, διδάσκων ὀφείλειν Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου, καὶ τῇ παλαιᾷ ἐξακολουθεῖν αὐθεντίᾳ, ἀφ' ἧς ὀλίγα διηγήσομαι. Ἡμεῖς τοίνυν ἀμίαντον ἐπιτελοῦμεν τὴν ἑορτήν, μηδὲ προστιθέντες, μηδὲ ὑπεξαιροῦντες. Καὶ γὰρ ἐν τῇ Ἀσίᾳ μεγάλα στοιχεῖα ἐκοιμήθη, ἅπερ ἀναστήσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου, ὅτ' ἂν ἔλθῃ ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐν τῇ οἰκείᾳ δόξῃ, ἐγείρων πάντας τοὺς ἁγίους, Φίλιππον λέγω ἐκ τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ὃς ἐκοιμήθη ἐν Ἱεραπόλει, καὶ τὰς δύο θυγατέρας, αἳ ἦσαν παρθένοι γεγηράκασιν, καὶ ἑτέραν αὐτοῦ θυγατέρα, ἥ τις ἐν ἁγίῳ

C ſpiritu ſancto plena, in Epheſo occubuit. Sed & Ioannes, qui ſuper pectus dñi recubuit, & pontifex eius, aureã laminã in fronte portãs, martyr & doctor in Epheſo dormiuit, & Polycarpus epiſcopus & martyr Smyrnæ cubat. Thraſeas quoque epiſcopus & martyr de Eumenia in eadem Smyrna requieſcit. Quid neceſſe eſt Sagaris epiſcopi & martyris recordari, qui in Laodicea ſoporatur: & Papyrij beati, & Melitonis in ſancto ſpiritu eunuchi, qui ſemper dño ſeruiens, poſitus eſt in Sardis, & expectat in aduentu eius reſurrectionem? Hi omnes obſeruauerũt paſchæ diẽ decimaquarta luna, ab euãgelica traditione in nullã partẽ declinãtes, & eccleſiaſticũ ſequẽtes canonem. Ego quoq; minimus omniũ ueſtrũ Polycrates, ſecundũ doctrinã propinquorũ meorum, quos & ſecutus ſum (ſeptẽ ſiquidẽ fuerũt propinqui mei epiſcopi, & ego octauus) ſemper paſcha celebraui, quãdo populus Iudæorum azyma faciebat. Itaq; fratres ſexagintaquinq; annos ætatis meæ natus in dño, & à multis ex toto orbe fratribus eruditus, peragrata omni ſcriptura, non formidabo eos, qui no-

D bis minantur. Dixerunt enim maiores mei: Obedire deo magis oportet quàm hominibus. Hæc propterea poſui, ut ingenium & autoritatem uiri ex paruo opuſculo demonſtrarem. Floruit temporibus Seueri principis, eadem ætate, qua Narciſſus Hieroſolymæ.

HEraclius, ſub Cõmodi Seueriq; imperio, in apoſtolum cõmentarios compoſuit.

MAximus ſub iiſdem principibus, famoſam quæſtionem inſigni uolumine uentilauit, unde malum, & quod materia à deo facta ſit.

CAndidus regnantibus ſupra ſcriptis, in Hexaëmeron pulcherrimos tractatus ædidit.

APpion ſub Seuero principe, ſimiliter in Hexaëmeron tractatus fecit.

SExtus ſub imperatore Seuero, librum de reſurrectione ſcripſit.

BRabianus ſub eodẽ principe ædidit quædam opuſcula ad Chriſtianum dogma pertinentia.

IVdas de ſeptuaginta apud Danielẽ hebdomadibus pleniſſime diſputauit, & chronographiam ſuperiorum temporum uſque ad decimum

ἁγίῳ πνεύματι πεπληρωμένη, ἐν Ἐφέσῳ ἐπελήφθη, καὶ Ἰωάννης, ὃς ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ κυρίου ἀνεκλίθη, καὶ ἱερεὺς αὐτοῦ γέγονε, χρυσοῦν πέταλον ἐν τῷ μετώπῳ βαστάζων, μάρτυς καὶ διδάσκαλος ἐν τῇ Ἐφέσῳ ἐκοιμήθη, καὶ Πολύκαρπος ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς ἐν τῇ Σμύρνῃ κατάκειται, καὶ Θρασέας ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς ἀπὸ Εὐμενείας ἐν τῇ αὐτῇ Σμύρνῃ ἀναπαύει, οὐκ ἔστιν ἀνάγκη Σαγάριος ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος μεμνῆσθαι, τοῦ ἐν Λαοδικείᾳ ἀναπαυομένου, καὶ Παπυρίου τοῦ μακαριωτάτου, καὶ Μελίτωνος ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι εὐνούχου, ὅς τις ἀεὶ τῷ κυρίῳ λατρεύων, ἐν Σάρδεσι κατετέθη, καὶ περιμένει ἐν τῇ αὐτοῦ ἐλεύσει τὴν ἀνάστασιν. Οὗτοι πάντες παρεφύλαξαν τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα, τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης, ἀπὸ τῆς εὐαγγελικῆς παραδόσεως, εἰς οὐδὲν μέρος ἀπονεύοντες, καὶ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι ἑπόμενοι. Κἀγὼ δὲ ἐλάχιστος πάντων ὑμῶν Πολυκράτης, κατὰ τὴν διδαχὴν τῶν πλησίον μου, οἷς καὶ διηκολούθησα, καὶ γὰρ ἑπτὰ ἐγένοντο συγγενεῖς μου ἐπίσκοποι, κἀγὼ ὄγδοος, ἀεὶ τὸ πάσχα ἐτέλεσα, ὅτε ὁ τῶν Ἰουδαίων λαὸς τὰ ἄζυμα ἐποιεῖτο. Τοιγαροῦν ἀδελφοὶ ἑξηκονταπέντε ἄγων ἔτη ἐν κυρίῳ, καὶ παρὰ πολλῶν ἐκ πάσης τῆς οἰκουμένης ἀδελφῶν παιδευθεὶς, ἐντυχὼν πάσῃ γραφῇ, οὐ δειλιάσω τοὺς ἀπειλουμένους ἡμῖν. Ἔφασαν γὰρ οἱ προηγησάμενοί μου, πειθαρχεῖν μᾶλλον θεῷ δεῖ ἢ ἀνθρώποις. Ταῦτα διὰ τοῦτο τέθεικα, ἵνα τὴν τοῦ ἀνδρὸς αὐθεντίαν ἐξ ἐλαχίστου συντάγματος ὑποδείξω. Ἤνθησεν ἐν τοῖς χρόνοις Σεβήρου τοῦ βασιλέως, ὁπηνίκα καὶ Νάρκισσος ἐν Ἱεροσολύμοις.

Ἡράκλειος ἐπὶ Κομόδου καὶ Σεβήρου βασιλέως τὸν ἀπόστολον ὑπεμνημάτισεν.

Μάξιμος ἐπὶ τῶν αὐτῶν βασιλέων, θαυμαστὸν ζήτημα ἐν ἐπισήμῳ τεύχει συνέταξε, ποῦ ἐστι, πόθεν τὸ κακόν, καὶ ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ ἡ ὕλη ἐδόθη.

Κάνδιδος βασιλευόντων τῶν προγεγραμμένων, εἰς τὴν ἑξαήμερον ὡραίας συνέταξεν ὁμιλίας.

Ἀππίων ἐπὶ Σεβήρου τοῦ βασιλέως, ὁμοίως εἰς τὴν ἑξαήμερον ὁμιλίας συνεγράψατο.

Σέξτος ἐπὶ Σεβήρου τοῦ βασιλέως, βίβλον περὶ τῆς ἀναστάσεως συνεγράψατο.

Βραβιανὸς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, ἐξέδωκέ τινα συντάγματα, τῷ Χριστιανῶν δόγματι προσήκοντα.

Ἰούδας περὶ τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων τῶν κατὰ Δανιήλ, ἀκριβῶς ἐξηγήσατο, καὶ χρονογραφίαν τῶν ἀνωτέρω χρόνων, ἕως τοῦ

δεκάτου

A decimum Seueri perduxit annum. In qua erroris arguitur, quod aduentum antichristi circa sua tempora futurum esse dixerit: sed hoc ideo, quia magnitudo persecutionum præsentem mundi minabatur occasum.

Tertullianus presbyter, nunc demum primus post Victorē & Apolloniū Latinorum ponit̄, puinciæ Africæ, ciuitatis Carthaginensis, patre Centurione proconsulari. Hic acris & uehemētis ingenij, sub Seuero principe & Antonino Caracalla floruit, multaq́ȝ scripsit uolumina: quæ quia nota sunt pluribus, prætermittimus. Vidi ego quendā Paulum Cōcordiæ, quod oppidum Italiæ est, senem, qui se beati Cypriani iam grandis ætatis notariū, cum ipse admodū esset adulescēs, Romæ uidisse diceret, referretq́ȝ sibi solitum, nunq́ȝ Cyprianū absque Tertulliani lectione unam diē præterisse: ac sibi crebro dicere: Da magistrum: Tertullianū uidelicet significans. Hic cum usq́ȝ ad mediā ætatē presbyter ecclesiæ permansisset, inuidia postea & cōtumelijs clericorū Romanæ ecclesiæ, ad Mōtani dog-

B ma delapsus, in multis libris nouæ ꝓphetiæ meminit: specialiter aūt aduersum ecclesiā texuit uolumina De pudicitia, De persecutiōe, De ieiunijs, De monogamia, De ecstasi libros sex, & septimū quē aduersum Apolloniū cōposuit. Ferturq́ȝ uixisse usq́ȝ ad decrepitā ætatē, & multa quæ nō extāt opuscula cōdidisse.

Origenes, qui & Adamātius, decimo Seueri Pertinacis anno aduersum Christianos persecutione commota, à Leonide patre, Christi martyrio coronato, cum sex fratribus & matre uidua, pauper relinquitur annos natus circiter decē & septē. Rem enim familiarē ob cōfessionē Christi, fiscus occupauerat. Hic Alexādriæ, dispersa ecclīa, decimooctauo ætatis suæ anno, κατηχήσεων opus aggressus: postea à Demetrio, eius urbis episcopo, in locū Clemētis p̄sbyteri cōfirmatus, per multos annos floruit: & cū iam mediæ esset ætatis, & ꝓpter ecclesias Achaiæ, quæ pluribus hæresibus uexabātur, sub testimonio ecclesiasticæ epistolæ Athenas per Palæstinā pergeret, à Theoctisto & Alexādro, Cæsareæ & Hierosolymorū episcopis, p̄sbyter ordinatus, Demetrij offendit animū, q̄ tāta in eum debacchatus est insania ut

διάτου ἐνιαυτοῦ Σεβήρου τοῦ βασιλέως συνέταξεν, ἐν ᾧ καταγινώσκεται τὴν τοῦ ἀντιχρίστου παρουσίαν, περὶ τοὺς ἰδίους καιροὺς φάσκων πλησιάζειν. τὸ γὰρ μέγεθος τοῦ τότε διωγμοῦ, ὥσπερεὶ προδηλοῦν ἐμέλλεν τὴν οἰκουμένης ἀπώλειαν.

Τερτυλλιανὸς πρεσβύτερος νῦν πρῶτος μετὰ Βίκτωρα καὶ Ἀπολλώνιον τίθεται τοῖς Ῥωμαϊκοῖς, ἐκ τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀφρικῆς ὁρμώμενος, πατρὸς κεντυρίωνος ἀνθυπατικοῦ. Οὗτος δριμὺς καὶ σφόδρα εὐφυὴς ἐπὶ Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου τοῦ ἐπικλὴν Καρακάλλου ἤνθησε, πολλὰ συντάξας τεύχη, ἅ τινα διὰ τὸ πολλοῖς εἶναι ἐγνωσμένα, παραλιμπάνομεν. Συνέτυχον ἐγὼ Παύλῳ ἀπὸ Κονκορδίας τῆς Ἰταλίας γέροντι, ὃς τὸν τοῦ μακαριωτάτου Κυπριανοῦ νοτάριον, λοιπὸν πρεσβύτην, ἔλεγεν, ἔτι νέος ὢν ἑωρακέναι ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ ἀκηκοέναι παρ᾽ αὐτοῦ, ὡς οὐδὲ μίαν σχεδὸν ἡμέραν διετέλεσε Κυπριανὸς ἀναγνωσμάτων Τερτυλλιανοῦ χωρίς, συνεχῶς λέγοντος τοῦ αὐτοῦ Κυπριανοῦ, ἐπίδος τὸν διδάσκαλον, Τερτυλλιανὸν δηλονότι μηνύων. Οὗτος ἄχρι μέσης ἡλικίας πρεσβύτερος τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας γέγονεν, ὕστερον δὲ φθόνῳ καὶ προπηλακισμοῖς τῶν κληρικῶν τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίας, εἰς τὸ Μοντανοῦ δόγμα ὀλισθήσας, πολλαῖς συντάξεσι βίβλοις, καινῆς προφητείας μέμνηται, καὶ ἰδικῶς κατὰ τῆς ἐκκλησίας συνεγράψατο, οὐδὲν δὲ ἧττον περὶ σωφροσύνης, περὶ διωγμοῦ, περὶ νηστείας, περὶ μονογαμίας, περὶ ἐκστάσεως λόγους ἕξ, καὶ ἕβδομον κατὰ Ἀπολλωνίου, καὶ ἕτερα πάμπολλα, ζήσας ἕως γήρως ἐσχάτου.

Ὠριγένης, ὁ καὶ Ἀδαμάντιος, δεκάτῳ ἐνιαυτῷ Σεβήρου τοῦ Περτίνακος κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοῦ κινηθέντος, παρὰ Λεωνίδου πατρός, τοῦ καὶ μαρτυρήσαντος, μετὰ ἓξ ἀδελφῶν καὶ μητρὸς χήρας πένης κατελείφθη, ἐτῶν περίπου ἑπτακαίδεκα, τούτων γὰρ ἡ περιουσία διὰ τὸ εἶναι Χριστιανῶν ἐδημεύθη, ὅς τις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διασκορπισθείσης τὴν ἐκκλησίαν ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ἄγων, κατηχήσεων ἐπιστήμην παραλαβὼν, μετ᾽ οὐ πολὺ παρὰ Δημητρίου, τοῦ αὐτῆς πόλεως ἐπισκόπου, εἰς τόπον Κλήμεντος πρεσβυτέρου καταστάθεις, ἐπὶ ἔτη πολλὰ διέπρεψε, μεσῆλιξ τε γενόμενος, διὰ τὰς ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ ἐκκλησίας, ἅς τινες παρὰ πολλῶν αἱρέσεων ἐσκύλλοντο, ἐπὶ μαρτυρίᾳ ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστολῆς ἀπιὼν διὰ Παλαιστίνης εἰς Ἀθήνας, παρὰ Θεοκτίστου καὶ Ἀλεξάνδρου Καισαρείας καὶ Ἱεροσολύμων ἐπισκόπων, πρεσβύτερος χειροτονηθείς, Δημητρίῳ προσέκρουσεν, ὅς τις τοσαύτῃ κατ᾽ αὐτοῦ ἐχρήσατο ἀνοίᾳ, ὥστε

C ut per totum mundũ super nomine eius scriberet. Constat eum antequàm Cæsaream migraret, fuisse Romæ sub Zephyrino episcopo,& statim Alexandriã reuersum, Heraclan presbyterũ iterum, qui sub habitu philosophi perseuerabat, adiutorem sibi fecisse κατηχήσεως, qui quidẽ & post Demetrium Alexãdrinam tenuit ecclesiã. Quãtæ autẽ gloriæ fuerit, hinc apparet, quod Phirmillianus Cæsareæ episcopus, cum omni Cappadocia eum inuitauit,& diu tenuit, & postea sub occasione sanctorũ locorũ Palæstinã ueniẽs, diu Cæsareæ in sanctis scripturis ab eo eruditus est: sed & illud, quod ad Mamean matrẽ Alexãdri imperatoris religiosam fœminã rogatus uenit Antiochiam,& summo honore habitus est: quodq́ ad Philippũ imperatorẽ, qui primus de regibus Romanis Christianus fuit,& ad matrem eius literas fecit: quæ usq; hodie extãt: Et qđ tantũ in scripturis diuinis habuerit studη, ut etiã Hebræã linguã cõtra ætatis gentisq́ suæ naturam ediscerét: Et exceptis septuaginta interpretibus, alias quoq; æditiones in unũ con-
D gregaret uolumẽ, Aquilæ scilicet Pontici proselyti,& Theodotionis Hebionei,& Symmachi eiusdẽ dogmatis, qui in euãgelium quoq; κατὰ Ματθαῖον scripsit cõmẽtarios, de quo & suum dogma cõfirmare conat̃. Præterea quintã & sextã & septimã æditionẽ, quas etiam nos de eius bibliotheca habuimus, miro labore reperit,& cum cæteris æditionibus cõparauit. Et quia indicẽ operum eius in uoluminibus epistolarum, quas ad Paulã scripsimus, in quadã epistola cõtra Varronis opera cõferẽs posui, nunc omitto: illud de immortali eius ingenio non tacẽs, quod Dialecticã quoq; & Geometriã, Arithmeticã, Musicã, Grãmaticã, & Rhetoricã, omniumq́ philosophorũ sectas ita didicit, ut studiosos quoq; seculariũ literarũ sectatores haberet,& interpretaret̃ eis quotidie, cõcursusq́ ad eum miri fierent, quos ille propterea recipiebat, ut sub occasiõe secularis literaturæ, in fide Christi eos institueret. De crudelitate aũt persecutiõis, q̃ aduersum Christianos sub Decio cõsurrexit, eo qđ in religionẽ Philippi desæuiret, quẽ & interfecit, supfluũ est dicere, cum etiã Fabianus Romanæ ecclesiæ episcopus in ipsa occubuerit,& Alexãder Babylasq́

ὥστε ἐπὶ ὀνόματι αὐτοῦ εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην γράψαι. πρὸ τοῦ δὲ μετελθεῖν εἰς Καισάρειαν τὴν Ῥώμην κατείληφεν ἐπὶ Ζεφυρίνου ἐπισκόπου, εὐθέως τε εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀναζεύξας, Ἡρακλᾶν τὸν πρεσβύτερον τὸν ἐν σχήματι φιλοσόφου διαπλοῦντα, βοηθὸν συνελάβετο κατηχήσεως, ὅς τις καὶ μετὰ Δημήτριον τὴν Ἀλεξανδρέων ἐκυβέρνησεν ἐκκλησίαν, ὅσης δὲ δόξης ἠξιοῦτο, ἐκ τούτου δηλοῦται. Φιρμιλλιανὸς γὰρ Καισαρείας ἐπίσκοπος μετὰ πάσης τῆς Καππαδοκίας καὶ προέπεμψεν αὐτὸν, καὶ ἐπὶ πολὺ κατέσχε, καὶ ὕστερον προφάσει τῶν ἁγίων τόπων εἰς Παλαιστίνην ἐλθὼν, ἐν τῇ Καισαρείᾳ παρ' αὐτοῦ τὰς θείας ἐπαιδεύθη γραφάς. κἀκεῖνο δὲ οὐδεὶς ἀγνοεῖ, ὅτι περ πρὸς Μαμαίαν τὴν μητέρα Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως εὐλαβεστάτην γυναῖκα παρακληθεὶς, ἦλθεν εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν μεγίστῃ γέγονε τιμῇ, καὶ πρὸς Φίλιππον τὸν βασιλέα, ὃν πρῶτον ἐκ τῶν Ῥωμαίων βασιλέων χριστιανὸν γενόμενον, καὶ πρὸς τὴν τούτου μητέρα γράμματα ἀπέστειλεν, ἄχρι τοῦ παρόντος τυγχάνοντα. καὶ ὅτι τοσαύτην εἶχε σπουδὴν περὶ τὰς θείας γραφὰς, ὥστε καὶ τὴν ἑβραϊκὴν διάλεξιν ἐναντιουμένην τῇ τε ἡλικίᾳ, καὶ τῇ οἰκείᾳ φύσει, ἐκμαθεῖν. καὶ δίχα τῶν ἑβδομήκοντα ἑρμηνευτῶν, ἄλλας ἐκδόσεις εἰς ἓν συναγαγεῖν. Ἀκύλα λέγω Ποντικοῦ προσηλύτου, καὶ Θεοδοτίωνος Ἐβιωναίου, καὶ Συμμάχου τοῦ αὐτοῦ δόγματος, ὃς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον ὑπεμνημάτισε, δι' οὗ καὶ τὸ ἴδιον δόγμα βεβαιῶσαι σπεύδει. ὁμοίως δὲ πέντε καὶ ἓξ καὶ ἑπτὰ τὰς ἐκδόσεις ἃς ἴσως καὶ ἡμεῖς ἐκ τῆς αὐτοῦ βιβλιοθήκης ἔχομεν, πολλῷ πόνῳ εὑρὼν, μετὰ ἑτέρων ἐκδόσεων ἀντέθετο. καὶ ἐπειδὴ τὸν ἔλεγχον τῶν αὐτοῦ συνταγμάτων ἐν τῷ τεύχει τῶν ἐπιστολῶν τῶν πρὸς Παῦλαν παρ' ἡμῶν γραφεισῶν, ἐν μιᾷ ἐπιστολῇ συγκρίνων τοῖς Βάρρωνος ἔργοις τέθεικα, νῦν παραλιμπάνω, ἐκεῖνο περὶ τῆς αὐτοῦ ἀθανάτου εὐφυΐας μὴ σιωπῶν, ὅτι περ Διαλεκτικὴν, καὶ Γεωμετρικὴν, Ἀριθμητικὴν, Μουσικὴν, Γραμματικὴν, καὶ Ῥητορικὴν, καὶ πάντων τῶν φιλοσόφων τὰ δόγματα, οὕτως ἐξέμαθεν, ὥστε σπουδαστὰς τῶν κοσμικῶν γραμμάτων ἀκροατὰς ἐσχηκέναι, καὶ ἐξηγεῖσθαι αὐτοῖς ἑκάστοτε, συνδρομάς τε πρὸς αὐτὸν πολλὰς γίνεσθαι, ἃς διὰ τοῦτο ἐδέχετο, ἐφ' ᾧ γε προφάσει τῆς διδασκαλίας, εἰς τὴν τοῦ ΧΡΙΣΤΟΥ πίστιν ἀνάγειν πάντας. περὶ γὰρ τῆς ὠμότητος τοῦ διωγμοῦ, τοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ἐπὶ Δεκίου κινηθέντος, ἐλύσσα γὰρ εἰς τὴν Φιλίππου εὐλάβειαν, ὃν καὶ ἀπέκτεινεν, εἰπεῖν ἡγοῦμαι περισσὸν, ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ διωγμῷ, καὶ Φλαβιανὸς ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος ἐτελεύτησεν, καὶ Ἀλέξανδρος καὶ Βαβύλας

A Babylas&que Hierosolymorum & Antiochenæ
ecclesiæ pōtifices in carcere pro cōfessione dor
mierint. Et super Origenis statu, si quis scire
uelit, quid actum sit, primū quidē de epistolis
eius, quæ post persecutionē ad diuersos missæ
sunt: deinde & de sexto Eusebij Cæsariensis
ecclesiasticæ historiæ libro, & pro eodē Orige
ne in sex uoluminibus possit liquidò cogno-
scere. Vixit usque ad Gallum & Volusianum,
id est, usque ad lxix. ætatis suæ annum, & mor
tuus est Tyri, in qua urbe & sepultus est.

AMmonius uir disertus & eruditus in
philosophia, eodem tēpore Alexandriæ
clarus habitus est: qui inter multa ingenij sui
& præclara monumenta, etiam de consonan-
tia Moysi & Iesu elegans opus composuit, &
euāgelicos canones excogitauit, quos postea
sequutus est Eusebius Cæsariensis. Hunc fal-
sò accusat Porphyrius, quod ex Christiano
ethnicus fuerit, cum constet eum usque ad ex-
tremam uitam Christianum perseuerasse.

AMbrosius primū Marcionites, deinde
ab Origene correctus, ecclesiæ diaco-
nus, & confessionis dominicæ gloria insignis
B fuit, cui pro Theoctisto presbytero liber Ori-
genis de martyrio scribitur. Huius industria
& sumptu & instantia, ad hunc infinita Ori-
genes dictauit uolumina. Sed & ipse quippe
ut uir nobilis, non inelegātis ingenij fuit, sicut
eius ad Originē epistolæ indicio sunt. Obijt
ante mortē Origenis: & in hoc à plerisque re-
prehēditur, quod uir locuples, amici sui egeni
senis & pauperis, moriēs non recordatus sit.

TRyphon Origenis auditor, ad quem nō-
nullæ eius extant epistolæ, in scripturis
eruditissimus fuit, quod quidē & multa eius
sparsim ostendunt opuscula: sed præcipue li-
ber quem composuit de uacca rufa in Deu-
teronomio, & de dichotomematibus, quæ
cum columba & turture Abraam ponuntur
in Genesi.

MInutius Felix, Romæ insignis causidi-
cus, scripsit dialogum Christiani &
ethnici disputantium, qui Octauius inscri-
bitur: sed & alius sub nomine eius fertur
de fato, uel contra Mathematicos, qui cum
sit & ipse diserti hominis, non mihi uidetur
cum superioris libri stilo conuenire. Meminit
huius

καὶ Βαβύλας Ἱεροσολύμων καὶ Ἀντιοχείας ἐπίσκοποι, ἐν τῇ φυλακῇ ὁμολογηταὶ ἐκοιμήθησαν. Εἴ τις γὰρ περὶ Ὠριγένους μαθεῖν ἐθελήσῃ, πρῶτον μὲν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, τῶν μετὰ τὸν διωγμὸν πρὸς διαφόρους ἀποσταλεισῶν, ἔπειτα δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἕκτου λόγου τῆς Εὐσεβίου Καισαρείας ἐπισκόπου ἱστορίας, καὶ ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ Ὠριγένους βιβλίων ἓξ τηλαυγῶς μαθεῖν δυνήσεται. Ἔζησεν ἕως Γάλλου καὶ Βολουσιανοῦ, τουτέστιν, ἕως ἐνάτου καὶ ἑξηκοστοῦ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔτους, καὶ ἐκοιμήθη ἐν Τύρῳ, ἐν ᾗ καὶ ἐτάφη.

Ἀμμώνιος ὁ ἐλλογιμώτατος καὶ φιλοσοφίας πεπαιδευμένος, ἐν τοῖς αὐτοῖς χρόνοις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ λαμπρὸς φανείς, μεταξὺ τῶν συνταγμάτων παρ' αὐτοῦ περιφανῶν λόγων, καὶ περὶ τῆς συμφωνίας Μωϋσέως καὶ ΙΗΣΟΥ βίβλον θαυμασίαν συνέθηκε, καὶ εὐαγγελικοὺς κανόνας ἐφεῦρεν, οἷς μετὰ ταῦτα ἐξηκολούθησεν Εὐσέβιος ὁ Καισαρεύς. τούτου πλαστῶς κατηγορεῖ ὁ Πορφύριος, φάσκων ἀπὸ Χριστιανῶν ἐθνικὸν γεγενῆσθαι, ὅς τις ἄχρι τῆς τελευταίας Χριστιανὸς διετέλεσεν.

Ἀμβρόσιος πρῶτον Μαρκιωνιστής, ὕστερον παρὰ Ὠριγένους διορθωθείς, ἐκκλησίας διάκονος, καὶ θείας ἐξομολογήσεως ἐπίσημος ἐγένετο, τούτῳ ὑπὲρ Θεοκτίστου πρεσβυτέρου βίβλος Ὠριγένους περὶ τοῦ μαρτυρίου γράφεται, τῇ σπουδῇ τούτου καὶ ἀναλώμασι καὶ ἐπείξει, πρὸς τοῦτον πάμπολλα Ὠριγένης ἐπέστελε συντάγματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀνὴρ εὐγενέστατος ὤν, οὐκ ἄκομψος ἐν τῇ εὐφυΐᾳ ἐγένετο, καθὰ αἱ πρὸς Ὠριγένην τούτου δηλοῦσιν ἐπιστολαί, ἐτελεύτησε δὲ πρὸ Ὠριγένους, καὶ ἐν τούτῳ παρὰ πολλῶν καταγινώσκεται, ὅτι πλούσιος ὤν, τοῦ οἰκείου φίλου γέροντος καὶ πένητος τελευτῶν οὐκ ἐμνήσθη.

Τρύφων Ὠριγένους ἀκροατής, πρὸς ὃν πολλαί εἰσιν ἐπιστολαί, ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς πεπαιδευμένος, καθὰ σποράδην δείκνυσι συντάγματα, καὶ ἐξαιρέτως ἡ βίβλος ἡ περὶ βοὸς θηλείας τῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, καὶ περὶ τῶν διχοτομούντων, ἃ ἅμα μετὰ τῆς περιστερᾶς καὶ τρυγόνος τοῦ Ἀβραὰμ ἐν τῇ γενέσει ἀναγινώσκομεν.

Μινούκιος Φῆλιξ, ἐν Ῥώμῃ ἐπίσημος δικολόγος ὤν, συνέγραψε διαλόγους Χριστιανοῦ καὶ ἐθνικοῦ, ὃν ἐπέγραψε Ὀκτάβιον, καὶ ἕτερος δὲ λόγος ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ φέρεται, περὶ μοίρας, ἤτοι κατὰ τῶν Μαθηματικῶν, ὅς τις λόγος εἰ καὶ ἐλλογίμου ἀνδρὸς φαίνεται, ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ συνᾴδειν τῷ χαρακτῆρι τοῦ προειρημένου λόγου. Μέμνηται

C huius Minutij & Lactantius in libris suis.

GAius sub Zephyrino Romanæ urbis episcopo, id est, sub Antonino Seueri filio, disputationē aduersum Proculum, Montani sectatorē, ualde insignem habuit, arguēs eum temeritatis, super nouā prophetiā defendendam: & in eodem uolumine epistolas quoq; Pauli, tredecim tantum enumerās, decimamquartā, quæ fertur ad Hebræos, dicit non eius esse, sed & apud Romanos usq; hodie quasi Pauli apostoli non habetur.

BEryllus Arabiæ Bostrenus episcopus, cum aliquanto tempore gloriose rexisset ecclesiam, ad extremū lapsus in hæresim, quæ Christum ante incarnationem negat, ab Origene correctus, scripsit uaria opuscula: & maxime epistolas, in qbus Origeni gratias agit, sed & Origenis ad eum literæ sunt. Extat dialogus Origenis & Berylli, in quo hæreseos coarguitur. Claruit autem sub Alexandro Mameæ filio, & Maximino & Gordiano, qui ei in imperium successerunt.

D HIppolytus cuiusdam ecclesiæ episcopus (nomen quippe urbis scire non potui) rationem paschæ, tēporumq; canones scripsit usq; ad primum annum Alexādri imperatoris, & sedecim annorū circulum, quem Græci ἑξκαιδεκαετηρίδα uocant, reperit: & Eusebio, qui super eodem pascha canonem, decem & nouem annorū circulum, id est, ἐννεακαιδεκαετηρίδα cōposuit, occasionē dedit. Scripsit nonnullos in scripturas cōmentarios, è quibus hos reperi, in ἑξαήμερον, & in Exodū, & in Canticum canticorum, in Genesim, & in Zachariā: de psalmis, in Esaiam, de Daniele, de Apocalypsi, de Prouerbijs, de Ecclesiaste, de Saul, & Phytonissa, de Antichristo, de resurrectione, contra Marcionem, de pascha, aduersum omnes hæreses, & πρὸς ὁμιλιῶν: de laude domini saluatoris, in qua præsente Origene, se loqui in ecclesia significat, in huius æmulationem. Ambrosius, quem de Marcionis hæresi ad ueram fidem correctū diximus, cohortatus est Origenem in scripturas cōmentarios scribere, præbens ei septē & eo amplius notarios, eorumq; expensas, & librariorum parem numerum: quodq; his maius est, incredibili studio quotidie ab eo opus exigens. Vnde in quadam epistola

Pro incredibili, Græcus legisse uidetur, intolerabili.

τούτου τοῦ Μινουκίου καὶ Λακτάντιος ἐν τοῖς ἰδίοις συγγράμμασιν.

ΓΑιος ἐπὶ Ζεφυρίνου Ῥώμης ἐπισκόπου, τουτέστιν, ἐπὶ Ἀντωνίνου υἱοῦ Σευήρου, διάλεξιν κατὰ Προκόλου σπουδαστοῦ Μοντανοῦ, σφόδρα μεγίστην ἔσχεν, εὐθύνων αὐτὸν προπετείας, τῆς καινῆς προφητείας, ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τεύχει τρισκαίδεκα ἐπιστολὰς μόνας Παύλου ἀπαριθμούμενος, τὴν γὰρ πρὸς Ἑβραίους, λέγει μὴ εἶναι αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἄχρι τοῦ παρόντος Παύλου τοῦ ἀποστόλου νομίζεται μὴ εἶναι.

ΒΗρυλλος Ἀραβίας τῆς Βοστρίνων ἐπίσκοπος, ἐπί τινα χρόνον ἐνδόξως κυβερνήσας τὴν ἐκκλησίαν, τελευταῖον εἰς τὴν αἵρεσιν, τὴν ἀρνουμένην τὸν ΧΡΙΣΤΟΝ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ὀλισθήσας, παρὰ Ὠριγένους ἐπιστραφεὶς, συνέγραψε ποικίλα πράγματα, καὶ μάλιστα ἐπιστολὰς, ἐν αἷς μὲν Ὠριγένει εὐχαριστεῖ, ἀλλὰ καὶ Ὠριγένους πρὸς αὐτὸν εἰσὶν ἐπιστολαί, ἔστι διάλογος Ὠριγένους καὶ Βηρύλλου, ἐν ᾧ αἱρέσεως εὐθύνεται, διέπρεψε δὲ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαμαίας υἱοῦ, καὶ Μαξιμίνου καὶ Γορδιανοῦ τῶν διαδεξαμένων τὴν ἐκείνου βασιλείαν.

ΙΠπόλυτος οὐκ οἶδα ποίας ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, ἢ τίνος πόλεως τὴν προσηγορίαν μαθεῖν οὐκ ἠδυνήθην, συνέγραψε λόγον τοῦ πάσχα, καὶ τοὺς χρονικοὺς κανόνας ἕως τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως, δεκαὲξ λέγω δὲ ἐνιαυτῶν κύκλον, ὃν οἱ λεγόμενοι Γραικοὶ, ἑξκαιδεκαετηρίδα καλοῦσιν, Εὐσεβίῳ μὲν περὶ αὐτοῦ τοῦ πάσχα ἐννεακαιδεκαετηρίδα συντάξαντι πρόφασιν παρεσχηκὼς, ἔγραψεν εἰς τὰς θείας γραφὰς ὑπομνήματα, ἀφ᾽ ὧν ταῦτα εὗρον, εἰς τὴν ἑξαήμερον, εἰς τὴν ἔξοδον, εἰς τὰ ᾄσματα τῶν ᾀσμάτων, εἰς τὴν γένεσιν, εἰς Ζαχαρίαν, περὶ ψαλμῶν, εἰς Ἡσαΐαν, περὶ Δανιὴλ, περὶ Ἀποκαλύψεως, περὶ Παροιμιῶν, περὶ Ἐκκλησιαστοῦ, περὶ Σαοὺλ καὶ Πύθωνος, περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου, περὶ ἀναστάσεως, κατὰ Μαρκίωνος, περὶ τοῦ πάσχα, κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων, προσομιλιῶν, περὶ τῶν ἐπαίνων τοῦ κυρίου ἡμῶν ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, ἐν οἷς παρόντος Ὠριγένους ἑαυτὸν ὡμιληκέναι κατὰ μίμησιν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δηλοῖ. Ἀμβρόσιος, ὅν τινα ἀπὸ τῆς πλάνης Μαρκίωνος εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν ἐπιστρέψαι προείρηται, προετρέψατο Ὠριγένη τὰς θείας ὑπομνηματίσαι γραφὰς, παρεσχηκὼς αὐτῷ μὲν ἑπτὰ ἢ καὶ πλέονας νοταρίους, καὶ τὰς τούτων δαπάνας, καὶ καλλιγράφους τὸν ἴσον ἀριθμὸν, καὶ ὅπερ ἐστὶ μεῖζον, ἀνυποίστῳ σπουδῇ ἑκάστοτε ἔργον παρ᾽ αὐτοῦ ἀπαιτῶν, διὸ ἐν μιᾷ ἐπιστολῇ

A epiſtola ἐγκωμιάζοντα eum Origenes uocat.

ALexander epiſcopus Cappadociæ, cum deſiderio ſanctorum locorum Hieroſolymã pergeret, & Narciſſus epiſcopus eiuſdẽ urbis, iam ſenex regeret eccleſiã, & Narciſſo, & multis clericis eius reuelatum eſt, altera die mane intrare epiſcopum, qui adiutor ſacerdotalis cathedræ eſſe deberet. Itaq; re ita completa, ut prædicta fuerat, cunctis in Palæſtina epiſcopis in unum congregatis, adnitente quoq; ipſo, uel maxime Narciſſo, Hieroſolymitanæ eccleſiæ cum eo gubernaculum ſuſcepit. Hic in fine cuiuſdã epiſtolæ, quam ſcribit ad Antinoitas ſuper pace eccleſiæ, ait: Salutat uos Narciſſus, qui ante me hic tenuit epiſcopalem locum, & nunc mecum eundem orationibus regit, annos natus circiter centum ſedecim, & uos mecũ precatur, ut unum idemq; ſapiatis. Scripſit & aliam ad Antiochẽſes per Clementem presbyterum Alexandriæ, de quo ſupra diximus: necnon ad Origenem, & pro Origene cõtra Demetrium, eo quod iuxta teſtimonium Demetrij, eum presbyterũ cõſtituerit. Sed & aliæ eius ad diuerſos ferũtur epiſtolæ.

B Septima autem perſecutione ſub Decio, quo tempore Babylas Antiochiæ paſſus eſt, ductus Cæſaream, & clauſus in carcere, ob confeſſionem Chriſti martyrio coronatur.

IVlius Africanus, cuius quinq; de temporibus extant uolumina, ſub imperatore M. Aurelio Antonino, qui Macrino ſucceſſerat, legationem pro inſtauratione urbis Emmaus ſuſcepit, quæ poſtea Nicopolis appellata eſt: huius eſt epiſtola ad Origenem ſuper quæſtione Suſannæ, eo quod dicat in Hebræo hanc fabulam non haberi, nec cõuenire cum Hebraica etymologia, ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, cõtra quem doctam epiſtolam ſcribit Origenes. Extat eius ad Ariſtidem altera epiſtola, in qua ſuper diaphonia, quæ uidetur eſſe in genealogia ſaluatoris apud Matthæũ & Lucam, pleniſſime diſputat.

GEminus Antiochenæ eccleſiæ presbyter pauca ingenij ſui monumenta compoſuit, florens ſub Alexandro principe & epiſcopo urbis ſuæ Zebenno, eo uel maxime tempore, quo Heraclas, Alexandrinæ eccleſiæ pontifex ordinatus eſt.

Theodorus

ἐπιστολῇ, ἐγκωμιάζοντα αὐτὸν Ὠριγένης καλεῖ.

ΑΛέξανδρος ἐπίσκοπος Καππαδοκίας, πόθῳ τῶν ἁγίων τόπων ἐπιδημήσας τῇ Ἱεροσολύμων, τοῦ ἐπισκόπου Ναρκίσσου τῆς αὐτῆς πόλεως ἤδη γεγηρακότος, καὶ τὴν ἐκκλησίαν κυβερνῶντος, αὐτῷ τε τῷ Ναρκίσσῳ καὶ πολλοῖς κληρικοῖς αὐτοῦ ἀπεκαλύφθη μέλλειν τῇ ἑξῆς ἕωθεν εἰσιέναι ἐπίσκοπον, τὸν ὀφείλοντα βοηθὸν γενέσθαι τῆς ἱερατικῆς καθέδρας. τοῦ πράγματος τοίνυν καθὼς προεμηνύθη πληρωθέντος, πάντων τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἐπισκόπων ἐπὶ ταυτὸ συναχθέντων, συνεπινεύοντος αὐτοῖς Ναρκίσσου, τὴν κυβέρνησιν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας σὺν αὐτῷ ἀνεδέξατο. οὗτος ἐν τῷ τέλει μιᾶς ἐπιστολῆς γραφείσης παρ' αὐτοῦ πρὸς Ἀντινοΐτας, περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, ἔφη. Ἀσπάζεται ὑμᾶς Νάρκισσος, ὃς πρὸ ἐμοῦ εἴχετο τῆς ἐνταῦθα ἐπισκοπῆς, καὶ νῦν τὸν αὐτὸν τόπον μετ' ἐμοῦ εὐχόμενος ἐπέχει, ἐνιαυτὸν ἄγων ἑκατοστὸν ἑξκαιδέκατον, δεόμενος ὑμῶν ἅμα ἐμοί, ἵνα τὸ αὐτὸ καὶ ἓν φρονήσητε. ἔγραψε καὶ ἄλλην πρὸς Ἀντιοχεῖς διὰ Κλήμεντος πρεσβυτέρου Ἀλεξανδρείας, περὶ οὗ προεῖπον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς Ὠριγένην, καὶ ὑπὲρ Ὠριγένους κατὰ Δημητρίου, καὶ ὅτι προσμαρτυροῦντος Δημητρίου πρεσβύτερον αὐτὸν ἐχειροτόνησε. καὶ ἄλλαι δὲ αὐτοῦ πρὸς διαφόρους φέρονται ἐπιστολαί. κατὰ δὲ ἕβδομον διωγμὸν ἐπὶ Δεκίου, ἡνίκα καὶ Βαβύλας ἐν Ἀντιοχείᾳ ἔπαθεν, ἀχθεὶς εἰς Καισάρειαν, καὶ εἰς φυλακὴν ἐγκλεισθεὶς, διὰ τὴν τοῦ ΧΡΙΣΤΟΥ ἐξομολόγησιν ἐμαρτύρησεν.

ΙΟύλιος Ἀφρικανός, οὗ πέντε περὶ χρόνων τυγχάνει λόγοι ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου Ἀντωνίνου τοῦ διαδεξαμένου Μακρῖνον, πρεσβείαν ἀνεδέξατο περὶ ἀνανεώσεως Ἐμμαοῦς τῆς πόλεως τῆς μετακληθείσης Νικοπόλεως. ἔστι καὶ ἐπιστολὴ πρὸς Ὠριγένην, ἕνεκεν τῆς κατὰ Σωσάνναν ζητήσεως, λέγει γὰρ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ τοῦτον μὴ εἶναι τὸν μῦθον, μηδὲ συνᾴδειν τῇ Ἑβραϊκῇ ἐτυμολογίᾳ, ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, πρὸς ὃν δεδοκιμασμένην ἐπιστολὴν γράφει Ὠριγένης. ἔστιν αὐτοῦ καὶ πρὸς Ἀριστείδην ἄλλη ἐπιστολή, ἐν ᾗ περὶ τῆς διαφωνίας τῆς δοκούσης εἶναι ἐν τῇ γενεαλογίᾳ τοῦ σωτῆρος παρὰ Ματθαίου καὶ Λουκᾶ, ἀρκούντως διαλέγεται.

ΓΕμῖνος τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν ἐκκλησίας πρεσβύτερος, ὀλίγα τῆς οἰκείας εὐφυΐας βιβλία συνέταξεν, ἀνθήσας ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως καὶ ἐπὶ Ζεβέννου ἐπισκόπου τῆς ἰδίας πόλεως, ἐν ἐκείνῳ μάλιστα τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ Ἡρακλᾶς τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας πρεσβύτερος κατέστη.

C Theodorus, qui postea Gregorius appellatus est, Neocæsareæ Ponti episcopus, admodum adulescens, ob studia Græcarum & Latinarum literarum, de Cappadocia Berytum, & inde Cæsareã Palæstinæ transijt, iuncto sibi fratre Athenodoro. Quorũ cum egregiam indolem uidisset Origenes, hortatus est eos ad philosophiam, in qua paulatim Christi fidem subintroducens, sui quoque sectatores reddidit. Quinquennio itaque eruditi ab eo, remittuntur ad matrem, è quibus Theodorus proficiscens, πανηγυρικὸν εὐχαριστίας scripsit Origeni: & conuocata grandi frequẽtia, ipso quoq; Origene præsente recitauit, qui usque hodie extat. Scripsit & μετάφρασιν in Ecclesiasten, breuem quidem, sed ualde utilem. Et aliæ huius uulgò feruntur epistolæ: sed præcipue signa atq; miracula, quæ iam episcopus cum multa ecclesiarum gloria perpetrauit.

ἔκφρασιν habet Græca.

Cornelius Romanæ urbis episcopus, ad quem octo Cypriani extant epistolæ, scripsit epistolam ad Flauianum, Antiochenæ ecclesiæ episcopum, de Synodo Romana, Itaлica, Aphricana: & aliam de Nouatiano, & de his qui lapsi sunt: tertiam de gestis synodi: quartam ad eundem Flauianum ualde prolixam, & Nouatianæ hæreseos causas & anathema continentem. Rexit ecclesiã annis duobus sub Gallo & Volusiano, cui ob Christũ martyrio coronato, successit Lucius.

D

Cyprianus Afer, primum gloriose Rhetoricam docuit: exinde suadẽte presbytero Cecilio, à quo & cognomentum sortitus est, Christianus factus, omnem substantiã suam pauperibus erogauit, ac post non multũ tẽporis electus in presbyterũ, etiã episcopus Carthaginẽsis cõstitutus est. Huius ingenij superfluũ est indicẽ texere, cũ sole clariora sint eius opera. Passus est sub Valeriano & Galieno principibus, persecutione octaua, eodem die, quo Romæ Cornelius, sed non eodem anno.

Pontius diaconus Cypriani, usq; ad diem passionis eius cum ipso exilium sustinẽs, egregium uolumen uitæ & passionis Cypriani reliquit.

Græcus legit adiutor, pro auditor.

Dionysius Alexãdrinæ urbis ep̄s, sub Heracla scholam κατηχήσεων presbyter tenuit, & Origenis ualde insignis auditor fuit. Hic

Θεόδωρος, ὃς ὕστερον ἐκλήθη Γρηγόριος, Νεοκαισαρείας ἐπίσκοπος, νέος κομιδῇ ὢν, διὰ τὴν παίδευσιν Ἑλληνικῶν τε καὶ Ῥωμαϊκῶν γραμμάτων, ἀπὸ τῆς Καππαδοκίας εἰς Βηρυτὸν, κἀκεῖθεν εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης διέβη, ἅμα Ἀθηνοδώρῳ ἀδελφῷ, ὧν τινων τὴν ἐξαίρετον εὐφυΐαν ἑωρακὼς Ὠριγένης, τούτους εἰς φιλοσοφίαν προετρέψατο, καὶ κατὰ μέρος εἰς τὴν τοῦ ΧΡΙΣΤΟΥ πίστιν εἰσάγων, ζηλωτὰς ἰδίους κατέστησεν, ἐπὶ πέντε τοίνυν παρ' αὐτοῦ παιδευθέντες ἔτη, πρὸς τὴν μητέρα ἀποπέμπονται, ἀφ' ὧν ὁ Θεόδωρος ἀποδημῶν, πανηγυρικὸν εὐχαριστίας τῷ Ὠριγένει ἔγραψε, καὶ συγκαλεσάμενος πάντας τοὺς ἐπιχωρίους, αὐτοῦ τε τοῦ Ὠριγένους παρόντος, τοῦτον ἀνέγνω τὸν λόγον, ὅς τις ἄχρι τοῦ παρόντος ὑπάρχει, ἔγραψε δὲ καὶ ἔκφρασιν εἰς ἐκκλησιαστὴν, ἐλάχιστον μὲν, πάνυ δὲ θαυμαστὸν λόγον, καὶ ἄλλας πολλὰς ἐπιστολὰς, ποιήσας σημεῖά τε καὶ θαύματα, ἡνίκα ἐπίσκοπος ἐτύγχανεν.

Κορνήλιος Ῥώμης ἐπίσκοπος, πρὸς ὃν ὀκτὼ Κυπριανοῦ ἐπιστολαὶ τυγχάνουσιν, ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς Φλαβιανὸν Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον περὶ τῆς συνόδου Ῥώμης, Ἰταλίας, καὶ Ἀφρικῆς, καὶ ἑτέραν περὶ Ναυατιανοῦ, καὶ τῶν ὀλισθησάντων, τρίτην περὶ τῶν ἐν τῇ συνόδῳ πραχθέντων, τετάρτην πρὸς τὸν αὐτὸν Φλαβιανὸν, πάνυ μεγάλην, καὶ τὰς αἰτίας τῆς Ναυατιανοῦ αἱρέσεως, καὶ ἀναθέματα περιέχουσαν, ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν ἔτη δύο, Γάλλου καὶ Βολουσιανοῦ βασιλευόντων, ὅν τινα μετὰ τὸ μαρτύριον τοῦ ΧΡΙΣΤΟΥ, διεδέξατο Λούκιος.

Κυπριανὸς Ἄφρος, πρῶτον ἐνδόξως τὴν ῥητορικὴν διδάξας, πεισθεὶς παρὰ Κεκιλίου πρεσβυτέρου, οὗ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκληρώσατο, χριστιανὸς γενόμενος, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν τοῖς πτωχοῖς δέδωκε, καὶ μετ' οὐ πολὺ καταλογεὶς εἰς πρεσβύτερον, καὶ ἐπίσκοπος ἐγένετο Καρθαγένης, τούτου τὸν τῆς εὐφυΐας κατάλογον ὑφαίνειν, περιττὸν ἡγοῦμαι, διὰ τὸ λαμπρότερα εἶναι τοῦ ἡλίου τὰ τούτου συντάγματα, ἔπαθεν ἐπὶ Βαλλεριανοῦ καὶ Γαλιήνου βασιλέων, διωγμῷ ὀγδόῳ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ἐν τῇ Ῥώμῃ Κορνήλιος, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ.

Πόντιος διάκονος Κυπριανοῦ, ἕως τῆς ἡμέρας τοῦ πάθους αὐτοῦ, ἅμα αὐτῷ τὴν ἐξορίαν ὑπομείνας, ἐξαίρετον τεῦχος βίου τε καὶ πάθους τοῦ αὐτοῦ Κυπριανοῦ καταλέλοιπεν.

Διονύσιος Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, ἐπὶ Ἡρακλᾶ, σχολὴν κατηχήσεων πρεσβυτερίου κατέσχε, καὶ Ὠριγένους ἐπίσημος βοηθὸς ἐγένετο.

οὗτος

A Hic in Cypriani & Africanæ ſynodi dogma conſentiens, de hæreticis rebaptizandis ad diuerſos plurimas miſit epiſtolas, quæ uſque hodie extant: & ad Flauianum Antiochenæ urbis epiſcopum ſcripſit de pœnitentia, & ad Romanos per Hippolytum alteram: ad Xyſtum, qui Stephano ſucceſſerat, duas epiſtolas: & ad Philemonem & ad Dionyſium Romanæ eccleſiæ presbyteros duas epiſtolas: & ad eundem Dionyſium poſtea Romæ epiſcopum, & ad Nouatianum cauſantem, quod inuitus Romæ epiſcopus ordinatus eſſet: cuius epiſtolæ hoc exordium eſt: Dionyſius Nouatiano fratri ſalutem. Si inuitus, ut dicis, ordinatus es, probabis, cum uolens ſeceſſeris. Eſt eius ad Dionyſium & ad Didymum altera epiſtola: & ἑορταστικαὶ de paſcha plurimæ declamatorio ſermone conſcriptæ, & ad Alexandrinam eccleſiam de exilio: & ad Hieraclam in Aegypto epiſcopum: & alia de mortalitate, & de ſabbato, & περὶ γυμνασίου, & ad Hermammonem,

B & alia de perſecutione Decij; & duo libri aduerſum Nepotem epiſcopum, qui mille annorum corporale regnum ſuis ſcriptis aſſeuerat: in quibus & de Apocalypſi Ioannis diligentiſſime diſputat. Et aduerſum Sabellium, & ad Ammonem Beronices epiſcopum, & ad Telephorum, & ad Euphran, & quatuor libri ad Dionyſium Romanæ urbis epiſcopum, & ad Laodicenſes de pœnitentia. Item ad Cononem de pœnitentia, & ad Origenem de martyrio. Ad Armenios de pœnitentia, & de ordine delictorum, de natura ad Timotheum, de tentationibus ad Euphranorem. Ad Baſilidem quoque multæ epiſtolæ, in quarum una ſe aſſerit, etiam in Eccleſiaſten cœpiſſe ſcribere commentarios. Sed aduerſus Paulum Samoſatenum, ante paucos dies quàm moreretur, inſignis eius fertur epiſtola. Moritur duodecimo Galieni anno.

NOuatianus Romanæ urbis presbyter, aduerſus Cornelium cathedram ſacerdotalem conatus inuadere, Nouatianorum, quod Græce dicitur καθαρῶν, dogma conſtituit,

Οὗτος εἰς τὸ δόγμα τοῦ Κυπριανοῦ, καὶ τῆς Ἀφρικῆς συνόδου συναινῶν, περὶ αἱρετικῶν ἀναβαπτιζομένων πολλὰς πρὸς διαφόρους ἀπέστειλεν ἐπιστολάς, τὰς καὶ ἄχρι τοῦ παρόντος τυγχανούσας, καὶ πρὸς Φλαβιανὸν δὲ Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον γράφει περὶ μετανοίας, καὶ πρὸς Ῥωμαίους διὰ Ἱππολύτου ἑτέραν, καὶ πρὸς Ξύστον διαδεξάμενον Στέφανον ἐπιστολὰς δύο, πρὸς Φιλήμονα καὶ Διονύσιον τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίας πρεσβυτέρους ἐπιστολὰς δύο, καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν Διονύσιον ὕστερον Ῥώμης ἐπίσκοπον, καὶ πρὸς Νοβατιανὸν αἰτιώμενον, ὡς ἄκων ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος, ἧς ἐπιστολῆς τὸ προοίμιον ἔχει οὕτως. Διονύσιος Ἀλεξανδρείας Νοβάτῳ. Εἰ ἄκων ὡς φὴς ἤχθης, δείξεις ἀναχωρήσας ἑκών. ἔδει μὲν γὰρ καὶ πᾶν ὁτιοῦν παθεῖν, ὑπὲρ τοῦ μὴ διακόψαι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἦν οὐκ ἀδοξοτέρα τῆς ἕνεκεν τοῦ μὴ εἰδωλολατρῆσαι γινομένης, ἡ ἕνεκεν τοῦ μὴ σχίσαι μαρτυρία, κατ' ἐμὲ δὲ καὶ μείζων. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὑπὲρ μιᾶς τις τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, ἐνταῦθα δὲ ὑπὲρ ὅλης τῆς ἐκκλησίας. καὶ νῦν δὲ εἰ πείσαις, καὶ εἰ βιάσαις τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ὁμόνοιαν ἐλθεῖν, μεῖζον ἔσται σοι τοῦ σφάλματος τὸ κατόρθωμα, καὶ τὸ μὲν οὐ λογισθήσεται, τὸ δὲ ἐπαινεθήσεται. εἰ δὲ ἀπειθούντων ἀδυνατοίης, σώζων σῶζε τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. ἔστιν αὐτοῦ πρὸς Διονύσιον καὶ Δίδυμον ἄλλη ἐπιστολή, καὶ ἑορταστικαὶ περὶ τοῦ πάσχα πολλαί, λόγων κράτος ἔχουσαι, καὶ πρὸς τὴν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν περὶ ἐξορίας, καὶ πρὸς Ἱέρακα Αἰγύπτου ἐπίσκοπον, καὶ ἄλλη περὶ θνήσεως καὶ σαββάτου, καὶ περὶ γυμνασίου, καὶ πρὸς Ἑρμάμμωνα, καὶ ἄλλη περὶ διωγμοῦ Δεκίου, καὶ δύο λόγοι κατὰ Νέπωτος ἐπισκόπου τοῦ συγγραψαμένου, χιλίων ἐνιαυτῶν σωματικὴν βασιλείαν, ἐν οἷς περὶ τῆς Ἰωάννου ἀποκαλύψεως ἐπιμελῶς διελέγχει, καὶ κατὰ Σαβελλίου, καὶ πρὸς Ἄμμωνα Βερωνίκης ἐπίσκοπον, καὶ πρὸς Τελέσφορον καὶ Εὐφράν, καὶ τέσσαρες λόγοι πρὸς Διονύσιον Ῥώμης ἐπίσκοπον, καὶ πρὸς Λαοδικεῖς περὶ μετανοίας, ὁμοίως πρὸς Κόνωνα περὶ μετανοίας, πρὸς Ὠριγένην περὶ μαρτυρίου, πρὸς Ἀρμενίους περὶ μετανοίας, καὶ κανόνας ἁμαρτιῶν, περὶ φύσεως πρὸς Τιμόθεον, περὶ πειρασμῶν πρὸς Εὐφράνορα, καὶ πρὸς Βασιλείδην πολλὰς ἐπιστολάς, ἀφ' ὧν ἐν τῇ μιᾷ λέγει, ὡς ἤρξατο καὶ εἰς τὸν Ἐκκλησιαστὴν συντάττειν ὑπομνήματα, καὶ κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς ἐπίσημος αὐτοῦ φέρεται ἐπιστολή. τελευτᾷ τῷ δωδεκάτῳ ἔτει Γαλιήνου βασιλέως.

Νοβατιανὸς τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίας πρεσβύτερος, κατὰ Κορνηλίου τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς ὑπεισελθεῖν ἐπιχειρήσας, τὸ Νοβατιανῶν, ὅπερ Ἑλληνικῇ διαλέκτῳ καθαρὸν λέγουσι, συνεστήσατο δόγμα,

C nolens apostatas suscipere poenitentes, huius author Nouatus Cypriani presbyter fuit. Scripsit autem de pascha, de sabbato, de circuncisione, de sacerdote, de oratione, de cibis Iudaicis, de instantia, de Attalo, multaq; alia: & de trinitate grande uolumen, quasi ἐπιτομὴν operis Tertulliani faciens, quod pleriq; nescientes, Cypriani existimant.

MAlchion disertissimus Antiochenæ ecclesiæ presbyter, quippe qui in eadem urbe Rhetoricam florentissime docuerat, aduersum Paulum Samosateum, qui Antiochenæ ecclesiæ episcopus dogma Artemonis instaurarat, excipientibus notarijs disputauit, qui dialogus usque hodie extat. Sed & alia grandis epistola ex persona synodi ab eo scripta ad Dionysium & Maximum Rhomanæ & Alexandriæ ecclesiæ episcopos dirigitur. Floruit sub Claudio & Aureliano.

ARchelaus episcopus Mesopotamiæ, librum disputationis suæ, quam habuit aduersum Manichæum, exeuntem de Perside, Syro sermone composuit, qui translatus
D in Græcum habetur à multis. Claruit sub imperatore Probo, qui Aureliano & Tacito successerat.

ANatolius Alexandrinus, Laodiciæ Syriæ episcopus, sub Probo & Caro imperatoribus floruit, miræ doctrinæ uir fuit in Arithmetica, Geometria, Astronomia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica. Cuius ingenij magnitudinem de uolumine, quod super pascha composuit, & decem libris de Arithmeticæ institutionibus intelligere possumus.

VIctorinus Pitabionensis episcopus, non æque Latine ut Græce nouerat. Vnde opera eius grandia sensibus, uiliora uidentur cōpositione uerborum. Sunt autē hæc: Commētarij in Genesim, in Exodū, in Leuiticum, in Esaiā, in Hiezekiel, in Habacuc, in Ecclesiasten, in Cantica canticorum, in Apocalypsim Ioannis, aduersum omnes hæreses, & multa alia. Ad extremum martyrio coronatus est.

PAmphilus presbyter, Eusebij Cæsariensis episcopi necessarius, tanto bibliothecæ diuinæ amore flagrauit, ut maximam partē Origenis uoluminum sua manu descripserit, quæ usq; hodie in Cæsariensi bibliotheca habentur,

μὴ βουλόμενος τοὺς ἀποστάντας δέξασθαι μετανοοῦντας. τούτου διδάσκαλος ἤτοι ἀρχηγὸς Νουάτος, Κυπριανοῦ πρεσβύτερος γέγονε, ὃς συνεγράψατο περὶ τοῦ πάσχα, περὶ σαββάτου, περὶ τῆς τομῆς, περὶ ἱερέως, περὶ εὐχῆς, περὶ βρωμάτων ἰουδαϊκῶν, περὶ τοῦ ἐνεστῶτος, περὶ Ἀττάλου, καὶ ἕτερα πολλά, καὶ περὶ τῆς τριάδος μέγα τεῦχος, ὥσπερ ἐπιτομὴν τοῦ Τερτυλλιανοῦ συγγράμματος ποιῶν, ὅπερ πολλοὶ ἀγνοοῦντες, νομίζουσιν εἶναι Κυπριανοῦ.

ΜΑλχίων ἐλλογιμώτατος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας πρεσβύτερος, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὴν ῥητορικὴν ἐπισήμως διδάξας, μετὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, τοῦ ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας τὸ δόγμα Ἀρτέμωνος ἀνανεώσαντος, ἐκλαμβανόντων νοταρίων διελέχθη, ὅς τις διάλογος ἄχρι τῆς σήμερον ὑπάρχει, καὶ ἄλλη ἐπιστολὴ ἐκ προσώπου τῆς συνόδου παρ' αὐτοῦ γραφεῖσα, πρὸς Διονύσιον καὶ Μάξιμον Ῥώμης καὶ Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπους, πέμπεται, ἤνθησεν ἐπὶ Κλαυδίου καὶ Αὐρηλιανοῦ.

ΑΡχέλαος ἐπίσκοπος Μεσοποταμίας, λόγον οἰκείας διαλέξεως, κατὰ Μανιχαίου, ἀπὸ Περσίδος ἐξελθόντος, τῇ τῶν Σύρων διαλέκτῳ συνέθηκεν, ὃς μεταφρασθεὶς εἰς ἑλληνικόν, ἐστὶ παρὰ πολλοῖς. διέπρεψε βασιλεύοντος Πρόβου τοῦ διαδεξαμένου Αὐρηλιανὸν καὶ Τάκιτον.

ΑΝατόλιος Ἀλεξανδρεύς, Λαοδικείας τῆς Συρίας ἐπίσκοπος, ἐπὶ Πρόβου καὶ Κάρου βασιλέων ἤνθησεν, θαυμαστῆς παιδεύσεως ἀνήρ, ἐν τῇ ἀριθμητικῇ, γεωμετρικῇ, ἀστρονομικῇ, γραμματικῇ, ῥητορικῇ, διαλεκτικῇ. οὗ τινος τῆς εὐφυΐας τὸ μέγεθος, ἀπὸ τοῦ τεύχους τοῦ περὶ πάσχα συντεθειμένου, καὶ ἀπὸ τῶν δέκα λόγων τῆς ἀριθμητικῆς συντάξεως τοῦτον διαγνωσόμεθα.

ΒΙκτωρῖνος Πιταβίωνος ἐπίσκοπος, οὐχ ὁμοίως ῥωμαϊστὶ, ὡς ἑλληνιστὶ ἠπίστατο, διὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ πάνυ μεγάλα ὄντα τοῖς νοήμασιν, δοκεῖ εἶναι εὐτελῆ διὰ τὴν τῶν λόγων σύνθεσιν, ἔστι δὲ ταῦτα ὑπομνήματα εἰς τὴν Γένεσιν, εἰς τὴν Ἔξοδον, εἰς Λευιτικόν, εἰς Ἡσαΐαν, εἰς Ἰεζεκιήλ, εἰς Ἀββακούμ, εἰς Ἐκκλησιαστήν, εἰς ᾎσματα τῶν ᾀσμάτων, εἰς Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου, κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων, καὶ ἕτερα πάμπολλα, εἶτα τελευταῖον μαρτυρήσας ἐστέφθη.

ΠΑμφιλος πρεσβύτερος, Εὐσεβίου Καισαρείας ἐπισκόπου ἀναγκαῖος φίλος, οὕτω κατεσχέθη φίλτρῳ τῆς θείας βιβλιοθήκης, ὥστε αὐτὸν μέγιστον μέρος τῶν Ὠριγένους συνταγμάτων ἰδίᾳ χειρὶ καταγράψαι, ἅπερ ἄχρι τοῦ παρόντος ἐν τῇ Καισαρείας βιβλιοθήκῃ τυγχάνει

A habentur,sed & in duodecim prophetas uiginti quinq; ἐξηγήσεων. Origenis uolumina, manu eius exarata reperi,quæ tanto amplectior & seruo gaudio,ut Crœsi opes habere me credam. Si enim lætitia est,unā epistolam habere martyris,quanto magis tot milia uersuū,per quæ mihi uidetꝛ sui sanguinis signasse uestigia? Scripsit anteq̃ Eusebius scriberet apologeticū pro Origene,& passus est Cæsareæ Palæstinæ sub persecutione Maximini.

Pierius Alexandrinæ ecclesiæ præsbyter, sub Caro & Diocletiano principibus,eo tēpore,quo eandē ecclesiam Theonas episcopus regebat,florentissime docuit populos,& in tantā sermonis,diuersorumq; tractatuum, qui usq; hodie extant,uenit elegantiā,ut Origenes iunior uocaretꝛ. Cōstat hunc miræ ἀσκήσεως, & appetitorē uoluntariæ paupertatis,scientissimumq; Dialecticæ & Rhetoricæ artis,& post psecutionē omne uitæ suæ tempus Romæ fuisse uersatū. Huius est longissimus tractatus de propheta Osee,quem in peruigilio paschæ habitum,ipse sermo demonstrat.

B Lucianus uir disertissimus, Antiochenæ ecclesiæ presbyter,tantum in scripturarū studio laborauit,ut usq; nunc quædam exemplaria scripturarum,Lucianea nuncupentur. Feruntur eius de fide libelli,& breues ad nōnullos epistolæ. Passus est Nicomediæ ob cōfessionem Christi,sub persecutione Maximini,sepultusq; Helenopoli Bithyniæ.

Phileas de urbe Aegypti, quæ uocatur Thmuis,nobili genere,& non paruis opibus,suscepto episcopatu,elegantissimū librū de martyrū laude composuit,& disputatione actorum habita aduersum iudicem,qui eum sacrificare cogebat, pro Christo capite truncatur,eodē in Aegypto persecutionis authore,quo Lucianus Nicomediæ.

Arnobius sub Diocletiano principe Siccæ apud Aphricam, florentissime Rhetoricam docuit, scripsitq; aduersum gentes, quæ uulgo extant uolumina.

Firmianus,qui & Lactantius, Arnobij discipulus,sub Diocletiano principe accitus cum Flauio Grāmatico,cuius de medicinalibus uersu compositi extant libri. Nicomediæ rhetoricā docuit,ac penuria discipulorum ob Græcam

τυγχάνει, καὶ εἰς τοὺς δώδεκα προφήτας καὶ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐξηγήσεων. Ὠριγένους τεύχη, τῇ χειρὶ αὐτοῦ εὗρον γραφέντα, ἅ τινα τοσαύτῃ περιπτύσσομαι καὶ φυλάττω χαρᾷ, ὡς τὸν Κροίσου πλοῦτον ἔχειν με πιστεύειν. Εἰ γὰρ μεγίστης ἐστὶ χαρμοσύνης μίαν ἐπιστολὴν μάρτυρος ἔχειν, πόσῳ μᾶλλον τοσαύτας χιλιάδας στίχων, δι' ὧν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τὰ ἴχνη τοῦ οἰκείου καταλέλοιπε πάθους; ἔγραψε δὲ πρὸ τοῦ Εὐσέβιον συγγράψαι ἀπολογητικὸν ὑπὲρ Ὠριγένους, καὶ ἔπαθεν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ἐν τῷ Μαξιμίνου διωγμῷ.

Πιέριος τῆς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν ἐκκλησίας πρεσβύτερος, ἐπὶ Κάρου καὶ Διοκλητιανοῦ βασιλέων, ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν Θεωνᾶς ἐπίσκοπος ἐκυβέρνα, ἀνθηρῶς τὸν λαὸν ἐδίδαξε, καὶ εἰς τοσαύτην τῶν τε λόγων καὶ διαφόρων ὁμιλιῶν, τῶν ἄχρι τήμερον τυγχανουσῶν, ἦλθεν εὐφυΐαν, ὥστε αὐτὸν νέον κληθῆναι Ὠριγένην. Ὡμολόγηται δὲ τοῦτον τῆς τε ἀσκήσεως καὶ ἑκουσίου πτωχείας γεγενῆσθαι ἐραστήν, ἐμπειρότατον ὄντα Διαλεκτικῆς καὶ ῥητορικῆς ἐπιστήμης, καὶ μετὰ τὸν διωγμὸν πάντα τὸν βίον ἐν τῇ Ῥώμῃ διατετελεκέναι. Ἔστι τούτου μακροτάτη ὁμιλία περὶ Ὠσηὲ τοῦ προφήτου, ἣν εἶναι τῇ παννυχίδι τοῦ πάσχα ἁρμόττειν πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν αὐτὸς ὁ λόγος δηλοῖ.

Λουκιανὸς ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος, τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν ἐκκλησίας πρεσβύτερος, τοσοῦτον ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν γραφῶν κέκμηκεν, ὥστε ἄχρι τοῦ παρόντος τινὰ τῶν ἀντιγράφων κληθῆναι Λουκιάνεια. Φέρονται αὐτοῦ περὶ πίστεως λόγοι, καὶ βραχύταται πρός τινας ἐπιστολαί. Ἀπέθανεν ἐν Νικομηδείᾳ ὑπὲρ τῆς Χριστοῦ ἐξομολογήσεως, ἐν τῷ διωγμῷ Μαξιμίνου, καὶ ἐτάφη ἐν Ἑλενοπόλει τῆς Βιθυνίας.

Φιλέας ἀπὸ πόλεως Θμούεως τῆς Αἰγύπτου, περιφανὴς τῷ γένει, καὶ οὐ μικρᾶς περιουσίας, τὴν ἐπισκοπὴν δεξάμενος, εὐφυέστατον λόγον περὶ τῶν ἐπαίνων τῶν μαρτύρων συνεγράψατο, καὶ διάλογον τῆς γενομένης πράξεως ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος τοῦ καταναγκάζοντος αὐτὸν ἐπιθύειν. Οὗτος ὑπὲρ τοῦ ΧΡΙΣΤΟΥ ἀποτέμνεται, διωγμοῦ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ὄντος, κἀκείνου αὐθεντοῦντος τοῦ καὶ ἐπὶ Λουκιανοῦ ἐν Νικομηδείᾳ.

Ἀρνόβιος ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἐν Σίκκᾳ τῇ πόλει τῆς Ἀφρικῆς, ἀνθηρῶς τὴν ῥητορικὴν ἐδίδαξε. Καὶ συνεγράψατο κατὰ τῶν ἐθνῶν τεύχη, ἅπερ τυγχάνει παρὰ πολλοῖς.

Φιρμιλιανός, ὁ καὶ Λακτάντιος, Ἀρνοβίου μαθητής, ἐπὶ Διοκλητιανοῦ βασιλέως μετακληθεὶς μετὰ Φλαβίου γραμματικοῦ, οὗ τινος περὶ ἰατρικῶν ἔπεσι δι' ἐπῶν συγγραφαί, ἐν Νικομηδείᾳ τὴν ῥητορικὴν ἐδίδαξε, καὶ τῇ πενίᾳ τῶν μαθητῶν, μάλιστα διὰ τὴν

A & multa alia quæ uulgò lectitant̃, & ad extremum nouissimæ persecutionis, siue ut alij affirmant, sub Decio & Valeriano in Chalcide Græciæ, martyrio coronatus est.

IVuencus nobilissimi generis, Hispanus, presbyter, quatuor euangelia hexametris uersibus penè ad uerbū transferens, quatuor libros composuit, & nonnulla eodem metro ad sacramentorū ordinem pertinētia. Floruit sub Constantino principe.

EVstathius genere Pamphylius Sidites, primū Berœæ Syriæ, deinde Antiochiæ rexit ecclesiam, & aduersum Arianorum dogma componens multa: sub Cōstantio principe pulsus est in exiliū Traianopolim Thraciarum, ubi usq; hodie cōditus est. Extāt eius uolumina de anima, de engastrimytho aduersum Origenē, & infinitæ epistolæ, quas enumerare longum est.

MArcellus Ancyranus episcopus, sub Cōstante & Constantino principibus floruit, multaq; diuersarū ὑποθέσεων scripsit uolumina, & maxime aduersum Arianos. Ferunt̃
B contra hunc Asterij & Apollinarij libri, Sabellianæ eū hæresis arguentes: sed & Hilarius in septimo aduersum Arianos libro, nominis eius quasi hæretici meminit. Porrò ille defendit se non esse dogmatis, cuius accusatur, sed cōmunione Iulij & Athanasij, Romanæ & Alexādrinæ urbis pontificū, se esse munitū.

AThanasius Alexandrinæ urbis episcopus, multas Arianorum perpessus insidias, ad Cōstantem Galliarū principē fugit, unde reuersus cū literis: & rursum post mortem eius fugatus, usq; ad Iouiani imperiū latuit, à quo recepta ecclesia, sub Valēte morit̃. Feruntur eius aduersum gentes duo libri, & cōtra Valentē & Vrsatiū unus, & de uirginitate, & de persecutionibus Arianorum plurimi, & de psalmorū titulis, & historia, Antonij monachi uitā continens, & ἑορταστικαὶ epistolæ: & multa alia, quæ enumerare longum est.

ANtonius monachus, cuius uitam Athanasius, Alexandrinæ urbis episcopus, insigni uolumine psequutus est, misit Aegyptiacæ ad diuersa monasteria apostolici sensus sermonisq; epistolas septem, quæ in Græcā linguā trāslatæ sunt: quarū pręcipua est ad Arsenoitas

καὶ ἕτερα πολλὰ χύδην ἀναγινωσκόμενα. ὃς περὶ τὰ τελευταῖα τοῦ διωγμοῦ, καθὼς ἕτεροι διαβεβαιοῦνται, ἐπὶ Δεκίου καὶ Βαλεριανοῦ, ἐν Καλκίδι τῆς ἀνατολῆς μαρτυρίῳ ἐστεφανώθη.

Ἰουβενκος περιφανοῦς γένους, Ἱσπανός, πρεσβύτερος, τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων δι᾽ ἑξαμέτρων σχεδὸν κατὰ πόδας τέσσαρας συνέταξε βίβλους, καὶ ἕνα τῶν αὐτῶν μέτρῳ εἰς μυστικῶν προσήκοντα τάξιν. ἤνθησεν ἐπὶ Κωνσταντίνου βασιλέως.

Εὐστάθιος τὸ γένει Παμφύλιος, Σιδίτης, πρῶτον μὲν τὴν ἐν Βεροίᾳ τῆς Συρίας, ἔπειτα τὴν Ἀντιοχείας ἐκυβέρνησεν ἐκκλησίαν, καὶ τοῦ δόγματος τῶν Ἀρειανῶν πολλὰ συντάξας, ἐπὶ Κωνσταντίου βασιλέως ἐξωστρακίσθη εἰς Τραϊανόπολιν τῆς Θρᾴκης, ἐν ᾗ καὶ ἐτάφη. εἰσὶ τούτου συγγράμματα περὶ ψυχῆς, περὶ ἐγγαστριμύθου κατὰ Ὠριγένους, καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἐπιστολαί, ἃ ἀπαριθμεῖσθαι περισσόν.

Μάρκελλος Ἀγκυρανὸς ἐπίσκοπος, ἐπὶ Κωνσταντίου καὶ Κώνσταντος ἤνθησε, πολλὰ διαφόρων ὑποθέσεων γράψας τεύχη, καὶ μάλιστα κατὰ τῶν Ἀρειανῶν. φέρονται κατ᾽ αὐτοῦ Ἀστερίου καὶ Ἀπολλιναρίου λόγοι, Σαβελλιανῆς τοῦτον αἱρέσεως εὐθύνοντες. καὶ Ἰλάριος δὲ ἐν τῷ ἑβδόμῳ κατὰ τῶν Ἀρειανῶν λόγῳ, οἷα δὴ αἱρετικοῦ μέμνηται. ἀλλ᾽ ἐκεῖνος ἀπολογεῖται, μὴ εἶναι οὗ κατηγορεῖται δόγματος, τῇ κοινωνίᾳ πεποιθὼς Ἰουλίου καὶ Ἀθανασίου Ῥώμης καὶ Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπων.

Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, πολλὰς παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ὑπομείνας ἐπιβουλάς, πρὸς Κώνσταντα τὸν Γαλλιῶν βασιλέα προσέφυγεν. ὅθεν ἀναζεύξας μετὰ γραμμάτων, καὶ αὖθις μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν διωχθείς, ἕως τῆς βασιλείας Ἰοβιανοῦ διέλαθε, καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἐκκλησίαν, ἐπὶ Οὐάλεντος τελευτᾷ. φέρονται αὐτοῦ κατὰ τῶν ἐθνῶν λόγοι δύο, κατὰ Οὐάλεντος καὶ Οὐρσακίου εἷς, περὶ παρθενίας, περὶ διωγμῶν Ἀρειανῶν πλεῖστοι, περὶ ἐπιγραφῆς ψαλμῶν, καὶ ἱστορία Ἀντωνίου ἀναχωρίτου τὸν βίον περιέχουσα, καὶ ἑορταστικαὶ ἐπιστολαί, καὶ πλεῖστα ἄλλα ἅτινα ἀπαριθμεῖσθαι ὀκνῶ.

Ἀντώνιος μοναχός, οὗ τὸν βίον Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος ἐπισήμῳ τεύχει διεξῆλθεν, ἔστειλε πρὸς διάφορα τῆς Αἰγύπτου μοναστήρια, ἀποστολικοῦ χαρακτῆρος καὶ λόγου ἐπιστολὰς ἑπτὰ εἰς Ἑλληνικὴν διάλεκτον μεταφρασθείσας, ὧν ἐξαίρετός ἐστιν ἡ πρὸς τοὺς Ἀρσενοΐτας

C Arsenoitas. Floruit sub Constantino & filijs eius regnantibus. Vixit annos centũ quinq;.

Basilius Ancyranus episcopus, artis medicinæ, scripsit contra Marcellum de uirginitate librum, & nõnulla alia, & sub rege Cõstantio, Macedonianæ partis, cum Eustathio Sebasteno princeps fuit.

Theodorus Heracliæ Thraciarum episcopus, elegantis apertiq; sermonis & magis historicæ intelligentiæ, ædidit sub Constantio principe cõmentarios in Matthæum, & in Ioannem, & in Apostolum, & in Psalterium.

Evsebius Emesenus episcopus, elegantis & rhetorici ingenij, innumerabiles & qui ad plausum populi pertinent, confecit libros: magisq; historiam sequutus, ab his qui declamare uolunt, studiosissime legitur: è quibus uel præcipui sunt aduersum Iudæos & gentes & Nouatianos, & ad Galatas libri decẽ, & in euangelia homiliæ breues, sed plurimæ. Floruit temporibus Constantij imperatoris, sub quo & mortuus, Antiochiæ sepultus est.

D Triphyllius Cypri Ledrensis, siue λαπηθῶνος episcopus, eloquentissimus suæ ætatis & sub rege Constantio celeberrimus fuit. Legi eius in Cantica canticorum cõmentarios. Et multa alia cõposuisse refertur, quæ in nostras manus minime peruenerunt.

Græca uariant. Donatus, à quo Donatiani, per Aphricã sub Constante Constantinoq; principibus, asserens à nostris scripturas in persecutione ethnicis traditas, totam penè Africam & maxime Numidiam sua persuasione decepit. Extant eius multa ad suam hæresim pertinentia, & de spiritu sancto liber Ariano dogmati congruens.

Asterius Arianæ philosophus factionis, scripsit, regnante Constantio, in epistolam ad Romanos, & in euangelia, & psalmos commentarios, & multa alia, quæ à suæ partis hominibus studiosissime leguntur.

Lucifer Caracalitanus episcopus, cum Pancratio & Hilario Romanæ ecclesiæ clericis, ad Constantium Imperatorem à Liberio episcopo, pro fide legatus missus,
Variat. cum nollet sub nomine Athanasij Nicenam damnare fidem, in Palæstinam relegatus, miræ

Ἀρσενοΐτας. ἤνθησεν ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ τῶν τούτου παίδων βασιλευόντων.

Βασίλειος Ἀγκυρανὸς ἐπίσκοπος ἔγραψε κατὰ Μαρκέλλου, καὶ περὶ παρθενίας λόγον, καὶ οὐκ ὀλίγα ἄλλα, καὶ βασιλεύοντος Κωνσταντίου, Μακεδονιανῆς θρησκείας ἅμα Εὐσταθίῳ Σεβαστηνῷ ἦρξεν.

Θεόδωρος Ἡρακλείας τῆς Θρακῶν ἐπίσκοπος, εὐφυοῦς καὶ ἀρίστου λόγου καὶ ἱστορικῆς διανοίας, ἐξέδωκεν ἐπὶ Κωνσταντίου βασιλέως ὑπομνήματα εἰς Ματθαῖον καὶ Ἰωάννην, καὶ εἰς τὸν Ἀπόστολον, καὶ εἰς τὸ ψαλτήριον.

Εὐσέβιος Ἐμεσηνὸς, εὐφυοῦς καὶ ῥητορικῆς, ἀναριθμήτους καὶ εἰς κρότον τοῦ λαοῦ συντείνοντας ἐποιήσατο λόγους, καὶ μᾶλλον ἀκολουθῶν ἱστορίᾳ, ὡς τοῖς σπουδαιότερον ἀναγινώσκεται, παρὰ τῶν κρότοις χαιρόντων, ἀφ᾽ ὧν εἰσὶν ἐξαίρετοι λόγοι δέκα, κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐθνῶν καὶ Νωβατιανῶν, καὶ πρὸς Γαλάτας ι΄, εἰς εὐαγγέλια ὁμιλίαι βραχύταται μὲν, πολλαὶ δέ. ἤνθησεν ἐπὶ Κωνσταντίου βασιλέως, καὶ τελευτήσας ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐτάφη.

Τριφύλλιος Κύπρου Λήδρου, ἤτοι λαπηθῶνος ἐπίσκοπος, εὐφραδὴς καὶ ἐπὶ Κωνσταντίου ἐπίσημος. ἀνέγνων τούτου εἰς ᾄσματα ᾀσμάτων ὑπομνήματα. ὅς τις πολλὰ λέγεται συγγεγραφέναι, ἃ ἵνα εἰς τὰς ἡμετέρας χεῖρας οὐ παρῆλθον.

Δωνάτος, ἀφ᾽ οὗ οἱ Δωνατισταὶ ἐν τῇ Ἀφρικῇ, ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως, φάσκων παρὰ τῶν ἡμετέρων τὰς θείας γραφὰς ἐν τῷ διωγμῷ τοῖς ἐθνικοῖς προδεδόσθαι, πᾶσαν τὴν Ἀφρικὴν καὶ μάλιστα τὴν Νουμιδίαν, τῇ πειθοῖ ἠπάτησεν. εἰσὶ τούτου πολλὰ, τῇ αὐτοῦ αἱρέσει ἀνήκοντα, καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγος, τῷ Ἀρειανῶν δόγματι ἁρμόζων.

Ἀστέριος Ἀρειανικῆς φιλόσοφος αἱρέσεως, ἔγραψε βασιλεύοντος Κωνσταντίου, εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν πρὸς Ῥωμαίους, καὶ εἰς εὐαγγέλια, καὶ ψαλμοὺς ὑπομνήματα, καὶ ἕτερα πολλὰ, ἅ τινα παρὰ τῶν τῆς αὐτῆς αἱρέσεως σπουδαιότερον ἀναγινώσκεται.

Λουκίφερ Καρακάλεως ἐπίσκοπος, ἅμα Παγκρατίῳ καὶ Ἱλαρίῳ τῆς ἐκκλησίας Ῥώμης κληρικοῖς, πρὸς Κωνστάντιον βασιλέα παρὰ Λιβερίου ἐπισκόπου, ὑπὲρ τῆς πίστεως εἰς πρεσβείαν σταλεὶς. μὴ βουλόμενος ἐπ᾽ ὀνόματι Ἀθανασίου, τὴν Νικαίνην σύνοδον καταλῦσαι, εἰς Παλαιστίνην ἐξορισθεὶς, θαυμαστῆς

A miræ conſtantiæ & præparati animi ad martyrium, contra Conſtantium imperatorẽ ſcripſit librum, eiq; legendum miſit: ac non multo poſt, ſub Iuliano principe Caralis reuerſus, Valentiniano regnante obijt.

EVſebius natione Sardus, & ex lectore urbis Romanæ, Vercellenſis epiſcopus, ob confeſſionẽ fidei à Conſtantio principe Scythopolim, & inde Cappadociã relegatus, ſub Iuliano imperatore ad eccleſiam reuerſus, ædidit in pſalmos commentarios Euſebij Cæſarienſis, quos de Græco ĩ Latinũ uerterat. Mortuus eſt Valentiniano & Valente regnãtibus.

FOrtunatianus, natione Afer, Aquileienſis epiſcopus, imperante Conſtantino, in euãgelia titulis ordinatis, breui & ruſtico ſermone ſcripſit cõmentarios, & in hoc habetur deteſtabilis, quod Liberiũ Romanæ Vrbis epiſcopum, pro fide ad exilium pergentem, primus ſolicitauit, ac fregit, & ad ſubſcriptionem hæreſeos compulit.

ACacius, quem quia luſcus erat, μονόφθαλμον nuncupabant, Cæſarienſis eccleſiæ in

B Palæſtina epiſcopus, elaborauit in Eccleſiaſtẽ decem & ſeptem uolumina, & συμμίκτων ζητημάτων ſex, & multos præterea diuerſosq; tractatus. Intantum autem ſub Conſtantio imperatore claruit, ut in Liberij locum, Romæ Felicem Arianum epiſcopum conſtitueret.

SArapion ϑμουέως, Aegypti urbis, epiſcopus, qui ob elegantiam ingenij, cognomẽ ſcholaſtici meruit, charus Antonij monachi, ædidit aduerſum Manichæum egregium librũ, & de pſalmorum titulis alium, & ad diuerſos utiles epiſtolas. Et ſub Conſtantio principe etiam in confeſſione inclytus fuit.

HIlarius, urbis Pictauorũ Aquitaniæ epiſcopus, factione Saturnini Arelatẽſis epiſcopi, de ſynodo Piterenſi, Phrygiam relegatus, duodecim aduerſus Arianos confecit libros. Et alium librum de ſynodis, quẽ ad Galliarum epiſcopos ſcripſit. Et in pſalmos commentarios, primum uidelicet & ſecundum, & à quinquageſimoprimo uſq; ad ſexageſimũſecũdũ, & à cẽteſimo decimooctauo uſq; ad extremũ, in quo ope imitatus Originẽ, nõnulla etiã de ſuo addidit. Eſt eius & ad Cõſtantium libellus, quẽ uiuẽti Cõſtãtinopoli porrexerat.

Et

θαυμαστῆς ἐγκρατείας καὶ εὐπρεπισμένου λογισμοῦ εἰς μαρτύριον, συνέταξε λόγον κατὰ Κωνσταντίου, τοῦτόν τε αὐτῷ ἀπέστειλεν ἀναγνωσθησόμενον, καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ βασιλεύοντος Ἰουλιανοῦ, εἰς τὴν Καραναλίνων ἀναζεύξας, ἐπὶ Βαλεντινιανοῦ βασιλέως ἐτελεύτησεν.

ΕΥσέβιος γένει Σάρδος, καὶ ἀπὸ ἀναγνωστῶν τῆς ἐκκλησίας Ῥώμης, Βαρκελίνσης ἐπίσκοπος, διὰ τὴν τῆς πίστεως ἐξομολόγησιν παρὰ Κωνσταντίου βασιλέως εἰς Σκυθόπολιν, κἀκεῖθεν εἰς Καππαδοκίαν ἐξορισθεὶς, ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀναζεύξας, ἐξέδωκεν εἰς τοὺς ψαλμοὺς ὑπομνήματα Εὐσεβίου τοῦ Καισαρέως, ἃ ἦν ἀπὸ Ἑλληνικοῦ εἰς Ῥωμαικὸν μετενηνόχει. καὶ ἐτελεύτησεν ἐπὶ Βαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος.

ΦΟυρτουνατιανὸς, γένει Ἄφρος, Ἀκυλαίας ἐπίσκοπος, βασιλεύοντος Κωνσταντίνου, εἰς τὰ εὐαγγέλια κανόνας διατυπώσας, βραχύτατα ὑπομνήματα λόγῳ ἀγροικῷ συνέταξε. διὰ δὲ τοῦτο ἐστὶ ἀποτρόπαιος, ὅτι περὶ Λιβέριον Ῥώμης ἐπίσκοπον, ὑπὲρ τῆς πίστεως εἰς ἐξορίαν ἀπιόντα, οὐ μόνον ὑπενόθευσεν, καὶ ὑπεσκέλισεν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὑπογραφὴν αἱρετικῶν κατηνάγκασεν.

ἈΚάκιος, ὃν διὰ τὸ πηρὸς εἶναι ἑνὶ ὀφθαλμῷ, μονόφθαλμον ἐκάλεσαν, τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρείας ἐπίσκοπος, συνέταξε εἰς Ἐκκλησιαστὴν δέκα καὶ ἑπτὰ, καὶ συμμίκτων ζητημάτων ἕξ, καὶ πολλὰς διαφόρους ὁμιλίας. Εἰς τοσοῦτον δὲ ἐπὶ Κωνσταντίου βασιλέως διέπρεψεν, ὥστε εἰς τόπον Λιβερίου Φίλικα ἐπίσκοπον Ῥώμης χειροτονῆσαι. Græcus nõ addit Arianum.

ΣΑραπίων Θμούεως ἐπίσκοπος. ὁ διὰ τὴν εὐφυΐαν ἐπονομασθεὶς σχολαστικὸς, γνήσιος φίλος Ἀντωνίου μοναχοῦ, ἐξέδωκε κατὰ Μανιχαίου ἐξαίρετον βίβλον, καὶ περὶ ἐπιγραφῆς ψαλμῶν ἑτέραν, καὶ πρὸς διαφόρους ἀναγκαίας ἐπιστολάς. καὶ ἐπὶ Κωνσταντίου ἐν τῇ ἐξομολογήσει διέπρεψεν.

ἹΛάριος, Πικταβίων Ἀκυιτανίας ἐπίσκοπος, συσκευῇ Σατουρνίνου τοῦ Ἀρελατίων ἐπισκόπου, ἀπὸ τῆς συνόδου Βιτερισσίων, εἰς Φρυγίαν ἐξορισθεὶς, δέκα καὶ δύο κατὰ Ἀρειανῶν συνέταξε λόγους, καὶ ἕτερον περὶ τῶν συνόδων, ὃν πρὸς τοὺς Γαλλιῶν ἐπισκόπους ἔγραψε, καὶ εἰς ψαλμοὺς ὑπομνήματα, πρῶτον λέγω καὶ δεύτερον, καὶ ἀπὸ πεντηκοστοῦ πρώτου ἕως ἑξηκοστοῦ δευτέρου, καὶ ἀπὸ ἑκατοστοῦ ὀκτωκαιδεκάτου ἕως τοῦ ἐσχάτου, ἐν ᾧ συντάξει Ὠριγένην ἐμιμήσατο, τινὰ δὲ ἰδίων προσθεὶς. ἔστιν αὐτοῦ καὶ πρὸς Κωνστάντιον λίβελλος, ὅν τινα περιόντι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπέδωκε.

καὶ

C Et alius in Conſtantiū, quem poſt mortē eius ſcripſit. Et liber aduerſum Valentem & Vrſatium, hiſtoriam Arimynenſis & Seleucienſis ſynodi continens. Et aduerſus præfectum Saluſtium, ſiue cōtra Dioſcorum, & liber hymnorum, & myſteriorum alius. Et cōmentarij in Matthæū: & tractatus in Iob, quos de Græco Origenis ad ſenſum trāſtulit, & alius elegans libellus contra Auxentiū: & nōnullæ ad diuerſos epiſtolæ. Aiunt quidā ſcripſiſſe eum & in Cantica canticorū, ſed à nobis hoc opus ignoratur. Mortuus eſt Pictauis Valentiniano & Valente regnantibus.

Variant Græca non nihil.

Victorinus natione Afer, Romæ ſub Conſtantio principe rhetoricā docuit: & in extrema ſenectute, Chriſti ſe tradēs fidei, ſcripſit aduerſus Arrium libros more dialectico ualde obſcuros, qui ab eruditis modo intelliguntur: & cōmentarios in Apoſtolum.

Titus Boſtrinus epiſcopus, ſub Iuliano & Iouiano principibus, fortes aduerſum Manichæum ſcripſit libros, & nonnulla alia. Moritur autem ſub Valente.

D Damaſus Romanæ urbis epiſcopus, elegans in uerſibus cōponendis ingenium habuit, multaq́; & breuia metro ædidit: & ꝓpe octogenarius ſub Theodoſio principe mortuus eſt.

Apollinarius Laodicenus Syriæ epiſcopus, patre presbytero, magis Grāmaticis in adoleſcentia operam dedit, & poſtea in ſanctas ſcripturas innumerabilia ſcribēs, ſub Theodoſio imperatore obijt. Extant eius aduerſum Porphyrium triginta libri, qui inter cætera opera eius uel maxime probantur.

Gregorius Bæticus Iliberi epiſcopus, uſque ad extremam ſenectutem diuerſos mediocri ſermone tractatus compoſuit: & de fide elegantem librum, qui hodieq́; ſupereſſe dicitur.

Pacianus in Pyrinæi iugis, Barcilonæ epiſcopus, caſtitate & eloquentia, & tam uita quàm ſermone clarus: ſcripſit uaria opuſcula, de quibus eſt κέρβος, & cōtra Nouatianos. Sub Theodoſio principe iam ultima ſenectute mortuus eſt.

Photinus de Gallogræcia, Marcelli diſcipulus, Sirmij ep̄us ordinatus, Hebio-

nis

καὶ ἕτερος εἰς Κωνστάντιον, ὅν τινα μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀποβίωσιν συνέταξε. καὶ βίβλοι κατὰ Οὐάλεντος καὶ Οὐρσακίου, τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀριμινησίου καὶ Σελευκείας συνόδου περιέχουσαι. καὶ πρὸς Σαλούστιον ἔπαρχον, ἤτοι κατὰ Διοσκόρου, καὶ τῶν λιβερτίνων, καὶ ἕτερος λόγος μυστηρίων, καὶ ὑπομνήματα εἰς Ματθαῖον, καὶ εἰς τὸν Ἰὼβ ὁμιλίας, ἃς ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὠριγένους μετέφρασε. καὶ ἕτερος εὐφυέστατος λίβελλος, κατὰ Αὐξεντίου καὶ πολλαὶ πρὸς διαφόρους ἐπιστολαί. φασὶ δέ τινες γεγραφέναι αὐτὸν καὶ εἰς τὰ ᾄσματα τῶν ᾀσμάτων, ἅπερ παρ' ἡμῖν ἐστιν ἄγνωστα. ἐτελεύτησεν ἐν Πικτάβοις Βαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος βασιλευόντων.

Βικτωρῖνος γένει Ἄφρος, Κωνσταντίου βασιλεύοντος, ἐν τῇ Ῥώμῃ τὴν ῥητορικὴν διδάξας, ἐν τῷ ἐσχάτῳ γήρᾳ Χριστιανὸς γενόμενος, κατὰ Ἀρείου λόγους διαλεκτικοὺς πάνυ ἀμαυροὺς συνέγραψεν, οἵ τινες παρὰ τῶν πεπαιδευμένων μόνον νοοῦνται, καὶ ὑπομνήματα εἰς τὸν ἀπόστολον.

Τίτος Βοστρίνων ἐπίσκοπος, ἐπὶ Ἰουλιανοῦ καὶ Ἰοβιανοῦ βασιλευόντων, ἰσχυροὺς κατὰ τῶν Μανιχαίων συντάξας λόγους, καὶ ἕτερα πολλά. ἐπὶ Οὐάλεντος ἐτελεύτησεν.

Δάμασος Ῥώμης ἐπίσκοπος, εἰς ἐποποιίαν εὐφυής, πολλὰ καὶ σύντομα ἡρωικῷ μέτρῳ ἐξέδωκε, καὶ ὀγδοηκοντούτης ἐπὶ Θεοδοσίου βασιλέως ἐτελεύτησεν.

Ἀπολλινάριος Λαοδικείας τῆς Συρίας ἐπίσκοπος, πατρὸς πρεσβυτέρου, ἐν τῇ νεότητι μᾶλλον τὴν γραμματικὴν ἤσκησεν, ὕστερον δὲ εἰς τὰς θείας γραφὰς ἀναρίθμητα συντάξας τύχῃ, Θεοδοσίου βασιλεύοντος ἐτελεύτησεν. ἔστιν αὐτοῦ κατὰ Πορφυρίου τριάκοντα λόγοι, οἵ τινες μεταξὺ τῶν ἄλλων αὐτοῦ συγγραμμάτων μᾶλλον ἐκρίθησαν.

Γρηγόριος Ἐλιβέρεως τῆς Βαιτικῆς ἐπίσκοπος, ἕως τῆς ἐσχάτης ἡλικίας διαφόρους ὁμιλίας κοινῷ λόγῳ συνέταξε, καὶ περὶ πίστεως λόγον ἄριστον, ὅς τις ἄχρι τοῦ παρόντος λέγεται περιεῖναι.

Πακιανὸς ἐν τοῖς Πυρηναίοις ὄρεσι Βαρκινώνος ἐπίσκοπος, σώφρονι βίῳ, εὐφραδείᾳ, καὶ λόγῳ λαμπρὸς, συνέταξε ποικίλα, ἀφ' ὧν ἐστι κέρβος, καὶ κατὰ τῶν Ναυατιανῶν, ἐπὶ Θεοδοσίου βασιλέως ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ ἐτελεύτησεν.

Φωτεινὸς ἀπὸ τῆς Γαλλογραικίας, Μαρκέλλου μαθητὴς, Σιρμίου ἐπίσκοπος, τὴν τῶν Ἐβίω-

νιτ

A nis hæresim instaurare conatus est: postea à Valentiniano principe pulsus ecclesia, plura scripsit uolumina, in qbus uel præcipua sunt contra gentes, & ad Valentinianum libri.

SOebadius Agenni Galliarum episcopus, ædidit contra Arianos librū. Dicuntur & eius esse alia opuscula, quæ necdū legi. Viuit usq; hodie decrepita senectute.

DIdymus Alexandrinus, captus à parua ætate oculis, & ob id elementorū quoq; ignarus, tantū miraculum sui omnibus præbuit, ut Dialecticā quoq; & Geometriā, quæ uel maxime uisu indiget, usq; ad perfectum didicerit. Is plura opera & nobilia cōscripsit: Cōmentarios in psalmos omneis: commentarios in euangelium Matthæi & Ioannis: & de dogmatibus, & contra Arianos libros duos: & de spiritu sancto librum unum, quem ego in Latinum uerti: in Esaiam tomos decem & octo: in Oseæ ad me scribens cōmentariorum libros tres: & in Zachariam, meo rogatu, libros quinq;: & infinita alia quæ digerere proprij indicis est. Viuit usq; hodie, & octogesimumtertium ætatis excessit annum.

B OPtatus Afer, episcopus Miliuitanus, ex parte catholica, scripsit Valentiniano & Valentino principibus aduersum Donatianæ partis calumniam libros sex: in quibus asserit, crimen Donatianorum in nos falso retorqueri.

AQuilius Seuerus, in Hispania, de genere illius Seueri, ad quem Lactantij duo epistolarum scribuntur libri: cōposuit uolumen, quasi ὁδοιπορικὸν, totius suæ uitæ statum continēs, tam prosa quàm uersibus, quod uocauit καταστροφὴν, siue πεῖραν, & sub Valentiniano principe obijt.

CYrillus Hierosolymæ eps̄, sæpe pulsus ecclesia & receptus, ad extremū sub Theodosio principe octo annis inconcussum episcopatum tenuit. Extant eius κατηχήσεις, quas in adolescentia composuit.

EVzoius apud Thespesium rhetorem cū Gregorio Nazianzeno episcopo adulescens Cæsareæ eruditus est, & eiusdem urbis episcopus: plurimo labore, corruptam bibliothecam Origenis & Pamphili, in mēbranis instaurare conatus est. Ad extremum

sub

νιτῶν αἵρεσιν ἀνανεῶσαι ἐπεχείρησεν. ὕστερον παρὰ Βαλεντινιανοῦ βασιλέως διωχθεὶς τῆς ἐκκλησίας, πολλὰ συντάξας τεύχη, ἀφ᾽ ὧν εἰσιν διαιρέτοι κατὰ τῶν ἐθνῶν. καὶ πρὸς Βαλεντινιανὸν λόγοι.

Σοιβάδιος Ἀγέννου τῆς κατὰ Γαλλίας ἐπίσκοπος, ἐξέδωκε κατὰ Ἀρειανῶν τεῦχος. λέγεται αὐτοῦ καὶ ἕτερα εἶναι συγγράμματα, οἷς οὔπω ἐνέτυχον. μέχρι νῦν ζῇ, ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ διάγων.

Δίδυμος Ἀλεξανδρεύς, ἐκ νέας ἡλικίας βλαβεὶς τὰς ὄψεις, καὶ διὰ τοῦτο ἄπειρος τῶν στοιχείων, τοσοῦτον θαῦμα πᾶσι παρέσχετο, ἕως τε τὴν διαλεκτικὴν, καὶ τὴν γεωμετρικὴν, ἣ ὡς μάλιστα ὁράσεως χρῄζει, εἰς ἄκρον ἐκμεμαθηκέναι, ὃς ὡς πολλὰ καὶ περιφανῆ συνέταξε. τουτέστιν, ὑπομνήματα εἰς πάντας τοὺς ψαλμούς, ὑπομνήματα εἰς Ματθαῖον καὶ Ἰωάννην, καὶ περὶ δογμάτων, καὶ κατὰ Ἀρειανῶν λόγους δύο. καὶ περὶ πνεύματος ἁγίου λόγον ἕνα, ὅν τινα ἐγὼ εἰς Ῥωμαϊκὸν μετέφρασα. εἰς Ἡσαΐαν τόμους ὀκτωκαίδεκα. εἰς Ὡσηὲ πρὸς ἐμὲ γράφων, ὑπομνημάτων λόγους τρεῖς. εἰς Ζαχαρίαν ἐμοῦ παρακαλέσαντος λόγους πέντε. ὑπομνήματα εἰς τὸν Ἰώβ. καὶ ἄλλα ἄπειρα, ἅ τινα διηγήσασθαι, ἰδίου δεῖ καταλόγου. περίεστιν ἄχρι τοῦδε, καὶ ὀγδοηκοστὸν τρίτον ἐπλήρωσεν ἐνιαυτόν.

Ὀπτᾶτος ἐπίσκοπος τῆς Μιλιουιτῶν, τοῦ μέρους τῆς καθολικῆς, ἔγραψε ἐπὶ Βαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος κατὰ τῆς Δωνατιανῶν συκοφαντίας λόγους ἕξ, ἐν οἷς λέγει, τὸ ἔγκλημα παρὰ τῶν Δωνατιστῶν εἰς ἡμᾶς ψευδῶς ἐπενηνέχθαι.

Ἀκύλιος Σεβῆρος, ἐν ταῖς Ἱσπανίαις, ἀπόγονος Σεβήρου, πρὸς ὃν δύο Λακταντίου ἐπιστολῶν φέρονται λόγοι, συνέταξε τεῦχος ἐν τάξει ὁδοιπορικοῦ, παντὸς τοῦ βίου αὐτοῦ περιέχον διήγημα, τοῦτο μὲν καταλογάδην, τοῦτο δὲ καὶ μέτρῳ ἡρωϊκῷ, ὅπερ ὠνόμασε καταστροφὴν, ἤτοι πεῖραν. καὶ ἐπὶ Βαλεντινιανοῦ βασιλέως ἐτελεύτησεν.

Κύριλλος Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, πολλάκις διωχθεὶς τῆς ἐκκλησίας, ὕστερον Θεοδοσίου βασιλεύοντος, ἐπὶ ἐνιαυτοὺς ὀκτὼ ἀσάλευτον ἔσχε τὴν ἐπισκοπὴν, οὗ ἔστι κατηχήσεις, ἃς ἐν τῇ νεότητι συνέταξεν.

Εὐζώϊος παρὰ Θεσπεσίῳ ῥήτορι, ἅμα Γρηγορίῳ Ναζιανζοῦ ἐπισκόπῳ, νέος ἐν Καισαρείᾳ φοιτήσας. καὶ ὕστερον τῆς αὐτῆς πόλεως ἐπίσκοπος, πολλῷ πόνῳ φθαρεῖσαν ἤδη τὴν Ὠριγένους καὶ Παμφίλου βιβλιοθήκην, ἐν σωματίοις ἀνανεῶσαι ἐπεχείρησεν. καὶ ὕστερον

 ἐπὶ

C sub Theodosio principe ecclesia pulsus est. Feruntur eius uarij multiplicesq́ue tractatus, quos nosse perfacile est.

EPiphanius Cypri Salaminæ episcopus scripsit aduersum omnes hæreses libros, & multa alia, quæ ab eruditis propter res, à simplicioribus propter uerba lectitantur. Superest usque hodie, & in extrema senectute uaria cudit opera.

EFræm Edissenæ ecclesiæ diaconus, multa Syro sermone composuit: & ad tantam uenit claritudinem, ut post lectionem scripturarum publice in quibusdã ecclesijs eius scripta recitētur. Legi eius de spiritu sancto Græcum uolumen, quod quidam de Syriaca lingua uerterat: & acumē sublimis ingenij etiam in translatione cognoui. Decessit sub Valente principe.

BAsilius Cæsareæ Cappadociæ, quæ prius Mazaca uocabatur, episcopus, egregios cōtra Eunomium elaborauit libros, & de spiritu sancto uolumen, & in hexaëmeron homilias nouem: & ἀσκητικόν, & breues uariosq́ue tra-

D ctatus: moritur imperante Gratiano.

GRegorius, primum Sasimorum, deinde Nazianzenus episcopus, uir eloquentissimus, præceptor meus, à quo scripturas explanāte didici: ad triginta milia uersuum omnia opera sua composuit, è quibus illa sunt: De morte fratris Cæsarij: περὶ φιλοπτωχίας: laudes Machabæorũ: laudes Cypriani: laudes Athanasij: laudes Maximi philosophi, post exilium reuersi, quem falso nomine quidam Heronis superscripserunt: quia est & alius liber, uituperationem eiusdem Maximi continens: quasi non licuerit eundem & laudare & uituperare pro tempore. Et liber hexametro uersu, uirginitatis & nuptiarum contra se dissentium. Aduersum Eunomium liber unus. De spiritu sancto liber unus. Contra Iulianum imperatorem liber unus. Sequutus est autem Polemonem dicēdi charactere, uiuoq́ue se, episcopum in loco suo ordinãs, ruri uitam monachi exercuit. Decessitq́ue ante hoc fermè triennium sub Theodosio principe.

LVcius post Athanasiũ Arianæ partis episcopus, usq́ue ad Theodosium principē, à quo & pulsus est, Alexãdrinã ecclesiã tenuit.

Extant

ἐπὶ Θεοδοσίου βασιλέως, τῆς ἐκκλησίας ἐξεώσθη. φέρονται τούτου πολλαὶ καὶ πλῆθαι ὁμιλίαι, αἷς ἐστι ῥᾴδιον ἐντυχεῖν.

ΕΠιφάνιος Κύπρου Σαλαμῖνος ἐπίσκοπος, ἔγραψε κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων λόγους, καὶ ἕτερα πολλά, ἅτινα παρὰ μὲν τῶν πεπαιδευμένων διὰ τὰ πράγματα, παρὰ δὲ τῶν ἰδιωτῶν διὰ τὰ ῥήματα ἀναγινώσκεται. Περίεστιν ἄχρι τῆδε, καὶ ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ ποικίλα συντάττει συγγράμματα.

ΕΦραὶμ ὁ ἐν Ἐδέσσῃ ἐκκλησίας διάκονος, πολλὰ τῇ τῶν Σύρων διαλέξει συντέθεικε, καὶ εἰς τοσαύτην ἦλθε λαμπρότητα, ὥστε μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων γραφῶν, δημοσίᾳ ἔν τισι τῶν ἐκκλησιῶν ἀναγινώσκεται τὰ συγγράμματα, ἀνέγνων περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος Ἑλληνικὸν τεῦχος, ὅπερ τις ἀπὸ τῆς Σύρων γλώττης μετέφρασεν, καὶ τὸ ἄκρον τῆς ὑψηλοτάτης διανοίας, ἐκ τῆς μεταφράσεως ἔγνων. ἐτελεύτησε βασιλεύοντος Οὐάλεντος.

ΒΑσίλειος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, ἣ τὸ πρῶτον Μάζακα ἐκαλεῖτο, ἐπίσκοπος, κατὰ Εὐνομίου ἐξαιρέτους συνέταξε λόγους, καὶ περὶ πνεύματος ἁγίου τεῦχος, καὶ εἰς τὴν ἑξαήμερον ὁμιλίας θ', καὶ ἀσκητικόν, καὶ βραχείας καὶ ποικίλας ὁμιλίας, τελευτᾷ βασιλεύοντος Γρατιανοῦ.

ΓΡηγόριος, Σασίμων πρότερον, εἶτα Ναζιανζοῦ ἐπίσκοπος, ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος, ὁ ἐμὸς διδάσκαλος οὗ ἐξηγουμένου τὰς θείας ἔγνων γραφάς, εἰς τρεῖς μυριάδας στίχων πάντα τὰ συντάγματα αὐτοῦ συνέθηκεν, ἀφ' ὧν εἰσι τάδε, περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ ἀδελφοῦ Καισαρίου, περὶ φιλοπτωχίας, ἐπαίνους τῶν Μακκαβαίων, ἐπαίνους Κυπριανοῦ, ἐπαίνους Ἀθανασίου, ἐπαίνους Μαξίμου φιλοσόφου μετὰ τὴν ἐξορίαν ἀναζεύξαντος, ὅν τινα ψευδῶς τινὲς Ἥρωος ἐπέγραψαν, ἔστι γὰρ καὶ ἄλλη βίβλος, κατάγνωσιν τοῦ αὐτοῦ Μαξίμου περιέχουσα, ὡς μὴ ἐξὸν εἶναι, τὸν αὐτὸν καὶ ἐπαινέσαι καὶ ψέξαι ἐν καιρῷ, καὶ βίβλος δι' ἑξαμέτρων, παρθενίας καὶ γάμου, καθ' ἑαυτῶν διαλεγομένων, κατὰ Εὐνομίου λόγος εἷς, περὶ πνεύματος ἁγίου λόγος εἷς, κατὰ Ἰουλιανοῦ τοῦ βασιλέως λόγος εἷς. Ἠκολούθησε δὲ τῷ Πολέμωνος χαρακτῆρι, καὶ περιὼν εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον ἐπίσκοπον καταστήσας, ἐν ἀγρῷ βίον μοναδικὸν ἀπηνέγκατο, καὶ ἐτελεύτησε πρὸ τριετοῦς χρόνου βασιλεύοντος Θεοδοσίου.

ΛΟύκιος μετὰ Ἀθανάσιον Ἀρειανῆς θρησκείας ἐπίσκοπος, ἄχρι Θεοδοσίου βασιλεύοντος, παρ' οὗ καὶ ἐξεώθη, τὴν Ἀλεξανδρειανὴν κατέσχεν ἐκκλησίαν.

φέρονται

A Extant eius solennes de pascha epistolæ, & pauci uariarum hypotheseon libelli.

Diodorus Tarsensis episcopus, dum Antiochiæ esset presbyter, magis claruit. Extant eius in Apostolũ cõmentarij, & multa alia, ad Eusebij magis Emiseni characterẽ pertinentia, cuius cũ sensum sequutus sit, eloquentiam imitari non potuit propter ignorantiam secularium literarum.

EVnomius Arianæ partis, Cyzicenus episcopus, in apertam hæreseos suæ prorum pens blasphemiã: ut quod illi tegunt, iste publice fateretur. Vsq; hodie uiuere dicitur in Cappadocia, & multa cõtra ecclesiã scribere. Responderunt ei Apollinarius, Didymus, Basilius Cæsariensis, Gregorius Nazianzenus, & Gregorius Nyssenus.

PRiscillianus Abilæ episcopus, qui factione Hylatij & Ithacij Treueris à Maximo tyranno cæsus est: ædidit multa opuscula, de quibus ad nos aliqua peruenerunt. Hic usq; hodie à nonnullis Gnosticæ, id est, Basilidis & Marcionis, de quibus Irenæus scripsit, hæreseos accusatur, defendentibus alijs, non ita eum sensisse ut arguitur.

B MAtronianus puinciæ Hispaniæ, ualde eruditus, & in metrico opere ueteribus comparãdus: cæsus est & ipse Treueris cum Priscilliano, Felicissimo, Iuliano, Euchrotia, eiusdem factionis autoribus. Extant eius ingenij opera, diuersis metris ædita.

TIberianus Bæticus scripsit pro suspicione, qua cum Priscilliano accusabatur hæreseos, apologeticum tumenti composito'q; sermone: postea post suorum cædẽ, tædio uictus exilij, mutauit propositum, & iuxta sanctam scripturam: Canis reuersus ad uomitũ suum: filiam deuotam Christo uirginem, matrimonio copulauit.

AMbrosius Mediolanensis episcopus, usq; in præsentem diem scribit: de quo quia superest, meum iudicium subtraham, ne in alterutram partem, aut adulatio in me reprehendatur, aut ueritas.

EVagrius Antiochiæ episcopus, acris & feruentis ingenij: cum adhuc esset presbyter, diuersarum hypotheseon tractatus mihi legit, quos necdũ ædidit: uitam quoq; beati Antonij

φέρονται τούτου περὶ τοῦ πάσχα ἐπιστολαί, καὶ ὀλίγοι ποικίλων ὑποθέσεων λόγοι.

Διόδωρος Ταρσοῦ ἐπίσκοπος, ἡνίκα ἦν Ἀντιοχείας πρεσβύτερος, μᾶλλον λαμπρὸς ἦν. Εἰσὶ τούτου εἰς τὸν ἀπόστολον ὑπομνήματα, καὶ ἕτερα πλεῖστα εἰς τὸν Εὐσεβίου μᾶλλον τοῦ Ἐμισηνοῦ χαρακτῆρα προσήκοντα, οὗ ἴσως τῇ γνώμῃ ἀκολουθήσας, τὸ ἐλλόγιμον οὐκ ἠδυνήθη μιμήσασθαι διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν κοσμικῶν γραμμάτων.

Εὐνόμιος Ἀρειανῆς θρησκείας, Κυζίκου ἐπίσκοπος, τοσοῦτον εἰς βλασφημίαν ἦλθε τῆς οἰκείας αἱρέσεως, ὥστε ὅπερ ἐκεῖνοι κρύπτουσι, τοῦτο φανερῶς ὁμολογῆσαι, ἕως τοῦ νῦν λέγεται περιεῖναι ἐν Καππαδοκίᾳ. καὶ πολλὰ κατὰ τῆς ἐκκλησίας συγγράφειν, ᾧ ἤδη ἀντέγραψαν Ἀπολλινάριος, Δίδυμος, Βασίλειος Καισαρείας, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, καὶ Νυσσηνός.

Πρισκιλλιανὸς Ἀβίλης ἐπίσκοπος, ὃς τῇ συσκευῇ Ὑδατίου καὶ Ἰθακίου, εἰς Τρίβεριν παρὰ Μαξίμου τοῦ τυράννου ἐσφάγη. ἐξέδωκε πολλὰ συντάγματα, ἀφ' ὧν τινὰ εἰς ἡμᾶς περιεληλύθασιν. οὗτος ἄχρι τήμερον παρά τινων τῆς γνωστικῆς αἱρέσεως, τουτέστιν Βασιλείδου καὶ Μαρκίωνος, περὶ ὧν Εἰρηναῖος συνέγραψεν, ὡς αἱρετικὸς κατηγορεῖται, ἐκδικησάντων τινῶν, οὐχ οὕτως αὐτὸν νενοηκέναι ὡς εὐθύνεται.

Ματρωνιανὸς ἐπαρχίας Ἱσπανίας, σφόδρα πεπαιδευμένος, καὶ εἰς ἐποποιίαν τοῖς ἀρχαίοις συγκρινόμενος, ἐσφάγη καὶ αὐτὸς ἐν Τριβέροις ἅμα Πρισκιλλιανῷ, Φηλικισσίμῳ, Ἰουλιανῷ, καὶ Εὐχρωτίᾳ, τοῖς ἐξάρχοις τῆς αὐτῆς αἱρέσεως. Εἰσὶ τούτου συγγράμματα διαφόρῳ μέτρῳ ἐκδοθέντα.

Τιβεριανὸς Βαιτικός, συνέγραψε περὶ τῆς ὑπονοουμένης αἱρέσεως, εἰς ἣν ἅμα Πρισκιλλιανῷ κατηγορεῖτο, ἀπολογητικὸν, ἐν ψιλῷ καὶ ἐπηρμένῳ λόγῳ, ὃς ὕστερον μετὰ τὴν τῶν ἰδίων σφαγὴν ἐπιπληχθείς, ἀνιαρῶς διάγων ἐν τῇ ἐξορίᾳ, ἐξέστη τῆς οἰκείας προθέσεως, καὶ κατὰ τὴν θείαν γραφὴν, κύων εἰς τὸν ἴδιον ἔμετον ἀναζεύξας, θυγατέρα καθιερωθεῖσαν τῷ Χριστῷ παρθένον, γαμηθῆναι κατηνάγκασεν.

Ἀμβρόσιος Μεδιολάνου ἐπίσκοπος, ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας συγγράφεται, καὶ ἐπειδὴ περίεστι, τὴν ἐμὴν κρίσιν ἀποστελῶ, μήπως κολακείας μᾶλλον, ἢ ἀληθείας εὐθύνωμαι.

Εὐάγριος Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος, εὐφυοῦς καὶ ἄκρας διανοίας, ἔτι πρεσβύτερος ὤν, διαφόρων ὑποθέσεων ὁμιλίας ἀνέγνω μοι, ἃς οὔπω ἐξέδωκε. καὶ τὸν βίον δὲ τοῦ μακαρίου

C Antonij de Græco Anthanasij, in sermonem nostrum transtulit.

AMbrosius Alexandrinus, auditor Didymi, scripsit aduersum Apollinarium uolumē multorum uersuū, de dogmatibus. & ut ad me nuper quodā narrāte perlatū est, cōmentarios in Iob: qui usq; hodie superest.

MAximus philosophus, natus Alexandriæ, Constantinopoli episcopus ordinatus est & pulsus, insignem de fide aduersus Arianos scripsit librum, quē Mediolani Gratiano principi dedit.

GRegorius Nysenus episcopus, frater Basilij Cæsariensis, ante paucos annos mihi & Gregorio Nazianzeno contra Eunomium legit libros, qui & multa alia scripsisse & scribere dicitur.

IOannes Antiochenæ ecclesiæ presbyter, Eusebij Emiseni Diodoriq; sectator, multa componere dicitur, de quibus περὶ ἱερωσύνης tantum legi.

GElasius Cæsareæ Palæstinæ, post Euzoium episcopus accurati limatiq; ser-
D monis, fertur quædam scribere, sed cælare.

THeotimus Scythiæ Tomorū episcopus, in morem dialogorum & ueteris eloquētiæ breues cōmaticosq; tractatus ædidit: audio eum & alia scribere.

DExter Paciani, de quo supra dixi, filius, clarus apud seculum, & Christi fidei deditus, fertur ad me omnimodam historiam texuisse, quam necdum legi.

AMphilochius, Hiconij episcopus, nuper mihi librū legit de spiritusancto, quod deus est, & quod adorandus, quodq; & omnipotens sit.

SOphronius uir apprime eruditus, laudes Bethlehem adhuc puer, & nuper de subuersione Serapis, insignē librum composuit, de uirginitate quoq; ad Eustochium, & uitā Hilarionis monachi, opuscula mea in Græcū eleganti sermone transtulit: psalterium quoq; & prophetas, quos nos de Hebræo in Latinum uertimus.

HIeronymus, patre Eusebio natus, oppido Stridonis, quod à Gotthis euersum, Dalmatiæ quondam Pannoniæq; confinium fuit, usq; in præsentem annum id est,

Αντωνίου, ἀπὸ ἑλληνικοῦ Αθανασίου, εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεξιν μετήνεγκεν.

ΑΜβρόσιος Αλεξανδρεὺς, ἀκροατὴς Διδύμου, ἔγραψε κατὰ Απολλινάριον τεῦχος πολλῶν στίχων, περὶ δογμάτων. καὶ καθὼς ὑπόγυον διηγησαμένου τινὸς ἔγνων, ὑπομνήματα εἰς τὸν Ιὼβ, ὃς ἄχρι τοῦ παρόντος περίεστι.

ΜΑξιμος φιλόσοφος, ὁρμώμενος ἐκ τῆς Αλεξανδρέων, Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος καταστὰς καὶ καθαιρεθεὶς, ἐπίσημον περὶ τῆς πίστεως κατὰ τῶν Αρειανῶν συνέταξε βίβλον, ἣν ἔδωκεν ἐν Μεδιολάνῳ Γρατιανῷ ἐπιδώκα βασιλεύοντι.

ΓΡηγόριος Νύσσης ἐπίσκοπος, ἀδελφὸς Βασιλείου τοῦ Καισαρέως, πρὸ ὀλίγων ἐνιαυτῶν ἐμοὶ καὶ Γρηγορίῳ καὶ Ναζιανζηνῷ κατὰ Ευνομίου ἀνέγνω λόγους, ὅς τις καὶ ἄλλα πολλὰ γεγραφέναι καὶ γράφειν λέγεται.

ΙΩάννης Αντιοχείας πρεσβύτερος, Εὐσεβίου Εμεσηνοῦ, καὶ Διοδώρου ἀκόλουθος, πολλὰ συγγράψαι λέγεται, ἀφ᾽ ὧν περὶ ἱερωσύνης μόνον ἀνέγνων.

ΓΕλάσιος Καισαρείας Παλαιστίνης μετὰ Εὐζώϊον ἐπίσκοπος, λαμπρῶς τινὰ συγγεγραφέναι λέγεται, ἀποκρύπτειν δέ.

ΘΕότιμος Σκυθίας Τομέων ἐπίσκοπος, ἐν τάξει διαλόγων καὶ ἀρχαίας φράσεως βραχείας ὁμιλίας ἐξέδωκεν. ἀκούω τοῦτον καὶ ἄλλα συγγράφειν.

ΔΕξτρος Πακιανοῦ, περὶ οὗ προείρηκα, υἱὸς, λαμπρὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ τῇ τοῦ ΧΡΙΣΤΟΥ πίστει ἐκδεδομένος, λέγεται παντοδαπὴν πρός με συντεταχέναι ἱστορίαν, ἥν τινα οὔπω ἀνέγνων.

ΑΜφιλόχιος Ικονίου ἐπίσκοπος, ὑπόγυον μοι λόγον ἀνέγνω περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὅτι θεὸς, καὶ προσκυνητὸν ὑπάρχει, ὅτι τε δὴ παντοκράτωρ.

ΣΩφρόνιος ἀνὴρ εἰς ἄκρον πεπαιδευμένος, τοὺς ἐπαίνους Βηθλεὲμ, ἔτι νέος ὢν συνέθηκεν, ὑπόγυον δὲ περὶ τῆς καταλύσεως τοῦ Σεράπιδος ἐπίσημον συνέθηκε λόγον, καὶ περὶ παρθενίας πρὸς Εὐστόχιον, καὶ τὸν βίον Ιλαρίωνος μοναχοῦ, τὰ συγγράμματα τά μου εἰς ἑλληνικὸν λόγον εὐφυῶς μετέφρασε, καὶ τὸ ψαλτήριον δὲ, καὶ τοὺς προφήτας, οὓς ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ Εβραίου εἰς ῥωμαϊκὸν μετηνέγκαμεν.

ΙΕρώνυμος υἱὸς Ευσεβίου, ἀπὸ πολίχνης Στριδόνος τῆς παρὰ τῶν Γότθων πορθηθείσης, ὅπερ Δαλματίας ἐστὶ καὶ Παννονίας ὁμορον, ἕως τοῦ παρόντος ἐνιαυτοῦ. τοῦτ᾽ ἐστι

A id est, Theodosij principis decimumquartũ, hæc scripsi. Vitam Pauli monachi: epistolarum ad diuersos librũ unum: ad Heliodorũ exhortatoriã. Altercationẽ Luciferiani & Orthodoxi. Chronicon omnimodæ historię. In Hieremiã & in Ezechiel homilias Origenis uiginti octo, quas de Græco in Latinũ uerti. De Seraphim & Osanna: de frugi & luxurioso filijs: de tribus quæstionibus legis ueteris: homilias in Cantica canticorum duas: aduersus Heluidiũ de uirginitate Mariæ perpetua: ad Eustochium de uirginitate seruanda: ad Marcellam epistolarũ librũ unũ. Consolatoriã de morte filię ad Paulã: in epistolã Pauli ad Galatas cõmentariorũ libros treis: in epistolã ad Ephesios cõmentariorũ libros treis: in epistolã ad Titũ librũ unũ: in epistolã ad Philemonẽ librũ unũ: in Ecclesiasten cõmentarios. Quæstionũ Hebraicarũ in Genesim librum unũ: de locis librũ unũ: Hebraicorum nominum librum unum: de spiritu sancto Didymi, quem in Latinũ transtuli, librum unum: in Lucam homilias trigintanouem: in psalmos, à decimo usq; ad decimumsextum, tractatus septem. Captiui monachi uitã, & beati Hilarionis. Nouũ testamentum Græcæ fidei reddidi: uetus iuxta Hebraicam transtuli.
B Epistolarũ autẽ ad Paulã & Eustochiũ, quia quotidie scribũtur, incertus est numerus. Scripsi præterea in Michæã explanationũ libros duos: in Sophoniã librũ unum: in Nahum librum unum: in Habacuc libros duos: in Aggæum librũ unũ: multaq; alia de opere prophetali, quæ nunc habeo in manibus, & necdum expleta sunt. Aduersum Iouinianum libros duos: & ad Pammachiũ apologeticum & epitaphium.

Catalogi illustrium uirorum finis.

τουτέστι, Θεοδοσίου τοῦ τεσσαρεσκαιδεκάτου ταῦτα συνέταξα, τὸν βίον Παύλου μοναχοῦ. ἐπιστολὰς πρὸς διαφόρους ἐν ἑνὶ λόγῳ. πρὸς Ἡλιόδωρον προτρεπτικόν. Διάλεξιν Λουκιφεριανοῦ καὶ ὀρθοδόξου. Χρονικὴν παντοδαπὴν ἱστορίαν. εἰς Ἱερεμίαν καὶ Ἰεζεκιὴλ ὁμιλίας εἰκοσιοκτὼ, ἃς ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὠριγένους εἰς Ῥωμαϊκὸν μετέφρασα. περὶ Σεραφὶμ, καὶ περὶ τοῦ ὡσαννά. περὶ φειδωλοῦ καὶ ἀσώτου υἱῶν. περὶ τῶν τριῶν ζητημάτων τοῦ παλαιοῦ νόμου. ὁμιλίας εἰς τὰ ἄσματα τῶν ἀσμάτων δύο. Κατ' Ἐλβιδίου περὶ τῆς διηνεκοῦς παρθενίας τῆς ἁγίας Μαρίας. πρὸς Εὐστόχιον περὶ παρθενίας διατηρητίας. πρὸς Μάρκελλαν ἐπιστολῶν λόγον ἕνα. παραμυθικὸν περὶ τοῦ θανάτου τῆς θυγατρός. πρὸς Παῦλαν εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν πρὸς Γαλάτας ὑπομνημάτων λόγους τρεῖς. εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν ὑπομνημάτων λόγους τρεῖς. εἰς τὴν πρὸς Τίτον λόγον ἕνα. εἰς τὴν πρὸς Φιλήμονα λόγον ἕνα. εἰς τὸν Ἐκκλησιαστὴν ὑπομνήματα. ζητημάτων Ἑβραϊκῶν εἰς τὴν Γένεσιν λόγον ἕνα. περὶ τόπων λόγον ἕνα. ὀνομάτων Ἑβραϊκῶν λόγον ἕνα. περὶ πνεύματος ἁγίου Διδύμου, ὃν εἰς Ῥωμαϊκὸν μετέβαλον, λόγον ἕνα. εἰς τὸν Λουκᾶν ὁμιλίας εἰκοσιεννέα. εἰς τοὺς ψαλμοὺς ἀπὸ δεκάτου ἕως ἑξκαιδεκάτου ὁμιλίας ἑπτά. βίον αἰχμαλώτου μοναχοῦ. βίον τοῦ μακαρίου Ἱλαρίωνος. τὴν καινὴν διαθήκην τῇ Ἑλληνικῇ ἀκριβείᾳ ἀπεδοσάμην, τὴν παλαιὰν πρὸς τὸ Ἑβραϊκὸν μετέφρασα. ἐπιστολῶν δὲ τῶν πρὸς Παῦλαν καὶ Εὐστόχιον, ἐπειδὴ καθημέραν γράφονται, ἄδηλος καὶ ὁ ἀριθμός. ἔγραψα πρὸς τούτοις καὶ εἰς Μιχαίαν ἐξηγήσεων λόγους δύο. εἰς τὸν Ναοὺμ λόγον ἕνα. εἰς τὸν Ἀββακοὺμ λόγους δύο. εἰς Σοφονίαν λόγον ἕνα. εἰς Ἀγγαῖον λόγον ἕνα. καὶ πολλὰ ἐκ τοῦ προφητικοῦ ἔργου, ἃ νῦν μετὰ χεῖρας ἔχω, καὶ οὐδέπω ἐπληρώθη. κατὰ Ἰουβινιανοῦ λόγους δύο. πρὸς Παμμάχιον ἀπολογητικὸν καὶ ἐπιτάφιον.

Dißidet numerus à Latino.

τέλος καταλόγου.

Ruditum opus,& Hieronymo dignum,ſed quod nemo, cui bonæ literæ cordi ſint,ſine graui dolore legere poſſit:nimirum hinc intelligens, ex tot egregijs clariſſimorum uirorum monumentis uix paucula quædam ſupereſſe, atq; ea ſanè mutila, deprauata, contaminataq;. O iacturam uere deplorandam,ſi quid proficeretur comploratiõibus. Si quid ad rem attinet domeſticam,id tenũs mordicus.Pro fundis,pro cenſu ſtrenue digladiamur. At in huiuſmodi theſauris,quibus nihil eſſe poteſt precioſius, & eccleſia Chriſtiana dignius, quàm dormitatum eſt ab epiſcopis,ac theologis,qui tot orbis lumina,tot inſignes fidei noſtræ proceres & anteſignanos,literis eximios,eloquentia illuſtres,uitæ ſanctimonia commendatos, aliquot & martyrio claros,intercidere paſſi ſunt, ut hoc ſordidum ſcriptorum genus ſuccederet, ſententiariorum,ſummulariorum,faſciculariorum,ſpeculariorum,& ô deum immortalem, quorum uel recordatio nauſeam moueat generoſis ac bene natis ingenijs. Verum hic dolor eximulare debet omnes bonis addictos autoribus, ut id certe quod ſupereſt, tanto legant auidius, quanto minus eſt,quod temporum ruina nobis fecit reliquum. Vertit hunc librum Græce Sophronius,cuius mentionem facit inter cæteros Hieronymus:nec id ſanè infeliciter.Ex quo permulta reſtituimus, exemplar emendatum ac uetuſtum nacti. Gennadij catalogum non omnino lectu indignum ob hiſtoriæ cognitionem, reperies in ſecunda parte ſecundi tomi. Eſt & alius libellus,de duodecim primatibus eccleſiæ:ſed autorem præ ſe ferens, non ſolum ineruditum & infantem,uerum etiam inſanum,motæq; mentis:quem tamen ipſum in tertia parte ſecundi tomi reperies, ſi libebit bonas horas male perdere. Ne quid autem fallat lectorem, illud nouerit, Andream, Iacobum Zebedæi filium, Philippum, Bartholomæum, Thomam,Simonem Cananæum,Matthiam,Timotheum,Titum,Creſcentem,non recenſeri ab Hieronymo, ſed additos à ſtudioſo quopiam ex alio catalogo. Nam pleraq; conueniunt cum his,quæ retulit Theodorus,Tyri epiſcopus.Cæterum ab Hieronymo non commemorantur,niſi ſcriptores.Nos tamen in hoc uertimus, ne Latina Græcis non reſponderent. Bene uale.

ERASMI ROTERODAMI IN CATALOGVM SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM SCHOLIA.

Ortaris Dexter.)Sophronius,Hieronymi familiaris, qui librum hunc Græce uertit,indicat hunc Dextrum fuiſſe præfectum prætorio. Vt Tranquillum ſequens.)Extat libellus Suetonij Tranquilli de claris oratoribus & grammaticis: extat & alter de uiris illuſtribus,Plinij titulo,quẽ nõnulli malunt aſcribere Suetonio. Santra nepos.) Nõnulli codices ſcriptum habebant,Santhraprepus: uerum Sophronius legit, Σάντρας νέπως.Santas,ſiue Santa nepos:ut nepos uel additum ſit diſcriminis gratia,uel cognomen ſit gentilicium: ut Plinius nepos,& Cornelius nepos.Quãquàm in Latinis uocabulis nõ uſquequaq; fidẽdum Græcis ſcriptoribus. Proinde Santra reliquimus. Peſſimum, ut dicitur, magiſtrum) Apparet uulgo iactatum fuiſſe prouerbium:Sibi quenq; peſſimum eſſe magiſtrum, quod unuſquiſq; ſibijpſi blanditur, & ſua cuiq; nimiũ placent. Celſus,Porphyrius,Iulianus.)Hi pernicioſiſſimi hoſtes Chriſtianæ religionis, ut quam literis philoſophorum ac rhetorum præter impietatem ac tyrannidem aduerſum nos armati,libris æditis inſectati ſunt.

Simon.

Idem aliquoties dictus eſt Simeon, & Bariona cognominatus à Chriſto, hoc eſt filius Ioannis. Quæ canonicæ nominantur.) Pro canonicæ legendum eſt catholicæ, id quod liquet ex conuerſione Sophronij.Dicuntur autem catholicæ,quod ex æquo ad omnes pertineant. Propter ſtili cum priore.) Vides lector, ut Hieronymus nullum aliud adducat argumentum, quam ſtili: nam cætera

facile

facile est uitiare, stilum & qui conatur effingere, non statim potest. Actorum eius scribitur.) Restitue inscribitur: & Sophronius uertit, ἐπιγέγραπται.

Iacobus.

Hoc loco Sophronius subnectit Andream, etiam si nihil ille scriptum reliquit. Cuius Ioannes in libro suo meminit.) In libro suo, non additur apud Sophronium, & adiectum uidetur ab interprete quopiam. Nec illa uerba, post resurrectionem, adduntur apud Sophronium, & apparet adiecta.

Quæ de septem canonicis est.) Catholicis pro canonicis legendum, teste Sophronio. In septimo hypotyposeon, ὑποτυπώσεων. Hypotyposis est, cum res expressa subijcitur oculis. Hic subnotationem possis uertere. Nā hoc titulo Clemēs scripsit libros octo. Accepta occasione.) Sophronius explicās quæ fecerit occasio: uertit, εἰληφὼς ἀφορμὴν ἀναρχίας, id est, accepta hac occasione, quod prouincia careret præside. Quo rudia uestimenta.) Rudia uocat ἄγναφα: sic enim uertit in Euangelio, quisquis is fuit. Apud Sophronium loco rudia, nihil habetur: & in emendatioribus codicibus hæc uox omnino abest. Extorqueri.) Sophronius uertit, ἐκπιάζειν, quod sonat extundere. Euangelium quoque.) Id appellatur Nazarenorum, & subinde citatur ab Hieronymo.

Matthæus.

Constanter affirmant hoc Euangelium Hebraice scriptum fuisse. At illud mirum, neminem unquam fuisse, qui testetur sibi conspectum fuisse. Chrysostomus non affirmat, sed aiunt, inquit. Illud constat, primam autoritatem huic Euangelio semper fuisse. Qui in Bersabea Beroea.) Bersabea nec est apud Sophronium, nec in emendatioribus exemplaribus. Ex Aegypto uocaui filium meum.) De his copiosius Hieronymus in libro de optimo genere interpretandi: & nos in annotationibus noui testamenti nonnihil attigimus.

Clemens.

Hic codex Græcus cōmiscet duos, Clementem & Eunuchum. Idem factum est in Latinis. Ea res nequem fallat, admonere uisum est.

Iudas.

Admiscet & hic Sophronius nonnullos, historiæ seriem persequens, cum Hieronymus scriptores tantum recenseat: alioquin à Christo potissimum erat incipiendum. Quanquam suspicor hæc magis ab alio quopiam studioso adiecta. Quæ de septem canonicis est.) Rursum pro catholicis est canonicis. De libro Enoch.) Citat enim illic prophetiam Enoch, quæ nusquam extat. Citat & altercationē Michaëlis cum diabolo de corpore Moysi. Quem aiunt ipsi adiunctum.) Ipsi adiunctum, non reperio apud Sophronium: uerum quia suspicabar à librarijs omissa, nolui resecare. Sed ab omnibus expellitur.) Pro expellitur legendum, exploditur. Eam tamen Faber Stapulensis admiscuit suis commentarijs, cum meo iudicio nihil sit illic Paulo dignum.

Barnabas.

Separatus à Paulo.) Legis in Actis capite decimoquinto: etiam si Latina mollius sonāt quàm Græca, quod is locus calumniæ patuerit, uelut inter apostolos dissidium intercesserit.

Lucas.

Apostolicarum actionum.) In nonnullis exemplaribus habebatur, apostolicarum praxeon, id est, actuum siue actionum. Igitur uisionem Pauli.) In nonnullis codicibus Græcæ uoci spacium erat relictum τὸ ὅραμα. At Sophronius periodi meminit, non uisionis. Periodus autem Latinis circuitum sonat. Id est amatorem Pauli.) σπουδαστὴν apostoli Pauli, id est, studiosum apostoli Pauli. Paulo amore fecisse.) Locum hunc partim ex emendatioribus libris, partim ex Græcis restituimus in hunc modum: Et confessum se hoc Pauli amore fecisse, & ob hoc, loco excidisse quidam suspicātur. Huc enim refert uerbum hoc Sophronius, non ad sequentia. Qui à principio ipsi uiderunt.) Hinc liquet Lucam audita referre magis quàm uisa. Vixit octogintaquatuor annos, uxorem habens, siue non habens.) Hæc uerba uidentur adiecta, quandoquidem nec adduntur apud Sophronium, nec in exemplaribus emendatioribus.

Marcus.

Salutat uos ecclesia, quæ est in Babylone collecta.) Coëlecta legendum, non collecta: quemadmodum admonuimus & in annotationibus in nouum æditis testamentum. Nam Græce est συνεκλεκτή.

Succedente sibi Auiano.) Sophronius pro Auiano, habet Ananiam.

Ioannes.

Salutate Phlegontē, Herman, Patroban, Hermen.) Asyncritus à librarijs est prætermissus, quē ex Paulo & Sophronio restituimus. Qui appellatur pastor.) Græce ποιμὴν. Nam is Græce scripsit.

Philo.

Matrimonia egentibus diuidantur.) Ex Sophronio liquet legendum, diuiduntur, indicandi modo: ac mox, uacatur, non uacetur. Non enim hic præcipit, quid oporteat à monachis fieri: sed quid apud illos fieri soleat, ostendit. De his quæ sensu.) κατὰ νοῦν, id est in animo ac mente, nimirum apud nos.

De tribus uirtutibus liber unus.) Sophronius uertit δυνάμεων, ut intelligamus non uirtutes, quæ opponuntur uitijs, sed potentias, quibus æduntur miracula. Quæ scripsit de uita contemplatiua.) In alijs extabant nonnulla uestigia Græcæ scripturæ, sed deprauatissima, quam tamen procliue sit ex Sophronio restituere, περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν, id est, de uita contemplatiua supplicum. Et sicut de alijs iudicibus.) In nonnullis scriptum erat, & sint ab alijs iudicibus iudices. Apud Sophronium nihil horum reperitur. Apud Græcos dicitur.) ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει, id est, aut Plato philonissat, aut Philo platonissat, ob stili congruentiam. Nam id dici solet de uehementer inter se similibus.

Seneca.

Sotionis Stoici.) Pro Sotione Sophronius habet σώζοντα, id est, Sozontem: an recte, addubito.

Quem non ponerem in catalogo sanctorum.) Nonnihil demiror, quid Hieronymus hic senserit, cum Philonem ponere non sit ueritus Iudæum non Christianum, & item Iosephum, & nonnullos hæresiarchas. Cur uocat catalogum sanctorum? aut cur his ueretur adiūgere Senecam, ethnicum quidē, sed quod ad mores attinet, multis Christianis sanctiorem? Quæ leguntur à plurimis.) Tacite indicat erudito lectori quid sentiat. Nempe eas epistolas falsò inscribi Paulo & Senecæ, cum nihil illic sit, neq; Paulo dignum, neq; Seneca. Quemadmodum admonuimus in Senecæ operibus, à nobis utcunque emendatis, quatenus exemplaribus adiuti uetustis, coniectura consequi potuimus.

Iosephus.

Iosephus Mattathiæ.) Matthiæ est apud Sophronium, suffragantibus & uetustis exemplaribus. Suidas habet, Matthæi. Quatuordecim antiquitatum libros.) In nonnullis erat uigintiquatuor, at Sophronius uiginti ponit, consentientibus uetustis exemplaribus, atq; ipso Suida. Græce περὶ τῆς ἀρχαιολογίας. Duos Archeotetos.) ἀρχαιότητος, id est, antiquitatis. Qui inscribitur, περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ.) Id est, de imperatrice sapientia, seu prudentia. Nam id interpretamentum, quod circumfertur in uulgatis exemplaribus, de potentia dicendi, nescio quis adiecit. Cæterum Græcum titulum & ante nos restituit ex Sophronio & Suida, Cono Norimbergensis uir in peruestigandis ijs, quæ ad restituendos autores pertinent, iuxta fidelis ac diligens: & omnino dignus, qui diutius uixisset bonis literis, ac diutius uiuere poterat, nisi in hoc uitæ genus incidisset, in quo huic studiorum generi non multum honoris haberi solet, quod haud magnopere faciat πρὸς τὰ ἄλφιτα.

Clemens.

Omnino grandis.) Satis indicat eam epistolam uideri Clementis, etiamsi propter contentiosos non audet palàm fateri. Volumine coarguit.) Sophronius uertit, ἤλεγξε, quod magis sonat corrigit.

Ignatius.

Quia non sum dæmonium incorporale.) Corporale legit Sophronius, & ita scriptum habetur in emendatis exemplaribus. Plato dæmonibus corpora tribuit subtilia. Quod alicubi sensit & Augustinus. Ego me urgeam.) Hæc uerba nec habentur apud Sophronium, nec in uetustis exemplaribus emendatioribus.

Polycarpus.

Regente Anacleto.) Sophronius pro Anacleto, legit Aniceto, ἀνικήτου, quod nobis inuictum sonat. Meminit autem Aniceti in Egesippo.

Papias.

Explanatio sermonum domini.) ἐξήγησις τῶν λόγων κυρίου. Iudaicam ædidisse δευτέρωσιν.) Sic enim restituimus ex Sophronio titulum in nostris exemplaribus corruptum. Iudæi δευτερώσεις uocant, posteriorum interpretationes: cuius generis apud nos sunt Augustinus, Thomas & Scotus. Victorinus Pictauiensis.) Sophronius, πεταβίωνος. In nonnullis uetustis habebatur Petabionensis.

Quadratus.

Athenis exegisset hyemem.) hoc est, hybernasset.

Aristides.

Apud philosophos.) In nonnullis erat filogos. Ex Sophronio restituimus philologos, hoc est, eruditionis & eloquentiæ studiosos.

Agrippa.

Barthoban & Bachobeth.) Sophronius legit, Barchaban & Marcob: quanq; hic perparui refert, cū sint uocabula facticia. Huius sunt & illa prodigiosa nomina, ἀβραξὰς, Barbelus, de quibus dictum est aliâs

aliâs. Qui quasi annũ cõtinens.) Nam Græcis literis,quibus conſtat hæc dictio,numerus conficitur trecentorũ & ſexagintaquinq;. A quo Gnoſtici.) A ſcientia dicti, quã ſibi uindicabãt huiuſmo di pdigiorũ fumis. Cochebas.) χώχιβ❍ legit Sophronius. Ex quo primũ errore creuiſſet.) Creuiſſent legẽdum cenſeo,ut ſubaudias idola. Antinous.) Hic erat in delicijs Adriano.Ab eo nomen indidit ciuitati Aegypti,quæ eadem dicta eſt Adrianopolis.

Iuſtinus.

Neapoli urbe Palæſtinæ.)Hic deerat in noſtris exemplaribus,patre Priſco Bacchio.Quæ uerba reſtituta ſunt ex Sophronio, apud quem legimus: ἀπὸ τῆς Νεαπόλεως ἐπαρχίας παλαιστίνης, ἐκ πατρὸς πρίσκου βακχίου. Cui titulum prænotauit ἔλεγχος.) Sic enim reſtituimus,partim ex ueſtigijs exemplariũ emendatiorum,ſed multo magis ex Sophronio. Eſt autem ἔλεγχος redargutio. De monarchia.) μοναρχία eſt principatus unius.Quem prænotauit pſalten. ψάλτην, ideſt,cantorem. Cum in urbe Roma haberet διατριβάς.) Nam hanc uocem repoſuimus è ueſtigijs ueterũ codicũ, & extat eadem apud Sophroniũ.In nonnullis aſſcripta erat interpretatio Græcæ uocis,id eſt,ludos exercitatorios:in nõnullis deciſiones.Vnde palàm eſt,hæc ab alio quopiã adiecta,non ab Hieronymo.Et rurſum omiſſis Græcis ex his additis,alius alia aliaq; diuinarat Græca.Cæterũ diatribæ dicuntur cõflictationes philoſophorum.

Melito.

Et eglogarum libros ſex.) ἐκλογῶν, eclogarum,hoc eſt, excerptionũ,per κ, non per γ: quanquam in his titulis parum conuenit inter exemplaria Latina. Pro Montano dedit.) Pro dedit, in nonnullis habebatur,cauillatur.Apud Sophronium neutrum eſt,ſed tantum dicit.

Theophilus.

M.Antonio ſecundo.) In emendatis & itẽ apud Sophroniũ,pro ſecũdo legimus uero. Qui mihi cum ſuperiori.) Vides lector,ut ſola phraſi iudicat opus.

Apollinarius.

Aſiæ Hieroſolymitanus.) Hieropolitanus habetur tũ in emẽdatis codicibus,tũ apud Sophronium. Addidit aũt Aſiæ,quod eiuſdẽ nominis ſit urbs in Syria,& itẽ in Creta. Et aduerſum Cataphrygas.) Hæretici ſunt,à regione dicti.Sophronius legit, κατὰ τῶν φρυγῶν, id eſt,aduerſum Phrygas.Verũ noſtra lectio mihi magis probatur.Nã Græci κατὰ φρύγας hæreſim dicũt, quẽadmodũ κατὰ Ματθαῖον euangeliũ,hoc eſt,iuxta Phrygas,ſecundũ Matthæũ. Inſaniebãt.) Alluſit ad uates Phanaticos & Lymphatos.Et Priſcilla legit Sophronius, nõ Priſca:quãq; Latina diſſidẽt exẽplaria.Emẽdatiora ad hũc habebãt modũ:Aduerſus Cataphrygas tũ primũ,cũ Priſca & Maximilla inſanis uatibus,incipiente Montano.Quæ quidẽ lectio mihi magis probatur,niſi quod ſuſpicor ex Græcis unũ deeſſe uerbũ:Aduerſus Cataphrygas tũc primũ exortos.Sophronius enim ita uertit, τότε πρῶτον ἀνακυψάντων.Et ijſdem fermè uerbis uſus eſt Euſebius.

Dionyſius.

Cum tot fuerint Dionyſij Græci, probabile eſt,libros de hierarchia cœleſti, & de diuinis nominibus ab horum aliquo fuiſſe ſcriptos,non ab Areopagita diſcipulo Pauli.

Tatianus.

Eucraticarum.) Encratitarum legendum, ἐγκρατιτῶν, à continentia dicta uox, quod abſtinerent à cibis ac matrimonio.

Philippus.

Hoc eſt urbis Gortynæ.)Hoc eſt,additum eſt,à neſcio quo:nec ad ſenſum faciens,nec repertũ apud Sophronium,huius interpretem operis.

Modeſtus.

Sub nomine eius & alia συντάγματα,) id eſt,cõpoſitiones. Nam ſic licet ex Latinorũ codicũ ueſtigijs conijcere.Tametſi Sophronius legit, συγγράμματα, id eſt,conſcriptiones, uoce idem declarante.Proinde dogmata,à ſciolo quopiã adiectũ eſt. Sed ab eruditis quaſi ψευδεπίγραφα.) Pſeudepigrapha, id eſt, falſo inſcripta.Quidã adiecerat falſæ ſuperſcriptionis,quod alius mutarat in falſas ſuperſtitiones.

Irenæus

Irenæus.) εἰρηναῖος à pace nomẽ,Sophronio ſine aſpiratione ſcribitur. Et ad Blaſtum.) In nõnullis Baſilicũ habebatur,ſed mẽdoſe. De monarchia.) Nã Manichæi duo faciũt principia,alterũ boni, alterũ mali. Et de octaua,id eſt,ogdoade.) Quid acciderat Hieronymo,ut Latinam uocẽ Græce uoluerit interpretari?

quod uideret, opinor, ſuis temporibus quoſdam nimium præcipites ad reſecandum ab eccleſia. Quibus modis & nos magnam orbis partem perdidimus, dum omnes ceremonias ad uiuum exigimus, quum Chriſtus baculum infractum nõ cõminuat, & linum fumigans nõ extinguat: & hunc ſequutus Apoſtolus Paulus, infirmũ fide ſuſcipi iubeat, nõ reijci: & tolerari, donec ſpes ulla proficiendi in melius: & Diuus Auguſtinus languidum malit quàm mortuum, debilem quàm extinctum.

Rhodon.

Et Apellem alium.) Vnde dicti Apellitæ apud diuum Auguſtinũ. A ſe quondã fuiſſe conuictũ.) ita quidã correxerat, hoc eſt, corruperat. Cæterũ in emendatioribus codicibus ſcriptũ habebatur, conuentum, nõ cõuictum: & Sophronius ita legit, qui uertit, συντετυχηκέναι. In hexaëmeron.) id eſt, in creatione mundi, quæ ſex dierũ opificio peracta eſt, iuxta Geneſim Moyſi. Et aduerſum Cataphrygas.) Sophronius & hoc loco legit Phrygas, non Cataphrygas: quanquam hoc ad ſenſum nihil refert.

Clemens.

Catecheſeon.) κατηχήσεων, id eſt, inſtitutionũ, nomẽ uerbale, ab eo profectũ uerbo, unde dicti ſunt catechumeni. Stromatum, στρωματέων, στρώματα ſtragulæ dicuntur, quæ ſolent è uarijs coloribus cõtexi, unde στρωματεὺς ad eum contextus modũ dicitur liber. Hypotypoſeon.) ὑποτυπώσεων, i. ſubnotationum quũ res paucis indicatur. Ruffinus uertit, confirmationũ. De ieiunio liber unus: de diſputatione liber unus.) Sic enim in pleriſque codicibus uitiauit ſcripturã, neſcio quis, ex unico libro duos faciens. In emendatioribus ita legitur: De ieiunio diſceptatio: & alius, qui inſcribitur. &c. Ad eũdem modum legit Sophronius. προσεφώνησεν.) id eſt, dedicauit, ſiue addixit, ut magis ad uerbum reddã. Vſus eſt hoc uerbo M. Tullius aliquoties in epiſtolis ad Atticum. Cuiuſdam chronographias.) χρονογραφίας, id eſt, annalium, ſiue temporum deſcriptiones. Qui in ſimilitudinẽ Ioſephi.) Hic ſubijciebatur Græca uox nõ uno modo deprauata. Cæterum eã ex emẽdatiorũ uoluminũ ueſtigijs, tum ex Sophronio reſtituimus, ἀρχαιογονίας, quod fermè ſonat antiquas generationes, ſiue ortum primarum rerum.

Miltiades.

Priſcam Maximillamque.) Magno conſenſu noſtri codices habent, Priſcam: ſolus Sophronius legit, Priſcillam: idque conſtanter in his, quæ ſequuntur. Apologeticum.) id eſt, defenſorium.

Appollonius.

In nonnullis uoluminibus ex Appollonio fecerant Apollinarem. Et inſanas uates.) Priſcillam & Maximillam. Ex alijs fructibus.) Sophronius legiſſe uidetur, actibus, ἔργων uertens. Hæreſis Cataphrygarum.) Sophronius uertit, ἡ κατὰ φρύγας, hoc eſt, ſecta Phrygum. Quos de ecſtaſi.) περὶ ἐκστάσεως, id eſt, de raptu ſiue exceſſu mentis, ut nunc loquuntur.

Serapion.

Græci Sarapion ſcribunt, aſtipulantibus & uetuſtiſſimis Latinorum exẽplaribus. Ad domnium.) Nõnulli ſcriptũ habebant dominũ. In uetuſtiſſimis lego domnũ, diſſyllabum, ſuffragante Sophronio.

Autoris ſui acheſi.) Sic enim in pleriſque legitur. Cæterum ex Sophronio legendũ, ἀσκήσει, hoc eſt, ſtudio ſiue exercitio. Perperam autem adiecerat quiſpiam interpretamentũ, id eſt, intelligentiæ.

Apollonius.

Sub Cõmodo & Seuero principe proditus.) Partim ex uetuſtiſſimis codicibus, partim ex Sophronio liquet ita legendũ eſſe. Apollonius Romanæ urbis ſenator, ſub Cõmodo principe à ſeruo proditus: ſub Seuero, quod Chriſtianus eſſet, imperato, ut rationem fidei ſuæ redderet. &c.

Theophilus.

Hoc quoque reſtabat, ut de die paſchæ quæreretur occaſio diſſidij. Hæ ſunt quæſtiones, ex quibus Paulus negat ullum fructum gigni, niſi contentionem & impietatem. De huiuſmodi nugis digladiamur, de contingentibus, de cõceptione beatæ uirginis, de die paſchæ, de bellis inſaniſſimis, quibus iam tot annis ſacra profanaque omnia miſcentur: ſilent theologi: tacent cõcionatores. Atque hic erat diffuſiſſimus campus, omnes intendendi neruos. Hinc peſtis Chriſtianiſmi & malorum omnium oceanus, fons tyrannidis barbaricæ, qua durius propè premuntur Chriſtiani quàm ulli Turcæ.

Heraclitus.

Heraclius abſque t legimus, tum apud Græcos, tum in peruetuſtis Latinorum codicibus.

Arabianus.

Hunc Sophronius Brabianum uocat, ſed refragantibus noſtris exemplaribus.

Tertullianus.

Vt fauit Hieronymus ingenio Tertulliani, quem propemodũ excuſat in Montani factionem prolapſum, culpam reijciens in inuidentiam & contumelias clericorum. Itidem & Arius iritatus, tantos rerum motus exciuit: nec Origenes inuidia caruit, & uix ſubſtitit Hieronymus.

Origenes.

κατηχήσεων.) Catecheſeon, unde cathecumeni. Theoctiſto.) quod ſonat à deo condito ſiue poſ-

ſeſſo

sesso. Pro nomine eius.) Vetustissimi scriptū habebant, super nomen eius: legendū opinor, sub nomine eius. Sophronius uertit, ἐπὶ ὀνόματι αὐτοῦ. Firmianus.) Firmilianus dicitur Sophronio, & in exemplari Maguntiæ primū excuso. In sanctis scripturis uersatus est.) In uetustissimo quodā exēplari scriptū erat, eruditus est, cōsentiente Sophronio, qui uertit, ἐπαιδεύθη. Et cum cæteris æditionibus cōparauit.) Cōparauit dixit, pro cōtulit. Id uerbi parū uidetur intellexisse Sophronius, qui transtulerit, ὠνήσατο, id est, emit: cū Hieronymus Ruffini taxarit acyrologiā, quod comparare pro mercari posuerit. Et quia indicē operū eius.) Hæc epistola prorsus intercidit unà cū indice, quæ nostro bono perijt. Nā si supesset, magis etiā discruciaremur, eius uiri tot egregia perisse monumēta. Nunc extant perpauca, tametsi nuper quidā multa cōgessit in nomē Origenicum, prorsus indigna, non dicam Origene, sed prorsus homine mediocriter erudito: ac penè nihil nouimus Origenis, nisi quod in quibusdā errauit. Cū etiā Fabianus.) Sophronius legit Flauianus. In uno uetustissimo codice repi Fauianus.

Tryphon.

Et de dichotomematibus.) Sic enim restituimus Græcam uocem ex Græcis cōmentarijs. Est autem διχοτόμημα sectio in duas partes. Sophronius legit: περὶ τῶν διχοτομούντων, id est, de dissecantibus. Cæterum interpretamentum quod asscripsit, haud scio quis, de qualibet ætate animaliū, quæ offerebantur in lege, etiamsi diuersum ferebatur & hoc: non uideo quid faciat ad Græcam uocem.

Minutius.

Qui octauus inscribitur.) Octauius legitur in peruetustis nostris, astipulantibus & Græcis, in quibus est ὀκτάβιος. Qui cum sit & ipse diserti hominis.) Cum uterq; liber fuerit hominis eloquentis, tamen Hieronymus ex orationis genere discernit: & isti non sinunt, ut infantis iuxta, ac indocti nebulonis nænias ab eloquentissimi doctissimiq; scriptoris dictione secernamus.

Gaius.

Aduersus Proculum.) Sophronius legit. Patroclum. Sed usq; hodie.) Vides ætate Hieronymi epistolam ad Hebræos nondum fuisse receptam nomine Pauli.

Hippolytus.

Temporum canonumq; scripsit.) Exemplariorū inter se pugna declarat, scripturā non carere mendo. Ex Græcis ita restituimus, & nōnullis ueterum codicū uestigijs. Rationē paschæ, temporumq; canones scripsit. Circulum, quem Græci ἑξκαιδεκαετηρίδα.) Nam eam uocem partim ex Sophronio reposuimus, partim ex uestigijs manifestissimis uetustissimi codicis, consentiente æditione Maguntinensi. Est autem Græca uox composita à sedecim & anno. Nouem annorum circulum ἐννεακαιδεκαετηρίδα.) Consentiunt & hic uetusti codices cum Sophronio. In hexameron.) Hexaēmeron legēdum quinq; syllabis, ἑξαήμερον. De Apocalypsi.) Vidimus Basileæ commentariolos quosdam in Apocalypsim, Hippolyti titulo, sed ieiunos & citantes Hippolytum, nescio quem. Citatur autē Hippolytus episcopus Romanus in Græcis commentarijs. Et similia.) Hic titulus erat deprauatus. Sophronius habet: πρὸς ὁμιλιῶν, id est, de colloquijs: & prope modum respondebant uestigia uetustissimi exemplaris.

In huius æmulationē.) Sophronius æmulationē ad superiora refert, ad hunc modū: In quibus præsente Origene se locutū fuisse ad imitationem illius in ecclesia, declarat. Deinde sequitur, ueluti nouæ periodi caput: Ambrosius quem &c. Vnde in quadam epistola: ἐργοδιώκτην.) Sic legit Sophronius, & consentiunt exemplaria Latinorum emendatiora. ἔργον opus, & διώκειν impellere, quod instigaret & urgeret ad opus. In epitaphio Nepotiani nonnulli codices habebant διώκτην. Cæterum ex hoc loco nihil addubitem illic quoq; scriptum fuisse, ἐργοδιώκτην, uelut hoc Hieronymo fuisset Nepotianus, quod Ambrosius Origeni.

Alexander.

Aronitas.) Antinoitas legendum, ex uetustis exemplaribus, & Sophronio. Notat eos, qui uita defunctis diuinos honores exhibebant. Historia ecclesiastica libro quarto docet, hos dictos Antinoios ab Antinoo, quem Cæsar Adrianus adamauit: & oppido ex huius nomine condito, pro deo coli iussit.

Iulius.

Hanc fabulam.) Ea nunc in templis publice legitur. Tametsi potest hoc dictum ad Iulij personam torqueri, qui sic in epistola scripserit. At Hieronymus in præfatione Danielis sentit eadem. Nec cō uenire cum Hebraica ueritate.) Ita ferè scriptum erat in omnibus uulgatis exemplaribus, sed mendose. Id quod deprehendere licet cum ex uestigijs codicum uetustissimorum, tum uero palàm ex So

Theodorus.

Proficiſcens.)Hoc eſt,ex itinere. Deinde ſequũtur Græcæ uoces duæ, πανηγυρικὸν εὐχαριστίας,id eſt,laudationem gratitudinis. Scripſit & μετάφρασιν.) id eſt, interpretationem,à uerbo μεταφράζω, commentor,quod addat aliquid alienis dictis, cum ipſe nihil dicat ſuum.Extat hic liber in bibliotheca prædicatorum apud Baſileam.

Cornelius.

Scripſit epiſtolam ad Fabium.) Sophronius legit Flauianũ,& in uetuſtiſſimo codice,quem in hunc uſum exſbuit bibliotheca diuorũ Petri & Pauli oppidi Vuiſſenburgenſis (ſi quis uolet experimentũ fidei noſtræ capere)ſcriptum erat Fauianum.

Dionyſius.

Sub Heracla κατηχήσεων.)id eſt,initiationum ſiue inſtitutionũ. Scholã presbyter tenuit.) Sophronius pro presbyter legit presbyterij,ut intelligas inſtitutionẽ ad presbyteros ꝑtinere. Origenis uel inſigniſſimus.) Vetuſtus codex habebat,ualde inſigniſſimus, ſed mendoſe.Sophronius tantum legit, inſignis:& ita ſcriptum apparet ab Hieronymo. Ad Sixtum.) Ad Xyſtum habetur, tum in uetuſtiſſimo codice, tum apud Sophronium Græcum. Dionyſius Nouatiano.) Certum eſt Hieronymum exordium epiſtolæ duntaxat poſuiſſe.Sophronius totam retulit in hanc ſententiam, nam ſenſum reddemus potius q̃ uerba.Dionyſius Alexandrinus epiſcopus Nouato.Nolens ne ad ſacerdotium fueris inductus:ita demum oſtendes, ſi uolens ceſſeris. Nam oportuit quiduis etiam hac gratia perpeti,ne diſcinderetur eccleſia dei.Neq; minus præclarum ex hoc contigiſſet teſtimoniũ, quod noluiſſes diſſidiũ inducere,q̃ proficiſci ſolet ex eo,ſi quis recuſet ſimulacris immolare:atq; adeo præclarius etiam,mea quidem ſententia.Siquidẽ illic uni propriæq; conſulitur animæ,hic totius eccleſiæ negocium agitur.Tamet ſi nunc quoq; ſi perſuaſeris, ſi compuleris fratres in concordiam redire, plus egeris officio,q̃ peccaris errato.Atq; hoc quidem haud imputabitur,illud uero laudibus feretur.Cæterũ ſi non obtẽperantibus illis minus aſſequeris quod uis,tamẽ fac modis omnibus,ut tuã ipſius ſerues animã. Et heortaſticæ.) ἑορταστικαί, id eſt,feſtiuales, ut ita loquar, nempe de feſtis diebus. Et ad Heraclam.) Vetuſtiſſimus codex habebat, Hieraclam. Sophronius legit ἱέρακα, Hieracem. Et περὶ γυμνασίου.) id eſt,de exercitatione.Sic enim reſtituimus Græcas uoces,partim ex ueſtigijs ueterum codicum, partim ex Sophronio. Et Hermammonem.) ἑρμάμμωνα Hermammonem legit Sophronius. Et ad Damonem.) Ad Ammonem legendum,ſuffragantibus & Latinis uetuſtis. Ad Theleſphorum.) In nonnullis erat Deliſporum.Sophronius legit Telephorum. Item Canononem.) In nonnullis erat, Canon.Ex Sophronio legendum eſt, Ad Cononem. Quod Græce dicitur Cherõ.) Sic fermè eſt in uulgaribus codicibus. Cæterum ex Sophronio legendum eſt, καθαρόν, id eſt, purum, quod non uideretur admittere peccatum in eccleſiam.

Victorinus.

Viliora uidẽtur.) Vides lector eloquẽtia cõmẽdari præclaras ſententias, & obſcurari ſermonis uitijs.

Pamphilus.

Vigintiquinq;.) Quidam ex coniectura aſſcripſerant, ζητήσεων,id eſt, quæſtionum, cum in uetuſtiſſimis exemplaribus,& item in prima æditione Maguntinenſi,literis incorruptis habeatur, ἐξηγήσεων, id eſt,enarrationum,ſuffragante & Sophronio. Vt Crœſi opes.) Nunc ſanctorum ſtrophiola, & calceos oſtentamus: idq; magis ad quæſtum, quàm ad pietatem: & tot libros à martyribus conſcriptos paſſi ſumus intercidere,cum nullæ ſint ſacratiores reliquiæ.

Pierius.

Miræ ἀσκήσεως.) id eſt,ſtudij,ſiue exercitationis. In uigilia paſchæ.) In peruigilio legẽdum,tum ex uetuſtiſſimis exemplaribus,tum ex interpretatione Sophronij,qui uertit παννυχίδι.

Lucianus.

Luciana nuncupentur.)Lucianea legendum, Λουκιάνεια. Sub perſecutione Maximi.)Maximini legendum ex Sophronio,& uetuſtiſſimo codice Latino.

Phileas.

Aegypti quæ uocatur.) Nomen urbis, quoniam uarie deprauatum erat in exemplaribus, dicitur Thmuis, Θμοῦις,cuius meminit & alibi ſæpe Hieronymus & Stephanus.

Firmianus.

Ob Græcam uidelicet urbem.)Ita Iuuenalis:Non poſſum ferre Quirities Græcam urbẽ: quod magna turba Græculorum illic profiteretur artes ſuas. Sympoſion.) συμπόσιον, id eſt, conuiuium. Et hodœporicon.) ὁδοιπορικόν, quod Latine dicere poſſis itinerariũ. Et ἐπιτομήν.) id compendium. In libro uno acephalo.) ἀκέφαλον,id eſt,ſine capite quod initium detruncatum eſſet.

Euſebius.

Euangelicæ ἀποδείξεως.) id eſt, euangelicæ demonſtrationis. Et euangelicæ προπαρασκευῆς.) id eſt,

præparationis

præparationis.Sic enim restituimus scripturam ex Sophronio, consentiente uetustissimo exemplari.

Theophanias.) θεοφανίας, id est,apparitionis diuinæ. Et chronicorum canonum.) χρονικῶν κανόνων, id est,regularum de temporibus. De euāgeliorum διαφωνίας.) Id est,dissonātia. Topicon.) τοπικῶν, id est,de locis. Apologus pro Origene.) Id est defensio.

Rheticius.

In canticum.) Hunc improbat in quarto Tomo,exponens quid sit aurum Ophaz.

Methodius.

Et de autexusio.) Sic ex Sophronio legendum,qui uertit, περὶ αὐτεξουσίου, id est de eo qui est sui iuris, siue de libero arbitrio. In Chalcide Græciæ.) Quod plures sint eiusdem nominis. Sophronius pro Græciæ uertit τῆς ἀνατολῆς,id est,orientis,siue quæ est in oriente.

Eustathius.

Genere Pamphylius,Sidetes.) Nam ita legendum,non solum ex Sophronio, uerumetiam ex uetustissimorū codicum uestigijs,Nam Side Pamphiliæ oppidū est. Primū Berœæ,Syriæ.) Sic enim legendum testantur & Sophronius,& peruetusti codices nostri. Thraciarum.)Dixit,ut nos Gallias, pro Thraciæ. De engastrimytu.) Ex Sophronio legendum, περὶ ἐγγαστριμύθου, de uētricoso sermone.

Marcellus.

Sub Constantino & Constantio.) Sub Constantio & Constante,ex Sophronio. Diuersarum hypotheseon.) Id est,materiarum,siue argumentorum.

Athanasius.

Vsque ad Iouiniani.) Iouiani legit Sophronius, suffragante uetustissimo exemplari. ἑορταστικαὶ.) Id est de festis diebus.

Antonius.

Ad Arsanatas.) Arsenoitas legendum.Est enim Arsenoë Libyæ ciuitas.

Theodorus.

Et magis historicæ intelligentiæ.) Magis,non addit Sophronius,nec uideo quid ad sensum faciat. Sensit autem illum simpliciter,& ad literam,ut uocant,interpretatum scripturam diuinam.

Triphyllius.

Cypri Ledrensis,siue Leuteonis.) Sic enim legit Sophronius.

Lucifer.

Caralitanus.) Sophronius legit, καρακάλιως,id est,Caracalitanus:sed dissentientibus Latinis codicibus omnibus,& Stephanus de nominibus urbium meminit Caralis,quæ sit Aphricæ ciuitas.

Acacius.

μονόφθαλμον.) Id est,unoculum,nam is proprie dicitur luscus. συμμίκτων ζητημάτων.) Id est, commixtarum quæstionum.

Sarapion.

Serapion.) Sarapion scriptum erat in antiquissimis uoluminibus,assentiente Sophronio.

Hilarius.

De synodo Pyterensi.) Viteriensi legunt alij.Sophronius,Biteriensi.

Titus.

Bostrenus.) A Bostra ciuitate Arabiæ. Et Iouiniano.) Iouiano legit Sophronius, suffragante uetustissimo codice Latino.

Damasus.

Mortuus est.) Vel hinc extra cōtrouersiam est,Damasum mortuum esse uiuo Hieronymo. Quod aut nesciens,aut certe nō recordās impostor ille,qui falsis titulis multa miscuit operibus Hieronymi: ad Damasum scribit de morte Hieronymi,ratus,opinor, librum in cœlum perferendum. Atqui hoc argumento certius reuinci potest,quàm duos seniores reuincit Daniel argumento lentisci & ilicis.

Apollinarius.

Apollinarius.) Nam ita legit Sophronius,consentiente uetustissimo codice scripto.

Pacianus.

Didymus.

Proprij indicij est.) καταλόγου, uertit Sophronius, id est, indicis.

Aquilius.

Quasi hodœporicum.) ὁδοιπορικὸν, id est, itinerarium. Quod uocauit καταστροφὴν, id est, cōuersionem. Siue perā.) πεῖραν, id est, experiētiā. Iam hinc apparet interp̄tatiōes ab alijs adiectas nihil ad rem facere.

Cyrillus.

Extant eius catacheses.) κατηχήσεις, id est, institutiones.

Euzoius.

Efitius.) In alijs, Eozolus, utrunq; mendose: legendum enim Euzoius, εὐζώϊος. Nec est apud Ephesum, sed apud Thespesium.

Efræm.

Post lectionem scripturarum.) Hinc apparet non nisi apostolicas literas olim legi solitas in tēplis, aut certe uirorum apostolicæ autoritatis, cum hodie quorumlibet somnia, imò mulicircularum deliramenta legantur inter diuinas scripturas.

Basilius.

Et Astericon.) Legendum ἀσκητικὸν, id est, exercitatorium.

Gregorius Nazianzenus.

Sophronius addidit nonnihil, haud scio an de suo, legens in hunc modum: Gregorius primū Sasimorum: deinde Nazianzenus episcopus. Fratris Cæsaris.) Cæsarij legendum. Atque hic Sophronius subijcit alium titulum, qui prætermissus est in nostris codicibus: περὶ φιλοπτωχίας, id est, de paupertatis amore. Et ne quis putet ab ipso additū, extat idem in uetustissimo codice scriptum. Et alter item: Laudes Machabæorum. Quidam Herona.) Heronis legendum, ex Sophronio, ἥρωνος. Non enim agitur de titulo libri, sed de autore.

Diodorus.

Ad Eusebij magis Emiseni.) Vt rursum ex characteris indicio notat librum falsò inscriptum. Cuius sensum cum sequutus sit.) Vbi sunt, qui solent respōdere, nō eundē hominis esse stilum ubiq;

Priscillianus.

Abilæ episcopus.) Abila ciuitas est Phœnices in Syria. Factione Hylatij & Hithacij.) Sic enim restituimus uarie deprauata uocabula, partim ex Sophronio, partim ex notis uetustissimi codicis.

Matronianus.

Hunc uerterant in Latronianum. Cum Enerotia.) Cum Euchrotia legendum.

Tiberianus.

Matrimonio copulauit.) Id est, coēgit ut nuberet, sic enim explicat Sophronius: ne quis accipiat, illum suam ipsius duxisse filiam.

Ambrosius Mediolanensis.

Cum multos superstites honorifice recēsuerit Hieronymus, mirū cur in uno Ambrosio prætexat hanc causam, quod adhuc uiueret. Certe poterat illius opera recensere. Verum non optime sensisse de literis Ambroij Hieronymum, calumniatur & Ruffinus. Et consentaneum est, illum non probasse hominis dictionem, cum fidem & sanctimoniam approbaret.

Ioannes.

Hunc putāt esse Ioannem, quem uulgò Chrysostomum dicimus, post episcopum Constantinopolitanum. De quibus, περὶ ἱερωσύνης.) Id est, de sacerdotio. Hactenus Hieronymus de Ioanne, nec plura Sophronius. Cæterum in uetustissimo codice hæc adiecerat, nescio quis. De cōpunctione cordis. De lapsu animæ. De mysterio crucis. De fide aduersum Arianos. Aduersum Macedonianos. Aduersum Anomoeos: & alia infinita, quæ nec inueniri apud aliquem, quamuis studiosum, facile est: sed per totum orbem scripta eius, tam Græco sermone ædita, quàm Latina translata, uelut fulgura discurrentia, micant. Claruit maxime sub Arcadio principe, à quo & priuata Augustæ coniugis indignatione in exilium pulsus, obijt: & post multos annos corporis eius reliquiæ cum magna gloria à Theodosio filio Constantinopolim deportatæ, inter apostolorum thecas conditæ iacent.

Gelasius.

Post Eunomium.) εὐζώϊον, consentiente Sophronio, cum emendatissimis exemplaribus nostris.

Theotimus.

Tomorum episcopus.) Naso: Tomitanæ iam non nouus incola terræ. Breues cōmentariosq;.) Commaticosq;, legendum est ex uetustissimo codice, hoc est, breuibus clausulis distinctos.

Sophronius.

De subuersione Serapis.) Apis bos colebatur apud Aegyptios pro deo. Idem Serapis dictus est.